МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

присвяченої 125-річчю Національного університету біоресурсів і природокористування України

Секція 4. Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів

25 травня 2023 року
Київ, Україна

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

присвяченої 125-річчю Національного університету біоресурсів і природокористування України

Секція 4. Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів

25 травня 2023 року
Київ, Україна

Організатор конференції: Національний університет біоресурсів і природокористування України

Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу: мат. Міжн. наук.-практ. конф., секція 4: Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів (м. Київ, 25 трав. 2023 р.). Київ, 2023. С. 358.

Матеріали конференції подано в авторській редакції.

У збірнику подано результати обговорення актуальних проблем, перспектив і шляхів забезпечення продовольчої та екологічної безпеки в умовах війни, плану відновлення України, сталого розвитку світу в контексті глобальних і регіональних викликів, трансформації суспільства та формування нової парадигми розвитку.

Редакційна колегія:
Ніколаєнко С. М. (відповідальний редактор), Кваша С. М., Кондратюк В. М., Ткачук В. А., Шинкарук В. Д, Барановська О. Д., Баль-Прилипко Л. В., Братішко В. В., Глазунова О. Г., Гриценко І. С., Діброва А. Д., Євсюков Т. О., Каплун В. В., Коломієць Ю. В., Кононенко Р. В., Василишин Р. Д., Мельник В. І., Остапчук А. Д., Отченашко В. В., Рудик Я. М., Ружило З. В., Савицька І. М., Тонха О. Л., Цвіліховський М. І., Яра О. С.

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

присвяченої 125-річчю Національного університету біоресурсів і природокористування України

Секція 4. Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів

Відповідальний за випуск: **Отченашко В. В.**

© НУБіП України, 2023.

ЯКІСТЬ ОСВІТИ І НАУКИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

УДК 378.147-057.87

ОРГАНІЗАЦІЯ ГРУПОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Буцик І.М., доктор педагогічних наук, доцент (i.butsyk@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Нинішні об'єктивні реалії стали в основі адаптивних змін в світових освітніх процесах. Ці зміни, у першу чергу, відбулися за рахунок проголошення пандемії, спричиненої захворюваністю інфекцією COVID-19, що змусило заклади освіти шукати нові форми навчальної роботи, перебудовувати структуру освітнього процесу, шукати у нових умовах шляхи мотивації навчальної діяльності учнів. Означена проблема не обійшла і заклади вищої освіти, які були змушені частково відмовлятися від очного (денного) навчання на користь дистанційного. На фоні таких змін відбулася певна трансформація освітнього процесу, яку на сьогодні характеризують як змішане навчання [1].

Впровадження у закладах вищої освіти змішаного навчання поставило нову проблему організації якісної підготовки фахівців в умовах поєднання різних форм освітнього процесу. Одним із вирішень такої проблеми стало розробка структури, змісту та методики дистанційної роботи студентів, яка б дозволяла ефективно їх навчати відповідно до запланованих програмних результатів. Крім цього, сучасний освітній процес вибудовуються на цілеспрямованій реалізації різних форм роботи студентів (індивідуальна, групова, масова), кожна з яких має свої специфічні завдання [1].

Однією із особливостей методики організації групової навчальної роботи студентів в умовах дистанційного навчання є *спеціальні умови забезпечення командної взаємодії студентів у виконанні навчальних завдань* та *забезпечення спільної навчальної роботи студентів за допомогою системи засобів навчання,* зокрема інформаційно-комунікаційних технологій [1].

На основі попередньо проведених наукових розвідок та експериментів нами було запропоновано методику міні-групової дистанційної навчальної роботи студентів з виконання спеціалізованих навчальних завдань під час їх самостійної роботи. З цією метою на етапі індивідуально-групової роботи було запропоновано *різні стадії виконання студентами завдань*, що виокремлює певну специфічну особливість такої методики [1]:

1) *Організацій етап* передбачає розподіл групи студентів на міні-групи та отримання ними загального завдання (у таких умов більш інтенсивніше проходить процес вивчення великого за обсягом навчального матеріалу, оскільки на початку роботи студенти розподіляють загальне завдання на індивідуальні частини, які студенти виконують окремо, а вже після виконання, знову об'єднується у міні-групи для загального обговорення та узагальнення).

2) *Етап визначення мети і завдань* характеризується встановленням мети, завдань, методів, засобів та етапів роботи у міні-групі та особистої роботи, розподілом завдання між учасниками команди.

3) *Індивідуальне виконання завдання*.

4) *Основний етап* характеризується об'єднанням студентів у міні-групи для загального обговорення виконаної кожним особисто роботи, їх перевірки та доопрацювання (на цьому етапі самостійної роботи застосовується навчальна дискусія, яка передбачає озвучення студентами власних висунутих гіпотез, їх обговорення з аналізом, продукуванням нових ідей, пропозицій тощо).

5) *Підсумковий етап* передбачає прийняття остаточного командного рішення щодо виконаної роботи та підготовка до її презентації.

Іншою особливістю методики організації групової навчальної роботи студентів в умовах дистанційного навчання у ЗВО є те, що на запропонованих нами 2-4 етапах міні-групової роботи, *складно організувати контроль за процесом навчання*, що змушує шукати шляхи реалізації цих методів. З метою вирішення цієї проблеми нами було запропоновано організацію навчання з опорою на *застосування методу самоконтролю студентів* [1].

Організація міні-групової навчальної роботи студентів на етапі спільної дистанційної роботи вимагає *розробки комплексу спеціалізованих навчальних індивідуально-групових завдань* репродуктивного, реконструктивного, евристичного та творчого характерів. Таке навчання вимагає чіткої поетапної організації роботи студентів із переходом від нижчого рівня їх діяльності і до вищого. У запропонованій нами методиці на другому етапі міні-групової роботи навчальні завдання розділяються самими ж студентами на окремі (часткові) завдання або задачі. У подальшій роботі (на етапі індивідуальної виконання завдання) студент самостійно, виконуючи завдання, переходить від репродуктивного рівня до реконструктивного, від реконструктивного до евристичного і творчого [1].

У результаті проведеного дослідження було визначено специфічні особливості методики організації групової навчальної роботи студентів в умовах дистанційного навчання у закладах вищої освіти, а саме: специфічні умови забезпечення командної взаємодії студентів у виконанні навчальних завдань; забезпечення спільної навчальної роботи студентів за допомогою системи засобів навчання; цілеспрямована реалізація різних стадій виконання студентами навчальних завдань; організація контролю за процесом навчання з опорою на застосування методу самоконтролю студентів; розробка комплексу спеціалізованих навчальних індивідуально-групових завдань репродуктивного, реконструктивного, евристичного та творчого характерів.

Перелік посилань

1. Буцик І.М. Особливості організації групової навчальної діяльності студентів ЗВО в умовах змішаного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Випуск 85. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.* 2022. С. 40-45.

УДК 37.013.74

МОДЕЛІ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Васюк О.В., доктор педагогічних наук, професор (o.vasiuk@nubip.edu.ua), **Маценко Л.М.**, кандидат педагогічних наук, доцент (l.matsenko@nubip.edu.ua)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Трансформація системи освіти в Україні спрямована на інтеграцію освітньої діяльності з європейським освітнім простором, що не можливе без належного використання сучасних механізмів її фінансування.

Питанням теорії та практики фінансового забезпечення вищої освіти приділяють увагу О. Ю. Анісімова, О. А. Барабаш, В. Є. Бахрушин, В. В. Гапон, Т. Г. Затонацька, Л. П. Лондар, С. Л. Лондар, А. П. Софієнко, Г. М. Терещенко, Л. Л. Чимбай, К. Г. Читаєва, М. І. Шараєвська, та ін.

Мета роботи – окреслити існуючі моделі фінансування вищої освіти в сучасних умовах у світі.

Моделі фінансування вищої освіти передбачають поєднання державного і приватного фінансування. Зокрема, у країнах ОЕСР існує тенденція зростання інвестицій у вищу освіту, збільшення приватного фінансування, проте зменшення фінансування на одного студента. У країнах, що розвиваються (наприклад Нігерії). домінує державне фінансування вищої освіти. Проте, в Філіппінах система вищої освіти розвивається переважно за рахунок приватних ресурсів.

У світовій практиці сформувалися декілька підходів до організації державного фінансування вищої освіти:

– фінансування за видатками (Канада, Велика Британія, Франція, Японія, Швеція, Норвегія, КНР, Нігерія) передбачає, що бюджетні кошти надходять безпосередньо до закладу вищої освіти, а їхнє використання чітко контролюється державою;

– фінансування за результатами (Данія, Фінляндія, Ізраїль, Нідерланди, США та ін.) означає, що виділення державних коштів залежить від результатів навчальної та науково-дослідної діяльності закладу вищої освіти – безпосередніх (якості й обсягу наданих освітніх послуг) і кінцевих (соціально-економічного ефекту від здобуття освіти: кар'єрного зростання випускників закладу вищої освіти, їхніх доходів, задоволеності роботодавців якістю підготовки випускників тощо);

– договірне фінансування освіти (Бразилія, Аргентина, Індія, Греція, Італія) має за основу результати переговорів представників закладу вищої освіти й освітнього міністерства або фінансових установ [2].

Виокремлюють такі основні моделі фінансування вищої освіти:

– бюрократична, що передбачає фінансування закладів вищої освіти виключно за рахунок державних коштів. Перевагами моделі є можливість держави регулювати підготовку фахівців відповідно до потреб ринку праці, керувати якістю освіти. До недоліків відносять відсутність інституційної автономії та академічної свободи, прийняття фінансових рішень є складною бюрократичною процедурою;

– колегіальна, за якої заклад вищої освіти фінансується переважно за рахунок держави, проте має право залучати приватне фінансування (отримання грантів через проєкти, плата за навчання, проведення наукових досліджень). Перевага моделі – керівництво закладу вищої освіти володіє фінансовою автономією, недоліки – наявність потреби команди висококваліфікованих управлінських кадрів; відсутність прозорості механізму розподілу коштів усередині закладу вищої освіти;

– ринкова модель передбачає тісну співпрацю всіх учасників системи вищої освіти та обов'язкове залучення альтернативних джерел фінансування. За цієї моделі держава лише встановлює загальні пріоритети і вимоги до якості освіти, а бізнес здійснює домінантний вплив на функціонування закладів вищої освіти та вимагає від них інформацію про використання отриманих ресурсів. Недоліком моделі є зорієнтованість закладів вищої освіти на підготовку фахівців фінансово ефективних [1].

За умов скорочення ресурсів зміни фінансування освіти повинні здійснюватися за напрямами диверсифікації джерел фінансування освіти:

1) встановлення плати за навчання або зборів на відшкодування витрат на проживання та харчування (Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія; у більшості країн із перехідною економікою); відміна або зменшення розмірів студентських грантів і стипендій; скорочення або "заморожування" субсидій на студентські кредити;

2) довгострокове залучення фінансових пожертвувань від випускників, індивідуальних і корпоративних донорів із метою створення ендаументів – фондів цільового капіталу, що використовуються закладом вищої освіти на суспільно значущі цілі. Значні пожертвування ще в XIX ст. одержували такі університети США, як Гарвард, Єль, Прінстон, Колумбія. Провідним промисловцям і бізнесменам зобов'язані своїм зростанням великі католицькі університети США, серед яких Нотр Дам, Бостон Коледж, Фордгам, Джорджтаун тощо;

3) випуск облігацій, як це зробив у 2010 р. Кембриджський університет (Велика Британія), уперше за 800 років не знайшовши іншого шляху фінансування університетського містечка, музейних та освітніх центрів (400 млн. ф. ст.). Шляхом випуску облігацій під час економічної кризи пішли Гарвардський і Прінстонський університети США, залучивши $2,5 млрд. і $1 млрд. відповідно;

4) формування підприємницьких університетів, які не просто взаємодіють із промисловістю, а здатні комерціалізувати результати своєї наукової діяльності (інтелектуальну власність), тобто отримати прибуток і залучити додаткові фінансові ресурси;

5) корпоратизація і приватизація державних університетів;

6) розвиток непрофільної діяльності;

7) запровадження нових інструментів державного управління бюджетами університетів із використанням грантів, позик, що повертаються умовно, гарантій і страхування, механізмів пайової участі;

8) упровадження стимулюючих форм фінансування [2].

Країни ОЕСР також використовують наступні схеми фінансування освіти: здобувачі вищої освіти не сплачують за навчання чи плата є символічною завдяки державній підтримці; плата за навчання в закладі вищої освіти є високою, але держава пропонує варіанти компенсації приватних витрат; плата за навчання в закладі вищої освіти є високою, водночас система компенсацій майже відсутня; плата за навчання є не високою, система компенсацій не розвинена.

Застосування різних інструментів фінансування дає змогу швидше реагувати на потреби освітніх установ, категорій здобувачів освіти й педагогічних працівників, що сприяє поліпшенню якості освіти та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної системи освіти.

Перелік посилань

1. Удосконалення фінансування системи освіти України як передумова успішного реформування: монографія. За ред. С. Л. Лондара. Київ, 2021. 274 с.

2. Шевченко Л. С. Фінансування вищої освіти: диверсифікація джерел. *Теорія і практика правознавства*: електр. наук. фах. вид. Нац. ун-ту "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". 2013. Вип. 2. http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/2.2013/31.pdf (дата звернення 12.01.2023 р.).

UDC 37.013.83:005:378.113

PREPARING STUDENTS TO FORM CUSTOMIZED EDUCATION PROGRAM FOR THEIR FUTURE

Kalna-Dubinyuk T.P., Dr., Professor in Economics (tatiankd@yahoo.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv,
Acker D., Dr., Professor of Agricultural Education (dacker@iastate.edu)
Iowa State University, Ames, Iowa USA

Current trends including globalization, digitalization, informatization, computerization, etc., dictate new requirements for the forms, content and delivery methods of education. Education in the form of acquiring knowledge is replaced by the form of acquisition of competences. The actual principle of the quality and level of education is the competence approach, and in the field of providing educational services - the student-centered approach [1] .

The purpose of this work is to share the discussion regarding the trajectory of student' education with the necessary competencies for future professional activity, taking into account the student-centered approach to the educational process systems thinking required to solve complex problems, and dynamic optimization methods.

A set of necessary competencies is mandatory for the formation of a high-quality, competitive graduate. A competency-based approach in education supports the mastery of basic skills and competencies to form professionally qualified employees. This approach is characterized by student-centered learning. This concept includes, according to modern scientists, not only the achievement of educational goals important for the student in educational activities, but also self-

development and various types of extracurricular activities, which allow the student to reveal those abilities that will be important to him in the future and to his liking [2].

Individual educational activity transforms a student from a passive "receiver" of educational services into a subject of their definition and ordering. With this approach teachers assume the role of a manager of the learning process and adviser of students regarding the selection of information, its sources, the organization of adequate educational situations, and the elimination of identified gaps in order to master the necessary competencies, systematization and improvement of knowledge. For this, it is necessary to analyze the education program and the curricular of theoretical basic disciplines, which are a necessary component for obtaining fundamental knowledge of the future specialist. On the other hand, in order to obtain the necessary competencies of the future specialist, it is extremely important to determine the elective disciplines that are determined by the future specialty. The specified approach is the basis for creating an individual educational trajectory for the student.

Therefore, the student has the opportunity to choose one or another of the disciplines according to his own desire and future profile. Students may choose to combine multiple disciplines to address complex cross-sectoral problems they aspire to impact. Students should be prepared to learn "anytime, anywhere," meaning that student learning can take place outside of traditional classrooms, such as through online course programs, through experiential education, or at non-traditional times, such as at night and on weekends. This implies that teachers may need to show greater flexibility in managing the learning process and that their work may involve flexible working hours and online work.

To create a student's educational trajectory, it is proposed to use the "Prism of Knowledge" and dynamic optimization methods [3, 4]. "Prism of Knowledge" is a virtual electronic form of visualization of a student's educational trajectory in the form of a set of screens combined into a prism. Each screen contains a set of hyperactive pictures that link to structured curriculum blocks by periods of study. If you activate the picture, a window will be loaded on the monitor screen with complete information about the training program from its beginning with a set of accompanying materials: electronic textbooks, training courses, presentations, etc.

The practical implementation of the step-by-step principles of building and installing educational programs in the "Prism of Knowledge" is based on the "Web-Software Complex – Editor of Learning Trajectory Scenarios". It has a wide format of use, from the creation of personalized educational programs to transdisciplinary ones - which ensure the unification of students in study groups by courses, departments and colleges. Its functionality provides the user with a toolkit with dynamic optimization methods, provided for building various scenarios of the optimal learning trajectory taking into account innovations and future professional activities, with its storage on the server or local device.

Thus, high-quality training of specialists is impossible without a thorough analysis of needs regarding the direction of their future professional activity [5]. This can be achieved by individual selection of the learning trajectory, its optimization based on the "Prism of Knowledge" with the "Web-Software Complex – Editor of Learning Trajectory Scenarios".

References

1. The Routledge International Handbook of Student-Centered Learning and Teaching in Higher Education. Edited by Sabine Hoidn, Manja Klemenčič. Published July 29, 2020 by Routledge, 694 p.
2. Sosnytska N.L., Glikman V.S. A Student-centered Approach to Professional Education in the Conditions of Sustainable Development of Society. Scientific Bulletin of the Flight Academy. Ser. Pedagogical sciences. 2017. Issue 1. P. 377–381.
3. Kalnoy S.P., Kalna-Dubiniuk T.P. "Prism of Knowledge" as a Virtual Form of Organization of E-network Personal Knowledge Bbase on the Example of Medicine. Problems of Innovation and Investment Development. 27/2021. P. 85-96.
4. Tetyana Kalna-Dubinyuk, Kateryna Ladychenko, Lyudmila Syerova,

Mariia Kuchma, Svitlana G.Litovka-Demenina . Dynamic Modeling in Making Scientifically Grounded Business Decisions. Studies of Applied Economics Special Issue: Development of a Market Economy in the Context of the Global Financial Crisis. Vol. 39 No. 9.

5. Nonnecke, G., and D. Acker. Global Resource Systems: A Curriculum to Train the Next Generation of Global Leaders. NACTA Journal. December 2019, Vol 63(1a), pgs. 85-92.

УДК 141.319.8:111.6

СТАН СУЧАСНОЇ НАУКИ: КОНФЛІКТ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Калуга В.Ф., доктор філософських наук, професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Прикметною властивістю сучасної людини є її схильність до поверхового відображення дійсності. Цей факт легко встановлюється вже хоча б тому, що в більшість понять, якими послуговується сучасник, вкладається знову ж таки поверховий зміст. Сучасник схильний обмежуватися загальним враженням про що б то було, приймаючи буквально на сліпу віру переважну більшість тверджень як істину.

Разом з тим система сучасної освіти автоматично залишає поза осмисленням і відображенням саму природу пізнання. Як наслідок, в сучасника під тиском системи виробляється такий собі «імунітет» до проявів природної цікавості, до тяжіння занурюватися в досліджувану проблему, відкидаючи стереотипи і нашарування. Система виробляє слухняного соціального болванчика, позбавленого критичного мислення, готового діяти за накресленою схемою, послуговуючись набором вже спродукованих світоглядних парадигм.

У межах доступного для широкого вжитку набору світоглядних стереотипів сучасна наука, тобто наука як її привчена розуміти зумовлена істота, розглядається як щось надважливе і прогресивне в життєдіяльності людини та поступі людства. Щоправда єдино узгодженого та прийнятного визначення науки не існує. Останнє прозоро натякає на факт поверхового уявлення про феномен науки, притаманного сучаснику. Проте згаданий момент сучасник вперто ігнорує, будучи закоханим в ілюзію власної інтелектуальної величі. А всякі спроби зосередити його увагу на його ж інтелектуальній обмеженості та зацикленості на поверховому відображенні дійсності скажено критикує або люто відкидає.

Водночас ті, кому вдалося подолати тотальну мимовільну концентрацію на мисленнєвій активності внаслідок довільного зупинення внутрішнього діалогу, усі як один наголошують, що «наука зникла уже давно. Нині ми маємо справу з псевдонаукою», – Аджмаль Хусейн. Себто мова йде про таку собі гримучу суміш технологій і техніки, з одного боку, та релігії, – з іншого, яку і прийнято ідентифікувати як науку. Або в розрізі спрощеного, а, якщо бути точнішим, декоративного тлумачення суті питання сучасна наука – це комбінація практики і теорії.

У контексті комбінаторного підходу до визначення феномену сучасної науки, останню можна представити як «упорядковану сукупність фактів, виявлених експериментальним шляхом або набутих іншим способом і верифікованих на практиці, у тій чи іншій сфері людської активності, уявлення про природу та причинність яких (фактів) представлено у вигляді конкурентних поміж собою гіпотез та/або теорій» (Калуга, 2021: 67). При цьому каменем спотикання для критично мислячого представника спільноти постає питання технології відкриттів. Себто йдеться про те, чи здатна мисляча істота на кшталт людини винайти чи віднайти дещо, уявлення про що принципово не існує або аналогів чого принципово не можливо зустріти в оточуючому середовищі?

Між тим, нібито само собою очевидна ствердна відповідь на згадане вище питання в процесі прискіпливого осмислення втрачає свою однозначність, оскільки досвід показує, що

в ході соціалізації людина спирається винятково на наслідування, природне чи примусове. Тобто у поточному існуванні опосередкованої культурою істоти творчість як властивість цивілізованої істоти є нічим іншим як її спроможністю комбінувати вже представлені в її досвіді, а отже й уяві елементи. Щоправда спокушені на раціоналізмі, себто фанати тієї чи тієї ідеї (теорії, ідеології, вчення), а, як правило, симбіозу ідей вперто відмовляються визнавати факт езотеричного досвіду – природної властивості людини споглядати суть чого б то було, оминаючи пізнання. Здатність окремих приймати езотеричний досвід як належне і транслювати його набутки в маси, привносячи у такий спосіб в існування своє та інших щось нове, принципово відмінне від всього наявного, видають як творчість. Така маніпуляція з увагою зумовленої істоти, очевидно, спрямована на утримання людини-маси в стані екзистенційного невідання або сутєи, а отже в стані рабства – системи, ідеї та/або конкретних чи містичних господ.

Інакше кажучи, усі наявні у розпорядженні сучасної людини технології і техніка, також мистецькі шедеври, а з іншого боку, релігійні вчення, у т.ч. так звані наукові теорії високого штибу, тобто такі, що набули масового визнання і пережили покоління, є результатом інтесуб'єктивації езотеричного досвіду, тобто ретрансляції глибинних переживань за посередництва символів, знаків, образів, креслень, схем, сюжетів тощо. Як наслідок, саркастичне на перший погляд твердження, авторство якого приписують представнику так званого обраного народу Альберту Айнштайну: «Теорія – це коли все відомо, але нічого не працює. Практика – це коли все працює, але невідомо чому. Ми ж поєднуємо теорію та практику: ніщо не працює… і ніхто не знає чому», – набуває цілком виважених конотацій.

Таким чином можна дійти висновку, що в когнітивному просторі сучасника теорія і практика штучно поєднані в гримучу суміш під кодовою назвою «сучасна наука» або просто «наука». А якщо так, то у такої комбінації, швидше за все, має бути автор, який є носієм певної зацікавленості, точніше інтенції (наміру), у т.ч. і щодо існування людини та людства до того ж у певному їх стані, який знову ж таки езотерики фіксують як стан соціального анабіозу або звуженого усвідомлення. В такому разі сучасна наука відповідає звуженому усвідомленню або соціальному анабіозу: вона жодним чином не відкриває дійсність як вона є. Відтак формотворчим принципом сучасної науки є факт: ми сприймаємо те, в що віримо, і віримо в те, що сприймаємо. Останнє означає, що пізнання як спосіб відкриття дійсності утримує увагу людини на деякій множині значень – саме так: матриці (високої розподільчої здатності симуляції), яку зумовлена істота ідентифікує як світ, точніше – об'єктивний світ, тобто фундаментальний спосіб буття.

Що ж до умовних складових сучасної науки, то практика дозволяє певним чином оперувати проявами дійсності на рівні наслідування. Останнє означає, що еталонні моделі активності зумовленої істоти мають бути «прописані», наприклад, у вигляді так званих інстинктів та вроджених рефлексів або ж сформовані завдяки стараннням цивілізаторів. Своєю чергою теорія натякає на, проте здебільшого відволікає, цілеспрямовано або ж ненавмисне, виходячи з обмеженості теоретика, від дійсності, занурюючи і утримуючи мислячу істоту у просторі ілюзій – майя: «…Ідея свободи так тісно переплітається з поняттям *майя*, а значить, з поняттям ілюзії і рабства, що треба йти до неї довгим обхідним шляхом. А насправді досить розгадати глибоке значення *майя* – божественної «гри», – щоб уже стояти на шляху до визволення» (Еліаде, 2001: 325). По-суті, теорія як спосіб подачі і стан прояву релігії відволікає від безпосереднього сприйняття дійсності і націлює на відтворення певного континууму значень, знову ж таки матриці, або себе, інших та світу у множині його проявів.

Таким чином сучасна наука є засобом і механізмом підтримання матриці як симбіозу матриць у функціональному стані, а також утримання людини в стані соціального анабіозу.

Перелік покликань

1. Еліаде Мірча. (2001). Мефістофель і андроген. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи». – 591 с.

2. Калуга В.Ф. (2021). Функціональний підхід до розуміння суті світової політики та її ключових факторів як механізм поглибленого освоєння предмету дослідницької цікавості / Університет і лідерство. – № 2 (12). – С. 64-69.

УДК 377.091.3:001.895

КРИТЕРІЇ ПРОЄКТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Кошук О. Б., доктор педагогічних наук (koshukob@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Сьогодні загальновизнаним є необхідність модернізації педагогічного процесу в закладах освіти на засадах інноваційних педагогічних технологій. Але і в теорії, і в практиці, поки що вживання та тлумачення цього терміну є проблематичним. Мова про те, що загальновживаними, часто синонімічними в наукових. Під педагогічною технологією варто розуміти заздалегідь спроєктовану організацію педагогічного процесу, що поетапно впроваджується в практику для гарантованого досягнення результатів підготовки фахівців.

Для виконання своїх основних функцій інноваційна технологія навчання має проєктуватися та реалізовуватися за певними принципами, до основних з яких відносимо: цілісність; варіативно-особистісної організації навчання (можливість адаптування технології до особистісних особливостей учнів, до їх інтересів, здібностей, уподобань, настанов); професійної спрямованості (цілеспрямоване формування та розвиток професійних компетентностей майбутніх фахівців відповідно до сучасних та перспективних вимог); інформаційної підтримки технологічності навчання.

Найскладнішою проблемою технологізації освітнього процесу є вибір конкретної технології. У процесі наших експериментальних досліджень констатовано, що, по-перше, не слід відмовлятися від традиційних, «класичних», позитивно зарекомендованих на практиці способів оволодіння майбутньою діяльністю, що вирішують комплекс усталених дидактичних задач; по-друге, серед всього розмаїття дидактичних технологій має бути одна системостворююча технологія навчання, загальнопедагогічного рівня, якій мають ієрархічно підпорядковуватися «модульно-локальні мезотехнології і мікротехнології» [2, с. 101]; по-третє, при проектуванні професійної підготовки майбутніх фахівців певної спеціальності необхідно знайти баланс між різними технологіями навчання. І, по-четверте, для вибору технології необхідно визначитися з критеріями їх проєктування.

Притримуємося такого підходу класифікації технологій [2]: загальнопедагогічній, системостворюючій технології навчання підпорядковується технологія навчання дисципліни (залежно від факторів вибору, це можуть бути різні технології вивчення дисциплін); підпорядкованим складником вказаної технології є технологія вивчення модулю, теми, яка, у свою чергу, підпорядковує технології навчальних занять і т. ін.

Проєктуючи інноваційні технології навчання необхідно враховувати навчальні, виховні і розвивальні цілі навчальної дисципліни, завдання вивчення теми, розділу, для оволодіння якими, власне, і планується проєктування технології (рис. 1).

Рис. 1. Основні критерії проєктування інноваційної технології навчання

Крім індивідуальної трудомісткості навчання важлива загальна трудомісткість, на величину якої впливає кількісний контингент учнів. Навчальна програма може бути реалізована на групу 15-20 осіб. При традиційних методах навчання спрацьовує схема: зниження трудомісткості – погіршення якості підготовки. Одночасно розподіл груп на підгрупи веде до збільшення трудових витрат, і нерідко заняття з малочисельною групою є, фактично, індивідуальним заняттям викладача з учнями. З наведеного можемо зробити висновок, що загальна трудомісткість освітньої програми залежить від контингенту учнів і наповнюваності груп. З іншого боку, при плануванні інноваційного навчання маємо враховувати ергономічні вимоги до організації навчальної праці учнів [1]. Мова про те, що сучасну інноваційну технологію навчання не можна уявити без комп'ютерної техніки, інших технічних об'єктів, що вимагає оптимізації діяльності учня в системі «людина-машина».

Проєктуючи технологію навчання слід врахувати ергономічні вимоги до: алгоритмів діяльності учня як оператора; конструювання та оснащення робочих місць; величини й форми робочих приміщень; фізичних факторів (шуму, вібрації, мікроклімату, статичних полів, електромагнітного випромінювання і т. д.); організації раціональних режимів праці та відпочинку; методів організації навчання й тренування тощо.

Рівень володіння учнями навчально-пізнавальною діяльністю, їх пізнавальні можливості – рівень розвитку пізнавальних здібностей, сформованість пізнавальних умінь та навичок, самостійність у виконанні індивідуальних навчальних завдань, організованість, наполегливість тощо. Нехтування цим критерієм призводить або до надмірної інтелектуальної трудності виконання учнів технологічних етапів, або, навпаки, ненапруженої «рецептивної» розумової діяльності, яка не сприяє цілеспрямованому формуванню професійних здатностей учнів, не розвиває їх потенціал особистості.

З іншого боку, у педагогічній взаємодії домінантну роль відіграє педагог, і в цьому творчому процесі суб'єкти педагогічного процесу мають діяти в унісон, розподіляти відповідальність за кінцеві результати навчання. Природно, це потребує значної майстерності, творчого пошуку, кваліфікованого володіння викладачем педагогічною технікою. Тому професійна компетентність педагога, його особистісні якості, методична підготовка є одним із основних критеріїв у проєктуванні технології навчання.

Важливим критерієм також вважаємо складність змісту навчального матеріалу. Насамперед зазначимо, що серед всього розмаїття навчальних об'єктів, що пропонуються для засвоєння при підготовці майбутніх фахівців за технічними спеціальностями, технічні об'єкти (технологічне устаткування, машини, агрегати, вузли, технічне устаткування, деталі тощо) домінують. Цей факт спонукає, насамперед, визначити ступінь складності об'єктів техніки для їх засвоєння.

Таким чином, у процесі відбору інноваційних педагогічних технологій варто враховувати такі критерії їх проектування: цілі, завдання оволодіння навчальною дисципліною (модулем, темою); характер, послідовність оволодіння дисциплінами освітньої програми; рівень методичної компетентності викладача; рівень навчально-пізнавальної діяльності студентів; зовнішні умови (часові, виробничі, економічні тощо); трудомісткість навчального процесу, ергономічні вимоги; ступінь складності змісту технологічного навчання.

Перелік покликань

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. [для студентів магістратури]. К. : Центр навчальної літератури, 2003. 316 с.

2. Лузан П.Г. Наукові основи організації педагогічного процесу в аграрному вищому навчальному закладі: Монографія. К.: Міленіум, 2015. 330 с.

ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО

Кучай О.В., *доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки*
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
*(*O.kuchai@gmail.com*)*
Кучай Т.В., *доктор педагогічних наук, доцент, професор*
кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ, м. Берегово
*(*tetyanna@ukr.net*)*

Сучасні ВЕБ-технології докорінно змінили наше уявлення про традиційні форми навчання. Оскільки найбільш доступним середовищем для реалізації освітянських програм нині є Інтернет, то закономірним постає поєднання і створення освітянського простору, що надасть величезних можливостей для освітніх установ різного рівня в реалізації свого освітнього потенціалу на більш досконалому та якісному рівні.

Впровадження ВЕБ-технологій – це освітня стратегія викладання і навчання. Особливість технології в тому, що її не обов'язково використовувати на всіх етапах занять, бо вона потребує певного підґрунтя, додаткових зусиль, часу і є доречною при розв'язанні низки проблемних задач сучасної методики викладання.

На семінарських заняттях доцільно застосовувати мультимедійні презентації, що характеризує значний ступінь самостійності студента у набутті і застосуванні знань [1].

Використання ВЕБ-технологій, з одного боку, відкриває широкий простір для творчості викладача та студента, розширює можливості при вирішенні професійних та дослідницьких завдань, а з іншого боку, висуває якісно вищі інші вимоги до підготовки майбутніх учителів у плані їхньої готовності до використання Інтернет-технологій у професійній діяльності [2].

Наразі освітній процес знаходиться у стані інформатизації. Сучасні інформаційно-комунікативні технології входять в усі сфери життєдіяльності людини, і в освіту зокрема. Сучасність вимагає нових підходів до навчального процесу, нових методів, форм подання навчальної інформації.

Окрім того, впровадження ВЕБ-технологій у навчальний процес вимагає розробки та практичного використання науково-методичного забезпечення, створення й ефективного застосування інструментальних засобів і систем комп'ютерного навчання й контролю знань, системної інтеграції цих технологій в існуючі навчальні процеси та організаційні структури [3].

Використання ВЕБ-технологій зараджує педагогам самостійно формувати зміст освіти, втілювати в реальність творчі ідеї та вживати нестандартні підходи до постанови проблем у процесі підготовки майбутніх педагогів.

Література

1. Комп'ютерні технології у викладанні природничих дисциплін в школі. URL: https://chemeducation.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/14/2019/11/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F_9.pdf
2. Кочубей О. Підготовка майбутніх учителів хімії до дистанційного навчання. Сучасні дослідження у світовій науці. Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції. НПЦ “Sci-conf.com.ua”. Львів. 2022. 656-663.
3. Поцяпун Н. В. Хмарні технології та їх використання в процесі навчання хімії. XIII Менделєєвські читання: Збірник наукових праць Регіональної студентської науково-практичної конференції, (Полтава, 25 березня 2020 р.) / М-во освіти і науки України, Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка [та ін.]. Полтава : Редакційно-видавничий відділ ПНПУ імені В. Г. Короленка. 2020. 149-152.

УДК 327+94(477)

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

***Любовець О.М**., доктор історичних наук, професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ.

Російсько-українська війна гостро поставила питання щодо рівня знань історичного минулого нашої країни, особливо молодим поколінням. В умовах війни історія перестала бути лише предметом наукових дискусій, а перетворилася на справжню зброю в руках агресора, стала одним із основних інструментів маніпуляції свідомістю. Заперечуючи сам факт існування традицій української державності, розуміючи Україну як територію, яка історично й цивілізаційно повинна входити в зону виключно її впливу, РФ позбавляє Україну в праві на розбудову власної незалежної суверенної держави. Саме цим пояснюються, обґрунтовуються причини та правомірність війни проти України.

З огляду на це актуалізується потреба обов’язкового викладу в закладах вищої освіти всіх рівнів історичних та історико-культурологічних дисциплін – наприклад, «Історія України», «Історія української державності», «Історія української культури». Ці дисципліни належать до загальноосвітніх дисциплін, є базовими курсами, які формують світогляд, духовну сферу людини, її ідентичність і національну самоповагу. Їхнє вивчення спрямовано на реалізацію сучасної концепції освіти студентів вищих навчальних закладів України, основою якої є ґрунтовна історико-філософська підготовка у поєднанні з орієнтацією на світоглядно-філософські проблеми сьогодення.

Предметом вивчення названих навчальних дисциплін є український історичний процес та українська культура як цілість в її історичній динаміці від найдавніших часів до сьогодення, в контексті розвитку світової культури і цивілізації. В процесі засвоєння змісту дисциплін у свідомості молодого покоління складається уявлення про етапи розвитку людського суспільства та процеси державотворення на всіх етнічних українських землях з

найдавніших часів до сьогодення, формується історичне мислення й свідомість, закладається розуміння особливостей культури українського народу.

В результаті вивчення цих дисциплін студенти отримують фундаментальні знання з історії формування українського народу, нації, національної культури, основних етапів розвитку та становлення різних форм вітчизняного державотворення у контексті основних тенденцій розвитку світу. Вони навчаться розуміти суть історичних фактів, причинно-наслідкових зв'язків між окремими подіями, вміти зіставляти і порівнювати факти, характеризувати та оцінювати їх, а також аналізувати стадії і етапи розвитку українського державотворення та культури, які відображають особливості культуротворчості українського народу в цивілізаційній парадигмі.

По завершенні вивчення цих курсів студенти будуть знати імена знакових особистостей вітчизняної історії та культури як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях. Молоді люди ознайомляться з діяльністю видатних вітчизняних політичних діячів, будуть обізнані з творчою спадщиною провідних діячів національної культури. В процесі оволодіння матеріалами навчальних дисциплін студенти навчяться характеризувати міждержавні та міжкультурні зв'язки України з країнами Європи та світу, усвідомлювати проблеми й перспективи розвитку української держави та культури у сучасному цивілізаційному процесі.

А найважливішим є те, що вивчення історичних та історико-культурологічних курсів допоможе студентам ***зрозуміти*** та ***усвідомити***, що Україна має власну, незалежну від російської історію, власні традиції державотворення, які сягають періоду Київської Русі та Галицько-Волинської держави. Комплексне розуміння історії та культури, поруч із іншими гуманітарними предметами (такими як політологія, соціологія, релігієзнавство та ін.), формує повноцінного громадянина, здатного позитивно впливати на державу та суспільство.

Вивчення цих курсу дозволить майбутньому фахівцю спиратися на історичні знання як на загальнометодологічну базу, озброює його вмінням застосовувати це знання в науковій та практичній діяльності, а також унеможливіть маніпуляцію його мисленням, зробить його стійким щодо російської інформаційної пропаганди.

Важливість викладання історичних та історико-культурологічних дисциплін зумовлена ще й тим, що саме поколінню сучасних учнів і студентів випаде місія не тільки матеріальної відбудови нашої держави, а й її ідеологічне становлення та скріплення в європейському та світовому співтоваристві. Тому однією з найпріоритетніших завдань вітчизняної системи вищої освіти є збереження обов'язковості викладання навчальних дисциплін «Історія України» або «Історія української державності».

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ

Самойленко О. А., доктор педагогічних наук
Institute of Pedagogy, Andragogy and Psychology, Faculty of Humanities and of Natural Sciences of the University of Prešov in Prešov

На сучасному етапі, за даними демографів, відбувається «старіння» держав, тобто збільшення чисельності людей поважного віку. Зростання у структурі населення частки почтивих людей породжує нові соціальні потреби, в тому числі і потреби в освіті. Серед таких потреб називають трансформацію всіх соціальних інститутів суспільства (освіти, економіки, соціальної і духовної сфери), формування нової культури самосвідомості суспільства, адаптацію людей до мінливих умов, узгодження інтересів у «новому» суспільстві. Це робить актуальним питання про всебічний розвиток дорослої особистості протягом усього життя з урахуванням людського потенціалу, спадкових факторів, національних і соціокультурних традицій. Невипадково все більшу увагу починає приділятися питанням розвитку теорії освіти дорослих.

Освіта дорослих у країнах Європейського Союзу розглядається як будь-який вид організованої і систематичної діяльності, що не співпадає з діяльністю шкіл, університетів та інших закладів освіти, що входять до складу формальної системи освіти; як така, що здобувається у післяробочий час в освітніх закладах, клубах, гуртках і, зазвичай, не передбачає отримання офіційного документа.

У цій ситуації виникає гостра необхідність по-новому визначити місце і роль освіти дорослих у загальній системі освіти, унікальний освітній потенціал якої міг би стати незамінною складовою частиною процесу модернізації освіти.

У документах Ради Європи підкреслюється, що поняття освіти дорослих включає у себе широкий діапазон знань, умінь та навичок, соціальних і етичних цінностей, таких як права людини, толерантність, забезпечення миру, солідарність і соціальна справедливість, діалог поколінь, гендерна рівність, демократичне громадянство і міжкультурна комунікація та ін.

Людина через соціальну активність розкриває свої властивості суб'єкта. Дві форми діяльності особистості: колективна та індивідуальна знаходяться у певному діалектичному протиріччі одна з одною. У діяльності відбувається перехід об'єкта у його суб'єктивну форму, поряд з цим у діяльності відбувається також її перехід в об'єктивні форми. Усвідомлення людиною своєї суб'єктивності через здатність до вільного особистісного вибору – визначальний фактор у антропоцентрованих філософських та психолого-педагогічних концепціях [1]. Особистісна свобода – це екзистенційна якість людини, здатність до внутрішнього вибору за допомогою певної системи цінностей, які покликані задовольнити потреби особистості. Ціннісні орієнтації утворюють певну основу свідомості і поведінки особистості і безпосередньо впливають на прийняття нею соціальних ролей (своїх і чужих) у мікросоціумі. У цьому контексті посилюється значення інформальної освіти: вона починає виконувати роль психолого-педагогічної підтримки особистісного саморозвитку дорослого, допомагає йому зрозуміти особистісно-значущі та професійні смисли своєї освітньої діяльності.

Результатом саморозвитку дорослого у професійному середовищі є професійна компетентність як екзистенційна властивість [3]. Стимулювання професійно-особистісного саморозвитку як найважливішої функції для вирішення творчих, професійних і життєвих завдань повинно бути притаманне усій системі освіти дорослих [2].

Таким чином, освіта дорослих виступає значущими складовими процесу забезпечення якості життя. Участь у тренінгах, професійних спільнотах, воркшопах, семінарах сприяють формуванню активної життєвої позиції та життєвої траєкторії, особистісному розвитку дорослої людини та її цілепокладання.

Перелік посилань

1. Бурлука О. В. 2013. Самоосвіта як запорука конкурентоспроможності особистості. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер. : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. № 5. с. 269-276. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2013_5_32.
2. Сагуйченко В. В. 2012. Самоосвіта в інформаційному суспільстві. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія. Вип. 38. с. 90-101. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_filos_2012_38_12.
3. Укис Ю. А. 2005. Роль неформальных институтов в переходной экономической системе : дис... канд. экон. наук: 08.01.01. Харьковский национальный ун-т им. В. Н. Каразина. Харків.

ОСВІТА ЯК ПЕРВИННИЙ ЕЛЕМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ДО ЕКОЛОГОЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

Собчик Вікторія, доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри технології палива, факультету енергетики та палива,
Чепела Мачей, магістр з охорони довкілля, докторант кафедри технології палива, факультету енергетики та палива,
AGH Університету науки та технологій
м. Краків, Польща

Нагальною потребою XXI століття стає формування такого способу життя, який був би основою довготривалого екологозбалансованого розвитку суспільства. Сучасні екологічні технології самі по собі не здатні подолати антропогенні загрози. Потрібна нова філософія життя, політика, моральні орієнтири – зобов'язання як кожної людини, так і людства в цілому. Загалом має бути сформована така система цінностей, яка є складовою еколого-культурного світобачення кожного з нас, яка не залежала б від економічних сплесків чи занепадів, зміни політичної влади, у якій би захист і збереження природи, турбота про людину, її життя і дотримання її прав вважались такими ж важливими, як і саме життя [1].

Освіта – це первинний і найважливіший елемент трансформації суспільства задля екологозбалансованого розвитку, яка дає можливість людям втілювати в життя свої уявлення про нього. Освіта розглядається не як самоціль, а як основний механізм зміни парадигми національної освіти, загальнолюдських цінностей, поведінки та способу життя. Крім того, освіта – основоположне право людини [2].

Відповідний рівень освіти дає можливість кожній людині брати участь у вирішенні та попередженні соціальних, економічних та екологічних проблем, що є основним завданням, яке стоїть перед світовою спільнотою. Декларація, прийнята в Ріо-де-Жанейро у 1992 р. починається словами: «Люди є головною турботою сталого розвитку. Вони мають право на здорове і продуктивне життя в гармонії з природою». Лідери держав, які брали участь у Всесвітньому саміті в Йоганнесбурзі (2002 р.) в т.ч. і Україна, зобов'язались створити гуманне, рівноправне і уважне до проблем людини суспільство, яке визнає, що кожний член цього суспільства має свою людську гідність [3].

Натомість, 24 лютого 2022 р. весь світ здригнувся від жахливих рішень і дій лідерів найбільшої країни, яка весь час поціновувала себе з поняттям супермиролюбності. Проте, і до цієї дати весь світ знав, що це – територія з 134-мільйонним проблемним населенням, пограбованим, а тому неосвіченим. І найжахливіше, що весь світ знав, спостерігав, і більшості випадків загравав з цією «міною уповільненої дії».

В Резолюції Генеральної Асамблеї ООН сказано, що загальна грамотність сама забезпечить збалансований розвиток, мир і демократію. Тому **якість освіти** – необхідна умова досягнення мети Освіти для збалансованого розвитку і потребує значних капіталовкладень. Саме освіта сприяє досягненню таких важливих цілей збалансованого розвитку, як боротьба з бідністю, розвиток сільських регіонів, медицини, попередження і не розповсюдження невиліковних хвороб, вирішення екологічних проблем, проблем раціонального використання природних ресурсів і охорони природи, виробництво екологічно безпечних продуктів харчування, створення гендерночутливої системи освіти на всіх рівнях, питань етичного і правового характеру, зокрема, загальнолюдські цінності та права людини тощо [2, 5].

Нині вже загальновідомий факт, що екологізація будь-якої діяльності пов'язана з підвищенням екологічної свідомості населення. Кожен житель мусить усвідомити, що він знаходиться у спільній відповідальності за формування довкілля. Якщо він докладе зусиль у спільну справу окультурювання природних, історичних та гуманітарних цінностей, то тим самим з повагою відноситься до спадщини батьків та дідів [4].

Приклад європейських держав, зокрема Польщі, демонструє на практиці ефективність впливу високої екологічної свідомості, в першу чергу осіб, які займають керівні посади на всіх рівнях організації суспільства, які своїми справами демонструють позитивні зміни,

роблячи відповідні капіталовкладення у екологічні проекти. Це і біоочистка стічних вод на рівні територіальних громад, перебудова сміттєзвалищ та будівництво сміттєпереробних заводів, забезпечення у всіх населених пунктах прибудинкових територій контейнерами для роздільного збору сміття і допомога населенню організації сортування сміття. З метою економії природних ресурсів у зимовий період за кошти територіальних громад утеплення будинків і заміна теплозберігаючих вікон та встановлення сонячних батарей, ремонт всіх доріг навіть у самих віддалених населених пунктах у гірській місцевості та всіх інших об'єктів інфраструктури тощо (Рис. 1). Турбота такого типу про людей сприяє формуванню високого рівня екологічної культури і свідомості, в майбутньому працює виключно на збагачення, не потребує зайвих витрат.

Рис. 1. Сучасний рівень екологічної культури у європейських державах

Перелік посилань

1. Освіта для сталого розвитку – новий напрям у сучасній освіті. 07.11.2017 р. // URL: http://www.garmoniya.mk.ua/articles/osvita-dlya-stalogo-rozvytku-novyy-napryam-u-suchasniy-osviti.html

2. Нагорнюк О. Освіта для сталого розвитку та її значення для екологозбалансованого розвитку суспільства. // URL: https://core.ac.uk/download/pdf/84839091.pdf

3. Ноосферогенез і гармонійний розвиток / В.Я.Шевчук, Г.О.Біляв-ський, Ю.М. Саталкін, В.М. Навроцький. К.: Геопринт, 2002. 129 с.

4. Mudrak O., Sobchyk W., Nahorniuk O., Mudrak H., Yashnik S., Tarasenko H. / Mechanisms of stimulation of socio-economic development of regions in conditions of transformation. / 1.7. Environmental literacy of the leaders of the new formation in an open society Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2019. 330p. (P. 78-110). ISBN 978-83-946765-7-5.

5. Печчеї Ауреліо. Людські якості або Шість цілей для людства. 1977 р. // URL: https://www.rulit.me/books/chelovecheskie-kachestva-read-244874-1.html

УДК 378.015.3:005.32:355.01

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Виговська С.В., кандидат педагогічних наук, доцент (vygovsjka@ukr.net)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

На сьогодні безпекова ситуація зумовлює зміни в державі, в її політичній, соціальній, економічній сферах, що звичайно має істотний вплив на освітній процес. Це вимагає адаптації як самого процесу навчання у вищій школі до нових реалій, так і формування навчальної мотивації студентів закладу вищої освіти в умовах війни.

Мотивація є визначальним, системотворчим компонентом, важливим конструктом під час вибору професії, в процесі оволодіння нею, реалізації в ній. Вона сприяє ефективній підготовці фахівця, здатного глибоко й критично мислити, моделювати виробничий процес, генерувати й реалізовувати нові ідеї у виробництво.

Формування навчальної мотивації студентів є однією з важливих проблем сучасної вищої школи й розглядається дослідниками як поетапний, динамічний і керований процес, що веде до формування стійкого позитивного ставлення до навчання в цілому.

На жаль, в сучасних реаліях постає проблема зниження навчально-пізнавальної активності студентів, а також формування їх мотивації ускладнюється психологічним станом усіх учасників освітнього процесу.

Здійснювати управління процесом розвитку мотивів навчальної діяльності досить важко, важче, ніж формуванням дій і операцій, оскільки їхнє розуміння ускладнюється тим, що вони завжди є комплексами і в педагогічному процесі майже ніколи не маємо справи з одним мотивом [1, с. 60].

Формуванню як внутрішньої, так і зовнішньої мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів сприяє активна самостійна робота. До мотивуючих чинників самостійної роботи відносяться такі:

– застосування професійно орієнтованих завдань, які виконуються студентами як під час аудиторних занять, так і в позааудиторній роботі;

– використання сучасних освітніх технологій, які дозволяють поєднати індивідуальні та групові форми роботи;

– поєднання завдань репродуктивного, продуктивного та творчого характеру;

– індивідуалізація та диференціація навчання шляхом урахування рівня попередньої підготовки та здібностей кожного студента;

– упровадження педагогіки співробітництва;

– навчання студентів оптимальних прийомів організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності, формування умінь самоорганізації та саморегуляції [3].

Аналіз психолого-педагогічних джерел [4; 5] дозволяє визначити ефективні умови формування позитивних мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів:

– професіоналізм викладача (бажання та вміння навчити);

– ставлення до студента як до компетентної особистості;

– сприяння самовизначенню студента, розвиток його позитивних емоцій;

– організація навчання як процесу пізнання;

– використання методів, що стимулюють навчально-пізнавальну діяльність студентів;

– усвідомлення найближчої та кінцевої мети навчання;

– професійна спрямованість навчальної діяльності;

– доступність змісту навчального матеріалу, що вивчається;

– постійне створення та «утримування» «ситуації успіху» для студентів, що невпевнені у своїх силах.

У сучасних умовах, коли у викладачів та студентів фокус уваги змістився з академічних успіхів на підтримку або нормалізацію психічного стану [2], особливого значення поряд з іншими умовами набуває створення «ситуації успіху». Загальновідомо, що позитивні емоції породжують у людини почуття радості, інтелектуального підйому, що, у свою чергу, безпосередньо впливає на високі результати навчання, адже в студентів виникає бажання (мотив) постійно вирішувати складніші завдання. Водночас розв’язання таких завдань пробуджує усвідомлення недостатнього рівня власних знань і умінь. Таке відчуття невпевненості у запасі відповідних знань для вирішення завдань формує в студентів постійну стійку потребу в навчанні.

Перелік посилань

1. Занюк С. С. Психологічні закономірності керування мотивацією учіння студентської молоді : автореф. дис. … канд. психол. наук. Київ, 2004. 20 с.

2. Квятковська А. О., Андросович К. А., Ковальова О. В., Прокоф’єва О. О. *Особливості навчальної мотивації студентів передвищих фахових та вищих навчальних закладів в умовах сучасних військових конфліктів. Інноваційна педагогіка.* 2022. № 1 (49). С. 177–182. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/ archives/2022/49/part_1/36.pdf

3. Максименко Н. Організація самостійної роботи студентів як компонент підготовки вчителя до роботи в умовах гірської школи. *Гірська школа Українських Карпат*. 2013. № 8–9. С. 87–89.

4. Черняк Н. О. Формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти.* 2013. № 38–39. С. 388–393. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2013_38-39_63.

5. Birch R., Noussi E. Motivation of engineering students in higher education. Engineering Education. A Journal of the Higher Education Academy. 2011. № 6 (2). P. 39–46. URL: http://dx.doi.org/10.11120/ened.2011.06020039.

***УДК*:336.**

LES ENJEUX DES MÉTHODES INNOVANTES DE L'ENSEIGNEMENT / APPRENTISSAGE DES LANGUES ÉTRANGÈRES FACE AUX DÉFIS CONTEMPORAINS

НОВІТНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ТА НАВЧННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Гейко Т.М., кандидат філологічних наук, доцент, (tagueiko@yahoo.com)
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна м. Київ
Гейко С.М., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації (svetageiko@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна, м. Київ

Les enjeux liés au développement, aux défis dans le monde contemporain et à ce qu'on a désormais coutume d'appeler transition numérique sont multiples et de différents ordres.

Il faut tout d'abord indiquer l'importance des réseaux sociaux virtuels et leur impact considérable sur la vie quotidienne des uns et des autres, en particulier chez les étudiants qui sont souvent plus facile à joindre via *Snapchat*, *Whatsapp* ou *Facebook* plutôt que par des canaux plus académiques et universitaires. L'étude des usages sociaux grâce à ces nouveaux moyens de communication interindividuels constitue en soi un champ important dans le domaine des humanités numériques et de la didactique des langues. Un étudiant bénéficie aujourd'hui d'une connectivité permanente et nul doute que ces nouvelles pratiques participent à la construction des personnes sociales et des citoyens de demain.

Un autre aspect concerne le contenu des formations, par l'entremise de la digitalisation des savoirs et des connaissances d'une part, la digitalisation des formations d'autre part Tout cela se traduit depuis plusieurs années par de nouveaux formats de formation comme les Formations en ligne ouvertes à tous (FLOT ou MOOC), les Formations ouvertes à distance (FOAD), etc

Un troisième aspect vient compléter les deux premiers précédemment évoqués : la scénarisation des formations pédagogique c'est-à-dire entrer de plain-pied dans l'ère numérique de l'apprentissage. Apprendre une langue ou autre chose, c'est suivre un parcours, vivre une série d'enchainements. Dans la société d'aujourd'hui, marquée par des usages quotidiens de médiation numérique, principalement grâce aux smartphones, la ludification permet de dépasser l'association *travail/souffrance* pour aller vers l'*apprentissage/plaisir*. Il devient alors possible pour l'apprenant de franchir des niveaux, de marquer des points, d'obtenir des bonus au fur et à mesure qu'il progresse dans son parcours d'apprentissage. L'étudiant né autour de l'an 2000 ayant toujours connu des interfaces numériques, il est essentiel de tenir compte de ce paramètre pour penser les organisations pédagogiques de demain. Outre l'adaptation nécessaire à une nouvelle génération d'étudiants, il s'agit également de prendre en compte les résultats des travaux s'inscrivant dans le champ de la psychologie des émotions, pour laquelle le pathos et l'éthos sont des facteurs à ne pas écarter dans un contexte d'apprentissage.

Enfin, l'apprentissage en autonomie partielle ou totale n'est plus un sujet innovant, que ce soit à propos d'autodidaxie ou d'autoformation. Mais la démocratisation des usages numériques est en lien avec le développement d'une ingénierie commerciale de portails et/ou d'applications pour

apprendre une langue étrangère. L'autoformation a alors pris un virage important dans les années 2000, à notre avis parce qu'elle offre ce dispositif d'adaptation à l'apprenant, par exemple au niveau de la gestion du rythme d'apprentissage et de sa progression. Dès lors, la réflexion s'oriente sur certaines spécificités entre les possibilités de cette médiation numérique de plus en plus présente et les enjeux présents dans l'apprentissage d'une langue étrangère.

Il faut donc envisager d'*inventer* de nouveaux outils numériques et certainement aussi de nouvelles pratiques. Dans cette optique, on propose , par exemple , de lancer un laboratoire de phonétique entièrement numérique, rattaché à une plateforme numérique d'apprentissage linguistique. En situation distancielle et/ou autodidaxique, l'apprenant doit pouvoir progresser à son rythme, en perception et/ou en articulation, sur des remédiations phonologiques qui sont propres à sa situation personnelle, ce qui induit une prise en compte différenciée sur le plan pédagogique mais également sur celui de la mobilité. Un autre aspect, tout aussi important pour renforcer la pertinence pédagogique d'une séance de phonétique consistera à dépasser l'étiquetage artificiel des étudiants en DUEF auxquels on attribue trop facilement de manière simpliste un niveau général A1, A2, B1, etc.

On le voit ici, cette nécessité constante d'inventer, d'innover, à la fois en pratiques numériques et sur le plan pédagogique invite à réfléchir à une innovation didactique. Les pistes de réflexions sont conditionnées par l'organisation et la fluidité de la constitution d'un programme individuel adapté pour un apprenant donné, ce qui inclut un nombre d'exercices et d'activités suffisant pour répondre à différents scénarios possibles : l'un aura plus besoin de passer du temps sur un entrainement pour travailler la perception, l'autre devra avoir la possibilité d'en passer davantage sur des exercices de répétition avec une option d'autodidaxie intégrée pour comparer sa prononciation autant de fois qu'il le souhaite au modèle à atteindre. Par ailleurs, le réinvestissement de ces entrainements mécaniques indispensables devra trouver également sa place dans des activités de conversations authentiques en ligne, ce qui implique, pour l'enseignant, de penser une méthodologie de conversation synchrone afin de mettre en pratique ce qui aura été appris en compréhension et en production orales.

Or, les étudiants en mobilité universitaire encadrée (type Erasmus) éprouvaient ce besoin d'accompagnement en langue française en plus du programme de formation disciplinaire suivi. Finalement, il nous incombe d'inventer le futur numérique de la didactique des langues.. De manière tautologique, innover dans ce domaine implique des propositions innovantes, tant sur le fond que sur la forme pour, enfin, atteindre les objectifs fixés par les différents curricula (Certifications linguistiques DELF/DALF), objectifs du CECR (Conseil de l'Europe, 2018). Aujourd'hui, les étudiants en mobilité peuvent ne pas se déplacer géographiquement mais, grâce à la médiation numérique, bénéficier d'une mobilité virtuelle.

Donc la question de la transition numérique apparaît comme incontournable et mérite à elle seule de réinterroger sur les plans didactique et pédagogique l'enseignement-apprentissage des langues étrangères en général, du FLE en particulier. Etant donné les usages numériques des étudiants actuels et des futurs étudiants, il est indispensable de prendre en compte l'évolution de ces pratiques sociales, langagières et technologiques pour concevoir des formations en phonétique innovantes. Le domaine phonético-phonologique nécessite, comme c'est déjà le cas pour la classe de langue, une réflexion particulière quant à sa transposition dans le cadre d'une interface numérique, à distance et en autonomie. Mais innover d'un point de vue pédagogique invite l'ensemble de la communauté à innover également, sur les plans administratif et technologique. L'objectif général se traduit donc ici par une volonté de penser le futur et d'anticiper certaines pratiques pour s'adapter le plus facilement à des réalités sociales et sociétales et à différencier les formes de mobilité étudiante.

УДК 327+94(477)

УКРАЇНСЬКА ОСВІТА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Кравченко Н.Б., кандидат історичних наук, доцент (nataly_kyiv@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Якість освіти та гуманітарна наука є надзвичайно важливими в умовах війни та глобальних викликів, оскільки вони допомагають розвивати та вдосконалювати наші знання та розуміння важливих проблем, з якими ми стикаємося в цей складний час, аналізувати ситуацію, знаходити рішення та дії для запобігання та ліквідації кризових ситуацій.

Умови війни та глобальних викликів можуть мати серйозний вплив на якість освіти, оскільки вони можуть створювати перешкоди для доступу до освіти та розробки навичок, необхідних для успішного функціонування. Наприклад, інфраструктура та доступ до навчальних закладів пошкоджено або обмежено. Багато навчальних закладів були зруйновані або перетворені на військові бази, що ускладнило доступ до освіти для дітей та молоді. За даними Офісу Генерального Прокурора України станом на 28 березня 2023 року через масовані бомбардування та обстріли збройними силами РФ пошкоджено 3126 закладів освіти, 438 з них зруйновано повністю[1].

Українська освіта стала однією зі сфер, які отримали серйозні виклики внаслідок російсько-української війни. Війна має вплив на всі рівні освіти в Україні - від дошкільних закладів до закладів вищої освіти.

Одним з основних викликів стала зміна політичної ситуації та наслідки активної фази на Сході України, а згодом і повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Ці події призвели до евакуації багатьох шкіл, переселення тисячі учнів та викладачів, а також до тимчасового припинення навчального процесу у деяких районах. Багато вчителів та викладачів залишили свої посади через еміграцію або мобілізацію в армію.

Також проблемою є національна безпека. Одним з найбільших викликів стала також пропаганда та дезінформація з боку Росії, що намагалася вплинути на освіту та змінити історію України, включаючи навчальні програми та підручники, дискредитувати українську державу та національні цінності.

Зокрема, на окупованих територіях Донецької та Луганської областей шкільні навчальні програми були адаптовані відповідно до нових умов, орієнтуючись змістовно на радянську та російську ідеологію, відходячи від стандартів болонської системи та європейських стандартів, що закріплено в ухваленому новою владою Законі про освіту[2], який є калькою аналогічного закону РФ. Паралельно затверджується Концепція патріотичного виховання дітей та учнівської молоді[3], закцентований на військово-патріотичному вихованні.

На зміну історії України приходить История Отечества, що є більш інтегрована в російську історію, по максимуму витісняються українські теми, багато акцентів на імперську та радянську добу - Донбас у XIX столітті, Жовтнева революція, Донецько-Криворізька республіка, партизанський рух, акцент та героїчні постаті передовиків виробництва перших п'ятирічок – Микита Ізотов, Олексій Стаханов, Паша Ангеліна, Макар Мазай тощо та в меморизації пам'яті основний акцент робиться на радянських символах (Слава шахтарській праці, пам'ятник Артему, Савур-Могила тощо). Було здійснено перехід на російську мову викладання, збільшилась кількість годин на вивчення російської мови та літератури до 5 годин на тиждень та зменшення обсягів викладання української мови та літератури до 1 години на тиждень. З'явилися нові навчальні предмети, що сприяють вкоріненню світоглядних орієнтирів окупаційної влади, зокрема - Уроки громадянськості Донбасу, який включає такі теми: Моя Батьківщина - Донецька Народна Республіка, Державні символи ДНР, Історія Донбасу – частина історії «руського миру» тощо. Інтеграція вищої школи у російський простір відбувається: через складання ЄДЕ, що надає право вступу до вишів РФ; виші на окупованих територіях можуть видавати дипломи російського зразка; студентам вишів з окупованих територій надається право захищати дипломи при кафедрах російських університетів; виші з окупованих територій проходять акредитацію через Російську федеральну службу з нагляду у сфері освіти і науки; за посередництва Інтеграційного

комітету та центру «Русского мира» старшокласники та студенти з окупованих територій долучаються до участі в конференціях, олімпіадах, фестивалях, що проводяться у вишах РФ; для викладачів онлайн проводять семінари та курси підвищення кваліфікації [4].

Однак, в той же час, глобальні виклики можуть стати стимулом для подальшого розвитку та вдосконалення освітнього процесу. Україна продовжує працювати над покращенням освітньої системи. Українська влада зосереджується на забезпеченні доступності та якості освіти для всіх громадян, включаючи дітей та молодь на тимчасово окупованих територіях. Крім того, багато шкіл, які були зруйновані внаслідок війни, відновлені або перебудовані. Першочергово відновлюються заклади освіти, що знаходяться поза зоною бойових дій.

Уряд України та Міністерство освіти і науки України запустили спеціальні програми та проекти для підтримки навчання в умовах воєнного стану («Навчання без меж», «Школа миру» тощо). Розробляються соціальні та волонтерські проекти (VILNA SCHOOL тощо). Сфера освіти є складовою Плану відновлення України.

Перелік покликань

1. Офіс Генерального Прокурора України. URL: https://www.gp.gov.ua/
2. Офіційний сайт Народної Ради ДНР. Закон «Об образовании», № 55-ІНС від 19.06.2015г, в редакції станом на 31.03.2021. URL: www.dnrsovet.su/zakon-dnr-ob-obrazovanii.
3. Офіційний сайт Міністерства освіти ДНР. Приказ № 322 от 17.07.2015 «Об утверждении Концепции патриотического воспитания детей и учащейся молодёжи» URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:b1Xfh0Ve-BoJ:old.mondnr.ru/%3Fp%3D28091+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua
4. Сайт «Русский центр». Михаил Кушаков рассказал о роли России в развитии образования и науки в ДНР. URL: http://russian-center.ru/mihail-kushakov-rasskazal-o-roli-rossii-v-razvitii-obrazovaniya-i-nauki-v-dnr

УДК 378.147

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Лановюк Л.П., кандидат історичних наук, доцент (lanovuklp@ukr.net)
Хвіст В.О., кандидат історичних наук, доцент (vika_hv@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Як свідчить міжнародна практика, сучасний фахівець у будь-якій сфері діяльності ефективно реалізує свої професійні здібності лише за умов засвоєння ним загальнолюдських гуманітарних цінностей. Особливу роль у цьому відношенні мають загальноосвітні дисципліни гуманітарного циклу, які сприяють гуманізації освіти, подоланню вузькофахового мислення майбутніх фахівців різноманітних галузей.

Важлива роль в оволодінні студентами знаннями з нормативних курсів належить самостійній роботі, яка поступово стає однією з провідних форм навчання. Вона набула особливого значення після приєднання України до Болонської конвенції, коли активно почалося впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Ця система, насамперед, базується на самостійній навчально-пізнавальній діяльності студентів, стимулює проблемний, дискусійний характер навчання, підвищує творчу активність студентів у процесі оволодіння професійними й загальноосвітніми знаннями [2, с. 8].

Головною умовою успішного виконання самостійної роботи є ретельне планування і контроль з боку викладачів, тому що плідність самостійної роботи студентів – це, насамперед, результат постійної взаємодії студента й педагога-керівника. Саме тому пріоритетна мета викладача – не просто ретранслювати знання, а й стимулювати

дослідницьку і пізнавальну активність студентів.

Одним з актуальних завдань при вивченні загальноосвітніх дисциплін гуманітарного напрямку є виховання у студентів здатності удосконалювати і розвивати практичні уміння з оволодіння новими інформаційними технологіями і за їх допомогою самостійно здобувати необхідні знання.

Останнім часом все більшої актуальності набуває створення і застосування електронного підручника в навчальному процесі, оскільки він має важливу перевагу перед друкованим виданням, адже не має обмежень в обсязі представленого матеріалу.

Електронні підручники в цілому спрощують роботу викладача, водночас роблячи процес засвоєння студентами нового матеріалу доступним, наочним і цікавим. Результати впровадження ЕП в навчальний процес показують, що потрібно вивчати і поширювати досвід їх використання та проводити роботу зі створення електронних навчальних підручників для різних дисциплін.

Технологічні засоби дають можливість викладачам оперативно створювати необхідний контент, а інтернет-технології допомагають інтегрувати в електронний навчальний курс різні електронні елементи (відео і аудіо ролики, анімації, ілюстровані графіки і схеми, інтерактивні навчальні ігри, посилання на інтернет-ресурси, симуляції і всілякі інструменти для спілкування, співпраці та обміну повідомленнями), які сприяють ефективному засвоєнню нового матеріалу здобувачами [1].

Студенти Національного університету біоресурсів і природокористування України в процесі навчання опановують дисципліни гуманітарного напряму і на І-му курсі вивчають дисципліну «Історія української державності». Співробітники кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, крокуючи в ногу з часом, забезпечують створення та активно використовують електронні навчальні курси, які стали незамінними під час пандемії коронавірусу, а згодом і повномасштабної російської агресії. Для проведення занять в онлайн-режимі переважно використовується хмарний сервіс Zoom. Все це дає можливість забезпечення якісного дистанційного навчання для наших студентів без призупинення або перерв навчального процесу, хоча воно має як переваги, так і недоліки.

Підсумовуючи все вище сказане, а також беручи до уваги місце, вклад та прагнення перетворень у галузі вітчизняної вищої освіти, слід зазначити, що Україна має всі шанси успішно завершити процес реформування системи вищої освіти, але вже після перемоги і в умовах мирного часу. Технологічні ж засоби безперечно спрощують роботу викладача, водночас роблячи процес засвоєння студентами нового матеріалу доступним, наочним і цікавим.

Перелік посилань

1. Морзе Н.В., Глазунова О.Г., Мокрієв М.В. Методика створення електронного навчального курсу (на базі платформи дистанційного навчання Moodle 3): Навчальний посібник. – К.: 2016. – 240 с.

2. Ушакова Н. Новітні навчальні ресурси – передумова реалізації вимог Болонського процесу // Освіта України. – 2004. – № 91. – С. 8.

УДК:336.

ОСВІТА В СИТУАЦІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Лаута О.Д., кандидат філософських наук, доцент (elena.lauta@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Кожна суттєва трансформація соціуму призводить до зміни його освітніх перспектив розвитку. Виникнення глобального простору суспільства не могло не позначитись на освітніх процесах. Освіта у відповідності до викликів часу залучає до своїх процесів усі глобалізаційні параметри.

Планетарний характер розподілу праці (глобальний ринок робочої сили, тим більш інтелектуального ґатунку) впливає на регіоналізацію освітніх закладів. Формується корпус країн-експортерів освіти, який є результатом конкурентоздатності вищих навчальних закладів. Економічний вектор розвитку глобалізації також призводить до того, що освіта стає різновидом послуг, тобто, з одного боку, зменшується винятковість її статусу (вона припиняє бути засобом створення еліти), але, з іншого боку, це свідчить про демократизацію освітньої діяльності, і про всезагальну потребу у даному соціальному інституті.

Екологізація освітніх процесів має зменшити ризики техногенних катастроф і забезпечити захист природного середовища не лише на рівні державних проектів, а як внутрішню інтенцію кожної людини. Освітні заклади всіх рівнів мають забезпечити учнів та студентів належним рівнем екологічного знання, сприяти перетворенню його на складову культури поведінки окремої особи.

Технологічний вимір глобалізації залучає освітні заклади до всесвітньої мережі комунікації. Всезагальна інформатизація соціального простору вимагає свідомого проведення інформаційної політики в галузі освіти (виникнення віртуальних університетів, дистанційної форми навчання). Закономірним кроком у розвитку науки і техніки, стало те, що не саме знання має стати результатом нових технологічних розробок, а його втілення в інноваціях (корисних для суспільства нововведеннях). Тому формується вимога інноваційності освітніх технологій, тобто формування класу експертів, які б не мали просто високо спеціалізоване знання, а навички його впровадження у новітні технології.

Демократизація освіти може призвести до зменшення соціальної стратифікації глобалізованого простору. Адже в інформаційному суспільстві не самі речі, а знання та вміння ними користуватися стають визначальною формою соціального багатства (формується «економіка знань»). Мірою поглиблення даної тенденції і є зростання суспільного значення освіти. Доказом цього є глобалізація самого освітнього простору, виникнення міжнародних організацій, що займаються глобальним координуванням світових освітніх процесів.

Високий соціальний статус освітніх закладів свідчить про те, що вони стають центрами концентрації влади, політичними інструментами впливу на людину і суспільство в цілому. Проте, зазначені процеси демонструють, що освіта виконує не лише соціальні завдання, а стає вектором розвитку культурної політики.

Отже, глобалізація є об'єктивним процесом, але є суб'єктивні чинники, які можуть впливати на швидкість (як прискорювати, так і уповільнювати) процесів глобалізації. Освіта є одним з таких факторів впливу, тому вона стає стратегією культурної політики в умовах глобалізації.

УДК 355.01:[378.091.212:005.6]

ЯКІСТЬ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА СТУДЕНТІВ

Мартинюк І.А., кандидат психологічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри психології (martirene@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

Умови війни в Україні загострили і без того актуальну проблему забезпечення якості освітнього процесу в університетах.

Зауважимо, що поняття якості освіти є досить багатогранним. Воно уміщує: відповідність результатів навчання вимогам відповідних стандартів і договорів [3], державній стратегії формування економіки знань [5], надання світоглядної підготовки здобувачам, формування у них soft skills [1], здатність задовольняти особистісні духовні та матеріальні потреби людини та суспільства [2], виховання у студентів критичного і

незалежного мислення та здатності до навчання впродовж життя, заохочення до інновацій та різноманітності [6], забезпечення якості знань [4], здійснення правильних речей у потрібний час у правильний спосіб для досягнення найкращих результатів, ефективну роботу та якісний результат [7].

Найпершими споживачами освітніх послуг є здобувачі, тому їхні оціночні судження про якість освіти складають науково-практичний інтерес.

Для з'ясування якості освіти студентів в умовах війни кафедрою психології НУБіП України у контексті онлайн-опитування з приводу самопочуття студентів було поставлене запитання «Як би Ви охарактеризували своє навчання в університеті протягом останнього року?». До участі за добровільною згодою долучились 155 осіб 1-4 курсів бакалаврату спеціальності «Психологія» та 1,2 курсу різних спеціальностей магістратури денної форми навчання.

Аналіз отриманих відповідей засвідчив, що для більшості студентів навчання залишилось таким самим, як і було (58,1%), для менш, ніж четвертини (23,2%) – воно було менш якісним, і також є частина студентів (13,5%), які відзначають покращення якості свого навчання протягом останнього року (див. рис. 1). При цьому 5,2% студентів дають інші характеристики змін у своєму навчанні: «жорсткіше», «взагалі неякісне», «очне навчання проходить більш якісно», «нормально», «достатньо якісне», «навчаюсь на першому курсі, не маю з чим порівняти» тощо.

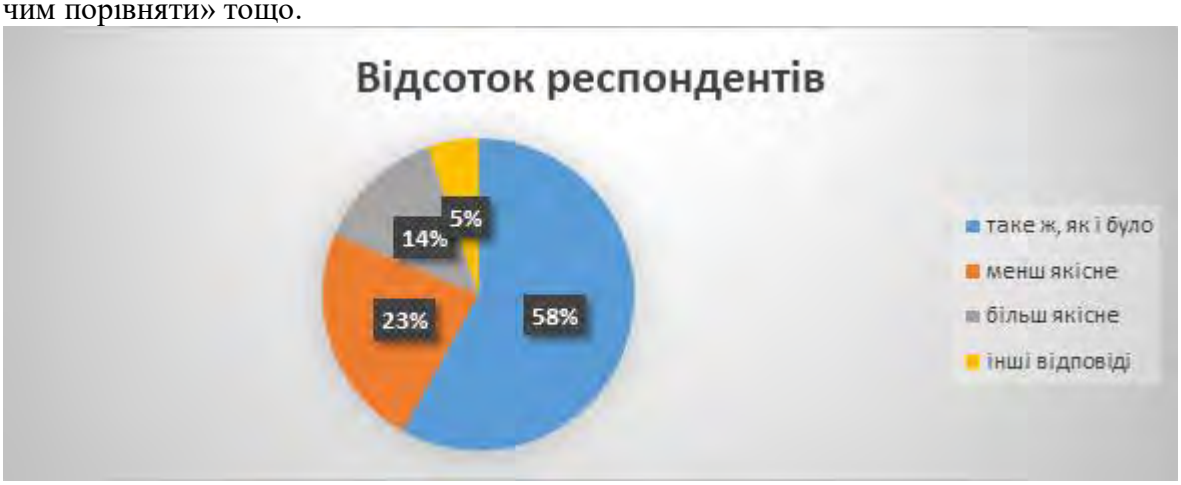

Рис. 1. Результати оцінювання студентами зміни свого навчання за останній рік

Більш детальний аналіз відповідей студентів за групами, виокремленими за показниками тривалості навчання, переважного місця перебування в умовах воєнного стану, статевою приналежністю, спеціальністю (у магістрантів) дав можливість виявити схожий розподіл досліджуваних за оцінюванням змін у своєму навчанні (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Результати частотного аналізу видів оцінювання респондентами різних груп змін у своєму навчанні, %

Групи досліджуваних	N дослід-жуваних	Змін не відбулось	Негативні зміни	Позитивні зміни
1 курс	55	63,6	21,8	14,6
2 курс	28	54	32	14
3 курс	9	54	33	11
4 курс	7	57	43	0
1 курс магістратури	49	61,2	20,4	18,4

2 курс магістратури	7	85,7	14,3	0
досліджувані, які більшість часу провели в Україні протягом року умов війни	131	63	23	14
досліджувані, які більшість часу провели за межами Україні протягом року умов війни	24	58	29	13
магістранти спеціальності «Психологія»	16	68,75	19,75	12,5
магістранти інших спеціальностей	40	62,5	20	17,5
досліджувані жіночої статі	119	64,7	24,4	10,9
досліджувані чоловічої статі	36	55,6	22,2	22,2
магістри 1 курсу жіночої статі	27	66,7	22,2	11,1
магістри 1 курсу чоловічої статі	22	54,5	18,2	27,3

Отримані дані засвідчують: навіть у часі воєнного стану, коли умови здійснення освітнього процесу є стресовими, екстремальними, студентська молодь, незалежно від етапу навчання, статі, місця переважного перебування – в Україні (на вільній від окупанта території) чи закордоном, у своїй більшості здатна підтримувати власну навчальну діяльність на звичному рівні, частина – навіть покращувати її якість, мобілізувавши внутрішні ресурси. У той самий час близько четвертої частини здобувачів, котрі відзначають зниження якості свого навчання, потребують окремої уваги науково-педагогічних працівників у плані підбору індивідуальних методів і засобів освітньої діяльності, психологічної підтримки особистості.

Перелік посилань

1. Бушковська Н. Як змінити якість вищої освіти в Україні? Допоможе британський досвід. *Українська правда. Життя.* Режим доступу: https://life.pravda.com.ua/society/2019/11/13/238874/
2. Дурдас А., Кравчук Т. Якість вищої освіти: міжнародний дискурс. *Освітологічний дискурс.* 2022. Том 36. №1. С. 185–197.
3. Закон «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. N 1556 – VII. Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/TM050019
4. Калінічева Г. Якість вищої освіти як складова формування людського капіталу: виклики для України. *Освітологія.* 2021. №10. С. 24–36.
5. Ніколаєнко С. М. Якість вищої освіти – запорука конкурентоспроможності українських університетів. *Вісник Національної академії педагогічних наук України.* 2020. Том 2, №2. Режим доступу: https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/issue/view/3
6. Фініков Т. В. Якість вищої освіти: сучасне розуміння та український контекст. Режим доступу: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/yakist_vysh_osvity_T.Finikov_01.2019.pdf
7. University of Helsinki: Quality management. Режим доступу: https://www.helsinki.fi/en/about-us/strategy-economy-and-quality/quality-management

УДК 374.311.24:378.663(477)

МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ НАСТАВНИКА ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ В УМОВАХ ВІЙНИ

Маценко Л.М., кандидат педагогічних наук, доцент (l.matsenko@nubip.edu.ua), **Кудрявцев В.В.,** магістрант

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Рік, що минає, приніс нам багато горя, смутку, переживань. Але ми, наставники, не маємо права опускати руки, адже на нас лежить відповідальність за студентів підопічних груп. Серед студентів Національного університету біоресурсів і природокористування України (далі НУБіП України) є сміливці, які з перших днів війни стали на захист України. Є, на жаль, болючі втрати. Є студенти, які змушені були жити в окупації, втратили рідних людей та свої домівки. Є й такі, хто, рятуючись, поїхав до іншої країни. Тому підтримка наставника і одногрупників у даній ситуації є необхідною.

Найважливішими напрямками виховної роботи з групою сьогодні стали такі: психологічна і емоційна підтримка, навчання правилам поведінки в умовах воєнного стану, підтримка студентів пільгових категорій, у тому числі внутрішньо переміщених осіб, залучення молоді до різних видів волонтерства, патріотичне виховання, розвиток критичного мислення та медіаграмотності.

У цих надскладних умовах студенти найбільше потребують розуміння і підтримки. Наставник повинен постійно тримати зв'язок з групою, за потреби вміти надати психологічну допомогу.

Навчаючи правилам поведінки в умовах воєнного стану та проводячи інструктажі, потрібно обговорити алгоритми дій під час повітряних тривог за умови перебування в університеті, у гуртожитку, вдома, правила поводження з вибухонебезпечними предметами, надання першої медичної допомоги.

Необхідно використати всі можливості для підтримки студентів пільгових категорій, надати допомогу при оформленні соціальних стипендій, переведенні на місця державного замовлення.

Варто додати, що студенти НУБіП України не тільки отримують допомогу, але і надають її іншим, займаючись різними видами волонтерства як в Україні, так і за кордоном.

В умовах війни наставники не припиняють виховувати громадянина і патріота України, у університеті проводяться круглі столи, конференції, перегляди патріотичних фільмів. Під час занять викладачі і студенти щодня приєднуються до загальнонаціональної хвилини мовчання за всіма загиблими у цій війні.

Потрібно продовжувати працювати над розвитком критичного мислення. В умовах війни ми бачимо страшні наслідки ворожої пропаганди, поширення фейків. Нажаль, часто ціллю пропаганди стає молоде покоління, яке легше піддається впливу.

Наставникам варто також використовувати у своїй роботі матеріали щодо ролі куратора у формуванні виховного мікросередовища [1], організаційної діяльності тьютора [2], гуртування колективу [9; 10] та подолання спадів у згуртованості групи [7], формування естетичної культури студентів [8], негативного впливу тютюнопаління та вейпінгу на здоров'я молоді [3; 4], методики виховної роботи вихователя у студентському гуртожитку [5], організації виховної роботи наставника [6] та інші.

Для наставників академічних груп важливим є питання змісту виховної діяльності. На нашу думку, наставник має володіти методиками національно-патріотичного, естетичного, превентивного, економічного, громадянського, патріотичного, гендерного та інших напрямів виховання. Реалізуючи означені напрями, наставникам потрібно особливу увагу звертати на формування здорового способу життя студентів. Вкрай необхідно спілкуватися зі студентами на теми паління, вживання алкоголю та наркотиків, статевої поведінки.

Наставникам знадобляться знання і вміння щодо виховної роботи з колективом студентів, а саме, методик вивчення особистості і колективу, гуртування групи, створення сприятливого психологічного клімату, організації студентського самоврядування.

Отже, шановні наставники, працюємо на нашому освітянському фронті, підтримуємо молоде покоління і віримо у перемогу. Слава Україні! Героям слава!

Перелік посилань

1. Васюк О. В. Роль куратора у формуванні виховного мікросередовища закладу вищої освіти. *Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс :* матеріали міжнарод. дистанційної наук. Конференції (Миколаїв, 13 листопада 2020 р.) Т. 3. Миколаїв : МЦНД, 2020. С. 61–62.
2. Васюк О. В. Організаційна діяльність тьютора у закладах вищої освіти. *Наук. вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України.* 2017. Вип. 277. С. 38–42.
3. Маценко Л.М. Вплив вейпінгу на здоров'я молоді: що потрібно знати про шкоду електронних сигарет. *Научный взгляд в будущее.* Міжнародна наук.-практ. конф. «Будущее человечества в результатах сегодняшних научных исследований '2019» (11-12 ноября 2019 г.) Вып.15. Том 2. Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2019. С. 93-97.
4. Маценко Л.М., Костюк М.М., Бондаренко Н.А. Виховання несприйнятливості до тютюнокуріння. *Проблеми освіти:* Наук. зб. Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2007. Вип. 53. С. 111-115.
5. Маценко Л.М. Методика виховної роботи вихователя у студентському гуртожитку. *SWORLD Journal.* International periodic scientific journal. ONLINE. Issue N 13, June 2017, P. 52-60.
6. Маценко Л.М. Організація виховної роботи наставника студентської групи. *Соціокомунікативний простір України: історія та сьогодення (до 150-річчя від дня народження Лесі Українки)* : зб. матеріалів всеукраїнської наук.-практ. конф. (Київ, 25-26 лютого 2021 р.). Київ : «Міленіум», 2021.
7. Маценко Л.М. Причини спаду згуртованості студентської групи та методика їх нейтралізування. *Соціально-гуманітарний вісник:* зб. наук. пр. Вип. 29-30. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2019. С. 35-39.
8. Маценко Л.М., Романюк І.Р. Формування естетичної культури студентської молоді в НУБіП України. *Сборник научных трудов SWord :* Материалы международ. научно-практ. конф. «Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании '2014». Выпуск 2. Том 10. Иваново: МАРКОВА АД, 2014. С. 68-74.
9. Маценко Л.М. Теорія і методика виховання : навч. посіб. Вид. 3-тє, доп., перероб. Київ : ЦП «Компринт», 2019. 319 с.
10. Маценко Л.М. Теорія і методика виховання : навч.-метод. посіб. Вид. 2-ге, доп., перероб. Київ : «ЦП «Компринт», 2014. 238 с.

ORGANISATION OF EFFECTIVE INDEPENDENT WORK OF STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Anna Monashnenko,Associate professor of the department of foreign philology and translation, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Preparing students for independent work requires special attention and a thoughtful system. The main function is to form the readiness and ability of the future philologists to obtain and use new material, to incorporate previously obtained professional competencies in mastering ways and techniques of an independent work with information.

At the preparatory stage, the tutor presents the students "Electronic learning environment – Moodle", the scheme of the searching for necessary and practical information, demonstrating and discussing with them the advantages, technical and intellectual capabilities of the tools. The presentation of these tools helps to create students' information needs for new material, to ensure the effectiveness of independent learning by encouraging cognitive interest. The tutor gives a brief information about the operation of the "Electronic learning environment – Moodle" with a visual

demonstration of the peculiarities of the site and describes the goals and objectives of the students' independent work. The tutor sets the time frame for studying the training material and obtaining the necessary information. This is due to the relative accessibility of the work on the site. Tutor regulates the sequence of studying the material, performing the exercises and obtaining a certain amount of the information.

The main function of the preparatory stage is to form the readiness and ability of the future philologists to obtain and use the new materials, as well as encouraging the students for independent thinking, analysing and working on the materials.

Students are encouraged to perform the tasks assigned by a tutor, including the detailed instructions with main and additional reference resources of the information.

In the initial presentation it is recommended to follow the logic of the strategy of professional search for necessary information when entering new information into the "Electronic learning environment – Moodle". However, within the sections of the site itself there are possible variations in the order of the studying topics and entering information.

Searching, analysing, systematisation, generalisation of the material takes place in the form of control and self-control in the performance of exercises, completing each stage. Generalisation of the studied material takes place after systematisation, when students systematise their knowledge with the help of a self-control while performing exercises and tasks. After students perform the corresponding tasks correctly and quickly enough in a conjunction with the diagnostic result, which is evidence of the formation of the level, you should proceed to the formation of the next level of components, which is carried out according to the same scheme.

At the executive level, the tutor's function is limited to controlling and evaluating what has been applied and learned, as well as anything that needs refinement.

After completing the study course, study guide and work with the "Electronic learning environment – Moodle" students test their knowledge with the help of the final/exam assignments. The tutor monitors the students' learning activities and conducts diagnostics of the results.

Thus, the tutor's tasks in organising independent work with the "Electronic learning environment – Moodle" include encouraging students' motivation by preparing different tasks; organizing the learning process in a way that the main work of students is carried out independently, using the proposed strategy, taking into account the peculiarities of each student individually; providing a self-control and/or tutor's control of doing the tasks correctly and forming the professional competencies as a result of independent work.

REFERENCES

1. European Ministers in charge of Higher Education. 1999. "The Bologna Declaration of 19 June 1999: Joint Declaration of the European Ministers of Education." *European Association of Institutions in Higher Education.* Accessed September 1 2017. https://www.eurashe.eu/library/bologna_1999_bologna-declaration-pdf/
2. Moore, M. G. 1973. "Toward a Theory of Independent Learning and Teaching." *The Journal of Higher Education* 44 (9): 661–679. doi:10.2307/1980599.

УДК 619:615.12:006.44

РЕСПУБЛІККА ПОЛЬЩА – СТРАТЕГІЧНИЙ ПАРТНЕР УКРАЇНИ

***Сєкунова Ю.В.**, кандидат історичних наук, доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Відносини Польщі і України відображають взаємний зв'язок між суспільствами та культурний контекст останніх років Європи.

Обидві держави сприймають одна одну як стратегічні партнери, і сприйняття це збереглося протягом майже тридцяти років, сповнених радикальних змін в міжнародному середовищі та внутрішніх політичних трансформацій в обох державах. Стан двосторонніх відносин між ними продовжує бути одним із визначальних факторів регіональної стабільності.

Історія побудови цих відносин між двома державами є досить тривалою.
З одного боку, турбулентна та складна історія обох народів у XX столітті є частиною колективної пам'яті. Події наприкінці Першої світової війни були пов'язані із боротьбою за незалежність, як Польщі, так і України. Результати виявились різними для двох народів. Боротьба ця створила кілька драматичних епізодів, як, наприклад, зіткнення у Львові чи спільна боротьба проти Радянської Росії, що завершилася підписанням Ризького миру 1921 року, – і ці епізоди продовжують впливати на те, як поляки й українці сприймають одні одних.

Більш віддалена історія, як правило, веде відлік від часів Київської Русі та Польського королівства часів династії П'ястів і теж впливає на взаємне сприйняття українців і поляків. Історія створює міфи й символи, будує наративи та впливає на ідентичності. Протягом тривалого часу поляки й українці знали періоди спільної боротьби проти зовнішніх загроз, ситуативних альянсів та війн між собою. Вони бували об'єднані й роз'єднані питаннями релігії, мови, прав та кордонів. Проблеми такого роду є типовими для відносин між сусідніми державами в Європі. Однак, для Польщі та України справи були більш складними «завдяки» близькості до великих держав – Росії, Австрії та Пруссії. Суперечки та лінії розподілу між поляками й українцями активно використовувалися або підсилювалися могутніми сусідами.

Польща та Україна мають спільне бачення проблем безпеки в Східній Європі, вони підтримують одна одну з цілого ряду питань, і вважають одна одну стратегічними партнерами.

У 1992 році Польща й Україна підписали Угоду про добросусідство, дружбу та співробітництво. За два роки було підписано декларацію принципів взаємовідносин, що підкреслила стратегічне значення держав-партнерів. Увага у двосторонніх відносинах періоду 1990-х років головним чином зосереджувалася на проблемах економіки, торгівлі та історичних питаннях. Сторонам вдалося значною мірою досягти примирення, що базувалося на формулі «пам'ятаємо минуле, але думаємо про майбутнє». Через те, що і Варшава, і Київ були зосереджені на питаннях, не пов'язаних із історією, якийсь час навіть здавалось, що такий підхід спрацює. Україна займалася реформами та розбудовою держави, а Польща готувала порядок денний для приєднання до НАТО та ЄС.

Польща грала важливу роль в подіях «Помаранчевої революції» в Україні в 2004 році. Підтримка України з боку Польщі збереглася навіть коли Київ розвернув свою зовнішню політику в російський бік за часів президента Януковича. Варшава активно лобіювала проект Східного партнерства ЄС в цілому та Угоду про асоціацію між ЄС та Україною зокрема. Місія Кваснєвського була започаткована у 2012 році для врегулювання складних наслідків «вибіркового правосуддя», яке негативно впливало на відносини між Україною та ЄС із моменту ув'язнення Юлії Тимошенко. Після подій Євромайдану відносини між Польщею та Україною повернули значну частину оптимізму. Однак, справи погіршилися внаслідок окупації Криму Росією. Довгострокові наслідки кроків Кремля в Україні відчули як в Києві, так і у Варшаві. Стратегічне партнерство вимагало перегляду порядку денного.

Отже, у Польщі й Україні достатньо спільного потенціалу задля того, щоб впливати на регіональні політичні процеси й формувати новий порядок денний у сфері безпеки. Цей порядок денний має бути реалістичним та брати до уваги поточні політичні й геополітичні реалії. Дієве стримування російської загрози, більше уваги з боку ЄС та НАТО до Східної Європи, потужніші інфраструктурні можливості й менше недовіри або історичних спекуляцій – це разом може зробити регіон більш безпечним.

Перелік посилань

1. Мєлєкєсцев К.І, Бут О.М. Україна та Республіка Польща: еволюція від білатеральних відносин до євроатлантичної інтеграції: монографія. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. – 200 с.

2. Україна–Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат: Зб. наукових праць ІІ міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 14–15 травня 2020 р. – К.: «Міленіум», 2020. – 225 с.

УДК 37:027.7:378

СТРАТЕГІЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ: МЕТОДИ, ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ЇХ ЕФЕКТИВНІСТЬ

Содель О.С., кандидат філологічних наук (netviewww@gmail.com)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Стратегії саморегуляції навчання є ключовими для успішного навчання студентів, оскільки допомагають їм стати більш ефективними та самостійними у своєму навчанні.

Саморегуляція – це більш високий рівень навчальної діяльності, коли вміння виконувати певні завдання перетворюється на автоматичні навички. Ми розглядаємо саморегуляцію діяльності з кількох різних поглядів.

1. Соціальний аспект саморегуляції – здатність індивіда знайти своє місце в суспільстві, згідно до своїх здібностей, можливостей і уподобань;
2. Психологічний аспект саморегуляції розкриває механізми формування саморегуляції через взаємодію свідомості і підсвідомості, рефлексії, мислення;
3. Педагогічний аспект саморегуляції є створення таких методик і дидактичних умов, які сприяли б формуванню як окремих компонентів саморегуляції так і їх системи [3].

Ці стратегії включають широкий спектр підходів та методів, які допомагають студентам зосередитися на навчанні, розвивати свої навички та здібності, а також покращувати результати свого навчання.

Основними етапами саморегуляції є планування, моделювання, програмування, оцінка результатів та аналіз продуктивності. Під час здійснення планування суб'єктом визначаються цілі власної діяльності, а також послідовність реалізації цих цілей. Важливі умови процесу навчання, необхідні для його здійснення, а також критерії його виконання враховуються суб'єктом на наступному етапі – моделюванні.

Послідовність виконання видів діяльності програмується студентом на наступному етапі. На етапі оцінки результатів студент порівнює і співставляє отримані результати (оцінки) своєї навчальної діяльності із запланованими або визначеними викладачем критеріями. Згодом студентом аналізується продуктивність своєї навчальної діяльності, обставин, що це зумовили, контроль за результатами цієї діяльності та корекція навчальних дій у випадку необхідності. Основними методами саморегуляції навчальної діяльності студентів є самоорганізація, самоствердження, самодетермінація та самоактуалізація (самореалізація) [1].

Впровадження стратегій саморегуляції навчання може бути здійснено на різних рівнях, таких як індивідуальний, груповий або інституційний. На індивідуальному рівні студенти можуть використовувати різні методи та стратегії для саморегуляції свого навчання, тоді як на груповому рівні можуть впроваджуватися спільні навчальні проекти або програми з саморегуляції навчання.

Інституційне впровадження стратегій саморегуляції навчання може включати створення спеціальних курсів або модулів, які навчають студентів різним стратегіям саморегуляції навчання. Такі курси можуть охоплювати теми, такі як планування часу, розуміння матеріалу, пошук інформації, контроль емоцій та стресу, та інші. Студенти, які використовують стратегії саморегуляції навчання, мають більшу впевненість у своїх навчальних здібностях, здатні досягати вищих балів, мають більшу мотивацію та зацікавленість у навчанні, та мають меншу ймовірність відставання від програми або

відрахування з навчального закладу. Загалом можна зробити висновок про те, що саморегуляція – це складна система, яка забезпечує внутрішню цілеспрямовану активність людини, її самоорганізацію [2].

Висновок. Отже, впровадження стратегій саморегуляції навчання може покращити результати студентів, знизити ризик невдачі в навчанні та збільшити мотивацію до навчання. Ці стратегії можуть бути використані на різних рівнях – індивідуальному, груповому та інституційному, що робить їх універсальними та доступними для будь-якого студента.

ЛІТЕРАТУРА

Балашов Е. М. Структурно-функціональна модель саморегульованого навчання студентів. Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки, 2019, С. 5–29.

Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх психологів: монографія / під наук. ред. Лозової О. М. Вінниця: «Відрук», 2014. 184 с.

Саморегуляція навчальної діяльності та професійний розвиток студентської молоді: монографія. Полтава: Астрая, 2021. 384 с.

УДК 159.9 : 378.013.42-056

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Теслюк В.М., кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології (omelchenko2006@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Аналіз наукової літератури підтвердив, що на сьогодні існує значна кількість досліджень, присвячених вивченню різних аспектів комунікативної компетентності. Однак подальші дослідження в цьому напрямку гальмуються передусім через відсутність загальноприйнятого визначення цього терміна: представники різних галузей знань описують це поняття з позиції власних інтересів і підкреслюють у ньому те, що є найсуттєвішим для конкретної науки.

Не зважаючи на різноманітність підходів до розуміння змісту поняття «комунікативна компетентність», у загальному аспекті її розглядають як сукупність знань і вмінь особистості про норми і правила спілкування. Комунікативна компетентність є інтегральним утворенням особистості, побудованим на комбінації взаємовідповідних пізнавальних відношень, практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань та умінь особистості, використовуваних у міжособистісної взаємодії [1].

Огляд літературних джерел щодо визначення сутності комунікативної компетентності показав, що існують два основних підходи до її тлумачення: через інтерпретацію найближчих до неї понять – комунікативних здатностей і комунікативних знань та вмінь. Порівняння дефініцій комунікативної компетентності в сучасній науковій літературі дає підстави вважати її такою, що реалізується у сфері комунікативної та професійної діяльності особистості, вона є важливою складовою професійної компетентності фахівця. Це складне особистісне утворення, що містить сукупність комунікативних знань, умінь, навичок, особистих якостей, необхідних для ефективного виконання професійно-комунікативної діяльності.

Теоретичний аналіз наукової літератури дав підстави виділити у структурі комунікативної компетентності чотири основних структурних компоненти: когнітивний,

комунікативно-мовленнєвий, соціально-перцептивний та інтерактивний, через які відбувається педагогічно-професійне спілкування майбутнього викладача [1].

Здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури дав можливість визначити чинники, важливі для успішного перебігу комунікативної діяльності майбутнього педагога.

До найбільш важливих чинників розвитку комунікативної компетентності майбутнього фахівця відносять: досвід спілкування (знання і вміння); володіння комунікативно-мовленнєвими засобами (зокрема вмінням говорити і вмінням слухати); здатність активно використовувати в комунікативній діяльності невербальні засоби, оскільки вони емоційно підсилюють вербальні засоби, а в деяких ситуаціях можуть виступатии замінником слова; володіння прийомами самоконтролю і саморегуляції, здатність до регулювання емоційного стану у взаємодії; наявність розвиненої емпатії; володіння гнучкою стратегією спілкування; формування позитивної професійної, зокрема, комунікативної, «Я-концепції»; володіння тактикою організації взаємодії.

Згідно з існуючими психологічними уявленнями про чинники, які детермінують розвиток комунікативної компетентності, дослідники поділяють їх на зовнішні і внутрішні. До *зовнішніх чинників* детермінування розвитку комунікативної компетентності суб'єкта спілкування віднесено такі: соціально-економічні умови; провідну навчально-професійну і професійну діяльність; систему стимулювання комунікативного зростання; життєво важливі події та ін. До *внутрішніх чинників* належать такі: психофізіологічні особливості; навчально-професійна і навчально-комунікативна активність; мотиви комунікативної діяльності; комунікативна спрямованість суб'єкта діяльності; потреба у реалізації свого комунікативного потенціалу та ін.; емоційна домінанта; творча активність у взаємодії.

Перелік посилань

1. Теслюк В.М., Паскаленко О.В. Емпіричне дослідження комунікативної компетентності майбутніх викладачів. *Scientific World Journal*. № 8. Ч. 3. Болгарія, 2021. С.66–71.

УДК 378.062:57

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

Лановюк Л.П., кандидат історичних наук, доцент (lanovuklp@ukr.net)
Хвіст В.О., кандидат історичних наук, доцент (vika_hv@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Вплив, який пандемія коронавірусу справила на систему вищої освіти, відрізняється від країни до країни та має свою специфіку в різних регіонах світу.

Простежується загальний вектор цих змін: пандемія поставила університети у важкі умови, змушуючи в найкоротші терміни адаптуватися до подій, витрачати значні кошти для прискореної диджатилізації, приймати рішення часто без урахування можливих негативних наслідків. Негативний вплив пандемія мала і на міжнародне співробітництво в галузі освіти і науки: були скасовані міжнародні поїздки, припинені програми обмінів та академічної мобільності студентів і науково-педагогічних кадрів, багато програм по лінії науково-дослідного співробітництва поставлені на паузу.

Університети були змушені в короткі терміни вирішувати безліч гострих питань: в яких формах проводити дистанційне навчання; які технічні засоби для цього використовувати; як оцінювати засвоєння студентами отриманого матеріалу; як проводити випускні іспити і яким чином здійснювати набір на наступний навчальний рік.

Деякі країни, як виявилося, не в змозі повністю перейти на онлайн-навчання з різних причин, включаючи відсутність матеріально-технічного забезпечення університетів,

відсутність широкого покриття інтернет-мережами, низького рівня життя населення та ін. Наприклад, країни Центральної Азії (Казахстан, Киргизія, Узбекистан, Таджикистан та Туркменія) по-різному важко переходили на дистанційні форми навчання.

Так, Казахстан впорався з пандемією з великими труднощами. З середини березня школи закрили на дострокові канікули, а четверту четверть провели дистанційно. У Казахстані працюють власні освітні послуги для школярів, але технічно республіка не готова до онлайн-освіті. У країні більше 3 млн. школярів, при цьому інтернет не витримує одночасне підключення навіть 2,5 млн. учнів.

Киргизія також закрила школи з середини березня. Школярі не повернулися до очного формату навчання і 1 вересня - перший місяць нового навчального року, в школах навчалися тільки першокласники. З 1 жовтня школярів різного віку перевели на дистанційне навчання.

Узбекистан достроково відправив школярів на канікули, як і в інших країнах СНД. Останню четверть року школярі закінчували дистанційно - Національна телерадіокомпанія Узбекистану разом з Міністерством народної освіти (МНО) організували відеотрансляції уроків. Приватні освітні платформи в Узбекистані працюють не системно, тому дотримуватися єдиних освітніх стандартів в період пандемії було складно.

Міністерством освіти і науки Республіки Таджикистан у співпраці з ЮНІСЕФ та за підтримки Європейського Союзу було розроблено Національний план дій для сфери освіти в зв'язку пандемією, який передбачав використання альтернативних методів для дистанційного навчання учнів у сукупності з наявними можливостями й ресурсами, зокрема телевізійні та цифрові онлайн- і офлайн-платформи.

Чи не найгіршою виявилася ситуація в Туркменістані, уряд якого наполегливо заперечував наявність вірусу на своїй території і вкладав значні зусилля, щоб зберегти імідж країни, де немає коронавірусу. І хоча ще в 2017 році в Туркменістані була прийнята Концепція розвитку цифрової освітньої системи, результати її реалізації мізерні та здебільшого мають формальний характер.

Важливим бар'єром для впровадження дистанційної освіти в цьому регіоні – мовний. У школах центрально-азійських країн СНД діти навчаються місцевою мовою або російською. Це безпосередньо впливає на інтеграцію російськомовних освітніх ресурсів в їх систему онлайн-освіти.

Загальний карантин 2020 року чітко виявив проблемні зони, які й до цього були очевидні урядам і громадянам.

Отож, країни Центральної Азії опинилися в умовах браку ресурсів і досвіду для налагодження в короткі терміни дистанційного навчання на гідному рівні. Немає досвідчених програмістів і веб-дизайнерів, інституційних, матеріально-технічних можливостей, ні перевірених якісних освітніх ресурсів, відсутні уявлення про особливості онлайн-викладання, методи дистанційного навчання. У школах і регіонах, що розвиваються в цілому не вистачає техніки і стабільного інтернету. Це один з головних чинників, який заважає повсюдно впровадити технології дистанційного навчання.

Саме тому для університетів цих країн одним з найближчих завдань має стати налагодження партнерства з зарубіжними університетами, які готові ділитися своїми ресурсами, досвідом, особливо в галузі онлайн-навчання і наукової онлайн-співпраці.

Пандемія негативно позначилася на роботі вищих навчальних закладів всіх без винятку країн світу. Ринки, освіти що розвиваються в країнах СНД насилу впоралися з переходом на дистанційне навчання. У 2020 році системи освіти всіх країн пройшли випробування на міцність.

Перелік посилань

1. COVID-19: эффекты для высшего образования. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kpfu.ru/womens-league/aktualno/obrazovanie/covid-19-effekty-dlya-vysshego-obrazovaniya-389900.html

2. В Таджикистане разработан Национальный план действий для сферы образования в связи панедмией COVID-19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://vecherka.tj/archives/44908
3. Глобальное влияние COVID-19 на систему образования. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://review.uz/post/globalnoe-vliyanie-covid19-na-sistemu-obrazovaniya
4. Дистанционное обучение в вузах Республики Казахстан в условиях пандемии (COVID-19). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://enic-kazakhstan.kz/ru/post/52
5. Как в Индии и СНГ переходили на дистанционное обучение во время пандемии. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://trends.rbc.ru/trends/education/5faa3fbb9a794745e007b16b
6. Цифровое образование в Туркменистане: в ожидании изменений на фоне COVID-19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://cabar.asia/ru/tsifrovoe-obrazovanie-v-turkmenistane-v-ozhidanii-izmenenij-na-fone-covid-19
7. Экспертное обсуждение плюсов и минусов дистанционного образования. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kabar.kg/news/ekspertnoe-obsuzhdenie-pliusov-i-minusov-distantcionnogo-obrazovaniia/

УДК 001.895:37.091.2:021-053.15

«ЖИВА БІБЛІОТЕКА» ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

Шевченко Н.В., кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук (n.shevchenko@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

З кожним роком перед науковцями постає велика кількість викликів та загроз, які пов'язані з якісним, фаховим, цікавим та креативним викладанням дисциплін. Останні роки однією із проблем між викладачами та здобувачами освітнього процесу є питання щодо того, як зацікавити студентів до вивчення тієї чи іншої навчальної дисципліни та опанування певної спеціальності. Постійне професійне, науково-методичне вдосконалення і підвищення кваліфікації вимагає від викладачів ЗВО використання нових, нестандартних та креативних методів під час викладання, особливо гуманітарних дисциплін.

Одним із таких інноваційних методів, який в Україні набирає своєї популярності є – «жива бібліотека». Жива бібліотека – це ефективний та не стандартний метод отримання інформації. Основна її ознака в тому, що роль носіїв інформації, книжок виконують безпосередньо люди, які промовляють самі за себе, розповідають про власний досвід, про проблеми і виклики з якими зіштовхувалися у житті та на роботі, залежно від теми бібліотеки. Основне гасло «живої бібліотеки»: «Не судіть за обкладинкою!».

Першу живу бібліотеку було організовано в Данії на фестивалі Роскілле у 2000 року. Початкова ідея належить данській громадській організації «Зупини насилля» («Stop the Violence»), яку вони втілили під час фестивалю. Під час заходу було «прочитано» більше 75 книг, які ділилися зі своєю історію життя та досвідом [3, с.13].

Варто додати, що жива бібліотека працює так само, як звичайна бібліотека: «читачі» приходять заповнюють читацький формуляр, вибирають книгу і читають її певний час. Потім повертають книгу до бібліотеки і, якщо хочуть, беруть іншу. Різниця тільки в тому, що «книги» такої бібліотеки – це живі люди, а читання – це бесіда [4].

Особливість даного методу полягає в тому, що в основі живої бібліотеки лежить ідея, що потрібно надати можливість та створити умови аби зустрілися люди, які у звичайному

житті не мають шансу поговорити один з одним. Це дає можливість побачити проблему з різних сторін та зробити висновки на основі отриманої інформації.

Як приклад, дану методику можна використовувати викладаючи різні дисципліни гуманітарного напрямку. Наприклад, студентам спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» пропонують в ролі книг зустрітися із Надзвичайними та Повноважними послами України в різних країнах. Де студенти мають можливість отримати інформацію від послів, щодо особливостей та специфіки роботи в посольствах, а також дізнатися про особистий досвід та позитивні і негативні моменти, які виникали в дипломатів під час виконання обов'язків.

Необхідно звернути увагу, що для організації живої бібліотеки потрібно дотримуватися чітких правил аби захід пройшов на високому рівні та мета була досягнена. Основні вимоги полягають у тому, що: лише зареєстровані учасники можуть взяти «книгу»; «книгу» можна брати лише на визначений час; «читач» зобов'язаний повернути «книгу» в тому ж фізичному і моральному стані, в якому він (вона) її отримав; «книга» має право не відповідати на ті питання, які їй (йому) ніяково обговорювати [1].

Враховуючи, що освітній процес через Ковід та війну в Україні у більшості ЗВО триває дистанційно проведення живої бібліотеки може відбуватися і онлайн. У такому випадку, «читання» відбувається онлайн, в окремих Zoom-кімнатах, «читачі» мають можливість поставити запитання «книжкам» за допомогою мікрофону або текстових повідомлень у чаті. Важливо зазначити, що «живій бібліотеці» не буває безглуздих, незручних або гострих питань, так само немає місця для образ [2].

Отже, використання методу «живої бібліотеки» сприяє отриманню інформації від практиків різних сфер діяльності та допомагає «зчитувати» інформацію безпосередньо з носіїв даних, з книг, якими є живі люди з своїм досвідом, емоціями, знаннями та позиціями.

Перелік посилань

1. Горчинська О. «Жива бібліотека»: не-книжкові історії з перших вуст. Gazeta.ua.23.03.2012. URL: https://gazeta.ua/blog/2922/ziva-biblioteka-neknizhkovi-istoriyi-z-pershih-vust (дата звернення: 11.03.2023).
2. Жива бібліотека – це інтерактивний захід, що надає людський вимір ідеї розмаїття. URL: https://docudays.ua/living-library
3. Не судіть за обкладинкою. Посібник для тих, хто організовую Живу бібліотеку. URL: https://rm.coe.int/-/1680a458ad (дата звернення: 7.03.2023).
4. Що таке Жива бібліотека? URL: https://www.laginlib.org.ua/notatnyk-bibliotekarya/konsultatsiyi-fahivtsiv/shho-take-zhyva-biblioteka/ (дата звернення: 6.03.2023).

УДК 37.01/09

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В КОЛЕДЖІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Шевчук Вікторія Вікторівна, кандидат наук з державного управління
(viktoriya.shevchuk.1977@gmail.com)
Миколаївський базовий медичний фаховий коледж, м. Миколаїв

Побудова моделі дистанційного навчання в коледжі в умовах військового стану має враховувати як мінімум два фактори: потреби особистості в одержуваній освіті, з одного боку, та потреби місцевого ринку праці у фахівцях і, відповідно, можливості регіональних підприємств та організацій у працевлаштування випускників коледжу – з іншого. У такому разі організація в побудові процесу навчання має враховувати потреби майбутніх студентів

та тих хто навчається, і можливі вектори розвитку ринку праці Найбільший же вплив на створення дистанційної освіти надали фундаментальні досягнення у таких галузях, як освітні методики, інформаційні технології та маркетингові методи обслуговування споживачів. Звичайно, що додатковим чинником в сучасних реаліях є питання безпеки всіх учасників освітнього процесу.

Орієнтація на потреби роботодавця в побудові системи навчання в тому числі визначає успішність підготовки кадрів. Це пояснюється більш гнучким реагуванням підприємств на зміни економіки, визначенням потреби в фахівцях певного профілю та рівня підготовки У сучасних умовах ринок праці та ринок освіти нерозривно пов'язані. Ринок праці постійно поповнюється новими вимогами до професійної праці в мінливих технологічних та економічних умовах.

Відповідно навчання стає ефективним за умови розвитку нових навчальних технологій, до яких відноситься дистанційне навчання. Насамперед проблема побудови системи дистанційного навчання постала перед коледжами.

Особливістю дистанційного навчання стає необхідність оперативно відповідати потребам ринку праці, тому що вчитися приходять люди, бажаючі здобути освіту або підвищити кваліфікацію.

Побудова моделі дистанційного навчання в коледжі, орієнтована на ринок праці, повинна виходити з того, що в її основі має бути взаємодія і співробітництво різних структурних підрозділів коледжу: викладачів, комп'ютерно-технологічного супроводу, методичного кабінету коледжу. Їхня функція визначається організацією, змістом та реалізацією навчального процесу. Створена система повинна забезпечувати ієрархічна взаємодія всередині коледжу та взаємодія із зовнішніми споживачами. Ієрархічність, багаторівневість, структурність - властивості не тільки побудови, а й поведінки системи.

Створена система дистанційного навчання повинна відповідати досягненню цілей, задоволення запитів особи в процесі навчання та бути адаптивною у своїй поведінці до ринкової економіки. Ця система відноситься до досить складних видів систем, оскільки успішність її діяльності залежить від цілісності взаємодії всіх партнерів, що входять до неї. Вона буде ефективною, якщо буде адекватно та оперативно реагувати на вимоги зовнішньої соціально-культурного та економічного середовища. Крім того, ще однією умовою є врахування регіональних особливостей, які проявляються у взаємодії з різноманітними користувачами (підприємствами, державними та громадськими структурами, різними верствами населення).

Діапазон взаємодії з ними достатньо великий: професійна орієнтація, професійна підготовка, навчання та перенавчання дорослого населення. Дистанційне навчання в коледжі спрямовано на задоволення потреб всіх сфер життя регіону: політики, економіки, культури.

Адміністративно-управлінський склад коледжу здійснює управління зв'язками системи дистанційного навчання як усередині структурних підрозділів, що беруть участь у навчальній діяльності, так і із зовнішніми споживачами та партнерами. Адміністративно-управлінські функції полягають у наступному: розробка стратегії та тактики дистанційного навчання, підготовка фінансово-економічних документів, регламенти дистанційне навчання в коледжі, аналіз потреби регіонального ринку праці.

Дистанційне навчання не може здійснюватися успішно, якщо не будуть розроблені електронні версії підручників, навчальні посібники, тестові завдання, опорні конспекти лекцій, не буде визначено методику використання традиційного навчально-методичного забезпечення процесу тощо.

Однією з основних умов є науково-методична концепція дистанційного навчання. Методичний кабінет коледжу виступає координуючим центром дистанційного навчання, який забезпечує комунікації між студентами, викладачами та адміністрацією, а також здійснює моніторинг якості навчання студентів.

Особливістю сучасного підходу є те, що створення системи дистанційного навчання у коледжі розглядається в аспекті регіональних потреб у наданні освітніх послуг.

Створювана коледжем система дистанційного навчання має бути готова до навчання не лише студентів коледжу, а й перенавчання та підвищення кваліфікації дорослого населення у відповідності з їхніми потребами та запитами ринку праці. Реалізація такого підходу вимагає об'єднання всіх зацікавлених організацій та підприємств регіону.

Відповідно, ще одним важливим фактором, що підвищує ефективність системи дистанційного навчання щодо потреб ринку праці, є маркетингові дослідження. Маркетингові дослідження повинні включати аналіз об'єктів регіонального обміну і характер економічних відносин між його учасниками, вивчення конкурентоспроможності випускників та освітніх послуг. Маркетинг, здійснюваний коледжем, повинен орієнтуватися на конкретні запити цільових груп споживачів.

УДК 159.923.33

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНИХ ПРОЯВІВ ЛІДЕРСТВА СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Коляда А.М., студентка 4 курсу спеціальності “Психологія”,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
Шевцова О.М., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
(o.shevtsova@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

У сучасному суспільстві, де швидкими темпами відбуваються соціально-економічні зміни, бути лідером стає необхідною умовою формування конкурентоспроможної особистості. Актуальність питань гендерної рівності та розвінчування гендерних стереотипів, зокрема, щодо феномену лідерства, спонукає наукову психологічну спільноту досліджувати гендерні аспекти лідерства. У юнацькому віці особистість визначається зі своїми життєвими цілями, переконаннями та інтересами, відбувається інтенсивний розвиток Я-концепції.

Лідерські якості вважаються одними з провідних характеристик особистості сучасної людини. Формування цих якостей на різних етапах розвитку людства було пріоритетним завданням освітніх установ. Особистісні якості лідера, закладені в дітей ще в шкільний період життя, можуть і повинні отримувати імпульси для подальшого формування на наступних етапах життя. Особливо це актуально для студентського періоду становлення особистості [1; 4; 5]. Для студентів наявність розвинених лідерських якостей є потребою не лише розвитку особистості як такої, а і її розвитку в контексті складних соціально-політичних та економічних трансформацій теперішнього суспільства.

Гендерні прояви лідерства включають різні аспекти, такі як спосіб комунікації, прийняття рішень, стиль керівництва і здатність мобілізувати людей [2]. Умови воєнного часу можуть вплинути на гендерні прояви лідерства студентів, змінити їхні ролі та підвищити вимоги до них. У таких умовах жінки можуть стикатися з певними стереотипами і бар’єрами, пов’язаними зі своєю статтю, особливо якщо їх лідерські якості не відповідають уявленням про традиційного лідера. Однак, воєнний час може також сприяти змінам у стереотипах та збільшенню відкритості до різних форм лідерства.

Дослідження показують, що жінки частіше проявляють лідерські якості, такі як здатність до співпраці та емоційна стійкість. Вони також можуть бути більш схильними до вирішення конфліктів шляхом дискусії та переговорів. У той же час, чоловіки можуть бути більш схильними до прийняття ризику та здатними до швидкого прийняття рішень. Вони також можуть бути більш схильними до прийняття лідерської ролі та здатними до мотивації команди до досягнення спільної мети [4]. Проте, важливо зазначити, що ці розбіжності не є

абсолютними та можуть залежати від індивідуальних рис та досвіду кожної людини. У команді важливо використовувати різні лідерські якості та здатності кожного учасника, щоб досягти успіху[3].

Лідерські якості є дуже важливими для студентів у воєнний час, оскільки допомагають створювати ефективні команди та вирішувати складні завдання в умовах стресу та небезпеки. Деякі з найважливіших лідерських якостей, які можуть бути корисними для студентів у воєнний час, включають:

· *здатність до прийняття рішень*: в умовах воєнного конфлікту необхідно швидко та ефективно приймати рішення, які можуть мати велике значення для життя та безпеки студентів та їх товаришів по команді;

· *здатність до співпраці*: у воєнний час студентам доводиться працювати разом у складних умовах та виконувати завдання як команда. Здатність до співпраці та побудови ефективної команди є ключовим елементом успішного виконання завдань;

· *лідерські якості*: у воєнний час студенти можуть бути висунуті на роль лідера, який візьме на себе відповідальність за прийняття рішень та керування командою. Лідерські якості, такі як здатність до мотивації та навчання інших, можуть бути корисними в цьому процесі;

· *емоційна стійкість*: у воєнний час студентам доводиться стикатися з багатьма стресовими ситуаціями, які можуть впливати на їх емоційний стан. Емоційна стійкість та здатність до самоконтролю можуть допомогти студентам управляти стресом і залишатися зосередженими на виконанні завдань.

Лідерські якості можуть бути корисними для студентів в умовах воєнного стану, допомагаючи їм ефективно працювати в команді та вирішувати складні завдання в умовах небезпеки та стресу. А гендерні особливості лідерства у студентів в умовах воєнного стану можуть впливати на спосіб, яким вони сприймають свої лідерські якості та як вони використовують їх у команді [5].

Отже, лідерство є важливим елементом успішної роботи команди в умовах воєнного конфлікту, зокрема використання лідерських якостей та здібностей кожного студента сприяє ефективній співпраці й успішному вирішенню складних завдань в умовах небезпеки та стресу.

Перелік посилань

1. Ільєнко О. Гендерні особливості лідерства в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2016. № 853. С. 109–115.

2. Корнійчук О.В. Гендерна проблематика у лідерстві: особливості прояву та шляхи вирішення. *Вісник Острозької академії*. 2018. № 3 (13). С. 82–87.

3. Маслова О.В. Гендерна специфіка лідерства в Україні: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2017. № 2 (80). С. 154–159.

4. Сорокіна О. А., Шевцова О. М. Рефлексія у структурі професійного самовизначення майбутніх психологів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 1. Т.2. С. 118–122.

5. Шевцова О. М., Коляда А. М. До проблеми розвитку лідерських якостей студентів-психологів. *Актуальні проблеми фахової підготовки здобувачів спеціальності 053 Психологія*. Київ, 2022. С. 75–77.

УДК 378.093.5:81243(477.411)

СПЕЦИФІКА РОБОТИ МУЛЬТИПРОФІЛЬНОЇ КАФЕДРИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Якушко К.Г., кандидат педагогічних наук (kyakushko.nubip.edu.ua)

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

На даний час важливим є опис досвіду роботи багатопрофільних навчальних підрозділів закладів вищої освіти в умовах глобальних викликів, які потребують координації зусиль для здійснення освітніх завдань різних напрямків у цілому та стосовно викладання іноземних мов у закладі вищої освіти щодо наук про життя зокрема.

Нашою метою є визначення специфіки роботи кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей (далі — КАМТАС) Національного університету біоресурсів і природокористування України як багатофункційного підрозділу гуманітарно-педагогічного факультету [1].

Першою особливістю роботи КАМТАС є здійснення викладання іспанської мови для майбутніх міжнародників та англійської мови для майбутніх фахівців із фізичного виховання, керування випускними роботами майбутніх філологів, здійснення комісії атестації кадрів з-поміж бажаючих викладати профільні предмети іноземною мовою на загальноуніверситетському рівні, надання наукових послуг з перекладу, супроводу іноземних делегацій, організації міжнародних семінарів, виконання профорієнтаційної роботи, гурткової роботи та виховних заходів, написання статей та власних методичних розробок тощо, що на даний час розширює традиційні функції кафедри стосовно тільки підготовки та здійснення викладання англійської мови за професійним спрямуванням в ННІ та факультетах, безпосередньо дотичних до технічної чи природничої сфери на рівні бакалаврату, магістратури, аспірантури та післядипломної освіти.

Другою особливістю є потреба в постійному самовдосконаленні для вироблення готовності викладачів КАМТАС набути навичок швидко переключатися з очного режиму у дистанційний та навпаки й працювати з студентами різної базовою підготовки з іноземної мови, мотивацією та професійними запитами у різних корпусах по всій території НУБіП України та його філіалах, а й доповнювати свою філологічну освіту різносторонніми професійними інтересами своїх слухачів, розібратися самому, бути готовим замінити іншого викладача у організації занять із англійської мови, володіючи тематикою на кшталт організації спортивних змагань, запобігання хвороб рослин, знати як про види добрив, вірусів та шкідників, так і про послідовність проведення сільськогосподарських процесів та роботи у біохімічній лабораторії. Викладач англійської мови КАМТАС повинен вміти розповісти студентам, організувати комунікативні ситуації для власного мовлення студентів як щодо важливості сівозміни, видів теплиць, різновидів будівельних та конструкційних матеріалів, порід дерев, природоохоронних зон, правил виживання у дикій природі, технології меблевого виробництва так і теми щодо систем двигуна, видів струму, альтернативних джерел енергії, безпеки роботи з електричними та автоматичними установками вимірювальних приладів, взаємозамінності деталей сільськогосподарських машин, правила розмитнення вантажів тощо. Окрім цього, він повинен вміти ввести у професійне іншомовне середовище такі теми для обговорення, як оформлення права на землю, різновиди ґрунтів, причини встановлення межових знаків, знати як про топографічні зйомки та роботу дронів й геодезичних приладів, так і про види сенсорів робототехнічних систем, функції автоматника або про організацію безпечного перевезення вантажів тощо. Відповідно, обслуговуючи понад двадцять спеціальностей, викладачі КАМТАС повинні розробляти та постійно оновлювати навчальні плани і силабуси, апробовуючи їх в навчальній діяльності, виходячи за межі одного універсального підручника, за яким можуть навчатися водночас всі студенти.

Отже, кафедра англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей Національного університету біоресурсів і природокористування України має свою специфіку, є безперечно важливим та багатофункційним підрозділом гуманітарно-педагогічного факультету означеного закладу вищої освіти. Перспективною дослідження є

пошук особливостей роботи гуманітарних кафедр за суміжними науковими та методичними інтересами.

Перелік посилань

Кафедра англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей. URL: https://nubip.edu.ua/node/1438

Section name: Quality of education and humanitarian science in conditions of war and global challenges

UDC 811.111

THE RECEPTION OF UKRAINAN STUDENTS IN THE ITALIAN EDUCATION SYSTEM DURING THE RUSSO-UKRAINIAN WAR

Valerio Vermiglio, Bachelor of Theology (San Giovanni Evangelista, Palermo)
(valeriovermiglio2006@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv

On February 24, with the start of the invasion, a large number of people, especially women and children, moved westwards and towards the countries of the European Union.

About 170,000 Ukrainians have found refuge in Italy in the last year, of these about 49,000 minors. About 230,000 Ukrainians were already present in Italy before the invasion [2].

All Italian regions have seen the arrival of refugees with a particular influx towards the regions: Lombardia, Emilia Romagna, Campania and Lazio (Ministry of Education Circular, 14 April 2022) [1].

The Italian education system is very different from the Ukrainian one, and this has brought about a difficulty that schools, the government and various non-profit and Catholic organizations have tried to solve.

The educational system is divided into: 1) Kindergarten from 3 to 6 years; 2) Primary school from 6 to 10 years; 3) junior secondary school from 11 to 13 years; 4) High school from 14 to 18 years with several very different courses (humanistic, scientific, linguistic...); 5) University education (admission possible only after 13 years of education). And which in recent years is assimilating the lines of the Bologna process; with a subdivision into 3+2; with a difference in the definition of qualifications: Baccalaureate - mini degree; magistratura - degree. In Italy, the qualification obtained at the end of high school (18 years of age) is called a diploma.

The wide autonomy of the individual scholastic institutions in Italy has allowed great flexibility in the placement of Ukrainian students, but also the possibility of having differentiated solutions based on the different regions.

The directives of the MIUR, the Italian ministry of education, have given guidance to all school managers, but the greatest responsibility has fallen on the territorial offices.

The main points of the ministerial circular (Ministry of Education, 14 April 2022) [1] can be summarized as follows:

1) The supply of teaching material by the ministry.

2) Creation of the figure of cultural mediators to assist students in personal schooling.

3) Inclusion of students in the school curriculum taking into account their age.

4) Acknowledgment of the scholastic path with ¾ of attendance starting from the date of insertion.

The emergency of war began during the last phase of the Covid19 emergency, for this reason after a Covid test, the Ukrainian students had a 5-day quarantine, but no vaccination obligation. The same for all mandatory vaccines for Italian students, they were offered free of charge, but without any obligation.

We can say that the exceptional nature of the situation has found the institutions and the Italian population ready. Surely more and better could have been done, but the great autonomy of the system has allowed school managers to respond adequately.

References

Ministry of Education Circular, April 14,2022.

Ministry of internal affairs. http://interno.gov.it

Developing Responsible Citizenship: Current EU Educational Policies

Tetiana Matusevych, Ph.D, researcher at Institute of Social Pedagogy and Family Support, Pedagogical University of Krakow, tetiana.matusevych@up.krakow.pl

The rapid development of social phenomena, challenges and structural transformations of recent decades (information revolution, humanization, intensification of intercultural communications, globalization, digitalization, challenges of the covid-19 pandemic, war aggression) had a colossal impact on the foundations of social systems and provoked profound transformations of the essential foundations of social institutions and practices. These changes encourage the formation and development of a new architecture of social relations, provoke new challenges to the democratization of the education system, and actualize the study of educational policies for the development of responsible citizenship.

The importance of citizenship responsibility development is paramount to the success of democracy. A responsible citizen commonly is defined as a person who, with respect for others, commitment to participating responsibly in political, economic, social, and cultural life able to develop knowledge and understanding of the world and motherhood's place in it, understand different beliefs and cultures, make informed choices and decisions, evaluate environmental, scientific and technological issues, develop informed, ethical views of complex issues [6, 7]. Such a person has an established social identity and are able to resist trends that can destructively affect the identification process [5]. By engaging in civic responsibility, citizens ensure and uphold specific democratic values: justice, freedom, equality, diversity, privacy, participation, truth, patriotism, human rights, the rule of law, tolerance, mutual assistance, self-restraint and self-respect. This system of values is characterized by ontological rootedness and primacy. After all, according to G. Hofstede [2], values are at the deepest level among the levers of decision-making, as they determine the ideological beliefs of individuals and the motivation of their actions. When a community unites based on common values, it is institutionalized. The institutionalization of values means the creation of mechanisms for the realization of values, as well as institutions, especially – the authorities responsible for the implementation and observance of individual rights and freedoms.

Citezenship education has a long tradition in EU education policy and in the education policies of EU Member States, and has been strengthened by the 2015 Paris Declaration and subsequent Council recommendations [3]. The Eurydice report found that most countries across Europe use one of the three curricular approaches to citizenship education listed below, or a combination of them, at all three levels of general education [1, 3]*:*

Cross-curricular themes: citizenship education objectives, content or learning outcomes are designated as being transversal across the curriculum and all teachers share responsibility for delivery.

Integrated into other subjects: citizenship education objectives, content or learning outcomes are included within the curriculum documents of wider subjects or learning areas, often concerned with the humanities and or social sciences.

Separate subject: citizenship education objectives, content or learning outcomes are contained within a distinct subject boundary dedicated primarily to citizenship.

The average recommended minimum number of hours per year for teaching *citizenship education as a compulsory separate subject* also varies widely across the EU, with the highest number of hours taught in France, Finland, Estonia and Greece *[1, 3].*This ambiguity and plurality

led several experts in the field of citizenship education to propose a more institutionalised approach to citizenship education in the EU, namely the establishment of an EU agency on citizenship education. Some experts suggest strengthening the role of the European Education and Culture Executive Agency (EACEA) in promoting and co-financing initiatives in the field of citizenship education. *There are also voices proposing the establishment of a separate body, a new EU decentralised 'European agency for citizenship education' [1, 4].*

In conclusion, it should be mentioned that in a changing reality where new threats to liberal democratic institutions are emerging, the development of responsible citizenship is of great importance. The diversity and ambivalence of approaches to the development of responsible citizenship through education create new challenges and set new tasks for the educational community, which requires new political and managerial decisions from EU bodies.

References

EURYDICE (2017). Citizenship Education at School in Europe – 2017. Luxembourg: Publications Office of the European Union

Hofstede, G. (2001). Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations across Nations.Tilburg University, Netherlands.

Implementation of citizenship education actions in the EU. European Implementation Assessment. European Parliamentary Research Service. Editor: Anna Zygierewicz. PE 694.207, August 2021

Pornschlegel S., Zels S. Safeguarding European values: The case for a European Agency for Citizenship Education, Discussion paper, prepared by the European Policy Center and VALUES UNITE, December 2020.

5. Shevchuk, D., Matusevych, T. (2017). Discursive Identity and Problem of Social Identification, Analele Universităţii din Craiova. Seria: Filosofie, Nr 39, p. 194-201.

6. The purpose of the curriculum, Access mode: https://www.eastlothian.gov.uk/info/210557/schools_and_learning/12012/the_purpose_of_the_curriculum

7. U.S. Department of Education (2005) Helping Your Child Become a Responsible Citizen. Washington, D.C. Office of Communications and Outreach.

UDC 37.018.43:004.738.5

THE POTENTIAL OF BLENDED LEARNING IN THE CONTEXT OF THE PANDEMIC AND THE WAR IN UKRAINE

Tuziuk M.O., *Lecturer (michael.reactor@gmail.com)*
National university of life and environmental sciences of Ukraine,
Kyiv

Blended learning is a teaching and learning approach that combines in-person and online learning in a variety of ways, depending on the chosen model. It has gained popularity in recent years due to a variety of reasons. One such reason is that technology has become more accessible to a wider variety of people from all social strata. Another reason is the COVID-19 pandemic, which has shifted most education from standard in-person learning to online learning. In Ukraine, it has also become vitally important due to the Russo-Ukrainian war, as many students find themselves unable to attend every lesson physically, or being constantly interrupted by air raid alarms.

Blended learning has many different types, or models, the most popular of which are the Rotation Model, the Flex Model, the A La Carte Model, and the Enriched Virtual Model. Every model of blended learning can be further subdivided into sub-models, all of which can be useful in different types of education and for different students. [2]

The problems students in Ukraine face currently come from several factors. One is the constant interruptions of both face-to-face and online lessons, leading to lower learning time and

inconsistency in gained knowledge. Another problem is the distance from physical learning stations, either through being conscripted into the army or through immigration as a result of the war.

The issue of distance from the physical learning stations can be solved through pure online learning, using various methods such as: Learning Management Systems (LMS), which are platforms like eLearn, Blackboard, Moodle, etc; Video conferencing tools such as Zoom, Google Meed and Teams; Online content platforms like Khan Academy, Youtube, TED-Ed, etc.

The issue of regular lessons, whether online or in-person, getting interrupted by air alarms, is one that must be solved using more creative methods, which blended learning can provide.

These are the major advantages of the various models of blended learning, they provide greater flexibility in terms of where, when and how students learn. Whenever a lesson is interrupted, it can shift to a sort of rotation model, where the students rotate from face-to-face instruction to independent work using online instruction or additional tasks.

Another great advantage of blended learning is accessibility of resources. If students miss a large part of a lesson due to an air alarm and there is no possibility of continuing it in shelter, they may be given additional online material to catch up on missed instruction, using either material created by the lecturer or publicly available material from various LMS platforms. The access to learning resources can greatly decrease the costs of education as well.

With greater involvement, blended learning can also provide greater personalization of learning, as well as increased engagement from students, as the mix of methods can change to suit both the student and the lecturer. [1]

However, one must also note the possible disadvantages of blended learning. These can be such things as technical issues, since nearly all models of blended learning rely largely on the ability to go online to gain access to online lessons, instructions or learning material.

Another potential issue of blended learning is the lack of social interaction and feeling of community that being in an active student group provides, as well as depriving learners of ready support of their peers. The personal connection to their teacher also disappears if there are too few lessons in the chosen model of blended learning.

Educators can face greatly increased workloads when trying to create customized online materials and monitor student progress through various platforms, leading to greater work stress and lower quality of created learning material. Monitoring student progress is a great issue in and of itself, due to the flexible and personalized nature of blended learning, as students may turn their assignments in at different times and, if control isn't conducted through a standardized LMS platform, through different online platforms as well.

Overall, blended learning is an increasingly important type of learning in the modern world due to a variety of reasons. Its true potential has not yet been reached and it must require further research and development in order to gain in effectiveness. It has many advantages, such as its flexibility and accessibility of resources, and disadvantages, such as the possible technical issues and increased workload. In the face of the current situation in the world, and specifically in Ukraine since the start of the war, the development of various methods of blended learning are vitally important if the quality of education is to be preserved, or even increased.

References

1. Becker, J. L. (2020). Blended Learning Showing Gains [Master's thesis, Concordia University, St. Paul]. Retrieved March 31, 2023 from https://digitalcommons.csp.edu/teacher-education_masters/29

2. DeNisco, A. (2014). Different Faces of Blended Learning. District Administration. Archived from the original on September 23, 2015. Retrieved March 31, 2023 from https://web.archive.org/web/20150923215235/http://www.districtadministration.com/article/different-faces-blended-learning

УДК 811. 111=161.1:81’374:674

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ-СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ

Поліщук А.В., старший викладач (linapolischuk@nubib.edu.ua),
Берко М. О., студентка ННІ Лісового і садово-паркового господарства
Національний університет біоресурсів і природокористування України,м. Київ

Для досягнення іншомовної професійної комунікативної компетентності студентами не філологами, як кінцевої мети навчання іноземним мовам у закладах вищої освіти, першочерговим завданням має бути освоєння загальнонаукової лексичної та вузькопрофільної термінологічної бази відповідної спеціальності. Переклад автентичної наукової літератури є необхідним початковим етапом у досягненні цієї мети, оскільки при опрацюванні фахових текстів – формуються активний та пасивний професійний словниковий запас студентів, розвиваються когнітивні здібності, мовні та мовленнєві компетентності. Звичайно, текст є основним джерелом передачі інформації, на якому базується навчання науковій комунікації, "науковому дискурсу". Текст, як зазначено в «Європейських рекомендаціях з мовної освіти», – «… є певним відрізком мовлення чи висловлюванням (усним або писемним), що стосується специфічної сфери. У процесі виконання певного завдання він стає актом мовленнєвої діяльності і може бути як опорою так і метою, як продуктом так і процесом» [1]. Отже, складання тематичних планів та відбір текстового матеріалу – є досить відповідальною справою і має узгоджуватися з фахівцями, НПП кафедр, що викладають ряд дисциплін певної спеціальності.

В даній роботі розглянемо деякі особливості перекладу складних словосполучень деревообробної галузі. Є, звичайно, багато термінів, що складаються з двох і більше компонентів, які можна легко перекласти, не будучи фахівцем. Наприклад: angiospermous wood – листяна деревина (тобто деревина листяних порід), варто лише знати, що *angiospermous* – означає покритонасінний, branchless wood – безсучкова деревина, felled (or cut) wood – зрубаний ліс, early wood, late ~ – рання, пізня деревина, sawn wood – пиломатеріали тощо. Але лише фахівці можуть надати адекватний переклад та пояснити деякі специфічні терміни чи технологічні процеси, виражені, здавалося б простими й зрозумілими, на перший погляд, словосполученнями:

finish wood – лісоматеріал для столярних і внутрішніх опоряджувальних робіт;

car wood – деревина залізничного доставляння; короткомірний сортимент;

tangential grain densified wood – деревинний шаруватий пластик з тангентальним розшаруванням волокон;

bore angle gauge – шаблон для визначення кута свердління;

gauge – 1. давач (вимірювальний прилад) 2. калібр 3. шаблон 4. еталон, стандарт 5. товщина (полотна пилки)

conductivity-type moisture gauge – кондуктометричний вологомір для паперу;

shoulder depth gauge – калібр для вимірювання глибини плечика шипа [2].

Щоб перекласти багаточленні препозитивні атрибутивні словосполучення – такі, що складаються з означуваного ядра (слова чи словосполучення) та слів, які стоять перед ним, в ролі означення, – необхідно правильно визначити всі його компоненти, семантичний зв'язок між ними та відповідно вибудувати порядок слів в остаточному варіанті перекладу.

Наприклад, у словосполученні *cross-laminated densified wood* – головний компонент – densified wood (пресована деревина, деревинний шаруватий пластик), cross-laminated – означення до цієї частини. Отже, переклад - деревинний шаруватий пластик із перехресним розшаруванням волокон.

У словосполученні *decorative laminated faced hardboard* – зрозуміло, що останнє слово є ключовим: hardboard – тверда або надтверда волокниста плита, разом – волокниста плита, личкована декоративним шаруватим пластиком [2].

Студенти мають бути ознайомлені з лексичними прийомами перекладу, такими як транскрибування, транслітерація та калькування, а також лексико-семантичними трансформаціями (конкретизація, генералізація та модуляція, тобто “смисловий розвиток”), комплексними лексико-граматичними трансформаціями: антонімічним, описовим перекладом (експлікацією), компенсацією та вміти застосовувати ці знання практично.

Перелік посилань

1. Ніколаєва С.Ю. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. доктор пед. наук, проф. Ніколаєва С. Ю. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Бехта П.А., Бехта І.А., Англо-український українсько-англійський словник з деревообробної промисловості. Київ: Основа, 2003. 634 с.

УДК

ВИКЛИКИ ДЛЯ ОСВІТИ ТА ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Алєєва Я.А. аспірант (happyletterseveryday@gmail.com)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Якість освіти включає в себе оцінку ресурсів, оцінку процесу та оцінку результату освіти у вигляді компетентності випускників. За базову проблему освіти зазвичай беруть відповідність ринкового запиту та знань, умінь і компетенцій, які надаються освітніми закладами.

Одним з важливих чинників при оцінці освіти є те, що різні її форми прогнозовано дають різну якість. Існують такі форми освіти: денна, очно-заочна, заочна, екстернат, дистанційна, перша та друга освіта освіта, додаткова, перепідготовка та підвищення кваліфікації. Проте, маємо констатувати, що нині маємо справу з абсолютно новою формою освіти – онлайн-освіта. Оцінка її якості залишається питанням відкритим.

Це явище бере початок ще з 2020 року зі стартом епідемії COVID-19. Проте, з початком повномасштабного вторгнення російської Федерації в Україну це питання ускладнилося це кількома чинниками. А саме: фізична неможливість деяких учнів і педагогів брати участь в навчанні через окупацію певних територій, через відсутність засобів зв’язку та через вимушену евакуацію. Серйозним викликом для учнів та батьків стала необхідність одночасно навчатися в школі українській (дистанційно) та в школі тієї держави, де наші громадяни отримали прихисток.

Слід зазначити, що ці складні обставини, однак, дали змогу відчути різність підходів до навчання в різних країнах світу і поставили питання рівня підготовки наших школярів в частині знання іноземних мов, як складової органічної євроінтеграції України. В межах Євросоюзу, де більшість наших співвітчизників знайшли прихисток, переважна більшість дорослого населення володіє англійською мовою, як мовою міжнародного спілкування, в той час, як в Україні на рівні шкільної освіти у учнів не формують достатнього рівня відповідних компетентностей. Крім того, відмічено і той факт, що іноземна освіта більше орієнтована на розвиток soft-skills, ніж освіта українська, орієнтована на засвоєння навчального матеріалу.

Безумовним викликом для України нині є те, що затяжний характер війни зменшує вірогідність того, що переважна більшість школярів повернеться в Україну після закінчення військових дій, оскільки зараз вони проходять процес адаптації в державах більш потужного економічного розвитку.

Питання освіти в частині оцінки якості її ресурсів, якими є в тому числі педагогічний склад, постало зовсім по-іншому, коли країна стикнулася з таки явищем, як колаборація з ворогом на окупованих територіях. Не секрет, що саме серед представників місцевої освіти зосередився значний відсоток таких людей. Це є свідченням системної проблеми підготовки та управління педагогічними кадрами в Україні. В той самий час, як певна частина педагогів, витримуючи тиск і небезпеку з боку окупантів, продовжували проводити онлайн-заняття зі школярами, які змогли виїхати з окупованих місць за українськими програмами, велика частина учителів та викладачів займалася організацією «референдумів» і швидко перейшла на програми окупанта, які засновані на україноненависницькому наративі. Це підводить нас до ще одного виклику, пов'язаного з цим - перенавчання дітей, які тривалий час засвоювали знання за такими програмами в окупованому середовищі. Їх світогляд або уже сформувався з викривленнями, або потребує компенсації значної частини недоотриманих знань та виховання в національно-патріотичному дусі.

В контексті сказаного особливо гострими дискусіями супроводжувалося рішення МОН відносно скасування шкільного іспиту з історії України в переліку обов'язкових підсумкових. Воно виглядає суперечливим, враховуючи виклики сьогодення і було піддане критиці з боку багатьох науковців, педагогів, громадських діячів та навіть політичних сил. В обгрунтуванні свого рішення МОН посилається на проведене серед українців опитування, де з чотирьох запропонованих формул оцінки знань, було обрано ту, яка робить обов'язковими лише математику та українську мову, а історію України залишає одним з предметів, який випускник може обрати за бажанням. Слід зазначити, що методологія опитування викликає серйозні сумніви і по суті не є описаною, а учасники опитування не тільки не сегментовані за рівнем їх дотичності до предмету опитування, але й взагалі не верифіковані. Тому наскільки отримані дані можна вважати валідними – питання відкрите. Проте, варто зауважити, що прихильники скасування історії України з переліку обов'язкових іспитів дійсно являють собою певну групу, реальні обсяги якої визначити важко, і в підтримку своєї позиції звертаються до основного аргументу про нецікавість та неінформативність шкільного курсу історії України, який, на їх думку, зводиться до заучування дат без аналізу подій з їх причинно-наслідковим зв'язком.

Підсумовуючи описане вище, можемо прийти до висновку, що військова агресія російської Федерації проти України стала серйозним викликом, подекуди мобілізаційним, проте, системної гуманітарної політики в освіті України все ще не має.

УДК 37.378

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Андрусик Павло Петрович *Аспірант кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, Київ, Україна*
(pp.andrusyk@gmail.com)

Нині завданням закладів вищої освіти є не просто підготовка фахівця, а висококваліфікованого професіонала, здатного приймати рішення швидко і адекватно в нестандартній ситуації, який здатен поєднати практичну діяльність з дослідницькою роботою, тому і виникає потреба в застосуванні сучасних методів викладання. Система університетської освіти, незважаючи на яскраво виражену потребу в більш широкому впровадженні високих освітніх технологій, сама по собі є каталізатором процесу інформатизації суспільства, інструментом формування інформаційної культури людини, підготовки професіоналів нового складу [1].

Можна виокремити наступні форми занять дистанційно через комп'ютерні телекомунікації: веб-заняття (веб-форуми, дистанційні заняття, конференції, семінари, ділові ігри,

лабораторні роботи, практикуми); чат-заняття (застосування чат-технологій); телеконференції (використання електронної пошти).
Зазначимо, що нині у викладацькій діяльності широко використовуються презентації, тестування, збільшився відсоток організації форумів і телеконференцій. В більшості вітчизняних університетів до сучасних методів викладання з використанням інформаційних технологій належать відеолекції, мультимедійні презентації, електронні курси, кейси, он-лайн робота, телекомунікаційні проекти, веб-заняття, веб-квести тощо [1].
Цифрові освітні ресурси володіють порівняно більшими можливостями у відображенні інформації, ніж традиційні. Мультимедійні презентації безпосередньо впливають на мотивацію навчального процесу, швидкість сприйняття матеріалу, стомлюваність і, отже, на ефективність навчально-виховного процесу загалом. Використання мультимедійних презентацій у навчальному процесі сприяє успішному розв'язанню методичних проблем, активізує самостійно-пізнавальну діяльність студентів, відкриває нові можливості для їх творчого розвитку [3].
Веб-заняття відрізняється асинхронним характером взаємодії студентів і викладачів. За допомогою засобів телекомунікацій та інших можливостей «Всесвітньої павутини» проводяться веб-заняття: дистанційні конференції, практикуми, семінари тощо навчальні заняття.
Із впровадженням дистанційного навчання багато ЗВО вже сьогодні застосовує технологію он-лайн семінару під назвою «вебінар», на якому демонструються порівняльні таблиці, презентації, відеоролики тощо. За допомогою інтернет-технологій вебінар зберіг головну ознаку семінару – інтерактивність, яка забезпечує моделювання функцій доповідача, слухача, що працюватимуть інтерактивно, комунікуючи разом за сценарієм проведення такого семінару [3].
Одним з форматів сучасної якісної вищої освіти є використання у навчальному процесі он-лайн та електронних курсів. Вони є доповненнями до стандартної очної освіти та передбачають підтримку викладача. В свою чергу, он-лайн курс передбачає замість тексту набір відео-лекцій з використанням інфографіки [1].
Доцільно зауважити, що онлайн-курс окреслює, роботу викладача, який виступатиме в ролі наставника, він проводить заняття зі студентами та допомагає закріпити знання.
Вважається, що онлайн-курс є більш методично ефективним, ніж електронний, однак доцільність їх використання потрібно оцінювати, виходячи зі змісту навчального предмету, мети викладання, а також можливостей самих студентів [2].
Участь в лекції-конференції дозволяє студентам не тільки вивчити матеріал теми, а й набути таких навичок, як робота в команді, вміння відстоювати власну точку зору із застосуванням аргументів, а також аналізувати думки колег.
Ще одним з сучасних методів викладання в університеті є веб-квест, який є проблемним завданням та включає елементи рольової гри, щоб її виконати потрібно використовувати інформаційні ресурси Інтернет. Він являє собою певний порядок дій, які виконує студент, щоб отримати потрібний результат [1].
Таким чином, сучасні методи викладання в університеті з використанням цифрових освітніх ресурсів змінюють роль викладача, який виступає не тільки в призначенні носія знань, а й у ролі наставника, він ініціює творчий пошук студента.
Список використаних джерел
Адонін С. В. Сучасні методи викладання з використанням інформаційних технологійю. Ефективна економіка. 2021. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2021_4_31
Колесник Ю. М., Авраменко М. О., Моргунцова С. А., Рижов О. А. Досвід впровадження онлайн-технологій у систему підготовки фахівців галузі знань 2 "Охорона здоров'я". Медична освіта. 2018. 2. 69-73.
Інноваційні методи навчання у вищій школі України. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Klimova/6_3.pdf

УДК 81'=112.2=161.2

КРИТЕРІЇ ВИБОРУ МЕТОДУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ващенко К.О., магістрант, **Ольховська Н.С.,** кандидат філологічних наук, доцент, доцент (olh_natali@ukr.net)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Забезпечення продовольчої безпеки є однією з головних пріоритетних задач України, і зрозуміло, що у цьому процесі спеціалізована документація має важливе значення. Проте, переклад таких текстів може виявитися досить складним завданням, яке вимагає не тільки високої професійності перекладача, але й ретельного вивчення специфіки термінології, використовуваної в цих текстах.

Говорячи про проблеми перекладу спеціалізованих текстів з забезпечення продовольчої безпеки нашої Батьківщини, варто зазначити з якими типами текстів може зустрітись перекладач. Це можуть бути:

Нормативні акти та законодавство: документи, які регулюють правові аспекти забезпечення продовольчої безпеки, такі як закони, постанови, накази та розпорядження. Наприклад: Закон України про «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» [1].

Стандарти та рекомендації: документи, які містять вимоги та рекомендації щодо стандартів якості та безпеки харчових продуктів, наприклад, стандарти ISO, HACCP, GMP тощо. Наприклад: ДСТУ 4161 (Національний стандарт України) [2].

Наукові дослідження та статистична інформація: документи, які містять результати досліджень та аналізів щодо продовольчої безпеки, такі як звіти, дослідження, статистична інформація тощо.

Технічна документація: документи, які містять технічні характеристики та вимоги до харчових продуктів, наприклад, технічні картки, специфікації, рецептури тощо. Наприклад: Технічні картки на продукти харчування, наприклад, на м'ясні вироби, консерви тощо, специфікації на харчові добавки, рецептури на харчові продукти тощо.

Інструкції та пояснювальні матеріали: документи, які містять інструкції та пояснення щодо використання харчових продуктів, їх зберігання, транспортування та інші важливі аспекти, наприклад, інструкції для споживачів, інструкції для персоналу тощо. Наприклад: інструкції для споживачів на етикетках продуктів харчування.

Говорячи про проблеми перекладу таких текстів, то перекладачу варто звернути увагу на такі аспекти як:

Термінологія: Сфера забезпечення продовольчої безпеки включає багато специфічних термінів, які можуть бути важкими для перекладу. «Аграрні терміни, як мовні знаки, становлять суттєву складову науково-технічних текстів і одну з головних труднощів їх перекладу з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладних відповідників (у випадку термінів-неологізмів)» [3].

Правовий контекст: Багато текстів, пов'язаних з продовольчою безпекою, мають правовий характер, що може ускладнити їх переклад. Правові терміни та вимоги можуть відрізнятися в різних країнах, тому перекладач повинен бути добре ознайомлений з міжнародними стандартами та законодавством, що регулює цю сферу.

Технічні аспекти: Деякі тексті, пов'язані з продовольчою безпекою, можуть містити технічні деталі та вимоги, які потребують спеціалізованого знання. Перекладач повинен бути ознайомлений з технічними термінами та процедурами, що використовуються в цій сфері.

Культурні відмінності: Оскільки продовольча безпека є глобальною проблемою, тексті, пов'язані з цією сферою, можуть містити культурні особливості та відмінності, які потрібно враховувати при перекладі. Наприклад, підходи до зберігання та транспортування

харчових продуктів можуть відрізнятися в різних країнах, тому перекладач повинен бути ознайомлений з місцевим.

Забезпечення продовольчої безпеки є важливою пріоритетною задачею для України, а спеціалізована документація має значний вплив на цей процес. Переклад таких текстів може бути складним завданням, яке потребує високої професійності перекладача, а також ретельного вивчення термінології та специфіки різних типів документів, що можуть зустрічатися в процесі забезпечення продовольчої безпеки. До таких типів документів можуть належати нормативні акти та законодавство, стандарти та рекомендації, наукові дослідження та статистична інформація, технічна документація, інструкції та пояснювальні матеріали. Перекладачу варто звернути увагу на такі аспекти, як термінологія, правовий контекст, технічні аспекти та культурні відмінності при перекладі таких текстів.

Перелік посилань

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2145-IX.
2. ДСТУ 4161-2003. Системи управління безпечністю харчових продуктів. Чинний від 2003-07-01. Вид. офіц.
3. Колесник М.Ю., Предко О.С. Особливості перекладу німецьких аграрних термінів українською мовою. Міжнародний філологічний часопис. 2018. № 292. С. 175.

УДК: 378.147.46

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Голєва Марія Сергіївна, аспірантка кафедри управління та освітніх технологій (brown7cold@gmail.com)

Національний університет біоресурсів і природокористування України м. Київ

Сучасний світ набагато складніший, ніж коли-небудь раніше. Глобальні виклики, такі як зміна клімату, екологічні проблеми, кібербезпека та тероризм, змушують нас змінюватися та адаптуватися до нових умов. Однак, щоб мати змогу ефективно боротися з цими викликами, потрібна якісна освіта. Проектна технологія може бути корисною у такому контексті, оскільки вона дозволяє студентам навчитися вирішувати реальні проблеми та працювати у команді, що є важливими навичками в умовах надзвичайних ситуацій.

Використанню проектної технології в освіті в умовах глобальних викликів присвячено праці таких вітчизняних вчених, як А. Стріха, К. Кобзарь, О. Гриньова [4, 5, 6].

Одним з науковців, який досліджував використання проектної технології в умовах війни та глобальних викликів, є М. Графітті. У своїй роботі «Project-Based Learning and Problem-Based Learning in K–12 Education: A Brief Overview» М. Графітті описує різні методи проектної технології, що можуть бути використані для розвитку у студентів навичок та вмінь, необхідних для розв'язання проблем в умовах війни та глобальних криз [2].

Крім того, В. Баркер та А. Цибулькін у своїй роботі «Project-Based Learning: A New Paradigm for the 21st Century» досліджують використання проектної технології в освіті в контексті сучасних викликів [1]. Автори зазначають, що в умовах зростаючої складності та невизначеності сучасного світу, проектна технологія дозволяє студентам розвивати навички критичного мислення, творчості та співпраці, що є ключовими для подолання сучасних викликів. Крім того, автори вказують на можливість використання проектної технології як засобу підготовки студентів до дії в умовах надзвичайних ситуацій, таких як війна чи природні катастрофи.

У своїй роботі «Project-Based Learning: An Overview», Ж. Макенбах та його колеги розглядають сутність та переваги проектної технології [3]. Автори вказують на те, що проектна технологія дозволяє студентам бути активними учасниками навчання, залучати

різні джерела інформації та навчатися робити самостійні висновки. Крім того, вони зазначають, що проектна технологія дозволяє студентам розвивати навички співпраці, комунікації та лідерства, що є важливими в контексті глобальних викликів.

Підсумовуючи праці наведених вище вчених, можна зробити висновок, що проектна технологія може бути корисним інструментом для підготовки студентів до дій в умовах надзвичайних ситуацій, таких як війна чи природні катастрофи, а саме:

1. Розвиток навичок планування та керування проектами. Під час роботи над проектами, студенти навчаються планувати свої дії, оцінювати ресурси, керувати процесом виконання та контролювати результат. Ці навички можуть бути корисними в надзвичайних ситуаціях, де необхідно швидко реагувати та організовувати ресурси для досягнення поставленої мети.
2. Розвиток комунікативних навичок. У проектній технології студенти працюють в командах, що сприяє розвитку комунікативних навичок. У надзвичайних ситуаціях, комунікація є ключовим фактором ефективної діяльності, оскільки необхідно співпрацювати з різними групами людей.
3. Розвиток навичок розв'язання проблем. З використанням проектної технології студенти навчаються розв'язувати проблеми та знаходити творчі підходи до їх вирішення. Ці навички можуть бути корисними в надзвичайних ситуаціях, де можуть знадобитися нестандартні рішення та творчі підходи до вирішення проблем.
4. Розвиток навичок роботи з даними. Студенти навчаються збирати, аналізувати та інтерпретувати дані. Ці навички можуть бути корисними в надзвичайних ситуаціях, коли необхідно зібрати та оцінити великий обсяг інформації для прийняття рішень.

Одним з прикладів використання проектної технології в умовах надзвичайних ситуацій є проект «Громадський контроль за якістю продуктів харчування» [5]. У рамках цього проекту студенти вивчали проблеми якості продуктів харчування в умовах війни, збирали та аналізували дані про якість продуктів харчування, розробляли та запроваджували заходи з контролю якості продуктів харчування. Цей проект дозволив студентам отримати нові знання та навички, які можуть бути корисними в умовах війни чи природніх катастроф.

Отже, проектна технологія також дає можливість студентам здобувати нові знання та навички, які можуть бути корисними в непередбачуваних ситуаціях. Наприклад, студенти можуть навчитися першої медичної допомоги, розвивати навички рятування людей, вивчати принципи та методи боротьби зі стихійними лихами, тощо.

Використання проектної технології в освіті в умовах війни та глобальних викликів є важливим елементом підготовки молоді до життя в умовах непередбачуваності та надзвичайних ситуацій. Вона допомагає розвивати навички, які стануть корисними у будь-якій сфері життя, а також формує позитивну життєву позицію у студентів, що допомагає їм ефективніше діяти у складних умовах. Тому, проектна технологія є необхідним елементом в освіті молоді сьогодні.

Перелік посилань

1. Barker, V., Tsibulkin, A. Project-Based Learning: A New Paradigm for the 21st Century. In Handbook of Research on Technology-Centric Strategies for Higher Education Administration IGI Global. 2019. pp. 260-279.
2. Graffiti, M. Project-Based Learning and Problem-Based Learning in K–12 Education: A Brief Overview. The Delta Kappa Gamma Bulletin. 2010. 77(2). pp. 10-17.
3. Makenbach, J. P., de Guzman, M. R. T., Garcia, G. L. G. Project-Based Learning: An Overview. In Handbook of Research on Active Learning and the Flipped Classroom Model in the Digital Age. IGI Global. 2017. pp. 156-177.
4. Гриньова, О. Проектна технологія в освіті для вирішення глобальних проблем. Педагогіка вищої та середньої школи. 2020. (67). с. 124-131.
5. Кобзарь, К. Проектна технологія в контексті глобальних викликів та соціальної відповідальності. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Педагогіка. 2019. (54). с. 87-94.

6. Стріха, А. Проектна технологія в освіті в умовах війни та глобальних викликів. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. 2018. (2). с. 198-202.

УДК 374.7-053.9

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ОСІБ «ТРЕТЬОГО ВІКУ»

Драчук О.В., здобувач третього (доктор філософії) рівня вищої освіти
(odrachuk@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Наявна інформація та визначення, пов'язані зі старінням, формуються соціально, як й інші види інформації. Загальновідомо, що старіння виступає біологічним процесом, проте значення та оцінки, котрі йому приписуються, є продуктами соціального конструювання [1]. Окрім того, що це біологічне й фізичне явище, старіння являє собою період, що визначається як соціальний.

Нині все частіше ідеал навчання протягом усього життя поділяється завдяки процесу глобалізації та інформаційному суспільству. Проте сама ідея щодо навчання людей протягом усього життя, не нова. Так, гаслом 1920-х рр. ХХ ст., було «Освіта – це життя». Ліндеман метою освіти вважав надання сенсу всьому життю, підкреслюючи при цьому відсутність кінцевої точки освіти. А. Уайтхед (1931 р.) освіту визначав як постійний дослідницький процес протягом усього життя. При цьому дослідник заперечував аргумент щодо використання знань людьми, отриманими в юності, оскільки все їхнє життя стало недійсним [2, с. 168]. Отже, всім (як дорослим, так і дітям) найважливішим навчанням виступає навчитися вчитися, досягаючи самостійних дослідницьких навичок.

У доповіді ЮНЕСКО «Вчимося бути» (1972 р.), підготовленою комісією, на чолі з Е. Форе, відмітимо дві важливі тези: «Безперервне навчання» і «Суспільство, що навчається». Перша є наріжним каменем освітньої політики, а друга передбачає стратегію, яка залучить суспільство до процесу навчання (Tanilli, 2004; репортер, Ayhan, 2005: 6). Таким чином, у звіті Е. Фора було заявлено, що якщо навчання охоплює все життя людини, стосується всього суспільства з усіма його соціально-економічними та освітніми джерелами з погляду як тривалість життя, так і різноманітності, недостатньо відремонтувати систему освіти, необхідно бути суспільством, орієнтованим навчання. У цьому контексті зміст суспільства, котре навчається, можна розглядати як відображення дизайну нового світу в освітній сфері.

У 2000 році в країнах-членах Європейського Союзу було опубліковано Маніфест навчання протягом усього життя, де було зроблено кроки щодо навчання протягом усього життя. Відповідно до цього маніфесту, навчання протягом усього життя має дві мети. Один із них – запровадити та закріпити активне європейське громадянство. Інша мета полягає в тому, щоб навчити людей набувати професійних навичок, необхідних для пристосування до нового інформаційного суспільства та повноцінної участі у соціальному та економічному житті. Таким чином, навчання протягом усього життя було розроблено для того, щоб люди могли досягати здібностей, що дозволяють їм удосконалювати себе за допомогою різних пристроїв, мати необхідні навички у технологічних галузях та відігравати активну роль у сучасному суспільстві [3]. Щоб бути в суспільстві XXI ст., навчання – це процес, який має тривати все життя. Саме життя є безперервним процесом навчання, однак кожна людина має користуватися деякими новими, більш просунутими освітніми можливостями як у професійній, так і в спільних областях, щоб йти в ногу з соціальними та технічними змінами, пристосовуватися до змін, що відбуваються в конкретних умовах (шлюб, батьківство, професійний статус, старість) [4, с. 38].

Щоб реалізувати «навчання протягом усього життя» та «активне громадянство», які є причинами існування суспільства, що навчається, пріоритет у навчанні має бути відданий

визначенню перспективи третього віку. Зокрема, визначення перспектив і очікувань людей похилого віку, пов'язаних з освітою, можна розглядати як перший крок до того, щоб зробити ідеал навчання протягом усього життя більш всеосяжним для всіх людей. Фрідан [5, с. 25] довів першооснову фізіологічно-когнітивних здібностей до продуктивного і здорового старіння в третьому віці. При цьому вчений наголосив на продовженні навчання за допомогою діяльності: це живить розум, підтримує його активність, є результатом успішного навчання та продуктивного старіння. Таким чином, слід визнати, що перспектива навчання протягом усього життя, яка є основним компонентом концепції «активного старіння», продовжується у загальному характері навчання протягом життя.

У своїй роботі («Свіжа карта життя») П. Ласлетт заявив, що багато людей похилого віку стають лінивими з виходом на пенсію після соціальних обов'язків, професійного статусу і можливостей. Однак метою третього віку є самореалізація [6]. Отже, третій вік визначається П. Ласлеттом як «вінець життя». Проте, виконання очікувань у віці вимагає ретельних і самовідданих зусиль протягом усього життя. Отже, особливо в суспільствах із тривалими очікуваннями життя, ще однією важливою необхідністю є організація діяльності протягом усього життя зі збільшенням частки людей у тому майбутньому віці. Тому що реалізація соціальної відповідальності у похилому віці грає таку ж важливу роль, як і молодь, у підготовці політики.

Отже, якщо розглядати освіту з погляду третього віку, та засоби навчання самі по собі є особливими цінностями, крім особистого та соціального використання, і вони дають людям необмежений досвід, який вартий того, щоб витрачати зусилля та час. Освітнє середовище та методики, що розкривають потенціал навчання студентів третього віку, відповідають нинішнім умовам життя та їхньому соціальному середовищу.

Перелік покликань

1. Featherstone M.& Hepworth M., 2005, “Images of Positive Aging”, *Images of Aging*, Taylor&Francis Online. Frıedan, B., 1993, *The Fountain of Age*, New York: Simon & Schuster.
2. Knowles, M., 1996, *Yetişkin Öğrenenler, Göz Ardı Edilen Bir Kesim*, Çeviren: Serap Ayhan, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s.168.
3. Commission Memorandum of 30 October 2000 on Lifelong learning, http://europa.eu/legislation_summaries/other/c11047_en.htm
4. UNESCO, 1985, *Yetişkin Eğitimi Terimleri,* Milli Eğitim Komisyonu, (Çev: Ferhan Oğuzhan), Ankara
5. Frıedan, B., 1993, The Fountain of Age, New York: Simon & Schuster
6. Laslett, P., 1989, *A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age*, London: Weidenfeld & Nicolson

УДК 159.9:378.017-057.87

ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

Дудник Ю.І., аспірант кафедри психології (yurii.dudnyk@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Події останніх років (пандемія COVID-19, повномасштабна війна росії проти України) зумовлюють велику кількість екстремальних умов існування, що так чи інакше позначаються на особистості та її діяльності, на суспільстві загалом.

Екстремальні умови – це ситуації, які є викликом для здатності людини адаптуватися до змін. Вони бувають фізичними, такими як природні катаклізми, або соціальними,

наприклад, війна. В екстремальних умовах людина зіштовхується з підвищеним рівнем стресу та психологічної травматизації, які можуть вплинути на її психічне та фізичне здоров'я (Carver & Scheier, 2016).

Окрім безпосередніх стресорів, що діють на нас в екстремальних умовах, значну роль відіграє вторинна травматизація **(**Figley, 1999). Низка досліджень висвітлює негативний вплив вторинної травми на пізнавальні процеси, такі як увага, пам'ять, концентрація та інші, що особливо важливі в контексті навчальної діяльності (Huggard & Szer, 2013; Gottesman, 2016; Boyraz, Horne & Sayger, 2019).

Вплив екстремальних умов позначається практично на усіх видах людської діяльності. Зумовлений ефект відрізняється, залежно від конкретної ситуації та особистісних особливостей людини. Проте, деякі загальні впливи екстремальних умов можуть включати: зниження психологічної та фізичної дієздатності, зниження когнітивних функцій, зниження емоційного контролю, зниження мотивації (Litz & Gray, 2004).

Недостатньо вивченими залишаються особливості впливу екстремальних умов на навчальну діяльність. Результати досліджень зазначеної проблеми (Yaroslavsky, Goodkind, Kukla & Manly, 2015) засвідчують, що екстремальні умови впливають на навчальну діяльність студентів та учнів різними способами. Зокрема, можуть викликати труднощі з концентрацією та запам'ятовуванням інформації, знижувати мотивацію до навчання, підвищувати рівень тривоги та депресії, що може призвести до зменшення академічної успішності. Однак студенти, які пережили екстремальні ситуації, можуть також розвивати певні позитивні навички, такі як емоційна стійкість, гнучкість та рішучість. Також вони можуть мати більш виражену готовність до співпраці та виражену орієнтованість на соціальну підтримку як копінг-стратегію. Дослідження згаданих авторів також засвідчили, що навчальні програми, які враховують психологічні наслідки екстремальних умов та надають підтримку студентам, можуть допомогти зменшити негативний вплив таких ситуацій на навчання.

На думку Masten A. S (2 Masten A. S, 018), перспективними напрямками дослідження в цій царині є: розуміння індивідуальних різниць у відповіді на екстремальні умови; вивчення довгострокових наслідків екстремальних умов на навчання та розвиток; визначення стратегій навчання та підтримки, які можуть допомогти учням адаптуватися до екстремальних умов та досягати успіху в навчанні; вивчення взаємозв'язку між екстремальними умовами та соціальними чинниками, такими як культурні та економічні фактори.

Виходячи актуальності вивчення особливості навчальної діяльності студентської молоді в сучасних екстремальних умовах та наявних на сьогодні у психологічній науці даних, ми визначили предметом нашого дослідження характер здійснення навчальної діяльності в екстремальних умовах, результативність навчальної діяльності, мотивацію до її здійснення, вплив особистісних особливостей (таких, як стресостійкість) на характер, результативність та мотивацію навчання.

На даний час ведеться розробка пакету методик для проведення дослідження за порівняльною стратегією із використанням спостереження, опитування, аналізу результатів діяльності, експертного опитування.

Проведене дослідження дасть змогу добирати форми й методи навчання студентів для забезпечення якості освітнього процесу в екстремальних та постекстремальних умовах.

Перелік посилань

1. Boyraz, G., Horne, S. G., & Sayger, T. V. (2019). Examining the impact of secondary traumatic stress on undergraduate students: implications for educators and researchers. *Journal of College Student Development*, 60(6), 743–759.

2. Carver, C.S. & Scheier,M.F. (2016). Stress, Cping, and Health: A Conceptual Overview: *Annual Review of Clinical Psychology, 12,* 1–28.

3. Figley, C. R. (1999). Compassion fatigue: Toward a new understanding of the costs of caring. *Secondary traumatic stress: Self-care issues for clinicians, researchers, and educators,* 3–28.

4. Gottesman, M. (2016). Cognitive sequelae of secondary traumatic stress in first responders: a pilot study. *Journal of traumatic stress,* 29(4), 314 –317.

5. Huggard, P., & Szer, J. (2013). Vicarious trauma in therapists working with trauma survivors. *Psychotherapy in Australia,* 20(4), 28 –36.

6. Litz, B. T., & Gray, M. J. (2004). Early intervention for trauma: Current status and future directions. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 11(3), 221 –238.

7. Masten, A. S. (2018). Resilience theory and research on children and families: Past, present, and promise. *Journal of family theory & review*, 10(1), 12–31. https://doi.org/10.1111/jftr.12255.

8. Yaroslavsky, I., Goodkind, J., Kukla, M., & Manly, J. T. (2015). The impact of war and posttraumatic stress disorder on academic achievement among child survivors: A meta-analysis. *Journal of School Psychology*, 53(5), 399–415.

УДК 37.018.43:801.7:316.77

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Зінорук А. В., аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ

Після початку війни і введення воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року змусили більшість здобувачів вищої освіти перейти на дистанційну форму навчання. Це, в свою чергу, спонукало заклади вищої освіти (ЗВО) адаптуватися до нових умов роботи і використовувати новітні засоби надання освітніх послуг, засновані на сучасних інформаційних технологіях. За таких умов проблема формування комунікативних умінь студентів-філологів в умовах дистанційної освіти набуває особливої актуальності і потребує додаткового вивчення.

Різні аспекти питанню формування комунікативних умінь студентів в процесі навчання вивчали Г. Богатирьова, Н. Бойчук, Г. Гладких, Є. Голобородько, М. Коць, Л. Олексієнко, С. Шаров та інші. Проблеми дистанційної освіти у вищій школі та ефективність інтерактивних технологій у навчанні у своїх наукових працях досліджували О. Гевко, Н. Голярдик, Н. Макогончук, К. Речка та ряд інших. Проте, аналіз наукових досліджень із порушеної проблематики свідчить про необхідність більш глибокого вивчення підходів до впровадження компетентнісно-орієнтованої дистанційної освіти у ЗВО.

І.Трегуб та Л. Власенко слушно зазначають, що «комунікативні уміння – це здійснення безпосередньої й опосередкованої взаємодії, уміння правильно і грамотно пояснювати свою думку й адекватно сприймати інформацію від партнера зі спілкування» [5, с.138]. Відтак, «комунікативні уміння майбутніх філологів» – це уміння володіти мовою, як засобом спілкування, що передбачає наявність лінгвістичних знань і засобів синтаксичної організації тексту в ході здійснення професійно-педагогічного спілкування.

Науково доведено, що комунікативні уміння студентів формуються у процесі здійснення таких видів діяльності, як: - говоріння, що сприяє розвитку вмінь у монологічному й діалогічному мовленнях; - аудіювання, що допомагає сприймати на слух будь-яку інформацію як промовлену людиною, так і отриману з будь-якого технічного джерела; - читання, що дозволяє читати будь-який друкований текст; - письмо, яке допомагає реалізувати письмове вираження думок за різними темами.

Формування комунікативних умінь майбутніх філологів передбачає передусім поступовий процес сформованості трьох рівнів комунікативних умінь, пов’язаних із розвитком мовленнєвих здібностей людини, а саме: -репродуктивним (дії за зразком, копіювання чужого способу мовленнєвої діяльності); - продуктивним (вибір, зіставлення й

аналіз альтернативних мовленнєвих форм); - творчим (гнучке, творче використання відомих мовленнєвих форм, застосування їх в нестандартних умовах) [1].

На думку вчених, засвоєння навчального матеріалу та формування відповідних умінь в умовах дистанційного навчання не заперечує вимогам очної або заочної форм навчання. Дистанційна форма навчання «природно інтегрується в ці системи, доповнюючи й розвиваючи їх, що сприяє створенню мобільного навчального середовища» [4, с. 106]. Успішність процесу фахової підготовки студентів-філологів в умовах дистанційної освіти визначаються, по-перше, якістю технічного та методичного забезпечення дисципліни, а по-друге, майстерністю викладачів ЗВО. Для організації дистанційної освіти широко використовуються платформи Adobe, Socrative, Quizlet, Google групи, Microsoft Office 365, а також електронне навчальне середовище MOODLE. Крім того, застосовуються сервіси обміну миттєвими повідомленнями (Viber, Telegram, Skype, Zoom) та електронна пошта.

Завдяки новітнім технологіям здобувачі вищої освіти можуть швидко отримати від викладачів матеріали для самостійного опрацювання, передбачені навчальними програмами, а також направити на перевірку педагогу виконані завдання до практичних занять. Як показує практика, виконання лексико-граматичних тестів, робота з різними розмовними темами, написання творчих робіт та академічних есе, а також виконання завдань з індивідуального читання можуть успішно виконуватися в умовах дистанційного навчання за допомогою сучасних технологій [2].

Переваги дистанційного навчання студентів-філологів полягають у тому, що здобувачі освіти отримують гнучку систему здобуття знань і умінь у зручному місці й у зручний для них час. Така форма співпраці надає доступ до спектру онлайн-інструментів і ресурсів, таких як веб-конференції, онлайн-форуми та інші. Ці інструменти допомагають практикувати і покращувати свої комунікативні уміння за допомогою інтерактивних заходів. Особлива увага має приділятися навчанню у груповому режимі, який сприяє підвищенню ефективності дистанційної освіти. Робота в групах дозволяє максимально широко використовувати переваги дистанційного навчання завдяки зменшенню ізоляції студентів та розширенню можливості надання їм допомоги під час виконання навчальних завдань [3].

Проте варто зазначити, що дистанційне навчання студентів пов’язано із певними проблемами. По-перше, обмеження можливості практикувати свої уміння міжособистісного спілкування в умовах взаємодії віч-на-віч, що може бути важливим для розвитку таких умінь, як активне слухання, невербальне спілкування та емпатія. По-друге, несправне обладнання або нестабільний зв'язок, можуть перешкоджати спілкуванню та співпраці. По-третє, обмеження отримувати негайний зворотний зв'язок, що може бути важливим для вдосконалення комунікативних умінь.

У цілому ж, дистанційний режим навчання хоча і потребує значної концентрації зусиль усіх учасників навчального процесу та наявності відповідних технічних можливостей, але водночас він надає додаткові ресурси для формування комунікативних умінь студентів-філологів та отримання ними необхідних знань.

Список літератури

1. Гладких Г.В., Шаров С.В. (2019) Напрями формування комунікативної компетентності студентів. Інноваційна педагогіка. Вип. 11. Т. 1. С. 70-74.
2. Голярдик Н., Гевко О., Макогончук Н. (2022) Дистанційні платформи для навчання і саморозвитку здобувачів вищої освіти на заняттях з «Української мови за професійним спрямуванням» під час воєнного стану. Збірник наукових праць Національної державної прикордонної служби України. Серія: ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ. №.2(29). С.138-151.
3. Олексієнко Л. А., Богатирьова Г. А., Бойчук Н. А. (2021) Формування комунікативних компетентностей студентів в умовах дистанційної освіти. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 82. С.123-127.

4. Речка К. М. (2021) Сучасна проблематика дистанційної освіти в Україні. Дистанційна освіти в Україні: від теорії до практики : зб. наук. праць І Всеукр. наук.-практ. конф. Ірпінського фахового коледжу національного університе-тету біоресурсів і природокористування. Ірпінь, С. 104–107.
5. Тригуб І.П., Власенко Л.В. (2019) Комунікативні навички та вміння для ефективного вивчення англійської мови самостійно. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 40 том 2. С. 137-140.

УДК 371

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Притика О.І., аспірант спеціальності 015 «Професійна Освіта»
(Kondratochka@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Одним з основних критеріїв оцінки ефективності освітньої системи є якість освітнього процесу. Визначення якості охоплює економічні, соціальні, культурні та пізнавальні аспекти сфери освіти, які представляють собою комплексну та інтегральну оцінку всієї діяльності в галузі освіти, її показників.

Військова агресія рф проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, стала серйозним викликом для нашої держави, її суверенітету та єдності. Сфера освіти також зазнала значних втрат і перешкод, зокрема виникла небезпека для життя та здоров'я учасників освітнього процесу та обмеження доступу до основних потреб людини. Відбуваються масштабні руйнування освітньої інфраструктури, такі як пошкодження приміщень закладів освіти, матеріально-технічної бази та навчально-виробничих баз практики. Вимушене масштабне переміщення учасників освітнього процесу в межах України та за кордон спричинило значні втрати у контингенті здобувачів освіти, педагогічному та викладацькому складі [1].

Тимчасове погіршення доступу до освіти для українських школярів та студентів призвело до порушення безперервності освітнього процесу. Відсутність управлінського освітнього контролю на захоплених ворогом територіях призводить до зниження якості освіти. Слід відмітити також, що примусова переорієнтація українських здобувачів освіти на російські навчальні програми, підручники та перехід на російську мову навчання. Вибір форми навчання прямо пов'язаний з можливістю забезпечення безпеки життя суб'єктів освітнього процесу в умовах кризової ситуації. Через це, дистанційна форма навчання стає переважною. Незважаючи на всі її переваги, в умовах війни вона не може повністю забезпечити стабільність та безперебійність навчання. Основними ризиками під час проведення занять є: відсутність доступу до мережі Інтернету, відсутність світла, повітряні тривоги та необхідність швидко переміститися в укриття, відсутність доступу до комп'ютера, термінова евакуація при попаданні в зону активних бойових дій тощо.

Наприклад, Міністерство освіти і науки України змушене було внести зміни в порядок випускної та вступної кампаній закладів вищої освіти на 2022/2023 н.р. для забезпечення стабільності та безперервності навчального процесу.

Серед цих змін є:

1) скасування державної підсумкової атестації;

2) заміна зовнішнього незалежного оцінювання, яке було обов'язковим для вступу на бакалаврат, на національний мультипредметний тест (НМТ) для студентів було введено єдиний перелік предметів (українська мова, математика та історія) та введено мотиваційний лист;

3) зміна умов вступу на магістратуру для випускників бакалаврату всіх спеціальностей (крім правових та кон'юнктурних спеціальностей).

Особливий акцент необхідно зробити на отриманні високого рівня професійних знань у напрямку природних дисциплін. Активні бойові дії, що розпочалися на території України, показали, що країні необхідне відродження закритих та зміцнення вже існуючих науково-дослідних, випробувальних організацій та виробничих підприємств, що виконують розробку та виробництво озброєння, військової та спеціальної техніки, амуніції, боєприпасів тощо. На сьогоднішній день зберігається проблема програм, підручників, кваліфікованих педагогів, підвищення кваліфікації, а також проблема оплати праці. Фіксується низька стимуляція педагога до підвищення кваліфікації саме через низьку оплату праці.

Підсумовуючи аналіз наукової літератури ми можемо констатувати, що досягнення цілей в галузі освіти у воєнний час неможливе без залучення педагогічних працівників, які демонструють свою вольову наполегливість в умовах війни. Умови війни є стресовим фактором, що дозволяє виявити різні сторони людей, в тому числі й освітян. Однак, вчителі продовжують працювати самовіддано, не зважаючи на свої особисті інтереси, що допомагає підвищувати якість освіти в Україні.

Перелік посилань

1. Освіта в умовах війни: реалії, виклики та шляхи подолання: матеріали ІІ Форуму академічної спільноти. Дніпро: ДВНЗ «ПДАБА», 2022. 152 с.

УДК 37.378

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З УРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Прядко Олександр Вікторович *аспірант кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, Київ, Україна* (priadko.o@ukr.net)

Нинішній щабель розвитку інформаційних технологій дає потужний імпульс новому етапу розвитку дистанційного навчання. Революційний розвиток інформаційних технологій і дистанційного навчання стає тією основою, де можна практично реалізувати ідеї подолання кризи освіти, створення нової освітньої системи з урахуванням ідей і концепцій неперервної освіти, навчання протягом усього життя людини.

Завдяки їхній діяльності, у нашій країні розвиваються найрізноманітніші форми дистанційної освіти. Елементи дистанційного навчання використовувалися спочатку у заочній освіті та екстернаті. Тепер форми дистанційного навчання широко застосовуються й у практиці очних відділень ЗВО. Завдяки сучасним інформаційним технологіям з'явилася якісно нова форма викладання, коли контакт з лектором під час семінарських занять поєднується з індивідуальним самостійним вивченням навчальних матеріалів [3].

Загалом можна виділити кілька моделей дистанційної освіти, що відрізняються особливостями вживаних технологій, а також ступенем управління та відповідальності викладача та студента:

- модель розподіленого класу використовується, коли інтерактивні телекомунікаційні технології поширюють курс, розрахований на клас, на групи студентів, що у різних місцях. Найприйнятніший варіант - змішаний клас, що поєднує студентів, що навчаються очно та дистанційних студентів. Навчальний заклад та деканат у таких випадках контролюють успішність;

- модель самостійного навчання, що звільняє студентів від необхідності перебувати у певному місці у певний час. Студентів забезпечують набором матеріалів, що включають виклад курсу та детальну програму, вони можуть звертатися до співробітника факультету, який здійснює керівництво, відповідає на запитання та оцінює роботу;

- модель відкрите навчання + клас - включає використання друкованого викладу курсу та інших засобів, таких, як відеозаписи та комп'ютерні диски, які дозволяють студентам вивчити курс з найбільш прийнятною для нього швидкістю в поєднанні з інтерактивними телекомунікаційними технологіями для організації спілкування студентів всередині дистанційної групи [1].

Сучасна освіта взагалі більшою мірою орієнтована на самостійне вивчення більшості предметних дисциплін. Наголос робиться на самостійну роботу студента над навчальним матеріалом, тоді як аудиторні заняття грають у процесі лише допоміжну роль. У зв'язку з цим виникає потреба педагогічного забезпечення самостійної роботи студентів.

Сформульовані вище проблеми з неминучістю виводять необхідність організації самостійної роботи студентів з урахуванням сучасних особистісно-орієнтованих освітніх технологій. До них передусім відносять технології навчання: проблемного, діалогового, дискусійного, ігрового, евристичного навчання. Цілком очевидно, що сучасні підходи до організації самостійної роботи студентів неможливі без застосування цих технологій. Однак в організаційному плані, на наш погляд, необхідно розробити таке педагогічне забезпечення самостійної роботи студентів, яке включало б самостійну роботу, як структуру більш професійно-орієнтуючу, системно- і цілеспрямовано-регламентуючу роботу студентів, і в той же час не переважну, а розвиваючу їхню творчість і пізнавальну активність [2].

Розвиток дистанційного навчання є прямим наслідком виникнення нових освітніх потреб суспільства.

Дистанційне навчання дозволяє навчатися в індивідуальному режимі, незалежно від місця та часу, дає змогу вчитися все життя. У всьому світі спостерігається зростання кількості студентів, які навчаються за технологіями дистанційного навчання, збільшується кількість ЗВО, які використовують їх у навчальному процесі, створюється багато міжнародних освітніх структур тощо.

Список використаних джерел

Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ : Атіка, 2008. 684.

Кухаренко В. М. Про систему дистанційного навчання у відкритому дистанційному курсі. Інформаційні технології в освіті. 2012. 11. 32–42.

Ясулайтіс В. А. Дистанційне навчання: методичні рекомендації: Київ : МАУП, 2005. 72.

УДК 81`44

APPLICATION OF THE ICE-BREAKING METHOD IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES FOR ELEMENTARY STUDENTS

Renska Indira, senior teacher **(**renska@nubip.edu.ua**)**

National university of life and environmental science of Ukraine, Kyiv

In recent years, ice-breaking activities have become increasingly popular in language classrooms as a way of engaging students and promoting active participation. For students at the beginner level, these activities can be especially beneficial in creating a comfortable and supportive environment for language learning. This essay will explore the use of ice-breaking activities in language learning, specifically for students at the beginner level.

To begin with, ice-breaking activities can help to build relationships between students and teachers, as well as among students themselves. This can be particularly important in language learning, where students may feel self-conscious or nervous about speaking in front of others. By using ice-breakers, teachers can help to create a positive and supportive atmosphere in which students feel comfortable expressing themselves and making mistakes [1].

Moreover, ice-breaking activities can provide a fun and engaging way for students to practice their language skills. These activities can involve games, role-plays, or other interactive exercises that require students to use the language they are learning. By incorporating these activities into the classroom, teachers can help students to develop their speaking, listening, and comprehension skills in a natural and enjoyable way [2].

In addition, ice-breaking activities can help students to learn more about each other's backgrounds and cultures. This can be particularly important in language learning, where cultural awareness and sensitivity are essential. By learning about each other's experiences and perspectives, students can develop a deeper understanding and appreciation of different cultures and ways of life.

However, it is important to note that not all ice-breaking activities will be appropriate for all students. Teachers should be mindful of cultural and linguistic differences, as well as any potential sensitivities or discomfort that students may experience. Moreover, ice-breaking activities should be used as a supplement to, rather than a replacement for, structured language instruction.

In conclusion, ice-breaking activities can be a valuable tool for promoting engagement and participation in language learning, particularly for students at the beginner level. By creating a positive and supportive atmosphere, providing opportunities for language practice, and fostering cultural awareness, ice-breaking activities can help to lay the foundation for successful language learning.

References:

The 10 Best Icebreakers for Adults (Tried & Tested). [Electronic resource]: [Web site]. – Electronic data. – Access mode: https://www.quizbreaker.com/icebreakers-for-adults – Title of the screen

Fun Icebreaker Activities That Your Employees Will Love. [Electronic resource]: [Web site]. – Electronic data. – Access mode: https://www.tinypulse.com/blog/sk-work-icebreaker-games – Title of the screen

UDC 378:78

METHODS OF ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Stukalo O.A., postgraduate student (helenstukalo@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)

Language has been and will remain the key to the world of knowledge. Language proficiency has been valued since ancient times. At each stage of the development of society, a certain language played an important role for all mankind. Knowledge of foreign languages opens up new doors for a person to improve himself and expand his worldview. The modern age requires new methods of teaching foreign languages. Awakening a student’s desire to learn, master new knowledge and activities in the meantime, build a further direction of their own education is the main goal of the university. The students are given the task of independently studying, finding, analyzing materials, while the main task of the teacher is the right direction. The teacher needs to logically competently construct a lesson so that students are interested in learning English, since the practice of the traditional method, forcing students to cram words; grammar in practice did not give the desired result. The search for new teaching methods is associated with a lack of motivation among students to learn English. There is no positive motivation, since when learning a foreign language, students encounter some difficulties and do not absorb the material due to their psychological characteristics. The experience shows that the use of various, modern, fresh sources and means provoke interest, increases their motivation to study. Teaching methods are the process of interaction between the teacher and students, as a result of which there is a transfer and assimilation of knowledge, skills and abilities provided by the content of training [1, p. 85]. It should be noted that the teaching method is a complex, systemic formation, which is characterized by all the characteristics that underlie the classification. The combination of different forms of work and methods helps to creatively organize the lesson, arousing the interest of students in the subject.

One of the important tasks and goals of modern techniques is teaching communication and mastering speech means. Furthermore, each of the methods has certain characteristics, some of them are more popular and in demand, and some less. In addition, new methods of teaching a foreign language are regularly developed, so now every teacher of the university can choose the most suitable method of work for himself.

However, when using the communicative methods in teaching, students are more active. The task of the teacher in this case is the ability to involve everyone in the audience in the conversation. The essence of this method is to create real communication situations. When recreating the dialogue, the student has the opportunity to put into practice all the knowledge gained. An important advantage of the method is that it has a variety of tasks: role-plays, discussions, debates, etc.

Creative tasks: The teacher sets up the tasks and the students' performance is the goal. The teacher must step back and observe, sometimes acting as a facilitator or a monitor. A classroom during a communicative task, students do most of the speaking actively, and frequently the scene of a classroom while leaving their seats to complete a task. Because of the increased responsibility to participate, students may find they gain confidence in using the target language in general. Teachers in communicative classrooms will find themselves talking less and listening more becoming active facilitators of their students' learning.

REFERENCES

1. Richards, Jack C., and Theodore Rodgers. Approaches and Methods in Language Teaching. Second Edition. 2001. New York: Cambridge University Press. 171 p.

2. Willis J. and D. Willis. Challenge and Change in Language Teaching. 1996. Oxford: Heinemann. 186 p.

УДК: 37:004.77

СУТЬ І ЗАВДАННЯ SMART-КОМПЛЕКСІВ В ОСВІТІ.

Таран М.В., аспірант (maksim.taran2013@gmail.com), **Буцик І.М.**, доктор педагогічних наук, доцент (i_butsyk@ukr.net)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

В сучасному стані світової та державної економіки пріоритетними завданнями вищої освіти в Україні є організація якісної підготовки професійних кадрів, в основі якої формування у особисті фахівця високого рівня здатності та готовності до виконання професійних завдань. Нинішні освітні процеси в Україні зазнали певних змін, що утворилися на ґрунті проголошеної пандемії, спричиненої захворюваністю інфекцією COVID-19, та веденням військових дій на території держави. Це змусило заклади освіти більш технологізувати процеси навчання, віднаходити та впроваджувати нові форми освітньої роботи, активніше застосовувати технології дистанційного навчання.

Одне із важливих місць в методичних системах навчання почали займати SMART-комплекси як певні цілісні технічні електронно-інформаційні динамічні системи забезпечення освітнього процесу. Вони почали широко застосовуватися не тільки у інформаційно-комунікаційному середовищі як спеціальні додаткові освіті засоби, але й як спеціалізовані невід'ємні елементи методичних систем, що задіяні в організації процесів навчання і виховання. ART-комплексів у професійній підготовці фахівців у закладах вищої освіти.

SMART-комплекс – це спеціалізований набір «розумних» засобів, які під час виконання дидактичного завдання, функціонують на основі застосування цифрових технологій. За своїм призначенням він виконує два основних завдання: 1) організаційно-інтеграційне – поєднання між собою необхідних для організації навчання спеціальних приладів і засобів; 2) дидактичне – організації навчальної роботи для досягнення поставленої мети.

На основі проведених досліджень встановлено, що SMART-комплекси мають широкі межі застосування в освітньому процесі, від чого залежать його тип, завдання та зміст. Також проведений аналіз наукових праць та сучасної освітньої практики дозволив встановити, що SMART-комплекс виконує спеціальну інтегративну функцію в організації навчання та представленні змісту навчання, що полягає широкому залученні в освітній процес, об'єднанні та використанні електронних та цифрових інформаційних ресурсів, інформаційно-комунікаційних мереж та комп'ютерних програм.

У результаті проведеної роботи також було встановлено, що SMART-комплекс виконує спеціальну адаптивну функцію в організації навчання та представлення змісту навчання. За своєю структурою комплекс є певним спеціальним набором навчально-інформаційних та навчально-методичних матеріалів для організації персоналізованої навчальної роботи. При цьому одним із його завдань є визначення актуального, необхідного та достатнього на відповідний момент освітнього контенту з подальшим його порційним представленням, наприклад: інформаційного матеріалу, інструкцій, навчального завдання, діагностичних засобів тощо. В основу такої функції SMART-комплексу покладена потреба у диференціюванні та пристосуванні змісту навчання, методів та засобів до конкретних спеціальних умов, вимог та потреб в організації навчальної роботи, що реалізується за допомогою відповідного програмного забезпечення та спеціальних засобів.

У сучасній освіті методичні системи навчання виконують роль певного організуючого освітнього механізму на основі спеціального системного об'єднання різних методик та технологій навчання, засобів навчання, навчальних дисциплін, курсів та циклів та освітніх програм. На основі проведеного дослідження встановлено, що SMART-комплекс – це певний компонент методичної системи, який вибудовується як спеціально структурований набір засобів навчання з сучасними, так званими «розумними» технологіями, використання яких дозволяє досягнути ефективних освітніх результатів на певних етапах навчальної роботи.

На основі аналізу наукових праць та власних теоретичних досліджень було встановлено специфічні дидактичні особливості SMART-комплексів, а саме він: забезпечує організацію навчання з врахуванням етапів навчальної роботи та вимог методики навчання; на певних етапах виконує роль викладача; має своєрідну структуру та виконує спеціальні завдання у складі методичної системи навчання; органічно та чітко функціонує у підсистемі засобів навчання; його завдання, місце та склад визначається метою навчання; виконує інтегративні завдання для об'єднання та використання електронних та цифрових інформаційних ресурсів, інформаційно-комунікаційних мереж та комп'ютерних програм; виконує адаптивну функцію в організації навчання та представлення змісту навчання.

Дослідженням встановлено, що основними завданнями SMART-комплексу у методичній системі та системі засобів навчання є організація самостійної персоналізованої навчальної роботи на тих, чи інших етапах навчання за допомогою застосування цифрових інформаційних освітніх ресурсів. Отримані результати дозволили розуміти «SMART-комплекс» як певний компонент методичної системи, що являє собою спеціальне об'єднання технічних засобів і сучасних програмних технологій із методикою освітнього процесу, використання яких на певних етапах навчання дозволяє досягнути ефективних освітніх результатів за рахунок організації та мотивації активної самостійної навчальної роботи за допомогою цифрових інформаційних ресурсів.

УДК 37.091.12.011.3-051:392

ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Яценко О. Ю., аспірантка *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

В умовах незалежності України та широкомасштабного вторгнення рф в Україну, все більшого розмаху набуває тенденція повернення традицій українського народу в буденність сучасного суспільства. Окрім збереження традицій та культури, важливим завданням для освітян є формування тісного взаємозв'язку науки та культури, зміна методик викладання окремих дисциплін у ВНЗ та діяльності студентів у позанавчальний час.

Для урізноманітнення дозвілля студентства в залежності від пори року можна використати календарно-обрядовий цикл традицій нашого народу. У праці О.Воропая "Звичаї нашого народу" зібрано та систематизовано народно-календарні звичаї різних регіонів України. [1] Так, наприклад, взимку актуальним є залучення студентів до проведення Андріївських вечорниць та різдвяних вертепів. Такі заходи неабияк сприяють виникненню почуття гордості та бажання зберегти, возвеличити традиції нашого народу.

Традиції, як елемент культури, відіграють чи не найголовнішу роль у формуванні національної ідентичності. Підтвердженням тому, що традиції є формуючою складовою особистості є думка Т.Коломієць: "Національна ідентичність виступає найбільш значущою і стійкою системою уявлень, оскільки у суспільній свідомості нація переважно сприймається у якості соціокультурної спільноти, члени якої об'єднані як укоріненістю в минуле, спільністю історичної долі, континуїтивністю етнонаціональних традицій, так і загальною культурною перспективою. Незважаючи на закиди про невідворотність універсалістських тенденцій у сучасному постмодерному соціокультурному просторі, національна ідентичність продовжує виступати одним із могутніх чинників самоідентифікації особистості."[2]

Сучасне молоде покоління гостро підіймає питання власного походження, приналежність до певної етнічної групи і т.д. Проте, доречно було б зазначити, що на даний час ми остаточно позбуваємось радянських наративів і повертаємось до витоків нашого минулого для пошуків істини. Такої ж думки автор книги "Український менталітет: ілюзії, міфи, реальність" О. Стражний: "...Звільнившись від комуністичних ілюзій, українці, з одного боку, ринули до фарватеру світової цивілізації, а з другого - повернулися до своїх споконвічних цінностей і архетипів…"[3] О.Стражний в своїй книзі відстежує ментальну і поведінкову форму діяльності українців, використовуючи історичні факти, які розкривають вплив інших народів на український.

Отже, на становлення нового молодого покоління, яке обирає вектор самостійності та самоутвердження як єдиної нації, впливає ряд факторів, серед яких велику роль відіграють традиції українського народу.

Перелік посилань

Воропай О. Звичаї нашого народу [Текст] : нар.-календар. звичаї, укр. нар. одяг : етногр. нарис / Олекса Воропай ; худож. оформ. Інни Бородаєвої. - К. : Пульсари, 2012. - 630 с. : кольор. іл. - Бібліогр.: с. 606-614.

Коломієць Т. В. Формування національної ідентичності як чинника консолідації сучасного українського суспільства // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. 2009. № 4. С. 99 – 103.

Стражний О. Український менталітет: ілюзії, міфи, реальність [Текст] / О. С. Стражний. - К. : Книга, 2008. - 368 с.

УДК 378.018-025.26

HYBRID LEARNING AS A FORM OF IMPLEMENTATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Pan HsiaoLin, First-Year Ph.D. Student in Education and Pedagogical Science
(shencaroline2006@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kiyv

Hybrid learning as an educational format, has become increasingly popular in recent years. According to a report by ResearchAndMarkets, the global hybrid learning market size is expected to grow from $11.35 billion in 2020 to $25.81 billion by 2026, at a compound annual growth rate of 14.8% during the forecast period. With the outbreak of COVID-19, hybrid learning has become even more prominent, serving as an effective solution to distance learning. This paper explores the latest research directions of education and implementation of hybrid learning, including personalized learning, data-driven teaching, instructional design and evaluation, social learning, and teacher training and development.

Personalized learning is one of the most significant advantages of hybrid learning. According to a survey by EdTech Magazine, 89% of students said they want to be able to move through coursework at their own pace, and 60% said they would like to see more technology used in the classroom. Blended learning can provide students with flexible and diverse learning experiences, as it combines online and offline learning activities. Teachers can use online tools to create personalized learning paths and content, providing students with the opportunity to learn at their own pace and level, enhancing student engagement and achievement. For example, a study by the Clayton Christensen Institute found that a personalized learning model using hybrid learning techniques in two school districts in California resulted in a 116% increase in the number of students scoring proficient or advanced in math, and a 130% increase in the number of students scoring proficient or advanced in English language arts.

Data-driven teaching involves using data to inform instructional decision-making, such as identifying student progress, predicting learning outcomes, and evaluating the effectiveness of teaching strategies. hybrid learning can provide teachers with a wealth of data and information about students' learning progress and behaviors. By analyzing this data, teachers can adjust their teaching strategies and provide targeted support to students, enhancing the efficiency and effectiveness of teaching and learning. For example, a study by the National Education Policy Center found that a hybrid learning program in a Colorado school district resulted in significant increases in student achievement in reading and math, as well as improvements in attendance and behavior. The program used a data-driven approach to identify struggling students and provide targeted interventions to support their learning.

Instructional design and evaluation are essential directions of hybrid learning. By evaluating students' learning outcomes and feedback, teachers can continuously improve and optimize teaching strategies and course design. Moreover, instructional design and evaluation can also consider students' diverse characteristics and needs, ensuring that hybrid learning is accessible and effective for all learners. For example, a study by the University of Central Florida found that a hybrid learning program in a physics course resulted in higher student performance and satisfaction compared to a traditional lecture-based course. The program used instructional design principles such as active learning and formative assessment to engage students and provide targeted feedback.

Hybrid learning can also facilitate social learning, which refers to learning that occurs through social interactions and collaborations. According to a report by eLearning Industry, 65% of students feel that social media helps them learn and 47% of educators use social media for professional development. Blended learning can provide platforms to facilitate social learning, such as online discussions, group projects, and peer reviews. Social learning can help students to develop communication and collaboration skills, build relationships, and enhance their learning outcomes. For example, a study by the University of Wisconsin found that a hybrid learning program in a sociology course resulted in higher levels of critical thinking and engagement among students, as well as improved student satisfaction with the course. The program used online discussion forums and collaborative group projects to facilitate social learning and peer-topeer feedback.

Teacher training and development is a crucial component of successful hybrid learning implementation. According to a report by the National Education Association, 80% of teachers feel they need more professional development on using technology effectively in the classroom. hybrid learning requires teachers to have a range of skills and knowledge, including instructional design,

data analysis, and technology integration. Teacher training and development can provide teachers with the support and resources they need to effectively implement hybrid learning in their classrooms. For example, a study by the University of Michigan found that a hybrid learning program in a high school biology course resulted in higher levels of student achievement and engagement, as well as improved teacher confidence and satisfaction with the program. The program provided extensive training and support to teachers, including workshops, coaching, and ongoing professional development.

In conclusion, hybrid learning is a rapidly growing trend in education that has the potential to transform teaching and learning. Personalized learning, data-driven teaching, instructional design and evaluation, social learning, and teacher training and development are key research directions of hybrid learning that can enhance student engagement and achievement, improve teacher effectiveness, and provide a more accessible and equitable education for all learners. As hybrid learning continues to evolve and expand, it is important for educators to stay up-to-date with the latest research and best practices to ensure the success and effectiveness of this innovative educational format.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИСТЕМІ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ

***УДК* 004.8:378.14-057.21**

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ НА ЗМІНУ ПІДХОДІВ ДО ПІДГОТОВКИ АГРОІНЖЕНЕРНИХ ФАХІВЦІВ.

Дацюк А.І *студент професійної освіти;*

Сопівник Р.В *доктор пед. наук.,доцент,гуманітарно-педагогічного факультету,Національного університету біоресурсів і природокористування України;*

Анотація. Присвячена дослідженю впливу штучного інтелекту на зміну підходів до підготовки агроінженерних фахівців. Дослідження проводиться з огляду на те, що штучний інтелект стає все більш важливим у сільському господарстві і може допомогти зробити процес вирощування рослин більш ефективним та продуктивним. Описує технології штучного інтелекту, які вже застосовуються в аграрному секторі, такі як автономні трактори, дрони, датчики та програми прогнозування погоди. Також досліджують, які зміни вимагає використання цих технологій від майбутніх агроінженерних фахівців та які компетенції та знання їм необхідні для успішного застосування штучного інтелекту в сільському господарстві. Може бути корисною для осіб, які працюють в сфері агрономії та хочуть розширити свої знання про штучний інтелект і його вплив на галузь. Вона також може бути корисною для викладачів та студентів, які підготовлюються до кар'єри в аграрному секторі та хочуть бути готовими до використання новітніх технологій. Додатково, розглядаються можливості використання штучного інтелекту для розв'язання проблем в галузі сільського господарства, таких як зниження врожаїв, ефективне використання ресурсів, контроль за рівнем вологості грунту та інших факторів. Розглядають роль викладання штучного інтелекту в навчальних програмах для підготовки агроінженерів та описують нові підходи до навчання, що можуть допомогти майбутнім фахівцям зрозуміти та використовувати ці технології. Узагальнюючи, було досліджено вплив штучного інтелекту на агроінженерію та вказує на необхідність розуміння та використання цих технологій для ефективного вирощування рослин та підвищення продуктивності в сільському господарстві.

Ключові слова. Штучний інтелект, агроіндустрія, підготовка фахівців, інновації в освіті, модернізація навчального процесу, ефективність виробництва, автоматизація процесів, аналіз даних в агропромисловості, розвиток технологій, цифрові технології.

Актуальність. Тема "Вплив штучного інтелекту на зміну підходів до підготовки агроінженерних фахівців" є дуже актуальною, оскільки за останні роки штучний інтелект починає активно використовуватися в аграрному секторі. Штучний інтелект допомагає вирішувати багато завдань в аграрному виробництві, таких як точне зрошення, обробка даних про погоду, розпізнавання хвороб рослин, аналіз ґрунтів та багато інших. Завдяки цьому, аграрний сектор стає більш ефективним та продуктивним. Проте, використання штучного інтелекту в аграрному виробництві вимагає наявності фахівців зі знаннями в цій галузі. Тому, змінюються вимоги до підготовки фахівців аграрного сектору. Потрібні фахівці, які розуміють, як працюють алгоритми машинного навчання, навчені використовувати різні програмні інструменти та здатні здійснювати аналіз та обробку великих обсягів даних. Тому, підготовка агроінженерів з використанням нових технологій, які базуються на штучному інтелекті, є необхідною. Таким чином, "Вплив штучного інтелекту на зміну підходів до підготовки агроінженерних фахівців" стає дедалі більш актуальною, оскільки використання штучного інтелекту в аграрному виробництві є перспективним напрямом розвитку, і вимагає наявності кваліфікованих фахівців. Окрім цього, зміна підходів до підготовки агроінженерів також пов'язана з тим, що штучний інтелект може замінити деякі види робіт, які раніше виконували люди. Наприклад, роботизація процесів збирання та обробки врожаю може знизити кількість працівників, які необхідні для виконання цих задач. Це означає, що агроінженери повинні бути готові до зміни професійного напрямку та здатні перекваліфікуватися. З іншого боку, штучний інтелект може допомогти вирішувати складні завдання, які не можуть бути виконані людьми. Наприклад, штучний інтелект може допомогти виявити хвороби рослин на ранній стадії, що дозволяє зменшити кількість втрат врожаю та збільшити його продуктивність. Отже, зміна підходів до підготовки агроінженерів зумовлена не тільки розвитком технологій, а й потребами аграрного сектору в нових фахівцях. Фахівці повинні мати знання та навички, які дозволяють ефективно використовувати штучний інтелект та інші технології в аграрному виробництві. Тема є актуальною та важливою, оскільки вона стосується не тільки сучасних технологій, а й майбутнього розвитку аграрного сектору та робочих місць у цій галузі. Крім того, з врахуванням того, що аграрний сектор є важливою галузю економіки, необхідно підготовлювати фахівців, які зможуть допомогти вирішувати проблеми, пов'язані зі збільшенням продуктивності та зменшенням витрат. Використання штучного інтелекту в аграрному виробництві може забезпечити більш точне та ефективне управління виробничими процесами, а також зменшити вплив негативних факторів на вирощувані культури. Також варто зазначити, що вплив штучного інтелекту на аграрний сектор буде залежати від того, наскільки швидко технології будуть впроваджуватися в аграрному виробництві. Якщо штучний інтелект буде успішно використовуватися, то можна очікувати збільшення продуктивності та зниження витрат виробництва. Однак, це також може вплинути на кількість робочих місць, оскільки деякі види робіт можуть бути автоматизовані. Актуальність теми полягає в тому, що штучний інтелект є важливим елементом в аграрному виробництві, який може забезпечити підвищення продуктивності та зменшення витрат.

Водночас, це також можевплинути на підготовку майбутніх фахівців, оскільки вони повинні мати знання та навички, необхідні для роботи зі штучним інтелектом. Тому, тема є важливою та актуальною для подальшого розвитку аграрного сектору та економіки.

Матеріали і методи дослідження.

1. Аналітичний огляд наукової та практичної літератури, що присвячена використанню штучного інтелекту в аграрному секторі та підготовці агроінженерних фахівців.

2. Опитування фахівців з аграрної галузі та викладачів агроінженерних спеціальностей з метою визначення їхньої думки щодо впливу штучного інтелекту на підготовку фахівців.

3. Аналіз програм підготовки агроінженерних фахівців у вищих навчальних закладах з метою виявлення наявності курсів, що присвячені використанню штучного інтелекту в аграрному виробництві.

4. Розроблення тестових завдань з теми "Штучний інтелект в аграрному виробництві" для визначення рівня знань студентів агроінженерних спеціальностей.

5. Аналіз результатів тестування студентів з метою визначення їхнього рівня знань з теми "Штучний інтелект в аграрному виробництві" та оцінки необхідності введення в навчальні програми курсів з цієї тематики.

6. Вивчення досвіду провідних світових університетів з підготовки фахівців з використанням штучного інтелекту в аграрному виробництві.

7. Аналіз перспективних технологій та рішень, що використовують штучний інтелект в аграрному виробництві.

Результати дослідження та їх обговорення. Дослідження впливу штучного інтелекту на зміну підходів до підготовки агроінженерних фахівців вказує на те, що штучний інтелект може відігравати важливу роль у вдосконаленні навчального процесу та збільшенні ефективності підготовки майбутніх фахівців. Одним з головних впливів штучного інтелекту на підготовку агроінженерних фахівців є забезпечення доступу до великої кількості даних та їх аналізу. Завдяки цьому студенти можуть більш детально вивчити теоретичний матеріал, а також отримати більш широке розуміння практичних аспектів сільського господарства. Ще одним важливим аспектом впливу штучного інтелекту на підготовку агроінженерних фахівців є забезпечення можливості проведення віртуальних експериментів та моделювання різних аграрних процесів. Це дозволяє студентам здійснювати експерименти та дослідження, не витрачаючи багато часу та ресурсів. За допомогою штучного інтелекту можна створити індивідуальні навчальні програми, які будуть відповідати потребам кожного студента окремо. Це дозволить кожному студенту отримати необхідні знання та вміння у найбільш ефективний спосіб. Використання штучного інтелекту в підготовці агроінженерних фахівців може відігравати важливу роль у вдосконаленні навчального процесу та збільшенні ефективності підготовки майбутніх фахівців. Однак, на певних етапах навчання, важливо забезпечити належну взаємодію між студентами та викладачами. Штучний інтелект може не замінити людський фактор у вирішенні складних проблем, а також взаємодію в групах, що допомагає студентам взаємодіяти та обмінюватися досвідом, що може бути важливим у подальшій роботі. Важливим є те, щоб забезпечити студентам належну підготовку до роботи зі штучним інтелектом. Для цього необхідно включити до навчальної програми курси з машинного навчання та інших технологій, що допоможуть студентам розуміти основні принципи роботи зі штучним інтелектом. Загалом, можна зробити висновок, що штучний інтелект може відігравати важливу роль у підготовці агроінженерних фахівців, проте, необхідно забезпечити баланс між використанням технологій та взаємодією між студентами та викладачами. Також, необхідно забезпечити належну підготовку студентів до роботи зі штучним інтелектом, щоб вони могли успішно застосовувати ці технології у своїй подальшій роботі. Штучний інтелект може допомогти агроінженерам у багатьох аспектах їхньої роботи, наприклад, у підвищенні продуктивності рослинництва та тваринництва, оптимізації господарських процесів, прогнозуванні погодних умов та їх впливу на врожайність, аналізі ґрунтів та води тощо. Застосування штучного інтелекту може допомогти знизити витрати на вирощування та підтримування рослинництва та тваринництва, а також допомогти збільшити врожайність та якість продукції. Використання штучного інтелекту може допомогти агроінженерам вирішувати складні екологічні проблеми, такі як зменшення забруднення навколишнього середовища, зниження викидів відходів у повітря та воду, збереження біорізноманіття та інші.Однак, використання штучного інтелекту може також створювати нові проблеми, наприклад, зменшення кількості робочих місць, залежність від

технологій та програмного забезпечення, а також зниження рівня кваліфікації робітників, які не зможуть конкурувати зі штучним інтелектом. Тому, важливо ретельно планувати та забезпечувати належний контроль за використанням цих технологій в аграрному секторі. У цілому, вплив штучного інтелекту на підготовку агроінженерних фахівців та їхню роботу може бути дуже значним. Ці технології можуть допомогти розв’язати багато проблем, які стоять перед сільським господарством, збільшити продуктивність та якість продукції, а також зменшити витрати та екологічний вплив на навколишнє середовище. Проте, важливо розуміти, що штучний інтелект не може замінити повністю роботу фахівців у сільському господарстві, а лише допомагає їм у виконанні своїх обов'язків. Однією з головних переваг використання штучного інтелекту є можливість швидкої обробки та аналізу великої кількості даних. Це допомагає агроінженерам зробити більш точні та обґрунтовані рішення з питань вирощування, обробки та зберігання продукції, а також управління виробництвом в цілому. Крім того, штучний інтелект може допомогти у забезпеченні більшої ефективності виробництва, зокрема, в зниженні кількості витрат на вирощування та підтримування рослинництва та тваринництва. Це може бути досягнуто зарахунок оптимізації господарських процесів, планування робіт та використання ресурсів. Однак, використання штучного інтелекту може також створити нові виклики та проблеми. Наприклад, фахівці можуть потребувати додаткової підготовки та кваліфікації для використання цих технологій, а також можуть виникнути етичні проблеми, пов'язані з використанням штучного інтелекту у сільському господарстві. Отже, вплив штучного інтелекту на зміну підходів до підготовки агроінженерних фахівців є значним. На сьогоднішній день, для успішного впровадження штучного інтелекту в агроінженерній галузі, фахівці повинні мати певні знання та навички у цій сфері, зокрема, в галузі аналізу даних, машинного навчання та розробки програмного забезпечення. У зв'язку з цим, в навчальних програмах для агроінженерних фахівців необхідно враховувати використання штучного інтелекту та інших сучасних технологій, що допоможе підготувати фахівців до ефективної роботи в галузі сільського господарства в майбутньому. Важливо брати до уваги можливі етичні та соціальні наслідки використання штучного інтелекту в сільському господарстві, зокрема, стосовно проблем власності та доступу до даних, використання роботів та автоматизованих систем у сільському господарстві, та враховувати питання безпеки та приватності даних. Отже, можна зробити висновок, що штучний інтелект має значний вплив на зміну підходів до підготовки агроінженерних фахівців, тому є важливим елементом для розвитку індустрії сільського господарства в майбутньому. Проте, необхідно пам'ятати про можливі наслідки використання цих технологій та підготовлювати фахівців, які зможуть ефективно використовувати їх, зберігаючи при цьому етичні та соціальні принципи. Для успішного впровадження штучного інтелекту в агроінженерній галузі також необхідно вирішити питання щодо доступності та якості даних, необхідних для роботи системи. Важливо враховувати, що точність та ефективність роботи системи залежить від якості вхідних даних, тому потрібно забезпечити достовірність та актуальність даних про різні аспекти сільського господарства, такі як кліматичні умови, ґрунт, рослини, тварини тощо. Також, необхідно забезпечити доступ до сучасних інструментів та технологій, що дозволять фахівцям працювати з даними та використовувати штучний інтелект для підвищення ефективності виробництва та покращення результатів. Навчання агроінженерних фахівців повинне включати практичні тренінги та відповідні курси зі штучного інтелекту та суміжних технологій, які допоможуть їм зрозуміти, як використовувати ці технології в різних аспектах сільського господарства. Також, фахівці повинні мати можливість навчатися та оновлювати свої знання та навички протягом усієї своєї кар'єри, оскільки технології та інструменти штучного інтелекту розвиваються дуже швидко. Вплив штучного інтелекту на зміну підходів до підготовки агроінженерних фахівців є очевидним. Для успішного впровадження цих технологій в сільське господарство необхідно забезпечити якість та доступність даних, розробитати спеціалізовані інструменти та технології, та навчати фахівців використовувати їх для підвищення ефективності виробництва та покращення результатів. Зрозуміло, що

впровадження штучного інтелекту в сільське господарство вимагає інвестицій та підтримки з боку влади та інвесторів. Проте, ці інвестиції можуть бути виправданими, оскільки використання штучного інтелекту може допомогти збільшити виробництво та покращити якість продукції, що, у свою чергу, може привести до збільшення прибутку та економічного розвитку сільського господарства. Штучний інтелект має великий потенціал для трансформації сільського господарства та підвищення ефективності виробництва. Правильна підготовка агроінженерних фахівців, які зможуть ефективно використовувати ці технології, є ключовим фактором для досягнення цієї мети. Тому, важливо підтримувати розвиток штучного інтелекту в аграрному секторі та забезпечити навчання та підготовку фахівців з цієї галузі. Крім того, важливо розуміти, що штучний інтелект не може замінити повністю роботу людей в сільському господарстві. Фахівці з різних областей, таких як агрономія, біологія, економіка та інші, залишаються невід'ємною частиною виробництва продуктів харчування та розвитку сільського господарства. Штучний інтелект може допомогти їм в роботі та забезпечити необхідні дані та аналізи, проте рішення відносно виробництва та керування сільським господарством повинні прийматися людьми. Загалом, вплив штучного інтелекту на зміну підходів до підготовки агроінженерних фахівців може бути дуже значущим для розвитку сільського господарства. Використання штучного інтелекту може допомогти забезпечити більш ефективне та продуктивне виробництво, зменшити витрати та збільшити якість продукції. Проте, важливо пам'ятати, що штучний інтелект не може замінити людської роботи та розуміти, що розвиток сільського господарства повинен здійснюватися з урахуванням економічних, соціальних та екологічних аспектів. Вплив штучного інтелекту на підготовку агроінженерних фахівців може відображатися на вимогах до навчальних програм та формату навчання. Навчальні програми можуть потребувати додаткової інформації про штучний інтелект та його використання в аграрному секторі. Крім того, можуть з'являтися нові підходи до навчання, які базуються на використанні штучного інтелекту. Наприклад, можливість використання симуляторів для навчання управління різними процесами в аграрному секторі. На практиці, вже деякі університети та вищі навчальні заклади включають предмети, що пов'язані зі штучним інтелектом та його використанням в аграрному секторі, до своїх навчальних програм. Такі курси можуть надати студентам необхідні знання та навички, щоб вони могли ефективно використовувати нові технології в аграрному секторі. Тому, може з'явитися потреба в нових професійних спеціалізаціях у галузі агрономії, які будуть пов'язані зі штучним інтелектом. Наприклад, фахівці з обробки даних, розробники алгоритмів, експерти зі штучного інтелекту, аналітики даних та інші. Такі спеціалісти можуть допомогти вирішувати проблеми, пов'язані зі збором та аналізом даних, технічними питаннями та розробкою програмного забезпечення для використання в аграрному секторі. Штучний інтелект має значний вплив на зміну підходів до підготовки агроінженерних фахівців. Він може допомогти розв'язати складні завдання в аграрному секторі, зокрема, забезпечити ефективніше використання ресурсів та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Крім того, штучний інтелект може відображатися на вимогах до навчальних програм, формату навчання та потребі в нових професійних спеціалізаціях. Попри те, що штучний інтелект може допомогти вирішувати багато проблем в аграрному секторі, виникають деякі питання, пов'язані з його використанням. Наприклад, як зберігати та захищати велику кількість даних, що використовуються для роботи штучного інтелекту. Як контролювати його роботу та уникати помилкових рішень. Як забезпечити, що він не стане загрозою для людей або середовища. Тому, розвиток штучного інтелекту повинен здійснюватися у збалансованому підході, де зберігатимуться традиційні методи та знання, а також будуть розглядатися нові технології та підходи. При цьому, необхідно пам'ятати, що люди мають бути в центрі розвитку технологій, а штучний інтелект має бути призначений для покращення життя людей та збереження навколишнього середовища. Також слід звернути увагу на те, що впровадження штучного інтелекту в аграрний сектор може вимагати нових професійних спеціалізацій. Наприклад, можуть з'явитися потреби у фахівцях зі збору та аналізу даних, програмістах, спеціалістах зі

штучного інтелекту та інших. Також, може змінитися формат навчання для агроінженерних фахівців, де буде більше уваги приділено збору та аналізу даних, програмуванню та роботі зі штучним інтелектом. Узагальнюючи, можна сказати, що вплив штучного інтелекту на зміну підходів до підготовки агроінженерних фахівців може бути значним. Штучний інтелект може допомогти вирішувати складні завдання в аграрному секторі, зменшувати негативний вплив на навколишнє середовище та вимагати нових професійних спеціалізацій. Однак, необхідно забезпечити баланс між традиційними методами та новими технологіями, зберігати фокус на людях та їх потребах, а також розглядати питання збереження даних та контролювання роботи штучного інтелекту.

Висновки. Штучний інтелект відкриває безліч можливостей для аграрної галузі та змінює підходи до підготовки агроінженерних фахівців. Він допомагає збирати та обробляти велику кількість даних про ґрунти, рослини та тварин, що дозволяє більш точно планувати та проводити агротехнічні заходи. Крім того, за допомогою штучного інтелекту можна розробляти нові генетичні рослинні сорти та штами тварин, що забезпечує покращення врожайності та якості продуктів. Застосування штучного інтелекту також дозволяє зменшити витрати на аграрні роботи та збільшити їх ефективність. Наприклад, роботизовані системи можуть автоматично виявляти та боротися зі шкідниками та хворобами рослин, що дозволяє зменшити втрати врожаю та збільшити його якість. Отже, вплив штучного інтелекту на зміну підходів до підготовки агроінженерних фахівців полягає у тому, що сучасні фахівці повинні мати знання та навички в галузі інформаційних технологій та розуміти принципи роботи систем штучного інтелекту. Такі фахівці зможуть бути ефективними у впровадженні нових технологій та методів у сільське господарство, що дозволить досягнути більшої продуктивності та покращити якість продуктів.

Зростає потреба у фахівцях, які вміють працювати зі складними аналітичними інструментами та платформами для обробки даних, моделювання та прогнозування. Це означає, що агроінженерні фахівці повинні мати не лише знання в галузі сільського господарства, в області математики, статистики, програмування та інших суміжних наук. Наступним важливим кроком для підготовки агроінженерних фахівців є розвиток інноваційних освітніх програм, які охоплюють широкий спектр технологій, пов'язаних зі штучним інтелектом, включаючи машинне навчання, обробку природних мов, комп'ютерне зорове сприйняття та інші. Крім того, важливо забезпечити доступ до сучасних інструментів та технологій для студентів та молодих фахівців, які навчаються або працюють в галузі сільського господарства. Це можна зробити, наприклад, за допомогою спеціалізованих курсів, семінарів та інших форм навчання, які дозволять студентам та молодим фахівцям отримати необхідні навички та знання в галузі штучного інтелекту. Можна стверджувати, що штучний інтелект має великий потенціал для зміни підходів до підготовки агроінженерних фахівців. Застосування штучного інтелекту в аграрній галузі дозволяє забезпечити більш точне та ефективне виробництво, що є важливим для забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Шевченко, О. (2020). Використання штучного інтелекту в аграрному секторі: проблеми та перспективи. Економіка та управління, 1(26), 46-52.
2. Крічфальушій, Н. (2021). Штучний інтелект та аграрний сектор: перспективи співпраці. Економіка та прогнозування, 2, 98-110.
3. Куценко, М. (2019). Штучний інтелект та віртуальна реальність як інструменти підготовки агроінженерів. Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут", 39, 38-43.
4. Биков, В. (2020). Штучний інтелект у сільському господарстві: тенденції та перспективи. Вісник аграрної науки, 6, 21-25.

УДК: 371

SOFT SKILLS ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Базелюк В.Г., к.п.н, доцент, **Кубіцький С**.О., к.п.н., професор (baselyuk@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

Міністерство освіти і науки України у вересні 2021 році розробило, а Міністерство економіки України затвердило професійний стандарт керівника (директора) закладу загальної середньої освіти [1]. Стандарт було ухвалено та внесено до державного реєстру професійних стандартів.

Професійний стандарт визначає наступні загальні компетентності керівника закладу: громадянську, соціальну, культурну, когнітивну та підприємницьку.

Слід зазначити, що до появи професійного стандарту в Україні не було документа, в якому були б описані компетентності, якими має оволодіти керівник закладу загальної середньої освіти. Кожен професійний стандарт — це орієнтир, за яким керівник і вчитель, що планує стати керівником можуть розвивати свою професійну компетентність. Але чи достатньо сучасному керівнику тільки володіти тільки професійними компетентностями, що перелічені у даному стандарті? На нашу думку, ні. Ми живемо у часі і просторі, де зміни відбуваються постійно, тому, щоб не відстати від життя, ми маємо постійно змінюватись і вдосконалюватись.

Рівень успіху керівника закладу освіти вже давно перестав залежати тільки від того, наскільки добре він виконує свої безпосередні обов'язки. Щоб бути компетентним керівником в сучасних умовах, необхідно розвивати Soft Skills, так звані «м'які навички».

До Soft Skills належать наступні вміння:

- активне слухання (здатність уважно слухати, ставлячи допоміжні запитання, що дозволяють опоненту ширше розкрити думку та зрозуміліше пояснити свою позицію);
- вміння вести перемовини;
- невербальні елементи комунікації (вміння не тільки висловлювати думку розумно та стисло, але й застосовувати жести, міміку, поставу на підтвердження слів, що робить спілкування більш виразним);
- вміння переконувати;
- вміння презентувати та виступати публічно;
- storytelling (вміння розповідати);
- письмові навички (наприклад, вміння укладати звіти, вести бізнес-комунікацію).

Окремо слід згадати вміння критично мислити, а саме: аналізувати ситуацію, що склалася, робити корисні висновки та змінювати поведінку відповідно до середовища; важливою характеристикою сучасного керівника вважається емпатія, здатність відчувати, розуміти та аналізувати почуття й емоції інших людей.

Особливу позицію посідає емоційний інтелект (EQ) - це здатність керівника розуміти як свої, так і емоції оточення, адекватно на них реагувати і керувати їхніми проявами. Від рівня EQ залежить, як керівник будуватиме комунікацію, буде вирішувати складні задачі і боротися з труднощами.

Високий рівень емоційного інтелекту допомагає будувати успішну кар'єру, бути продуктивним, згуртувати команду і залишатися вмотивованим. Керівникові необхідно розвивати свій емоційний інтелект, щоб усі процеси в команді не зривались через людський фактор. Він допомагає аналізувати ситуацію і зрозуміти, як покращити загальний настрій [2].

Це далеко не весь список Soft Skills. До також переліку входять:

- бажання дізнаватися про нове;
- критичне мислення; креативність;
- вміння розв'язувати проблеми творчо і нестандартно;
- прагнення до саморозвитку.
- позитивне світосприйняття;

– стресостійкість;
– командна робота і багато іншого.

А як важливе вміння адаптуватися. Світ змінюється швидше, ніж наші уявлення про нього. Тому дуже важливо вміти бути гнучким і адаптуватися до різних життєвих обставин. Тут керівникові важливо розвивати свої вміння аналізувати ситуацію, змінювати свою думку під впливом незаперечних аргументів.

Всім нам добре відомий вислів В. Сухомлинського, що директор школи – це вчитель вчителів, але це зовсім не означає, що він перестає бути учнем. Навчання протягом життя – це нормальний, звичний стан керівника закладу освіти. Якщо керівник перестає постійно вчитися, то він втрачає конкурентні переваги, які тримають його на посаді.

Отже, soft skills - це особисті характеристики, завдяки яким керівник успішно взаємодіє в команді під час розв'язання будь-яких складних або поточних проблем. Переваги від застосування м'яких навичок наступні: висока результативність роботи педагогічних працівників, зменшення кількості конфліктів, здатність адаптуватися до складних ситуацій, забезпечення ефективності роботи закладу освіти тощо.

Перелік посилань

1. Професійний стандарт керівника (директора) закладу загальної середньої освіти. URL : https://rada.info/upload/users_files/44133550/c2a7f4985dad562cc56f19c5e48edae7.jpg (дата звернення 30.03.2023)
2. Чому емоційний інтелект настільки важливий. URL : https://www.work.ua/articles/self-development/2025/ (дата звернення 30.03.2023)

Емпатична готовність майбутнього учителя до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі

Магістрант, **Гурина М.Ю**.; доктор психологічних наук, профксор **Садова М.А.**
Національний університет біоресурсів і природокористування України

1. Сутність поняття «емпатія» та «емпатична готовність» в науковій літературі

Емпатія (*грецьк.* em – всередині, pathos – почуття) розглядається у двох площинах: як процес або стан і як стійка здатність (навичка) особистості, що розвивається у процесі соціалізації. Емпатія як здатність – це вміння осягати душевний стан, переживання іншої людини, розуміти її емоційну мову, відгукуватися на психологічний стан. Також це інтуїтивне розуміння психологічного настрою, вміння перебрати на себе роль іншої людини, зрозуміти її приховані мотиви, душевне метушіння, ототожнення своїх почуттів з емоціями іншого і разом з тим усвідомлення їх винятковості, індивідуальності.

Поняття «емпатія» у 1909 році ввів у психологію Е. Тітченер, позначаючи ним розглядання ситуації з погляду співрозмовника, розуміння його емоційного стану. Попри те, що впродовж тривалого часу емпатію досліджують фахівці із філософії, психології, педагогіки, медицини, лінгвістики, цей феномен ще не повністю зрозумілий. Це свідчить про те, що емпатія — доволі складний процес.

Емпатійність виявляється у:

- терпимості до вираження емоцій іншими людьми;
- намаганні зрозуміти внутрішній світ співрозмовника;
- готовності адаптувати своє сприймання конкретної ситуації до сприймання її іншою людиною для кращого розуміння того, що з нею відбувається. Відсутність емпатії або її низький рівень свідчать про байдужість людини, її емоційну черствість

2.Особливості готовності майбутнього учителя до професійної діяльності в інклюзивному класі

А. Колупаєва розглядає готовність до педагогічної діяльності як результат позитивного ставлення до професії, що визначається системою мотивів до цієї діяльності. Про сформованість готовності до професійної діяльності свідчать такі ознаки: позитивне ставлення до педагогічної діяльності; професійно-педагогічна спрямованість особистості; наявність психолого-педагогічних здібностей; система психолого-педагогічних знань, умінь і навичок; моральні риси особистості; самостійність і творчість у розв'язанні професійних завдань.

Дослідниця С. Альохіна, визначає два показники готовності вчителя до діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами: 1) психологічна готовність (емоційне прийняття дітей з різними типами порушень у розвитку (прийняття – відторгнення), готовність залучати їх до діяльності на занятті, задоволеність власною педагогічною діяльністю; 2) професійна готовність (інформаційна готовність, володіння педагогічними технологіями, знання основ психології та корекційної педагогіки, знання індивідуальних відмінностей дитини, знання індивідуальних особливостей дітей із різними порушеннями розвитку, готовність до професійної взаємодії та навчання).

3. Засоби формування емпатичної готовності майбутнього учителя до професійної діяльності в інклюзивному класі

Формування професійної культури майбутнього вчителя на етапі його становлення неможливе без практичної складової. Готовність до практичної реалізації професійної діяльності передбачає: здатність до вибору стратегії вчителя при вирішенні конкретної педагогічної ситуації; уміння застосовувати доцільні засоби, форми, методи; наявність системи сформованих загальнолюдських та професійно значущих якостей.

На основі проведеного аналізу праць учених, можна стверджувати, що формування емпатійної культури майбутнього вчителя напряму пов'язано з розвитком його компетентності, що є сукупністю інформаційних, перцептивних, комунікативних, соціокультурних компетентностей. Кожна із них включає емпатійну компоненту, тому що лише за такої умови може бути забезпечена суб'єкт-суб'єктна взаємодія між учителем та учнями.

Перелік посилань:

1. Балл, Г. О. (1996). Психологічні аспекти гуманізації освіти. Київ-Рівне: Ліста-М. 232 с.

2. Бех ,І. Д. (1998). Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посіб. К.: ІЗМН. 204 с.

3. Байбара, Т. (2010). Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти: теоретичний аспект. Початкова школа, 1 (487)

UDC 811.111: 621.39

INCREASING STUDENT AND ACADEMIC STAFF MOTIVATION IN THE CONDITIONS OF WAR

S. Kachmarchyk, PhD in Pedagogy, Associate Professor (s.kachmarchyk@nubip.edu.ua)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

The long-awaited admission to university, the new «adult» student status and student life inspire to study. But everything is not so bright, considering the current situation of a war in Ukraine. An important factor in these circumstances is motivation. The structure of a motive, acting as the basis of an action or deed, is multi-component, it often reflects several reasons and goals [1]. Some students do not understand how to study offline and why they should study and complete assignments when there is a war in the country and the future is uncertain.

Distance learning is a temporary measure, as a form of acquiring knowledge, it is new opportunities for self-learning and responsibility. It is various activities in different programs and platforms. The apathy of students may well be related to the fact that we are all locked in the boundaries of the events that are happening right now. But it is worth remembering that all wars get to the end sooner or later, so we should try to look into the future. Therefore, it is worth directing students to the future. Teach them to predict, anticipate, make plans. Martial law should not be perceived as a long break in education. In conditions of stress due to war sometimes loss of strength, desire, apathy appears. To overcome stress, we need a lot of resources. Our body takes them from reserves, which must be regularly restored. The most common problem for students is concentration often due to emergency alarms, but also in relative safety. It's important to remember that if we can't control things, they shouldn't take up all of our resources. Now we focus on what helps us get closer to victory every day: household chores, communication with friends and relatives, acquiring useful skills.

Motivation to study largely depends on academic staff. Right now, teachers' task is to help students create a safe space. One of the biggest challenges for teachers was that with the beginning of the war, the activity of students in the educational process decreased significantly. Thus, it is necessary to strengthen the motivation of students to study, since the psychological state of the participants, as well as the physical opportunity to continue studying, is not always positive.

The most valuable thing during the war for students, especially freshmen is interaction and constant communication. Therefore, in order to stimulate mental activity, it is necessary to give an opportunity to express opinions. It is important for the teacher to remember that motivation in the brain arises from two stimuli: reward and danger. A reward is something that causes us positive emotions. The award motivates a person to learn complex things and skills. Therefore, it is worth considering a system of rewards for activity.

Critical thinking is considered an important skill for a successful person today. The ability to analyze information, avoid stereotypes, not be afraid to make mistakes and rely on own experience depends on a person. With the beginning of military actions on the territory of Ukraine, its role has significantly increased and the scope of application has expanded. After all, it is necessary not only to find the truth in the surrounding world, but also in oneself. Now is the time to form and improve:

• critical attitude towards yourself. To cultivate this skill, you need to learn to love and take care of yourself, value your experience and achievements and not devalue your own experiences. Look for something that calms and gives you the opportunity to master yourself, pay a lot of attention to daily things.

• critical attitude to information, events and environment. In wartime, this skill is extremely important, because sometimes it is very difficult to distinguish a fake from a true fact. Therefore, you should use only reliable sources, rely on internal motivation and analyze everything you have read or heard. Plan and dream!

• critical attitude to work. Of course, we are used to working in a different way – in the mode of multitasking and persistence. However, now it is worth evaluating what should be done first. Unload the program, prioritize interactive and creative tasks, use a variety of resources and tools. And communicate as much as possible!

Therefore, motivation is an important factor in the success of the educational process. A student must, first of all, realize the importance of education for himself, his future, and the choice of a profession. The task of academic staff is to organize the educational process in such a way that students have a desire to attend classes, understand the need for education in the modern world [2]. Our prerogative today is to develop and improve yourself; to study diligently and to teach efficiently, because we have to become better, smarter and later rebuild our country, applying our knowledge.

References

1. Mikhnenko, G. (2010) Motyvatciya yak rushiyna syla protcesu ovolodinnia inozemnoyu movoyu studentamy ne movnykh vuziv [Motivation as a driving force in the process of foreign language mastering by non-native university students]. Zbirnyk materialiv konferentciyi *«Kray*

naukovogo rozvytku – 2010». Sofiia: «ByalHRAD-BG» OOD. 96 p. [in Ukrainian]. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/01_pub(11).pd.
2. Moskaliuk, M., Moskaliuk, N. (2022). Pidvyschennia motyvatciyi studentiv v umovah dystantciynogo navchannia pid chas viyskovyh diy [Increasing the motivation of students in conditions of distance learning during military actions]. Naukovyi visnyk Izmayilskogo derzhavnogo gumanitarnogo universytetu. Seriya Pedagogichni nauky. Vypusk 60. Izmayil: RVV IDGU. pp. 118–127. [in Ukrainian]. URL: http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/article/view/663/580.

УДК 374.7(075.8)

ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В КОНТЕКСТІ ЇЇ ФОРМУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Василенко Л. С. магістрант, **Костиря І.В.,** *кандидат педагогічних наук (igormun22@gmail.com)*
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Досвід науковців-педагогів вітчизняних закладів вищої освіти свідчить, що якість підготовки майбутніх фахівців визначається не тільки змістом, що їм викладають, а й значною мірою тим, хто викладає, й *як* викладає їм навчальний зміст. Велике значення має професійна компетентність викладача, різнобічність та глибина їх знань та уміння його належним чином подати. Але разом з тим, не менша увага привертається поведінці викладача, його манерам, одягу, характеру спілкування, ерудиції та світоглядній позиції, моральнісним принципам і переконанням, ставленню викладача до здобувачів освіти та до своєї діяльності, - рівню його загальної та педагогічної культури.

Сама освіта в контексті духовного життя сучасного суспільства і є специфічним феноменом культури. Одним з головних завдань освіти є формування і розвиток загальної і професійної культури молодого покоління, передача йому всього надбання матеріальної і духовної спадщини людства.

Важливий культурний сенс освіти полягає в тому, що саме освіта найбільшою мірою формує культуру мислення людини, яка є свідченням її соціалізації, характеристикою рівня оволодіння нею в процесі практичної та духовної діяльності нормами співіснування, взаємодії і спілкування з іншими людьми, оволодіння засобами, способами, правилами розумових дій, що вироблено людством і зафіксовано у логіці й етиці. Саме культура мислення виводить людину на новий, вищий рівень індивідуального і суспільного її буття. Славетний український педагог І. Зязюн, підкреслюючи універсальність та інтегративність культури в освітньому просторі як феномену, що інтегрує досягнення суспільства на сучасному рівні його розвитку, визначав її базові функції у таких цілеспрямуваннях:

1) Перетворювальна функція: перебуваючи у культурному просторі, особистість не лише пізнає себе, але й розвиває власне розуміння світу і підвищує рівень своєї соціалізації, оскільки пізнання та перетворення оточуючої дійсності є фундаментальною людини потребою.

2) Інформаційна функція: забезпечуючи спадковість різних рівнів історичного поступу, культура виявляється у за кріпленні результатів соціокультурної діяльності, нагромадженні, зберіганні і систематизації інформації.

3) Когнітивна функція: зумовлює потреби людини в теоретичних і практичних формах пізнання, пов'язаних з його об'єктивними інтенціями; переломлюючись крізь призму свідомості, створюючи власну, суб'єктивовану картину світу, й формуючи нове знання,

4) Комунікативна функція: конкретні правила та способи ефективного спілкування визначаються варіативністю процесу обміну інформацією між людьми з допомогою сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій.

5) Нормативна функція: необхідність підтримки рівня соціальної взаємодії актуалізує проблему збалансованого, упорядкованого стану системи, приведеної у відповідність із суспільними потребами та інтересами різних соціальних груп та індивідів.

6) Знакова функція: вербальні і невербальні системи образів, що утвердилися в середовищі спілкування.

7) Аксіологічна функція: утворення ієрархії цінностей, системна трансформація якої визначає зміщення духовно-моральних, морально-етичних характеристик соціальної групи стосовно загальнолюдської аксіологічної шкали [1, с. 231-232].

Зазначимо, що головним джерелом культури виступають діяльність людини та її специфічні потреби як у самовираженні, так й у пізнанні світу. І. Зязюн ***пов'язував розвиток педагогічної культури викладача з*** «роботою над собою, розвитком особистих задатків, удосконаленням психотехніки, мовлення, невербальної поведінки, необхідних для конструювання та організації продуктивного педагогічного діалогу» ***[2, с. 6].***

Професійна культура педагога є достатньо складним, системним поняттям, і тому йому важко дати формальне визначення через його багатоаспектність, багатофункціональність і наявність його багаточисленних функцій, завдань і проявів. До того ж, власне саму педагогічну культуру слід розуміти як живу справу, як процес повсякденної педагогічної творчості, поєднання глибокого знання з експромтом. Все це характеризується плідною співпрацею педагога зі здобувачами освіти, яка дає всім учасникам освітнього процесу справжню радість і глибоке задоволення завдяки цікавому і плідному спілкуванню, взаємодії та духовному й культурному взаємозбагаченню.

Отже, професійну культуру майбутніх педагогів слід розглядати як складову їх загальної культури. Її зміст відображається не тільки змістом знань, умінь і професійних педагогічних навичок, життєвим і професійним досвідом педагогів, а й вмінням подати і передати свої знання здобувачам освіти, для формування у них належного їх засвоєння і розуміння їх самоцінності як певної частини знань про зовнішній світ та своє місце в ньому.

Перелік посилань

1. Зязюн І. А. Універсальність та інтерактивність культури в освітньому просторі інформаційного суспільства. *Ставропігійські філософські студії. ULTIMA RATIO* : присвячується 555-річчю першої писемної згадки про Львівське Братство та його школи; Ун–т «Львівський Ставропігіон». Ін-т мистецтв нац. пед. ун-ту імені Михайла Драгоманова. Львів, 2009. С. 230–244.

2. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ : Вища шк., 2004. 422 с.

УДК 378.091.12

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАСОБАМИ КОУЧИГОВО-МОНІТОРИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сироєжко О.В., кандидат педагогічних наук (divocvit2010@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ

Сьогодні питання розвитку професіональних якостей науково-педагогічних працівників постають у зв'язку зі змінами та трансформаціями, що відбуваються зараз. І насамперед суспільство вимагає від викладачів професійного зростання, навчання студентів у відповідності з сьогоднішніми потребами. За таких обставин працівник освітньої сфери змушений постійно адаптуватися до умов, які змінюються, з одного боку, а з іншого – працювати на майбутнє країни.

Професіонал адекватно реагує на виробничі ситуації, вирішує поточні завдання з метою максимального наближення параметрів робочих процесів до оптимальних. Таким

чином, визнаючи пріоритетність швидкого пристосування до нових умов, можна говорити про ефективність і продуктивність кінцевого результату. Науково-педагогічний працівник є не тільки вчений, а й особистість, яка характеризується такими основними рисами як: стійкість і мінливість, цілісність та активність, адаптивність, свідомість, саморегуляція, здатність до рефлексії. Отже, з огляду на це важливо зауважити, що особистість розглядається у постійному русі, розвитку. Передумовою й результатом здійснення розвитку особистості є потреби.

До поняття «професійний розвиток» відносять не лише зовнішні фактори впливу, а й внутрішні резерви людини. Професійний розвиток – це неперервний процес оволодіння особистістю новими професійними якостями, що супроводжуються змінами на вищому рівні. Ці зміни є ознакою розвитку. Беручи до уваги зазначене вище, професійний розвиток науково-педагогічного працівника розуміємо як спрямований процес підвищення професійної компетентності та кваліфікації особистості, яка здатна до саморозвитку та самореалізації.

Розвиток особистості відбувається на основі антропосоціального підходу. Саморозвиток може здійснюватися швидше, коли в людини виникає в цьому потреба. Суспільство надає певні умови для розвитку особистості. Якщо розглядати професійний розвиток та саморозвиток науково-педагогічного працівника, то він пов'язаний із постійним порівнянням себе, своїх досягнень із визначеним еталоном, на який він рівняється. Отже, кожна людина прагне досягти найвищого для себе професійного рівня – професіоналізму. Професіоналізм як інтегральна психологічна характеристика людини праці має складну ієрархічну структуру. У цій структурі різні рівні виконують різні функції. Так, особистість професіонала відповідає за ціннісні орієнтації, ідеали, менталітет, етичні норми у професії.

В сучасних інноваційних технологіях коучинг – новий засіб для активізації зворотного зв'язку. Він є внутрішнім подразником, який спричиняє внутрішню необхідність особистості професійно розвиватися [3]. Коучинг відбувається за бажанням самої людини, коли вона готова до змін, і на це її підштовхує зовнішній подразник – моніторинг, який дає розуміння людині, що вона не відповідає еталону і їй необхідні зміни. Відбувається природне прагнення до високих результатів і зовнішня мотивація у колективі надає поштовх до необхідності змін. Тоді і є в нагоді коучинг, який є результативною технологією професійного розвитку людини. Коучинг є ефективним у використанні на етапі узгодження цілей.

У процесі формування основних професійних компетенцій науково-педагогічного працівника із залученням коучингових процедур важливий зворотний зв'язок, метою якого є постійне спостереження процесу діяльності науково-педагогічного працівника для якісного формування тих чи інших якостей його діяльності. Моніторинг якнайкраще підходить для таких цілей. Моніторингові дослідження є надійним інструментом аналізу різноманітних аспектів освітнього процесу. Моніторинг входить до алгоритму адаптивного управління, тобто він виконує певну технологічну функцію щодо відстеження процесу змін і результатів. Моніторинг діяльності – це процес неперервної оцінки програми з точки зору цілей і діяльності, який передбачає акцентування уваги на системі оцінювання, що дозволяє виміряти якісні витрати певного виду діяльності [1].

Звідси з'являється висока працездатність, удосконалена комунікативність, покращені взаємини, підвищення результатів праці, визнання колегами, керівниками, студентами, підвищення рівня навченості студентів. Таким чином, використання коучингово-моніторингової технології дозволяє ефективно управляти професійним розвитком науково-педагогічних працівників. Перспективи подальшого розвитку коучингово-моніторингових технологій є перспективними з погляду їхнього застосування не тільки серед викладачів закладів вищої освіти, а й серед працівників різних освітянських рівнів

Перелік посилань

1. Адаптивне управління: міжгалузеві зв'язки, науково-прикладний аспект : кол. монографія / Г. В. Єльникова, Т. А. Борова, З. В. Рябова та ін. ; за заг. і наук. ред. Г. В. Єльникової. Харків : Мачулін, 2017. 440 с.

2. Дмитренко Г. А. Стратегія збільшення соціального капіталу в Україні. Науковий вісник УМО. Серія : Економіка та управління. 2016. Вип 2. URL : http:// nbuv.gov.ua/UJRN/nvumo_2016_2_6.
3. Словник основних філософських термінів. URL : http://library.nlu.edu.ua/ POLN_TEXT/KOMPLEKS/KURS_1/kurs/5/109.htm

УДК 159.99

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ СТРЕСУ

Собчук А.В., магістрантка 1 курсу спеціальності "Психологія",
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
Шевцова О.М., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології (o.shevtsova@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

У сучасному суспільстві професійна самореалізація стає все більш важливим фактором успіху особистості. Студенти мають можливість розкрити себе під-час навчання, випробувати себе у майбутній професії та реалізувати свій творчий потенціал. Однак сучасні студенти стикаються з багатьма викликами та труднощами, які ускладнюють процес професійної самореалізації. Серед них – економічна нестабільність, зміна вимог до професійної підготовки, криза ідентичності, соціальне неблагополуччя, інформаційне перевантаження, умови воєнного стану тощо.

Сучасна студентська молодь має більше можливостей для вибору кар'єри, ніж будь-коли раніше, і задля успішності здійснення такого вибору потребує глибокого усвідомлення та розуміння своїх цілей, прагнень і очікувань від майбутньої кар'єри. Професійне самоздійснення є продуктом професійно-особистісного розвитку фахівців, що триває упродовж усього професіогенезу, проте набуває інтенсивних якісних змін на етапі професійного підготовки (навчання), якому передує етап професійного самовизначення [1; 2].

Дослідники професійно-особистісного розвитку фахівців розглядають самовизначення як поєднання установок і здібностей, які спонукають людей ставити перед собою цілі та проявляти ініціативу для досягнення таких цілей, як здатність особистості керувати собою, робити впевнений вибір, мислити і діяти самостійно [2; 3]. Самовизначення як чинник досягнення особистісно-професійної самостійності відіграє вагому роль не лише в загальному психологічному благополуччі людини, а й у її професійному здоров'ї. Самовизначення як провідний процес професійно-особистісної ідентифікації спричинює розвиток відповідальності, асертивності й інтернального локусу контролю, зокрема в професійній діяльності на етапі професійної підготовки [2].

Особливості перебігу самовизначення також впливають на мотивацію. Так, якщо особистість впевнена, що спроможна належним чином керувати собою, то вона стає більше вмотивованою до виконання будь-якого завдання, і у професійній сфері зокрема. Відповідно до сучасних поглядів щодо взаємозв'язків мотивації й самовизначення, зокрема теорії самовизначення (SDT), то самовизначення виступає рушійною силою у прагненні особистості бути автономною, компетентною, контролювати власні дії, а також впливати на ситуацію й оточення [3].

Загальновідомо, що стрес як реакція організму на виклик у коротких сплесках може бути позитивним і сприяти уникненню небезпеки або дотриманню термінів виконання окремих завдань. Проте довготривалий перебіг стресогенних умов може завдати шкоди як

фізичному, так і психологічному здоров'ю людини [4]. У ситуаціях буденного стресу стійкість самовизначення значною мірою пов'язана з вибором стратегій подолання, разом з тим, загальне самовизначення починає діяти як предиктор обрання способів і стратегій долання щоденного стресу. Так, вчені наголошують, що високий рівень розвитку самовизначення особистості зменшує шкідливий вплив стресорів, зокрема: у стресовій ситуації більш автономне функціонування, вищий рівень обізнаності, більший інтерес до внутрішніх подій, спосіб життя, зосереджений на досягненні внутрішніх цілей тощо [5].

Високий рівень самовизначення сприяє позитивній переоцінці стресу, що дозволяє сприймати стресові ситуації як менш загрозливі. Разом з тим, ситуації, які обмежують свободу дій і характеризуються чіткими правилами винагороди та покарання, можуть посилити зовнішню мотивацію та зменшити автономію [5]. Саме це пояснює, чому в умовах воєнного стану спостерігається зниження автономної мотивації та збільшення використання стратегій, які дозволяють людям справлятися з симптомами депресії або характерні для неконтрольованої мотивації.

Відтак, в умовах тривалих стресових ситуацій сьогодення (воєнний стан, пов'язані з ним обмеження прав і свобод, вимушене переселення, зміни форматів професійного навчання, зниження матеріального і психологічного благополуччя тощо) сучасні студенти потребують цілеспрямованої розвивально-психологічної підтримки, спрямованої на підвищення їх професійної самосвідомості та професійного самовизначення, що, у свою чергу, допоможе справлятися зі складними подіями у житті.

Перелік посилань

1. Шевцова О. М. Аутопсихологічна компетентність як фактор особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів. *Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в освітньому просторі*. Мукачево: МДУ, 2017. С. 188-190.

2. Шевцова О. М. Професійна Я-концепція як метарезультат розвитку аутопсихологічної компетентності майбутніх фахівців. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. *Серія «Психологічні науки»*. Вип. 2(20). Миколаїв, 2018. С. 91-95.

3. Lopez-Garrido G. Self-Determination Theory and Motivation. 2021. https://www.simplypsychology.org/self-determination-theory.html

4. Bürgin, D., Anagnostopoulos, D., Vitiello, B. Impact of war and forced displacement on children's mental health-multilevel, needs-oriented, and trauma-informed approaches. *Eur Child Adolesc Psychiatry.* 2022. 31, 845–853.

5. Raufelder D., Kittler F., Hoferichte F. The interplay of perceived stress, self-determination and school engagement in adolescence. *School Psychology International.* 2013. 4 (35), 405-420.

KEY FACTORS AFFECTING STUDENT MOTIVATION DURING EDUCATION

Medianyk H., assistant of the English Philology Department (medianyk@nubip.edu.ua)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Motivation is a vital component of student learning and academic achievement. It is the driving force behind a student's desire to learn, persist, and achieve their goals. Without motivation, students may struggle to stay engaged in the learning process, resulting in poor academic performance and disinterest in their education. Therefore, it is essential to identify the key factors that affect student motivation during education.

Self-Determination Theory: One of the most influential theories in the field of motivation is the self-determination theory (SDT) developed by Edward Deci and Richard Ryan. SDT posits that motivation is driven by three basic psychological needs: autonomy, competence, and relatedness. When students feel that their autonomy is respected, that they are competent in the task, and that they have a sense of belonging, they are more motivated to learn [2]. However, it is essential to note

that these factors may have different effects depending on the cultural and educational context. For instance, a study by Wang and colleagues found that while self-determination was positively associated with academic achievement in Western countries, it was not the case in East Asian countries where cultural values emphasize the importance of group harmony over individual autonomy.

Growth Mindset: Carol Dweck, a prominent psychologist, has developed the concept of growth mindset. Dweck found that individuals with a growth mindset believe that intelligence and abilities can be developed through effort and persistence. Students with a growth mindset are more motivated to learn because they believe that they can improve their abilities through hard work.

Teacher Support: Johnmarshall Reeve, another psychologist, has conducted research on the importance of teacher support for student motivation. Reeve found that students who perceive their teachers as supportive and caring are more motivated to learn and have higher academic achievement.

Effective Classroom Practices: Robert J. Marzano, an educational researcher, has conducted extensive research on classroom practices that promote student motivation. Marzano identified factors such as setting goals, providing feedback, using cooperative learning strategies, and offering choice as key classroom practices that enhance student motivation [4].

Self-Efficacy: Albert Bandura, a psychologist, developed the concept of self-efficacy. Self-efficacy refers to an individual's belief in their ability to perform a task successfully. Bandura found that students with high self-efficacy are more motivated to learn and are more likely to achieve their goals [1].

Conclusion:

In conclusion, understanding the key factors that affect student motivation during education is crucial for educators to create a positive learning environment that promotes student success. The self-determination theory, growth mindset, teacher support, effective classroom practices, and self-efficacy are all important factors that can enhance student motivation. By applying these factors in the classroom, educators can create a more engaging and supportive learning environment that helps students achieve their academic goals. Further research is needed to explore the interaction of these factors in different cultural and educational contexts to enhance our understanding of their effects on student motivation.

References:

1. Bandura A. Self-efficacy: The exercise of control. Freeman. 1997. 32-48.
2. Ryan R. M. & Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist. 2000. 68-78.
3. Dweck C. S. Mindset: The new psychology of success. Ballantine Books. 2006.
4. Marzano R. J. What works in schools: Translating research into action. Association for Supervision and Curriculum Development. 2003.
5. Reeve J. Why teachers adopt a controlling motivating style toward students and how they can become more autonomy supportive. Educational Psychologist. 2009. 159-175.

УДК 1751

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У СТУДЕНТІВ

Сухомлин Оксана Андріївна, *асистент кафедри англійської філології, НУБіП , м. Київ (oksana-kobal@ukr.net)*

Анотація: стаття присвячена питанням інформатизації вищої освіти. У ній зроблений акцент на формування умінь у студентів самостійно набувати знань за допомогою сучасних технологій.

Ключові слова: уміння, студент, знання, технологія, інформатизація.

Діяльність організацій вищої освіти має здійснюватися з урахуванням актуальних тенденцій та закономірностей у суспільному розвиткові. Процеси формування загальнокультурних та професійних компетенцій у студентів можуть успішно здійснюватися лише за умови розуміння того, що зараз є важливим для соціуму загалом і представників студентської молоді, зокрема.

У сучасних умовах інформаційних технологій вища освіта перебуває у процесі значного розвитку, що передбачає використання сучасних методів та засобів навчання. Інформатизація вищої освіти є актуальною тенденцією сучасного соціально-економічного розвитку, оскільки цифрове суспільство вимагає від людей певних компетенцій, що передбачають володіння новітніми технологіями.

Одним із ключових аспектів інформатизації вищої освіти є створення та використання систем навчання, які дозволяють формувати уміння самостійно здобувати знання за допомогою сучасних технологій. Це передбачає використання різних електронних ресурсів, які забезпечують доступ до актуальної інформації, дистанційне навчання та взаємодію між студентами та викладачами.

Також важливим аспектом є модернізація способів управління системою освіти, що можливо завдяки використанню автоматизованих баз даних. Це дозволяє забезпечити ефективний контроль за навчальним процесом та забезпечити зберігання та обробку великих обсягів даних.

Окрім цього, навчання базового програмування та підвищення інформаційної грамотності стають дедалі більш важливими компонентами сучасної вищої освіти. Це дозволяє студентам не тільки здобувати нові знання та вміння, але й бути готовими до роботи в цифровому суспільстві.

Оскільки сучасні роботодавці зацікавлені у грамотних та кваліфікованих професіоналах, здатних не просто сумлінно виконувати дані їм доручення, а й готових прийняти на себе відповідальність за самостійне виконання низки завдань у рамках певного кола посадових обов'язків. Завданням вищої школи у подібному контексті можна вважати підготовку випускників до ефективної професійної діяльності. На практиці для цього можуть застосовуватися різні підходи, одним із яких є оптимізація самостійної роботи студентів. При правильній організації це дозволить їм навчитися самостійно планувати свій час, визначати черговість виконання завдань на шляху досягнення мети, грамотно розставляти пріоритети та відповідально підходити до процесів самоконтролю. Від кожного викладача у цьому контексті потрібне не тільки володіти дисципліною, що викладається, але і знання педагогіки, психології та методики викладання у закладі вищої освіти. При цьому дуже доречним нам представляється використання потенціалу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для організації самостійної роботи студентів з різних дисциплін. Це дозволить полегшити процес освоєння ними навчального матеріалу, оскільки, по-перше, вони будуть мати можливість займатися не лише на території вишу (у спеціалізованих аудиторіях або читальних залах), але й у будь-якому місці, де є доступ до Інтернету і, по-друге, для сучасних студентів акценти спілкування зміщуються якраз убік віртуальної взаємодії, тому подібна робота буде їм звична та зрозуміла. Трансформація самостійної роботи студентів у контексті актуальних тенденцій інформатизації вищої освіти можлива при виконанні низки умов, до яких можна віднести наявність певного рівня цифрової грамотності у всіх учасників навчально-виховного процесу.

Під *цифровою грамотністю* розуміють: готовність та здатність особистості застосовувати цифрові технології впевнено та ефективно у всіх сферах життєдіяльності; набір знань, умінь та навичок, тобто компетенцій, які необхідні для життя в сучасному світі, для ефективного використання цифрових технологій та ресурсів Інтернету; здатність використовувати інформаційні технології для пошуку, розуміння, оцінки, створення та передачі цифрової інформації.

Формування цифрової грамотності студентів відбувається у кількох аспектах: вивчення інформаційних технологій, самостійне використання студентами комп'ютерів, телефонів з доступом до Інтернету для навчання та спілкування. У викладачів до цим аспектам можна додати підвищення кваліфікації та професійну перепідготовку з курсів, пов'язаних із застосуванням інформаційних технологій при реалізації освітніх програм різного рівня.
Все це має сформувати у учасників навчального процесу як грамотних та впевнених користувачів, здатних взаємодіяти у віртуальному середовищі та успішно застосовувати інформаційні технології у своїй навчальній та професійній діяльності.

Список літератури

1. Арістова Н. О. Формування професійної суб'єктності майбутніх філологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти". Київ, 2017. 41 с.
2. Гуцан О. М. Наукометрична систематизація теоретичних підходів до формування мотивації. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Економічні науки. Bulletin of the National Technical University "KhPI". Economic sciences.* зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2019. № 23. С. 106-110.
3. Заровецький В., Грабовська В. Методи вивчення іноземної мови в закладах вищої освіти. *Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів та фахівців із права*. Матеріали XI міжвузівської науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 23 квітня 2021 року). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 38-41
4. Козуб Л. С., Валігура О. Р., Васько Р. В., Сучасні лінгвістичні дослідження. Хрестоматія. Тернопіль: Вектор, 2016. 528 с.
5. Малихін О. В. Компетентнісно-орієнтована парадигма підготовки майбутнього філолога : монографія / за ред. проф. О. В. Малихін. Київ : ТОВ Н ВО "Інтерсервіс", 2016. с. 558
6. Малихін О. В., Ярмольчук Т. М. Фахова підготовка майбутніх фахівців-філологів засобами інформаційного середовища. *Суб'єктивація процесу фахової підготовки майбутнього філолога: теоретичні і практичні аспекти : монографія* / за ред. проф. О. В. Малихіна. К. : НУБіП України, 2017. Ч. 1. С. 202–229
7. Новікова, О. В. Формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Херсонський держ. Херсон : ХДУ, 2020. 70 с.
8. Сопівник Р. В. Методика формування мотивації учіння студентів в аграрних закладах вищої освіти. Науковий журнал «*Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія*» 2020. Вип. 11(4), С. 31-39. URL: http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pedagogica/article/view/14622 (дата звернення: 03.06.2021)
9. Халявка Л. В., Савицька Т.В., Горбенко Є.В. Деякі аспекти підвищення мотивації іноземних студентів до вивчення української мови. 2021. С 224-226. URL: 2021 http://elib.umsa.edu.ua/jspui/bitstream/umsa/15969/1/Savicka.pdf (дата звернення: 03.06.2021)
10. Ярмольчук Т. М. Реалізація компетентнісно-орієнтована парадигма організації освітнього процесу у вищій школі, *Молодь і ринок №9*, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2017. С. 164-168

Event-management як інструмент в арсеналі майбутніх фахівців по створення іміджу компанії.

ШКВАРУН Любов Ігорівна, старший викладач кафедри готельно-ресторанної справи та туризму, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

Сьогодні event-менеджмент грає величезну роль успішного функціонування будь-якої сучасної компанії або підприємства. Сучасні тенденції event-менеджменту знаходять своє безпосереднє представлення також і в практиці діяльності органів публічної влади. Така

діяльність допомагає також розв'язати проблеми соціального характеру, які вирішувати лише адміністративними методами на сьогодні неможливо — організація подій соціального значення, проведення соціальних акцій, підтримка волонтерських ініціатив тощо.

Професію івент менеджера однієї з перших внесли в список майбутніх затребуваних професій світу. Там також знаходяться IT фахівці, інженери 3D моделювання та ін.

Світ став дуже динамічним, все змінюється з неймовірною швидкістю, з'являється все більше складнощів і прогнозувати щось дуже важко. Пандемія та війна стали для українського бізнесу «зовнішніми факторами», які майже ніхто не міг передбачити. Це той самий «форс-мажор», про який обов'язково згадували у всіх договорах, але ніколи не думали, що доведеться в цих умовах працювати. *Але попри всі складнощі, після важких часів обов'язково відкривається вікно нових можливостей.* В економіці є таке поняття як «ефект пружини». Якщо довго немає попиту на певні послуги, енергія акумулюється, напруга наростає, в цей час умови починають змінюватися, після чого галузь вистрілює в новий виток розвитку. Це, в першу чергу, стосується акул івент індустрії: маючи нестандартний підхід до будь-яких ситуацій в принципі, керівники відкрили нові напрямки і зібрали ті знання, які врятують бізнес в будь-якому форс-мажорі.

Нажаль «event менеджмент» в Україні не входить в програму вищої освіти, а от потреба в таких фахівцях лишається актуальною. Є наближені спеціальності (наприклад, PR або менеджмент організації), але вони не охоплюють всі аспекти і тонкощі цієї професії. Велика ємність ринку, яка з часом заповниться сотнями нових компаній, надасть можливість талановитим event-менеджерам зайняти свою нішу.

Event - менеджмент- *це найцінніший інструментів комунікації*, спрямований на отримання не одноразового ефекту, а довготривалого процесу у формуванні іміджу підприємства, його впливу на суспільні інтереси та потреби. *Для того, щоб завоювати увагу клієнта треба впливати максимально комплексно. Потрібен глобальний підхід, який охоплює: завдання/цілі, стратегію, ідею, концепт, форму/канал, втілення, результати.*

Будь-яка компанія, що поважає себе, повинна мати продуктивні і грамотні відносини з клієнтами, дилерами, постачальниками і громадськими колами, зацікавленими в діяльності даної організації. Цей процес включає кілька етапів. Ключовим з них є формування іміджу і репутації.

Структура іміджу і репутації компанії включає:

- 1. **Імідж товару** (послуги) - уявлення людей про унікальні характеристики, якими, на їхню думку, володіє товар.
- 2. **Імідж споживачів** товару включає уявлення про стиль життя, суспільний статус і деякі особистісні (психологічні) характеристики споживачів.
- 3. **Внутрішній імідж організації** - це уявлення співробітників про свою організацію. Основними детермінантами його є культура і соціально психологічний клімат.
- 4. **Імідж керівника** або основних керівників організації включає уявлення про здібності, установки, ціннісні орієнтації, психологічні характеристики й зовнішність керівника.
- 5. **Імідж персоналу** - це збірний, узагальнений образ персоналу, що розкриває найбільш характерні для нього риси.
- 6. **Візуальний імідж організації** - уявлення про організацію, субстратом яких є зорові відчуття, що фіксують інформацію про інтер'єр офісу, торговельних і демонстраційних залів, фірмову символіку організації тощо.
- 7. **Соціальний імідж організації** - уявлення широкого загалу про соціальні цілі й роль організації в економічному, соціальному й культурному житті суспільства.
- 8. **Бізнес-імідж організації** - уявлення про організацію як суб'єкта ділової активності. Його складовою є ділова репутація, обсяг продажів, відносна частка ринку, інноваційність технології, широта асортименту товарів, гнучкість цінової політики тощо. Імідж організації має відносну стабільність.

- 9. **Ділова репутація компанії** – один з найважливіших показників успішності будь-якого бізнесу.

Імідж і репутація компанії багато в чому визначають успішність її життєдіяльності. Незважаючи на схожість визначень, вони мають ряд відмінностей. Так, імідж, це більш поверхневе поняття, яке швидко створюється і легко коригується за допомогою інформаційного простору та ЗМІ А от репутація формується роками, переважно, за допомогою особистого контакту і важче коригується. Тому цінність репутації компанії вище, і збереження доброї слави є стратегічним завданням організації.

УДК 502.175:338.439:711.168(477+100)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ АГАРАРНИХ КОЛЕДЖІВ

Афанасьєва О.Б., аспірант кафедри управління та освітніх технологій
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Якість освіти є наріжним каменем у багатьох країнах Європейського Союзу на протязі останніх років. У нашій країні в умовах викликів сьогодення це питання стоїть надто гостро не лише перед закладами вищої освіти, а в першу чергу перед закладами фахової передвищої освіти. Про це також наголосив у першій своїй промові на посаді Міністра освіти та науки - Оксен Лісовий.

Перед аграрними фаховими коледжами постає подвійного характеру завдання, з одного боку - це підготовка високопрофесіональних фахівців аграрної галузі, для забезпечення продовольчої безпеки країни в у мовах війни та повоєнні часи [1]. З іншого боку - в умовах дистанційної та змішаної форми навчання віднайти нові методи, підходи для формування професійної компетентності майбутніх технологів з виробництва та переробки продукції тваринництва.

Принципами сучасного забезпечення якості підготовки фахівців у загальноєвропейському просторівищої освіти є: відповідальність за ефективність процесу забезпечення якості; запровадження філософії якості; врахування відмінних рис у закладах освіти, навчальних програмах, системах, контингентному складі студентів; основа системи забезпечення якості на потребах ринку праці та очікуваних результатах навчання студентів, стейкхолдерів та суспільства загалом. Інструментами, які регулюють якість підготовки фахівців, є стандартизація спеціальностей, моделі компетенцій, системи забезпечення якості здобутих компетенцій тощо [2]. Дороговказом, зокрема, для нашої країни в розвитку професійної освіти є розробка спільних принципів, підходів, методик у формуванні компетентностей майбутніх фахових молодших бакалаврів технологів.

Відповідно до аналітики Міністерства освіти і науки України основним напрямом розвитку вищої та фахової передвищої освіти в повоєнний період стане адаптація до європейських стандартів кваліфікацій та реалізації статусу кандидата на членство в ЄС, зокрема гармонізації нормативного та методологічного забезпечення сфери фахової передвищої освіти [3].

Дистанційна форма навчання за часи пандемії мала перехідний-адапційний характер і була певним викликом для педагогічних працівників. Наразі дистанційне навчання як інноваційна технологія нинішнього етапу розвитку суспільства є дієвою рушійною силою в наданні інформації та знань не тільки в традиційному друкованому форматі, але і в цифровому, що в свою чергу дозволяє більш ефективно створювати, зберігати, організовувати доступ (у синхронному та асинхронному типі взаємодії між учасниками освітнього процесу) і використовувати інформацію для вирішення практичних ситуаційних задач. Дистанційна форма навчання надає нові унікальні можливості для прогресу вмінь та навичок студентів, вдосконалення якості освіти. Технології дистанційного навчання вдосконалюються, оскільки не існує конкретних кордонів

розвитку творчості, креативності, інноваційності, майстерності викладачів у створенні все нових електронних засобів навчання, різноплановій побудові дистанційних занять з використанням різних педагогічних методик, розробленні дистанційних курсів тощо. До технологій дистанційного навчання, котрі є ефективними в формуванні компетентностей у технологів можна віднести: метод проєктів, моделювання професійних ситуацій, ділові ігри, проведення круглих столів тощо. Дані технології зорієнтовані на особистість студента, на його активну участь у саморозвитку, отриманні якісних знань, фахових умінь, творче рішення конкретних виробничих проблем. Також не менш важливим у становленні майбутнього фахівця- технолога є формування загальних компетентностей, зокрема: здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології; та здатність працювати в команді [4]. Таким чином, крім спеціальних компетентностей засобами та методика інноваційних дистанційних технологій формуються навички роботи з необхідним програмним продуктами комунікацій, а також комп'ютерними системами управління в галузі тваринництва.

Перелік посилань

1. Бородієнко О. В. Забезпечення якості підготовки педагогів професійного навчання: аналіз зарубіжного досвіду. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка: зб. наук. пр.* 2018. Вип. 16. С. 152-161.

2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-vukrayini-na-20222032-roki-286-.

3. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник: Міністерство освіти та науки України, 2022р. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf

4. Стандарт фахової передвищої освіти: освітньо-професійний ступінь фаховий молодший бакалавр, галузь знань 20 Аграрні науки та продовольство, спеціальність 204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 30.12.2021 р. № 1478. https://osvita.ua/doc/files/news/859/85941/204-Tekhn_vyrobn_perer_produkts_tvarynn_.pdf

УДК: 631.15:378.663-057.87

ДІАГНОСТУВАЛЬНІ ПРОФЕСІЙНІ ЗАВДАННЯ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ З АГРОІНЖЕНЕРІЇ

Гребінчак О.І., аспірант (direktor@nkatk.com), **Буцик І.М**., доктор педагогічних наук, доцент (i.butsyk@nubip.edu.ua)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Сьогоднішніми пріоритетними завданнями в освіті України є чітка спрямованість на якісну підготовку професійних кадрів, в основі якої формування у особисті високого рівня професійної компетентності, що стає підґрунтям її успішності та конкурентоспроможності. Сучасною характерною особливістю аграрного виробництва є його постійний розвиток, що відбувається за рахунок впровадження нової техніки, технологій, засобів, форм господарювання та управління. За таких динамічних процесів однією із визначальних фігур в організації аграрного виробництва є фаховий молодший бакалавр з агроінженерії, від ефективної професійної діяльності якого залежить і ефективність самої галузі.

Професійна діяльність фахового молодшого бакалавра з агроінженерії спрямована на виконання завдань із забезпечення ефективного функціонування техніки та механізованих технологій в аграрному виробництві. Така діяльність наповнена різноманітними видами робіт, що спрямовані на проведення діагностування, налагодження, ремонту та зберігання

сільськогосподарської техніки. Означене ставить перед фаховою передвищою освітою в Україні чітке завдання, що полягає у побудові якісної професійної підготовки молодших бакалаврів, в основі якої набуття особистістю діагностувальної компетентності.

Діагностування у професійній діяльності фахівця з агроінженерії – це процес визначення технічного стану сільськогосподарської техніки з метою встановлення її функціональних можливостей. Діагностувальна компетентність фахового молодшого бакалавра є складником спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, що дозволяє повною мірою підготувати його до проведення діагностики об'єктів техніки. Діагностувальну компетентність ми розглядаємо як інтегровану якість особистості, що виявляється у її здатності й готовності до усвідомлення та визначення професійних діагностувальних потреб і завдань та здійснення ефективної діагностичної роботи на основі оптимального застосування засобів та методик діагностики з урахуванням специфіки аграрного виробництва.

Підготовка фахового молодшого бакалавра до виконання робіт з діагностування вимагає попереднього вивчення структури, змісту та специфіки такої діяльності. З метою встановлення складників діагностувальної компетентності фахового молодшого бакалавра з агроінженерії було проведено аналіз посадових інструкцій (технік-механік сільськогосподарського виробництва, механік, механік автомобільної колони, механік дільниці, механік цеху, технік-мехатронік, технік-механік із меліорації сільськогосподарського виробництва, **механік з ремонту устаткування**), що дозволив визначити основні діагностувальні професійні завдання, серед яких завдання, що вимагають:

- налагодження машин, устаткування, оцінювання якості та ефективності їх роботи;
- контроль якості машин, устаткування, вузлів, деталей;
- контроль за якістю ремонтних робіт і встановлення причини браку;
- вивчення умов роботи устаткування, окремих деталей і вузлів з метою виявлення причин передчасного спрацювання, проведення аналізу причин і тривалості простоїв, пов'язаних з технічним станом устаткування та автомобільного транспорту;
- здійснення нагляду за технічним станом та якістю використання й обслуговування машин і механізмів;
- приймання нових машин та їх технічний огляд;
- забезпечення системи планово-запобіжного ремонту і раціональної експлуатації технологічного устаткування;
- аналіз стану приладів та мехатронних систем з одночасним веденням технічної документації;
- тестування елементів, модулей та компонентів, розрахунок їх параметрів;
- розробка планів і графіків високопродуктивного використання меліоративних, будівельних і сільськогосподарських машин, устаткування ремонтної бази та засобів механізації;
- проведення діагностування техніки, технічне обслуговування, ремонт і зберігання;
- розрахування і визначення оптимальних регулювальних та технологічних параметрів;
- налагодження машин та устаткування, оцінка якості й ефективності їх роботи;
- контроль за проведенням дефектоскопії устаткування, інструменту і пристроїв.

У результаті проведеної роботи було встановлено, що фаховий молодший бакалавр під час виконання професійних завдань здійснює певні дії, що складають його поетапну діяльність із застосуванням спеціальних методів. На основі отриманих результатів було запропоновано комплекс спеціалізованих навчальних завдань, застосування яких в закладах передвищої освіти дозволить цілеспрямовано формувати діагностувальну компетентність у майбутніх фахових молодших бакалаврів з агроінженерії.

УДК 378.145

ФРАНЦУЗЬКИЙ ДОСВІД ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПЕЙЗАЖНОГО ПРОФІЛЮ ОС «БАКАЛАВР»

Заболотська І.О., аспірант (irynazabolotska@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

Війна створила неймовірно важкі часи для України та висунула безліч викликів для української держави. Внаслідок цього, для виживання та збереження конкурентоспроможності, негайного перегляду та удосконалення вимагають декілька державних секторів, одним з яких є сектор освіти як важливий інструмент для побудови майбутнього країни. На превеликий жаль, нищівних руйнацій зазнали чисельні міста України, порушено цілі екосистеми навколишнього середовища. Для якнайшвидшого їх відновлення досить важливою є ефективна підготовка фахівців з озеленення територій. Тому нагальним є впровадження позитивного досвіду інших держав, імплементація вже відпрацьованих та перевірених часом схем та формул. У зв'язку з цим, розглянемо досвід Франції (одного зі світових лідерів з ландшафтного дизайну) щодо підготовки фахівців садово-паркового господарства. Для прикладу ми взяли Вищу аграрну школу міста Анже (ESA – École Supérieure des Agricultures), яка розташована на території відомих садів долини Луари, за що ці землі також називають «садами Франції».

На рівні бакалаврату ESA пропонує навчання протягом 2х або 3х років після отримання повної середньої освіти (Bac). По завершенні базового дворічного курсу з Ландшафтного дизайну студент отримує диплом техніка *BTS (Brevet de technicien supérieur*). А ще один додатковий рік навчання надає право отримати диплом *Licence Pro Aménagement Paysager* (базова вища професыйна освіта). Особливістю організації професійної підготовки за даною спеціальністю є те, що з самого початку воно відбувається за дуальною формою, де 55% часу студент проводить на виробництві, а 45% часу - в аудиторії, що складає на рік приблизно 26 тижнів на підприємстві (тривалістю від 3 до 9 тижнів з поступовим збільшенням часу), 21 тиждень в аудиторії (тривалістю від 2 до 7 тижнів) і 5 тижнів оплачуваної відпустки.

Програма аудиторного навчання рівня *BTS* включає наступні дисципліни, які розподілено за блоками : **Основний блок - 37.5%:** • Економічні, соціальні та управлінські науки •Техніки самовираження, комунікації, анімації та документації • Іноземна мова • Фізичне виховання і спорт • Аналіз даних (математика) • Комп'ютерні та мультимедійні технології • Особистий професійний проект під супроводом керівника. **Професійний блок з ландшафтного дизайну - 56%:** Економічний модуль: • Суб'єкти, політики та методи упорядкування території • Історико-культурний підхід до пейзажу та планування ландшафту. Професійний модуль: • Рослина в своєму навколишньому середовищі • Корисні техніки з вивчення пейзажу перед розробкою ландшафту • Проект благоустрою та план ландшафтного господарства • Роботи зі створення ландшафту та упорядкування території. Модуль на вибір: •Планування, менеджмент та опанування технік з благоустрою території •Пластичні практики та прикладна комунікація в проектах з озеленення. Модуль місцевої ініціативи на вибір - 3% • Ландшафт і арт-терапія: урахування здоров'я при розробці ландшафту • Сільське господарство в місті • Дикорослі рослини: знайомство з місцевими рослинами**.** **Мультидисциплінарний блок - 3,3%:** Надбання певних навичок і знань завдяки висвітленню об'єкта дослідження з точок зору декількох дисциплін (тематичні дослідження, опитування, візити, практичні роботи ...)

Станом на 2021 рік 85% учнів ESA успішно завершують рівень BTS та 49% потім продовжують навчатися ще один рік на наступному рівні - *Licence pro Aménagement Paysager* (повний бакалаврат). Цей ступінь бакалавра з ландшафтного дизайну навчає розробляти та керувати екологічно відповідальними проектами озеленення. **Обов'язкова університетська програма** навчання (350 годин) Licence pro «Ландшафтний дизайн» складається із загальної та методологічної освітньої компоненти університетського типу, а також професійної

компоненти. Загальна освіта спрямована на розуміння контексту компанії та її стратегії, постановку проблеми, проведення відповідних та аргументованих досліджень, спілкування в професійній ситуації. Спеціалізоване навчання поглиблює компетенції щодо аналізу, створення ландшафту та керування територією. Це дисципліни з наступних блоків: комунікація – 70 годин; методологічний інструментарій – 75 годин; підприємство та його оточення – 85 годин; ландшафтний аналіз та дизайн – 120 годин.

Також є **вибіркові дисципліни** – 150 годин – такі як інфографіка: загальні інструменти інфографіки; інструменти, специфічні для ландшафтної графіки (Autocad, Photoshop, Civil 3 D); методи та прийоми створення, розробки, презентації та комунікації проекту; та управління ділянкою та еко-відповідальне управління просторами: методи розробки та планування, упорядкування, моніторинг та управління, економічне управління та оцінка витрат, еко-менеджмент ландшафтного дизайну.

Кульмінацією навчання є **проект** із супроводом – 140 год. Занурення у професійну ситуацію, керований проект - це дослідження, проведене в групі, за реальним замовленням підприємства. Наприклад: дизайн саду ідей, дизайн ландшафтного парку, впровадження маршруту ознайомлення з ландшафтом для різних транспортних засобів тощо. Таким чином, команда веде себе як міні-дизайнерське бюро, в супроводі викладача-ландшафтного спеціаліста, і потім захищається усно і письмово в присутності свого клієнта.

Навчання-стажування безпосередньо на виробництві складає 420 год. Це професійне занурення в підприємство, вивчення структури компанії, що потім розглядається у професійному проекті студента. Місцями стажування можуть бути: дизайнерські бюро, структури, що займаються аналізом та анімацією ландшафту, підприємства, місцева влада, тематичні парки тощо.

Слід зазначити, що така дуальна система навчання показала себе високо ефективною у Франції, про що свідчить той факт, що 90% випускників ESA Licence pro успішно працевлаштовуються протягом 6 місяців після завершення навчання (дані за 2021 рік). Також перевагами такого навчання є тісні та міцні зв'язки з мережею компаній на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Отже, вище описаний досвід професійної підготовки у сфері садово-паркового господарства вартує ретельної уваги з боку українських закладів вищої освіти подібного профілю.

Перелік посилань

1. Licence pro Aménagement Paysager (AP). *ESA*. URL: https://www.groupe-esa.com/formation/licence-pro-amenagement-paysager-en-apprentissage/ (дата звернення 29.03.2023)
2. Référentiel de diplôme. Brevet de technicien supérieur agricole «Aménagements paysagers» URL: https://chlorofil.fr/fileadmin/user_upload/02-diplomes/referentiels/secondaire/btsa/ap-2024/btsa-ap-ref-2303.pdf (дата звернення 30.03.2023)

УДК 378.147

ІНЖЕНЕРНІ ПРОФЕСІЇ У ФЕДЕРАТИВНІЙ РЕСПУБЛІЦІ НІМЕЧЧИНА

Москаленко В. О., *аспірант (vladkiew15@gmail.com)*
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Інженерні професії належать у Німеччині до найбільш поширених і популярних. За наявними даними, у Федеративній Республіці Німеччина працює близько 1,6 мільйона інженерів, що набагато більше, ніж у будь-якій іншій європейській країні [1, с.4]. Інженером є та особа, яка має диплом інженера, отриманий в університеті, вищій школі або університеті прикладних наук. Випускники інженерних шкіл у колишній НДР або ФРН, які успішно

пройшли процедуру визнання, вважаються випускниками університетів прикладних наук [1, с.30].

Німеччина традиційно вважається країною з потужною інженерною освітою. Останнім часом дедалі частіше звертають увагу на те, що інженерні професії існують не тільки у їхньому класичному вигляді, але й реалізуються як професії з різними профілями вимог. Як зауважують автори звіту «Ingenieure auf einen Blick. Erwerbstätigkeit, Innovation, Wertschöpfung», складеного науковцями Інституту німецької економіки, це стає можливим завдяки тому під час навчання інженери набувають компетентнотей, які мають наскрізний характер і не прив'язані до окремих галузей чи професійних сфер, а можуть продуктивно використовуватися в багатьох професійних профілях [1, с.4]. До таких компетентностей віднесено, зокрема, здатність до абстрактного математично-аналітичного мислення, навички роботи з різним програмним забезпеченням, уміння вирішувати складні технічні проблеми на практиці.

Уявлення про інженера як про переважно професію у промисловому секторі вже давно застаріло. Згідно зі статистичними даними [1, с.6], наслідок структурних змін у бік економіки, заснованої на знаннях, і збільшення аутсорсингу сфер послуг, які раніше надавалися промисловими компаніями (IT, планування, системна інтеграція, комп'ютерна інженерія тощо), лише 48 відсотків усіх інженерів сьогодні працюють у так званому вторинному секторі (промисловість) навіть у Німеччині, яка є особливо індустріальною країною. Вже більше половини всіх інженерів працюють у третинному секторі (послуги). Невелика частка (близько одного відсотка) зайнята в первинному секторі (сільське господарство та видобуток ресурсів).

Варто зазначити, що сфери діяльності інженерів змінюються під впливом певних тенденцій, зокрема, таких як розвиток екологічно чистих технологій, поширення відновлюваних джерел енергії, штучний інтелект, автономне водіння транспортних засобів, робототехніка та нові системи переробки [2]. Період пандемії коронавірусу теж позначився на занятості інженерів та потребах у цих фахівцях у окремих галузях [3]. Особлива потреба у інженерах відзначається у останні кілька років у автомобілебудуванні, інженерії постачання, техніці автоматизації, енергетиці, електротехніці, металообробці й зварювальній техніці та цивільному будівництві.

Розглядаючи освітні програми німецьких університетів, можна помітити врахування нових умов на ринку праці та викликів часу.

Перелік посилань

1. Ingenieure auf einen Blick. Erwerbstätigkeit, Innovation, Wertschöpfung. Institut der deutschen Wirtschaft Köln, 2012.
2. Lamkemeyer, Tim. Wie sieht der Arbeitsmarkt für Ingenieure 2023 aus? URL: https://www.get-in-engineering.de/magazin/arbeitswelt/arbeitsmarkt/arbeitsmarkt-fuer-ingenieure
3. Plünnecke, Axel, 2022, Ingenieurmonitor 2021/IV – Der regionale Arbeitsmarkt in den Ingenieurberufen, Gutachten für den Verein Deutscher Ingenieure e.V., Köln.

УДК 159.955

РОЗВИТОК ПРАКТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ В ПРОФЕСІЙНОМУ ЖИТТІ

Мунтян І.В., *аспірант кафедри педагогіки (igormun22@gmail.com)*
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Низка світових та вітчизняних науковців розглядає аспекти формування практичного мислення як один з перспективних напрямків практичної підготовки майбутніх фахівців. Ці питання можуть бути корисними для покращення вітчизняної системи вищої освіти, зокрема

для професійної підготовки фахівців спроможних відновлювати господарство України у післявоєнний час, зокрема у сільськогосподарської сфері діяльності.

Практичний аспект мислення в контексті розвитку інтелекту, професійного та творчого мислення досліджувався науковцями протягом 20-го століття. Л. Виготський, роботи якого стали поштовхом у початкових дослідженнях практичного мислення зазначає, що в поведінці як дитини, так і в поведінці культурної дорослої людини практичне використання знарядь і символічної форми діяльності, формують складну психологічну єдність, де символічна діяльність спрямована на організацію практичних операцій шляхом створення стимулів другого порядку планування власної поведінки суб'єкта. Педагогічною умовою розвитку практичного інтелекту індивіда є моделювання нової ситуації, що вимагає від нього адекватного пристосування до нових умов і нового методу для розв'язання проблеми [1, с.38].

Наступні дослідження практичний мислення, що пов'язані з іменами С. Рубінштейна та Б. Теплова, зробили важливий крок в розв'язання проблеми практичного мислення. С. Рубінштейн охарактеризував властивості практичного мислення та виділив його три особливості: збіг поля зору думки і наочного споглядання, специфіку ситуації дії, можливість «мислення діями». Б. Теплов виокремив принципову різницю між теоретичним і практичним видами мислення, розкрив психологічну характеристику практичне мислення, проаналізував форми отримання інформації та способи її особистісної інтерпретації, шляхи її перетворення на мотив вчинку, діалектику вербальних, образних і сенсомоторних форм психічних процесів та ін. [2].

Наступним кроком розвитку практичного мислення стала запропонована вченим M. Polanyi концепція неявного знання. Науковець відзначив вплив неявного (або «мовчазного») знання на сприйняття і наукове мислення та підкреслив, що воно має передаватися прикладом і практикою, часто в неявному вигляді [3; 4].

Сучасні дослідження практичного мислення пов'язуються з теорією практичного інтелекту розробленою R. Sternberg, R.Wagner та їх колегами.

За теорією R. Sternberg, головними в інтелектуальному функціонуванні є три складові набуття знань: селективне кодування, селективне комбінування та вибіркове порівняння. Селективне кодування передбачає відділення важливої інформації від незначної. Коли з'являється нова інформація, значуща для виділених цілей, то вона губиться у значному обсязі незначної інформації. Критичним завданням стає «відділення зерна від полови», розпізнавання серед отриманої інформації значущої для досягнення мети. Селективне комбінування – це поєднання фрагментів закодованої інформації в єдине ціле для формування інтегрованої структури знань (створення варіантів нової форми-ідеї). Вибіркове порівняння – це співвіднесення нової інформації з раніше сформованими структурами знань. Недостатньо просто закодувати та скомбінувати інформацію, вона має бути пов'язана з будь-якою вже наявною базою знань [1; 5].

Теорія практичного інтелекту отримала як велику кількість прихильників, які докладають зусиль до її розвитку, так певну кількість критиків. Зокрема низка психологів дорікає R. Sternberg, що він висунув на перший план ту сторону практичного інтелекту, яка пов'язана із соціальною дійсністю. На нашу думку, таке змішання понять когнітивного та соціального має право на існування, тому що це відображає процеси змін у професійному світі: ручна праця займає дедалі менше місця, управління механічними системами передається комп'ютеру, а взаємодія з людьми набуває на роботі дедалі більшого значення, соціальна взаємодія становить значну частку практичної діяльності людей, тому зближення практичного інтелекту із соціальним має під собою підстави.

Отже, теорія практичного інтелекту надала один із засобів для розуміння експертної професійної діяльності, висвітливши складну, постійно мінливу взаємодію людини і середовища, яка дозволяє досягати успіху в професійному та повсякденному житті. Теорія практичного інтелекту пояснює взаємозв'язок між інтелектом та: 1) розумною поведінкою окремої особистості, що обумовлюється її внутрішнім світом та механізмами мислення; 2)

досвідом, який є сполучною ланкою між внутрішнім і зовнішнім світом окремої людини; 3) використанням когнітивних механізмів особистості, у повсякденному житті, для досягнення функціональної адаптації до навколишнього світу.

Перелік посилань

1. Практичний інтелект учнівської молоді: діагностика обдарованості : монографія / В. П. Тименко, С. О. Довгий, М. Ю. Мельник, Т. М. Тригуб, М. П. Кузьмінець. Київ , Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2018. 176 с.

2. Ягупова, О. В. Проблема практичного мислення у психологічних дослідженнях. *Наук. зап. Харк. ун-ту Повітр. сил. Соц. філос., психологія*. 2007. № *2*. С. 194-202

3. Polanyi, Michael (1958). Personal Knowledge: Towards a Post-Critical Philosophy. Chicago: University of Chicago Press. Available at: https://books.google.com/books?id=0Rtu8kCpvz4C&printsec=front_cover

4. Polanyi, Michael & Sen, Amartya (1966). The Tacit Dimension. Chicago, IL: University of Chicago

5.Sternberg, R. J. (2012). The triarchic theory of successful intelligence. In D. P. Flanagan & P. L. Harrison (Eds.), *Contemporary intellectual assessment: Theories, tests, and issues* (pp. 156–177). The Guilford Press.

УДК 37.091.33:005.8:364.4-057.21:355.01

МЕТОД ПРОЕКТУ ЯК СУЧАСНА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ, ЩО СПРИЯЄ ФОРМУВАННЮ ПРОЕКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ВІЙНИ.

Нагорна К.В. аспірант (k.v.nagorna@gmail.com)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

Сучасний стан освіти перебуває на етапі кризи, адже війна внесла свої корективи в освітній процес. Перехід на очно-дистанційний формат, зумовив пошуки шляхів ефективнішого викладання. Проект є відповіддю на виклик сучасного часу та ситуацій, сукупністю дій, які пов'язані зі змінами.

Метод проектів – комплексний навчальний метод, засіб навчання, який дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість виявити творчі здібності у плануванні, організації та контролі своєї діяльності та діяльності інших [1]. Дослідники вважають, що наразі проєктність – це один із вимірів рівня культури суспільства, а проектна діяльність забезпечує активне залучення всіх учасників освітнього процесу до вирішення власних життєвих і професійних завдань.

Вирішальне значення у розвитку проєктів має сформульований Дж. Дьюї принцип навчання – «навчання через дію», за яким сутністю процесу навчання є відкриття, реальне втілення чогось нового [2].

Проєктне навчання стимулює й посилює позитивну мотивацію до навчання, оскільки воно є особистісно-орієнтованим.

Ефективне застосування даного методу знайшов своє відображення в професійній діяльності фахівців соціономічного профілю. Адже їх професійна діяльність пов'язана з вирішенням соціальних та інших проблем суспільства. І справді, варто зауважити, що в режимі реалізації проектів здійснюється значна частина не тільки освітньої, але й професійної, а також соціально значущої діяльності фахівців соціономічного профілю.

Метод проєктів допомагає стимулювати активність, творчий підхід, дослідницькі навички для пошуку нових підходів для вирішення соціальних проблем. Особливістю цього методу є активне залучення студентів у навчальний процес. Викладач перестає бути одностороннім об'єктом подання інформації, а навпаки залучає студентів до самостійності через розв'язання конкретної проблемної ситуації. Варто зауважити, що таким чином підвищується комунікація між викладачем та студентом, розвиваються творчі та креативні

здібності, логічне мислення та уміння аналізу. Майбутні фахівці активніше беруть участь у процесі навчання, який перетворюється на конкретні «робочі» завдання та ситуації, адже саме такі завдання психологічно занурюють в освітній процес. Однак під час використання методу проєктів можуть поставати труднощі через низку причин, зокрема особистий досвід кожного, некоректну інтерпретацію даних, багатовимірність поглядів на існуючу проблему.

Незважаючи на наявні переваги й недоліки даного методу, він є однією з сучасних методик викладання і використовується в закладах вищої освіти в усьому світі. Як зазначають Т. Степурко та О. Ігнащук, «при розробці та впровадженні освітніх заходів такий інноваційний метод як проєкт здатний прискорити досягнення основного завдання – орієнтацію на запит суспільства, зміни що відбуваються в соціальній сфері, культурній, економічній та ін. [3]. В умовах війни такий метод є потрібною освітньою практикою в пошуках рішень для виконання важливих соціальних, економічних та політичних завдань, а також є одним з методів покращення морально-психологічного стану.

Щодо проєктної компетентності фахівців соціономічного профілю, то варто наголосити на тому, що проєктна компетентність нерозривно пов‘язана з проєктною діяльністю і процесом проєктування, адже фахівець-соціономіст оволодіває спеціальними знаннями, уміннями й навичками, обґрунтовує вибір та оптимізує проєктні рішення у разі їх чисельності, здатний застосовувати ці знання й уміння в конкретній професійній сфері, у виконанні професійних задач. Формування проєктної компетентності – один із найважливіших орієнтирів у системі підготовки фахівців соціономічного профілю.

В час європейської інтеграції відбувається активне переосмислення освітніх проблем та пошук варіантів їх усунення засобами проєктної діяльності, Тому заклади вищої освіти мають сприяти формуванню проєктної компетентності, адже від рівня проєктної компетентності залежить ставлення до пошуку шляхів вирішення та прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, здатність до узагальнення практичного досвіду та можливостей використання його у професійній діяльності.

Отже, метод проектів довів свою ефективність як сучасна методика викладання з більш ефективним залученням студентів в освітній процес, що водночас сприяє покращенню їх морально-психологічного стану під час війни. Саме тому цей метод може бути рекомендовано для впровадження в освітній процес закладів вищої освіти України, особливо в умовах воєнного стану.

Перелік посилань:

1. Бодько Л. Метод проєктів як засіб реалізації особистісно орієнтованого навчання. Л. Бодько. Початкова школа. 2015. № 10. С. 1–4.

2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. С. У. Гончаренко. К. : Либідь, 2010. С.376

3. Освітні технології : навчально методичний посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О. М. Пєхоти. – К. : А.С.К., 2014. С.256.

УДК 3706:378

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ

Рахманіна А. С., аспірант (a.rakhmanina.s@gmail.com)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Дослідження моделей вищої освіти в Україні, що формуються в актуальних умовах заслуговують на увагу з огляду на необхідність адаптувати наявний освітній апарат до суспільно-економічних трансформацій та викликів сучасності.

Виклики, що постають нині перед фахівцями освітньої галузі засвідчують потребу в швидкому реагуванні та перегляді актуальних освітніх стратегій розвитку професійної освіти в умовах війни [1].

Пріоритетні цілі розвитку національної професійної освіти у воєнний та повоєнний періоди, а саме: відбудову зруйнованих закладів професійної освіти, створення безпечних умов для навчання; оновлення змісту професійної освіти; покращення викладання й навчання через розроблення нових чи модернізацію наявних програм підвищення кваліфікації педагогів; забезпечення першочергових потреб економіки країни у кваліфікованих робітничих кадрах [3].

Практичним досвідом врегулювання відношення якості освіти та ресурсів на сьогодні, особливо в період пандемії та воєнного стану, може бути дистанційне навчання, яке щороку стає все більш популярним у світі.

Позитивні результати впровадження дистанційної освіти досягаються за допомогою різних рішень і технологій, таких як соціальні медіа, телемедицина, системи відстеження та моніторингу, датчики та програми визначення місцезнаходження, системи дистанційної роботи тощо [2].

Попри війну, в Україні було створено необхідне нормативно-правове забезпечення організації професійної освіти в екстремальних умовах:

- затверджено Положення про внутрішню академічну мобільність здобувачів професійної освіти, які навчаються у закладах професійної освіти України;
- учнів і педагогів закладів професійної освіти звільнено від загальної мобілізації, що доводить важливість фахівців, підготовлених у системі професійної освіти для функціонування і розвитку держави й суспільства у воєнний час;
- запроваджено освітню онлайн-платформу «Професійна освіта онлайн» для дистанційного і змішаного навчання;
- оновлено Типові правила прийому до закладів професійної освіти, щоб спростити вступ молоді до таких закладів [3].

Отже в умовах воєнного стану необхідно здійснювати постійні наукові дослідження та аналізувати досвід країн, які характеризуються як держави з високим показником інноваційного розвитку, аналізувати фінансові ринки, попит, споживання освітніх послуг, здатність до управління ризикованих та невизначених умовах, вміння співпрацювати з іншими закладами вищої освіти, сприяти науковим колаборація. Наразі, наперекір жорстокій агресії, яку сьогодні також відчувають і заклади вищої освіти, все одно здатні здійснювати освітній процес, брати участь у прийнятті більш важливих рішень, оперативного реагування на життєво важливі виклики, створення робочих груп та індивідуалізованих підходів щодо подальшого розвитку професійної освіти [4].

Заклади вищої освіти, навіть попри складні умови воєнного часу, роблять значний внесок у розвиток миру в Україні: продовжують працювати дистанційно; роблять вклад у розширення системи нагальної допомоги і підтримки в умовах війни; на волонтерських засадах надають допомогу; попри складні життєві умови продовжують розвиток професійної освіти, як важливої складової у майбутній післявоєнній розбудові України.

Перелік посилань

1. Соболєва, С. М., Примиська, С. О., & Загоруйко, Н. М. (2023). Моделювання та прогнозування стану вищої освіти в умовах війни та глобальних викликів XXI століття (український досвід). *Академічні візії*, (15).
2. Сайферс, А. (2022). Міжнародний досвід управління сферою освіти в умовах глобальних викликів. *Аспекти публічного управління*, *10*(2), 51-60.
3. Радкевич, В. О. (2022). НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, *4*(2), 1-15.
4. Добрянська, О. М., & Соколова, Е. Т. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ. *Редакційна колегія*, 205.

УДК 378:331.54

СУЧАСНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ВИКЛАДАЧАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Шакун Н. А., аспірантка (tatkashakun@gmail.com), **Буцик І.М.,** доктор педагогічних наук, доцент (i_butsyk@ukr.net)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Професійне самовизначення особистості та вибір майбутньої професії є однією з найважливіших життєвих задач. Нинішня практика показує, що за останні роки контингент студентів у закладах вищої освіти України суттєво зменшується у зв'язку із воєнним станом. Це вказує на необхідність цілеспрямованого ефективного відбору вступників, формування у них інтересу до майбутнього фаху та закладу освіти. Варто вказати, що це здійснюватися також за рахунок проведення цілеспрямованої профорієнтаційної роботи серед вступників, зокрема як й для випускників шкіл, так і закладів вищої та передвищої освіти.

Сучасна ситуація із обсягом набору вступників у заклади вищої освіти показує, що традиційні форми організації профорієнтаційної роботи (лекції, семінари та індивідуальні консультації) були досить популярними і ефективними у минулому. У зв'язку із зростанням доступності та інформаційно-комунікаційних технологій, різноманітності сучасних інтерактивних освітніх технологій, різносторонності методик, закладам вищої освіти варто звернути увагу на осучаснення профорієнтаційної роботи.

На основі отриманих результатів опитування учнів випускних класів шкіл та студентів коледжів, а також проведеного контекст-аналізу існуючих форм було встановлено, що сучасними цікавими та ефективними формами організації профорієнтаційної роботи є:

- кураторська системна робота;
- стажування та практики для студентів з метою професійного розвитку;
- відкриті зустрічі з представниками різних професій та галузей, залучення їх до проведення занять;
- тренінгові заняття за різноманітними напрямами, які спрямовані на активізацію інтересу до самостійного вибору майбутньої професії;
- профорієнтаційні уроки із знайомством учнів з професійними можливостями та вимогами різних професій;
- менторство з наданням підтримки та порад молодшому колезі або студенту, який тільки починає свою кар'єру;
- участь учнів у наукових гуртках на базі вищого закладу освіти як спосіб залучення учнів школи до наукових досліджень у межах майбутньої професійної діяльності;
- хакатони – заходи, коли яких учасники працюють над вирішенням конкретної проблеми у певній галузі;
- інформування вступника за допомогою інтерактивних технологій (виставки, онлайн-тести та анкетування);
- онлайн-курси професійної орієнтації із визначенням інтересів учнів та вибору майбутньої професії;
- портфоліо навчальних проектів як засіб фіксації, накопичення та оцінки досягнень студента в певний період його навчання;
- ділові та профорієнтаційні ігри, в яких учасники отримують можливість зіграти роль представників різних професій та розв'язувати практичні завдання та випробування, що пов'язані з реальними викликами та проблемами;
- квест-гра, що дозволяє отримати реальний досвід роботи в певній сфері;
- воркшоп – своєрідні семінари або освітні сесії, на яких учасники об'єднані певною метою і навчаються на основі активної командної роботи;
- професійні дебати з обговоренням певної професійної теми;
- робота в соціальних мережах, що передбачає створення контенту інформаційного та рекламного характеру.

Використання сучасних форм профорієнтаційної роботи має свої переваги та недоліки. Дослідженням встановлено, що для ефективної профорієнтаційної роботи важливо забезпечити різноманітність форм та методів з врахуванням індивідуальних потреб та можливості учнів та студентів. Отже, вважаємо, що впровадження охарактеризованих форм дозволить більш ефективно залучати вступників до закладу вищої освіти.

УДК 378.147

ГЕОМАТИЧНА ІНЖЕНЕРІЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ярема О.Й., аспірант (o.yarema@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Вивчаючи досвід закладів вищої освіти країн Європейского Союзу з підготовки майбутніх фахівців для галузі землевпорядкування, варто звернути окрему увагу на стрімке зростання останнім часом кількості освітніх програм «Геоматика». Цілком очевидно, що це є реакцією на запит суспільства і ситуацію на ринку праці.

Термін «геоматика» увійшов у науковий обіг досить недавно. За визначення М. Гомараска, «геоматика – це системний, мультидисциплінарний, інтегрований підхід до вибору інструментів та прийнятних технологій збору, збереження, інтеграції, моделювання, аналізу, передачі, трансформування, візуалізації та розповсюдження просторових даних, отриманих з різних джерел, що володіють визначеним рівнем точності та представлені у цифровій формі» [2]. Як констатує Я. Смирнов, в Україні більш поширеним є термін «геоінформатика». Але, на його думку, це поширення носить скоріше неофіційний характер, і частіше представлене в назвах кафедр та факультетів, журналів і конференцій. «В офіційному ж переліку галузей знань відсутні як геоінформатика, так і геоматика, а всі дисципліни «просторового» характеру об'єднані в рамках спеціальності «193 – геодезія та землеустрій». Але якщо ознайомитися з навчальними планами бакалаврських програм цієї спеціальності, що викладаються у різних університетах, то стає зрозумілим, що крім геодезичних та землевпорядних дисциплін значна увага приділяється також ДЗЗ, ГІС, картографії та іншим галузям знань, що якраз і інтегруються в рамках геоматики» [1].

Розглянемо підготовку фахівців з цієї спеціальності в університеті імені Ейфеля (Франція). Популяризуючи свої освітні програми, університет представляє геоматику як сукупність технологій моделювання, представлення та аналізу території для створення віртуальних репрезентацій: геолокація, просторові зображення, бази даних, ГІС, веб-технології. При цьому зазначається, що у своїх застосуваннях геоматика значною мірою відкрита для всіх секторів економіки: сталий розвиток та розвиток територій, сільське господарство, управління ресурсами, транспорт, містобудування, космічна галузь, мережеві оператори (дороги, телекомунікації тощо), енергетика, оборона та геомаркетинг.

Навчання за професіями з географічних інформаційних технологій зазвичай триває три роки. Підготовка здійснюється за трьома основними напрямами, які можна вибрати: геодезичні технології; технологія маркшейдерської зйомки; геоматика. Назви професій залежать від відповідного напряму навчання: технік-геодезист, який спеціалізується на геодезії; технік-геодезист, який спеціалізується на маркшейдерській зйомці; геоматик. Підготовка протягом першого року навчання є спільною для для всіх трьох напрямів. Змінити напрям іноді можна після першого року. З другого курсу техніки-геоматики відокремлюються від геодезистів і маркшейдерів і отримують поглиблену геоінформаційну кваліфікацію.

Програми вищих технічних шкіл Швейцарії поєднують базовий курс дисциплін (математика, геометрія, фізика, інформатика, теорія помилок, геодезична техніка,

фотограмметрія, геодезія) та курс фахових дисциплін (земельно-інформаційні системи, кадастр, землеустрій, регіональне планування, право). Окреме місце займає геоматика, у межах якої вивчають застосування нових інформаційних технологій у галузі землеустрою, ГІС-систем і ГІС-технологій.

Список використаних джерел

1. Смирнов Я. Геоматика: модне слово чи майбутнє всіх «гео-наук»? 24.11.2016. URL: http://www.50northspatial.org/ua/geomatics-fancy-word-future-geo-sciences/
2. Gomarasca Mario A. Basics of Geomatics. Springer Dordrecht, 2014, 656 p.

СУСПІЛЬНІ, ПРАВОВІ І ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

УДК 327:913

ГЕОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Гольцов А.Г., доктор політичних наук (andrgengolts1@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ.

У нинішню добу геопросторові аспекти захисту національної безпеки держави та її інтересів набувають неабиякого значення. Тому вивчення геополітичних аспектів національної безпеки постає актуальним завданням, як з науково-теоретичного, так і прикладного погляду. У принципі, національна безпека уявляється в якості такого динамічного стану державної геопросторової політичної системи, за якого забезпечується її ефективне функціонування, сталий розвиток та здатність до саморегулювання за умов дії зовнішніх та внутрішніх викликів та загроз.

Геополітичний вимір національної безпеки полягає в цілеспрямованій діяльності органів влади держави щодо захисту її геопростору від геополітичних впливів та загроз. Йдеться, передусім, про функціонування державних інститутів щодо забезпечення сталого розвитку всіх підсистем державної геопросторової суспільної системи. Захист єдиного геопростору держави від актуальних чи потенційних зовнішніх (а також внутрішніх) викликів та загроз має передбачати застосування комплексу заходів в політичній, військовій, економічній, соціальній, культурній та інформаційній сферах суспільства. Необхідне забезпечення сталого контролю держави над приналежним їй суходолом, акваторією (включно з надрами під ними) та аероторією. Геополітичні аспекти захисту національної безпеки прибережної держави також повинні враховувати, у межах, передбачених міжнародним правом, заходи контролю над прилеглою зоною, континентальним шельфом, винятковою економічною зоною. У демократичних країнах важливу роль відіграє діяльність недержавних інститутів, передусім, громадянського суспільства, щодо забезпечення сталого функціонування основних підсистем державної суспільної системи за умов актуальних чи потенційних зовнішніх та внутрішніх викликів та загроз. Повноцінний контроль над усім приналежним геопростором спроможні здійснювати далеко не всі держави світу, а лише ті, які геополітично консолідовані, володіють достатньо потужним військовим потенціалом і здатні його ефективно застосовувати.

У геопросторовій політичній системі держави доцільно виокремлювати зовнішню та внутрішню безпекові підсистеми. Зовнішня підсистема безпеки повинна забезпечувати таке функціонування державних інституцій, яке, в ідеалі, гарантує повноцінний захист від воєнних, політичних та економічних загроз. Протягом XX ст. чітко проявлялися ідеологічні, соціальні, демографічні загрози, що не втратили актуальності й нині. Злободенними для національної безпеки численних держав світу постають також екологічні, культурні,

релігійні, інформаційні та інші виклики та загрози. Для національної безпеки сучасних держав притаманна розмитість чітких меж між внутрішніми та зовнішніми загрозами. З геополітичного погляду, необхідно враховувати загальний стан міжнародного середовища. Важливу роль у підтриманні сталого міжнародного безпекового середовища мають відігравати міжнародні інституції, наділені відповідними функціями, передусім ООН. Проте варто зауважити, що їхня діяльність за сучасних умов виявляється недостатньо продуктивною. Вироблені після Другої світової війни міжнародні норми та правила (навіть Статут ООН) довільно, на свою користь, трактуються окремими експансіоністськими державами світу. Тому перед низкою держав світу постають надзвичайно важливі завдання захисту своєї національної безпеки від актуальних чи потенційних загроз з боку агресивних геополітичних акторів. Крім удосконалення наявних міжнародних геопросторових безпекових систем, доцільним є формування нових безпекових структур, здатних більш ефективно захищати національну безпеку держав-членів.

УДК 316.658

ВІДОБРАЖЕННЯ ГРОМАДСЬКОЮ ДУМКОЮ В УКРАЇНІ ПРИЧИН РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (З 2014 Р.)

Стрілець В.В., доктор історичних наук, професор (striletsv@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Громадська думка в українському суспільстві щодо Російсько-української війни (з 2014 р.) формується під впливом багатьох чинників (реальних подій, ЗМІ, інформації в соціальних мережах тощо). Водночас громадська думка впливає на формування інформаційного простору, трансформується в політичні рішення, значною мірою впливаючи на внутрішню й зовнішню політику держави. Відображення причин російської агресії проти України в громадській думці українського суспільства зазнало й зазнає певної еволюції під впливом різноманітних чинників.

Можна констатувати певні, а в деяких аспектах, й істотні відмінності в оцінках громадською думкою російської збройної агресії РФ проти України в її так званий гібридний період (з лютого 2014 р. по лютий 2022 р.) і в період повномасштабного вторгнення, коли активізувався суспільний запит на об'єктивні та чіткі оцінки цієї агресії, що перетворилася в лютому 2022 р. у найбільшу на європейському континенті з часів Другої світової війни повномасштабну війну.

Причини анексії Криму та окупації частини українського Донбасу Російською Федерацію в 2014 р. з огляду на їх гібридний характер та стрімкий характер подій не знайшли в період їх здійснення чіткого відображення в громадській думці України. Зазначені процеси сприймалася здебільшого як прояв сепаратистських рухів російськомовного населення відповідних регіонів, певною мірою підтриманих Російською Федерацією. Поступово утверджувалася думка про реалізацію щодо України нової форми російської імперської експансії з очевидним антизахідним підтекстом.

Лейтмотивом громадської думки щодо причин повномасштабної російської агресії проти України 2022 р. стало переконання (що проявилося в потужному патріотичному піднесенні) в прагненні РФ завоювати Україну, позбавити її політичної незалежності, унеможливити її європейську та євроатлантичну інтеграцію, перетворити її в один із регіонів «русского мира», використати її матеріальні і людські ресурси для реалізації традиційних російських експансіоністських планів.

Так званий сепаратизм окупованих 2014 р. територій став сприйматися не як фактор, що зумовив російську експансію, а як прояв колабораціоналізму, що став похідним чинником і допоміжним ресурсом російської агресії проти України.

Разом з тим незначне поширення мають підходи, прибічники яких намагаються визначити причини російської агресії через призму конспірології, згідно з якою «війна в

Україні» є реалізацією планів «світових центрів впливу» завдати поразки РФ через її втягування у війну проти України, а опосередковано – проти всього НАТО, чи то загалом колективного Заходу, з наступним її розчленуванням на низку державно-політичних утворень і викреслення, таким чином, РФ з кола суб'єктів міжнародної політики.

Прибічники таких очевидно абсурдних підходів свідомо, чи не свідомо йдуть у фарватері наративів, які поширюються низкою російських політиків (включаючи й нинішнього президента РФ та її міністра закордонних справ), російських ідеологів та пропагандистів. Такі наративи по суті заперечують відповідальність Росії за агресивну війну, і є очевидною маніпулятивною ситуативною, суто пропагандистською спробою виправдати загалом невдалий для РФ перебіг так званої «спеціальної військової операції».

В громадській думці зустрічається й трактування причин Російсько-української війни як продовження протистояння у військовий спосіб «геополітичних гравців світового рівня» (США, НАТО, чи то колективного Заходу і РФ на території (несуб'єктної згідно з таким підходом) України.

Починаючи з 2014 р. в громадській думці України поступово відбувся відхід від надмірно довірливого, як виявилося, безпідставного, ставлення українського суспільства до визначених Будапештським меморандумом безпекових гарантій Україні, утвердилося усвідомлення того, що такі невиправдані сподівання українського суспільства та тодішня неготовність західних гарантів зазначеного меморандуму виконувати його вимоги, підштовхнули РФ розпочати агресивну гібридну війну проти України 2014 р. та перевести її в повномасштабний формат 2022 р.

Останнім часом в громадській думці відбувається переоцінка пасивної реакція тодішнього керівництва України на окупацію та анексію Автономної Республіки Крим, яка заохотила агресора здійснити вторгнення окупаціюна Сході України.

В громадській думці України все більшою мірою поширюється усвідомлення того, що політична, економічна, а відтак і військова слабкість України станом на 2014 р., значною мірою зумовлена її попереднім курсом на тотальну приватизацію, відстороненням держави від активної економічної політики, корупцією, пограбуванням держави, обмеженим фінансування Збройних Сил, тотальним скороченням озброєнь, мінімальними затратами на переозброєння, провокувала РФ на військову агресію з метою «остаточного вирішення українського питання».

УДК 327.5

СИСТЕМА БЕЗПЕКИ АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕНСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Шевчук О.В., доктор політичних наук, професор (shevchukov07@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

До початку повномасштабного вторгнення РФ до України основними подразниками щодо процесу формування системи безпеки в АТР були: невирішені проблеми спірних територій, нарощування військового потенціалу, відсутність взаєморозуміння в оцінці основних подій, що відбуваються в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, і можливість появи нового гегемона.

Факторами які системно впливають на безпекові процеси в регіоні можуть бути визначені:

Зростання напруженості у відносинах США та Китаю та криза довіри між цими двома країнами. Для подальшого економічного зростання та успішного проведення необхідних реформ Китай має просуватися на закордонні ринки, і тому він намагається змінити сформовані міжнародні правила та порядки у сприятливий для себе бік. Китай упевнений, що США обов'язково перешкоджатимуть його розвитку, і ставить собі завдання не допустити

застосування Вашингтоном військової сили або зуміти нейтралізувати її у разі відкритого конфлікту. США, у свою чергу, занепокоєні, що посилення потенційного гегемона і, відповідно, нарощування ним військової міці можуть стати загрозою існуючому світоустрою.

У протистояння втягнуто всіх визначальних акторів регіону. Китай, усвідомлюючи, що поступається у військовому відношенні США, намагається знайти собі союзників. У цій ролі могла б виступити Росія, проте якщо Москва почне власну гру в регіоні, це цілком ймовірно, завадить реалізації планів Пекіна, як відбувається на Близькому Сході. В умовах російсько-української війни залучення Росії в якості союзника КНР щодо зміни балансу сил в регіоні виглядає малоймовірним зважаючи на життєву необхідність для Китаю збереження доступу до західних ринків, а також доступу до західних високих технологій, саме цьому може перешкодити відкрита співпраця з путінським режимом зважаючи на санкційну політику колективного Заходу. Окрім того, незважаючи на російські імперські потуги, виснаження ресурсів економічних, політичних, військових явно не сприяє активізації дій Росії щодо АТР у контексті кардинальних змін засадничих принципів системи безпеки регіону.

Японія відреагувала на зміну військово-політичної ситуації у регіоні прийняттям нових законів про забезпечення миру та безпеки. Це стурбувало Китай, який побоюється об'єднання зусиль Токіо та Вашингтона в Південно-Китайському морі. Якщо настороженість Китаю по відношенню до Японії зросте, Пекін може почати діяти у так званих сірих зонах, що призведе до ескалації конфлікту. Щоб уникнути цього, необхідно налагоджувати альтернативні канали двостороннього діалогу Крім того, Токіо може реалізовувати дуалістичну політику: з одного боку, чітко артикулювати свою військову присутність, висловлюючи незгоду зі спробами кинути виклик міжнародному порядку, а з іншого - реалізовувати дипломатичні зусилля щодо недопущення відкритого зіткнення.

Ще один дестабілізуючий фактор в Азійсько-Тихоокеанському регіоні – ситуація навколо КНДР. Незважаючи на те, що у Пхеньяна немає амбіцій стати супердержавою, його дії безпосередньо впливають на безпеку в регіоні та взаємини країн, що до нього входять. Насамперед, просування Пхеньяну у розробці ядерної зброї впливає на зовнішню політику Південної Кореї: коли ситуація загострилася, Сеулу довелося піти на зміцнення дружніх зв'язків зі США та їх союзниками, незважаючи на загрозу погіршення відносин з Китаєм. Південна Корея також почала налагоджувати відносини з Японією, що започаткувало потрійне японсько-американсько-корейське співробітництво щодо забезпечення безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Відкрита збройна агресія Росії проти України 24 лютого 2022 р. не лише продовжила агресивну політику започатковану ще у 2014 році спрямовану на порушення суверенітету та територіальної цілісності нашої держави, а й дестабілізувала світовий порядок підвалини якого були закладені державами переможницями у Другій світовій війні.

Відкрита агресія Росії проти України відкрила «ящик Пандори» щодо заморожених конфліктів успадкованих з часів холодної війни. Одним з найбільш конфліктогенних серед яких є «тайванська проблема» зважаючи на залучення до неї таких світових гравців як США та КНР, і її географічне розташування в регіоні (АТР) який досить «насичений» територіальними проблемами: приналежність островів Спратлі, яка оскаржується відразу шістьма державами: В'єтнамом, КНР, Філіппінами, Малайзією, Тайванем і Брунеєм; проблема приналежності Курильських островів: різні підходи Японії та Росії щодо приналежності південних островів Курильської гряди – Ітурупу, Кунаширу, Шикотану і Хабомаю – сформувались в результаті окупації островів радянськими військами в 1945 р. під час японсько-радянської війни. До окупації острови входили до області Немуро префектури Хоккайдо. Після війни вони були інкорпоровані до складу Південнокурильського району Сахалінської області.

І наразі вже є певна тенденція щодо прагнення країн залучених до територіальних конфліктів або затвердити більш чітко своє позиціонування щодо приналежності спірних територій або ж засвідчити свою можливість щодо силового розв'язання конфлікту.

Необхідно зазначити, що розпочавши війну проти України, Росія фактично втратила позиціонування в регіоні як одного з визначальних акторів міжнародних відносин в регіоні. Ця тенденція чітко окреслилась вже з початком першого етапу російсько-української війни, який може бути визначений як – гібридна війна (2014 – початок 2022 рр.)

ВІДНОВЛЕННЯ МУЗЕЇВ ПІСЛЯ БОЙОВИХ ДІЙ У 2021-2022-ТІ РОКИ: ДОСВІД АЗЕРБАЙДЖАНУ

Агаєв Ф.А, доктор філософії з історії
Національний музей історії Азербайджану,
М. Баку

Відновлення культурного життя після закінчення бойових дій (вересень – листопад 2020 року) – одна з важливих складових державної політики. Відразу після закінчення бойових дій влада Азербайджану розпочала реалізацію повномасштабного відновлення територій. Серед першочергових завдань також стояло завдання відновлення культурного життя, у тому числі і музейної справи.

За оцінками азербайджанських дослідників за роки Першої Карабахської війни (1991-1994 рр.) було знищено более 20 історичних музеїв: краєзнавчих музеїв та їхніх філій, а також меморіальних будинків-музеїв. Одним із культурних центрів Карабаху було місто Шуша, в якому було зруйновано багато музеїв, що належать до азербайджанської культури.

За планами влади буде створено Реставраційний центр для організації реставрації пам'яток культури. Реставрація пам'яток – важливий процесс, для проведення необхідний реставраційний документ, який вже підготовлений для початку робіт у Шуші. Він називається «Інструкція з відновлення пам'яток у місті Шуша».

У план входила реставрація будинків-музеїв великих діячів культури та мистецтва: Узеїра Гаджибейлі, Бюль-Бюля та ін. Знаменитий музей Бюльбюля, розташований у місті Шуша, повністю відреставровано і зараз тут створюється музейна експозиція. Ремонтно-відновлювальні роботи та реконструкція було проведено за дорученням глави держави. Фонд Гейдара Алієва підготував проект робіт, які будуть проведені в будинку-музеї Узеїра Гаджибейлі. Прискоренню ремонтно-відновлювальних та реставраційних робіт у Шуші сприяло також оголошення президентом країни 2022 року «Роком міста Шуша».

На особливу увагу заслуговує відновлення будинку-музею поета та державного діяча Молла Панах Вагіфа. Після перемоги азербайджанської армії за дорученням Президента Азербайджану Ільхама Алієва, який відвідав мавзолей під час поїздки до міста Шуша, тут розпочалися ремонтно-відновлювальні роботи та реконструкція. Ремонтно-відновлювальні роботи та реконструкція у мавзолеї були проведені Фондом Гейдара Алієва. Починаючи з березня 2021 року гробниця пройшла конструктивне обстеження, було вивчено заходи щодо зміцнення необхідних частин та підготовлено робочі проекти.

На підставі інформації, отриманої в результаті топографічних робіт на території, було знайдено зруйновані елементи облицювання, розроблено архітектурні робочі проекти з метою відновлення початкових розмірів пам'ятника. На їх основі стіни фасаду та внутрішніх частин були облицьовані мармуром та відновлено історичний вигляд пам'ятника.

Також планується проект Музею окупації просто неба в повністю зруйнованому місті Агдамі. За словами глави держави, мета будівництва, із залученням іноземних фахівців, полягає в тому, щоб люди могли побачити масштаби руйнувань у музеї просто неба.

Досвід Азербайджану у справі відновлення музейної справи може послужити для української сторони одним із прикладів успішного вирішення цього питання у контексті повоєнного відновлення країни.

УДК 930.1(94)

КОЛЕКТИВНА ПАМ'ЯТЬ У ВИМИРІ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Асатуров С. К., *кандидат історичних наук, доцент (asaturov555@ukr.net)*
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ,
Мартинов А. Ю., *доктор історичних наук, професор,*
(martynov.andriy15@gmail.com)
Інституту історії України НАН України, м. Київ

Соціальні інститути розглядаються як система стабільних, постійно відтворювальних, організаційно оформлених зв'язків між людьми. Інститути влади, що вони можуть бути формальними й неформальними, мають свою інституційну пам'ять. До перших належать правові акти. До других сприйняті людьми стабільні структури уявлень про світ, ідентичності, системи цінностей, що вони склалися в рамках традиції. Політична культура є сукупністю неформальних інститутів, історично стабільним компонентом політичної системи. Неформальні політичні інститути забезпечують історичну спадкоємність. Формальні справи змінюються, а неформальні обмеження здебільшого ні, чи надто повільно. Еволюція неформальних інститутів створює залежність від історичного шляху розвитку. Задана одного разу історична траєкторія буде актуальною тривалий час.

Домінантною тенденцією досліджень у сфері колективної та індивідуальної пам'яті є тісний зв'язок цих категорій із історичною наукою. Однак варто пам'ятати, що дослідження практик, пов'язаних із колективною пам'яттю, завжди є міждисциплінарними. Безпосереднім зв'язком між колективною історичною пам'яттю та політичною наукою є соціальні інститути. Інституційний напрямок у політології є потужним кейсом соціально-політичних досліджень.

Наприкінці 1990-х років сформувався напрямок нового інституціоналізму. Ця наукова течія є «парасольковою» щодо різних наукових напрямів, включно із роллю соціально-економічних інститутів, політичних інститутів [1, с.30]. Найбільш розлогими та теоретично обґрунтованими є дослідження в сфері політичних інституцій [2, с.260]. О. Кек дослідив, яким чином працює інституційна пам'ять в міжнародних відносинах [3, с.640]. Т. Коелбе теоретично обґрунтував наявність соціально-політичних зв'язків між політологією і соціологією [4, с.240]. Й. Марч довів, що політичні інститути є організаційним фактором політичного життя, а їхня колективна пам'ять впливає на обрання тенденцій політичного розвитку [5, с.740]. Однак теоретичне обґрунтування епістеміологічних зв'язків між соціальними інститутами та колективною пам'яттю потребує поглибленого аналізу [6, с.131]. П. Пірсон слушно наголосив, що навіть дослідження політичних інститутів потребує тісних зв'язків із історичною наукою [7, с.38]. Різні приклади таких досліджень історичного інституціоналізму у компаративних політичних студіях навели К. Телен та С. Стейнмо [8, с.28]. Розгортання таких досліджень є плідною проблематикою міждисциплінарних досліджень на вітчизняних історичних матеріалах.

Метою статті є теоретичне обґрунтування зв'язків між соціальними інститутами та колективною пам'яттю.

Звичайно, насамперед має йтитися про індивідуальну пам'ять. Вона є здатністю особистості, яка є її носієм, відображати свою автобіографічну і запозичену пам'яті. Колективна пам'ять ґрунтується на індивідуальній. Особисті спомини мають соціальний вимір, оскільки є складними образами, які виникають тільки через комунікацію і взаємодію в рамках соціальних груп. Природньо, що історики мають справу із історичною пам'яттю. Фактично історична пам'ять може розглядатись як спосіб збереження й трансляції минулого в епоху втрати традиції (звідси – винайдення традиції і впровадження місць пам'яті). Історична пам'ять також є формою індивідуальної пам'яті про минуле. Антропологічні дослідження засвідчують, що історична пам'ять є частиною соціального запасу знань, які

існували вже в примітивних суспільствах. Історична пам'ять пов'язана із колективною пам'яттю про минуле, коли мова йде про певну групу. Завжди треба пам'ятати, що історична пам'ять не існує за межами соціальної пам'яті. З точки зору інституційної теорії саме історична пам'ять є каналом передачі досвіду та відомостей про минуле від однієї генерації до іншої.

Національна пам'ять включає в себе знання основних подій національної історії. Пам'ять поколінь один зі способів хронологічного виміру колективної пам'яті: 1) колективна пам'ять когорти, суспільно-вікової групи людей, чиї життєві шляхи внаслідок близькості дат народження подібні в аспектах, обумовлених соціальним розвитком конкретного суспільства; 2) в родовій пам'яті – автобіографічні пам'яті спільноти людей, рівновіддалених від спільного предка. Пам'ять поколінь працює в соціальних інститутах та є формою інституційної пам'яті.

Найбільш яскраво зв'язок між соціальними інститутами та колективною пам'яттю проявляється у ритуалах. Саме ритуал є сукупністю традиційних дій, що здійснюються в установленому порядку, певна норма і форма символічної суспільної поведінки. Ритуал, як правило, є специфічною програмою поведінки, що забезпечує виживання колективу. Основні цілі використання ритуалу: а) закріпити й підтримати необхідні для здійснення впливу норми поведінки та стосунків; б) усталити й канонізувати стереотипні дії; в) забезпечити контроль соціальної психіки у великих і малих групах в процесі захоплення, використання, утримання влади.

Зауважимо, що інституційна колективна пам'ять за своєю природою не може бути перманентно безперервною. Можлива втрата соціальним інститутом своєї інституційної пам'яті через механізми соціальної амнезії, тобто втрату, зневажання або спотворення спогадів соціуму про минуле, історію, культуру, знакові постаті. Соціальна амнезія спостерігається в умовах динамічних змін соціальних цінностей, норм і кодексів поведінки, трансформацій суспільно-політичного життя, катастрофічних стресів. Амнезія соціальна є атрибутом соціальної пам'яті, розвантажує суспільство від тягаря минулого.

Соціальні колективні інститути відіграють важливу роль у так званих «війнах пам'ятей», яка є різновидом конфліктів пам'ятей; зіткненням інтересів окремих груп спільноти чи спільнот на ґрунті різних інтерпретацій образів минулого. Здебільшого «війни пам'ятей» виникають у суспільствах, які зазнали травматичного досвіду, конструюються насиллям і травмою, репрезентованими в минулому. Ускладнює ситуацію накладання старих і нових індивідуальних і колективних травм пам'яті. Внаслідок такого проникнення формується складна спільнота з високим імперативом обов'язку пам'ятати. Якби минуле було тільки історією, воно б не боліло.

Механізми колективної інституційної пам'яті працюють через коди пам'яті, які є системою умовних знаків, назв, сигналів для передавання, збереження, обробки та відтворення інформації пам'яттєвого дискурсу; спосіб організації простору пам'яті. Код пам'яті забезпечує систему комунікації. Будь-який код потребує декодування. Класифікація кодів пам'яті: дієві, просторові, часові, антропоморфні, тілесні, моральні, соціальні, біографічні, генетичні, предметні, метеорологічні, харчові, сенсорні, релігійні, космологічні, зооморфні, кольорові, звукові, геометричні, вагові, числові, вербальні.

Проявами інституційної пам'яті є коммеморація як церемонія, організована на вшанування пам'яті однієї або кількох значущих подій. Це ритуальні практики вшанування пам'яті або ж символічні репрезентації, що звертаються до минулого та впливають на формування колективної пам'яті й національної ідентичності, одна з форм збереження та поширення пам'яті. Коммеморація мобілізує різноманітні дискурси і практики в репрезентації події та несе в собі соціальне і культурне бачення пам'яті про коммеморативну подію. Ппоряд зі спогадами, канонізованими в офіційно затвердженій традиції, існує масив спогадів протилежного змісту. Ворогуючі угруповання розгортають свої трактування історії певної спільноти для того, щоб здобути контроль над політичною системою чи обґрунтувати свою сепаратистську позицію.

Соціальні інститути можуть бути задіяними у процесі маніпулювання історичною свідомістю. Саме вона є одним із способів соціального управління, шляхом створення нової або зміни існуючої думки щодо перебігу історичних подій, ролі певних осіб, причин та їх наслідків, за допомогою цілеспрямованого впливу на суспільну або індивідуальну психологію, свідомість та підсвідомість, програмування думок і прагнень мас, їхніх настроїв і навіть психічного стану з метою забезпечити таку поведінку, яка потрібна суб'єкту маніпулювання.

Способами маніпуляції історичною свідомістю є: 1) пряме підтасування фактів; 2) замовчування невигідної інформації; 3) упередженість інтерпретації фактів; 4) надання сфальсифікованої інформації; 5) навішування ярликів для компрометації історичних діячів; 6) використання групових інтересів. Основні засоби маніпуляції історичною свідомістю: 1) мовні (використання штампів, ідеологічних і політичних кліше); 2) немовні (блокування невигідної інформації, подання інформації у сприятливому для себе контексті); 3) активні (насаджування стереотипів і цінностей); 4) пасивні (фрагментарність інформації). Поведінка людей і їх ментальність завжди вибудовується залежно від пануючої в даний момент картини світу.

Своєрідним соціальним інститутом є місця пам'яті, тобто місця, в яких суспільство добровільно збирає ті спогади, які для нього є важливою і невід'ємною частиною свого індивідуального вигляду. Місця пам'яті постають у трьох вимірах – матеріальному, символічному, функціональному. Об'єкт стає «місцем пам'яті», коли уникає забуття, коли він викликає емоції певної спільноти. Відбувається повернення пам'яті під контроль істориків, коли минуле стає непередбачуваним і занадто залежним від імперативів сьогодення.

Висновки. Соціальні інститути є основою мережевих структур, які впливають на функціонування та відтворення колективної пам'яті. Зважаючи на це, соціальні інститути мають власну пам'ять. Її механізми цілком відповідають особливостям функціонування більшості видів пам'яті індивідуальної, колективної, національної. У цьому сенсі соціальні інститути залишаються важливими соціальними агентами, які формують та зберігають національну ідентичність.

Перелік посилань:

1. Immergut E. The Theoretical Core of the New Institutionalism. *Politics Society*. 1998. № 26. P. 5-34.
2. Kaiser A. Die politische Theorie des Neo-Institutionalismus. *Politische Theorien der Gegenwart.* Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2001. P. 253-282.
3. Keck O. Der neue Institutionalismus in der Theorie der Internationale Politik. *Politische Vierteljahresschrift*. 1991. №32. P. 635-653.
4. Koelble Th. The New Institutionalism in Political Science and Sociology. *Comparative Politics*. 1995. №27. P. 231-243.
5. March J.G. The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life. *American Political Science Review*. 1984. №.78. P.734-750.
6. Peters G. Institutional Theory in Political Science. The New Institutionalism. London, New York: Pinter,1999. 232 p.
7. Pierson P. Politics in Time. History, Institutions and Social Analyses. Princeton: Princeton University Press, 2004. 208 p.
8. Thelen K., Steinmo S. Historical Institutionalism in Comparative Politics. *Structuring Politics. Historical Institutionalism in Comparative Analysis / Ed. Steinmo Sven, Thelen Kathleen, Longstreth Frank.* Cambridge: Cambridge University Press, 1998. (272 p.). P.1-32

УДК 327(59):355.01(477)(470+571-651.1)

REACTION TO RUSSIA'S ATTACK ON UKRAINE IN THE INDO-PASSIFIC REGION. VIEWS OF THE GOVERRNMENT AND POSITION OF CIVILIANS

Sergey Asaturov PhD (History), Docent, Department of International Relationship and Social Science (asaturov555@ukr.net)
National University of Bioresearches and Environmental Sciences Ukraine,Kyiv

February 24 the world woke up in a different reality. While the war is going on the European continent, Europe thinks, that it does not concern it. The opinion is erroneous, since the conflict has a global branching. And aggression ranks at the top of the list of events with an eroding effect on the rule-based world order and international law. Consequent disruption of food supply chains and the rising inflation threatens further destabilization, disproportionately affecting the countries of the Global South.

Hence, to fully understand the war's impacts and how it is perceived, we must turn our attention beyond the physical borders of Europe. The Indo-Pacific region presents a particularly interesting puzzle. The views and reactions of the Indo-Pacific governments - ranging from democratic to semi-democratic to authoritarian regimes - vary significantly. The region encompasses countries that are largely supportive of Ukraine, those that provide Russia with diplomatic or other means to fight the war, and many others which fall somewhere in between on this spectrum.

This paper provides a close look at how Russia's aggression was reflected in the statements, policies, and actions of ten countries of the Indo-Pacific, namely China, India, Indonesia, Japan, Malaysia, North Korea, Singapore, South Korea, Taiwan, and Vietnam. Special attention is also given to how the war was seen by the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). Moreover, the reactions of the civil society, academia, and media in the studies countries are also addressed. Last but not least, observations are offered on how the war has affected the strategic landscape and security situation in the Indo-Pacific region, and how the European Union, as well as individual member states, should respond to that.

Short review:

Responses of Indo-Pacific governments to Russia's unjustified, unprovoked, and unlawful invasion of Ukraine on February 24th, 2022, range from unequivocal condemnation and the imposition of sanctions against Russia (Japan, Singapore, Taiwan) to a cautious middle position of countries leaning either towards Russia or Ukraine (ASEAN, China, India, Indonesia, Malaysia, South Korea, Vietnam) and diplomatic support for Moscow (Myanmar, North Korea).

The Chinese government is performing a perilous balancing act. While the principle of national sovereignty is of utmost importance for Beijing, China has regularly emphasized Moscow's "legitimate security concerns" and called the US the "culprit of current tensions". While the Chinese public views Russian President Vladimir Putin somewhat favorably and leans slightly towards Russia overall, the majority of people take a neutral stance on the matter.

Since the launch of Russia's war, Japan has had a clear and consistent position, strongly criticizing Russia, upholding sanctions against Moscow, and supporting Ukraine. The fragility of the international order makes Japanese politicians reconsider the necessity to strengthen national defense efforts.

Russia's invasion of Ukraine has shone a spotlight on Taiwan's precarious status-quo vis-à-vis an increasingly assertive China. The Democratic Progressive Party (DPP) government emphasizes Ukraine as "a fellow country 'on the front lines in guarding against authoritarian expansionism'" and uses international attention to advance Taiwan's difficult international relations.

India maintains its proactive neutrality: not condemning Russia but calling for an end of the hostilities and a return to diplomacy and dialogue. India criticizes Europe's Eurocentrism and the West for turning a blind eye on many problems in (not only) Asia.

South Korea’s initial reaction to Russia's invasion of Ukraine was lukewarm, similar to Seoul's reaction to the annexation of Crimea in 2014. South Koreans, however, feel solidarity with Ukrainians and would support additional sanctions. The government's approach changed only after the US applied economic pressure on Korean exports.

North Korea continues with its pragmatic foreign policy known since the times of the Cold War to receive certain benefits and advantages. North Korean media repeat the official Russian position often adding quotes from Western conspiracy media and websites.

Even though respect for sovereignty and territorial integrity are key principles of ASEAN, the Southeast Asia organization refuses to criticize Russia for severely violating these principles. This response, though, is consistent with ASEAN’s diplomacy.

Singapore is the only Southeast Asian nation that unequivocally condemns Putin’s war and imposed sanctions on Russia. Singapore’s hard stance reflects the importance of international law and a rules-based order for the vulnerable city-state.

Cambodia and the Philippines criticized Moscow. Myanmar’s United Nations’ representative voted in favor of the Russia-critical UN resolutions. The ruling junta, though, supports Russia diplomatically.

Historically close Russia-Vietnam relations, notably in defense matters, make it difficult for Hanoi to criticize Moscow. In line with its hedging strategy, it is aware that it needs Western support, too, which provides a counterweight for becoming too close to Russia.

The Indonesian government still maintains its longstanding Bebas-Aktif foreign policy doctrine. Russia still enjoyed a strong support from the Indonesian public even months after the war started, something Russia publicly lauded not long before the G20 summit in November 2022.

The Malaysian government opted to exercise its longstanding neutral and non-aligned foreign policy in the ongoing Russian war in Ukraine, which will see little to no change under Malaysia’s new Prime Minister Anwar Ibrahim. Although President Putin is still mostly viewed positively by the Malaysian public, it is largely apathetic toward the developments of Russia’s invasion of Ukraine.

The stability of the multilateral security and economic order in the IndoPacific is at risk. It is undermined by the Sino-US rivalry but also by bilateral and minilateral security initiatives and competing regional trade agreements.

While the strategic competition between China and the US in the IndoPacific region reduces the strategic leeway of other players, the hedging strategies of many Indo-Pacific countries offer the EU and other regional and non-regional actors structural incentives to play a stronger role in the region.

The EU faces the dilemma that its values-based foreign policy, aiming to promote democracy and human rights, can reduce Brussel’s realpolitik influence in East Asia and the Indo-Pacific where most of the regimes are semi-democratic or authoritarian.

Despite its considerable economic power, the influence of the EU on the strategic and security landscape in the Indo-Pacific will remain severely limited. Unless the EU will be able to project more hard power, it will remain a niche player in the region.

References

1. Alfred Gerstl, Valentin Hoffmann, Lucia Husenicová, Omar Rasya Joenoes, Olga Khomenko, Vladimíra Ličková, Martin Mandl, Nick Nieschalke, Aneta Roth, Matej Šimalčík. Mixed reactions to the Russian war against Ukraine in the Indo-Pacific // CEIAS. Central European Institute of Asian Studies. ceias.eu

УДК: 340 (477)(0432)

СТРУКТУРА ТА РОЗБУДОВА ВИКОНАВЧОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ ЗА ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (29 КВІТНЯ – 26 ГРУДНЯ 1918 Р): ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Грибенко О. М., кандидат історичних наук, викладач суспільно-політичних дисциплін (piones@ukr.net)
Відокремлений структурний підрозділ «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ імені Олександра Довженка», м.Глухів

З приходом до влади гетьмана П. Скоропадського в українській національно-демократичній революції розпочався новий етап, який характеризувався намаганням відновити правопорядок та ліквідувати «соціалістичні експерименти» У.Ц.Р. Становленням Гетьманату в Україні у квітні 1918 року була побудована нова модель державного управління, яка відрізнялась від державного управління У.Ц.Р.

Рада Міністрів як вищий колегіальний орган у системі органів виконавчої влади виконувала функції координації загальнодержавних програм і узагальнення законодавчої ініціативи міністерств та інших відомств. Міністерство мало статус вищого урядового органу, відповідального за напрям (галузь). До його складу входили центральні, прирівняні до них і урядові органи державного управління. Такий порядок закріплював за міністерством статус провідного (головного) органу виконавчої влади й засвідчував наявність чіткої ієрархічної системи управління [1, 8].

За Законом «Закони про тимчасовий державний устрій Української Держави від 29 квітня 1918 року» (розділ «Рада Міністрів та і про міністерства») міністр Української Держави 1918 року був вищим виконавцем рішень гетьмана та уряду у своїй сфері управління. [2]. Порядок вирішування справ у Раді Міністрів визначався так: 1) Державна канцелярія подавала законопроекти або питання на обговорення Ради Міністрів зі своїми висновками і з пояснювальними записками та зауваженнями про формальні вартості внесення їх; 2) Рада Міністрів приймала рішення більшістю голосів, причому при рівності голосів – голос голови Ради Міністрів був вирішальним . [3, 180].

Законом від 16 травня 1918 року була заснована Мала Рада Міністрів, яка складалася з товаришів міністрів і осіб, котрі заміняли їх з правами товаришів міністрів. Головою Малої Ради Міністрів являвся один з міністрів або товаришів їх по призначенню Ради Міністрів [4]. Ведення справ Малої Ради Міністрів було покладено на Державну канцелярію. Мала Рада Міністрів не отримала чіткого визначення своїх повноважень [5, 131 – 132].

Гетьманом 14 червня 1918 року був затверджений «Статут» Державної канцелярії, яка складалася з державного секретаря, товаришів державного секретаря, юридичної ради, департаментів (законодавчих, загальних, господарських справ), архіву, бібліотеки, секретаріату Ради Міністрів, відділу кодифікації законів, державної друкарні [6]. Державний секретар був значною фігурою в ієрархії вищих посадових осіб. Він призначався особисто гетьманом за власним розсудом, без погодження з Радою Міністрів. Офіційно до складу уряду він не входив, але мав вирішальний голос з питань своєї компетенції [7].

Одним із важливих елементів гетьманського механізму влади стала Державна варта — орган, що виконував функції поліції та жандармерії, й був покликаний підтримувати законність і правопорядок, запобігати антидержавним змовам та заколотам, нейтралізувати політичних противників режиму. 18 травня 1918 року був виданий закон про утворення Державної Варти [8].

Уже в кінці травня 1918 року при МВС почала працювати спеціальна комісія з питань організації земського самоврядування, головою якої був відомий діяч з Харківщини князь Голіцин. До кінця літа комісія виробила новий закон про вибори до земства, прийнятий Радою Міністрів і санкціонований Гетьманом 5 вересня 1918 року .

Відповідно до адміністративно-територіального поділу встановлювалася й вертикаль органів влади. Губернські комісари, за законом від 18 травня 1918 року, були перейменовані у губернські старости [9], які перебували у відомстві Міністерства внутрішніх справ, призначались й звільнялись за поданням міністра внутрішніх справ.

23 листопада 1918 року Рада Міністрів у складі Управлінь Київської, Полтавської, Харківської, Херсонської, Чернігівської, Волинської, Катеринославської, Подільської

губерній запровадила посаду другого помічника губернського старости. На нього покладалися обов'язки за доглядом законності діяльності органів самоврядування і проведення ревізії їх установ [11]. На окремого помічника старости покладався нагляд за підрозділами державної варти.

На підставі закону від 18 травня 1918 року міську і повітову міліцію було перейменовано в державну варту і віддано під владу губернських старост [12]. При Управлінні губернського старости передбачалося утворення посади інспектора державної варти в губернії.

Законодавче оформлення існування Управлінь окружних старост у складі самого старости, його помічника, інспектора державної варти, урядовців з особливих доручень та канцелярії відбулося 30 листопада 1918 [13]. Був визначений порядок призначення та звільнення з посади. Найближчім помічниками губернських та окружних старост у повітах були повітові старости, які замінили повітових комісарів. Сфера їх компетенції визначалася постановою Тимчасового уряду від 19 вересня 1917 року і Тимчасовим положенням про губернських і повітових комісарів [10]. В цілому влада повітових старост у межах повіту була аналогічною до влади губернських старости.

Повітовий староста очолював Управління повітового старости - вищого адміністративного органу у повітах. До складу управління входило ще 13 посадових осіб: помічник старости, секретар канцелярії, службовці. У структурному відношенні Управління повітового старости складалося з реєстратури та канцелярії. Канцелярія поділялась на три підрозділи, які займалися адміністративними та особовими справами, діловодством у справах друку і нагляду за діяльністю органів самоврядування [14].

У системі державного управління міські отаманства займали особливе становище. Вони, хоч і мали подібний статус до губерніальних старост, але повинні були виконувати ряд вузьких, специфічних завдань, головним чином господарського характеру.

Також в системі органів виконавчої влади існувала посада представника Голови Ради Міністрів при австро-угорському командуванні. 22 травня 1918 року була запроваджена посада головного уповноваженого українського уряду при австро-угорському командуванні.

Підсумовуючи вище викладене, треба зазначити, що гетьманський уряд створив нову структуру адміністративної системи на місцях; вирішив питання адміністративно-територіального упорядкування; сформував органи місцевого управління.

Перелік посилань:

1. Коник С.М. Становлення вищих та центральних органів української держави 1918 р. Дис. канд. наук з держ. упр. / Укр. акад. держ. управ. при Президентові України. Київ, 2002. 180 с.
2. Закони про тимчасовий державний устрій Української Держави від 29 квітня 1918 року //Державний вісник. 1918. № 1. 16 травня. С 1-2
3. Грибенко О. М. Нормативно-правова база державотворчих процесів 1917 – 1918 рр.: хрестоматія з дисципліни «Актуальні питання української революції 1917 – 1921 рр.». У 2-х томах. Т. 1. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2017. 266 с.
4. Статут Малої Ради Міністрів від 16 травня 1918 р. //Державний вісник. 1918. № 10. 5 червня. С. 1-2
5. Грибенко О. М. Державотворчі процеси в Наддніпрянській Україні у 1917 – 1920рр.: історичний аспект. Дис. канд. іст. наук, зі спеціальності: 07. 00. 01. Історія України /Національний аграрний університет. Київ, 2007. 278 с.
6. Статут державної канцелярії від 16 червня 1918 р. //Державник вісник. 1918. № 18. 22 червня. С. 1
7. Статути державної канцелярії та розпис тимчасових штатів. ЦДАВОУ. Ф. 1065. Рада Міністрів Української Держави. Оп. 1. Од. зб. 284. Арк. 1-4.
8. Накази Гетьмана //Державний вісник. 1918. 22 серпня

9. Закон про перейменування Губерніальних і повітових Комісарів і їх помічників //Державний вісник. – 1918. – 5 червня
10. Постанова Тимчасового уряду «Про структуру діяльності губерніальних старост» від 19 вересня 1917 року. – ЦДАВОУ. – Ф. 1325. – Докуметы о определении функций, структуры и штатах канцелярии Харьковского губерниального старосты Оп. 1. Од. зб. 9. Арк. 25
11. Тимчасова постанова про заміну існуючих законів про міліцію і утворення Державної Варти // Державний вісник. 1918. 22 серпня
12. Накази Гетьмана // Державний вісник. – 1918. – 10 вересня
13. Закон про включення управління Холмського губерніального старости та управлінь повітів цього староства в загальний спис управлінь губерніальних та повітових старостів України // Державний вісник. – 1918. – 4 грудня.
14 .Селянське слово. – (Київ). – 1918. – 26 травня.

УДК 342.5

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Гуменна Н. В., кандидат юридичних наук, доцент (gymenna@tdmu.edu.ua),
Калинюк Н. М., кандидат юридичних наук, доцент (kalunyknm@tdmu.edu.ua)
Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, м. Тернопіль
Сопіга М. О., кандидат історичних наук, доцент (sopihamo@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Збройний напад російської федерації на Україну, який спрямований на захоплення її території, руйнування української державності, знищення української нації та перешкоджання волі українського народу до європейської інтеграції, – це загроза не лише національній безпеці України, але й спроба підірвати основи міжнародної безпеки та міжнародного права, уможливити безкарне застосування сили на міжнародній арені.

Незадовільний стан системи забезпечення національної безпеки в Україні, високий рівень корупції та недосконаліть системи державного управління, економічна криза, зниження рівня життя населення зумовлюють неспроможність України виконувати свої захисні функції та створюють реальну загрозу існуванню державності.

З огляду на сьогоднішні умови, проблема якісного забезпечення національної безпеки, розробка системної державної політики захисту національних інтересів та належних механізмів її реалізації є надзвичайно актуальною та привертає особливу увагу не лише державних і громадських діячів, науковців різних галузей, а й пересічних громадян України.

Аналізуючи погляди науковців щодо сутності та змісту «національної безпеки» та враховуючи її визначення, що міститься у законодавстві, національну безпеку України необхідно розглядати як стан захищеності життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства і держави, за якого забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам України. Тож національна безпека, як видається, включає в себе абсолютно усі види безпек, передбачені законодавством України, насамперед державну, суспільну, інформаційну, екологічну, економічну, транспортну, енергетичну безпеку, безпеку особистості.

Правову основу державної політики у сферах національної безпеки і оборони становлять Конституція України, закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання Конституції та законів України інші нормативно-правові акти. Центральне місце серед нормативно-правових актів у сферах національної безпеки і оборони посідає Закон України

«Про національну безпеку України» (від 21.06.2018 р. № 2469-VIII). Цим Законом визначаються та розмежовуються повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони, визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи у такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони.

До інших нормативно-правових актів у сфері національної безпеки належать наступні закони України: «Про Раду національної безпеки і оборони України» (від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР), «Про Національну поліцію» (від 02.07.2015 р. № 580-VIII), «Про Службу безпеки України» (від 25.03.1992 р. № 2229-XII), «Про контррозвідувальну діяльність» (від 26.12.2002 р. № 374-IV), «Про розвідку» (від 17.09.2020 р. № 912-IX), «Про Державну прикордонну службу України» (від 03.04.2003 р. № 661-IV), «Про державний кордон України» (від 04.11.1991 р. № 1777-XII), «Про Збройні Сили України» (від 06.12.1991 р. № 1934-XII), «Про оборону України» (від 06.12.1991 р. № 1932-XII), «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» (від 07.03.2002 р. № 3099-III), «Про правовий режим воєнного стану» (від 12.05.2015 р. № 389-VIII), «Про правовий режим надзвичайного стану» (від 16.03.2000 р. № 1550-III), «Про Національну гвардію України» (від 13.03.2014 р. № 876-VII), «Про прокуратуру» (від 14.10.2014 р. № 1697-VII), «Про судоустрій і статус суддів» (від 02.06.2016 р. № 1402-VIII), «Про запобігання корупції» (від 14.10.2014 р. № 1700-VII), «Про боротьбу з тероризмом» (від 20.03.2003 р. № 638-IV), «Про державну таємницю» (від 21.01.1994 р. № 3855-XII), «Про оперативно-розшукову діяльність» (від 18.02.1992 р. № 2135-XII), «Про інформацію» (від 02.10.1992 р. № 2657-XII) та ін.

Варто зауважити, що серед зазначених законів важливе місце посідають Кодекс цивільного захисту України, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Цивільний, Цивільний процесуальний, Митний, Адміністративний, Бюджетний, Господарський кодекси України, якими врегульовуються суспільні відносини у системі забезпечення національної безпеки держави.

Інші законодавчі акти, до яких необхідно віднести закони України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» (від 18.01.2001 р. № 2245-III), «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» (від 08.02.1995 р. № 39/95-ВР), «Про ринок електричної енергії» (від 13.04.2017 р. № 2019-VIII), «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» (від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР), «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (від 19.11.1992 р. № 2801-XII), «Про захист населення від інфекційних хвороб» (від 06.04.2000 р. № 1645-III), «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (від 24.02.1994 р. № 4004-XII), «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» (від 12.12.1991 р. № 1972-XII), «Про протидію захворюванню на туберкульоз» (від 05.07.2001 р. № 2586-III) тощо, спрямовані на забезпечення безпеки у певних сферах життєдіяльності суспільства та діяльності органів державної влади, інших державних органів.

На захист національних інтересів спрямована також Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. Відповідно до цієї Стратегії головна ціль державної політики національної безпеки – реалізація конституційної норми, яка визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека – найвища соціальна цінність в Україні. Стратегія також встановлює, що пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є:

відстоювання незалежності і державного суверенітету;

відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України;

суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу;
захист прав, свобод і законних інтересів громадян України;
європейська і євроатлантична інтеграція.

Існування України як вільної, незалежної, суверенної держави напряму залежить від ефективного здійснення державної політики щодо захисту її національних інтересів. «Національна безпека України як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз є необхідною умовою збереження та примноження матеріальних і духовних цінностей нашої держави.» [1, с. 536].

Перелік посилань

1. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія / В. О. Антонов; наук. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.

УДК 1:123

ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ДЛЯ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кичкирук Т. В., кандидат філософських наук, доцент (kichkiruktv@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Повномасштабне вторгнення російських загарбників в Україну змінило звичні умови життя. Звісно, найбільший вплив відчувають на собі українці.

У першу чергу варто звернути увагу на безпеку, її нове сприйняття та забезпечення. Всім стало зрозуміло, що ні словесні домовленості, ні підписані договори про ненапад не показали своєї ефективності. ООН та НАТО, членом яких є росія, не втрутилися в достатній мірі щоб зупинити наступ, що показало їх неефективність. Неймовірна кількість санкцій тільки збільшила підтримку Кремля, сприймаючи самі санкції як підтвердження того, що усі проти росії та усі є злом.У зв'язку з цим чинний Президент України навіть запропонував та започаткував створення нового військово-політичного союзу країн, який би міг гарантувати членам Союзу безпеку. Не зважаючи на це, дві позаблокові країни, а саме, Фінляндія та Швеція, розпочали прцедуру вступу до НАТО.

Серед українців навіть почав ходити жарт про «глибоку стурбованість», окрім якої деякі лідери країн не пропонували нічого без тиску з боку своїх громадян.

Світ потребував нових гарантій і нині допомагає Україні технікою, спорядженням та гуманітарною допомогою, водночас працюючи над розробкою нової системи забезпечення миру. Зрозуміло, що нині Україна – бар'єр та захисник усіх від країни-терориста. Якщо вона перемогла б, то точно пішла б далі. З іншого боку, Китай та деякі інші східні країни все ж підтримують політику кремля й також постачають росії озброєння.

Протистояння «двох світів» хвилює обидві сторони та навіть нейтральні країни. Що показово, навіть Швейцарія, попри неймовірно довгий нейтралітет, виказала підтримку Україні, оскільки, як виразився президент Швейцарської конфедерації Ален Берсе, «нейтралітет не означає байдужість». Разом з тим, вже в 2023 році Індія відмовилась від поставок російських гвинтокрилів, хоча раніше була найбільшим покупцем і забезпечувала понад 20% замовлень «Рособоронекспорту».

Значних зміни зазнали питання імпорту-експорту техніки, харчових продуктів, сировини та інших важливих ресурсів для забезпечення звичного рівня життя людей. Санкції торкнулися не тільки країни-агресора, але і її союзників. Китай довгі роки був і залишається вигідним комерційним партнером з дешевою робочою силою, бюджетними товарами, що експортуються по всьому світу. Але етичне питання співпраці з державою, що підтримує агресора турбує безліч людей і це безпосередньо впливає на економіку.

З показового: Німеччина повністю відмовилась від споживання російської нафти з першого січня, що сприяє розвитку екологічних способів. У липні 2022 року заявила, що повністю

відмовиться і від російського вугілля. Слідуючи прикладу Німеччини, Європа теж з часом може наблизитися до незалежності від країни-терориста в багатьох сферах попри її постійний шантаж ресурсами. Разом з тим це стимул пошуку більш екологічних методів видобутку енергії.

Значних змін зазнала продовольча сфера, основним чином через зупинку поставок величезної кількості зерна з України, заблокованих росією. Україна забезпечувала харчування понад 400 мільйонам людей. Через це прогнозували голод і світ зазнав великих міграційних хвиль, особливо з Африки, яка й без того вже не перший рік страждає від нестачі продовольства. Наприклад, у Нігерії хліб коштує вдвічі більше ніж торік. Ціни на зерно зросли у всьому світі. Заради забезпечення продовольчого коридору Чорним морем, втрутилась Туреччина. Угорщина виділила більше трьох мільйонів для поставок продовольства.

Україна постачала світу 50% соняшникової олії. У відсотковому співвідношенні у жовтні 2022 року картина експорту агропродукції порівняно з попередніми роками виглядає так: 33% кукурудзи, 28 % пшениці, 11%ріпаку, 4% насіння соняшника, 6% соняшникової олії, 6 % шрот, 5 % ячменю, 3% соєвих бобів, 0,38 % соєвої олії.

Торкнемося і сфери моральних норм, політичних настроїв громадян країн та відношення народів одне до одного. По перше, тепер люди розділилися на два табори: «за» і «проти» росії. Раніше, через тісні економічні зв'язки, в уяві людей стосовно росії були асоціації з ведмедями, матрьошками та незадоволеними обличчями. Нині це або «визволителі» чи «рятівники» від нацистів, або криваві вбивці та загроза людству.

УДК: 338.439.02 (477)

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ

Кропивко О. М., кандидат історичних наук, доцент (olena_kropyvko@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

Питанню продовольчої безпеки відводиться особливе місце в концепціях національної безпеки більшості розвинутих країн світу. Інтеграція України у світове та європейське співтовариство актуалізує вказану проблему, оскільки лише за умови гарантування забезпечення населення продовольством за будь-яких умов держава може проводити незалежну політику. Україна є соціальною державою, політика якої спрямована на створення умов щодо забезпечення гідного рівня життя людини [1]

За час, що минув від повномасштабної агресії, чітко окреслилася роль нашої держави у забезпеченні населення світу продовольством. Адже потреба у їжі є базовою потребою людства, яке у 1900 р. становило 1,6 , а сьогодні – майже 7,9 млрд. осіб [2].

У Проєкті Закону «Про основи продовольчої безпеки України» (2011) запропоновано визначення продовольчої безпеки України як « здатності держави задовольняти потреби населення в харчуванні …незалежно від внутрішніх і зовнішніх умов (погроз), спроможність забезпечити …збереження генофонду нації, сталість розвитку, інтеграцію країни у світовий економічний простір, суверенітет і незалежність» [3].

Продовольча безпека є базовим елементом національної безпеки, що яскраво проявилося за останні півтора року. Адже війна поставила нові виклики перед органами державної влади всіх рівнів – від Президента і Парламенту, Кабінету Міністрів до голів ОТГ.

Слід зазначити, що вищі владні структури досить оперативно відреагували на загрози. Так, вже за місяць після початку війни, ВРУ видала Постанову «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва та ухвалила Закон

України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану». Кабінетом Міністрів України видано низку постанов і розпоряджень «Деякі питання фінансового забезпечення підтримки підприємництва, зокрема сільськогосподарських товаровиробників, в умовах воєнного стану» (12.04.2022), «Про затвердження плану заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» (29.04.2022), «Про підписання Угоди про фінансування заходу "Зменшення вразливості та підвищення продовольчої безпеки через підтримку постраждалого населення та сільськогосподарського виробництва в Україні (Контракт з розбудови держави та посилення стійкості)" (27.08.2022), УГОДУ між Урядом України та Продовольчою та сільськогосподарською організацією Організації Об'єднаних Націй (ФАО) про створення Проектного офісу ФАО та надання технічної та гуманітарної допомоги Україні (04.11.2022).

Продовольча безпека стала маркером процесів військово-політичної конфронтації і розгортання повномасштабної війни рф проти України, яка має вплив на стабільність і безпеку існуючого світопорядку.

На конференції міністрів сільського господарства G-7 13 травня 2022 року зазначалося, що наслідками продовольчого шантажу з боку росії стане внутрішньополітична нестабільність, ймовірність спалаху конфліктів та масова міграція населення з країн Азії та Африки.

У рейтингу The Economist Intelligence Unit, Україна у кінці 2022 р. за Глобальним індексом продовольчої безпеки посідала 71 місце [4]. Якщо порівняти цей показник з результатами рейтингу, проведеного у 2018 році, вона втратила 9 позицій, а у порівнянні з 2015 роком – 19 [5].

Проте навіть в умовах війни і масштабних втрат економічного потенціалу, українська держава продовжує бути одним із основних світових експортерів зерна. Це дозволяє розвивати зовнішньоторговельні зв'язки з країнами Близького Сходу, Африки, ЄС, лобіювати свої інтереси в міжнародних організаціях і мати позитивний міжнародний імідж, як стабільного партнера.

Отже, продовольча безпека сьогодні розглядається як важливий фактор забезпечення внутрішньої стабільності української держави, яка до того ж забезпечує їй місце провідного актора у глобальній системі постачання продовольством.

Перелік посилань

1. Г. М. Колісник. Продовольча безпека У країни та особливості її розвитку http://ird.gov.ua/sep/sep20155(115)/sep20155(115)_072_KolisnykHM.pdf
2. Чи зможе аграрна галузь нагодувати населення планети: погляд у майбутнє https://agroelita.info/chy-zmozhe-ahrarna-haluz-nahoduvaty-naselennia-planety-pohliad-u-maybutnie/
3.«Про основи продовольчої безпеки України»https://ips.ligazakon.net/document/JF6GI00A?an=5&scop=64&fcop=118
4. Індекс продовольчої безпеки українців є найнижчим у Європі https://landlord.ua/news/indeks-prodovolchoi-bezpeky-ukraintsiv-ie-nainyzhchym-u-ievropi/
5. Н. Горін. Окремі показники продовольчої безпеки України в глобальному вимірі // http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/11048/11354

УДК 004.056.5

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Цимбал І. В., Шугалій О. О., Івченко М. М*., (BabAnka1986@gmail.com)*
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут (м. Київ, Україна)

Зі зростанням рівня технологічного прогресу паралельним вектором проходить і процес удосконалення зброї. На кожному історичному етапі існує свій технологічний рівень зброї, який і визначає роль та місце військового чинника у міжнародній політиці. Зараз постає слушне питання щодо наукового обґрунтування нових форм ведення збройної боротьби. Зараз визначити межу початку та закінчення війни буває дуже складно тому, що сучасні технології та наукові досягнення дозволяють її вести в найрізноманітніших формах.

На сьогодні існує декілька розроблених концепцій війн нового покоління таких як мережеві, кібер-війни, космічні, інформаційні. У всіх цих концепціях в основі лежить використання інформаційних технологій. Деякі аспекти цієї проблеми висвітлені у працях таких вітчизняних вчених та експертів як Ю. Рубан, В. Герасимов, Е. Ситник та ін. Теоретичним підґрунтям аналізу дефініції гібридної війни є роботи відомих дослідників інформаційного суспільства: Г. Ласуела, Е. Троффлера, Д. Белла, Ф. Фукуями, Б. Коена. Аналіз гібридної війни проводився в роботах М. Бонда, В. Гленна, Дж. Макуена, Дж. Девіса.

Сучасна війна – це війна комплексна, вона передбачає не тільки військовий та силовий фактор, але економічний, соціальний та обов'язково інформаційний. Гібридна війна ведеться не стільки за території, скільки за вплив на свідомість людей. Ця війна торкається ряду аспектів: це й інформаційна складова, й психологічне протистояння, дипломатичне протиборство. Об'єктом інформаційної війни є як масова свідомість, так і індивідуальна. Засобами ведення інформаційної війни є будь-які засоби передачі інформації. Інформаційний вплив може існувати у вигляді спотворення фактів, пліток, викиду дезінформації або поданні інформації у вигідному для себе ключі. Спотворюючи та викривляючи історію, перекручуючи історичні факти, підміняючи поняття, пропагандисти мають досягти формування певного підґрунтя для використання у своїх цілях. Підтримання образу ворога та загрози, які можуть виходити з його сторони, залякування власних громадян – це перша ціль. Друга – вплив на опосередкований прошарок населення, який здатний повірити фейкам та нісенітницям медіа-засобів. Все це розраховано на деморалізацію громадян, особового складу збройних сил та силових відомств країни-противника, формування спотвореного бачення подій, які відбуваються, що створює сприятливе підґрунтя для подальшого військового вторгнення та переходу на сторону інформаційного агресора.

Тенденції розвитку системи мас-медіа, що сформувалася в Україні, загалом не є адекватними потребам суспільства у формуванні сучасної української ідентичності, збереженні культурно-історичної самобутності при домінуванні російської мови на телебаченні, радіо, в пресі. Інформаційний російський продукт розрахований на відповідно підготовлений ґрунт, оскільки нові незалежні держави, які раніше були частиною Радянського Союзу, мають велику кількість етнічних росіян і російськомовних громадян. Цей прошарок населення, що мешкає в країнах Прибалтики, Молдові, Україні, Грузії і є принциповою ціллю сьогоднішньої кампанії інформаційної війни. У випадку з Україною, відсутність адекватної інформаційної та культурної політики спричинила культурну окупацію свідомості значної частини громадян. Зусиллями пропаганди була нав'язана штучна проблема дискримінації російськомовного населення, страх перед ефемерною загрозою «бандерівщини» [1]. Скориставшись цим агресор має змогу робити ставку на мовну спільність з Росією.

У наш час володіння інформаційними ресурсами дає можливість диктувати свої інтереси у міжнародних відносинах. Перевага буде на боці того, хто вміє працювати з масовою свідомістю. Країні-агресору треба буде доводити справедливість своїх дій як власному народові, так і народу, на який буде спрямована атака. В свою чергу, атакованій стороні треба буде давати гідну відповідь такій неоголошеній війні. Гібридна війна стала здобутком нового часу саме тому, що багато потрібних для неї завдань можна виконати за рахунок інформаційного компоненту. Чим сильнішим стає розвиток інформаційного компоненту, тим легшим буде виконання цих завдань [2]. Особливо це важливо для України, яка веде війну проти ядерної держави з переважаючим військовим потенціалом. І від того, як за кордоном сприймають події в Україні, залежіть і рівень політичної підтримки, і обсяги

допомоги, і масштаби запроваджених проти агресора санкцій. Ця війна Росії проти України продемонструвала важливість забезпечення інформаційної безпеки тому, що в сучасних умовах це є одним з вирішальних факторів перемоги.

Перспективи подальших досліджень гібридної війни та її складових, пов'язуємо зі значною актуальністю цього напрямку не лише для сучасної України, але й всієї світової спільноти. Війна культур, традицій, світоглядів складає однаково відчутні виклики перед політологами, правознавцями, філософами, фахівцями з соціальних комунікацій, національної безпеки, культурологами, психологами та іншими спеціалістами. Сучасні ж українські реалії важливі з точки зору постійного моніторингу й наукового аналізу загроз та можливих шляхів подолання такого різновиду протистояння.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Магда Є. М. Гібридна війна: сутність та структура феномену [Електронний ресурс] / Є. М. Магда. – Режим доступу : journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/ download/2489/2220).
2. Почепцов Г. Гібридна війна: інформаційна складова [Електронний ресурс] / Г. Почепцов. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua.

УДК: 340:61:355(076)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Калинюк Н.М., канд. юрид. наук, доцент (kalunyknm@tdmu.edu.ua), **Гуменна Н.В.**, канд. юрид. наук, доцент (gymenna@tdmu.edu.ua),
ЗВО «Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського МОЗ України», м. Тернопіль
Сопіга М.О., канд. іст.наук, доцент (sopihamo@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Юридичні засади реалізації права військовослужбовцями на охорону здоров'я та медичну допомогу закріплено у ст. 12 Закону України (далі – ЗУ) «Про соціальний правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [1]. Військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти, які призвані на навчальні (або перевірочні) або спеціальні збори, мають право на безоплатну кваліфіковану медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я. Відповідно до Наказу МОЗ України «Щодо надання медичної допомоги в умовах воєнного стану військовослужбовцям, які беруть участь в операції об'єднаних сил» [2], медична допомога надається усім постраждалим та пораненим у цілодобовому режимі безвідмовно, госпіталізація постраждалих та поранених здійснюється у найближчі заклади охорони здоров'я, які спроможні надати допомогу відповідно до профілю ураження.

Разом з тим, відповідно до п. 254 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, військовослужбовці, які захворіли раптово або дістали травму, направляються до медичного пункту частини негайно, у будь-який час доби, де проводиться їх 14-денне стаціонарне лікування [3]. Водночас, норми, що забезпечували порядок надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану зазнали вдосконалення шляхом прийняття Закону про внесення змін до ст. 11 ЗУ «Про соціальний правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [4]. Зазначені зміни забезпечили правові умови для належного їх лікування. Зокрема, передбачено можливість забезпечити проведення лікування військовослужбовців за межами України в умовах воєнного стану, а також безоплатну медико-психологічну реабілітацію у відповідних центрах з відшкодуванням вартості проїзду до них за рахунок держави.

Порядок направлення військовослужбовців для лікування за межі України в умовах воєнного стану затверджений Постановою Кабінету Міністрів України «Про забезпечення організації направлення осіб із складових сил оборони та сил безпеки, постраждалих у

зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти україни, на лікування за кордон» [5]. Цей Порядок визначає алгоритм дій з приводу необхідної евакуації захисника України для лікування за кордон. По-перше, заклад охорони здоров'я, в якому захисники України перебувають на лікуванні та/або реабілітації складає у довільній формі клопотання про необхідність направлення військовослужбовця України для лікування за кордон. По-друге, клопотання надсилається до військово-медичного закладу (заклад охорони здоров'я Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, Державної прикордонної служби і ін.). По-третє, консиліум військово-медичного закладу охорони здоров'я формує висновок про необхідність направлення військовослужбовця на лікування за кордон, надсилаючи його Командуванню Медичних сил Збройних Сил України. По-четверте, Командування Медичних сил надсилає на розгляд МОЗ висновок та інші необхідні документи.

Обов'язок вжиття усіх заходів щодо пошуку клінік за кордоном; формування необхідного переліку пакету документів для перетину кордону та забезпечення транспортування захисників забезпечує Командування Медичних сил, МОЗ та МЗС України. При цьому, лікування за кордоном для пацієнт-військовослужбовця є безкоштовним.

Наведене дає підстави для висновку про те, що чинне законодавство гарантує військовослужбовцям право на безоплатне отримання психологічної реабілітації; щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залучення необхідних спеціалістів; безоплатне забезпечення ліками; стоматологічну медичну допомогу; санаторно-курортне лікування; оздоровлення дітей військовослужбовців в порядку та у спосіб визначеному чинним законодавством України.

Перелік посилань

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон, Верховна Рада України, № 2011-XII від 20.12.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text
2. Щодо надання медичної допомоги в умовах воєнного стану військовослужбовцям, які беруть участь в операції об'єднаних сил: Наказ, МОЗ України № 379 від 25.02.2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://doz.zoda.gov.ua/news-deialnist/2023-nakaz-moz-ukrajini-vid-25-02-2022-379
3. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон, Верховна Рада України № 548-XIV від 24.03. 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text
4. Про внесення зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» : Закон, Верховна Рада України, № 2011-XII від 20.12.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2171-20#n2
Про забезпечення організації направлення осіб із складових сил оборони та сил безпеки, постраждалих у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти україни, на лікування за кордон: Постанова, Кабінет Міністрів України № 411 від 05.04.2022 р. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2022-%D0%BF#Text

УДК 342.727

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА: ІНФОРМАЦІЙНО-БЕЗПЕКОВИЙ ПРІОРИТЕТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ

Чиж С.І.,
доктор філософії в галузі права (ichizh@meta.ua),
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

125-річчя Національного університету біоресурсів і природокористування України – подія непересічна і державно значуща. Адже йдеться не лише про виняткову історію одного з провідних вишів України, але й, передовсім, про об'єктивно задану потужну перспективу університету бути флагманом практичної реалізації стратегії на подолання викликів і загроз, що постали і наростають, як перед Україною, так і перед усім світом. У наш час екологічна і продовольча проблематика висунулися у першочергову загальнолюдську проблему самого виживання земної цивілізації - нарівні з війнами, пандеміями та іншими, можливо, ще й не усвідомлюваними людством, загрозами – зокрема й нерівністю та несправедливим розподілом благ і можливостей цивілізації, включно з кричущою технологічною нерівністю.

Навіть сама лише назва нашого університету голосно промовляє про головне на сучасному етапі і на майбутнє, – про природокористування і біоресурси! А людина і є найважливішим біологічним ресурсом, який є і буде найбільшим споживачем природних джерел для свого розвитку, без чого неможливе саме життя. Водночас, навчившись і удосконаливши здатність споживати отримане від природи, люди не поспішають формувати екологічну культуру, не прищеплюють етичних, моральних норм, продовжують бути найбільшими руйнівниками екології.

Це – глобальний виклик! Навіть коли йдеться про найвужчу на планеті річку Хуалай у Китаї, ширина якої в середньому становить 15 сантиметрів, а у найвужчій частині лише 4 сантиметри. Одначе її вік налічує понад 10 тисяч років, і вона зберігає всі ознаки річки. Довжиною 17 кілометрів, ця річка бере початок з підземного джерела, має постійний водотік, який струменить впродовж року безперервно, окреслений басейн, характерні береги, періодично затоплювані, та навіть риба запливає до річки, протискуючись між берегів. Особливо символічною є ще й інша назва річки – «Book Bridge River» – річка книжкового мосту. За легендою, хлопчик, переступаючи річечку, упустив книгу у вузькій її частині, і вона лягла так, що з'єднала два береги, ставши мостом для мурах, яким вони перебиралися з одного на інший берег [1].

Це глобальний виклик і для існування, скажімо, й найширшої на планеті ріки Ла-Плата (з іспанської – Срібна) у Південній Америці, яка досягає 48 км. у ширину, а у місці впадання в Атлантичний океан – стає справжнім морем у 220 кілометрів завширшки.

Коли говоримо про глобальні загрози, маємо усвідомлювати, що вони наростають неймовірно швидко. Приклад – пустелі між Тигром і Євфратом, де за Біблією знаходився Рай земний… Чи взяти одну з найбільших європейських пустель - Олешківські піски на Херсонщині, де ще два століття тому буяла рослинність, яку за багато років отари овець оголили до піщаних дюнів… Усе це – **про екологію природи, про екологічну етику,** про необхідність раз і назавжди подолати протистояння людини і природи, у якому людина виступає агресором, окупантом, знищуючи і довкілля, і саму себе.

Але ж маємо казати і про **екологію душі.** Неспровокована війна Росії проти України принесла горе, біду, неймовірні жертви і матеріальні втрати…Окупанти прийшли на святу українську землю, як плем'я бездушних варварів. Божевілля однієї людини, без жодної емпатії, котра наділена диктаторськими повноваженнями, помножилося на злочинно зомбовану рашистським гебельспропом біомасу, не здатну мислити, аналізувати, але об'єднану ненавистю у зграю грабіжників, вбивць, гвалтівників, котрі не зупиняються навіть перед масовим геноцидним викраданням тисяч і тисяч українських дітей. І нам належить протистояти цій інформаційній агресії та правдою очистити мізки тих, хто з 2014 року перебував під інформаційним гнітом аби і фізично, і духовно повернути українців в Україну. А це ще той виклик! **Інформація, інформаційно-безпековий пріоритет** – найважливіший чинник відновлення, трансформації і розвитку. Маємо чітко бачити проблеми, критично осмислювати їх, чесно зізнаватися у помилках і прорахунках та невідкладно, крок за кроком, удосконалювати інформаційно-правові і практичні механізми національної інформаційної політики.

В умовах глобалізації інформаційних відносин, жодна держава не може функціонувати в інформаційній ізоляції, а інформаційні джерела і потоки неможливо повністю захистити від витоку внутрішньої інформації та зовнішнього інформаційного впливу. Тому виникає глобальна проблема безпеки внутрішніх і міжнародних інформаційних відносин. Існує гостра потреба адекватного вибудовування правових та політичних механізмів захисту інтересів особи, суспільства, держави, здатних водночас протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам. Однак, істотного просування у цій надважливій справі в Україні не відчувається: державної інформаційної політики на випередження досі не існує, а інформаційне право України відстає від технологій, що бурхливо розвиваються і, фактично, диктують поведінку суб'єктів і об'єктів інформаційних правовідносин.

Інформаційна безпека громадянина, суспільства, держави прямо залежить від стану інформаційного простору, інформаційного суверенітету та інформаційних спроможностей України. І саме вразливість цих основоположних складових від інформаційних та управлінських диверсій з боку російського агресора стала однією із передумов застосування ним військової сили з метою поневолення українського народу. Мусимо з прикрістю констатувати, що інформаційна сфера України перебуває під політичним тиском упродовж усіх років незалежності нашої держави. Проте результати інформаційно-організаційних операцій проти України стали особливо відчутними упродовж останніх десяти років. Замість адекватного реагування та превентивної інформаційної протидії Верховною Радою, Кабінетом міністрів України ухвалено низку законів та нормативно-правових актів, які суттєво погіршили не лише інформаційні спроможності держави, а й можливості державних інституцій захистити національний простір, формувати і реалізовувати державну інформаційну політику відповідно до потреб і національних інтересів. На догоду бізнесовим інтересам певних олігархічних кіл та під прикриттям політичної доцільності конституційні органи інформаційної сфери фактично втратили свої повноваження (Держкомтелерадіо) або змінили пріоритети своєї діяльності (Нацрада з питань ТБ і РМ). Водночас вони позбавились і відповідальності за результати своєї діяльності, яка безпосередньо впливає на стан інформаційної безпеки, гарантованої ст.17 Конституції України.

Сьогодні, коли Україна веде тяжкі бої за своє майбутнє, згуртовуючи світ навколо ідей демократії і свободи, інформаційна протидія(за винятком хіба що кібер-боротьби) та інформування населення, роз'яснення державної політики відбуваються за відсутності державного інформаційного ресурсу, фактично на волонтерських засадах. Інформування закордонної аудиторії про події в Україні стало можливими здебільшого завдяки міжнародним зусиллям Президента і МЗС за фактичного згортання державного іномовлення.

Технологічна неспроможність Концерну радіозв'язку, телебачення і радіомовлення не дозволяє забезпечити стійке і безперебійне телерадіомовлення на усій території України, включно із тимчасово окупованими територіями, не використовуються його існуючі можливості у радіоелектронній протидії агресорові, даються взнаки його технічна відсталість і вразливість.

Критична ситуація склалася з місцевою пресою, котра, реформувалася одночасно з адміністративно-територіальною та поштовою реформами. Масова ліквідація сільських поштових відділень фактично унеможливила передплату, газети залишилася і без підтримки місцевих громад, а громади – без газет, які мали славну історію, традиції і дали путівку у велику творчу дорогу багатьом поколінням журналістів. Нині нашим випускникам-журналістам немає змоги, повернувшись до рідних місць, працювати за обраним фахом. Тим часом в умовах війни, за відсутності Інтернету та мобільного зв'язку часто саме місцеве друковане видання вкрай потрібне людям. Приклад – свіжий номер бахмутської газети «Вперед», який надійшов до пункту незламності тим небагатьом містянам, які залишилися у Бахмуті, а решта тиражу - землякам, які зараз змушені перебувати в інших регіонах[2].

Виникає багато запитань і до щойно ухваленого Закону України «Про медіа», зокрема, щодо надмірних повноважень Нацради з питань телебачення та радіомовлення, наділення її

невластивими функціями і щодо регулювання онлайн-ресурсів, і щодо нагромадження «всього і одразу» та щодо втрати чинності базових Законів України, які роками, крок за кроком виформовували правову базу інформаційної політики з основоположним правом людини на свободу слова та інформації. Адже відповідно до п. 32 прикінцевих і перехідних положень Закону України «Про медіа» **втрачають чинність шість Законів**, зокрема, «Про друковані засоби масової інформації(пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», «Про захист суспільної моралі», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації» та «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення». Замість Інформаційного кодексу України, створення якого мало б систематизувати і актуалізувати інформаційні правовідносини, - отримали громіздкий, багато в чому суперечливий та сумнівний щодо реалізації Закон, норми якого потребують тривалого часу на імплементацію (деякі аж до 2031 року) [3].

Цілком очевидною є потреба кардинально змінити саму точку зору законодавчої і виконавчої гілок влади на інформаційне законодавство: воно повинно не просто унормовувати правовідносини у тій чи іншій галузі, сфері, системі, чи орієнтуватися лише на особливі умови воєнного стану, але й носити системний, авангардний характер для усього законодавства України на перспективу. Інформаційне право в інформаційну епоху має бути визначальним, займати домінуючу позицію у правотворенні. Адже взаємовідносини між людиною, суспільством і державою відображаються в інформаційній сфері, яка охоплює і впливає практично на всі сфери життєдіяльності. Дуалізм інформаційних впливів полягає в тому, що вони породжуються не лише особистими, суспільними й державними інтересами, але й водночас змінюють їх. Це відбувається в інформаційно-комунікаційному середовищі, яке може або сприяти, або протидіяти таким інтересам. Позитивні інформаційні впливи сприяють життєво важливим інтересам, негативні – навпаки, спрямовані на зіткнення та порушення балансу інтересів.

Необхідним є створення в Україні окремого державного інституту, відповідального за комплексне здійснення державної інформаційної політики та захисту інформаційної безпеки держави. Жоден з існуючих в Україні інститутів не наділений такими повноваженнями, функціями та ресурсами.

Таким органом міг би стати Національний комітет інформаційної політики та інформаційної безпеки (Нацкомінформ). Це має бути не міністерство і не державний комітет, які є органами виконавчої влади зі своєю специфікою і підпорядкованістю і які, за означенням, не можуть ефективно інкорпорувати громадськість у змістовну реалізацію своїх повноважень. З іншого боку, це і не дискусійний клуб медіа експертів, хоча найкращі і не ангажовані приватним чи корпоративним або чужоземним інтересом мають входити до комітету. Це мав би бути орган конституційної юрисдикції і надвідомчої компетенції, як чільний у координації діяльності усіх інститутів влади, у функціях котрих передбачена інформаційно-безпекова складова у своїх сферах відповідальності, та безпосередньо і на рівноправних засадах співпрацювати з інститутами громадянського суспільства.

Щоб цього досягти слід конституційно розв’язати означену проблему «покинутості», незавершеності вимог ст. 17 Конституції, доповнивши її додатковою частиною такого змісту: «Інформаційна безпека України забезпечується усіма інститутами держави та громадянського суспільства. Координацію цієї діяльності здійснює Національний комітет інформаційної політики та інформаційної безпеки відповідно до Закону».

Прийнята у такій редакції ч. 8 ст. 17 Конституції чітко врегулює питання реалізації вимоги, викладеної у ч. 1 цієї статті, де йдеться про забезпечення інформаційної безпеки, як найважливішої функції держави, всього Українського народу. А щодо Закону, котрий створить механізм виконання норм цієї статті, то це міг би бути, передусім, сучасний базовий Закон України «Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку особи, суспільства, держави», котрий встановлював би чіткий правовий баланс прав і свобод людини, інформаційного громадянського суспільства та суверенних прав держави, включно із

адекватними зовнішнім і внутрішнім загрозам засобами нейтралізації та протидії прямій агресії чи повзучому наступу (інформаційні війни, сепаратизм тощо).

Перелік посилань

1. Хуалай – найвужча річка на планеті. *pro-cikave.com.ua*
2. Свіжий номер бахмутської газети «Вперед»…*SPILKA news*
3. Імплементація нового Закону «Про медіа»: як це відбувається. *detector.media*

УДК 316.46:37.013.42:37.091.212(470+571-651.1)

ВИХОВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Костинюк В.С. асистент

Сопівник Р.В. доктор пед. наук., доцент

v.kostyniuk@nubip.edu.ua, sopivnyk_r@nubip.edu.ua

Гуманітарно-педагогічний факультет

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. Стаття присвячена дослідженню впливу педагогічного супроводу на виховання лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти, особливо тих, хто постраждав від військової агресії. Розглянуто питання використання педагогічних методів, що сприяють соціокультурній адаптації студентів з військово-конфліктних зон та розвитку лідерських якостей, таких як комунікація, управління, співпраця, рішучість та ініціативність. Встановлено, що педагогічний супровід може позитивно впливати на виховання лідерських якостей студентів та забезпечувати їх соціокультурну адаптацію. Детально розглянуто роль викладачів та керівників у формуванні лідерських якостей у студентів та їх соціокультурну адаптацію. Наголошено на необхідності створення сприятливого навчального середовища, яке б допомагало студентам відчувати себе комфортно та підтримувало їхню мотивацію до навчання. Описано педагогічні методи, які можуть бути використані для розвитку лідерських якостей студентів, такі як метод проектів, ігрові технології та індивідуальна робота зі студентами. Результати дослідження можуть бути корисними для викладачів та науковців, які працюють в галузі педагогіки та соціальної адаптації, а також для студентів, які бажають підвищити свої лідерські якості та успішно адаптуватися до навчального середовища.

Ключові слова: виховання лідерських якостей, студенти вищих аграрних закладів освіти, педагогічний супровід, соціокультурна адаптація, постраждалі від військової агресії, методики виховання лідерських якостей, комунікаційні навички, керівництво та управління, розвиток особистості, креативність та інноваційність.

Актуальність. (Introduction). В Україні відбулася війна на сході країни, що мала серйозні наслідки для мільйонів людей, які були примусово переселені зі своїх домівок і позбавлені можливості продовжувати звичне життя. Багато з цих людей, зокрема молодь, вибрали навчання в аграрних вищих навчальних закладах як шлях до стабільного майбутнього. Однак, ці студенти часто стикаються зі складнощами соціальної адаптації та розвитку лідерських якостей, що може ускладнити їх професійний розвиток та реалізацію потенціалу.

Таким чином, важливо вивчати та розробити методики виховання лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів, що будуть підтримуватися педагогічним супроводом та соціокультурною адаптацією постраждалих від військової агресії. Це допоможе забезпечити ефективний розвиток молоді та їхнє майбутнє в аграрній галузі, а також внести позитивний вклад у соціальний та економічний розвиток країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Дослідження в США показують, що програми виховання лідерських якостей

для студентів вищих навчальних закладів можуть бути дуже ефективними. Такі програми зазвичай складаються з тренінгів, семінарів, практичних завдань, в яких студенти вчаться розв'язувати складні задачі, працювати в команді, приймати відповідальні рішення та комунікувати з різними людьми. Наприклад, університет Стенфорда використовує так звану "методику дієвого лідерства", яка зосереджується на розвитку лідерських якостей студентів. Програма включає тренінги з управління проектами, розвиток навичок співпраці та співробітництва, навчання комунікації та презентацій, а також відповідального прийняття рішень. Іншим прикладом є програма "Лідерство та глобальні проблеми" в Гарвардському університеті, яка орієнтована на виховання студентів-лідерів, які можуть впливати на вирішення складних глобальних проблем. Програма включає тренінги з управління проектами, комунікації, прийняття рішень та роботи зі стейкхолдерами. У цих програмах студенти отримують не тільки практичні навички, а й можуть розвивати свою самооцінку, навички лідерства та співпраці з іншими людьми. В результаті, вони можуть стати більш ефективними лідерами у своїх майбутніх кар'єрах та у повсякденному житті [1].

В Німеччині, університети проводять різноманітні програми з виховання лідерів у сфері аграрної промисловості, які орієнтовані на розвиток студентів як майбутніх лідерів у цій галузі. Наприклад, університет Хоенгайм пропонує програму під назвою "Leadership in Rural Areas" (Лідерство в Сільських Регіонах), яка має на меті розвиток лідерських якостей студентів та їх підготовку до викликів, пов'язаних з управлінням сільськогосподарськими підприємствами. Ця програма передбачає вивчення теорії лідерства та практичних вправ з розвитку керівницьких навичок. Університет Бонна також пропонує програму "International Master in Rural Development" (Міжнародний Магістр У Розвитку Сільського Господарства), яка залучає студентів з усього світу, включаючи постраждалих від війни країн, і надає можливість здобути знання про розвиток сільських територій та керування сільськогосподарськими підприємствами з урахуванням соціокультурної специфіки різних регіонів. У рамках цієї програми, студенти беруть участь у тренінгах з розвитку лідерських навичок та виконують практичні завдання в області розвитку сільських територій та підприємництва.

Національна асоціація сільського господарства та розвитку сільських територій (National Farmers' Union and Rural Development Commission) Великобританії проводить дослідження щодо виховання лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти. Одним з прикладів такого дослідження є проект "Leadership in Agriculture and Land Management" (Лідерство в сільському господарстві та землекористуванні), який має на меті розвиток лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів, зокрема через підвищення рівня їх знань та навичок в галузі сільського господарства та землекористування, а також розвиток навичок управління командою та прийняття рішень. Програма також передбачає педагогічний супровід, що полягає в проведенні тренінгів, семінарів та інших форм навчання, а також в особистій консультації та підтримці студентів у розвитку їх лідерських якостей. Проект підтримується урядом Великобританії та активно використовується в навчальних закладах по всій країні.

У Колумбії, наприклад, проводиться дослідження, присвячене використанню інноваційних методик для розвитку лідерських якостей студентів в галузі сільського господарства. У рамках дослідження було використано метод активного навчання, який передбачає використання різних педагогічних методів, що дозволяють студентам бути активнішими учасниками навчального процесу. Також, у Перу було проведено дослідження, що досліджувало впровадження дистанційного навчання в галузі сільського господарства та його вплив на розвиток лідерських якостей студентів. В результаті дослідження було виявлено, що використання дистанційного навчання сприяє розвитку таких якостей як самостійність, організаційні навички та вміння працювати в команді. Дослідження в країнах Латинської Америки також досліджують вплив проектної діяльності на розвиток лідерських якостей студентів. Наприклад, у Бразилії було проведено дослідження, яке досліджувало ефективність проектів, що передбачають участь студентів у різних проектах в галузі

сільського господарства та їх вплив на розвиток лідерських якостей. Результати дослідження показали, що такий підхід є дієвим та сприяє формуванню у студентів навичок управління проектами, вміння працювати в команді та брати на себе відповідальність.

Мета (Purpose). Висвітлити актуальні дослідження та публікації з теми виховання лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти в різних країнах світу, зокрема в США, Німеччині, Великобританії, Колумбії та Перу. Стаття зосереджується на дослідженнях, що проводяться в контексті педагогічного супроводу соціокультурної адаптації постраждалих від військової агресії. Крім того, стаття розкриває новітні методики виховання лідерських якостей, які використовуються в різних країнах, зокрема активне навчання, дистанційне навчання, проектна діяльність тощо. Отже, мета статті полягає в систематизації наукової інформації та висвітленні сучасних тенденцій виховання лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти у світі.

Методи (Methods). Для досягнення зазначеної мети було використано наступні методи дослідження: огляд педагогічної, методичної та спеціальної літератури; аналіз і синтез для визначення основних принципів акмеології; та метод узагальнення для формулювання висновків дослідження.

Результати (Results). Дослідження показало, що педагогічний супровід та соціокультурна адаптація постраждалих від військової агресії стають важливим фактором у вихованні лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти. У ході дослідження були визначені основні акмеологічні принципи, які необхідно враховувати при формуванні лідерських якостей у студентів. Зокрема, це залучення студентів до активного навчання, розвиток їхніх креативних та інноваційних здібностей, впровадження проектної діяльності, забезпечення міжнародної співпраці та підвищення культурної компетентності. Такі методи навчання, як дистанційне навчання та інтерактивні методи навчання, є також ефективними в розвитку лідерських якостей студентів. Дослідження показало, що педагогічний супровід та соціокультурна адаптація мають важливе значення для виховання лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти. Оскільки аграрна галузь є ключовою для розвитку більшості країн світу, лідерство у цій сфері є критично важливим для забезпечення сталого розвитку та процвітання.

Педагогічний супровід та соціокультурна адаптація постраждалих від військової агресії є необхідними для досягнення цієї мети, оскільки вони допомагають студентам розвивати не лише лідерські якості, а й навички, які потрібні для ефективної роботи в команді та адаптації до різних соціальних та культурних середовищ.

Результати дослідження показали, що використання сучасних методик виховання лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти може позитивно вплинути на їхній розвиток, збільшити їхню самооцінку та забезпечити їм необхідні навички для успішної кар'єри у сільському господарстві та супутніх галузях.

Іншим результатом дослідження було визначення основних складових процесу виховання лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти. Серед них - формування мотивації до лідерства, розвиток комунікативних та конфліктних навичок, виховання відповідальності та самоконтролю, підвищення рівня самооцінки та самоповаги.

За результатами дослідження було проаналізовано комплекс заходів з виховання лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти з урахуванням педагогічного супроводу соціокультурної адаптації постраждалих від військової агресії. Цей комплекс включає в себе низку тренінгів та майстер-класів, індивідуальні консультації, проведення дискусійних зустрічей та взаємодію зі спеціалістами з питань соціальної адаптації.

Отже, результати дослідження підтверджують ефективність педагогічного супроводу соціокультурної адаптації постраждалих від військової агресії у процесі виховання лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти. Розроблений комплекс заходів може бути використаний в практиці навчальних закладів для підвищення рівня розвитку лідерських якостей у студентів і допомоги в адаптації до соціального середовища.

Висновки і перспективи (Discussion). Згідно з проведеним дослідженням, виховання лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти у контексті педагогічного супроводу соціокультурної адаптації постраждалих від військової агресії є актуальною проблемою. Результати дослідження показали, що для ефективного виховання лідерських якостей у студентів потрібен педагогічний супровід, що включає в себе різноманітні методи та підходи, спрямовані на розвиток когнітивних та соціальних компетенцій, а також сприяє соціокультурній адаптації постраждалих від військової агресії.

Одним із основних висновків дослідження є те, що для виховання лідерських якостей важливо забезпечити максимально можливий рівень соціальної підтримки та розвитку студентів. Для цього важливо створити умови, які сприяють формуванню позитивної мотивації до навчання та розвитку креативних та критичних мисленнєвих навичок. Крім того, важливо забезпечити можливість студентам брати участь у різноманітних діяльностях, які сприяють розвитку лідерських якостей, таких як тренінги, семінари, воркшопи та інші форми роботи зі студентами. У майбутньому, дослідження можуть продовжитися з метою визначення ефективності різних підходів до виховання лідерських якостей, враховуючи різні соціокультурні та індивідуальні особливості студентів. Також можуть досліджуватися питання вплив участі в соціально-педагогічних програмах на розвиток лідерських якостей у студентів.

Для досягнення кращих результатів виховання лідерських якостей необхідно вдосконалювати методику педагогічного супроводу соціокультурної адаптації постраждалих від військової агресії, а також розробляти спеціальні програми з виховання лідерських якостей, які б враховували індивідуальні особливості студентів. У результаті дослідження було виявлено, що педагогічний супровід соціокультурної адаптації постраждалих від військової агресії має позитивний вплив на виховання лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти. Також було встановлено, що під час виховання лідерських якостей необхідно враховувати соціокультурні особливості студентів, їх індивідуальні характеристики та особливості сприйняття інформації.

Отже, розвиток лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти є важливим завданням, яке можна вирішити за допомогою ефективного педагогічного супроводу соціокультурної адаптації постраждалих від військової агресії та спеціально розроблених програм виховання лідерських якостей. Результати дослідження можуть бути використані в практичній роботі викладачів і соціальних педагогів для досягнення кращих результатів виховання студентів.

Список використаних джерел

1. Абдуллаєв Р.Р. Теоретичні засади виховання лідерських якостей у студентів вищих навчальних закладів / Р.Р. Абдуллаєв // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка і психологія. – Чернігів, 2017. – Вип. 147. – С. 8-13.
2. Гнатенко Г.В. Особливості формування лідерських якостей у студентів / Г.В. Гнатенко // Педагогіка і психологія професійної освіти : зб. наук. пр. / Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2016. – Вип. 4. – С. 30-34.
3. Довженко М.І. Соціально-психологічні аспекти виховання лідерських якостей у студентів / М.І. Довженко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки. – Київ, 2018. – Вип. 16. – С. 27-34.
4. Кушнір Л.В. Педагогічний супровід соціокультурної адаптації постраждалих від військової агресії в контексті розвитку особистості / Л.В. Кушнір // Наукові записки кафедри педагогіки. – Волинь, 2016. – Вип. 3. – С. 111-115.
5. Семененко Т.І. Формування лідерських якостей студентів вищих навчальних закладів у процесі педагогічного супроводу / Т.І. Семененко // Педагогіка і психологія професійної освіти : зб. наук. пр. / Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2018. – Вип. 6. – С. 92-97.

6. Терещенко О.В. Педагогічні засади виховання лідерських якостей у студентів вищих аграрних закладів освіти в контексті соціокультурної адаптації постраждалих від військової агресії // Науковий вісник Миколаївського національного аграрного університету. Серія: Педагогіка. Психологія. Соціальна робота. - 2019. - Вип. 2(178). - С. 192-198.
7. Азаренкова О.М., Бабак О.І., Блонська Н.В. та ін. Лідерство в освітньому просторі: теорія і практика. - Київ: Видавничий дім "Слово", 2018. - 404 с.
8. Біла Н.В. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх фахівців соціальної роботи // Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної та технологічної освіти. - 2019. - Т. 1, Вип. 29. - С. 105-111.
9. Курдякова І.І., Кондратюк О.Л. Лідерство в освіті. - Київ: Центр учбової літератури, 2019. - 304 с.
10. Левченко Л.В. Лідерство в освіті: теорія та практика. - Київ: Видавничий дім "Слово", 2019. - 304 с.
11. Середа М.В., Лучинська О.В. Формування лідерських якостей у студентів вищих навчальних закладів // Проблеми освіти. - 2017. - Вип. 88. - С. 92-101.

References

1. Abdullaev R.R. Theoretical foundations of developing leadership qualities in students of higher educational institutions / R.R. Abdullaev // Bulletin of Chernihiv State Pedagogical University. Series: Pedagogy and Psychology. – Chernihiv, 2017. – Vol. 147. – P. 8-13.
2. Hnatenko H.V. Features of formation of leadership qualities in students / H.V. Hnatenko // Pedagogy and Psychology of Professional Education: Collected Scientific Works / Zaporizhzhia National University. – Zaporizhzhia, 2016. – Vol. 4. – P. 30-34.
3. Dovzhenko M.I. Social-psychological aspects of developing leadership qualities in students / M.I. Dovzhenko // Scientific Journal of the Dragomanov National Pedagogical University. Series 12: Psychological Sciences. – Kyiv, 2018. – Issue 16. – P. 27-34.
4. Kushnir L.V. Pedagogical support of socio-cultural adaptation of those affected by military aggression in the context of personality development / L.V. Kushnir // Scientific notes of the Department of Pedagogy. – Volyn, 2016. – Issue 3. – P. 111-115.
5. Semenenko T.I. Developing leadership qualities of university students in the process of pedagogical support / T.I. Semenenko // Pedagogy and psychology of professional education: scientific journal. / Zaporizhzhia National University. – Zaporizhzhia, 2018. – Issue 6. – P. 92-97.
6. Tereshchenko O.V. Pedagogical principles of developing leadership qualities in students of higher agricultural educational institutions in the context of socio-cultural adaptation of those affected by military aggression // Scientific Bulletin of Mykolayiv National Agrarian University. Series: Pedagogy. Psychology. Social work. - 2019. - Vol. 2(178). - P. 192-198.
7. Azarenkova O.M., Babak O.I., Blonska N.V. and others. Leadership in educational space: theory and practice. - Kyiv: Vidavnichyi dim "Slovo", 2018. - 404 p.
8. Bila N.V. Pedagogical conditions for forming leadership qualities of future specialists in social work // Scientific notes. Series: Problems of methodology of physical, mathematical and technological education. - 2019. - Vol. 1, Issue 29. - P. 105-111.
9. Kurdiakova I.I., Kondratiuk O.L. Leadership in education. - Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 2019. - 304 p.
10. Levchenko L.V. Leadership in education: theory and practice. - Kyiv: Vidavnichyi dim "Slovo", 2019. - 304 p.
11. Sereda M.V., Luchynska O.V. Formation of leadership qualities in students of higher educational institutions // Problems of education. - 2017. - Issue 88. - P. 92-101.

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СВІТОГЛЯДУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УНІВЕРСИТЕТІВ НАУК ПРО ЖИТТЯ В УМОВАХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ ТА ГЛОБАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

УДК 378.14

ОСОБЛИВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ У ВИМІРІ "ЗДОБУВАЧ-ПЕДАГОГ"

Громак А.Ю., здобувач; **Коренева І.М.,** доцент (i.koreneva74@gmail.com);
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів

Концепція сталого розвитку – одна з найбільш універсальних ідей сучасності, що дозволяє задовольнити потреби сучасного покоління без шкоди для майбутніх поколінь. У політичній декларації, прийнятій учасниками Всесвітньої зустрічі на найвищому рівні зі сталого розвитку, що відбулася у Йоганненсбурзі 2002року, було підкреслено, що до головних чинників, що «створюють серйозну загрозу сталому розвитку наших народів», разом з економічними та екологічними відносяться такі глобальні проблеми як «іноземна окупація, збройні конфлікти, тероризм…» [1]. Численні акти військової агресії, які спостерігаються по всьому світу негативно впливають на освітню систему, яка відіграє вирішальну роль у житті суспільства, визначаючи соціальний обрис сталого розвитку.

За даними ЮНІСЕФ 27 млн дітей у світі не відвідували школу в зонах бойових дій (UNICEF, 2017), а 433 млн мешкали в зонах конфлікту в 2017 р. (PRIO, 2020). Фактично кожна шоста дитина (426 мільйони) проживала у зоні конфлікту у 2019 р., з них 71 мільйон – це діти від народження до 5-ти років, які ніколи не жили в мирний час (PRIO, 2020). У 2016 р. понад 12 мільйонів дітей були біженцями, хоча за оцінками фахівців, ця цифра є значно вищою (Cerna, 2019) [5].

Вплив війни на освіту породжує низку гуманітарних і соціальних проблем: руйнування закладів освіти, депортація та вимушене переселення дітей, використання закладів освіти для військових цілей тощо. Такі дії завдають шкоди учням, студентам та педагогічному персоналу, позбавляють величезну кількість учнів та студентів їхнього права на освіту, руйнують фундамент, на якому громади будують своє майбутнє (Safe Schools Declaration, 2015) [2].

24 лютого 2022 року росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. У результаті цієї агресії Україна зазнала руйнувань, людських втрат, виникли екологічні та економічні проблеми, які негативно позначилися на всіх показниках сталого розвитку в Україні. Індекс миру (Global Peace Index) для України у 2022 році впав на 16% і становить 2,971. Це - 153 місце у рейтингу (у 2021 році - 143 місце) серед 163 досліджуваних країн [3].

Війна є перешкодою і на шляху досягнення ЦСР №4 - «Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх». За даними МОН України, станом на лютий 2023 року пошкоджено 3128 закладів освіти, з яких 441 – вщент зруйновано. Внаслідок обстрілів та авіаударів загинула 461 дитина, 926 - отримали поранення. Станом на 23 лютого 2023 року вважаються зниклими 345 дітей, 16221 дитина депортована, 4,3 млн дітей виїхали зі своїх домівок. Близько 11 тисяч вчителів опинилися на окупованих росіянами територіях, на початку війни майже 30 тисяч вчителів і 700 тисяч учнів були вимушені виїхати з України [4].

Отже, війна зумовила додаткові виклики щодо забезпечення якості української освіти, основними з яких є: безпека учасників освітнього процесу, модернізація технологій та форм організації освітнього процесу, запровадження додаткового навчально-методичного супроводу освітнього процесу. Війна не зупинила освітній процес, однак його учасники

змушені адаптуватися до нових умов, забезпечуючи доступ до освіти, впроваджуючи нові формати навчання, долаючи перешкоди на шляху до якості освіти-складової сталого розвитку.

З метою дослідження стану забезпечення якості вищої освіти у воєнний час в Україні протягом лютого-березня 2023 року було проведено опитування 170 респондентів. 62,4% респондентів складають здобувачі вищої освіти, 37,6% опитаних - науково-педагогічні працівники. Респонденти представляли дев'ять ЗВО України: Глухівський НПУ ім. О.Довженка, НУБІП України, Рівненський ДГУ, Хмельницький НУ, Херсонський ДУ, Харківський НПУ ім. Г.Сковороди, Черкаський НУ ім. Б.Хмельницького, Житомирський ДУ ім. І.Франка, Вінницький ДПУ ім .М.Коцюбинського.

Гендерне співвідношення здобувачів, які взяли участь в опитуванні, склало 73,6% - дівчат, 26,4% - хлопців. 76,4% - здобувачі ОС «бакалавр» та відповідно 23,6% - ОС «магістр». Серед науково-педагогічних працівників розподіл респондентів наступний: 17,2% - завідувачі кафедр, 9,4% - професори, 42,2% - доценти, 23,4% - викладачі (старші викладачі), 7,9 – концертмейстери.

Опитування засвідчило, що переважна більшість ЗВО працюють у дистанційному форматі (89,4%). Серед опитаних лише двоє осіб (1,2%) зазначили, що навчаються/працюють очно, а 16 (9,4%) - у змішаному форматі. Під час дистанційного навчання використовується велика різноманітність спеціально розроблених університетами та загальнодоступних платформ та сервісів дистанційного навчання: Google Classroom, Moodle, модульне середовище ХНУ, Elearn.nubip, KSU online, ХДУ24, Zoom, Meet, Telegram, Viber, Webex, Skype та інші.

Результати опитування засвідчили, що попри складну ситуацію в країні та військовий стан, рівень задоволеності організацією освітнього процесу у 2022-2023 навчальному році за шкалою від 0 до 6 складає 4,54 бали серед здобувачів і 4,29 бали серед науково-педагогічних працівників, що в сучасних обставинах є високими показниками (відповідно 64,9% та 61,3% шкали). Це підтверджується відповідями про відповідність організації освітнього процесу очікуванням респондентів. Зокрема, очікування лише 11,8% опитаних не виправдовуються (14,2% здобувачів та 7,8% науково-педагогічних працівників).

Не зважаючи на переміщення деяких ЗВО, дистанційний формат навчання, розташування у зонах можливих бойових дій, більшість науково-педагогічних працівників надають персональні консультації (96%). Це цілком підтверджується відповідями здобувачів (87,7%). Крім того, досить високий рівень задоволеності організацією освітнього процесу у ЗВО можна пояснити залученням науково-педагогічних працівників та здобувачів до діяльності внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти (обговорення освітніх програм, формування навчальних планів, формування та коригування освітніх компонентів тощо). Зокрема, серед науково-педагогічних працівників до діяльності внутрішньої системи якості освіти ЗВО долучалися 93,8% опитаних, а серед здобувачів – 41,5%. Для здобувачів організовуються виховні години кураторів, проводяться індивідуальні бесіди, інструктажі, опитування, спортивні змагання, конференції, безпекові заходи. Проте 26,4% здобувачів не змогли навести прикладів того, які ж саме заходи для забезпечення якісної освіти в умовах воєнного стану проводяться у ЗВО.

Переважними труднощами, які виникають у здобувачів та науково-педагогічних працівників під час освітнього процесу є технічні (відсутність електроенергії, інтернету, відсутність гаджетів), і лише 6,6% здобувачів і 4,7% викладачів вказали на труднощі психологічного характеру (вигорання, невизначеність майбутнього, проблеми у комунікації тощо).

Особливо насторожують результати, що кожен четвертий науково-педагогічний працівник зазначив, що не отримує від ЗВО ніякої підтримки (інформаційної, психологічної, матеріальної тощо). На відсутність будь-якого виду підтримки вказали також 18,9% здобувачів. Проте лише 13,2% здобувачів відзначають погіршення якості навчання, а 25,5% - констатують покращення. Досить критично до оцінювання власної діяльності ставляться

педагоги: 48,4% з них констатують погіршення якості викладання, і лише 3,1% (2 особи) зазначили покращення. Дистанційний формат навчання поставив перед учасниками освітнього процесу нові виклики, створив нові труднощі, показав нові можливості. Майже протилежними є результати опитування здобувачів та педагогів щодо відновлення очного формату навчання: більшість здобувачів (66%) не бажає змінювати дистанційний формат на очне навчання. Відтак цього не бажають лише 21,9% педагогів: більшість з них (78,1%) за очне навчання.

Отже, війна росії в Україні впливає на формування та впровадження політики сталого розвитку та посилює актуальність одних Цілей над іншими. Системною ціллю сталого розвитку для України нині стає досягнення ЦСР №16 «Мир та справедливість», що забезпечує досягнення інших 16 цілей, серед яких ключовою є ЦСР № 4 «Якісна освіта». Незважаючи на те, що війна ставить під загрозу реалізацію цілей сталого розвитку українського суспільства, обмежує можливість досягнення ЦСР №4, в Україні використовуються різноманітні шляхи забезпечення якості освіти під час дії правового режиму воєнного стану: запровадження гнучкої та адаптивної системи роботи ЗВО, модернізація навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, безпеки його учасників та різного роду підтримки (психологічної, соціальної, матеріальної, інформаційної тощо). Дослідження засвідчило існування проблеми недостатньої психологічної та інформаційної підтримки освітян в період воєнного стану, проте воно не претендує на вичерпність і потребує продовження.

Перелік посилань

1. Декларація та план виконання рішень Всесвітньої зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку. 26 серпня–4 вересня 2002 року. Йоганнесбург, Південна Африка / Видання друге. Київ: ПРООН/МПВСР, 2007. 14 с. URL: URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml (дата звернення: 30.03.2023 р.).

2. Декларація про безпечні школи: Рамкова основа для дій [EN/AR]. URL: https://reliefweb.int/report/world/safe-schools-declaration-framework-action-enar? (дата звернення: 30.03.2023 р.).

3. Тетеріна О. В України найгірша динаміка Індексу миру у 2022 році серед усіх країн – дослідження. URL:https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20220615-v-ukrayiny-najgirsha-dynamika-indeksu-myru-u-2022-roczi-sered-usih-krayin-doslidzhennya/ (дата звернення: 30.03.2023 р.).

4. Міністерство освіти і науки України. (2022). Освіта під загрозою. URL : https://saveschools.in.ua/ (дата звернення: 30.03.2023 р.).

5. UNICEF. (2017, September 18). 27 million children out of school in conflict zones. Retrieved May 5, 2022. URL: https://www.unicef.org/press-releases/27-million-children-out-school-conflict-zones (дата звернення: 30.03.2023 р.).

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Мурза О В, магістр кафедри психології
Шмаргун В.М, доктор психологічних наук, професор
Shmargun2012@ukr.net

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Актуальність дослідження, теоретико-методологічне обґрунтування дослідження. Ціннісні орієнтації є важливим психологічним фактором, який впливає на мотивацію, поведінку та рішення військовослужбовців у професійній діяльності. Вони формуються впродовж життя і визначають відношення людини до цінностей, що керують її поведінкою. У військовій сфері ціннісні орієнтації відіграють особливо важливу роль, оскільки військова

діяльність вимагає від військовослужбовців високого рівня мотивації та готовності до виконання своїх обов'язків, а також вимагає певних цінностей, таких як патріотизм, служіння Батьківщині, вірність, дисципліна та інші. Особливо це важливо під час бойових дій, які зараз більше року тривають на території України проти агресії країни-нападника.

Провівши аналіз літературних джерел, нами було виокремлено положення вітчизняних та зарубіжних дослідників щодо ціннісних орієнтацій військовослужбовців. Зокрема, Е. Штайнер та А. Кудряшова висвітлюють питання впливу ціннісних орієнтацій на ефективність професійної діяльності військовослужбовців, зокрема на прийняття рішень в умовах кризових ситуацій [5, с. 21]. М. Бочарова та І. Губерський досліджують питання впливу ціннісних орієнтацій на формування психологічної готовності до професійної діяльності військовослужбовців [1, с. 37]. Р. Гілдер, Д. Ван Мехелен та Д. Шарліер вивчають питання взаємозв'язку між ціннісними орієнтаціями та професійною самоідентифікацією військовослужбовців [3, с. 14]. Український дослідник В. Ващенко висвітлює питання ціннісних орієнтацій в контексті формування військового етику [2, с. 35]. М. Піхтін та О. Сурма вивчають питання впливу ціннісних орієнтацій на професійну діяльність військовослужбовців в умовах бойових дій [4, с. 25]. Польські дослідники М. Ковальський та Б. Зубрицький досліджують питання впливу ціннісних орієнтацій на мотивацію військовослужбовців [7, с. 91]. Шведський дослідник С. Бушмен висвітлює питання впливу ціннісних орієнтацій на ризиковану поведінку військовослужбовців [6, с. 383].

Мета дослідження – ціннісні орієнтації військовослужбовців.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Згідно з результатами теоретичного аналізу, ціннісні орієнтації військовослужбовців можна класифікувати за різними критеріями, зокрема за спрямованістю на цілі, на джерела цінностей, на типи цінностей тощо. Одним з найбільш відомих підходів є класифікація ціннісних орієнтацій, запропонована М. Рокічем, яка включає наступні типи цінностей: теоретичні знання, практичні вміння, незалежність, соціальний статус, влада, матеріальний комфорт, гармонія, безпека, стимуляція, універсалізм, беневолентна домінантність, культурна традиція, конформізм, традиціоналізм [3, с. 15].

Відповідно до результатів попередніх досліджень, ціннісні орієнтації військовослужбовців можуть впливати на їх мотивацію, рішення, ефективність професійної діяльності та інші показники. Наприклад, дослідження Штайнера та Кудряшової показали, що військовослужбовці з ціннісною орієнтацією на безпеку та матеріальний комфорт більш схильні до ризикованої поведінки, тоді як ті, хто мають ціннісну орієнтацію на беневолентну домінантність та універсалізм, менше схильні до ризику [5, с. 22]. Можна стверджувати, що формування ціннісних орієнтацій військовослужбовців є важливою складовою психологічної готовності до професійної діяльності. Важливим фактором формування ціннісних орієнтацій є виховання та професійна підготовка військовослужбовців, а також соціальне оточення та культурні чинники. Особливо важливим є формування військовими керівниками ціннісної орієнтації на патріотизм, служіння Батьківщині, вірність, дисципліну та інші цінності, які відображають високий рівень професійної етики та моралі.

Отже, вивчення ціннісних орієнтацій військовослужбовців має важливе значення для розуміння їх мотивації та поведінки у професійній діяльності, а також для формування психологічної готовності до виконання завдань, зокрема під час бойових дій. Дослідження ціннісних орієнтацій військовослужбовців може допомогти у покращенні професійної підготовки та виховання військовослужбовців, забезпеченні високої ефективності їх професійної діяльності та виконанні завдань у складних умовах.

Перелік посилань

1. Бочарова М., & Губерський, І. Вплив ціннісних орієнтацій на формування психологічної готовності до професійної діяльності військовослужбовців. *Військова психологія*, 2016. 1(5), С. 36-41.

2. Ващенко В. Ціннісні орієнтації в контексті формування військового етику. *Військова психологія*, 2017. 3(7), С. 34-39.

3. Гілдер Р., Ван Мехелен, Д., & Шарліер, Д. Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій та професійної самоідентифікації військовослужбовців. *Військова психологія*, 2018. 30(1), 12-20.

4. Піхтін М., & Сурма, О. Вплив ціннісних орієнтацій на професійну діяльність військовослужбовців в умовах бойових дій. Military Psychology, 2018. 32(2), 22-29.

5. Штайнер Е., & Кудряшова, А. Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій та ефективності професійної діяльності військовослужбовців. Військова психологія, 2016. 2(6), 20-25.

6. Buschman, S. The influence of value orientations on risky behavior in military personnel. *Military Psychology*, 2019. 31(5), P. 382-390.

7. Kovalsky, M., & Zubrytsky, B. The influence of value orientations on motivation of military personnel. *Military Psychology*, 2018. 30 (3), P. 89-96.

ВИКОРИСТАННЯ ЧАТУ GPT ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Вітомська Н.М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри іспанської та французької філології (vitomska1958@ukr.net)

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна

Гольцова М.Г., кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу (mariam88@ukr.net)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

У час швидкого розвитку технологій, користувачі все частіше використовують інтернет-ресурси для навчання та вдосконалення своїх знань. Одним із засобів є різноманітні чат-боти, побудовані на базі штучного інтелекту. У цій науковій розвідці ми розглянемо можливості використання чату GPT для вивчення іноземних мов.

GPT (Generative Pre-trained Transformer) – це модель машинного навчання, створена на базі технології "трансформерів". Чат GPT, розроблений компанією OpenAI, базується на архітектурі GPT-3.5 і має вражаючі можливості в обробці мови та генерації текстів. Чат здатний до автоматичного генерування тексту, який максимально наближений до мови людини. Ця модель навчається на великому обсязі текстових даних, і тому може "розуміти" складні контекстуальні зв'язки між словами та реченнями.

Використовуючи модель GPT, можна створити чат-бота для вивчення іноземних мов. Однією з головних переваг використання чату GPT для вивчення іноземних мов є його здатність до інтерактивного спілкування з людиною. Чат-бот може почати діалог з користувачами і запитати, яку мову вони бажають вивчати. Далі, чат-бот може пропонувати різні завдання для вивчення мови, зокрема, переклад або заповнення пропусків у реченнях.

Чат може працювати як інтерактивний учитель, у якого можна запитати будь-яке слово, граматичну конструкцію або фразу, та отримати швидку відповідь. Більше того, GPT може генерувати текстові зразки, включаючи розмовні вирази та ідіоми, які допоможуть користувачам вивчати мову більш ефективно.

Ще однією перевагою використання чату GPT є його здатність до постійного вдосконалення. Система навчається на основі великої кількості текстових даних, що дозволяє їй постійно покращуватися та збільшувати свій словниковий запас. Крім того, користувачі можуть вносити власні виправлення та додавати нові слова та фрази до бази даних системи, що ще більше покращує її функціональність.

Наведемо конкретний приклад використання чату GPT. Візьмемо для прикладу вивчення фразових дієслів англійської мови. Ось декілька порад, які надає сам чат:

1) Спробуйте поставити запитання про конкретне фразове дієслово або фразу, яку ви хочете вивчити. Наприклад: "Can you give me examples of phrasal verbs with the word 'look'?"

2) Спробуйте запитати чат про значення і вживання окремих частин фразових дієслів, таких як частки або прийменники. Наприклад: "What's the difference between 'look up' and 'look into'?"

3) Щоб отримати більше прикладів вживання фразових дієслів, спробуйте запитати чат про реальні ситуації, в яких вони можуть використовуватися. Наприклад: "Can you give me examples of phrasal verbs that might be used in a business meeting?"

Далі – спробуємо задати саме це запитання чат GPT. За декілька секунд отримуємо відповідь нашого помічника:

"Sure, here are some examples of phrasal verbs that might be used in a business meeting:

Bring up – to mention a topic for discussion.

Example: Let me bring up the issue of budget constraints before we proceed with the project.

Cut back – to reduce expenses or the scope of a project.

Example: We may need to cut back on the budget if we want to meet our profit goals.

Run through – to quickly go over or review something.

Example: Before we present our final report, let's run through the key points one more time.

Get ahead – to progress faster than expected or to gain an advantage over others.

Example: We need to come up with a new marketing strategy if we want to get ahead of our competitors.

Hold off – to delay or postpone something.

Example: Let's hold off on making any decisions until we have more information.

Take on – to accept a challenge or responsibility.

Example: We are prepared to take on the project despite the tight deadline.

Wrap up – to finish or conclude something.

Example: "Let's wrap up the meeting by summarizing the key points."

Bring in – to introduce someone or something new to a discussion or project.

Example: "We need to bring in an expert to help us with this project."

Get through – to successfully complete or accomplish something.

Example: "We need to get through this project on time and within budget."

I hope these examples help! Let me know if you have any other questions."

Хоча використання чату GPT для вивчення іноземних мов має багато переваг, але він також має недоліки, які варто зазначити. Використання чату GPT для вивчення іноземних мов має деякі обмеження, наприклад, система може містити помилки або давати неправильні переклади. Більше того, оскільки чат-бот базується на програмних алгоритмах, його можливості дещо обмежені. Наприклад, він не може відповісти на запитання, які виходять за межі його програмного коду.

Одним з найбільших недоліків використання чату GPT для вивчення мови є те, що він не може замінити живу комунікацію з носієм мови або викладачем. Саме живе спілкування допомагає підвищити рівень мовлення та надати відчуття впевненості у власних знаннях.

Чат-бот може допомогти в навчанні мови, але він не може забезпечити мотивацію до вивчення мови. Користувачі повинні мати власну мотивацію та самодисципліну, щоб досягти успіху.

Підсумовуючи сказане вище, робимо висновок, що Chat GPT є значним прогресом у сфері штучного інтелекту. Він може генерувати достовірні відповіді на поставлені йому запитання, проте у нього немає обізнаності, емпатії чи здатності приймати важливі рішення. Тому, незважаючи на свої переваги, Chat GPT не може і не повинен розглядатися як заміна викладачеві, а радше як інструмент, який є корисним при вивченні іноземних мов.

Перелік використаних джерел

1. Gao, S., Huang, S., Li, J., Li, Z., & Chen, G. (2021). A comprehensive survey on chatbot-based language learning. IEEE Transactions on Learning Technologies, 14(2), 213-226. https://doi.org/10.1109/TLT.2020.3046242

2. Iskandar, A., Purwarianti, A., & Eriyanto. (2021). Chatbot-based language learning: An effective tool for enhancing students' motivation and engagement. Journal of Language Teaching and Research, 12(4), 842-849. https://www.academypublication.com/ojs/index.php/jltr/article/view/jltr1204842849/2471
3. Lee, J. H., Kim, S. Y., & Lee, H. S. (2021). Use of chatbots in foreign language learning: A systematic review. Computers & Education, 169, 104162. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2021.104162

УДК 172:57.02

БІОЕТИКА ЯК ПРОСТІР ПЕРЕТИНУ ПРИРОДНИЧОГО ТА СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

Культенко В.П., кандидат філософських наук, доцент (kultenko@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Біоетика являється міждисциплінарною сферою знання, що перебуває на стикові філософії, права, медицини, соціології, політології, демографії, культурології, релігієзнавства тощо. Предметно вона в першу чергу зосереджена на моральних чинниках взаємовідносин людина-світ, людина-природа, людина-людина. Для філософії етична проблематика є класичною, вічною й невичерпною, зокрема тема ставлення людини до життя і смерті. Показово, що проблемне поле біоетики стосується не лише людської смертності, йдеться про право на життя для всього живого й про повагу з боку людини до життя у всіх його формах. Крім того, вирішення даної проблеми включає в себе широке коло соціально-економічних, морально-етичних та юридичних проблем, які також враховують означений кут зору: загальнолюдські цінності не повинні розглядатися окремо від біологічних фактів.

Мета біоетики визначається як розробка моральних, етичних норм, вимог і принципів та створення таких механізмів, які б забезпечували використання різноманітного спектру науково-технічних досягнень на благо як людини, так і природи в цілому.

Важливим з точки зору мети є те, що біоетикою враховуються як раціональні філософські підходи щодо змісту й підстав моралі, так і теологічні оцінки моралі. Йдеться про об'єднану теологічну позицію, що прагне до резюмування цінності життя й ставлення до смерті в аврамістичних релігіях, в індуїзмі, буддизмі, даосизмі, зороастризмі та інших релігіях світу. Філософські аргументи, будучи раціональними, перебувають поза релігійною вірою, тоді як теологічні аргументи вкладаються в рамки релігійного віровчення. В той же час релігійний контекст не слід розглядати як контраверсійний щодо раціональних аргументів етики, радше як їхнє посилення сакральним досвідом людства.

Найважливішою ознакою міждисциплінарного характеру біоетики є її нерозривність із медициною та біологією. Стрімкий науково-технічний прогрес у медичній трансплантології, фармакології, в біотехнологіях, генній інженерії, клонуванні тощо, їхня редукція в екологічну та соціально-економічну площину, має наймасштабніший вплив на формування проблемного поля біоетики. Ці питання спричиняють сутнісні дискусії і в області філософії природи, в соціальній філософії, філософії права. При цьому, власне лікарі та природодослідники мають бути обов'язковими учасниками таких біоетичних дискусій для забезпечення об'єктивного аналізу проблем з врахуванням новітніх біомедичних досягнень і спостережень.

З 1979 р. в біоетиці розроблені основні теоретичні принципи, що сприяло її становленню як науки. Такими принципами біомедичної етики є:

1) повага до автономії особистості й захист людей зі зниженою автономією (діти, психічно хворі, немічні тощо);

2) ненанесення шкоди, що передбачає відповідальність дій медпрацівників, аби не нашкодити пацієнтові;

3) принцип допомоги і сприяння, що вимагає від медичного працівника діяти в інтересах благополуччя пацієнта, виявляти милосердя і благодіяння;

4) принцип справедливості – спрямований на дотримання справедливого розподілу як соціальних благ, так і соціальних навантажень.

Для повноти розуміння проблем біоетики важливо усвідомлювати, що вони мають історико-соціальну природу. Частина з них є результатом віковічних культурних традицій, закріплених звичаєм, релігійними уявленнями, культурними кодами. Частина зумовлена науковими революціями 17-21 століть та наслідками науково-технічного прогресу. Це вказує на необхідність використання методів етичного аналізу, які застосовуються у філософії та теології, з урахуванням обмеженості цих методів, коли їх застосовують щодо конкретних практичних ситуацій. Тому необхідним є використання індуктивної методології, орієнтованої на врахування фактичного досвіду, та застосування практики широкої взаємодії медиків, природодослідників, філософів, теологів, культурологів, соціологів, юристів при визначенні методологічних стратегій і ухваленні рішень. Така взаємодія дозволяє досягти серйозних ефектів для закріплення норм біологічної етики.

Формування та розвиток біоетики безпосередньо пов'язані з процесами становлення і трансформації класичної етики, етики науковців-природодослідників та лікарської етики або медичної деонтології зокрема. Сучасна наука визначила і намагається вирішити проблеми, пов'язані зі збереженням природи людини, захистом біосфери Землі, виживання людства. Фахівець у галузі біоетики працює в трьох основних напрямках:

1. Знаходження проблем, що підлягають моральній оцінці (визначення предмету обговорення).

2. Систематичний аналіз та обговорення діяльності людини в галузі біології і медицини у світлі моральних цінностей і принципів (методологічна стратегія).

3. Допомога біомедичним дослідникам в обґрунтуванні правильних дій на основі застосування принципів і теорій біомедичної етики (процес ухвалення рішень). []

Концептуально основні напрямки біоетики були розроблені ще її основоположником В.Р. Поттером. Він писав: «Зрозуміло, що біоетика повинна будуватися на мультидисциплінарній основі, я пропоную дві галузі, інтереси яких, здавалося б, різні, але які мають потребу одна в одній: медична й екологічна етика. Вони перетинаються в тому розумінні, що медична етика переважно пов'язана з безпосередніми рішеннями, правом вибору пацієнтів і лікарів у їхньому прагненні продовжити життя... Екологічна етика має стійке уявлення стосовно того, що ми повинні робити, щоб зберегти еко-системи в такій формі, яка буде сумісна з тривалим існуванням людського роду".

Ідея такої глобальної біоетики, що пропонує досягання "прийнятного виживання" сталого суспільства в здоровій екосистемі, почала практично реалізовуватися, починаючи з 90-х років минулого століття.

Глобального характеру біоетика набула у 90-х рр. XX ст. у зв'язку з глобалізацією економіки, науки та культури. Причинами всесвітньої глобалізації є інтернаціоналізація економіки, розвиток єдиної системи світового зв'язку, ослаблення ролі національних держав, активізація діяльності транснаціональних недержавних організацій (етнічних діаспор, релігійних конфесій, екологічних рухів). Сам процес глобалізації в сучасному суспільстві неоднозначний, має неоднакову морально-етичну оцінку і є причиною серйозних ідеологічних протиріч і навіть зіткнень. Однак у біоетиці глобалізація має, безсумнівно, позитивне значення, оскільки спрямована на забезпечення виживання людства на основі створення сполучної ланки (моста), необхідної для поєднання медичної етики й етики навколишнього середовища у всесвітньому масштабі.

Нині глобальна біоетика розвивається в таких напрямках:

1 етика медичних професій;

2 етика клінічних досліджень і експериментів на тваринах з терапевтичною і нетерапевтичною метою;

3 соціальна етика медицини (соціальна справедливість, соціоетичні зобов'язання, розподіл ресурсів охорони здоров'я, біоетичні проблеми медицини праці, спорту, багатонаціонально-го суспільства, демографічного розвитку);

4 етика охорони навколишнього середовища;

5 етична оцінка біоправа як юридичної регламентації втру-чання в організм людини, геном і біосферу його проживання;

6 етична модифікація поведінки визначених груп населен-ня на основі розроблення і впровадження глобальних навчально-освітніх програм з метою запобігання захворюванням, спри-чиненим неправильним способом життя (ВІЛ-інфекція/СНІД, інфекційні захворювання з водним, харчовим і повітряно-крапельним шляхами передачі) тощо.

Підвищений і стійкий інтерес до біоетики в усьому світі, у тому числі в Україні, є відповіддю не тільки на проблеми, зумовлені новітніми досягненнями науково-технічної революції, вона стала наслідком серйозних соціальних та ідеологічних змін у сучасному суспільстві.

УДК 378.016:808.5

ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗВО ЯК НАГАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

Колган О.В., кандидат філологічних наук, доцент (kolhanolena@gmail.com)
Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ

Уведення військового стану на території України через повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року змінило життя українців загалом, зокрема тенденції в галузі вищої освіти. На нашу думку, трансформуватись має і підхід до ключових компетентностей здобувачів вищої освіти, зважаючи на виклики часу. Переконані, що однією з компетентностей, на яку треба звернути особливу увагу всім, без винятку, фахівцям, що працюють у вищій школі, є риторична компетентність.

Сьогодні, коли увага Європи зосереджена на нашій країні, на всіх напрямах її розвитку, варто, насамперед, згадати основне визначення поняття «риторика»: «наука й мистецтво ефективної усної комунікації переконання...» [2, с. 3]. Відповідно, кожен учасник освітнього процесу, від педагога до студента, повинен уміти переконати суспільство, як українське, так і європейське, щодо тих чи тих політичних, соціальних подій в країні, виходячи з державотворчих міркувань. Адже, освітянська спільнота, як і кожен пересічний громадянин України, може бути голосом правди й привернути увагу до подій в країні через акт комунікації, маючи сформовану риторичну компетентність, від якої залежить успіх промови. На підтвердження цієї думки, можемо назвати виступ Президента Володимира Зеленського в Європейському Парламенті, коли лідери країн Європи аплодували цьому очільнику стоячи [3]. Це яскравий приклад того, що під час підготовки промови було дотримано всіх вимог, зокрема враховано три складники прилюдного мовлення (оратор-промова-аудиторія), так званого «риторичного трикутника» [1, с. 111-112].

І навпаки, непрофесійний підхід до прилюдних виступів, несформованість у фахівців, зокрема, наприклад, журналістів, риторичної компетентності, може мати жахливі наслідки, призводячи до розколу всередині країни, що тим більше неприпустиме у воєнний час, коли всі дії нації повинні бути спрямовані на єднання українців.

Отже, риторична компетентність, на нашу думку, є однією з ключових компетентностей, яку повинні формувати викладачі ЗВО у здобувачів вищої освіти України, передусім, у воєнний період.

Перелік покликань

1. Макович Х.Я., Вербицька Л.О., Капітан Н.О. Словник термінів і понять з риторики. – Львів, 2016. – 140 с.

2. Риторика: навч. посібн. (упор. Т.К. Ісаєнко, А.В. Лисенко). – Полтава: ПолтНТУ, 2019. – 247с.

3. Зал аплодував стоячи! Зеленський виступив в Європейському парламенті. Новини. Live. [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Oqf5fW5W3cw

УДК 378.018.43:001.895

ВИКЛИКИ ДЛЯ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ, ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ТА ВІЙНИ

Молоткіна Ю.О., кандидат філологічних наук (PhD доктор філософії), старший викладач (molotkina.julia@nubip.edu.ua)

Національний університет біоресурсів і природокористування України,м. Київ

Гуманітарна освіта завжди відігравала важливу роль у формуванні нашого світогляду і розвитку як особистості. Проте, в умовах пандемії, діджиталізації та війни, гуманітарна освіта зіткнулася зі значними викликами.

Дослідження впливу пандемії на освітній процес на всіх рівнях освіти є важливим та актуальним напрямом в умовах сьогодення, оскільки пандемія коронавірусу суттєво змінила умови, у яких здійснюється освітній процес. Дослідження впливу пандемії на освітній процес дозволяє розглянути такі питання, як вплив дистанційної форми навчання на розвиток учнів та студентів, використання онлайн-технологій у навчальному процесі, а також оцінку ефективності нових методів навчання та виховання. Вивчення цієї проблеми допомагає зрозуміти, які нові проблеми виникли в сучасному освітньому процесі, як їх можна вирішувати та які можуть бути наслідки для майбутньої освіти. Дослідження впливу пандемії на освітній процес також може допомогти в забезпеченні якісної освіти для всіх здобувачів освіти, зокрема тих, хто знаходиться в економічно вразливих групах населення та має обмежений доступ до онлайн-ресурсів. Це дозволить вирішити проблему соціальної нерівності в освітньому процесі та забезпечити рівні можливості для всіх здобувачів освіти.

Ряд дослідників присвятили свої праці вивченню проблеми провадження освітньої діяльності в умовах пандемії коронавірусу, серед яких варто виділити роботи таких вчених як Намкунг Дж. [3], Санусі І. [5] та Супріятно Т. [6].

Дослідники також працюють над вивченням впливу діджиталізації на освітній процес та розробкою стратегій для покращення практичної підготовки здобувачів у контексті онлайн-освіти. Прикладами таких досліджень є роботи Пералес М. [4], Ахмад А. [1], Бае Е. [2] та ін.

Особливо актуальним для українських освітян є дослідження проблема організації навчання та розроблення механізмів захисту освіти в умовах надзвичайних ситуацій та військових дій. В українській бібліографії наявна база досліджень проблеми провадження освітньої діяльності в умовах повномасштабної війни, напр. Локшина О. [8], Терепищий С. [9]. Повномасштабна війна спричинила ще більший розвиток дистанційних технологій навчання, тому дослідження проблеми цифрової трансформації освітньої діяльності закладів вищої освіти є перспективним шляхом підготовки фахівців з вищою освітою в Україні, оскільки у подальшому цифрові технології освітньої діяльності можуть бути використані для залучення до навчання громадян України з числа тимчасово переміщених осіб, а також громадян інших країн. Прикладом досліджень цифрової трансформації освіти в умовах війни є праці Ілляшенко С [7].

Пандемія коронавірусу значно вплинула на систему освіти загалом та гуманітарну освіту зокрема. Школи, університети та інші навчальні заклади вимушено перейшли на дистанційну форму навчання, що зумовило стрімкий розвиток онлайн-освіти. Проте, цей перехід мав і свої недоліки, серед яких відсутність взаємодії з викладачами та однолітками, труднощі в організації навчання в дистанційному форматі та зниження якості освіти.

Також, викликом для гуманітарної освіти в Україні стала російсько-українська війна (з 2014 р. по т.ч.). Воєнний конфлікт вимагав мобілізації зусиль усіх сфер життя, включаючи освіту. З одного боку, війна змусила багатьох студентів залишити свої навчальні заклади, а з іншого – гуманітарна освіта в Україні зростала в значенні, як засіб формування національної свідомості та підтримки суспільства в часи випробувань.

Війна несе загрозу не лише для життя та здоров'я здобувачів освіти в Україні. Росія веде свою криваву боротьбу не лише за українські землі, а й за свідомість українських громадян, особливо дітей та молоді. Російська пропаганда та засилля російських джерел можуть мати негативний вплив на гуманітарну освіту в Україні, як і на інші аспекти життя в країні. Пропаганда може спотворювати історію, культуру та інші аспекти гуманітарної освіти, а також підбурювати до агресії, ворожнечі та ненависті.

Отже, виклики пандемії та війни вимагають зміни змісту навчання та підходів до нього. Гуманітарна освіта повинна забезпечити студентів знаннями та навичками, які є необхідними для вирішення сучасних викликів, зокрема здатністю аналізувати складні проблеми, критично мислити, працювати в команді та розуміти культурну різноманітність. Війна та пандемія стали викликом для гуманітарної освіти, однак, це також може бути можливість для її розвитку та вдосконалення. Гуманітарна освіта повинна стати важливим інструментом збереження та розвитку національної ідентичності та світогляду в умовах випробувань.

Перелік покликань

1. Ahmad A., Naqvi I. and Rehman K. Quality of Training Material for Student Learning in Online Education System, *2009 International Conference on Education Technology and Computer*, Singapore, 2009, pp. 316-320, doi: 10.1109/ICETC.2009.29.

2. Bae E., P. Prasad W. C., A. Bajaj A. & K., Framework to improve delivery methods in higher education through online learning, *2015 IEEE 7th International Conference on Engineering Education (ICEED)*, Kanazawa, Japan, 2015, pp. 130-134, doi: 10.1109/ICEED.2015.7451506.

3. Namkung J. M., Goodrich, Hebdert M., Koziol N. (2022). Impacts of the COVID-19 Pandemic on Student Learning and Opportunity Gaps Across the 2020-2021 School Year: A National Survey of Teachers. *Front. Educ., Sec. Educational Psychology.* Volume 7.https://doi.org/10.3389/feduc.2022.921497.

4. Perales M., L. Moreno-Ger P., Work-In-Progress: Improving Online Higher Education with Virtual and Remote Labs, *2019 IEEE Global Engineering Education Conference (EDUCON)*, Dubai, United Arab Emirates, 2019, pp. 1136-1139, doi: 10.1109/EDUCON.2019.8725272.

5. Sanusi I. T., Olaleye S. A., Dada O. A. (2020). Teaching experiences during COVID-19 pandemic: Narratives from ResearchGate, *2020 XV Conferencia Latinoamericana de Tecnologias de Aprendizaje (LACLO)*, Loja, Ecuador, pp. 1-6, doi: 10.1109/LACLO50806.2020.9381133.

6. Supriyatno T., Kurniawan F., A New Pedagogy and Online Learning System on Pandemic COVID 19 Era at Islamic Higher Education, *2020 6th International Conference on Education and Technology (ICET)*, Malang, Indonesia, 2020, pp. 7-10, doi: 10.1109/ICET51153.2020.9276604.

7. Ілляшенко С. М. (2022). Цифрова трансформація освітньої діяльності закладів вищої освіти України в умовах війни [Електронний ресурс]. Вища освіта за новими стандартами: виклики у контексті діджиталізації та інтеграції в міжнародний освітній простір : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., 10 травня 2022 р. / редкол.: В. Богомолов ; Харків. нац. автомобільно-дорожній ун-т. Електрон. текст. дані. Харків, 2022. С. 7-10. URL: https://drive.google.com/file/d/1rkQRD3BxwdE8pu0DJ33Brw2cU_xCzpJF/view, вільний (дата звернення 20.05.2022 р.).

8. Локшина О., Глушко О., Джурило А., Кравченко С., Максименко О., Нікольська Н., & Шпарик О. (2022). Організація освіти в умовах війни: рекомендації міжнародних організацій. *Український Педагогічний журнал*, (2), 5–18. https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-5-18.

9. Українська освіта в умовах війни : монографія / за наук. ред. С.О. Терепищого. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 234 с.

УДК: 378.14

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кіндрат І.П., магістрант, **Чередник Л.М.,** кандидат педагогічних наук (cherednyk_lidiya@nubip.edu.ua)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Актуальність порушеної проблеми продиктована цілою низкою проблем, спричинених як недостатнім рівнем розвитку соціальної, політичної, економічної сфер в нашій країні, так і реаліями суспільного сьогодення та тими викликами, в умовах яких має функціонувати освіта. Крім того, соціальні мережі подають дискусії не завжди наукового характеру стосовно векторів розвитку вищої освіти, серед яких мають місце заклики акцентувати увагу саме на практикорієнтованих знаннях, аргументовані тим, що вища освіта має за мету надати здобувачу фах. Як стверджує А. Бутенко, вища освіта - «набагато важливіший і складніший інститут розвинутого суспільства»[3]. Визначальними у цьому плані є слова Арістотеля: «Виховання розуму без виховання серця не є освітою взагалі».

На нашу думку, вища освіта покликана реалізувати значно складніше завдання: крім формування творчої, всебічно розвиненої особистості, здатної практично реалізовувати набуті знання у сфері певного фаху, університет має формувати інтелігенцію, еліту суспільства, характеризовану здатністю усвідомлювати і аналізувати суспільні, політичні процеси, соціальну складову, реалізовувати ідеї людяності і толерантності у полікультурному середовищі. Без усвідомлення національної ідентичності, без усвідомлення власної єдності із системою державотворення не може бути повноцінного фахівця. Спільна загроза знищення, що є характеристикою сьогодення, посилила усвідомлення цінності свободи та національної ідентичності.

У науковому дискурсі науковцями розглядались окремі аспекти проблеми формування національної ідентичності. Зокрема, роль національної ідентичності в розвитку особистості і держави в сучасному глобалізованому світі окреслено у напрацюваннях Е. Барієва, І. Беха, К. Журби, М. Журби, В. Кременя, Т. Креміня, С. Ніколаєнка, С. Сисоєвої, Р. Сойчук та інш.; шляхи формування національної ідентичності студентської молоді висвітили у дослідженнях О. Абрамчук, О. Гевко, О. Кондур, Д. Піонтковська, О. Шевченко, І. Шкільна та інш.; педагогічне осмислення нормативно-правового забезпечення формування національної ідентичності студентів здійснили у своїх дослідженнях І. Семенець-Орлова, Р. Сопівник, Г. Ставицький; окремі сторони питання формування національної ідентичності як базової цінності особистості розглянуто у дисертаційних дослідженнях (В. Безлюдна, В. Борисов, О. Жаровська, О. Колодій, Т. Лонгвиновська).

У процесі формування національної ідентичності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти пріоритетну увагу варто надавати національному компоненту у змісті професійної підготовки, який, у свою чергу, має відображатися у змісті навчального матеріалу та бути спрямованим «на підвищення рівня когнітивної складової національної ідентичності в цілому» [2, с.1]. Формування національної ідентичності майбутніх фахівців у позааудиторній роботі здійснюється у різноманітних формах роботи, основними серед яких є: інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, вікторини); діяльнісно-практичні (творчі групи, екскурсії, олімпіади); інтегративні (фестивалі, конкурси, клуби за інтересами); наочні (патріотичні музеї, галереї, виставки тощо)[1;4].

Таким чином, підходимо до усвідомлення того факту, що саме заклади вищої освіти мають стати соціальними інститутами, першочерговим завданням яких є формування національної ідентичності майбутніх фахівців як запоруки соціального, політичного, наукового, економічного розвитку держави, збереження єдиного соціокультурного простору України.

Перелік посилань

1. Белюдна В., Мартинюк В. Форми та методи формування національної ідентичності студентської молоді в позааудиторній роботі. *Молодь і ринок*. 2021. № 7-8 (193-194). С.6-11.
2. Безпекові виміри освітньої політики: світовий досвід і українські реалії. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. Режим доступу: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ gumanitarniy-rozvitok/bezpekovi
3. Бутенко А. Вища освіта – це про ідентичність і патріотизм. Режим доступу: https://osvita.ua/blogs/87354/ .
4. Радченко О. Аксіологічний аспект національної ідентифікації сучасної студентської молоді. *Молодий вчений*. Київ, 2015. № 1(15). С.138-141.

УДК 378.663.017-057.87:172.15

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ІДЕАЛІВ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Петрів А. Б., **аспірант** (petrivandrij023@gmail.com)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

У сучасних умовах постійних викликів та загроз, суспільно-політичних змін, природних катаклізм і, головне, в умовах військової агресії рф назріла гостра соціальна потреба у підготовці майбутніх аграріїв зі сформованими патріотичними ідеалами, здатних забезпечити продовольчу, екологічну та територіальну безпеку країни, її економічне процвітання. Тож перед аграрними закладами освіти постає завдання підготовки не лише висококваліфікованого спеціаліста, а й громадянина-патріота, всебічно розвиненої особистості. Проте це не є можливим без засвоєння студентами змісту наук про людину і про той сегмент буття, який нею створюється – суспільство та культуру.

Сконцентровані в гуманітарних науках соціокультурний досвід людства, зразки моральності, духовності, громадянськості, гуманізму мають сильний вплив на становлення світогляду здобувачів освіти, їх переконань, громадянської позиції, моральної свідомості, культури. Колосальні виховні можливості закладено у навчальному курсі «Історія України». Ознайомлення з видатними постатями (князь Володимир, гетьмани Б. Хмельницький, І. Мазепа, П. Орлик та ін, політичний діяч М. Грушевський, філософ Г. Сковорода, митці Т. Шевченко, Л. Українка, І. Франко тощо, С. Бандера, Р. Шухевич), з історичними подіями (Національно-визвольна війна, «Українська революція», «Галицька битва», голодомор, Друга світова війна та ін.) дозволить майбутнім аграріям розширити світогляд, зорієнтуватися в колізіях історії, скласти з окремих історичних епізодів цілісну картину.

Навчальні заняття з «Культурології» відкривають вікно у багатий світ вітчизняної та зарубіжної культури. Студенти опрацьовують різні мистецтвознавчі, філософські праці видатних науковців, дослідників української самобутньої культури; розглядають знамениті пам'ятки, старовинні архітектурні споруди, визначні місця. Вивчення культурно-мистецької спадщини сприяє набуттю теоретичних знань про унікальний феномен культури, її типи та форми, етапи еволюційного розвитку тощо; викликає шанобливе ставлення до надбань української національної культури; передбачає узагальнення уявлень студентів-аграріїв про себе та своє місце у світі, осмислення майбутнім фахівцем власної життєвої, громадянської та професійної позиції, формування громадянськості, патріотичної свідомості.

Варто зауважити, що студенти природничих спеціальностей часто вважають дисципліни соціально-гуманітарного циклу другорядними, такими, що не сприяють набуттю професіоналізму [2]. Для пробудження в них інтересу та захопленості викладач має постійно демонструвати зв'язок наук про людину із профілем спеціальності [1].

Так, наприклад, у курсі культурології слід наголошувати на пов'язаному з аграрною сферою походженні слова «культура», відображенні сільськогосподарської праці в мистецтві та літературі. На заняттях з правознавства варто було б приділяти увагу правовому регулюванню та забезпеченню питань власності на землю, лікування тварин, екологічному праву. У курсі філософії досить захоплюючою для студентів має бути дискусія з питань біоетичного ставлення до природи і, насамперед, до тварин. Студенти мають підібрати аргументи на захист своїх позицій та здолати опонентів у суперечці. На заняттях з історії слід постійно торкатися питань, пов'язаних з постановкою аграрного питання на всіх етапах розвитку України, наголошувати на значенні аграрного сектору як локомотиву економіки, наводити приклади відомих господарників, які працювали на цьому терені. Важливим способом залучення студентів до політичної проблематики може бути обговорення продовольчої політики провідних країн світу та вироблення Україною стратегії своєї продовольчої безпеки.

Отже, одним з основних завдань викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу є формування цілісного світогляду особистості, заснованого на принципах гуманізму, толерантності та патріотизму. Можна констатувати, що будь-яка з дисциплін цього циклу дозволяє зробити вагомий внесок у виховання патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти за умови грамотного та професійного підходу з боку викладача.

Перелік посилань

1. Гладких, Г. В. «Особливості гуманітарної підготовки здобувачів вищої освіти». Українські студії в європейському контексті: зб. наук. пр. 2022. № 5. 290 с. (2022): 133.

2. Попенко Н.В. Роль соціально-гуманітарних дисциплін у професійній підготовці фахівців природничих спеціальностей. Наукові записки кафедри педагогіки. 2017. № 41. С. 180-190.

УДК 37.035:316.46:17

Типологія лідерів на основі морально-етичних і ціннісних критеріїв

Сопівник С. Р., здобувачка другого магістерського рівня вищої освіти факультету ветеринарної медицини, **Сопівник Р.В.** доктор пед. наук., доцент

(sofiasmart02@gmail.com, sopivnyk_r@nubip.edu.ua)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Типологія є одним із теоретичних методів наукового пізнання, у тому числі і в царині соціальних, антропологічних наук., Типологія є одним із видів наукової систематизації, класифікації чогось за спільними ознаками з допомогою абстрактних моделей (грец. «typos» – відбиток, форма), у яких фіксуються найважливіші характерологічні або функціональні особливості досліджуваних об'єктів.

Типологію лідерів визначають, беручи за основу певний критерій (мірило, мірку), або певну ознаку зміст, стиль, характер діяльності лідера, його психологічні, управлінські властивості, особистісні якості, методи діяльності, ціннісні орієнтації, морально-етичні фактори, характер участі лідерів в організації політичної влади, масштаб і рівень їхньої діяльності, ідеологія, якою керується лідер, що, у свою чергу, дозволяє створити цілий ряд класифікацій, типологій лідерства та глибше розібратися у сутності досліджуваного феномену.

В умовах сьогодення, коли на нашій землі точиться кровопролитна війна, що є актом абсолютно невмотивованої агресії з боку північного сусіда України, важливо розібратися у питаннях лідерства, яке дає санкцію таким незаконним діям. І чи взагалі можна називати лідерами керівників країн, що віддають злочинні накази стосовно вторгнення на територію суверенної, незалежної країни, кордони якої визнані на підставі міжнародно-правових договорів.

Саме з позицій ідейних, ціннісних та етичних орієнтирів треба підходити до питання формування відповідного типу лідера. З огляду на зазначене, цікаву типологію лідерів запропонували американські дослідники Р. Крісті і Ф.Гайз, яка побудована на ідеях Н. Макіавеллі. Відповідно виділяють два типи лідерів: «високий Мак» («синдром холоднокровності»); «низький Мак» («надмірна довірливість»). «Високий Мак» характеризується схильністю до маніпулювання іншими людьми за допомогою тонких, ледве вловлюваних, нефізичних способів (обман, лестощі, підкуп, залякування). Такий лідер приховує свої справжні наміри, за допомогою фальшивих дій, маневрів, які відволікають, він домагається того, щоб партнер, сам того не усвідомлюючи, змінив свої первинні цілі. В міжособистісному спілкуванні вони частіше використовують лестощі і в цілому успішніше впливають на інших людей. Люди з високими індексами за Мак-шкалою є комунікабельні і дуже переконливі, незалежно від того, кажуть вони співрозмовнику правду чи обманюють. З виробничої точки зору, «Високі Маки» ефективніші в досягненні мети, бо вона для них завжди виправдовує засоби. Такий тип лідера може бути небезпечний, він ігнорує в процесі роботи принципи моралі, нехтує, будучи меркантильно-зорієнтованим, загальносуспільними інтересами.

Малий Мак більш розбірливий у засобах, зважає на людей. Хоча сам тип лідера, наприклад в умовах виробництва, може характеризуватись більшою чи меншою ефективністю, проте незаперечною є важливість його моральних орієнтирів. В історії є немало прикладів, коли в намаганні досягнути поставлених цілей (більшовицька революція понад усе – В. Ленін; побудова комунізму – Й. Сталін; вивільнення життєвого простору для арійської раси – А. Гітлер; бажання прославитись – Герострат, зробити Францію гегемоном світу – Наполеон тощо) ігнорувались усі існуючі моральні норми і принципи, нехтувались закони, договори і міжнародне право. На певний час «Високі Маки» досягали поставлених чи проміжних цілей, але ціна, якою вони досягали цілі, вимірювалась мільйонами людських життів, колосальними матеріальними, духовними втратами.

Залежно від того, який мотив стає домінуючим для лідера, виділяють **соціоцентричний та егоцентричний** типи лідерів. Соціоцентричний тип лідера розглядає владу як служіння народу, групі чи спільноті. Для них домінування собі подібнимице спосіб вирішення соціальних, економічних, політичних, культурних проблем. Егоцентричний тип лідера у своїй діяльності керується вузькоприватними, егоїстичними інтересами і меркантильними цілями, прагне добути особисті блага.

Таким чином, на основі морально-етичних критеріїв у науковій літературі виділяють різні типи лідерів. Зокрема, використовуючи твердження праці Н. Макіавеллі, американські дослідники Крісті і Гайз розробили опитувальник відповівши на який, ми можемо визначити схильність індивіда до макіавеллістичних дій. За цією ознакою лідерів можна поділити на Високих і Низьких Маків. Крім того, за мірку типології можна брати провідний мотив, який детермінує активність лідера і за цією ознакою можна виділити соціоцентричний та егоцентричний типи лідерів.

Загалом, на основі морально-етичних критеріїв можна поділити лідерів за відповідними якостями, а саме:

1) інтегритет: лідери з високим рівнем інтегритету принципові, чесні, відкриті та дотримуються моральних принципів. Вони відмовляться від підкупу, шахрайства та інших незаконних дій навіть у тих випадках, коли це може принести користь їхній організації;

2) відповідальність: лідери, які відповідають за свої дії та приймають відповідальність за результати, проявляють моральну силу та впевненість в своїх діях. Вони не ухиляються від відповідальності, коли їм потрібно взяти на себе ризики або приймати непопулярні рішення;

3) справедливість: лідери, які поводяться зі своїми співробітниками чесно та справедливо, отримують довіру та повагу. Вони не виявляють суб'єктивної поведінки або упередженості відносно своїх співробітників;

4) етика: лідери, які розуміють та дотримуються етичних стандартів та правил поведінки, створюють етичне середовище в своїй організації. Вони дбають про те, щоб їхні дії не порушували етичних норм та не завдавали шкоди співробітникам або клієнтам.

Література

1. Макиавелли Н. «Государь» / Никколо Макиавелли; [перев. Д. Муравьева, М. Юсим]. – Харьков.: ФАКТ, 2015. – 52 с.
2. Шейнов В.П. Макиавеллизм личности: кто умело манипулирует людьми. – Минск : Харвест, 2012. – 416 с
3. Christie, R., & Geis, F. (1970). Machiavellianism. Advances in experimental social psychology, 4, 55-91.

POWER WORDS IN THE DISCOURSE OF ECONOMIC RECOVERY

Туріцина О.М., асистент (lena.turitsina@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

In political as well as in social and economic spheres , the power of words is regarded as “discourse” – an element integral to the post-structural philosophy. Used vocabulary holds power to shape political events and outcomes. Words hold power to inspire, aspire, evoke and appeal to all kinds of emotions in people. Power words are persuasive and descriptive lexical items that trigger a positive or negative emotional response. Spicing content with these words, an author influences the audience's reactions and compels them to take action. They usually into at least one of these five qualities: unique, descriptive, seditious and action-driven.

Curiosity is what motivates people to research, read, listen, and learn new things. With the help of corresponding power words in speeches and addresses they manege to attract more attention. Here are some examples of curiosity power words: *discover, unveil, uncover, learn.*

Fear is the most powerful emotion to grab and keep people’s attention, and that's why press realizes , and speech writers often appeal to it. Here we can mention: *danger, threat, painful, agony, crisis, poverty, worry, vulnerable.*

Safety power words in your speech, you make the audience feel more secure dealing with you. They need to trust what you say and have confidence that you'll keep a promise. Make people feel as they are or will be protected from harm by providing actionable information. *Professional, proven, recognized, authority, genuine, survive, trustworthy, lifetime* are shining examples.

A strong way to build the trust is to present third-party materials (statistics, research or study results, and others) supporting the words. It must be proven that the data is relevant and critical enough. We can mention the following here: *confirmed, data, proven, agree, guarantee, accurate, true, legitimate, unquestionable, actual, flawless, results.*

These are words which can boost the audience’s self-esteem and encourage them to act: *able, forceful, supreme, influence, control, prevail, accomplished, conquer.*

The right use of such words is crucial while speaking or writing about the recovery of the war-torn economy. We can see the examples of them in Winston Churchill Speech to Parliament May 13, 1940

"I say to the House as I said to ministers who have joined this government, I have nothing to offer but *blood, toll, tears, and sweat*. We have before us an ordeal of the most *grievous* kind. We have before us many, many months of *struggle and suffering*."
"You ask, what is our aim? I can answer in one word. It is victory. Victory at all costs - Victory in spite of all terrors - *Victory*, however long and hard the road may be, for without victory there is no *survival*."[2]

American presidents wisely deal with relevant vocabulary performing their inauguration addresses. For example, Joe Biden was inspirational and his inauguration address is considered to be one of the best. "We will press forward with speed and *urgency*, for we have much to do in this winter of peril and possibility. *Much to repair.*
Much to restore. Much to heal. Much to build. And much to gain. Few periods in our nation's history have been more *challenging* or difficult than the one we're in now" [3]

As for Ukrainian political leaders' addresses, public speeches and documents such as memorandums, signed with our partners, the suitable use of relevant vocabulary shows that the words are also the weapon. "Russia's *illegal and unjustified* invasion of our country continues to bring enormous human social, and economic costs. Civilian casualties are large, over a third of the population has been displaced, and infrastructure *damage is massive*. Through this *hardship*, our people have shown *courage, determination, and resilience* while macroeconomic, financial, and external stability have been preserved."[1]

So, powerful words are of a great importance and evoke emotions followed by actions.

Перелік посилань

1. INTERNATIONAL MONETARY FUND UKRAINE, Appendix I. Letter of Intent. March 24, 2023
2. Winston Churchill Speech to Parliament May 13, 1940
3. Joe Biden's Inauguration Address, January 21, 2021

УДК 811.111:355.01"364"

ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПЕРЕПОНИ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ

Чернова Ю.В., старший викладач кафедри романо-германських мов і перекладу гуманітарно-педагогічного факультету (chernova_yuliia@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України

В нашій країні англійська мова практично завжди є обов'язковим предметом як в школі, так і у вищому навчальному закладі, навіть якщо спеціальність не є філологічною, оскільки англійська міцно тримає статус інструмента міжнародного спілкування. Якщо певну кількість десятиліть назад вивчення іноземних мов не віталося, або навіть заборонялося через політичні настанови, то сьогодні додаткові заняття з англійської дорослого або дитини є абсолютно звичним явищем, адже всі ми знаємо, що володіння нею знадобиться і в бізнесі, і під час подорожей. Проте після початку повномасштабної війни росії проти України ситуація дещо змінилася, адже як викладачі ми стали чути про трохи інше ставлення студентів до англійської мови. Так склалися життєві обставини, що велика кількість наших співгромадян вимушена була залишити свої домівки та бігти від війни до інших країн. Кількість біженців з України, зареєстрованих для тимчасового захисту або в аналогічних національних схемах захисту в Європі, станом на 31 січня 2023 року досягла 4 млн 823.33 тис., повідомило Управління Верховного комісара ООН у справах біженців на своєму сайті. Найбільше біженців прийняла Польща – більше півтора мільйона людей. На жаль, саме цей показник дає зрозуміти, що українцям, зокрема студентам, які вивчали

англійську мову, досить складно починати життя з чистого аркуша в Польщі – статистика та досвід перебування там говорять, що лише невелика кількість поляків володіють англійською та можуть зрозуміти або допомогти нашим біженцям, якщо останні намагаються говорити саме англійською, не володіючи польською. Друге місце серед європейських країн, що гостинно приймають наших співвітчизників, займає Німеччина. І тут знову необхідно «переключатися» з однієї вивченої мови на іншу – мовні курси німецької, обслуговування в банку німецькою, вирішення питань при пошуку житла також німецькою. На третьому місці за прийомом українців Чехія, на четвертому – Італія. Якщо в Чехії може допомогти певна схожість деяких слів в наших мовах, то в Італії варто одразу починати вчити їх державну мову, щоб порозумітися з місцевими – небагато італійців володіють англійською, особливо старше покоління. Статистичні дані, наведені вище, пояснюють, чому зараз англійська вивчається менше, або чому раптово польська, німецька та італійська мови набули майже таку ж саму популярність, що й англійська. Це саме той момент, коли викладач, який підтримує зв'язок з учнем або студентом, що перебуває закордоном, чує щось на кшталт «Навіщо англійську ми вчили стільки років?». Звісно людину, що опинилася в чужому для себе середовищі без знання місцевої мови, можна зрозуміти, проте не варто впадати у відчай – англійська все одно знадобиться. Європейська молодь її активно вивчає, тому одна з порад українським біженцям – якщо є потреба щось спитати англійською, бо не знаєте мову країни, в якій перебуваєте – намагайтеся почати розмову з молодшим поколінням. А італійські університети, які зараз радо приймають нашу молодь за програмами Еразмус, надають програми навчання виключно англійською.

І нарешті гарні новини для тих, хто почав сумніватися в доцільності вивчення або продовження вивчення англійської – Британія займає п'яте місце серед країн, що приймає наших людей. Не варто також оминати увагу Канаду, яка з готовністю робить те ж саме, так, наприклад, у канадському місті Калгарі вже утворилася справжня українська діаспора. На жаль, навіть якщо українець зі знанням англійської мови опинився в англомовній країні, це не означає, що його не спіткають труднощі при спілкуванні або мовний бар'єр. Дуже часто шкільна або університетська програма не включає такі побутові теми, як оренда житла або оформлення тимчасового захисту. Ще один досить вагомий плюс володіння англійською сьогодні – поширення дописів про війну у соціальних мережах. Люди старшого покоління можуть вкрай скептично до цього поставитися, проте це дійсно допомагає нести правду в маси, адже це давно не таємниця, що ЗМІ можуть бути упередженими стосовно політики та публікувати такі самі статті про війну в Україні. Отже це той самий невидимий фронт, де можуть вести свою власну боротьбу проти несправедливості освічені українці як на Батьківщині, так і за її межами.

Маємо щиру надію, що всі складнощі, перераховані вище, тимчасові, як і тимчасовим є те, що студентство розчароване в дещо другорядній ролі англійської в їхньому житті на даний момент. Володіння будь-якою іноземною мовою є показником освіченості, тож слід намагатися збільшити кількість англомовних європейців та зокрема українців.

УДК 37.378

ЩОДО СУТНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Шаров О. В., аспірант, **Гречаник Н. І.,** доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки (nataliiagrechanik@gmail.com)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Актуальність окресленої теми зумовлена стрімкими соціально-політичними перетвореннями в нашій країні, що є похідними, розв'язаної росією війни в Україні. У такий період глобальних культурних, економічних, політичних, соціальних трансформацій прогресивний світ націлений на розбудову громадянського суспільства, суб'єктною одиницею якого є свідомий

громадянин. Відтак, розв'язання проблеми щодо цілеспрямованого формування громадянської компетентності сучасного українця стає ключовим на шляху до розбудови країни відповідальних громадян.

У такому соціально значущому контексті концентр змісту ключового поняття «компетентність» фокусується на здатності особистості ефективно забезпечувати та реалізовувати індивідуальні й соціальні потреби, яке структуровано в динамічній взаємозумовленості пізнавальних утворень особистості та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, усього того, що можна мобілізувати для активної дії [3].

Поряд із цим, нове прочитання сутнісно-змістової характеристики громадянської компетентності та усвідомлення місця і ролі цієї якості в загальній системі цінностей сучасного українця вимагає негайного переосмислення досвіду реалізації національно-патріотичного виховання в усіх соціальних інституціях і окреслення дієвих заходів, спрямованих на формування особистості, що діє на основі національних та європейських цінностей: повага до національних символів; активна участь у громадсько-політичному житті країни; верховенство права, повага до прав людини; готовності до природоохоронної діяльності; толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури [1].

З огляду на зазначене вище сутнісна характеристика досліджуваної якості особистості безпосередньо має відображати культурологічну, ціннісну, діяльнісну, національно-патріотичну природу цього феномена.

Зокрема *культурологічний підхід* дозволяє вирізнити в громадянській компетентності морально-етичний і духовний концентр особистості яка соціально-свідомо реалізує себе, поважає культурно-історичну спадщину та ефективно це реалізує в усіх сферах життєдіяльності людини.

Суб'єктно-аксіологічний підхід деталізує ціннісну природу досліджуваної властивості, детермінує усвідомлення й самосприйняття соціального суб'єкта через ієрархію особистісних цінностей у зіставленні з національно-, соціально-, морально-етичними тощо орієнтирами (культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, відповідального ставлення до природи) [1]. Саме тому з огляду на вищезазначене ця здібність, пов'язана з аналізом та оцінкою поточної соціальної ситуації; вмінням здійснювати вибір та приймати рішення при зіткненні з конкретними соціальними проблемами; здатності, що спрямовані на вирішення завдань щодо реалізації свідомо зробленого вибору та прийнятого рішення [2].

Суб'єктно-діяльнісний підхід, спрямований на інтерпретацію процесу комунікації особистості в соціумі на засадах довіри, співпраці та партнерства, підсилюючи особистісно-потребової мотивації до актуалізації громадянсько зорієнтованого ресурсу в процесі вияву активної життєвої позиції.

Професіографічний підхід дозволяє потрактовувати громадянську компетентність особистості у відповідності до вимог і специфіки професійної сфери та інтегрувати компоненти феномену в професіограму фахівців.

Етнонаціональний підхід конкретизує громадянську компетентність особистості, що забезпечує «... становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян па основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності» [1].

Отже, застосування культурологічного, суб'єктно-аксіологічного, суб'єктно-діяльнісного та етнонаціонального підходів, на нашу думку, є стратегічним фундаментом у деталізації та конкретизації сутнісного змісту громадянської компетентності особистості й визначенні ефективних шляхів її формування.

Перелік посилань

1. Наказ МОН від 06.06.2022 №527.URL:https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy

2. Окуньовська, Ю. В. (2021). Громадянська освіта у світовому та національному вимірі. *Збірники наукових праць професорсько-викладацького складу ДонНУ імені Василя Стуса*. С. 273-274.

3. Пометун О.І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. Вісник програм шкільних обмінів. 2005. № 23. С. 18 -23.

УДК 37.011

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Шинкарук О. В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри філософії
та міжнародної комунікації (aleksandra.shyn5@gmail.com)
*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Питання щодо подолання проблем недотримання учасниками освітньо-наукового процесу принципів академічної доброчесності є предметом наукових досліджень. Академічна недоброчесність характеризує поведінку учасників освітньо-наукового процесу, які порушують принципи доброчесності. У нашому дослідженні аналізуємо академічну недоброчесність за суб'єктами освітньо-наукового процесу – здобувачі вищої освіти, науково-педагогічні працівники, науковці, керівники закладів освіти і наукових установ. Згідно Закону України «Про освіту» порушенням академічної доброчесності є: академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів; фабрикація - вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях; фальсифікація - свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень; списування - виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання; обман - надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування; хабарництво - надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі; необ'єктивне оцінювання - свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти [1].

У сфері освіти і науки академічна недоброчесність призводить до деградації особистості, згубно впливає на виховання здобувачів вищої освіти, адже порушення сумлінного опанування навчальних дисциплін, недобросовісне виконання професійних завдань за період освітньої діяльності призводить до неякісної підготовки фахівців та їх подальшої низькоякісної фахової діяльності. Порушення академічної доброчесності тягне за собою репутаційні втрати та недовіру освітянсько-науковій спільноті. Для подолання проблем недотримання учасниками освітньо-наукового процесу принципів академічної доброчесності треба, на нашу думку, вжити низку заходів, а саме: запровадити доступне для всіх якісне програмне забезпечення для спрощення процесу перевірки текстів на плагіат; дозволити робити висновок про плагіат висококваліфікованим експертам; визначити процедуру оформлення порушення академічної доброчесності та притягнення до відповідальності (повторне проходження оцінювання чи відповідної освітньої програми, позбавлення стипендії, відрахування із закладу освіти та ін.). На нашу думку, недотримання принципів академічної доброчесності є гальмом розвитку вітчизняної освіти і науки, тому з цим негативним явищем треба боротися та формувати широку коаліцію груп громадськості, які виступатимуть за строге дотримання доброчесності. Для витіснення академічної недоброчесності потрібні лідерство і стратегія.

Перелік покликань:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-УШ. (Редакція від 19.01.2019). Режим доступу до ресурсу: https: //zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145- 19/page3

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

УДК 378.147:159.9:364-786-058.65

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ВІЙНИ ТВОРЧІСТЮ

Демченко І.І., доктор педагогічних наук, професор (demchenko.i@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
Ревнюк Н. І., доцент (nataliya.revnyuk@udpu.edu.ua)
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань

Вже більше року Україна чинить запеклий опір повномасштабному вторгненню російських військ. Активні військові дії в багатьох регіонах на сході, півдні та півночі країни, жорстокі терористичні дії окупантів, постійні напади на цивільне населення та об'єкти цивільної інфраструктури, атаки з використанням ракет та безпілотних літальних апаратів призвели до появи мільйонів внутрішньо переміщених осіб, еміграції українських біженців до інших країн та травматичних страждань серед дорослих і дітей.

У цих умовах діти є найбільш вразливими з точки зору психологічного стресу та травматичних наслідків. Більшість батьків (61%) вважають, що їхні діти страждають від таких симптомів стресу, як поганий сон, тривожність, труднощі з концентрацією уваги, відчуття самотності та проблеми у спілкуванні з однолітками та вчителями [3].

На думку психологині М. Франко, все населення України, в тому числі і діти, зараз переживає колосальну фрустрацію (психічний стан людини, що виражається в переживаннях і поведінці, викликаних непереборними труднощами на шляху до досягнення мети і невідповідністю дійсності очікуванням людини) [5]. Іншими словами, це такий емоційний стан, який може бути викликаний як зовнішніми чинниками (обставини, умови, події, гендерні, расові, етнічні, психофізичні ознаки, соціальний статус тощо), так і внутрішньо-особистісним конфліктом (інтенсивність, терміновість та важливість потреби, мети, яку неможливо задовольнити чи досягти). У фруструючих обставинах людина відчуває цілу гаму емоцій, серед яких переважають гнів та страх. Може спостерігатися апатія, агресія або аутоагресія, рухове збудження, деструкція і регресія, гострі переживання, образа, втома, гнів, ворожість, ненависть, безсилля, відчай тощо. Фрустрація може призводити до адаптивної (варіативна, конструктивна та зріла, спрямована на досягнення мети) або до інфантильної (деструктивна, ригідна і незріла, спрямована на руйнування шляху до мети деструктивними способами) поведінки [4].

У виробленні здатності особистості впоратись із фрустрацію велике значення має досвід, отриманий в дитинстві, адже життєва дорога дитини не проходить без протиріч і боротьби, що є необхідною умовою розвитку, адже життєвий шлях дитини не позбавлений протиріч і боротьби, що є необхідною умовою розвитку. На думку британського психоаналітика Мелані Кляйн, це та несвідома частина психіки, де всі душевні переживання і труднощі пов'язані з конфліктами і почуттям провини, особливо перед батьками, через вплив несприятливих факторів в оточенні дитини. Бажання, які в принципі не можуть бути виконані, викликають почуття суперництва, ворожості і ненависті, так що руйнівні імпульси дитини спрямовані проти людей, яких вона найбільше любить, породжуючи боротьбу між любов'ю і ненавистю, яка є найглибшим джерелом нещастя у дітей, та й у дорослих, а також нагальну потребу захистити їх від власної агресії [6].

Під час бойових дій діти страждали від інтенсивних ворожих обстрілів, які руйнували їхні домівки, бачили поранених або вбитих рідних і домашніх тварин, чули звуки снарядів, крики і плач, часто змушені були жити серед незнайомих людей, у темних, сирих підвалах без належного харчування та умов проживання. Вони відчували смуток, жаль, страх, образу,

гнів, відчай і безнадію. Ці зовнішні та внутрішні фактори призвели до формування деструктивного та агресивного образу внутрішнього світу дитини, що завдає незмірної шкоди її психологічному розвитку та загострює конфлікт між любов'ю та ненавистю.

Мелані Кляйн радить, що дитина, чий світогляд формується під впливом люблячого і захисного оточення, може зберегти впевненість у своїй здатності любити навіть в умовах стресу війни, і таким чином розвинути величезну моральну силу і стійкість. Саме це дозволяє деяким дітям витримувати суворі випробування і навіть жахи, які їм доводиться переживати під час війни та на окупованих територіях країни. Це є одним із джерел творчості в дитинстві та подальшому житті, оскільки кожне інтелектуальне та мистецьке досягнення підтримується бажанням зберегти, відновити і навіть відтворити щось життєво важливе, що, як вважається, перебуває під загрозою втрати [там само].

Для набуття здатності протистояти стресам навколишнього середовища, швидко адаптуватися в умовах стресу, відновлення конструктивного реагування дитини на фрустрацію важливо систематично впроваджувати заходи соціально-психологічної реабілітації, спрямовані на профілактику, відновлення та корекцію психічних станів, поведінки, якостей і властивостей особистості, яка переживає фрустрацію; створення сприятливих умов для творчої діяльності дітей відповідно до їхніх здібностей; формування позитивного ставлення до життя, суспільства, сім'ї, навчання, праці.

Слід зазначити, що діти переживають деструктивні фрустрації в різних видах діяльності, в тому числі і в творчій, але переживають їх набагато легше, ніж при виконанні завдань з суто інтелектуальною активністю. Творчий процес розвиває емоційну, сенсорну, когнітивну, комунікативну, моторну та інші сфери психофізичного розвитку дитини, що сприяє розвитку навичок самоконтролю, які є сприятливою умовою для реабілітації деструктивних фрустраційних реакцій. Через мистецтво творчість виконує реабілітаційну та терапевтичну функції, адже під впливом мистецтва дорослі та діти переживають катарсис – моральне очищення, піднесення душі, що відбувається в процесі співпереживання та співчуття. Тобто вивільнення психічної енергії, розрядка, що призводить до зменшення, послаблення або повного усунення стану фрустрації, кращого розуміння внутрішнього світу та потреб і позитивно впливає на особистість [2].

Крім того, з часом діти схильні пригнічувати травматичні переживання (захисний механізм психіки), але ці пригнічені, непрожиті почуття не зникають, а з часом починають контролювати психіку і можуть «вибухнути» з великою силою в будь-який момент. Саме творча діяльність дозволяє ці негативні почуття прожити і вивільнити, що значно знижує ризик повторної травматизації та розвитку (посттравматичного синдрому).

Під час спонтанного творчого процесу, створюючи образи різними способами, засобами і матеріалами, діти можуть малювати і вималювати, ліпити і виліпити, кричати і викричати свої переживання, гнів, агресію, сум, безпорадність, тобто всі ті деструктивні ефекти їхнього психічного стану. Як стверджує психологиня Р. Мороз, що у соціально-психологічному реабілітаційному процесі важливо посилити внутрішні ресурси дитини за допомогою різноманітних зображувальних, ігрових технік, – і вона сама віддзеркалить у творчому продукті свій біль, а отже, зцілиться. Арт-терапія – дуже потужний інструмент відновлення і гармонізації психіки дітей, їх зцілення настає у творчому процесі [1].

Тому реабілітаційний складник освітнього процесу дітей, які постраждали від воєнних дій, повинен бути зорієнтований на стимулювання творчої їх активності. Слід широко застосовувати соціально-психологічні (творчо-розвивальні ігри і вправи), арт-терапевтичні (зображувальні, танцювальні, літературні, музичні та ін.) методи і технології соціально-психологічної реабілітації дітей.

Варто скористатися комплексом творчих ігор і вправ: «Малюємо емоції», «Різнокольорова вода», «Крижинки», «Музика та емоції», «Вгадай емоцію», «На що схожа емоція», «Відтвори емоцію», що сприяють успішній корекції деструктивних емоційних проявів, розвитку емоційного інтелекту, саморегуляції та адекватних поведінкових реакцій дітей.

Можна запроваджувати наступну серію вправ та ігор «Дерево очікувань», «Допоможи мені», «Хто я», «Роби як я, роби разом зі мною, роби сам, роби краще мене», «Майструй для когось», «Домалюй малюнок», «Чудові перетворення», «Чарівні плями», мету яких спрямовано на відновлення та розвиток позитивної мотивації, уяви і фантазії, підвищення рівня пізнавальної активності та самоактуалізації

З метою адаптації й соціалізації в колективній соціально-психологічній реабілітаційній роботі з дітьми, які постраждали від воєнних дій запропоновано заняття гуртка «Паперові фантазії». Це своєрідна терапія творчістю засобами паперової пластики, що обумовлено високим інтересом дітей до оволодіння техніками художнього конструювання з паперу, бажанням створити свій власний або спільний колективний виріб. Такі роботи діти можуть зберігати як ціннісний продукт власної чи колективної творчості, а можуть із силою зім'яти, порвати, потоптати його, давши волю негативним емоціям. Тобто діяльність дітей під час занять з паперової пластики сприяє розвитку емоційного-почуттєвої, мотиваційно-ціннісної, пізнавальної та діяльнісної сфер особистості, а також виступає вагомим засобом емоційного розвантаження.

Отже, залучення дітей війни до творчого процесу в соціально-психологічній реабілітації сприяє пом'якшенню шкідливого впливу трагічного досвіду, активізації сенсорної сфери та внутрішнього відчуття безпеки, виробленню здатності долати фрустрацію та емоційної саморегуляції, утворенню величезного полігону для дослідження властивостей предметів (видів фарб, паперу, пластичних та графічних матеріалів тощо) та дрібної моторики (малювання, ліплення, різання, витинання, штрихування, зминання тощо)

Перелік покликань:

1. Вайлі О. Як малювання та казки зцілюють травму війни? Рішення від кризових психологів. URL: https://rubryka.com/ru/article/painting-and-fairytales-during-war/
2. Виготський Л. С. Психологія мистецтва / Під ред. М. Р. Ярошевського. М: Педагогіка, 1987. 344 с.
3. Війна та освіта: Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи. Бриф дослідження. URL: https://cedos.org.ua/researches/vijna-ta-osvita-yak-rik-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly/
4. Литвинчук Л.М. Тенденції розвитку фрустраційних реакцій сучасної молоді. «Психологія: реальність і перспективи»: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне, 2020. Вип. №15 С. 111-118
5. Чому не варто очікувати закінчення війни. URL: https://tvoemisto.tv/blogs/chomu_ne_varto_ochikuvaty_zakinchennya_viyny_133746.html
6. Melanie Klein The effect of war on children. URL: https://klein-archive.tumblr.com/post/160985266922/the-effect-of-war-on-children/amp

УДК 37.091.12:36-051[355.01+711.168]

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Сопівник І.В., доктор педагогічних наук, доцент (sopivnyk_i@nubip.edu.ua),
Березинець С.К., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти (berezynets.sk@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Військова агресія Росії проти України внесла свої корективи у різні сфери життя, у тому числі в підготовку майбутніх соціальних працівників. Вважаємо за доцільне виділити кілька найбільш важливих, на нашу думку, аспектів, зокрема:

1) *Організаційний* – передбачає, на наше переконання, змішаний формат освітнього процесу. Незважаючи на війну, навчання повинно тривати із дотриманням вимог безпеки,

оскільки країні потрібні підготовлені, професійні фахівці для роботи із зростаючою кількістю отримувачів соціальних послуг. Якісна підготовка соціальних працівників, фахівців із соціальної роботи, соціальних менеджерів потребує формування практичних навичок, які лише дистанційними інструментами навчання сформувати важко.

2) *Змістовий* – передбачає внесення змін до: освітніх програм (нових компетентностей та програмних результатів щодо формування здатностей у майбутніх фахівців працювати із отримувачами соціальних послуг, які постраждали від війни); навчальних планів (внесення нових дисциплін нормативного чи вибіркового циклу, наприклад щодо роботи із військовослужбовцями та членами їх сімей); робочих програм (внесення тем до існуючих дисциплін щодо: роботи в громаді на засадах сталого розвитку під час війни і в період повоєнної розбудови; фандрейзингу; розвитку благодійності та волонтерства; роботи із різними групами населення, зокрема внутрішньо переміщеними особами, військовослужбовцями та членами їх сімей, полоненими, людьми з інвалідністю, жертвами насилля внаслідок війни, дітьми, сім'ями та ін.)

3) *Світоглядний* – майбутні соціальні працівники повинні розуміти природу військової агресії, її сутність, історію, причини та наслідки. Це допоможе їм спрацювати превентивно, а також краще зрозуміти потреби різних груп людей, які можуть постраждати або є потерпілими від війни, і розробити ефективні стратегії роботи з ними.

4) *Особистісний* – майбутні соціальні працівники мають мати добре сформовані особистісно-професійні якості, зокрема стресостійкість (щоб в умовах постійного стресу не вигоріти, а володіти своїми емоціями, бути в ресурсі), резильєнтність (щоб швидко відновлюватися в умовах надзвичайних ситуацій та ефективно протистояти труднощам), гнучкість і динамічність (щоб швидко реагувати на виклики і труднощі, бути готовим до пристосування до нових умов життя і праці), комунікативність (щоб налагоджувати зв'язок із різними людьми у їх емоційних станах та представниками різних організацій задля оцінки потреб людей в надзвичайних ситуаціях і шляхів їх задоволення, а також задля конструктивного налагодження взаємодії із лікарями, психологами, представниками влади та інших інституцій), управління і лідерство (щоб у потрібний момент взяти на себе відповідальність за забезпечення базових потреб людей у певному місці, а також управління соціальними проектами та ресурсами в умовах погіршення соціальної інфраструктури), емпатійність (щоб встановити довірливі відносини із отримувачами соціальних послуг і підтримати у важкі моменти), толерантність (передбачає здатність поважати різні культури, переконання та погляди, що є важливим, особливо в умовах війни, коли люди можуть мати різні думки).

Отже, підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах війни та післявоєнної відбудови має свої особливості, які вимагають від них певних здатностей. Професійна підготовка повинна бути спрямоване на здатність працювати в умовах війни і повоєнної відбудови із різними отримувачами соціальних послуг, що постраждали, а також на формування таких особистісних якостей як стресостійкість, резильєнтність, гнучкість і динамічність, комунікативність, управління і лідерство, емпатійність, толерантність.

УДК 378.147:004

ПІДГОТОВКА ПЕРЕКЛАДАЧІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ХМАРНОЇ CAT-СИСТЕМИ PHRASE TMS

Тарасенко Р. О., доктор педагогічних наук, професор (r_tar@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Арсенал інструментів, які використовують перекладачі у своїй професійній діяльності є досить різноманітним. До нього входять системи автоматизованого та машинного перекладу, системи термінологічного менеджменту, системи роботи з базами пам'яті

перекладів тощо. При цьому спостерігається чітка тенденція до використання саме хмарних сервісів, які дублюють традиційні десктопні системи, доступ до яких здійснюється через ресурси мережі. Це спонукає до думки, що на сьогодні при підготовці перекладачів доцільно більше уваги приділяти опануванню інструментів та електронних термінологічних ресурсів для здійснення повного комплексу операцій з реалізації перекладацьких проектів, які є складовою спеціалізованого хмаро-орієнтоване середовища.

Науковці у галузі мовних технологій пояснюють поширення використання хмарних систем їх більшою незалежністю від операційних систем і місць розташування, легшими умовами організації співпраці, економією завдяки експлуатації без встановлення, пропозицією гнучких моделей ліцензування. Вони стверджують, що галузь надання послуг з перекладу у найближчому майбутньому без сумнівів перейде до хмарних рішень [1]. До найбільш популярних хмарних систем автоматизованого перекладу, представлених на ринку, належать SDL WorldServer, Phrase TMS, XTM Cloud, Wordfast Anywhere, MemoQ [2]. На основі досвіду викладання курсів для перекладачів окремі дослідники приходять до висновку про надзвичайну зручність використання хмарних систем, адже все, що потрібно перекладачеві для роботи, це підключення до Інтернету та вхід у систему [3].

В якості базової складової хмаро-орієнтованого середовища для підготовки перекладачів доцільно вибирати хмарну систему Phrase TMS, призначену для опанування принципів реалізації перекладацьких проектів. На користь такого рішення можуть свідчити наступні аргументи:

– не зважаючи на те, що ця CAT-система є пропрієтарним програмним забезпеченням, компанія надає змогу скористатися безкоштовними демоверсіями програми;

– демоверсії є функціональними за всіма основними операціями щодо реалізації перекладацьких проектів;

– інтерфейс програми зрозумілий і легкий в опануванні;

– можливість інтегрування із іншими хмарними інструментами перекладу;

– можливість доповнення функціоналу системи за рахунок підключення термінологічних ресурсів у вигляді термінологічних баз та баз пам’яті перекладів.

Не менш важливим аргументом в аспекті використання Phrase TMS в якості базової хмарної системи є її широке застосування та вивчення у провідних університетах світу, які здійснюють підготовку перекладачів.

Розробники системи Phrase TMS пропонують низку різноманітних пакетів, які зорієнтовані на різні потреби користувачів. У навчальному процесі доцільно застосовувати не базовий пакет, а варіант із вищим рівнем організації робочого процесу. Опанування роботи з таким пакетом дозволить, у першу чергу, отримати навички адміністрування перекладацького проекту, управління штатом перекладачів, управління термінологічними ресурсами, застосування автоматизованих функцій підготовки та розподілу завдань, здійснення аналітичної оцінки завдань проекту, оцінки ефективності виконання проекту в цілому та роботи окремо кожного учасника з реалізації проекту. Крім того, такий підхід забезпечує моделювання організації робочого процесу й автоматизації реалізації його етапів із багаторівневою структурою управління та контролю якості з наближенням до умов надання перекладацьких послуг згідно стандарту ISO 17100:2015 Translation services - Requirements for translation services.

Таким чином, використання системи Phrase TMS у освітньому процесі підготовки перекладачів, як основного складника хмаро-орієнтованого середовища, сприяє забезпеченню системності засвоєння майбутніми перекладачами інструментів та ресурсів, необхідних для здійснення повного комплексу операцій з реалізації перекладацьких проектів.

Перелік покликань

1. D.A. DePalma, B.B. Sargent, Translation Services and Software in the Cloud. How LSPs Will Move to Cloud-Based Solutions. Cambridge, MA: Common Sense Advisory, 2013. URL: https://docplayer.net/12897484-Translation-services-and-software-in-the-cloud.html.
2. R.O. Tarasenko, S.M. Amelina, A unification of the study of terminological resource management in the automated translation systems as an innovative element of technological training of translators. CEUR Workshop Proceedings ICTERI, 2732, 2020, pp. 1012-1027
3. U. Muegge, Cloud-basierte Translation-Management-Systeme. Wer teilt, gewinnt. MDÜ – Fachzeitschrift für Dolmetscher und Übersetzer, Heft 1/2013, 14-17. URL: http://works.bepress.com/uwe_muegge/81/

УДК 364.694-053.3/.6:355.01:616.98

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Альтанова А.Б., кандидат педагогічних наук (al.altanova@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

За даними Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2021 року в Україні зареєстровано 163,9 тисячі дітей з інвалідністю. Фондом ЮНІСЕФ підраховано, що кожна 10-та дитина має інвалідність. Епідемії, збройні конфлікти та катастрофи збільшують кількість випадків інвалідності серед дітей. У будь-якій громаді, яка постраждала від кризи, діти та дорослі з інвалідністю поки залишаються однією з найбільш маргіналізованих груп населення.

Відповідно до Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»:

- *інвалідність* – міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист;
- *реабілітація осіб з інвалідністю* – система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення осіб з інвалідністю допоміжними засобами реабілітації і медичними виробами [1].

Всесвітня організація охорони здоров'я визначає реабілітацію як процес, метою якого є досягнення та підтримання особою з інвалідністю оптимального рівня фізичного, сенсорного, інтелектуального, психологічного та соціального функціонування.

Рання реабілітація дітей з інвалідністю раннього віку (до 7 років) забезпечує комплексний підхід до дитини з інвалідністю, який полягає в поєднанні різних видів та форм реабілітації, та здійснюється відповідно до їх індивідуальних програм реабілітації [1].

Соціальна реабілітація (абілітація) спрямовується на оптимізацію і коригування ставлення дітей з інвалідністю до своїх вад, становища в сім'ї та суспільстві, виховання у них навичок до самообслуговування, адаптацію в навколишньому середовищі. Вона передбачає навчання дитини з інвалідністю основних соціальних навичок, пристосування побутових умов до потреб дитини з інвалідністю, педагогічну корекцію з метою вироблення та підтримання навичок автономного проживання, стереотипів безпечної поведінки, опанування навичками захисту власних прав та інтересів, самоаналізу та отримання навичок позитивного сприйняття себе та оточуючих, навичок спілкування, забезпечення автономного проживання у суспільстві з необхідною підтримкою (соціальний, медичний, юридичний

супровід, побутові послуги), протезування, ортезування, забезпечення осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю допоміжними засобами реабілітації, санаторно-курортне лікування відповідно до медичних показань [1].

В Україні сформована система нового виду установ – інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), які реалізують права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти та виконують такі завдання, як комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини; психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги та системний та кваліфікований супровід дитини з інвалідністю [2]. Постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. внесені певні зміни до діяльності ІРЦ, зокрема, введено нове поняття «мобільний інклюзивно-ресурсний центр» – автомобільний транспортний засіб спеціального призначення, обладнаний для проведення комплексної оцінки та здійснення системного кваліфікованого супроводу осіб з особливими освітніми потребами; визначені та деталізовані категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів) дітей з інвалідністю (інтелектуальні; функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві); фізичні; навчальні; соціоадаптаційні (особистісні, середовищні труднощі); соціокультурні (зокрема, взаємодія з представниками осередків окремих культур, отримання інформації засобами жестової мови тощо) [3].

З 2019 року запроваджений новий механізм забезпечення заходами з реабілітації дітей з інвалідністю за принципом «гроші ходять за людиною», що дозволить забезпечити адресність, прозорість та підвищити якість надання реабілітаційних послуг.

Пандемія COVID-19 та війна в Україні спричинили такі виклики щодо реабілітації дітей з інвалідністю:

- *доступ до охорони здоров'я*. Особи з інвалідністю, особливо діти зазнають більш високого ризику погіршення стану здоров'я, ніж населення у цілому, можуть потребувати послуг спеціалізованої допомоги;
- *доступ до абілітаційних та реабілітаційних послуг*, які мають ключове значення для підтримання хорошого стану здоров'я, самостійної діяльності, збереження економічної продуктивності та ведення змістовного життя;
- *доступ до достатнього життєвого рівня та соціального захисту*, що включає достатнє харчування, одяг та житло, безперервне поліпшення умов життя, соціальний захист без дискримінації за ознакою інвалідності;
- *доступ до освіти*. Деякі діти з інвалідністю не можуть здобувати освіту дистанційно, тому що у них особливі потреби. Їм потрібно більше часу й допомоги у процесі навчання. Їм може бути потрібно пояснювати матеріал повільніше, кілька разів, а також забезпечувати прямий людський контакт;
- *доступ до праці та зайнятості*. Осіб з інвалідністю слід заохочувати до праці, а не тільки платити їм державні допомоги. Наявна система професійно-технічної освіти не пристосована належним чином до потреб осіб з інвалідністю, тому багато хто з них не може отримати кваліфікацію і знайти добре оплачувану роботу;
- *проблема соціальної ізоляції людей з інвалідністю, які живуть у спеціалізованих установах*. Розвиток та адаптація дітей особливо ускладнюються в умовах госпіталізму.
- *гендерні аспекти проблем осіб з інвалідністю*. Загалом дівчата з інвалідністю зазнають підвищеного ризику насильства, експлуатації та наруги порівняно з іншими особами. Існує також потреба у підвищенні рівня обізнаності щодо прав жінок і дівчат з інвалідністю і щодо перехресної дискримінації, якої вони зазнають.
- *забезпечення принципу «Нічого для нас без нас»* та ефективної участі осіб з інвалідністю, зокрема дітей з інвалідністю, під час ухвалення рішень з питань, що стосуються їхньої життєдіяльності, через організації, що їх представляють.

Криза, спричинена COVID-19 та військовою агресією, загострила проблеми реабілітації людей з інвалідністю та, зокрема, дітей, котрі належать до цієї категорії, та необхідність пошуку інноваційних комплексних підходів до їхнього вирішення.

Перелік покликань

1. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 765 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#n198

УДК 378.147:1/.9

СУЧАСНІ МЕТОДИЧНІ Й МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Чекаль Л. А., кандидат філософських наук, доцент (L_chekal@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Звертаючись до проблематики «розширеної реальності», маю констатувати наявність багатовимірності даної реальності та підкреслити необхідність врахування у викладацькій діяльності таких складових «розширеної реальності», як: раціональність (вкупі з соціальними та екологічними чинниками), а також її економічну, психологічну складові у поєднанні зі значущістю віртуального аспекту. При цьому, враховуючи особливості сприйняття зазначених реалій студентами, з якими ми нині маємо справу, ми (викладачі) самі залучаємось до таких вимог сучасності, як: швидкісна адаптація, флексибільність, безперервне навчання задля підвищення професійності, багаторольова участь, дотримання необхідних етичних імперативів, тощо.

Нагальними чинниками просування таким шляхом стають інноваційність, креативність, флексибільність – поряд з духовністю та ентузіазмом викладача. А активність та креативність студентів може бути зумовленою передусім – високим рівнем інтелекту та професіоналізму викладача, який повинен бути готовим запропонувати студентам максимальну кількість підходів та точок зору щодо певної проблематики. Для студента має бути відкритою можливість вибору та самостійної оцінки ситуації, проблеми та власних висновків. При цьому, звичайно, завжди залишається наявним аксіологічний аспект з боку викладача. Йдеться про те, що свідомо чи підсвідомо викладач завжди транслює свої пріоритети у підходах до певної проблематики. І такий наголос має бути вивіреним і грунтовним.

Щодо питання про методи діагностичного, формативного та сумативного оцінювання знань студентів, - то в нашому вузі інформація про них подається як у Робочих програмах навчальних дисциплін, так і в Силабусах до програм. Ці документи розміщені у навчальному середовищі Elearn. У навчальному процесі маємо враховувати у формативному оцінюванні активність студентів на практичних заняттях, залучення до доповідей наочно-презентаційного матеріалу, якість виконання модульних контрольних робіт. На сумативне оцінювання впливає як кількісна складова (кількість виступів, відвідуваність занять з фіксацією у електронному журналі, кількість відпрацьованих пропусків, активність на лекції – питання до викладача), - так і якісна складова: якою мірою студент вільно, самостійно й глибоко виклав матеріал усно чи в контрольній роботі.

Метод активного сприйняття передбачає подання лектором протягом 10-15 хвилин матеріалу, а потім студенти поділяються на підгрупи по 4-5 присутніх, обговорюють поданий матеріал і після цього один студент з підгрупи має викласти результативний контекст. Інші

члени підгрупи доповнюють чи коректують доповідача. Спроба залучення даної методики у викладацькій практиці може бути досить плідною.

Ефективним для утворення дискусійних ситуацій на занятті може бути використання «Таблиці Осборна». Окрім того, зважаючи на фізіологічну специфіку можливості активного сприйняття лекційного матеріалу лише протягом 20 хвилин, я намагаюсь «розбавити» виклад контексту певним історично-життєвим ілюстративним матеріалом з одіозним чи гумористичним забарвленням. Можлива і постановка питання до аудиторії, яке виконуватиме дещо відволікаючу функцію. Особливо важливим, на наш погляд, є оптимістичний настрій, ентузіазм викладача, з яким він захоплено подає контекст. Вкрапленням у лекційне подання матеріалу може бути використання презентаційних наочностей для кращого образно-просторового сприйняття. Класична лекція спирається на широкий спектр знань та професіоналізм викладача, але обов'язковим має бути зворотній зв'язок з аудиторією та демократична атмосфера, яка дозволяє студентам питати, просити повторити і пояснити ще раз, якщо не зрозуміло.

УДК 378.042:008

ОПЕРАЦІЙНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Будегай В. А., аспірантка (budegayva1997@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Події, які зараз відбуваються в нашій України, актуалізують нові вимоги до освіти соціальних працівників, здатних ефективно організовувати свою професійну діяльність. З іншого боку, сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, яка обрала європейський вектор розвитку, вимагають належного рівня підготовки соціальних працівників до ефективного виконання професійних обов'язків в умовах розбудови інклюзивного суспільства. Тому сформованість високого рівня інклюзивної культури в майбутніх соціальних працівників – це новий соціальний запит та вимога «суспільства для всіх».

Із точки зору суспільного розвитку для роботи в умовах інклюзивного соціального середовища соціальний працівник має бути підготованим теоретично і морально, а також бути вмотивованим. тому процес формування інклюзивної культури у майбутніх фахівців соціальної сфери – це складний, динамічній процес, якій інтегрує ціннісно-мотиваційний, когнітивно-змістовий, операційно-діяльнісний компоненти. Коротко схарактеризуємо ціннісно-мотиваційний компонент.

Операційно-діяльнісний компонент – способи взаємодії особистості під час здійснення професійної діяльності на основі набутих знань про інклюзивну культуру – це організація практичної навчально-пізнавальної діяльності для засвоєння здобувачами змісту освіти. Цей компонент є одним із основних компонентів дидактичного процесу.

Супрун Д. М. включає до операційно-діяльнісного компоненту:

– готовність до професійної діяльності;

– формування діагностичних умінь;

– формування змістовно-процесуальних умінь і навичок;

– формування прогностичних навичок;

– уміння використовувати набуті уміння та навички вирішення професійних завдань [1].

С. Волгіна стверджує, що операційно-діяльнісний компонент готовності характеризує володіння студентом системою вмінь і навичок, необхідних для успішної професійної діяльності в майбутньому, здатність самостійно визначати напрямок професійної самоосвіти,

наявність елементів професійної діяльності, формування вміння планувати програму професійного самовдосконалення. До показників сформованості цього компоненту дослідниця відносить наявність знань, умінь і навичок для ефективної самостійної роботи, критичного мислення, навичок систематизації, оцінювання та реалізації вивченого матеріалу [2].

До основних складових операційно-діяльнісного компоненту формування інклюзивної культури варто віднести принципи, методи, форми, засоби виховання. Ефективність цього компоненту залежить від активної взаємодії викладача та здобувачів, встановлення між ними суб'єкт-суб'єктних відносин. Створенню таких взаємин сприяє використання сучасних діалогічних методів, прийомів і форм педагогічної взаємодії.

Отож, операційно-діяльнісний компонент інклюзивної культури майбутніх соціальних працівників характеризує прогностично-діагностичні, комунікативні, організаційно-регулятивні та контрольно-корекційні вміння формування інклюзивної культури та навички, необхідні для професійної діяльності студентів. Адже суспільство має потребу у соціальному працівникові, який володіє системою професійних знань і навичок, може підтримувати конкурентоспроможний рівень, володіє знаннями щодо останніх досягнень та науково-педагогічних дискусій інклюзивної культури на національному та світовому рівнях, прагне постійного саморозвитку, самовдосконалення та професійної самореалізації.

Перелік покликань:

1. Супрун Д. М. Операційно-діяльнісний компонент професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017, № 7 (71), С. 134–149.

2. Волгіна С. А Компонентно-структурний аналіз готовності до професійного самовдосконалення. URL: file:///C:/Users/user_2/Downloads/alexi,+%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%B3%D1%96%D0%BD%D0%B0+%D0%A1.+%D0%90..pdf

УДК 364.6-054.73(477)

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Головаш К.А., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
Тверезовська Н.Т., доктор педагогічних наук, професор (tverezovskaya@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Після повномасштабного вторгнення рф, в Україні офіційно зареєстровано 4 867 106 внутрішньо переміщених осіб (ВПО), а за міжнародними оцінками їх кількість перевищує 7 мільйонів громадян [1].

Переміщення за Т. Семігіною «порушує соціальну екологію людської організації, викликає депривацію, збільшує ризик подальшого насильства, сприяє соціальній ізоляції та виникненню психологічної залежності» [2, с. 4].

У дослідженнях доведено шкідливий вплив переміщення на фізичне та психічне здоров'я жертв (Getanda, Papadopoulos, & Evans, 2015; Kim, 2007; Odusanya, 2016). Крім того, вразливі групи: жінки, діти, громадяни похилого віку, непропорційно представлені серед цього населення (Akume, 2015). При цьому тільки жінки та діти становлять понад 70% цього населення (IDMC, 2016), піддаючись сексуальному та фізичному насильству (Human Rights Watch, 2016). Самотні і пригнічені, вони стикаються із суворою реальністю фізичних, емоційних, соціальних травм під час вирішення життєвих проблем.

Підкреслимо неспроможність державних соціальних установ і відомств у швидкому реагуванні на появу нових соціальних проблем. Державні структури недостатньо гнучкі для створення системи всебічної допомоги, хоча ВПО, за словами О. Балакірєвої, насамперед чекають на допомогу від держави. Значна частина роботи з надання допомоги ВПО здійснюється волонтерами та громадськими організаціями, які частково підтримують міжнародні партнери. [3].

Опитування представників громадських та державних організацій показує, що найбільш загальні заходи сьогодні пов'язані з покращенням умов ВПО (гуманітарна допомога; покращення існуючих житлових умов у місцях компактного проживання); попередній травматичний досвід (травматологічні консультації та робота з посттравматичним стресовим розладом); перша психологічна допомога); сім'ї з дітьми (надання догляду, доступ до освіти); конкретні потреби (орієнтація у нормативно-правовій сфері).

Метою соціальної роботи з сім'ями ВПО є:

1) забезпечення доступності комплексу послуг для ВПО та їх сімей;

2) надання допомоги мігрантам у придбанні навичок нормальної поведінки у новому соціальному середовищі, частиною якого є найближче оточення;

3) мінімізація негативних наслідків або навіть повне вирішення сімейних/індивідуальних проблем;

4) усунення труднощів, пов'язаних з адаптацією сім'ї до нових умов навколишнього середовища;

5) надання ефективних гуманітарних послуг з метою покращення якості життя сімей вимушених переселенців.

Також можна виділити основні завдання соціальної роботи з ВПО, серед яких:

- надання соціальної допомоги вимушеним переселенцям;
- сприяння інтеграції ВПО у соціальне середовище;
- створення спрощених процедур реєстрації, отримання житла, працевлаштування, оновлення бізнесу та ін.

Основними методами соціальної роботи з цією категорією клієнтів є:

- соціально-педагогічна допомога, підтримка, профілактика: вибір програми та план дій;
- обговорення альтернативних способів вирішення проблеми;
- допомога в організації виходу із проблеми;
- корекція та реабілітація відносин: моделювання ситуації для вирішення подібних проблеми у майбутньому;
- моделювання сфер успіху (тих, у яких сім'я може дозволити собі реалізуватися);
- підтримка ініціатив як усієї сім'ї, так і окремого її члена;
- відновлення втрачених навичок клієнта (у разі травми спільно з іншими фахівцями) та повернення людини до нормального життя;
- консультування;
- підтримка;
- сімейна терапія [4, с. 2].

Актуальними формами роботи з ВПО та їх сім'ями, на наш погляд, є:

- індивідуальна робота, яка надає клієнту можливість розповісти віч-на-віч про свої проблеми, про які не міг сказати у присутності інших (конфіденційна інформація);
- групова робота – проводитиметься за принципом взаємодопомоги або метод «рівний-рівному».

Виділимо принципи, котрі є успішними при роботі з ВПО та їх сім’ями:

- добровільність (допомога має надаватися на добровільній основі);
- своєчасність;
- персоналізація (допомога має надаватися особисто кожному);

- повага (допомога не повинна принижувати честь і гідність людини, почуття власної гідності);
- активація клієнта (оволодіння здатністю людини вирішувати свої проблеми);
- активація клієнта (оволодіння вмінням людини вирішувати власні проблеми);
- комплексність (допомога спрямована на зняття небажаної емоційної напруги, усунення причин, що викликають цей стан у людини) [5].

Для ВПО та їх сімей характерна соціальна дезадаптація, тому його прояви: агресивна поведінка, конфлікти з вчителями та однолітками, алкоголь та вживання наркотиків, правопорушення (бійки, крадіжки та ін.), прогули школи, бродяжництво, спроби суїциду.

Основний зміст роботи соціальних працівників з ВПО та їх сім'ями, на нашу думку, полягає у створенні атмосфери співробітництва та партнерства.

Перелік покликань:

1. В Україні офіційно зареєстрували 4 867 106 переселенців [електронний ресурс]. URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3649695-v-ukraini-oficijno-zareestruvali-4-867-106-pereselenciv.html
2. Semigina, T. (2015). Armed conflict in Ukraine and social work response to it: what strategies should be used for internally displaced persons? Social, Health, and Communications Studies Journal, 2(1), 1-23
3. Ferris E., Halff K. Protracted internal displacement: is local integration the solution? [online]. URL : https://www.fmreview.org/technology/ferris-halff.
4. Шевченко А. Учасники АТО і вимушені переселенці отримають додатковий соціальний захист. *Голос України.* 2014. 21 жовтня. С. 1-2.
5. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога : навч. посібник для ВНІЗ. 2-е вид. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 236 с.

УДК 364.531-053.2(477)

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ ЩОДО ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

Кушниренко І.П., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Альтанова А.Б., кандидат педагогічних наук (al.altanova@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

На даному етапі розвитку сучасного суспільства в Україні постає гостре питання про захист прав та інтересів дітей, які зазнали домашнього насильства чи жорстокого поводження в сім'ї. Розв'язання проблеми захисту дітей від жорстокості має міждисциплінарний характер. У діяльність щодо профілактики і подолання домашнього насильства повинні залучатися представники соціальної і психологічної служб, правоохоронної системи, органів опіки та піклування, співробітники медичної та психологічної служб. З огляду на це, державні уповноважені органи з протидії насильства, громадські організації, члени сімей мають використовувати всю систему захисту дітей протидії домашнього насильства.

Зважаючи на актуальність проблеми створено і функціонує Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей. Мета цієї інновації полягає в тому, щоб постраждалі особи, або їхні законні представники, чи інші особи, які звернулися до Кол-центру, мали можливість дізнатися інформацію про їхні права та соціальні послуги, якими вони можуть скористатися, умови відшкодування кривдником завданих матеріальних збитків і шкоди, заподіяної фізичному та психічному здоров'ю, про контактні дані уповноважених підрозділів органів Національної поліції, загальних і спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, центрів безоплатної правової

допомоги, закладів охорони здоров'я. Якщо виникла екстрена ситуація, яка загрожує життю дорослого, а особливо дитині, то таке звернення передається органам Національної поліції для екстреного втручання, це вказує на ефективність реалізації Положення в системі надання соціальних послуг [1].

Насильство щодо дітей та зневага їхніми інтересами можуть мати різні види і форми, їхнім наслідком завжди є серйозний збиток для розвитку і соціалізації дитини, нерідко є загрозою життю дитини. За таких умов доцільно створити притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі.

Притулок надає постраждалим особам безпечне тимчасове цілодобове перебування, комплексну допомогу (психологічних, соціально-побутових, соціально-медичних, інформаційних, юридичних та інших послуг) на основі оцінки їх потреб та індивідуального підходу до особи з урахуванням віку, статі, стану здоров'я. Також притулок забезпечує захист прав та інтересів постраждалих осіб шляхом надання відповідних послуг, а також співпраці з іншими суб'єктами надання комплексної допомоги постраждалим особам, організовує надання юридичних послуг, інформує про можливість отримання безоплатної правової допомоги. Дані соціальні послуги безкоштовні, що є плюсом для осіб, які потрапили у складну життєву ситуацію. Проте передбачено також і платні послуги [3].

Однією з інновацій щодо захисту дітей від домашнього насильства є ведення та доступ до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Метою формування та ведення такого реєстру є: запобігання повторним випадкам насильства; забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству; облік ведення випадків насильства, узагальнення та аналіз інформації про насильство; координація діяльності суб'єктів шляхом оптимізації інформаційної взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству; захист життєво важливих інтересів постраждалих осіб, зокрема дітей; надання комплексної та своєчасної допомоги постраждалим особам суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству, визначеними статтею 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Водночас, незважаючи на значні успіхи та інновації у профілактиці домашнього насильства, захист дітей від жорстокого поводження у сім'ї носить все ще занадто повільний і фрагментарний характер. Ризик насильства щодо дітей, як і раніше, присутній скрізь, в тому числі в інформаційному просторі й у місцях, де діти повинні бути в безпеці – в школах, в установах юстиції, під час дозвілля, спорту та особливо вдома. Прогрес стримується недостатнім інвестуванням в процес запобігання насильства, фрагментарністю та недостатністю впровадження відповідної державної політики, дефіцитом даних і досліджень у зазначеному напрямі.

Перелік покликань:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 655 «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2019 року № 234 «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2019-

3. Наказ Міністерства соціальної політики України від 11 грудня 2018 року № 1852 «Про утворення Державної установи "Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей"». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1458-18

УДК 378.013.42(477)

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ

Самосійний І. С., здобувач третього рівня вищої освіти «доктор філософії» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» (fmail.cum@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Підготовка майбутніх соціальних працівників є відносно новим предметом дослідження у сфері вищої освіти. Тому якість теоретичного та практичного матеріалу вимагає залучення зарубіжного науково-методичного досвіду. Водночас розвиток в Україні сфери підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» пов'язаний насамперед із тим, що з кожним роком, унаслідок попередніх політично-економічних криз, наслідків уведення карантину та нинішнього воєнного вторгнення, збільшується кількість людей, що потребують соціальної допомоги.

Вітчизняними дослідниками розглянуті особливості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників / педагогів в умовах університетської освіти (Карпенко О.) [1]; квазіпрофесійне спрямування забезпечення якості їхньої професійної підготовки (Овод Ю.) [2]; особливості спеціалізаційної підготовки у рамках чинного стандарту вищої освіти (Попович Г.) [3]; інноваційні тенденції підготовки майбутніх соціальних працівників / педагогів (Савельчук І.) [4]; специфіку формування готовності до особливих умов професійної діяльності, зокрема роботи з безхатченками (Файчук О.) [5] та ін. Водночас інноваційні процеси у сфері вищої освіти й соціальної роботи спонукають системне оновлення підходів до змісту та процесу підготовки майбутніх соціальних працівників, зокрема щодо якості викладання та проходження виробничої практики, на чому й буде акцентовано у цій статті.

Оскільки законодавство України визначає основні правові аспекти, що мають курс на підтримку соціально незахищених верст населення, то й викладачі закладів вищої освіти мають бути правово обізнаними у цьому контексті, як зазначає І. Савельчук [4]. Дослідниця визначає критерії, за якими має здійснюватися висококваліфікована підготовка майбутніх соціальних працівників: викладачі мають відповідати вимогам сьогодення; має бути чинним партнерство між різними закладами провідних країн світу для обміну досвідом; якість навчання має підвищуватись шляхом упровадження новітніх досягнень педагогічної науки, інноваційних методів навчання [4]. Вважаємо, що акцентування уваги на інноваціях у спеціалізованих та специфічних аспектах професійної підготовки майбутніх соціальних працівників (робота в умовах війни; розширення спектру професійних послуг відповідно до постійного вдосконалення чинного законодавства; уміння надати у нинішніх умовах першої домедичної та психологічної допомоги тощо) – пріоритетні, як і володіння зазначеними та іншими навичками викладачів закладів освіти.

Не варто залучати до викладання викладачів тієї практики, якою має володіти фахівець розробляючи свій предмет та доносити знання до студентів через лекційний матеріал (Файчук О.) [5]. Важливо, щоб навчання здійснювалося у невідривному взаємозв'язку між теоретичними та практичними заняттями (Овод Ю.) [2]. Підготовка до роботи має здійснюватися у конкретному напрямі: нині теоретична підготовка студентів значно домінує над практичною, що негативно відображається у їхній подальшій роботі [4].

Керівник закладу, де студенти – майбутні соціальні працівники – проходять практику, має йти їм на зустріч у спробі виконання ними подальших професійних обов'язків (Карпенко О.) [1]. Неналежне проходження практики спричинить ситуацію, коли якість виконання роботи спеціалістом буде знижена, надані послуги не зможуть вирішити ті проблеми, що будуть виникати перед соціальним працівником у його професійній діяльності [4]. Отже,

значущість має якісність організації та проходження майбутніми соціальними працівниками виробничої практики.

Готовність до роботи передбачає передусім бажання студента здійснювати свою роботу та формувати особистісні професійні риси [3]. Доречно зазначити, що процес позанавчальної діяльності майбутніх соціальних працівників включає в себе найбільшу кількість компонентів професійної діяльності майбутнього професіонала [4]. Проведення інтерв'ювання дітей на вулиці, організація ігор з дітьми притулку, допомога людям похилого віку через впровадження в їхній розпорядок дня уроків мистецтва, проведення бесід, анкетування та консультацій для жінок, що опинилися у скрутних життєвих обставинах та перебувають у спеціальних кризових центрах – типові види активної соціально-професійної діяльності, якість реалізації яких має забезпечити заклад вищої освіти

Таким чином, на основі аналізу наукових джерел контексту професійної підготовки майбутніх соціальних працівників зроблено висновок про значущість уведення інноваційних спеціалізованих та специфічних аспектів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; володіння викладачів закладів освіти зазначеними та іншими навичками; якісність організації та проходження майбутніми соціальними працівниками виробничої практики; впровадження до змісту освіти типових видів активної соціально-професійної діяльності тощо.

Безумовно, це дослідження не вичерпує усіх поставлених питань. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначені інноваційної моделі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Перелік покликань

1. Карпенко О. Г. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти. Київ, 2008. 46 с. URL: http://www.disslib.org/profesiyna-pidhotovka-majbutnikh-sotsialnykh-pratsivnykiv-v-umovakh-universytetskoyi.html (дата звернення: 23.03.2023).

2. Овод Ю. В. Особливості професійної діяльності соціального працівника в системі соціального забезпечення. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна».* Хмельницький: Наукова періодика України. 2013. С. 167–170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2013_1_40 (дата звернення: 23.03.2023).

3. Попович Г. Підготовка соціальних працівників: широкий профіль чи вузька спеціалізація. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія «Педагогіка. Соціальна робота».* 2005. № 8. С. 149–151. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31131/1/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%A1%D0%9F%20%D1%88%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D1%96%D0%BB%D1%8C.pdf (дата звернення: 23.03.2023).

4. Савельчук І. Б. Підготовка соціальних працівників за сучасних умов: інноваційні тенденції. *Педагогічні науки. Випуск 1 (83).* 2016. С. 120–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2016_1_22 (дата звернення: 23.03.2023).

5. Файчук О. Л. Готовність майбутніх соціальних працівників до роботи з бездомними громадянами. *Наукові праці: Педагогіка.* 2016. Випуск 257. Том 269. С. 28–32. URL: http://www.disslib.org/profesiyna-pidhotovka-majbutnikh-sotsialnykh-pratsivnykiv-v-umovakh-universytetskoyi.html (дата звернення: 23.03.2023).

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ У КРАЇНІ

УДК 159.99

ОСОБИСТІСНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ, ЯК ЧИННИК СТРЕСОСТІЙКОСТІ

***Шафієв Теймур**, магістрант (Tsafiev7@gmail.com), **М.А. Садова,** доктор психологічних наук, професор (*sadova83@ukr.net*),*

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

Мета життя передбачає як здоров'я, так і довголіття, припускаючи, що здатність знаходити сенс у життєвому досвіді, особливо під час протистояння життєвим викликам, може бути механізмом, що лежить в основі стійкості. Наявність мети в житті може спонукати до переосмислення стресових ситуацій, щоб більш продуктивно впоратися з ними, тим самим полегшуючи відновлення після стресу та травми [1].

Наше покоління особисто переживає уже не першу масштабну стресову ситуацію, яка з часом додає все нових стресорів. Не встигли ще перебороти COVID-19, як почалась війна.

Самовизначення є макротеорією людської мотивації та особистості. Це теорія, яка має справу з двома величезними факторами: властивими людям тенденціями розвитку та вродженими психологічними потребами цих самих людей.

Також воно має великий вплив на мотивацію. Якщо людина сама вірить, що може належним чином керувати собою, вона, швидше за все, знайде більше мотивації в будь-якому завданні, яке хоче виконати [2].

У ситуації щоденного стресу самовизначена стійкість значною мірою пов'язана з вибором стратегій подолання. Глобальне самовизначення діє як предиктор вибору стратегій подолання щоденного стресу.

Самовизначення виступає рушійною силою у прагненні бути автономним, компетентним, контролювати власні дії. , а також впливати на ситуацію та оточення. Потреби в автономії, компетентності та зв'язку є ключовими змінними в регулюванні поведінки та забезпеченні психологічного благополуччя. У стресовій ситуації більш автономне функціонування, вищий рівень обізнаності, більший інтерес до внутрішніх подій і спосіб життя, зосереджений на досягненні внутрішніх цілей, допомагають справлятися зі складними подіями в житті. Чіткіше самовизначення сприяє позитивній переоцінці стресу, що дозволяє сприймати стресову ситуацію як менш загрозливу [3].

Перелік посилань

1. S. M. Schaefer, J. Morozink Boylan, C. M. van Reekum. Purpose in Life Predicts Better Emotional Recovery from Negative Stimuli. PLoS One. 2013. №8 (11): e80329. doi: 10.1371/journal.pone.0080329. PMID: 24236176; PMCID: PMC3827458.
2. Lopez-Garrido G. Self-Determination Theory and Motivation Gabriel Lopez-Garrido. Simply Psychology. 2021.
3. Kostromina, S.; Moskvicheva, N.; Zinovyeva, E.; Odintsova, M.; Zaitseva, E. Self-Determination as a Mechanism for Personality Sustainability in Conditions of Daily Stress. Sustainability. 2022. №14, 5457. https://doi.org/10.3390/su14095457

УДК 159.99

ЕКСТРЕМАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВОЛОНТЕРІВ ПРИ НАДАННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЮ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ВТОРГНЕННЯ

Яшник С.В., *доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри психології (iashnyks@gmai.com),*

Боднарчук К.В., *магістр 1 курсу (bodnarkaterina@ukr.net)*

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

Широкомасштабне військове вторгнення Росії в Україну призвело до непоправних втрат соціально-економічного потенціалу нашої держави, руйнування інфраструктури, знищення культурних цінностей. Понад шість мільйонів людей змушені були залишити Україну, набагато більше стали переміщеними особами всередині країни.

Очевидні звірства, які підпадають під критерії воєнних злочинів, зумовлюють геноцид, психологічне виснаження і високий рівень тривожності кожного українця. Основними ознаками високого рівня особистісної тривожності є:

– схильність сприймати довкілля, як таке, що містить у собі погрозу та небезпеку;
– загроза психічному здоров'ю особистості та сприяння розвитку передневротичних станів;
– негативний вплив на результати діяльності;
– негативно позначається на стійкості поведінки та навичках самоконтролю.

Відтак тривожність будемо визначати, як стан суб'єкта в даний момент часу, який характеризується емоціями, що переживаються особою: напругою, занепокоєнням, заклопотаністю, нервозністю у конкретній ситуації. Тому питання надання психологічної допомоги, яка орієнтована на підвищення соціально-психологічної компетентності людей, є наразі вкрай актуальним.

Від початку війни, з метою надання психологічної підтримки населенню та формування у громадян навичок первинної психологічної допомоги і самодопомоги стартував проєкт «Учасники регулювання кризових ситуацій» спрямований на побудову системи надання першої психологічної допомоги мешканцям Вишгородської територіальної громади. Психологи-консультанти, освітяни, ГО «Червоний Хрест» та представники органу місцевого самоврядування, які проживають на території Вишгородської територіальної громади, розгорнули активну волонтерську діяльність спрямовану на швидке регулювання у кризових ситуаціях. В процесі надання ефективної психологічної підтримки, волонтери Вишгородської територіальної громади продемонстрували володіння екстремальною компетентністю, як одним з видів професійної компетентності.

У критичних ситуаціях це дало можливість надавати психологічну підтримку населенню якісно, адже це впливало на збереження не тільки психологічного здоров'я, але і життя людей.

Під екстремальною компетентністю ми розуміємо складну систему діяльнісно-рольових знань, вмінь, навичок та особистісних (професійно важливих якостей) характеристик, які забезпечують здатність і готовність фахівця ефективно виконувати професійні завдання в особливих та екстремальних умовах [1, 3].

Високий рівень екстремальної компетентності дозволяє волонтерам Вишгородської територіальної громади активізувати власні когнітивні, емоційно-вольові, поведінкові ресурси особистості, особистісно-професійні якості та соціально-професійний досвід, що забезпечу адаптацію фахівців до умов екстремальної ситуації. У свою чергу, компоненти екстремальної компетентності забезпечують ефективне виконання професійних обов'язків.

У структурі екстремальної компетентності виділяються п'ять взаємопов'язаних компонентів, а саме когнітивний, мотиваційно-ціннісний, емоційно-вольовий, поведінково-діяльнісний, рефлексивно-оціночні компоненти [1, 4].

Когнітивний компонент екстремальної компетентності характеризує коло спеціальних знань для реалізації екстремальної компетентності, а також рівень сформованості когнітивної сфери. Щодо емоційно-вольового компоненту, то він відображає емоційно-вольову регуляцію процесу та результату прояву екстремальної компетентності фахівця, що пов'язаний із його здатністю самостійно приймати рішення в екстремальних умовах. Поведінково-діяльнісний компонент характеризує рівень володіння алгоритмами, способами, вміннями, досвідом реалізації практиці всіх компонентів компетентності. Мотиваційно-ціннісний компонент утворюють професійно-особистісна мотивація та ціннісні складові професійної готовності фахівця до ефективних дій та конструктивної поведінки в екстремальних ситуаціях. Рефлексивно-оцінний компонент екстремальної

компетентності пов'язується зі здатністю до адекватної оцінки ризиків середовища, реальних небезпек та своїх можливостей щодо запобігання екстремальним ситуаціям та ліквідації їх наслідків, вміння прогнозувати виникнення екстремальних ситуацій у життєдіяльності територіальної громади.

Високий рівень екстремальної компетентності пов’язується з високим рівнем стресостійкості (емоційна стійкість, середній рівень тривожності, агресивності, переживання позитивного емоційного фону настрою, перевага ділової спрямованості особистості, помірно-оптимальна поведінкова активність) [1, 2, 3]. Стресостійкість вважається важливим засобом подолання стресів у житті сучасної людини. Її визначають, як складну інтегральну властивість особистості, що пов’язана з системою елементів, представлених комплексом інтелектуальних, когнітивних, емоційних особистих якостей, що забезпечують можливість індивіду переносити значні розумові, фізичні, вольові та емоційні навантаження, зберігаючи при цьому ефективні функціонування.

Перелік посилань

1. Корольчук В.М. Психологія стресостійкості особистості: дис. д-ра психологічних наук: 19.00.01. Київ, 2009. 451 с.
2. Синишина В.М. Система фахової підготовки майбутніх практичних психологів у закладах вищої освіти: дис. д-р. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2021. 511 с.
3. Супрун Д.М. Теорія та практика професійної підготовки психологів в галузі спеціальної освіти: дис. д-ра. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2021. 657 с.
4. Цільмак, О.М. Компетентність фахівців кримінальної міліції в екстремальних ситуаціях. Київ, Т. 7, Вип. 20, Ч. 2. Київ, 2009. С. 228-232.

УДК 159.955:387.147

СТРАТЕГІЇ ТА РІВНІ РОЗВ’ЯЗУВАННЯ СТУДЕНТАМИ КОНСТРУКТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАДАЧ

Березова Л. В., кандидат психологічних наук, доцент(berezova@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Для творчого мислення характерні певна новизна продукту, своєрідність його отримання; спрямування на породження нових ідей, пошук оригінального способу розв’язання завдань.

Базуючись на дослідженні теоретичних даних щодо стратегіального підходу в психології, поняття «стратегія» визначено, виходячи із системно-стратегічної концепції діяльності В. О. Моляко, як більш-менш гнучку систему дій, об’єктивно та ситуативно зумовлених, у якій переважає тенденція до суб’єктивної переваги одних розумових дій над іншими [1].

Стратегічні операції, які передбачені планом, задумом дій, варто вважати такими, що визначають стратегію розв’язування всієї задачі (В. О. Моляко). Стратегія розв’язування конструктивно-технічної задачі розвивається паралельно з процесом пошуку розв’язку і детермінується мисленнєвою стратегіальною тенденцією. Стратегія пов’язана з ланцюгом суб’єктивних переваг при виборі того чи іншого орієнтира шляхом перетворення конкретної мікроструктури тощо, а також із розподілом конкретних дій, що сприяють досягненню бажаного результату [1].

Отже, під *трансформацією стратегій* розв’язування конструктивно-технічних задач запропоновано розуміти, ґрунтуючись на наукових доробках В. О. Моляко та Т. М. Третяк, певні об’єктивно й ситуативно визначені дії суб’єкта, пов’язані зі зміною того «інструменту», за допомогою якого студент розв’язував задачу, і які являють собою більшою чи меншою мірою організовану систему конструктивних дій (в ідеалі – стратегій), спрямованих на

побудову шуканого розв'язку. *Трансформація стратегій* розв'язування конструктивно-технічних задач – це перетворення переважаючих мисленнєвих дій у мисленнєві стратегії.

Як відомо, пошуковий процес, спрямований на вирішення певної проблеми (задачі), включає в себе три складові: розуміння, формування задуму розв'язку та апробацію. Відзначено, що трансформація мисленнєвих стратегій проходить у межах цих складових процесів [1, 2].

Згідно з дослідженням Т. М. Третяк, трансформація стратегій розв'язування конструктивно-технічних задач розглядається через такі рівні: низький – характеризується відсутністю структури в інформаційному потенціалі студента, таким чином процес розв'язування експериментальних задач спрямований на побудову цих структур, а отже, при цьому спостерігаються прояви стратегіальної тенденції аналогізування, оскільки робота зводиться до формування образу шуканої структури, його уточнення, удосконалення; середній – характеризується сформованістю робочих структур належним чином, так, що відбувається трансформація стратегії розв'язування задачі: стратегія ускладнюється за змістом: здійснюється перехід до комбінування в процесі розв'язування задачі, також поширюється масштаб функціонування стратегії; високий – характеризується сформованістю робочих структур, під впливом яких відбувається трансформація стратегії розв'язування задачі: стратегія ускладнюється за змістом: здійснюється перехід до реконструювання в процесі розв'язування конструктивно-технічної задачі, тобто переважає стратегіальна тенденція реконструювання [2].

Такий поділ проведено з позиції наявності чи відсутності робочих структур. Хоча необхідно зауважити, що аналіз різних позицій науковців не зовсім кореспондується з таким поділом. Розподіл трансформацій стратегій розв'язування конструктивно-технічної задач через рівні необхідно проводити з урахуванням якості (спектра проникнення в пошуковий процес) послуговування мисленнєвими діями за аналогією, усупереч аналогії чи комбінаторними.

За таким критерієм до *алгоритмічного* рівня трансформації мисленнєвої стратегії слід віднести аналогізування за близькими еталонами, комбінування через прості перестановки, реконструювання як дію від супротивного (коли умова й вимога задачі міняються місцями). До *умовно творчого* рівня трансформації мисленнєвої стратегії слід віднести аналогізування за більш віддаленими еталонами, комбінування через зміну форми чи розмірів, реконструювання як дію від найменш відомого, зрозумілого в умові задачі. До *творчого* рівня трансформації мисленнєвої стратегії слід віднести аналогізування як результат більш чи менш тривалої мисленнєвої роботи, яка містила вкраплені результати комбінування чи реконструювання. На цьому рівні трансформації стратегії комбінування здійснюється після численних перестановок, зміни форм, параметрів віддалених аналогів, а реконструювання – на основі віднайденого нового ракурсу застосування відомого, часто після попереднього комбінування.

За такої градації рівнів трансформації можна говорити про три рівні в мисленнєвих стратегіях аналогізування, комбінування, реконструювання, але не тільки. До такого розподілу можна включити й змішану стратегію, і стратегію випадкових підстановок (коли характер її переважаючих дій набуває певного рівня).

Таким чином, *трансформація стратегій* розв'язування конструктивно-технічних задач – це процес перетворення переважаючих мисленнєвих дій у мисленнєві стратегії, який на початковому етапі включає мисленнєві дії, що формуються як переважаючі стратегіальні тенденції, і далі, за умови суб'єктивної впевненості в достовірності мисленнєвих результатів, трансформуються у мисленнєві стратегії аналогізування, комбінування та реконструювання.

Перелік посилань

1. Моляко В.О. Психологічні закономірності творчого сприймання інформаційних індикаторів реальності : монографія / Моляко В.О., Біла І.М., Ваганова Н.А. [та ін.]; за ред. В.О. Моляко. К. 2015.144 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/10364/.

2. Творча діяльність в ускладнених умовах / [Моляко В.О., Коваленко А.Б., Семиченко В.А., Третяк Т.М. та ін.]; за загальною ред. В.О. Моляко. К.: Освіта України. 2007. 308 с.

УДК 376-056.313(477)159.98

ЗООТЕРАПІЯ ЯК ФОРМА НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Олійник О.О., кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології (okleons777@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

У зарубіжній інвайронментальній психології широкого розповсюдження набула ідея біофілії про вроджену установку людини щодо взаємодії з природою в цілому та іншими живими організмами, зокрема. Відтак, перебування на природі, суб'єктивне переживанням близькості із нею сприяє психологічному благополуччю людини, набуттю психоемоційної рівноваги тощо; тоді як відчуження від природи може призводити до дезадаптивного функціонування особистості. Особливу роль у поліпшенні психоемоційного і соматичного стану людини відіграє її взаємодія із живою природою.

Зоотерапія є однією з видів терапії, яка розглядає використання тварин як засіб лікування з метою поліпшення когнітивних, емоційних та соціальних функцій людини. Дія лікувального впливу тварин на людину може бути цілеспрямованою і неспрямованою. Неспрямована зоотерапія – це взаємодія з тваринами в домашніх умовах, яка здійснюється без усвідомлення або цілеспрямованого розуміння їх терапевтичного значення. Для спрямованої зоотерапії використовують спеціально навчених тварин за конкретними терапевтичними програмами. У залежності від того, які саме тварини використовуються, спрямована зоотерапія поділяється на окремі види: іпотерапія (використання коней), каністерапія (використання собак), фелінотерапія (використання котів), дельфінотерапія (взаємодія з дельфінами), апітерапія (використання бджіл), терапія рептиліями (переважно зміями), гірудотерапія (спосіб лікування пацієнтів із використанням п'явок) тощо.

Властивості зоотерапії дозволяють здійснювати кінезіологічний вплив, сприяють зниженню м'язової напруги, оволодінню новими психомоторними навичками. Серед функцій зоотерапії виділяють такі:

- психофізіологічну – взаємодія з тваринами ефективно впливає на зниження стресу, допомагає нормалізувати роботу нервової системи;
- психотерапевтичну – сприяє гармонізації міжособистісних відносин;
- реабілітаційну – контакти з тваринами є додатковим каналом взаємодії людини з навколишнім світом, що сприяє психічній і соціальній реабілітації;
- задоволення потреби в компетентності – виражається у смоствердженні, є однією з найважливіших потреб людини;
- самореалізації – сприяє реалізації свого внутрішнього потенціалу, задоволенні соціальної потреби у прийнятті та значущості;
- комунікативну – тварини виступають партнерами по спілкуванню [2, с.161–162].

Варто звернути увагу на роль зоотерапії зоотерапії у медико-психологічній реабілітації дітей та підлітків, зокрема на її фізичну та емоційну складові. Адже, їзда на конях, плавання з дельфінами сприяють тренуванню і розвитку певних груп м'язів. Тактильний контакт з тваринами (кіньми, собаками, кішками, дельфінами) є для дітей позитивним емоційним чинником, сприяє їх інтелектуальному розвитку [1].

Для реабілітації людей, які пережили серйозні психологічні потрясіння (у період війни); для терапії дітей і дорослих, які , мають психосоматичні розлади, захворювання

нервової системи, порушення мовлення, захворювання опорно-рухового апарату, страждають на аутизм, ДЦП, олігофренію і синдром Дауна та для покращення функціональння їх серцево-судинної системи активно використовується дельфінотерапія. Унікальність дельфінів полягає в тому, що вони легко йдуть на контакт, здатні відчувати настрій людини, в наслідок чого знаходять індивідуальний підхід до партнера. Важливу роль у лікуванні людей відіграє ультразвуковий вплив дельфінів – він посилює потік ферментів і гормонів через мембрани клітин, викликаючи метаболічний лікувальний ефект [3]. Не менш важливою перевагою дельфінотерапії є гідромасаж шкіри і внутрішніх органів. Адже під час руху дельфіна створюються зони турбулентності – різноспрямовані потоки води, що модулюються хвостовим плавцем [2, с. 163; 3].

Останнім часом спостерігається інтенсивний розвиток зоотерапії, набуває популярності використання різноманітних її видів у лікуванні психічних і соматичних захворювань людей, оптимізації їх психоемоціного стану. Цьому сприяє поява нових методів наукових досліджень особливостей взаємовідносин людини та тварин, вивчення впливу тварин на соматичний і психічний стан людини.

Перелік посилань

1. Кожина А. М., Черкасова А. А. Канистерапия в системе реабилитации тревожных и депрессивных расстройств у подростков. *Модель психосоциальной реабилитации детей с различными психическими и поведенческими расстройствами* : I Международная конференция, Харьков, 7-8 ноября 2013 г. / Национальная Лига психотерапии, психосоматики и медицинской психологии Украины [и др.]. Харьков, 2013. С. 79–81.

2. Лабінський А. Й., Грицина М. Р., Гутий Б. В., Лабінська Г. Б. Анімалотерапія – перспективний напрямок реабілітаційного лікування людини. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С. З. Ґжицького. Серія: Економічні науки*, 2019, т 21, № 92. С. 160–164.

3. Романчук О. П., Василевська Н. Ю., Сорокін М. Ю., Подгорна В. В. Вплив дельфінотерапії на функціонування серцево-судинної системи дітей з різними ураженнями ЦНС. *Науково-практичний журнал «Медична реабілітація, курортологія, фізіотерапія»*, 2011. № 3 (67). С. 10–13.

УДК 159.9:613.86(=161/2)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПІДТРИМКИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я УКРАЇНЦІВ

Омельченко Л.М., кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології (omelchenko2006@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

Понад рік громадяни України дають гідну відсіч військовій та інформаційно-психологічній агресії росії. Гострий стрес, спричинений повномасштабною війною, а відтак наслідки пережитих загрозливих подій, вимушеної міграції, утрати – позначаються на психічному здоров'ї українців. Навіть ті особи, що перебували у відносно безпечних регіонах, могли поринати в інформаційний потік – у результаті мати спотворену картину перебігу подій, переживати крах життєвих планів, піддаватися панічним настроям. Не є винятком і ті громадяни, що емігрували: часто вони гостро переживають почуття провини, ностальгії, втрати. Психічні реакції українців на стресові чинники варіюються в діапазоні від копінгу до ПТСР.

Попри постійну дію стрес-чинників, все ж таки більшість українців мають достатній ресурс для подолання негативних наслідків їх впливу. Так, за даними досліджень, показник життєстійкості громадян у ситуації воєнної загрози складає 3.9 із 5, а фізичного стану – 3.7

із 5 [1]. Спеціалісти стверджують, що це високе значення для такої тривалості екстремальної ситуації.

На нашу думку, ці результати зумовлені закономірностями перебігу стресу. Відповідно до концепції Г. Сельє, динаміка зазначеного процесу охоплює три стадії, що розгортаються як єдиний процес: тривоги, резистентності, виснаження [2]. Перша полягає в мобілізації захисних сил, підвищенні стійкості, зростанні напруги функціонування організму.

Однак тривала дія екстремальної ситуації зумовлює активізацію адаптаційного потенціалу людини: знижується гострота сприймання загрозливих подій – відбувається звикання до сигналів тривоги, обстрілів, люди навчаються на підґрунті аналізу інформації диференціювати рівень загрози, передбачати наслідки певних подій. Для стадії резистентності притаманна своєрідна економія ресурсів, підвищується гнучкість та пластичність реакцій, актуалізуються механізми захисту. На цьому етапі зростає активність людини, посилюється її здатність долати труднощі, підвищується стійкість. Знаходимо підтвердження цих положень у результатах досліджень, на які ми покликалися вище: 38 % українців повернулися до виконання професійних обов'язків у звичному порядку, 18% – дистанційно, 7 % знайшли нове робоче місце.

Багато українців оцінюють свою професійну та освітню діяльність як ресурс – важливості набуває причетність до трудового/освітнього колективу. За нашими спостереженнями, значна частина працівників віднайшла нові сенси у своїй професійній діяльності, інтерпретуючи її як внесок у загальнодержавну боротьбу з агресором, як можливість підтримувати свою життєздатність та поповнювати фонди допомоги ЗСУ.

Особливої значущості набула волонтерська діяльність як прояв самоконтролю, самомобілізації громадян України, віднайдення відповіді на запитання про своє місце у вирі складних подій, значущість своєї діяльності.

Відбувається усвідомлення важливості сімейних цінностей. Більшість українців розуміють роль емоційної підтримки рідних та близьких. Для військовиків особливої ваги набуває усвідомлення того, що на них чекають рідні, їх підтримують, ними пишаються їхні діти. Для членів родини особливого сенсу набуває підтримка громади – психологічна та матеріальна, визнання важливості місії їхніх рідних, що перебувають на фронті.

Звичайно, варто наголосити на тому, що стадія адаптації теж може вичерпатися й змінитися стадією виснаження, адже ресурс адаптаційної енергії є скінченним. Вагомого значення набувають індивідуально-психологічні якості особистості, яка переживає екстремальну ситуацію, її попередній досвід, особливості сприймання й оцінки подій. Ці аспекти будуть визначальними у формуванні здатності людини до посттравматичного зростання чи розвитку ПТСР. Не меншої значущості набуватимуть заходи щодо психологічної підтримки населення.

На наш погляд, важливими соціально-психологічними чинниками запобігання погіршенню психічного здоров'я українців можуть бути:

- психоедукація – поширення психологами в ЗМІ науково обґрунтованих знань про вплив стресу, стійкість людини, можливість самопідтримки, самовідновлення, підвищення адаптивності, розвитку резильєнтності, значущість психогігієни, взаємної психологічної підтримки в сім'ї, трудовому колективі, вчасного звернення до спеціаліста по допомогу;
- здійснення психологічної підтримки працівників на виробництві: зниження можливості прояву професійного стресу, гармонізація соціально-психологічного клімату колективу, сприяння розвитку почуття безпеки на робочому місці, відзначення здобутих досягнень, подяка за сумлінність праці, залучення психологів для групових тренінгів та індивідуальних консультацій;
- надання психологічної та соціальної допомоги сім'ям учасників бойових дій, родинам, що тривалий час перебували в окупації, сім'ям тимчасово переселених осіб.

Отже, вчасна психологічна підтримка сприятиме запобіганню значному погіршенню психічного здоров'я громадян України, актуалізуватиме посттравматичний розвиток українців у повоєнний період.

Перелік посилань

1. Соціологічна група «Рейтинг». Вісімнадцяте загальнонаціональне опитування: психологічні маркери війни (8-9 жовтня 2022). Режим доступу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosemnadcatyy_obschenacionalnyy_opros_psihologicheskie_markery_voyny_8-9_oktyabrya_2022.html (дата звернення: 25.03.2023)
2. Selye H. Stress without distress. Philadelphia & New York. Lippincott Williams & Wilkins. 1974. 178 p.

УДК 141.340. (316)

ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ ПОШИРЕННЯ АГРЕСІЇ У ВИЗНАЧЕНОМУ СОЦІУМІ

Розгон І.Ю, старший викладач (iryna_rozgon@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м Київ

Сьогоденню притаманні інші підходи до виховання і навчання, оскільки, сучасне покоління це «інформаційне суспільство». Людство рухається до нового типу мислення, тому завдання педагога – допомогти молоді адаптуватись, розвиватись, зберегти і знайти своє призначення.

Проблема агресії, агресивності в сучасному українському суспільстві набуває особливої актуальності й спричинена багатьма факторами, але основний це військові дії, війна в Україні, де 20% опитуваних українців мають пасивну життєву позицію та апатію. Складні соціокультурні умови, економічні й політичні суперечності, негативний вплив засобів масової інформації, які часто пропагують відверто свавільні стереотипи поведінки, численні проблеми в неповних сім'ях, індивідуалізація суспільства провокують загальну тенденцію збайдужіння людей до проблем один одного. Перебуваючи постійно у змінних формаціях, відбувається зубожіння населення, від'їзд кращих фахівців, зниження відповідальності сім'ї, байдужість до проблеми насилля, зменшення державних витрат на освітні програми, все зазначене ускладнюватиме покращення якості виховання молодого покоління та збільшуватиме ризики схильності до агресії.

Запобігання агресії у студентів є важливим завданням для забезпечення безпечного та здорового навчального середовища. Соціальне середовище може відігравати певну роль у виникненні агресії. Наприклад, якщо особа була свідком насильства в дитинстві або живе в середовищі, де насильство розглядається як норма поведінки, то вона може бути більш схильна до проявів агресії. Звикаючи до сцен з насиллям, молодь має здатність стати менш чутливою до чужого болю, бути цинічною та агресивною до інших. А оскільки українське суспільство перебуває у стані ще й інформаційної війни, тема є особливо актуальною.

Німецький соціальний філософ і психолог Еріх Фромм (1900-1980) в своїй фундаментальній праці «Анатомія людської деструктивності» (1973), звернув увагу на те, що людині, як істоті, важливо мати, або спертися на певну систему моральних координат, щоб протистояти зовнішнім обставинам; з'ясовує механізми зв'язку між психікою індивіда та соціальною структурою суспільства. Агресивну молодь об'єднує одна спільна властивість – нездатність чути і розуміти іншого. У випадку, якщо людина чітко ідентифікує себе з певним суспільством, бачить себе частиною якоїсь групи або колективу, вона «обростає моральним корінням», адже і суспільство пропонує їй певну систему координат, яка допомагає всім колективно вижити в найскладніших ситуаціях. [5, с.25].

Виходячи з того, що розвиток здійснюється завдяки діяльності, слід залучати молодь до активних подій. Психологічний сенс цієї діяльності полягає в тому, що беручи участь в ній, молода особа фактично залучається до справ суспільства, займає в ньому певне місце і

утримує свою нову соціальну позицію. В.М. Оржеховська виділяє таку структуру: профілактика девіантної поведінки молоді, формування здорового способу життя і соціально-правовий захист серед дорослих і однолітків.[4].

Беручи до уваги все зазначене, доцільно залучати студентів до участі в наукових гуртках, громадській роботі, культурно-масовій діяльності, до занять спортом. Не менш важливим є необхідність активізувати профілактичну роботу серед батьків та молоді з метою попередження жорстокого ставлення одне до одного, удосконалити існуючі і розробити нові реабілітаційні програми, поліпшити систему підготовки та залучати фахівців, які працюють з молоддю, що потерпіли від насильства і жорстокого поводження з ними. У той же час необхідно активізувати зусилля щодо притягнення до відповідальності тих, хто вчиняє насильство. Практично, на базі освітнього закладу створено всі умови в яких студенти можуть повноцінно розвиватись, отримувати належне навчання й виховання, де вони будуть соціально захищеними та створено ситуації психологічного комфорту. Установлення відносин з молодою особою на основі довіри є пріоритетним, а формування у позитивної самооцінки та мотивації досягнення важливим. Для молоді важливим є оточення, середовище в якому вони знаходяться, предмет захоплення та наслідування. Тому особистий приклад педагога як наставника, порадника чи особи, яка сформує позитивні життєві перспективи, пізнавальні інтереси, котра зуміє розширити кругозір та викликатиме зацікавленість молодої особи відіграє пріоритетну роль.

Рольові ігри, як профілактична робота, сприяють інсценуванню певних проблем і кращому розумінню цих ситуацій, отже формуванню співчуття, а дискусії дають прекрасну можливість виявити, яку позицію педагоги та молодь займають щодо проблем. [2, с.35] Спільні походи на різні культурні події, театр, кінотеатр, тематичні зустрічі з неординарними та відомими людьми дають можливість молоді розширити світогляд, дізнатись цікаві факти, ідентифікувати себе в суспільстві. Різноманітні конкурси, змагання, пісенні та творчі баталії, спонукають молодь до самореалізації, праці в команді та індивідуально, вміння комунікації та делегування обов'язків, а також відволікають від проблем, та шкідливих вчинків.

Список використаних джерел.

1. Єжова, О.О., Кириченко В. І., Оржеховська В. М. Формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу: навч.метод.посіб. / за ред. В. М. Оржеховська. Кіровоград : Імекс ЛТД, 2014. 172 с.
2. Андрєєнкова В. Л., Аносова Ю. В., Байдик В. В., Бондар В. І.. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти: навчально-методичний посібник. Київ: ФОП Нічога С. О., 2020. 198с.
3. Лосієвська, О.Г., Короткіх Л.В. Куратору студентської групи: методичні рекомендації. Луганськ, 2008. 82 с.
4. Словник основних термінів і понять з превентивного виховання / під заг. ред. В. М. Оржеховської. Тернопіль, 2007. 200с.
5. Фромм Е. Анатомія людської деструктивності [Електронний ресурс]. URL: https://www.gumer.info/

УДК 159.923:316.61

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОЯВІВ АГРЕСИВНОСТІ У СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Шевцова О.М., кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології (o.shevtsova@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

Період студентства, що в психологічному аспекті припадає на частково старший підлітковий та переважно юнацький вік, уважається етапом онтогенезу чи не найбільш активним, оскільки саме у період остаточного становлення особистості людина стикається з професійним становленням і напрацюванням активного досвіду в різних сферах життєдіяльності: соціальній, професійній, особистісній тощо. На етапі студентства, коли людина досягає піку свого життєдіяльнісного напруження, питання її психологічної адаптації до змін у соціальній ситуації розвитку (набуття статусу «студента», автономність від батьківської родини, входження у світ дорослих на рівноправних позиціях, самостійність у прийнятті рішень, відповідальність за їх наслідки, необхідність планування діяльності та обмірковування вчинків тощо) відіграє одну із ключових ролей та впливає на результат того, як саме особистість пройде цей непростий етап. Одночасно із просуванням у своєму особистісному та професійному розвитку студенти, підводячи проміжні та узагальнюючі підсумки своїх здобутків, можуть переживати різнопланові емоції, почуття, психічні стани: від задоволення й благополуччя до розпачу й агресії.

Студентський етап визначається психологами як складний та суперечливий, він вимагає від особистості студента мобілізації всіх ресурсів, адже саме зараз визначаються пріоритетні життєві цілі та смисли. У студентському віці підвищуються інформаційні навантаження, ускладнюються міжособистісні відносини, з'являються проблеми у зв'язку з відірваністю від сім'ї, проживанням в гуртожитку та інші [1]. Такі особливості здатні спровокувати стан емоційної напруги, виникнення стресу, почуття тривоги, а також відчуття психологічного неблагополуччя, роздратованість, крайній ступінь невдоволення іншими, що може проявлятися через високу агресивність [2]. У той же час від студента соціальне середовище, а саме заклад вищої освіти, де він навчається, та соціальне оточення, незважаючи на досягання студентом піку свого напруження, вимагає високого рівня самостійності та самоорганізації.

Студенти юнацького віку характеризуються потребами у соціальному визнанні, самостійності, розумінні, професійному самовизначенні, що може обмежуватися недостатнім соціальним досвідом та знаннями, проекційним ставленням дорослих, зокрема батьків, викладачів закладу вищої освіти, існуванням смислових бар'єрів, приниженням самоповаги з боку однолітків, недотриманням оточуючими існуючих у свідомості юнака ідеалів, що може призвести до розвитку міжособистісних конфліктів та проявів агресії [1].

Проте, студенти як представники юнацтва характеризуються емоційною незрілістю, виникає складність у перехідному періоді до дорослого життя та переживаннях щодо цього. Ці переживання включають: невизначеність мотивації вибору професії, відсутність належної психологічної підготовки до самостійного життя, необхідність приймати рішення, невміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки тощо [2]. Так, негативні переживання в першу чергу викликають появу внутрішньо-особистісних конфліктів, які можуть зіграти руйнівну роль у стабілізації розвитку студентів та підвищувати рівень як ситуативної, так і особистісної агресивності.

Навчання студентів у закладах вищої освіти супроводжується необхідністю пристосування до великого обсягу нових різнопланових вимог, зростаючою інтенсивністю інтелектуальної праці, нерівномірністю учбового навантаження (значно зростає під час сесійних періодів), закономірними змінами – щосеместрово – у переліку дисциплін, що опановують студенти, необхідністю обирати навчальні предмети профільного спрямування тощо. Відтак, утруднений процес адаптації студентів до нових для них умов навчання та соціального середовища може спричинювати виникнення негативного сприйняття навчальних ситуацій та інших людей, які включені в такі ситуації, а також суперечливих переживань, серед яких можуть переважати почуття з негативним забарвленням: образливості, дратівливості, безпорадності, непоступливості, нетерпимості до думок й індивідуальності інших людей, напористість, що згодом може інтегруватися і проявлятися як ситуативна чи особистісна агресивність.

Навчальна діяльність студентів закладів вищої освіти є провідним видом діяльності на етапі професійної підготовки та сприймається ними як високо значуща діяльність для подальшої життєдіяльності особистості і побудови успішної фахової кар'єри [2]. Відповідно, результативність такої значущої для особистості студента діяльності буде спричинювати вплив і на процес становлення самої особистості та її індивідуальних характеристик і психологічних властивостей, однією з яких виступає агресивність особистості.

Студенти, схильні до агресивної поведінки, намагаються виправдовувати власні агресивні прояви через недоліки об'єкта агресії, зовнішніми непереборними обставинами, підміною їх шляхетними цілями, запереченням своєї відповідальності за агресивні дії тощо. Агресивність як інтегративна особистісна властивість і агресія як негативний психічний стан знижують ресурси особистості студентів, зменшують їх включеність у навчально-професійну діяльність, утруднюють професійно-особистісний саморозвиток.

Перелік посилань

1. Голярдик Н. А. Соціально-психологічні умови подолання та корекція агресивної поведінки у студентської молоді (курсантів). *Молодий вчений*, 2016. № 12 (39). С. 232-235.

2. Шевцова О. М. Аутопсихологічна компетентність як фактор особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів. *Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в освітньому просторі*. Мукачево: МДУ, 2017. С. 188-190.

УДК 159.922.8:159.922.27

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ареф'єва М. Г., магістрантка 1 курсу спеціальності "Психологія",
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
Шевцова О.М., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
(o.shevtsova@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Проблему психологічних особливостей стресостійкості молоді, їх реакцій на екстремальні ситуації в умовах воєнного стану в Україні варто розглядати у взаємозв'язках стресу в житті молодих людей з особливостями їх провідних видів діяльності – професійної та/або навчальної.

Серед прикладних завдань сучасної психології проблема життєвого стресу, чинники його виникнення та шляхи психологічної профілактики і подолання негативних наслідків з огляду на умови воєнного стану, вимушеного переселення, втрати безпечного середовища тощо займає пріоритетне місце. Зокрема, важливе значення посідає проблема стресу та стресостійкості у житті молодої людини в умовах війни.

Психологічним аспектам стресу присвячена велика кількість робіт, авторами яких є вітчизняні науковці І. Корнієнко, О. Кормило, М. Кудінова, Л. Наугольник, Д. Романовська, Т. Титаренко, Л. Лєпіхова й інші [1-4]. Сучасні дослідники звертають особливу увагу на виявлення детермінант стійкості до психологічного стресу, її проявів у професійно-навчальній діяльності молоді.

У даний час феномен стресостійкості молоді України в умовах війни ще недостатньо вивчений, проте існує припущення, що поява в умовах війни дисгармонійних і деформуючих компонентів, що негативно впливають на якість життя студента і становлення його як професіонала, не сприяє розвитку стресостійкості особистості.

Загалом, актуальність вивчення проблеми стресостійкості визначається різким розширенням обсягу інформації в житті сучасної людини. Це дає можливість отримувати

велику кількість інформації, а отже, мати більше приводів для хвилювання. Часті конфлікти і велика внутрішня напруга можуть викликати складні фізіологічні зміни в організмі людини, сильне емоційне напруження може призвести до появи стресу.

Стрес в житті студентської молоді може бути пов'язаний як з особливостями їх професійної чи навчальної діяльності [5; 6], так і з життєвими подіями, які супроводжуються психічним напруженням, можуть служити додатковим джерелом стресу в житті і залишати негативний відбиток. Тому, виявлення причин стресу необхідно проводити з урахуванням особливостей різних сфер життя. У даний час про стрес переважно розглядають як особливий функціональний стан, при якому організм людини реагує на екстремальний вплив, що несе загрозу фізичному благополуччю й існуванню людини [3, с. 153].

Г. Сельє зазначав, що реакція на екстремальну ситуацію у кожної людини різна, тобто зовнішня поведінка може бути різною. При цьому в екстремальних умовах певні ситуації можуть бути абсолютно стресовими, залежно від ставлення людини до них та її досвіду. Одні «пасують» перед труднощами, інші мобілізують усі свої фізичні та духовні можливості, щоб протистояти їм.

Вибір людиною тієї чи іншої стратегії подолання стресу значною мірою залежить від вираженості її внутрішнього або зовнішнього контролю над своєю діяльністю. Деякі особистості виявляють самовпевненість, відсутність потреби в зовнішній підтримці. Інші, навпаки, відрізняються невпевненістю в собі, потребують підтримки, болісно реагують на критику, покладаючись на випадок або долю [4, с. 24].

Отже, властивості особистості є внутрішніми ресурсами, якими забезпечується оптимізація діяльності. Звернення до внутрішніх ресурсів психологічного здоров'я сприяє успішному досягненню зміцнення та розвитку психологічних якостей у молоді, які проживають в Україні, де ведеться повномасштабна війна, забезпечення їх високої психологічної стійкості та готовності до виконання навчальних, професійних завдань у будь-яких умовах. Дослідження психологічних особливостей стресостійкості молоді в умовах війни дасть змогу поглибити знання щодо цієї проблеми, знайти більш досконалі методи підвищення опору до стресу та оволодіння новими техніками профілактики та подолання несприятливого психологічного й емоційного стану молодих людей під час війни та у повоєнний період.

Перелік посилань

1. Жигайло Н., Харко Н. Онлайн-освіта: вимушена самоізоляція чи система отримання знань студентами закладів вищої освіти. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки.* 2021. Випуск 8. С. 36-49.
1. Кормило О. М. Стрес та особливості його прояву у підлітковому віці. *Актуальні питання сучасної психології*. 2015. С. 86-90.
2. Корнієнко І. О. Психологія опанувальної поведінки особистості: монографія. Мукачево: РВУ МДУ, 2017. 465 с.
3. Кудінова М. С. Екзогенні та ендогенні фактори стресу в учнів: психологічний аналіз. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія.* 2017. Том 22. Випуск 4 (46). С. 24.
4. Шевцова О. М. Особливості психологічного благополуччя у майбутніх фахівців соціономічної сфери. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку:* зб. наук. праць ІІ міжнародної конф. Київ, 2020. Режим доступу: https://conf.krok.edu.ua/index.php/SRE/IC2020/paper/view/156
5. Шевцова О. М. Синчук В. В. Я-концепція як чинник вибору стратегії поведінки у конфлікті осіб юнацького віку. *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень*: матеріали ІІІ міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2019. С. 194-198.

УДК 37.015.3: 159.9

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

ПІДЛІТКІВ

Корнієнко А.Д., студентка 4 курсу спеціальності "Психологія",
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
Зелінська Я.Ц., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології (yazelinska@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Добре розвинений емоційний інтелект є важливою умовою для формування адаптивної поведінки особистості. Низький рівень емоційного інтелекту тісно пов'язаний з соціальною дезадаптацією і емоційними розладами: депресією, тривогою, різними формами відхилень поведінки. Зміни в пізнавальній та емоційній сфері підлітка відіграють значну роль в розвитку емоційного інтелекту, тому проблема розвитку емоційного інтелекту є актуальною саме для підліткового віку. Несвоєчасний розвиток або порушення емоційної сфери підлітка призводить до підвищеної тривожності, сором'язливості, страхів у спілкуванні та самовираженні, агресії, емоційного виснаження, переживання стресу. Емоційний інтелект визначається як здатність спостерігати власні емоції і емоції інших людей, розрізняти їх та використовувати цю інформацію для вирішення проблем та регуляції поведінки.

Нещодавні дослідження ролі емоціонального інтелекту у психічному здоров'ї підлітків показали, що емоційно обдаровані підлітки добре адаптуються до нових умов, краще уживаються в колективі, частіше стають лідерами. Вони вміють контролювати свої почуття за будь-яких умов та враховувати почуття інших.

Програма розвитку емоційного інтелекту, запропонована у дослідженні А. Капациної передбачає розвиток вміння розпізнавати та усвідомлювати свої емоції та емоції інших; виділяти стратегії самомотивації; оволодіння засобами ефективного управляння стресом; оволодіння навичками саморегуляції власних психічних станів [1]. Можливості системного підходу (О.О. Бодальов, Б.Ф. Ломов, К.К. Платонов, Ю.Г. Юдін) дозволяють вивчати розвиток емоційного інтелекту як процесу, що складається з різних взаємозалежних елементів, упорядкованих і складноорганізованих не просто у певну сукупність, а через проникнення в їхню сутність, властивості та зв'язок.

Переваги застосування когнітивного підходу до розвитку емоційного інтелекту полягають у можливості научіння новим способам емоційного мислення, що стимулюють розуміння емоцій та ефективне управління ними. Розвивальні вправи когнітивного напряму спрямовані на усвідомлення системи когнітивних оцінок, диференціацію та вербалізацію варіативності провідних емоційних реакцій, конструювання адекватних та адаптивних емоційних реакцій на когнітивному рівні, в уяві або на рівні прямих дій. Кінцевою метою цього напряму у розвитку емоційного інтелекту є змінення способів мислення, які підтримують неефективну емоційну поведінку. Гуманістична парадигма у психології ґрунтується на цінності актуальної ситуації, відчуттів і досвіду особистості, на вірі у його конструктивні сили. Можливості гуманістичного напряму в контексті розвитку емоційного інтелекту пов'язані з асиміляцією емоційних переживань, стимулюванням вираження почуттів, актуалізацією емпатичних та рефлексивних здібностей, здатностей до розуміння та управління емоційними станами. Біхевіориальний напрям розвитку емоційного інтелекту робить акцент на довільних способах управління емоціями та їх експресивного вираження. Способи розвитку емоційного інтелекту у межах поведінкового підходу мають на меті гальмування неефективних форм емоційної поведінки; оволодіння прийомами саморегуляції та навичками самоконтролю. Кінцева мета – научіння способам емоційної поведінки та експресивного реагування в різних життєвих ситуаціях.

Таким чином, можна зробити наступні висновки: 1. Важливою умовою забезпечення

адаптації особистості підлітка в умовах глобальних викликів є емоційний інтелект, що формується як цілісне особистісне утворення, яке забезпечує емоційну стійкість підлітка. 2. Емоційний інтелект визначається як сукупність найрізноманітніших здібностей підструктур особистості: когнітивної, емоційно-вольової, поведінкової, які зберігаються при різних змінах умов діяльності. 3. У саморегуляції психоемоційних станів підлітків слід враховувати їх емоційний інтелект та наступні особистісні особливості: тривожність, мотивацію навчальної діяльності, здібності до самоорганізації, провідні копінги.

Перелік посилань

1. Капацына А. Программа развития эмоционального интеллекта [Електронний ресурс]: http://www.trepsy.net/world/?stat=2559.

УДК 37.015.3:316.61-057.87

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОСВІТА ЯК СКЛАДОВА ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Поліщук Л.М., магістрантка 1 курсу спеціальності “Психологія”,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
Зелінська Я.Ц., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології (yazelinska@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Психологічну культуру особистості, що складає кінцеву мету психологічної просвіти усіх рівнів, найбільш узагальнено слід визначати як складну інтегративну властивість особистості, яка забезпечує своєчасне й оптимальне вирішення всіх повсякденних і професійних питань психологічного змісту, що базується на щирій спрямованості на людину і глибокій переконаності в цінності людської особистості й значущості всіх її проявів. В структурі психологічної культури розрізняють три компоненти: когнітивний, емотивний і конативний. Розглянемо зміст цих компонентів.

1. Когнітивний компонент психологічної культури:

1) володіння науковими психологічними знаннями, що відповідають сучасному стану психологічної науки. Необхідно забезпечити наявність у людини науково обґрунтованого фундаменту знань для розуміння природи психічних явищ;

2) уміння ефективно використовувати наявні психологічні знання. Виходячи з поняття «рівень засвоєння знань» (В. П. Беспалько) це повинен бути третій або, бажано, четвертий рівень засвоєння психологічних знань;

3) уміння здобувати нову психологічну інформацію. Сюди, по-перше, належить психологічна спостережливість як уміння людини помічати й правильно інтерпретувати прояви особистості інших людей і самого себе. А, по-друге, ця самопросвіта у сфері психологічних знань, що полягає у читанні різноманітної психологічної літератури і використанні Інтернет-ресурсів.

2. Емотивний компонент психологічної культури:

1) глибокі й різноманітні вищі почуття, що виникають при сприйнятті й усвідомленні людської особистості. Такі, зокрема, почуття, які з’являються на «духовному рівні спілкування», коли особистість іншої людини переживається як неповторний цінний духовний світ;

2) щира повага до людської гідності, до проявів індивідуальності людини. Одночасно з цим критичність та вимогливість до людей, які проявляються в гідній формі, як показник

поваги і щирої зацікавленості в удосконалюванні людської особистості. Самоповага та самокритичність;

3) глибокий і змістовний інтерес до людей і самого себе. Інтерес як мотив, пов'язаний з пізнавальною потребою, та із проявом різноманітних інтелектуальних почуттів, породжуваних проникненням у духовний світ інших людей і з пізнанням своїх власних особистісних якостей;

4) різноманітність і глибина емоційного компонента самопрезентації і самореалізації.

3. Конативний компонент психологічної культури:

1) активне ствердження в діяльності і спілкуванні цінності та гідності людської особистості. Недопущення порушень норм моралі і заподіяння збитку цілісності та благополуччю особистості людини;

2) уміння продуктивно розв'язувати ситуації із психологічним змістом, як у професійній діяльності, так і в особистісному спілкуванні;

3) володіння навичками психологічних дій з адекватного розумінню інших людей і самого себе;

4) потреба й уміння підвищувати рівень власної психологічної культури.

Ці елементи і визначають напрями психологічної просвіти особистості та являють собою формування: 1) системи дієвих психологічних знань; 2) глибоких і змістовних вищих почуттів; 3) поведінкових навичок у комбінації з відповідною мотивацією.

Очевидно, що робота по психологічній просвіті залежить від потреб конкретної освітньої установи, і є з одного боку безперечно, досить самостійною за змістом і формам, а з іншого – органічно пов'язана з іншими напрямами діяльності практичних психологів.

Як окремий напрямок діяльності психологічна просвіта здійснюється в таких основних видах: 1) викладання психологічних дисциплін, а також проведення психологічного кружка, факультативів і спецкурсів; 2) консультативна допомога в проведенні виховних заходів із психологічною тематикою; 3) участь у роботі методичних об'єднань – являє собою надання наукової і методичної допомоги викладачам у розробці ними конкретних методичних проблем; 4) психологічна просвіта у проведенні окремих форм просвітницької роботи з батьками (лекторій психологічних знань, тренінг-семінари, круглі столи, тощо); 5) самоосвітня діяльність – потребує постійної роботи практичного психолога над підвищенням рівня власної психологічної культури, поглибленням професійних знань і вдосконалюванням професійних навичок.

Водночас психологічна просвіта органічно пов'язана з іншими напрямками роботи практичних психологів в освіті, і можна говорити про її психодіагностичну основу, а також про психопрофілактичний, психологоконсультаційний і психокорекційний ефекти. Так, наприклад, проведення консультаційної роботи з профорієнтації старшокласників обов'язково передбачає звертання до явищ, що вимагають наявності в клієнта певних психологічних уявлень.

Таким чином, можна впевнено стверджувати виключну значущість у сучасних умовах психологічної просвіти на усіх її рівнях та наголошувати на нагальній необхідності посилення підготовки майбутніх практичних психологів саме в напрямку просвітницької діяльності.

Перелік посилань

1. Тарасова Т. Б. Психологічна просвіта : [навчальний посібник]. Суми : Університетська книга, 2013. 462 с.

УДК 159.923.2

ФУНКЦІОНУВАННЯ САМОСВІДОМОСТІ У ДОРОСЛИХ В УМОВАХ ТРИВАЛОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Федорко Д.С., магістрантка 1 курсу спеціальності “Психологія”,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
Шевцова О.М., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
(o.shevtsova@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Самосвідомість як складний психологічний феномен описує здатність людини усвідомлювати свої думки, емоції, переживання, та сприймати себе як окрему особистість з власними потребами, прагненнями, цінностями, світоглядом тощо [1-3; 5]. Самосвідомість як психічний процес допомагає людині розуміти свої особистісні та соціальні можливості й обмеження, визначати власні цілі та завдання в життєдіяльності, окреслювати індивідуальні сильні та слабкі сторони, скеровувати власну поведінку й управляти діяльністю у відповідності до особистих цінностей та переконань [1-5].

Проте високого рівня свого функціонування самосвідомість набуває лише у зрілої особистості, що переважно співвідноситься з дорослістю як психологічним етапом онтогенезу людини. Самосвідомість зрілої особистості характеризується спроможністю набувати, закріплювати, контролювати, корегувати знання, вміння, навички щодо розвитку самопізнання, саморозуміння, самооцінювання, саморегуляції, самоздійснення, самоефективності тощо, гнучко перебудовувати внутрішній особистісний простір при виникненні непередбачених зовнішніх обставин, створювати вольову установку на досягнення значущих результатів в особистісно-професійному функціонуванні [4; 5].

Самосвідомість відіграє провідну роль і у формуванні психологічної стійкості особистості у дорослому віці. У сучасних соціально-психологічних умовах доросла людина дотична або включена до багатьох стресогенних ситуацій, які можуть виникати одночасно і бути змістовно різноплановими. До найвпливовіших на психологічне здоров’я стресогенних чинників у сучасних умовах воєнної небезпеки психологи відносять не лише безпосередньо травмуючі події (смерть або тяжка фізична травма близьких чи друзів, насильство фізичне або психологічне, втрата фізичного здоров’я й ін.), а й стани небезпеки (очікування) травмуючих подій (загрози смерті, насильства, тяжких травм себе чи близьких людей, загрози втратити матеріальні умови для фізичного існування тощо). Проте, якщо фактичні події, хоча й сильної психологічної амплітуди, що спричинюють дистрес, можна розцінювати як тимчасові чинники, то очікування небезпеки, що супроводжується хронічною тривожністю, страхом, смутком, гнівом, почуттями сорому й провини, негативними думками, втратою концетрації й зосередженості, зниженням самоконтролю тощо, є довготривалим чинником. Саме тому проблема розвитку самосвідомості як чинника набуття особистістю психологічної стійкості загалом, і стресостійкості зокрема, видається надзвичайно важливою, а високий рівень розвитку самосвідомості особистості, припускаємо, є запобіжником негативних особистісних переживань і змін.

Перелік посилань

1. Carden, J., Jones, R.J., Passmore, J. Defining Self-Awareness in the Context of Adult Development: A Systematic Literature Review. *Journal of Management Education.* 2022, 46: 140–177.
2. Kreibich, A., Hennecke, M., Brandstätter, V. The Effect of Self-awareness on the Identification of Goal-related Obstacles. *European Journal of Personality*. 2020, 34: 215–233.
3. Афанасенко В. І., Комар Т. В., Синюк Н. В. Сутність і розвиток самосвідомості як основа продуктивно-діяльного самоздійснення особистості. *Психологічні травелоги*. 2021, № 2, С. 5–16.
4. Шевцова О. М. Аутопсихологічна компетентність як фактор особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів. *Психолого-педагогічні особливості розвитку*

особистості в освітньому просторі. Мукачево: вид-во МДУ, 2017. С. 188–190.

5. Шевцова О. М. Професійна Я-концепція як метарезультат розвитку аутопсихологічної компетентності майбутніх фахівців. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. *Серія «Психологічні науки».* Вип. 2(20). Миколаїв, 2018. С. 91–95.

Ментально здорова людина- ментально здорова нація. Проблеми психічного здоров'я у повоєнний період та шляхи їх вирішення

Величко Ірина Георгіївна, викладач кафедри англійської філології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)
Почтівий Ростислав Геннадійович, студент 3 курсу економічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

Війна з росією суттєво вплинула і продовжує впливати на кожного українця, де б він не перебував. Навіть у тих регіонах, де порівняно безпечно. Ворог намагається робити все, щоб зламати людей морально, психологічно. Робиться все можливе і неможливе, щоб деформувати психіку та деморалізувати українців. Тому задача українців- навчитися ефективно і максимально спокійно протидіяти всім цим неочікуваним викликам. Зрозуміло, що ставлення до проблем психічного здоров'я, певні нові підходи та розуміння проблематики, а також належні профілактичні заходи, лікування та підтримка людей у поствоєнний період буде абсолютно актуальною тематикою, про яку треба говорити вголос.

Для вирішення цієї проблеми маємо здійснювати повсякденну популяризацію здорового способу життя, невпинно проводити освітню роботу, продовжувати науково досліджувати тематику та намагатися зрозуміти природу нових психічних розладів та їх різновидів, які ще не дослідженні у достатній мірі, більше приділяти увагу та підтримувати проекти пов'язані із дослідженням функціонування головного мозку людини, поєднуючи дослідження і медичних знань, і психологічних знань, і лінгвістики одночасно, які ще потребують неодноразових наукових підтверджень, винаходів, результатів та висновків для певного чіткого розуміння проблематики та знаходження рішень стосовно підвищення рівня людської обізнаності про ментальне здоров'я в цілому.

Адже здоров'я нації-це запорука її процвітання, зокрема і економічного. Дослідження доводять, що коли держава приділяє особливу увагу здоров'ю громадян та активно інвестує у вищезазначену сферу, спостерігається економічне зростання і зниження рівня бідності у державі.

Абсолютно зрозуміло, що враховуючи реалії сьогодення і те, що переживають українці, потрібна абсолютно нова культура ставлення до питань ментального здоров'я людини. Важливо створити адекватну нинішнім викликам систему психологічної допомоги та підтримки.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) прогнозує, що до 2025 року кожен другий українець (особливо ті, хто постраждав внаслідок агресії рф проти України) може зіткнутися із проблемами у сфері ментального здоров'я. Це дуже невтішні цифри.

Іншим викликом у цій сфері є певна проблематика, що пов'язана із соціальною інтеграцією людей, які мають певні різновиди психічних розладів.Такі люди мають обмежену можливість працювати та спілкуватися у процесі професійної діяльності, що може призвести до соціальної відчуженості та ізоляції.

Сьогодні в Україні, завдяки власній ініціативі та загальнолюдським якостям першої леді України- Олені Зеленській, вперше починають приділяти увагу таким значущим питанням, як ментальне здоров'я. І не тільки увагу, а й фінансово активно підтримувати проекти, проектантів, які займаються дослідженнями проблем ментального здоров'я людства, закликають не ігнорувати, а навпаки- шукати шляхи вирішення проблем -реалізовувати системні проекти у відповідній сфері. Адже кожен другий учасник воєнних дій та члени його

родини потребуватимуть психологічної допомоги у недалекому майбутньому. І це неважко спрогнозувати.

Олена Зеленська переконана, що психологічна допомога має бути такою ж доступною, як і медична. Розроблена першою леді програма ментального здоров'я передбачає створення унікальної української моделі системи охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки та вбере найкращі світові та вітчизняні практики.

«Маємо великий виклик- переплавити жахливий досвід у посттравматичне зростання. Такої програми немає ніде у світі. Але й ніхто у світі в цьому столітті не пережив того, що переживаємо ми»,- цитує слова першої леді Офіс Президента. «Ось чому всі, хто спілкується з людьми, хоч би з ким вони працювали, мають володіти навичками піклування про своє ментальне здоров'я, вміти пояснити іншим, як це зробити. Це одне із завдань Всеукраїнської програми ментального здоров'я. Маємо пояснити співвітчизникам: треба звертатися до фахівців із психічного здоров'я; не варто боятися такої допомоги, соромитися її; існують техніки самодопомоги, як самому дбати про свій стан. Маємо прокласти для людей маршрут, як і куди звертатися по підтримку. Фактично це означає створити в Україні нову культуру ставлення до ментального здоров'я»,-говорить Олена Зеленська.

Загалом, сучасні проблеми психології є достатньо суттєвими та актуальними для нашого суспільства. Вони впливають, перш за все, на якість життя людей та вимагають розробки ефективних стратегій та рішень. Для розв'язання цих проблем використовуються різноманітні методи та підходи, такі як використання новітніх технологій та інформаційних систем, залучення спеціалістів з різних галузей науки. Важливо продовжувати вивчати та досліджувати ці проблеми, щоб розробляти нові підходи та методи роботи з людьми, що є і буде особливо актуальним у посвоєнний період в Україні.

Список використаних джерел

1. Гуцало О.В. Сучасні проблеми психології: теорія і практика. - К.: КНЕУ, 2016.

2. American Psychological Association. (2020). About APA. Retrieved from https://www.apa.org/about/

3. National Institute of Mental Health. (2020). Mental Health Information. Retrieved from https://www.nimh.nih.gov/health/index.shtml

4. National Alliance on Mental Illness. (2020). Mental Health By the Numbers. Retrieved from https://www.nami.org/mhstats

5. Society for Linguistic Anthropology. (2020). About the SLA. Retrieved from http://linguisticanthropology.org/about-the-sla/ .

УДК 159.9:005.73:334.7

ОСНОВНІ МОДЕЛІ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В МАЛИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Гассаб Оксана Володимирівна

Аспірант 3 курсу спеціальності 053 «Психологія» (sanitskaya@gmail.com)

Національний університет біоресурсів і природокористування України м.Київ

Корпоративна культура є важливим елементом будь-якої організації, незалежно від її розміру. У малих організаціях, корпоративна культура може мати особливу важливість, оскільки кожен працівник одночасно переймає корпоративну культуру компанії і разом з тим має значний вплив на неї.

У організаційній психології поняття "малої організації" зазвичай відноситься до компаній або підприємств, які мають невеликий розмір, обмежений бюджет та малу кількість співробітників. Зазвичай це організації з менше ніж 50 співробітників, хоча точна кількість може відрізнятися залежно від контексту та країни.

Малі організації мають свої особливості, які відрізняють їх від більших організацій. Наприклад, вони зазвичай мають більш просту структуру, менший рівень бюрократії та більшу гнучкість. Також вони можуть мати більш простий процес прийняття рішень, а також більш прямий та особистий контакт між керівником та співробітниками.

Організаційні психологи вивчають різні аспекти малої організації, такі як комунікація, лідерство, мотивація та згуртування команди. Їх дослідження можуть допомогти керівникам малих організацій краще розуміти їхніх співробітників та створювати ефективніші та успішніші команди.

Малі організації можуть мати різні моделі корпоративної культури, які визначають, як співробітники взаємодіють між собою та зовнішніми стейкхолдерами, які цінності та принципи керують їх діяльністю та які організаційні структури та процеси існують.

У малих організаціях моделі корпоративної культури можуть відрізнятися від тих, що використовуються в більших компаніях. Нижче наведено декілька типових моделей корпоративної культури для малих організацій:

1. Сімейна модель: ця модель ґрунтується на ідеї, що компанія є родинним бізнесом, де керівництво має більш особисті стосунки з працівниками.
2. Модель командної роботи: у цій моделі компанія ґрунтується на ідеї співпраці та взаємодії між всіма працівниками, незалежно від їхніх посад та статусу.
3. Модель орієнтована на клієнта: у цій моделі компанія фокусується на задоволенні потреб клієнтів та ринкові орієнтації. Ця модель підкреслює важливість якісного обслуговування та відносин з клієнтами.
4. Модель інновацій: у цій моделі компанія ставить перед собою завдання постійної інновації та вдосконалення своїх продуктів та послуг. Ця модель підкреслює важливість творчості та розуміння ринку [1].

Крім того, в малих організаціях можуть існувати і гібридні моделі, які поєднують в собі елементи кількох з наведених вище моделей. Гібридні моделі корпоративної культури поєднують різні аспекти різних моделей та дозволяють компанії забезпечити оптимальний баланс між різними потребами та вимогами. В малих організаціях гібридна модель корпоративної культури може бути особливо ефективною, оскільки вона дозволяє забезпечити більшу гнучкість та адаптивність до змін, що є важливим для успішної діяльності в динамічному бізнес-середовищі.

Корпоративна культура може мати багато позитивних впливів на малу організацію, від створення спільної ідентичності та згуртування команди до залучення талановитих спів робітників та встановлення високих стандартів етики та поведінки. Проте, для досягнення цих позитивних результатів необхідно, щоб корпоративна культура була ретельно пророблена та зрозуміла для всіх співробітників.

Отже, корпоративна культура може бути дуже корисною для малих організацій, адже вона може збільшити ефективність роботи, залучити талановитих співробітників та допомогти досягати поставлених цілей. Однак, для досягнення цих позитивних результатів необхідно ретельно проробити корпоративну культуру та забезпечити її прийняття всіма співробітниками.

Перелік посилань

1. Захарчин Г.М., Любомудрова Н.П., Винничук Р.О., Смолінська Н.В. Корпоративна культура: Навчальний посібник. Львів: «Новий Світ - 2000», 2011.342 с.

UDS 159.923.2:37.032

PSYCHLOGICAL CHARACTERISTICS OF STUDENTS' EDUCATIONAL MOTIVATION

Zhy Y., master's student, 1st year, majoring in Psychology,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
Shevtsova O., Associate Professor of Department of Psychology,
(o.shevtsova@nubip.edu.ua)
National University of Life and Environmental States of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

This research aims to explore the psychological characteristics of students' educational motivation. The purpose is to identify factors that can influence students' motivation to learn, and to provide insights for educators to enhance students' learning experiences. The study was conducted through a literature review of relevant academic articles and research papers [1-5]. The subject group includes students of different ages and educational backgrounds.

The methods used in this study included a comprehensive search of academic databases for articles and papers related to the topic of educational motivation. The articles were analyzed and synthesized to identify common themes and patterns in students' motivational factors. The results of the study indicate that there are several psychological factors that can affect students' motivation to learn, including self-efficacy, achievement goals, intrinsic motivation, and self-regulation [1; 3].

The findings suggest that educators should pay attention to these psychological factors when designing instructional strategies and activities that can enhance students' motivation to learn. For example, educators can provide students with opportunities to set their own learning goals, encourage students to engage in self-reflection and self-assessment, and use positive feedback to reinforce students' learning achievements [1].

The research prospect for this study is to conduct further empirical research to validate the findings and to explore the relationships between different psychological factors and students' educational motivation. Future studies can also examine the impact of cultural and social factors on students' motivation to learn and develop interventions that can improve students' motivation in different contexts.

References:

1. Шевцова О. М. (2020). Психолого-акмеологічні умови розвитку аутопсихологічної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти*. Київ, 202-203.

2. Deci, E., & Ryan, R. (2000). The" what" and" why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological inquiry*, 11(4), 227-268.

3. Pintrich, P. (2003). A motivational science perspective on the role of student motivation in learning and teaching contexts. *Journal of educational psychology*, 95(4), 667-686.

4. Schunk, D., & Zimmerman, B. (2012). Motivation and self-regulated learning: Theory, research, and applications. Routledge.

5. Wigfield, A., & Eccles, J. (2000). Expectancy-value theory of achievement motivation. Contemporary educational psychology, 25(1), 68-81.

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНА

УДК 94(477):327/94(5):94(6)

ВНЕСОК УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНУ ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Білан С.О., доктор історичних наук, професор (bilanso@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Революція Гідності в Україні показала всьому світу прагнення українців до демократичних змін у розбудові громадянського суспільства та підтримки курсу

євроінтеграції. Однак, боротьба народу за свою свободу, честь та гідність окрім пробудження патріотичних настроїв в українському суспільстві дало поштовх до активізації антиукраїнських настроїв як серед внутрішнього, так і зовнішнього електорату. Активна участь росії в дестабілізації внутрішньої ситуації в Україні, на жаль, дала свої результати – анексія Криму, підтримка сепаратиських настроїв серед жителів сходу та півдня України, створення квазідержав «лнр-днр», і як наслідок, тим самим приховано-військовим шляхом захоплення частини нашої держави під свій контроль.

Світова спільнота не визнала анексії Криму та створення «лнр-днр» висловивши свої глибокі занепокоєння щодо цього, але, знаходячись в залежності від постачання енергоресурсів з росії, не наважилася на рішучі кроки для забезпечення миру та дотримання норм міжнародного права. Відчувши безкарність за свої діяння, які були вже далеко не першими (Молдова, Грузія, Чечня тощо), російська федерація готувала підґрунтя та ресурси для повномасштабного вторгнення.

З початком повномасштабної війни росії проти України (24 лютого 2022 р.), світ затамувавши подих очікував на розвиток подій і навіть не задумувався над тим, що наша держава для світу являється одним із передових постачальників аграрної продукції, насамперед зернових. Постачання на світовий ринок у 2021 р. українськими зерновими експортерами склало еквівалент харчуванню близько 400 млн осіб, не враховуючи потреби внутрішньо-українського споживача, про що повідомив міністр агрополітики та продовольства України Роман Лещенко на початку лютого 2022 р. [1].

Результати 2021 р. були вражаючими: сільське господарство досягло найвищого приросту виробництва серед інших галузей економіки – 14,4%; збільшилося виробництво в аграрному секторі на 19,2%; сільськогосподарське виробництво забезпечило надходження до ВВП найбільшого відсотка серед усіх секторів економіки – більше 10%. Україна впевненими кроками підкорювала вершини світового ринку та претендувала на статус одного з найбільших гарантів світової продовольчої безпеки, виношуючи стратегічні плани до 2030 р. забезпечити продовольством 1 млрд населення світу [1].

Війна призвела до припинення можливості експортувати зернові до Африканського та Азійського континентів (особливо країни Близького Сходу та Північної Африки), що стало значною загрозою до спалаху голоду, адже, для прикладу, Єгипет у 2021 р. був другим у світі імпортером української пшениці, Ліван 50 % пшениця купував в Україні, Лівія – 43 % [2]. Країни, імпорт української пшениці до яких має менший відсоток, постраждали менше, але ціни на світовому ринку невблаганно зросли, спричинивши погіршення ситуації, особливо в країнах з низьким рівнем економіки та соціальної підтримки.

Відчули наслідки війни у вигляді припинення можливості імпорту з України зернових і країни ЄС, зокрема Іспанія й Нідерланди (відповідно четверте та п’яте місця з-поміж імпортерів). Основним імпортером української кукурудзи та деяких інших зернових за останні декілька років являється Китай [2].

Повномасштабне вторгнення росії на територію України призвело до виведення із сільськогосподарського обігу значної частини угідь придатних для вирощення зернових культур в межах Київської, Чернігівської, Сумської, Харківської, Луганської, Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Херсонської та Миколаївської областей. Території де відбувалися бойові дії потребують розмінування та ретельного очищення від вибухонебезпечних предметів, що, за оцінкою військових, може розтягнутися в часі на декілька місяців, а то і років. Наголосимо, що місця довготермінових бойових дій потребуватимуть в рази більшого часу на розмінування та убезпечення їхнього використання, можливо десятків років. Враховуючи перераховані вище обставини виникає логічне застереження щодо терміну відновлення посівних площ України, і в свою чергу, можливостей поновити довоєнний рівень виробництва, переробки та постачання продовольства, зокрема, експорту сільськогосподарської продукції.

Основними шляхи експорту зернових до 24.02.2022 р. були басейни Азовського та Чорного морів, як для України, так і для країни-агресорки, яка використовувала цей маршрут

для експорту близько 40 % своїх зернових. З початком бойових дій всі торгівельні шляхи були перерізані, що в свою чергу спричинило колапс постачання з України зернових культур до країн Близького Сходу та Північної Африки. Ціни на збіжжя досить стрімко почали підніматися, що в свою чергу, створило ажіотаж на світовому зерновому ринку та страх голодних бунтів примусив світову спільноту активніше тиснути на росію введенням санкцій та вимогою організувати зерновий коридор.

Наприкінці липня 2022 р. світ з полегшенням констатував відновлення експорту зернових з українських підконтрольних портів, але це не вирішило питання припинення війни та виведення військ росії з території України.

Таким чином, можемо зауважити, що роль України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки наскільки велика, що значна частина країн напряму відчула на собі результат припинення імпорту українського зерна, але це ніщо, в порівнянні з тим, яку ціну щодня, щогодини та щохвилини платить український народ, а особливо бійці ЗСУ, за можливість бути вільною, суверенною, унітарною та незалежною Україною.

Перелік посилань

1. Україна годує 400 млн людей у світі. URL:https://agronews.ua/news/ukrayina-goduye-400-mln-lyudej-u-sviti/

2. Україна й надалі залишається житницею світу. URL:https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ukrayina-j-nadali-zalishayetsya-zhitniceyu-svitu/

УДК 34.4414

ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА В УКРАЇНІ

Пироговська В. О., кандидат юридичних наук (v.pyrohovska@nubip.edu.ua)
Національний університет біотехнологій та природокористування України, м. Київ

Екологічна політика Європейського союзу – це сукупність спільних дій і заходів країн-членів Європейського союзу, спрямованих на забезпечення екологічних потреб свого населення, раціональне використання, охорону і відтворення природних ресурсів та підтримку екологічної безпеки [1].

Декларація ООН «Права людини і оточуюче середовище» підкреслює, що екологічні права належать до фундаментальних прав людини, як і політичні, економічні, соціальні права. Кожна людина має право жити у безпечному, сприятливому для життя, здоров'я і добробуту довкіллі. Охорона довкілля є одним з важливіших напрямів європейської інтеграції.

Гарантією реалізації екологічних прав людини є право на доступ до правосуддя. Права людини в країнах Європейського Союзу визначені також Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод (1950). Статті 6, 13 Конвенції відносять право на доступ до правосуддя і судовий контроль до прав, без гарантування яких демократія і правове співтовариство не можуть бути визнані такими. В Конвенції екологічні права спеціально не виділені, однак саме положення Конвенції надають можливість їх захисту у Європейському суді по правах людини.

Юрисдикція Суду розповсюджується тільки на права людини, що визначені Конвенцією і протоколами до неї. Проблема полягає у тому, що екологічні права не передбачені текстом Конвенції. Однак практика Європейського Суду визнає забруднення навколишнього природного середовища порушенням прав людини.

Громадяни та представники громадськості мають змогу звернутися до Європейського Суду по правах людини, коли їм було відмовлено у наданні екологічної інформації, надана інформація є неповною, недостовірною або їх екологічні права були порушені іншим засобом. Представники громадськості, зацікавлені у прийняті певного рішення, у випадку порушення їх права на участь у прийнятті рішень, мають право оскаржувати в суді законність прийняття

екологічно значущого рішення. Конвенція передбачає можливість заборони судом діяльності, що негативно впливає на якість оточуючого середовища [2].

Конституцією України закріплюється право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, гарантує вільний доступ до інформації про стан довкілля, якість продуктів харчування та побутових предметів [3]. Права, визнанні ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а саме участь в обговоренні проектів законодавчих актів, матеріалів щодо розміщення будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан довкілля; участь в розробці та вжитті заходів щодо охорони навколишнього природного середовища та одержання повної і достовірної інформації про його вплив на здоров'я населення; використання природних ресурсів, право на об'єд- нання у громадські організації екологічної направленості, слід розглядати як гарантії права на безпечне навколишнє середовище [4].

Таким чином, безсумнівним надбанням українського законодавця є про- голошення фундаментального права на чисте, екологічно безпечне довкілля. Таке формулювання Конституції України враховує новітні тенденції розвитку міжнародного екологічного права та права навколишнього середовища розвинених країн. В той же час слід зазначити, що в Україні майже відсутній механізм гарантування цього права. Наприклад, обмеження, припинення та заборона діяльності, що негативно впливає на стан довкілля, здійснюється за рішенням органів державної влади та місцевого самоврядування. Судові органі не уповноважені приймати рішення з цього питання, що певною мірою обмежує екологічні права громадян та свідчить про недосконаліть демократичних інститутів.

Перелік посилань

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/Екологічна_політика_ЄС
2. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. https://www.president.gov.ua/documents/constitution
4. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text

УДК 349.6(100)

ПРОТИДІЯ ЗМІНІ КЛІМАТУ ЯК СКЛАДОВА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Харчук О. О., кандидат юридичних наук, доцент (kharchuk_alex@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

На сьогодні питання протидії зміні клімату – невід'ємна складова світової безпеки. Людство здійснює пошук шляхів подолання кліматичних змін, розробки механізмів контролю за такими змінами, встановлення мінімальних стандартів у обмеженні негативного впливу на навколишнє середовище і пошуку шляхів поєднання глобально-ресурсного потенціалу з необхідною якістю навколишнього середовища. Водночас тенденції кліматичних змін засвідчують наростання негативних явищ.

Питання протидії зміні клімату стало предметом інтенсивних міжнародних переговорів протягом останніх десятиліть. Непередбачувані кліматичні зміни призвели до усвідомлення потреби всебічного вивчення і розроблення цієї проблеми як на міжнародному, так і на національному рівнях. Міжнародно-правове регулювання питання засвідчує, що протидія зміні клімату – складний, різновекторний і комплексний виклик, який потребує дієвих механізмів не лише спрямованих на створення новин норм, а й на відповідальність за їх невиконання.

Одним із наріжних каменів у протидії кліматичним змінам залишається питання міжнародної відповідальності за такі дії. Найважче встановити причинно-наслідковий зв'язок в окремо взятому випадку, оскільки, зазвичай, негативний вплив на навколишнє середовище має комплексний і важковідстежуваний характер. До прикладу, розв'язання війни Російською Федерацією проти України 24 лютого 2022 р. призвело до зростання викидів CO_2

в атмосферу внаслідок виникнення пожеж, значної міграції населення, необхідності використання великих обсягів паливно-мастильних матеріалів, забруднення навколишнього середовища через безпосереднє ведення бойових дій, зростання рівня використання викопного палива, руйнування цілісної системи гідроресурсів, нецільового використання енергогенеруючих об'єктів агресорами чи завдання по них ракетних ударів тощо.

На сьогодні актуальним стає питання залучення приватних інвестицій в екологічні проекти. Цей процес потребує створення дієвого механізму виділення коштів для протидії змінам клімату. Один з можливих напрямів втілення цієї ініціативи може полягати у створенні міжнародного фонду із залучення коштів та може стати дієвим механізмом для держав, які потребують таких інвестицій. Саме 2023 рік має стати роком, коли держави планують створити такий механізм під час проведення 28 Конференції сторін (COP 28) Рамкової конвенції ООН (із) зі зміни клімату (РКЗК ООН, 1992 р.), яка має пройти у листопаді 2023 р. Основнимишинкар напрямками обговорень вочевидь можуть стати: пом'якшення наслідків: як держави скорочують свої викиди; адаптація: шляхи пристосування у поєднанні з допомогою іншим державам; кліматичне фінансування; вплив війни Росії в Україні на клімат, що призвело до глобальної інфляційної, енергетичної і продовольчої кризи та інші.

Усе частіше на порядку денному виникає питання кліматичної дипломатії. Саме проблема зміни клімату безпосередньо визначила необхідність розвитку цього напрямку дипломатичних відносин. Саме дипломатія має стати одним із складових механізму досягнення мети через формування політичної волі держав. Водночас логічним продовженням кліматичної дипломатії має бути впровадження відповідних ініціатив на національному рівні. Наша держава активно долучається до цього питання. Так, у грудні 2016 р. Уряд України схвалив Концепцію державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року. Вочевидь реалізація останньої безпосередньо залежатиме не лише від міжнародно-правових зобов'язань нашої держави, а й від її фактичних можливостей.

УДК 619:615.12:006.44

ЗЕЛЕНЕ ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Траченко К.О., магістрантка
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

Україна – аграрна збагачена природними та сільськогосподарськими ресурсами країна. За останній рік повномасштабної війни в цьому вдосконалились не лише українці, а й також європейці та весь світ. Адже продовольча криза спричинена повномасштабним вторгненням Російської Федерації спричинила нестачу їжі для країн всього світу, особливо для країн африканського регіону. Процес відновлення України в різних сферах вже почався і буде тривати довгостроково, в тому числі після війни. З деяких питань вже можна говорити про спільне бачення повоєнного відновлення України. Міністерство аграрної політики України, Асоціації українського аграрного бізнесу, а також міжнародні донори вже почали працювати та поступово вдосконалювати план повоєнного відновлення аграрного сектору України. Відновлення аграрного сектору передбачатиме не лише подолання прямих наслідків війни, але й комплексний план розвитку держави в середньостроковій перспективі, в тому числі враховуючи євроінтеграційний процес.

Зелене, тобто стале відновлення України - це одна з найбільш потенційно можливих концепцій повоєнного відновлення. Концепція зеленого відновлення ґрунтується на цілісному баченні соціального, економічного та національного розвитку.

Україна може скористатись можливостями, що створює повоєнне відновлення, для того, щоб закласти основи майбутнього зеленого зростання.

Отже, наступні можливі моделі зеленого відновлення:

· Амбітна модель;
· Прагматична модель;
· Інерційна модель.

Амбітна та прагматична моделі дуже правдоподібні та здійсненні, хоча й відрізняються за ступенем амбіційності. Вибір між цими моделями - це дуже складний вибір для різних процесів економіки України [1, с. 3].

Амбітна модель передбачає, що наші цілі – повінстю прозорі та зелені. Мається на увазі: зелена економіка, стале сільське господарство тощо. Прагматична ж модель є зеленим інструментом досягнення цілей, які не завжди можна віднести до зелених (наприклад, "енергетична незалежність" чи "енергетична безпека", "зростаюча економіка"), хоч ця модель і повинна мати певні секторальні зелені цілі, зокрема у сферах енергоефективності, відновлюваних джерел енергії, відновлення довкілля тощо [1, с. 21].

Таким чином, амбітна та паргматична модель - це принципово різні моделі. Амбітна модель – зелена модель з точки зору основних цілей розвитку. У свою чергу прагрматична – це модель, яка передабачає лише певний спосіб досягнення результатів. Тобто амбітна модель дає відповідь на питання "Що ми хочемо досягти?", а прагматична - "Як ми досягатимемо наші [незелені] цілі?" [1, с. 21]. Обидві моделі можуть бути достатніми для забезпечення відповідної мети.

Перелік посилань

1. Зелене повоєнне відновлення України: візія та моделі. Аналітична записка. URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/08/green_recovery.pdf

УДК 345.25:338.439 (477-25) «1990»

Аграрна проблематика у проєкті Концепції економічної самостійності і самоврядування м. Києва (січень 1990 р.)

Сорокін А.А., аспірант (andrijsorokin1996@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Наразі зростає актуальність дослідження аграрної проблематики в документах, що стосувалися перспектив соціально-економічних перетворень в Українській РСР межі 1980–1990 рр. Вказане стосується, зокрема, й тогочасних проєктів концепцій самоврядування м. Києва [2, с. 315; 4, с. 88].

Останні на сьогодні майже не дістали історіографічного висвітлення. Найбільш дослідженою є Концепція самоврядування та самофінансування м. Києва 1989 р. [4, с. 86], у фінансовому контексті в праці Є. Волковського [4, с. 86] та щодо відображення аграрної проблематики у попередніх тезах автора доповіді [4]. Втім, поки що відсутнє висвітлення змісту згаданого в бібліографічному виданні з історії столиці України [2, с. 315] проєкту Концепції економічної самостійності і самоврядування м. Києва, надрукованого в номері газети «Прапор комунізму» від 24 січня 1990 р. [2, с. 315; 3]. Попри належність авторства проєкта співробітникам економічного факультету Київського державного університету [5], він не згадується й в останньому монографічному виданні з історії КНУ ім. Тараса Шевченка [1, с. 936, 961].

Окреслений стан вивчення названих проєктів спонукає до дослідження аграрної проблематики в останньому із них.

Мета доповіді – розкрити специфіку відображення аграрної проблематики у Концепції економічної самостійності і самоврядування м. Києва.

Авторами проєкту були три представники економічного факультету КДУ: його декан В. Нестеренко [3, с. 3]; завідувач лабораторією соціальних проблем регіональних народногосподарських комплексів С. Гасанов [3, с. 3] та науковий співробітник означеної

лабораторії О. Рачук [3, с. 3]. Документ було представлено в якості альтернативного щодо Концепції економічної самостійності і самоврядування м. Києва як належної Київміськвиконкому [3].

У проєкті трьох київських науковців головною метою втілення його положень було оголошено «[…] відновлення ролі і дальшого розвитку міста Києва як історико-культурного, освітнього, наукового, політичного і соціально-економічного центру загальноєвропейського значення» [3, с. 2].

У Концепції економічної самостійності і самоврядування м. Києва відсутні будь-які прямі згадки про аграрну сферу [3], проте в документі все ж порушується аграрна проблематика.

У підрозділі «Соціальні та економічні пріоритети НТП» 2-го розділу «Науково-технічний прогрес і структурна перебудова економіки міста» [3, с. 2] у відповідності до важливості вироблення збалансованого курсу розвитку економіки м. Києва та усунення поточних диспропорцій [3, с. 2] серед пріоритетних напрямів досліджень наукових колективів м. Києва було названо дослідження та розробки в царинах сільськогосподарських наук [3, с. 2], охорони природного середовища [3, с. 2], біотехнологій [3, с. 2].

У підрозділі «Формування ринку» 3-го розділу «Економічні основи міського самоврядування» [3, с. 2] окреслено пріоритетність угод щодо поставок до Київського регіону паралельно зі створенням комерційного центру з формування регіонального ринку Києва та Київської області [3, с. 2].

У підрозділі «Грошові доходи населення і формування збалансованого споживчого ринку» [3] 6-го розділу «Основи соціальної політики самоврядного міста» [3] серед цілей було вказано «зняття гостроти продовольчого забезпечення шляхом активізації зовнішнього обміну» [3, с. 2], а в підрозділі «Цільові програми охорони здоров'я і фізичної культури» підкреслювалася важливість сертифікації продуктів харчування [3, с. 3].

Також у Концепції артикулювалася необхідність нормалізації екологічної обстановки та впровадження раціонального природокористування [3].

Отже, проєкт Концепції економічної самостійності і самоврядування м. Києва, будучи орієнтованим на потреби великого міста [6, с. 75], відображав аграрну проблематику епізодично із чіткою орієнтацією на потреби промисловості та мешканців м. Києва, проте в ньому не було достатньо конкретизовано специфіку ролі аграрної сфери в економіці м. Києва та діяльності його владних і самоврядних органів [6, с. 18-19, 121, 134].

Перелік посилань

1. Історія Київського університету. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2019. Т. 2. С. 721–1602.

2. Історія міста Києва періоду 1917 – 1990 рр. Наук.-допом. бібліог. покажчик у виданнях XVII ст.–2000 р.: Т. І. Кн. 3. Київ : Інститут історії України, 2009. 426 с. URL: http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5218-9.pdf (дата звернення: 01.04.2023).

3. Нестеренко В. П., Гасанов С. С., Рачук О. І. Концепція економічної самостійності і самоврядування м. Києва. Альтернативний проект. Прапор комунізму : Орган Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міської Ради народних депутатів. 1990. №19 (3618). 24 січ. С. 2-3.

4. Сорокін А. А. Аграрна проблематика в Концепції самоврядування та самофінансування м. Києва 1989 р. Науково-інноваційний розвиток агровиробництва як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра» : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 17 листопада 2021 р. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2021. С. 86-88. URL: http://dnsgb.com.ua/files/konf_17-11-21.pdf (дата звернення: 01.04.2022).

5. Сьогодні в газеті «Прапор комунізму». Вечірній Київ : Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міської Ради народних депутатів. 1990. №20 (13835). 24 січ. С. 1.

6. Волковський Є. І. Фінансовий потенціал місцевого самоврядування (на

прикладі столиці України – міста Києва): дис. … канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2015. 284 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.04/2016/Volkovskyi_dis.pdf (дата звернення: 01.04.2023).

ІНФОКОМУНІКАТИВНІ ПРОЦЕСИ НА ТЛІ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИКЛИКІВ

УДК 342.731:340

ГУМАНІТАРНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Добродум О.В.,
доктор філософських наук, професор (dobrodum.olga@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Проблема здійснення базових прав людини та свободи совісті в сучасній нам Україні в умовах повномасштабної агресії Росії є досить багатогранною, особливо з огляду на її глобальний вимір, ставлення світової громадськості та прихильників різних релігійних поглядів до подій, пов'язаних з російсько-українською війною, ставлення релігійних спільнот України до необхідності відстоювати свободу держави та ставлення релігійних об'єднань РФ до терористичної діяльності владних органів Росії.

Зміна умов здійснення свободи совісті у наш час значною мірою відбувається як наслідок гібридної війни, яка почалася у 2014 році, постковідної ситуації, відсутності можливостей здійснення релігійної свободи на окупованих територіях (переслідування віруючих та значної частини релігійних громад тощо), загроз та заподіяння шкоди правовим відносинам загалом і всієї констеляції прав людини зокрема (вбивства віруючих, руйнування храмів та молитовних приміщень тощо). Нині ще вкрай складно визначитися із термінами, в які російсько-українська війна закінчиться. Перемога нашого народу не повинна бути нівельованою порушеннями у справі відправлення прав та свобод людини, у тому числі свободи совісті.

Внаслідок російської агресії в Україні повністю знищено, пошкоджено або пограбовано російськими військовими щонайменше 494 релігійні споруди, духовні навчальні заклади та святині. Такі оновлені дані про вплив війни на українські релігійні громади Інститут релігійної свободи представивши 31 січня та 1 лютого під час Саміту з міжнародної релігійної свободи, що відбувся у Вашингтоні, США. Найбільше церков, мечетей та синагіг зруйновано в Донецькій області (щонайменше 120) та Луганській області (понад 70). Також величезні масштаби руйнувань на Київщині (70), де точилися відчайдушні бої на захист столиці України, та на Харківщині – понад 50 зруйнованих релігійних споруд. Російські повітряні атаки, у тому числі з використанням іранських дронів, торкнулися майже всіх регіонів України і тривають досі. Також Інститут релігійної свободи задокументував чимало фактів захоплення релігійних споруд в Україні та подальшого використання їх як російських військових баз або для прикриття вогневих позицій російських військ. Така тактика російських військових провокує збільшення масштабів руйнування релігійних об'єктів в Україні.

За конфесійною ознакою найбільше від російської агресії постраждало храмів Української Православної Церкви (афілійованої з Московським патріархатом) – щонайменше 143. Великий масштаб руйнувань молитовних будинків баптистів – 49, а також споруди Церкви адвентистів сьомого дня – 24. Оновлені дані IPC тепер містять відомості про руйнування Залів Царства Свідків Єгови – загалом 94 релігійні споруди, серед яких 7 –

повністю зруйновано, 17 – сильно пошкоджено, 70 – зазнали незначних ушкоджень. Інститут релігійної свободи також задокументував цілеспрямовані атаки російських військових та спецслужб на релігійних діячів та віруючих, передусім на окупованих територіях України [1].

Настав час припинити російсько-українську війну, покладаючи основні надії на збройні сили України. Спроба вирішити будь-які питання в ході військових дій за допомогою порушення норм законодавства про свободу совісті, по суті, є неприйнятними. Важко переоцінити вплив військово-політичної тематики на сучасну релігійну реальність. Слід звернути увагу, які теми актуалізувалися під час самої війни – теми конференцій чи не з усіх наук є пов'язані з війною та військовим становищем, осмисленням викликів війни, проблематикою релігійного життя воєнного часу, волонтерською та гуманітарною допомогою, співпрацею релігійних організацій. Деякі з громадських діячів і самі пішли на війну, підписавши контракт із збройними силами України, надають допомогу військовим, займаються філантропічною, волонтерською діяльністю та соціальною роботою.

Перелік посилань

1. Майже 500 релігійних споруд зруйновано в Україні внаслідок російської агресії. URL: https://irs.in.ua/p/139

УДК 070:81'373

РОЗМОВНА ЛЕКСИКА В МОВІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Левченко Т. М., д-р філол. наук, доцент, заступник декана філологічного факультету з наукової роботи, Університет Григорія Сковороди в Переяславі;
магістрант кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (tanyalevchenko2010@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Постановка наукової проблеми та її значення. Мова засобів масової комунікації є типовою реакцією на процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві. Відбиваючи проблеми культури спілкування, імперативних та диспозитивних норм, труднощі встановлення мовних явищ тощо, мова публіцистики засвідчує тенденцію до розмивання чітких стилістичних меж; активізацію елементів розмовного стилю; демократизацію публіцистичного стилю та лібералізацію мовної норми, зокрема лексичної, що впливає на процес зниження мовленнєвої норми через функціонування в медіатексті розмовної лексики.

Для мови ЗМК початку XXI століття характерне широке проникнення розмовної літературної та нелітературної лексики, зокрема пейоративів. Сучасні мовознавці звертають особливу увагу на її функціонування в системі української мови. Актуальність дослідження зумовлена тим, що нині є недостатньо вивченим питання вживання розмовної лексики, адже вона має складний та неоднозначний статус. Потребує детального вивчення і її використання в сучасному медіатексті.

Досить часто розмовну лексику розглядають у межах просторічної. Щодо цього в науковців теж немає єдиної думки. Одні взагалі уникають вживання терміну «просторічне», інші – навпаки, вважають, що вона має право на існування. Так, М. М. Пилинський виокремлював розмовно-просторічну лексику, яку він вважав емоційно забарвленою. Науковець зазначав, що «слова цієї групи надають мові невимушеного характеру, мають відтінок фамільярності, інколи певної різкості, грубості. Сюди належать жартівливі і презирливо-іронічні слова, вульгаризми та лайливі слова, що перебувають уже на межі між літературною мовою і просторіччям» [2, с. 33]. Вирізняє просторіччя і Л. А. Коробчинська, називаючи дві групи лексики: 1) слова зі зниженим експресивно-емоційним забарвленням.

Сюди належить також грубе просторіччя або вульгаризми; 2) слова, що своєю граматичною, фонетичною формою або слововживанням різко відходять від літературної норми [5, с. 44].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Можна назвати низку розвідок, у яких порушено це питання: у працях Л. А. Коробчинської, С. П. Левченка, А. А. Бурячка, О. О. Тараненка, Л. Т. Масенко, О. В. Зайцевої, В. М. Труба йдеться про розмежування понять «розмовне» і «просторічне». Однак єдиної думки щодо цього поняття в сучасному мовознавстві немає. Відсутній системний опис лексики цього типу, не визначене її місце в лексичній системі мови. Сам термін потрактовується неоднозначно.

Мета і завдання – ознайомлення з напрацюваннями українських мовознавців щодо теоретичних основ у застосуванні пейоративної лексики та з'ясування особливостей її вживання в медіатексті.

Для реалізації мети дослідження необхідним є вирішення наступних *завдань:* вивчення теоретичних аспектів означеної проблеми; ознайомлення з різновидами розмовної лексики; функціювання розмовної лексики в мові засобів масової комунікації; тематика розмовної лексики у мові сучасних медіа.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В енциклопедії «Українська мова» О. О. Тараненко зауважує, що «термін «просторіччя» почав уживатися в російській лексикографії з кінця XVIII століття як позначення живої народної («простонародної») мови (на противагу книжно-літературній мові), на основі чого виникло й інше його розуміння – стилістично знижена, часто груба й вульгарна мова (власне, лексика і фразеологія), яка входить до літературної розмовної мови зі стилістично обмеженим функціонуванням (на зразок *шарахнути, осточортіти, варнякати, пузо*)». За словами науковця, подібна небажана двозначність терміна існує і в українській стилістиці. В українській лексикографії позначка прост. (просторіччя) поки що рідко практикується [10, с. 573].

О. В. Зайцева додає, що не всі словники розрізняють розмовну і «просторічну» лексику. «В українській лексикографічній традиції, зокрема в тлумачних та деяких перекладних словниках, не усталилась практика розмежування розмовної та «просторічної» лексики із позначенням цього явища окремими ремарками – «розм.» та «прост.» відповідно». Так, окремі лексикографи уникають ремарки «прост.» для позначення грубуватих слів, натомість вживають систему стилістичних позначок, що кваліфікують різновиди розмовної лексики за характером та ступенем емоційного забарвлення «лайл.», «вульг.», «фам.». Ці слова виражають різні емоції, зокрема жарту, пестливості, зневаги, презирства тощо [3, с. 202].

Поділяємо думку М. І. Навальної, що просторічну лексику не варто виокремлювати в окрему групу, адже вона є розмовною нелітературною лексикою. Науковець вважає, що розмовна нормативна лексика знаходиться в межах літературної мови, а до нелітературних розмовних лексем належать такі субстандартні одиниці, як суржик та жаргонізми [6, с. 131].

За словами Л. А. Коробчинської, ремарки «розмовне» і «просторічне» є обмежувальними термінами; «фамільярне», «іронічне», «зневажливе» тощо є конкретизувальними. Науковець стверджує, що як фамільярні можуть вживатися і розмовні, і просторічні слова, і навіть вульгарні. Вона надає фамільярній лексиці статусу емоційно забарвленої [5, с. 5].

Серед наведених ремарок особливий статус має позначка фамільярне, що позначає лексику як зі зневажливим відтінком, так і ту, що виражає прихильне ставленням мовця до співрозмовника. Фамільярними можуть бути і пестливі, і грубуваті слова. Особливість грубувато-фамільярних слів тому, що вони демонструють не осуд, а співчутливе ставлення або грубе схвалення.

За словами О. О. Тараненка, «найпоширеніший пункт зору щодо фамільярної лексики – це означення її як стилістично знижених слів, що вживаються при невимушеному спілкуванні близько знайомих осіб без дотримання ними певних умовностей» [9, с.131].

На нашу думку, особливістю фамільярної лексики є те, що вона не завжди виражає осуд, а й демонструє співчутливе ставлення мовця до кого-, чого-небудь. Тому фамільярну лексику варто розглядати як різновид емоційної.

О. О. Тараненко вважає, що ремаркою фамільярне насамперед варто маркувати мовні одиниці, що виражають досить вільну, не обмежену певними умовностями поведінку, характерну для спілкування осіб, поєднаних близькими взаємостосунками, або зумовлену бажанням – доречним чи недоречним, виправданим чи невиправданим [9, с. 131].

У мові засобів масової комунікації розмовна лексика вживається часто. Спостерігаємо широке проникнення до медіатексту іменників, які належать до названої категорії. Серед них переважають назви осіб, зокрема вжиті з негативним значенням. Так, у публікаціях про українсько-російські відносини з осудом та зі зневагою розповідають про російського президента Володимира Путіна, наприклад, називають його словом *курдупель*: «фам. Коротун, куций» [7, т. 4, 1973, с. 407]: *Ну, а з тими з-поміж західних лідерів, хто був нездатен бачити реальну поставу кремлівського* ***курдупля****, з продажними журналістами і «корисними ідіотами», гадаю, успішно розберуться громадяни їхніх країн* («День», 19.12.2020); *На жаль, Путин не має таких рис. Але він має інше, що й собі висміює народ. Він – коротун,* ***курдупель*** («Чорноморські новини», 27.12.2020). За допомогою слова *курдупель* автори публікацій висміюють В. Путіна, вказуючи не лише на його маленький ріст, а й на те, що він як людина є ницим і нікчемним.

З негативним значенням вжито іменники *псих*: «фам. психічно неврівноважена людина» [7, т. 8, 1977, с. 373], *розтелепа*: «фам. Неспритна, неуважна людина: роззява» [7, т. 8, 1977, с. 822], *дівуля*, що має значення: «фам. Збільш. до діва» [7, т. 2, 1971, с. 298], наприклад: *Не зрозуміло, чи «оплотівця» і справді кілеру-аматору замовили, чи вбивця свідомо поводився як непрофесіонал, аби виглядало, ніби Жиліна просто* ***псих*** *«замочив»* («Високий Замок», 21.09.2020); *Чи Аваков з його роздаровуванням нагородної зброї таким же «аристократам», із «заносами» і провалами аж до призначення своєю заступницею 24-річної* ***дівулі*** *(ще одна новоявлена «елітка») без найменшого професійного і життєвого досвіду, яка полюбляє фотографуватися наголяса?* («Високий Замок», 24.11.2021). Ці іменники з фамільярним відтінком надають текстові емоційного забарвлення, демонструючи осуд певним діям конкретних осіб.

Серед назв осіб у мові засобів масової комунікації активно функціонує розмовна лексика, що виражає прихильне ставлення. Ці слова вживають у різних тематичних групах, у яких ідеться і про політику в нашій країні, і про міжнародні відносини, і про громадське життя тощо, наприклад: *симпатяга* – «фам. Симпатична, приємна людина» [7, т. 9, 1978, с. 177], *стариган* – «фам. Те саме, що старик 1» [7, т. 9, 1978, с. 654], *старушенція* – «фам. Те саме, що старуха» [7, т. 9, 1978, с. 664]. Наприклад: *А що стосується спілкування в побуті, за межами політики — то тут багато тиранів були великими* ***симпатягами*** («День», 14.09.2021); *Не буває такого, щоб уся нація складалася зі святенників і* ***симпатяг*** («Український тиждень», 31.07.2020); *Мама скаржиться, що знайти партнерів для самотнього жіноцтва віком за 60 — неабияка проблема. Бракує* ***стариганів****. Не доживають* («День», 06.06.2021). Лексемам *симпатяга*, *стариган*, *старушенція* властива певна «м'якість» експресивно-емоційного забарвлення: фамільярно-дружнє або фамільярно-шанобливе.

Серед розмовної лексики у сучасному медіатексті широко використовують дієслова. Вони представлені в різних тематичних групах: суспільно-політична, міжнародна, спортивна, освітня тощо.

Найбільш поширена названа лексика в текстах суспільно-політичного спрямування. Дієслова *гамселити* («фам. 1. перех. Сильно бити кого-небудь. 2. неперех. З силою ударяти, стукати по чому-небудь, у що-небудь» [7, т. 2, 1971, с. 25]), *кобенити* («фам., рідко. Сильно сварити, лаяти» [7, т. 4, 1973, с. 200]), *вимітатися* («1. фам. Виходити звідкись, залишати приміщення і т. ін.») [7, т. 1, 1970, с. 432], *молоти* («2. перен., фам. Верзти нісенітницю; теревенити») [7, с. 4, 1973, с. 790], *вбухати* («фам. Вкласти, витратити (звичайно про гроші)

для придбання чого-небудь» [7, т.1, 1970, с. 302]) виявляють емоційне ставлення автора до предмета мовлення чи самого адресата (зокрема до політиків, високопосадовців та громадських діячів), засвідчуючи безцеремонне і нетактовне ставлення до адресата, і навіть зверхність. Наприклад: «*Вони одразу накинулися на аграрія та без зайвих слів почали його* ***гамселити»*** («Голос України», 30.08.2021); *«Чи будеш всіх тільки* ***кобенити****, костити, чи руками і розумом підставиш плече вітчизні, селу, колективу*» («Газета по-українськи», 23.10.2021); «*Стара еліта повинна постійно* ***вимітатися*** *з органів влади, поки не дозріє нова»* (29.05.2021).

Крім громадсько-політичної тематики, дієслова з розмовним відтінком активно функціонують у публікаціях про міжнародні відносини. З-поміж них виокремлюємо такі лексичні одиниці: *втелющити* («фам. 1. Дати комусь що-небудь (звичайно, непотрібне, небажане для когось); накинути, нав'язати» [7, т. 1, 1970, с. 772]), *поперти* («фам. 1. неперех. Рушити нестримно в якому-небудь напрямку. 3. перех. Погнати кого-небудь кудись, змусити перейти в інше місце. // Наступаючи, змусити противника тікати» [7, т. 7, 1976, с. 195]), *принditися* («фам.1. Виявляти пиху, гордощі; бундючитися. 2. Триматися по-молодецькому; бадьоритися, козиритися. 3. Сердитися» [7, т. 7, 1976, с. 688]). Наприклад: «*Ось навіть Папі Римському Франциску* ***втелющили*** *свою колорадську стрічку, заплямовану вже і кров'ю братів-українців»* («День», 10.05.2021); «*От і тут: раптом Путіну бемкне* ***поперти*** *далі – на Київ або в яку Європу – а в міністра все готове»* («Газета по-українськи», 04.09.2015); «*Насправді Росія боїться Америки, вони можуть* ***принditися****, розповідати про ядерний попіл, та все ж панічно бояться США»* («Волинь», 27.01.2017). Лексеми *втелющити*, *поперти*, *принditися* мають конотацію несхвалення кого- або чого-небудь, їх вживають за невимушеного спілкування.

У публікаціях економічної, військової та іншої тематики вживаним є дієслово *очухатися* – «фам. Повертатися до нормального стану після фізичного або морального потрясіння; отямитися» [7, т. 5, 1974, с. 836], наприклад: «*Охріменко пояснив, що після Майдану Україна отримала значний удар по економіці. «Фактично ми не можемо* ***очухатися****»* («Газета по-українськи», 25.09.2021).

У текстах освітньої, спортивної, соціальної та іншої тематики використовують дієслова з розмовним відтінком та вжитих у переносному значенні – *вибрикувати* («2. перен., фам. Пустувати, поводити себе легковажно, мати раптові примхи» [7, т. 1, 1970, с. 357]); *муштрувати* («2. перен., фам. Навчати, повчати когось» [7, т. 4, 1973, с. 835]), *вичухатися* «2. перен., фам. Ставати здоровим, одужувати (після хвороби, побоїв і т. ін.)» [7, т. 1, 1970, с. 540], наприклад: «*Але, напевно, сьомий десяток у нього, і він вирішив, що краще – не* ***вибрикувати****. Він не мав права мовчати, коли за його спиною у «настільний футбол» просували йому помічника*» («Газета по-українськи», 28.06.2021); «*Приміром, якщо семирічний хлопчик розкидав іграшки, то не мама його має* ***муштрувати*** *і змушувати, а тато. Спокійно й упевнено»* («Дзеркало тижня», 16.06.2020). Слова *вибрикувати*, *муштрувати*, *вичухатися* надають публіцистичному текстові невимушеності, простоти і розмовності.

Отже, мова засобів масової комунікації є активним джерелом поповнення лексемами в сучасній українській мові. До неї активно проникають експресивно-забарвлені слова, зокрема грубуваті або фамільярні, що різняться за характером та ступенем емоційного забарвлення «лайл.», «вульг.», «фам.». Ці лексичні одиниці демонструють різні емоції, наприклад, жарту, пестливості, зневаги, презирства, осуду, невимушеності тощо.

Зазвичай розмовна лексика функціонує в текстах суспільно-політичної, міжнародної, військової, спортивної, освітньої тощо. Виявляємо активне проникнення іменників і дієслів з відтінком фамільярності. Ці лексеми показують емоційне ставлення автора до предмета мовлення чи самого адресата (зокрема до політиків, високопосадовців та громадських діячів), засвідчуючи безцеремонне та нетактовне ставлення до адресата, і навіть зверхність.

Список використаних джерел

1. Бибик С. П. Стильова розмовна норма та розмовна лексика. *Культура слова*. 2011. № 74. С. 59–65.

2. Взаємодія усних і писемних стилів мови [М. А. Жовтобрюх, Г. М. Колесник, К. В. Ленець та ін.]; під заг. ред. М. М. Пилинського. Київ : Наук. думка, 1982. 180 с.

3. Зайцева О. В. До питання про «просторічну» лексику. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. 2013. Книга 1. С. 199–205.

4. Коваленко Б. О. Стилістично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2003. 21 с.

5. Коробчинська Л. А. Лексика розмовної мови. *Питання мовної культури*. 1968. Вип. 2. С. 3–14.

6. Навальна М. І. Динаміка лексикону української періодики початку XXI ст.: монографія. Київ, Інститут української мови: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 328с.

7. Словник української мови : в 11 томах / за ред. І. К. Білодіда. Інститут мовознавства АН УРСР. Київ: Наук. думка, 1970–1980 рр.

8. Сучасна українська літературна мова : стилістика / за заг. ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1973. 439 с.

9. Тараненко О. О. Новий словник української мови (Концепція та принципи укладання словника). Київ: [б. в.] ; Кам'янець-Подільський : [б. в.], 1996. 172 с.

10. Українська мова: Енциклопедія /редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. [2-ге вид., випр. і доп.]. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

УДК 811.111'367.4

ТЕНДЕНЦІЇ ПОЯВИ КОЛОКВІАЛЬНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Личук Марія
доктор філологічних наук, завідувач кафедри романо-германських мов і перекладу, професор (mariya.lychuk@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Колоквіалістика – досить молода наука як в українському, так і в англійському мовному середовищі. Її виокремлення уможливить згрупувати проблеми розмовного, насамперед усного діалогічного мовлення, створити типологію колоквіальних синтаксичних конструкцій, визначити їхню специфіку крізь призму прагматичних намірів мовців.

Колоквіальність, тобто розмовність, чи, як деякі науковці називають, просторозмовність мовлення, є однією з найскладніших здібностей, які засвоює мовна особистість. Розмовне мовлення – це спонтанне мовлення, що реалізується в неофіційній ситуації за безпосередньої участі мовців з опертям на прагматичні умови спілкування.

Традиційно значущим для мовної особистості є розуміння меж просторіччя, зниженого пласту лексики, колоквіальності й самого її існування, жаргону. У фокусі формування мовної особистості перебуває і сфера непідготовленого усного спілкування спеціалістів з певними особливостями риторики, зокрема колоквіального (розмовного) синтаксису, професійного діалекту, невираженою когерентністю теми. Найвиразнішими параметрами колоквіальності є непідготовленість і безпосередній характер спілкування.

Цікавим для дослідників є колоквіальний синтаксис з безліччю специфічних мовних конструкцій. Ми розглянемо найпоширеніші зразки синтаксичних конструкцій на прикладі англійської мови.

1. ***Парцеляція.*** Послідовність висловлювань, що інтонаційно оформлені і на письмі подані як окремі речення. Перше висловлення є граматично закінченим реченням, а наступні (парцеляти) приєднуються до основного речення як другорядні члени речення. Напр., *Jack went off. To Paris. Yesterday.* (порів.: *Джек пішов. До Парижа. Вчора.)*

2. ***Пролептичні конструкції*** – висловлювання, що починаються з теми у формі іменника, за яким слідує рематичний компонент, що виконує функцію пояснення, розшифрування. Іменник відокремлено інтонаційно та графічно, напр.: *Jack, I've never met him in my life. – Джек, я ніколи в житті не зустрічав його.*

3. ***Інверсія.*** Може бути як колоквіальною, так і граматичною. Це порушення звичайного порядку членів речення, тому якийсь елемент стає виділеним і набуває певних конотацій емоційності чи експресивності. Визначається місцерозташуванням синтаксично пов'язаних між собою членів речення. Напр., підмет може йти за дієсловом, однак артикль і вказівний займенник повинні передувати тому іменнику, якого стосуються, напр.: *When a man wants to kill a tiger he calls it sport; when a tiger wants to kill a man it is ferocity. – Коли людина хоче вбити тигра, вона називає це спортом; коли тигр хоче вбити людину, це жорстоко.*

4.***Запитання – відповідь.*** Властивий монологізм суб'єктивної спрямованості, тобто запитання собі і відповіді на них, напр. *Have I found a good job? Yes, I have. Do I make enough money? Yes, I do. – Чи знайшов я хорошу роботу? Так, маю. Чи достатньо я заробляю? Так.*

5. ***Перепитування***. Варто відрізняти від справжнього перепитування, коли мовець не розуміє, про що запитують або не почув, напр.: *Do you think Merry beautiful? – Beautiful? In a way; How about having a cup of tea? – A cup of tea? Sounds good to me. Як ти вважаєш: Меррі красива? – Красива? У певному сенсі; Як щодо чашки чаю? – Чашка чаю? Звучить добре.*

6. ***Повтор (реприз)***; частіше зі словами з атрибутивним значенням, напр.: чаще со словами с атрибутивным значением, напр.: *Sad, sad, all that is very sad; This house is perfect, just perfect for my purposes. – Сумно, сумно, все це дуже сумно; Цей будинок ідеальний, просто ідеальний для моїх цілей.*

7. ***Експлетиви***; повнозначні лексичні елементи, що виконують певну синтаксичну функцію, однак зайві в реченні. Серед експлетивів розглядаємо знижену, обсценну лексику та фразеологію, напр.: *What the hell are you doing here?; Remove that bloody car of yours!; I don't care a bit about that damned garage. Якого біса ти тут робиш?; Приберіть свою кляту машину!; Мені байдуже на той клятий гараж.*

8. ***Заперечення у формі запитання.*** Запитальні форми, що мають заперечну семантику, напр.: *Did I say anything about you being foolish? – Я щось казав про те, що ти дурний?*

9. ***Ствердна форма запитання.*** Інтонаційне оформлення декларативного речення, напр.: *You know the answer? She is going with you to London?* (опускається *do*). *– Ви знаєте відповідь? Вона їде з тобою до Лондона?*

10. ***Ствердження у формі заперечного запитання,*** або риторичне питання, напр.: *Wasn't I careful enough to you?; Didn't I tell you what to do? – Хіба я не був достатньо обережний з тобою?; Хіба я не казав, що робити?*

Колоквіальні синтаксичні конструкції позначені специфікою імплікативності, що здатна передавати предметно-логічну, емоційну, суб'єктивно-оцінну інформацію. Імплікація виконує важливу родь у мовленні. Вона допомагає економити час під час спілкування, спростити розмову, позбутися зайвих синтаксичних конструкцій та структур. Тому досідження колоквіальних синтаксичних конструкцій продовжує викликати неабияке зацікавлення в науковців.

Запропоновані колоквіальні конструкції – найбільш уживані в розмовному усному мовленні. Список їхніх типів постійно оновлюється, а їхнє дослідження уможливить упорядкувати типологію розмовних синтаксичних конструкцій загалом.

УДК 81'373.237:355]:070

МОВНА ПРАКТИКА УКРАЇНСЬКИХ МАСМЕДІА

В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Навальна М.І., доктор філологічних наук, професор (mnavalna@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Активні зміни в суспільстві, інноваційні процеси в різних галузях і сферах діяльності, життєві реалії та ін. слугують важливим інформаційним джерелом, що знаходить віддзеркалення в засобах масової комунікації. На цьому тлі динаміку виявляє й український масмедійний мовопростір, який останнім часом поповнила низка номінацій, процесів, дій тощо.

Лексика масмедіа ставала об'єктом досліджень багатьох українських мовознавців: Ю.В. Калужинської [6], Є.А. Карпіловської [1], Л.П. Кислюк [1], Н.Ф. Клименко [1], Н.М. Костусяк [2; 3], К.Ю. Ладоні [4; 5], О.Г. Межова [2], М.І. Навальної [6; 7; 8], О.А. Стишова [9; 10], А.А. Таран [12], Н.М. Шульської [3] та ін.

У 2014 році дослідники виокремлювали військову лексику переважно двох груп: 1) та, що називає осіб; 2) та, що характеризує процеси, дії та стани. Напр.: *військовослужбовець*; *військовий*; *біженець*; *боєць*; *захисник*; *переселенець* та ін.

До активного вжитку увійшли іншомовні лексеми, які порівняно недавно були в пасивному словникові, напр.: *агресія*; *анексія*; *ескалація окупація* та ін.

Активізовано в сучасній українській мові слово *війна*, яке вживають передусім у прямому значенні «організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо».

Серед корпусу зібраного та проаналіованого матеріалу виокремлюємо: *байрактар – байрактарити*, пор.: *Навряд, чи хтось не чув слів **«байрактарити»,** «енлоїти», «джавелінити», «стінгерити» чи «хаймарсити», до речі, всі вони означають «нищити ворога»* (https://suspilne.media, 03.08.2022); *джавелін – джавелінити, джавелінувати,* напр.: *Війна поповнила наші словники численними неологізмами. Деякі з них очевидні, як, наприклад, **«джавелінувати»*** (https://iantu-lviv.ua, 16.08.2022).

Зі значенням «нищити ворога» вживають такі новотвори як: *хаймарсити, енлоїти, стінгерити,* пор.: *Продовжуємо молитися, **хаймарсити,** щоб наше Бавовнятко тихцем виконувало свою роботу продуктивніше!* (https://gazeta.ua, 08.10.2022).

У 2022 року, коли держава-агресор оголосила «часткову мобілізацію» в країні, до української мови увійшов неологізм *могилізація,* який означає «позбавлене будь-якого сенсу знищення чоловічого населення країни-агресора», напр.: *Провал **«могилізації»** та неспроможність забезпечити армію всім необхідним призведе до зміни існуючого режиму в росії* (https://www.ukrinform.ua, 06.10.2022).

Зібраний масмедійний матеріал засвідчує використання складної лексеми **термоточка** зі значенням «пожежа в Росії», пор.: *Взагалі, **термоточка** це невинахід російського новоязу, а цілком коректний термін зі сфери дистанційного зондування земної поверхні* (https://day.kyiv.ua, 24.07.2022).

У мові сучасних українських засобів масової інформації фіксуємо лексему *дискотека* в значенні «бойові дії», напр.: *По ньому працюють, там **«дискотека»:** Арестович розповів про ситуацію в Херсоні* (https://tsn.ua, 11.08.2022).

Фіксуємо похідні одиниці від антропонімів, зокрема від прізвищ. Вони помітно активізувалися в мові українських масмедіа під час російсько-української війни: *Кадиров – кадирити, Кім – кімити, Макрон – макронити, Шойгу – шойгувати* та ін.

Журналісти активно послуговуються стійкими словосполуками: *дзеркальна тиша* – «бойові дії»; *чисте небо* – «відбій повітряної тривоги» або «закриття повітряних військових дій над Україною»; *завести трактор* – «застосувати найбільш неочікуваний аргумент, найнесподіваніший засіб для боротьби»; *тракторні війська* – «неочікувана дієва допомога»; *за поребриком* – «у росії»; *йти (услід) за російським кораблем* – «тікати; гинути»; *негативно народився* – «помер (про російського солдата)»; *концерт кобзона* –

«фізичне знищення російських окупантів, та їхнє символічне приєднання до покійного російського співака; *зневажлива граматика війни* – «власні назви та імена агресора пишемо з малої літери» тощо.

Як засвідчує зібраний масмедійний матеріал періоду російсько-української війни (2022-2023 р.), у мові сучасних українських масмедіа широко функціюють новітні лексеми і відомі слова з новим значеннями та стійкі словосполучення, що набули додаткових варіантів значень. Новотвори здебільшого надають мові масмедіа негативної оцінки: передають зневагу до загарбників та їхніх політиків, наголошують на їхній вульгарності та неспроможності протистояти українським військовим і народові загалом.

Перелік покликань

1. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія. Київ : ВД Дмитра Бураго. 2008. 336 с.
2. Костусяк Н. М., Межов О. Г. Префіксальні інновації як засіб психологічного впливу на свідомість реципієнтів. *Психолінгвістика*. 2018. Вип. 24 (2). С. 97–114.
3. Костусяк Н. М., Шульська Н. М., Кострица Н. М. Метафорична вербалізація концепту війна в сучасних медійних заголовках. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія: Філологія. 2022. Вип. 56. С. 60–65. URL : https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.56.13. С.62
4. Ладоня К. Ю. Неологізми в українськомовному сегменті соціальної мережі «Facebook». Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія (03 Гуманітарні науки). Київський університет імені Бориса Грінченка – Київ, 2021. 224 с.
5. Ладоня К.Ю. Шляхи творення неологізмів українськомовного сегменту соцмережі Facebook. *Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їхній вплив на розвиток мови та літератури* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 12-13 квітня 2019 р. Львів : ГО «Наукова філологічна організація «Логос», 2019. С. 69-72.
6. Навальна М. І., Калужинська Ю. В. Актуалізація лексем на позначення військових дій, процесів та станів. *Психолінгвістика. Психолингвистика. Psyholinguistics. Серія: Філологія :* [зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»]. Переяслав-Хм.: ФОП Домбровська Я. М., 2018. Вип. 24 (2). С. 218–235. URL : https://publons.com/researcher/3289450/maryna-navalna/.
7. Navalna M., Kostusiak N., Levchenko T., Oleksenko V., Shyts A., Popkova O. Extra-linguistic factors and tendencies of activation of military vocabulary in ukrainian mass media. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research.* 12/01-XXV.P. 184–189. URL : http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120125/papers/A_33.pdf.
8. Навальна М. Лексика української газетної періодики початку XXI ст.: джерела поповнення та стилістичне використання. Переяслав-Хмельницький : «Видавництво КСВ», 2018. 350 с.
9. Стишов О. А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця XX ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): автореф. дис. … дра філол. наук: 10.02.01 / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ, 2003. 34 с.
10. Стишов О. А. Особливості суфіксального словотворення неологізмів на позначення осіб у сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць ХнПУ імені Г. С. Сковороди. 2020. Вип. 53. С. 127–140.
11. Стишов О. А. Семантична деривація жаргонізмів у сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження.* Зб. наук. пр. Харківського національного педуніверситету імені Г.С. Сковороди. 2016. № 41. С. 74–84.
12. Таран А. Конкурування номінацій у сучасній українській мові: тенденції стабілізації нової лексики : монографія. Черкаси, 2011. 232 с.

УДК 811.161.2: 81`37

ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ ТА УКРАЇНІЗАЦІЯ АГРОБІОЛОГІЧНОЇ ФАХОВОЇ МОВИ ЗА УМОВ СЯГОДЕННЯ

Меженський В.М., доктор сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник (mezh1956@ukr.net)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Агрономічне та ботанічне називництво пов'язано з використанням рослин для різних потреб та сільськогосподарською діяльністю. З XIX століття почалося наукове опрацювання народних назв рослин, а справжній розквіт української наукової термінологічної роботи відбувся у 1917–1930 рр. У підсумку Інститут української наукової мови уклав і видав понад фахових 30 словників. Проте у 1930-х роках інститут було ліквідовано, науковців-укладачів словників – репресовано, а самі словники – заборонено. Офіційною компанією СРСР стала деукраїнізація всіх ланок науки й освіти, з наступним фізичним знищенням української інтелігенції та власне геноцидом усього українського народу. У 1950-х роках розпочався черговий етап деукранїзації шляхом надаванням переваги російським термінам за принципом мінімальних розбіжностей у термінології. Наслідки тривалої деукраїнізації та зросійщення мови протягом кількох поколінь глибоко вкоренилися, що потребує усвідомленої та наполегливої праці з їхнього подолання. Термінологія повинна розвиватися на національних засадах і традиціях, з очищенням мови від зайвих запозичень.

Сучасні публікації з агрономії та садівництва рясніють назвами рослин, що поширені в російській мові, зокрема "грецький горіх" (замість "*волоський горіх*"), "персик" (замість "*бросквина*"), "кизильник" (замість "*ірга*"), "чорна смородина" (замість "*смородина*") тощо. У побутовій мові циркулюють російські за походженням назви "клубніка" (замість "*полуниці*"), "бояришник" (замість "*глід*"), "рози" (замість "*троянди*") тощо. Невмотивовані росіянізми замість збагачення нашої мови засмічують її, заміщуючи питомі українські назви. В українській мові рослини роду *Vicia* мають відповідну назву – *вика*, проте у Державному реєстрі сортів рослин України їх названо аналогічно до російської мови "горошком", тоді як в українській мові назва *горошок,* або *чина* стосується рослин іншого роду – *Lathyrus.* Українські назви рослин/культур у множині – *буряки, огірки, помідори, порічки, суниці* та інші почали вживати в однині, як це прийнято в російській мові, хоча в однині ці слова позначають лише окремий орган рослини чи рослинну особину. Так само під впливом російської мови рослина "*абрикоса*" перетворилася на "абрикос", хоча в українській мови останнє слово позначає лише окремий плід абрикоси. В українській мові назви плодових дерев вживають в однині: *абрикоса, вишня, груша*, а назви їхніх плодів у множині: *абрикоси, вишні, груші*. Вельми продуктивним в українській мові для позначення плодових рослин є афікс "-ина": *бросквина, журавлина, калина, лохина, малина, ожина, смородина, шипшина*. Отже культуру й саму рослину, яка є різновидом бросквини і має плоди з гладенькою неопушеною шкіркою, доцільніше позначати словом жіночого роду *нектарина,* тоді як *нектарином* варто називати лише її плід. В індоєвропейських мовах назви плодових дерев асоціюються з плодоношенням, жіноцтвом, родючістю, тому такі слова, як правило, відносять до жіночого роду.

Українська мова допускає вільний, гнучкий порядок слів у реченні. Найхарактернішим для неї є прямий, або звичайний порядок слів. Він притаманний науковому стилю української мови, коли узгоджене означення вживається перед означуваним словом (прикметник передує іменнику). Саме так в системі агробіологічної номенклатури утворено двослівні назви сільськогосподарських культур, зокрема: *ведмежий горіх, китайська слива*, *м'яка пшениця, озиме жито, цукрові буряки, ярий ячмінь* тощо. Проте на агробіологічну систему назв, яка базується на назвах культур, сильно впливає ботанічна номенклатура таксонів, унаслідок чого відбувається змішування назв,

що позначають різні об'єкти, тому варто чітко розрізнювати наукові назви таксонів, культономени та звичайні назви рослин. Дехто сприймає назви культур через призму ботанічної номенклатури, довільно змінюючи порядок слів на зворотній, як от: *горіх ведмежий, слива китайська, пшениця м'яка, жито озиме, буряк цукровий, ячмінь ярий,* проте ботанічні назви цих рослин зовсім інші: *ліщина горіхова (Corylus colurna), слива вербова (Prunus salicina), пшениця літня (Triticum aestivum), жито хлібне (Secale cereale), буряк звичайний (Beta vulgaris), ячмінь звичайний* (*Hordeum vulgare*). Таке написання наукових українських назв рослин зі зворотнім порядком слів, спочатку родова назва (іменник), а потім видовий епітет (здебільшого прикметник) є виключенням з прямого порядку слів у науковому стилі української мови. Другим виключенням є застосування зворотного порядку слів в абеткових покажчиках термінів, коли на перше місце ставлять опорне слово словосполуки, а потім залежні від нього слова. Наприклад: ***капуста*** *білокачанна,* ***капуста*** *брюсельська,* ***капуста*** *цвітна,* ***капуста*** *червоноголова* тощо. Агрономи, не обізнані з відмінностями агробіологічної та ботанічної номенклатури, сприйняли зворотній порядок слів абеткового покажчика як відповідник назвам таксонів і почали використовувати ці словосполуки як назви різних видів. Насправді вони є назвами культур, що сформувалися на базі лише одного таксону видового рівня – *капусти городньої* (*Brassica oleracea).* Внутрішньовидову класифікацію сільськогосподарських культур слід здійснювати згідно зі спеціально для цього створеним Міжнародним кодексом номенклатури культурних рослин, який оперує назвами культонів, а не за Міжнародним кодексом номенклатури для водоростей, грибів і рослин, який застосовують для упорядкування назва таксонів.

На початку XXI століття написання назв традиційних культур в наукових публікаціях сільськогосподарського профілю відповідало науковому стилю літературної української мови. Проте упродовж останнього двадцятиріччя явище заміни назв культур назвами, які за формою наслідують видові назви набуло загрозливих обертів. Така неосмислена заміна назв через явища психічної індукції та психічного зараження руйнує систему агробіологічної номенклатури й суперечить нормам наукового стилю. Водночас, у наукових працях біологічного профілю назви культонів і таксонів відповідають прямому порядку слів наукового стилю.

УДК 159.95(100)

ПЕРЦЕПТИВНА АКТИВНІСТЬ ВІДОБРАЖЕННЯ ДІЙСНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Семашко Т.Ф.,
доктор філологічних наук, доцент (semashko.tat@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Навколишній світ представлений кожному в безпосередньо-перцептивній формі різнобарв’ям кольорів, звуків, запахів, дотиків тощо. Звідси, усе, що стосується природи людини та її взаємин із дійсністю, передбачає чуттєву основу, яка постає як постійний зв’язок індивіда з середовищем, людини зі світом, що актуалізується в умовах глобальних викликів. Йдеться про «інформаційний вибух», коли мозок людини сприймає, обробляє, запам’ятовує відомості у величезних масштабах. Відтак, сьогодні індивід дедалі більше стає пасивним споживачем інформації, яка за кількісними параметрами є надлишковою, а за якісними – порожньою, а нерідко і шкідливою.

Феномен природи чуттєвого сприйняття має тривалу історію осмислення. Проблема співвідношення основних категорій, що утворюють відому тріаду «сприйняття – мислення – мова», відома ще з античних часів та пройшла затяжний шлях еволюції на різних етапах

розвитку філософської, психологічної, лінгвістичної тощо думки. У філософії чуттєве сприйняття постає як особлива форма мисленнєвої діяльності, що має складну природу, консолідуючи два щаблі пізнання: чуттєве та раціональне, які співіснують (А. Августин, Арістотель, Г. Гегель, Т. Гоббс, О. Горфункель, Л. Да Вінчі, Д. Дідро, Л. Фейербах та ін.); у психології перцептивне сприйняття потрактовують як активний когнітивний процес, який формує сенсорний рівень пізнання (Дж. Брунер, Дж. Гібсон, Дж. Міллер, Дж. Мур, У. Найссер, Б. Рассел та ін.). Інтерес лінгвістів до результатів мовної об'єктивації чуттєвого сприйняття породжує перцептивність як лінгвістичну категорію (І. Бабій, І. Багмут, В. Власюк, О. Волошина, Н. Вострякова, І. Герасименко, І. Гайдаєнко, І. Ковальська, О. Селіванова, Н. Слухай, О. Снитко та ін.). Мова як один із інструментів пізнання та категоризації навколишнього світу допомагає звести воєдино, обробити й узагальнити всю інформацію, що потрапляє до індивіда через органи чуття; сприяє з'ясуванню способів відображення дійсності в людській свідомості та можливостей відтворення у мові різноманітних аспектів сприйняття.

Процес сприйняття ніколи не відбувається на елементарному рівні, а опосередкований вищим рівнем психічної діяльності, зокрема, мовою. Ми не просто споглядаємо предмети та пасивно реєструємо їх риси: виділяючи й об'єднуючи релевантні ознаки, індивід завжди позначає сприйняті предмети словом, називає їх і водночас глибше осягає їх властивості та відносить до певних категорій. Такі знання мають три основні рівні відображення: сенсорно-перцептивний, рівень уявлень та вербально-логічний, де сенсорно-перцептивний рівень є базовим. Формуючись на початкових ступенях психічного розвитку індивіда, змінюючись, збагачуючись і трансформуючись залежно від вікових параметрів, перцептивний рівень не втрачає свого значення упродовж усього життя особистості [1, с. 21].

Сьогодні не викликає сумніву, що кожна людина потребує класифікації вражень, які надходять із зовнішнього світу, та вибіркової реакції на них. Це закон адаптації й необхідна умова для кодування та організації нових програм діяльності, яку виконують особистісні настанови. Відповідно, будь-який із феноменів навколишнього світу спочатку сприймається органами чуття (ми бачимо, чуємо, відчуваємо тощо), далі логічно осмислюється, після чого відбувається його категоризація та омовлення. У процесі мислення, що охоплює функційні, операційні та мотиваційні механізми, людина оперує образами – цілісною, стійкою системою відчуттів, що існує на основі певних нейрофізіологічних процесів і становить основу мислення, які «несуть» закріплені за ними раціональні знання. Виникнення та становлення образу – складний процес, що розгортається в часі та пов'язаний із селекцією ознак, одні з яких набувають статусу домінантних, а інші – редукуються [2, с. 261]. Розбудова чуттєвого образу, на нашу думку, потребує врахування специфіки когнітивної сфери особистості та психофізіологічних особливостей сприйняття як одного з основних психічних процесів, який активно задіяний у формуванні уявлень і оцінних суджень.

Оскільки процес сприйняття детермінується та контролюється особистісними властивостями психіки суб'єкта, то при сприйнятті того самого об'єкта у свідомості реципієнтів виникають різні образи, зумовлені їх індивідуальними особливостями. Останні визначаються досвідом людини та мають досить прогнозовані та повторювані вияви. Це дає змогу говорити про існування стійких перцептивно-аналітичних блоків, які виконують функцію автоматичної обробки та перекодування інформації, що зумовлює виникнення стереотипізованих форм відображення, які мають характер адаптивних механізмів або автоматичних реакцій.

Зауважимо, що процес переробки інформації при цьому має практичне значення – людині необхідно адекватно оцінити ситуацію та прийняти відповідні рішення. При цьому враховується не тільки особистісний досвід, а також досвід соціально-груповий, засвоєний через традиції, виховання, навчання тощо. Інакше кажучи, ми сприймаємо та розуміємо те, що відбувається навколо нас чи всередині нас, лише тому, що подібна конструкція, утворена з вражень і реакцій, уже зафіксована в нашому досвіді у вигляді певного образу.

У цьому процесі важливим залишається питання щодо вербалізації поняттєвої сфери перцептивного сприйняття в мові, оскільки саме у мові остання отримує своє відображення. Безумовно, такими вербальними засобами, які відтворюють навколишній світ (власне відображають, а не копіюють), є одиниці різних мовних рівнів: звукосимволічного, лексичного, фразеологічного, пареміологічного, синтаксичного, концептологічного, дискурсивного тощо, які виступають елементами глибинних структур свідомості, що описують фрагменти знань людини про світ. Відповідна інформація визначається колективним й індивідуальним досвідом носіїв мови, а також традиціями та стереотипами, що склались у відповідному лінгвокультурному середовищі.

Вивчення мовних стереотипів сенсорного рівня допоможе глибше осягнути закономірності й тенденції розвитку мови у проєкції на людську особистість, сприятиме упорядкуванню результатів внутрішнього рефлексивного досвіду етносу, що, зрештою, уможливить опис його лінгвокультури.

Перелік посилань

1. Костюченко О.В. Роль перцептивної активності в обєктивному відображенні дійсності. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: психологія.* Том 31 (70). № 1. 2020. С. 21–27.

2. Снитко О. С. Образ у процесі кодування, експлікації та сприйняття думки. Інтернет-комунікація в діяльності інститутів сектору безпеки: теоретико-прикладний аспект : [монографія] / О. В. Акульшин та ін.; Нац. акад. Служби безпеки України. Київ, 2013. С. 261–280.

УДК 811.161.2'4'06:355

УКРАЇНСЬКИЙ НОВІТНІЙ ВОЄННИЙ ДИСКУРС: ФУНКЦІЙНІ ВИМІРИ, РЕПРЕЗЕНТАНТИВНА БАЗА

Степаненко М. І.,
доктор філологічних наук, професор (myk141958@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Воєнний дискурс як соціальна й лінгвістична категорія еволюціонує зиґзаґоподібно. Інтерес до нього активізовують реальні події немирного характеру, а пригальмовують стабілізаційні чинники, які неодмінно наспівають після тих або тих пертурбацій і переінакшують суспільний поступ, викликаючи до життя інші модуси суб'єктивної модальности як прогнозовані, неминучі або стихійні, спровоковані мікро- чи макрофрагменти світу, що нас оточує, в усій його багатовимірности. У мирний час воєнний дискурс стає органічним складником інших конкретних репрезентантів дискурсивної парадигми: художнього (твори на воєнну тематику різних хронологійних зрізів), публіцистичного (історичні екскурси, огляди, документування подій, різножанрова комунікація зі свідками перебулого й пережитого тощо), наукового (з'ясування причин розв'язання, перебігу, наслідків збройних конфліктів усередині держави, між окремими державами, на світовому рівні, дослідження міждержавних мілітаризованих конфліктів і под.), розмовного (фольклор як важливе джерело фіксування збіглих подій) і навіть церковного (наповнені мілітаризованим змістом проповіді, ситуативно зумовлені молитви й. т. ін.).

Воєнний дискурс має два основні функційні виміри: 1) самостійна дискурсивна модель із притаманним їй вербалізаційним статусом та 2) синкретична мовна модель, що комплексно віддзеркалює немирні події в їхньому синхронному й діахронному представленні. А все це вдокладнено фокусує мовна картина світу, яка системно й послідовно об'єктивує концептуальну картину світу, наслідком чого є ословеснення того, що

а) вже стало історією, б) відбулося зовсім недавно і в) є викликом часу, злобою дня, конкретною реакцією відрефлексування динамічних процесів сьогодення з притаманним їм ступенем значущости та закріпленою за ними силою вияву.

Кожен із вирізнених мовних феноменів реалізується у вигляді конкретних жанрових модифікаторів, має свою мету, функції, завдання, технологію лінгвалізації, навіть адресата – від окремого суспільного угруповання, етнічної, міжетнічної спільноти аж до цивілізації як стадії суспільного розвитку.

З-поміж іманентних характеристик воєнного дискурсу – передусім антропоцентризм, маніфестований категоріями адресантностита адресатности як базових складників когнітивно-комунікативної моделі «адресант – текст / дискурс – адресат». Осердям, що визначає зміст воєнного дискурсу й детермінує його вербалізаційну процедуру, є воєнна доктрина. Найвиразніший ретранслятор її – опозиція «війна / мир», складники якої експліцитно реалізують притаманне їм первинне значення, унаслідок чого аналізоване протиставлення набуває семантично конкретизованого змісту «організована збройна боротьба між державами, народами / відсутність збройної боротьби між державами, народами». Цій опозиції зазвичай передує інша – «стан ворожнечі між державами, народами / відсутність незгоди, ворожнечі, сварок між державами, народами».

Найважливішим маркером конкретної воєнної події, представленої системною автономною чи синкретичною дискурсивною моделлю, є хрононім (власна назва події). Номінативна структура його може змінюватися відповідно до зміщення акцентів у змістовому просторі доктрини. Це промовисто засвідчують варіантні назви *Велика Вітчизняна війна*, *Друга світова війна*, *німецько-радянська війна* (вересень 1941 р. – вересень 1945 р.) як наслідок дії принципу історіографії, що так само є когнітивною реакцією на інтелектуальні, моральні, правові й інші виклики часу.

Воєнні події, які переживає Україна сьогодні, називають по-різному. Компоненти цієї номінативної парадигми різняться значеннєвими відтінками, що конкретно заманіфестовують специфіку, сутнісні грані аналізованого денотата, та конотативними властивостями, які відображають об’єктивно-суб’єктивні оцінні параметри його. У єдності семантичний і конотативний критерії репрезентують базовану на різнополюсних аргументах когнітивну процедуру сприйняття події та обов’язкового аксіологійного інтерпретування її різними реципієнтами: передусім тими, хто представляє російське військово-політичне керівництво, незаконні збройні формування, хто провокує, ініціює, підтримує, утілює загарбницьку політику Російської Федерації, і тими, хто уособлює українське військово-політичне керівництво, випрацьовує стратегію і тактику боротьби з цією насильницькою політикою, засуджує її, захищає свою землю від нападників. Характеризовану аксіологійну розбіжність яскраво демонструє опозиція «військова операція (суб’єкт Російська Федерація) / війна (суб’єкт Україна)»: *спеціальна військова операція* [Радіо Свобода, 17.11.2022], *російська «спеціальна військова операція» в Україні* [Еспресо, 15.09.2022] / *війна **р**осії проти України* [Українська правда, 27.02.2022], *російсько-українська війна* [Європейська правда, 15.09.2022], *повномасштабна війна проти України* [Гордон, 19.03.2023], *путінська війна* [Укрінформ, 04.12.2022]. Аналізований розряд доповнюють численні пейоративно забарвлені номінування, як-от: *війна з російською педерацією* [Електронні петиції, 16.08.2022], *україно-кацапсько-москальсько-рашистська війна* [Yt, 09.03.2022].

Новітній український воєнний дискурс опертий на багаті традиції, які своїм корінням сягають Київської Русі, кількавікових національно-визвольних змагань, козацької республіки, Першої світової війни, Другої світової війни, й водночас наділений специфічними властивостями, що стосуються пов’язаних темпоральними, причиново-наслідковими та іншими відношеннями компонентів (суб’єктів, учасників, подій, явищ, фактів…) опозицій «стан ворожнечі між державами, народами / відсутність незгоди, ворожнечі, сварок між державами, народами» та «організована збройна боротьба між державами, народами / відсутність збройної боротьби між державами, народами», а саме: денотативної структури поняття «сучасні воєнні дії в Україні», маркерів воєнної ідеологеми,

чисто номінативних і конотативних (пейоративних, меліоративних, пейоративно-меліоративних) критеріїв ідентифікування описуваної події.

070:355.01(477)

ДОТРИМАННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Адамчук Н. В., кандидат філолологічних наук, доцент (naridna@gmail.com)
Національний університет біоресурсіві природокористування України, м. Київ

Уже понад рік через повномасштабне вторгнення Росії Україна перебуває в епіцентрі світової уваги. Медіапростір сьогодні наповнений журналістськими матеріалами, часто з діаметрально протилежними думками та висновками, які вимагають, з одного боку, швидкого реагування і медійників, і суспільства загалом, а з іншого – вдумливого аналізу, серйозного фактчекінгу, вчасного зворотного зв'язку.

Так, ми навчилися значно краще розпізнавати кремлівську пропаганду, швидше викривати маніпуляції, активніше боротися за чистоту інформаційного простору. Проте з кожним днем з'являється все більше викликів для журналістів, які стикаються з новими ситуаціями, коли працюють у зоні бойових дій, висвітлюють трагічні події, що іноді потребує певного перегляду сформованих у мирний час засадничих принципів професії. На журналістиці лежить основний тягар соціальної і моральної відповідальності, адже медіатизація війни – системне явище, і в момент загрози для суспільства (держави), професійний журналіст не може стояти перед альтернативою: бути учасником (прихильником) чи залишатися осторонь, бути «над битвою» [3, с. 299].

Проблеми етичності журналістської діяльності й дотримання професійних стандартів набувають особливої актуальності під час війни, адже в таких умовах інформаційний простір дуже стрімко формує вектор суспільних думок і поглядів. Варто зауважити, що серйозна дискусія довкола цієї проблеми розгорнулася в журналістському середовищі ще задовго до повномасштабного вторгнення російських військ в Україну. Окремі медіаексперти та журналісти-практики висловлювали думки про те, що вітчизняні медіа не можуть бути нейтральними та незаанґажованими спостерігачами несправедливої та жорстокої війни, що ведеться на території нашої держави. А позаяк журналістика не завжди є об'єктивною й поза війною, то в ситуації оборони країни від ворога, який порушує всі закони і принципи ведення війни, можна іноді також «відступити від правил». Про небезпеки такого шляху застерігає медійників Андрій Куликов, голова Комісії з журналістської етики, переконуючи, що журналістські стандарти під час війни такі ж, як і за мирних умов, і «зводяться до кількох дій: дізнаватися факти, з'ясовувати, що вони означають, і говорити правду, хоч якою на позір шкідливою на той момент вона є» [2].

Працюючи в надзвичайно складних умовах військової агресії, сьогодні журналісти стикаються з багатьма внутрішніми і зовнішніми викликами, зокрема через проблеми з доступом до інформації, неможливість вчасно отримати відповіді на запити, відсутність звичних джерел і тем, зростання психологічного і фізичного навантаження. З іншого боку, саме зараз для вітчизняної журналістики – зірковий час, адже українські медіа часто слугують прикладом для іноземних медіа, які далеко не завжди дотримуються задекларованих принципів і демонструють забагато пафосу замість реального дотримання стандартів. Зокрема, багато питань виникало щодо матеріалів закордонних журналістів з людьми, які перебували у стані стресу. Різниця між вітчизняними та іноземними ЗМІ тут полягає в тому, що для українських медіа головне – документування подій війни, а не постановка «заради емоцій». За таких умов «скидання з п'єдесталу західної журналістики накладає потребу суб'єктності української журналістики, появи її голосу на міжнародному рівні» [1].

Війна в Україні поставила багато нових викликів перед журналістикою як фахом і всіма, хто причетний до медіасфери. Сьогодні українські медіа докладають максимум зусиль, щоб подолати ворога на інформаційному фронті і зберегти свободу слова. Це величезна відповідальність, але попри всі небезпеки й обмеження, це ще й те «горнило, в якому кується нова українська журналістика» [1].

Перелік посилань

1. Адамович Н. Чи змінює війна стандарти журналістики, або Як писати про російські звірства, воєнні злочини й геноцид. URL: https://zmina.info/articles/ukrayinskij-zhurnalistyczi-treba-perestaty-kompleksuvaty
2. «Журналістські стандарти під час війни нічим не відрізняються від стандартів часів миру» – Куликов. URL: https://hromadske.radio/project-news/zhurnalistski-standarty-pid-chas-viyny-nichym-ne-vidriznyayutsya-vid-standartiv-chasiv-myru-kulykov
3. Кость С.А. Журналістика і війна: навч. посібник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. 414 с.

УДК 070:502

ЕКОЖУРНАЛІСТИКА ЯК НОВИЙ НАПРЯМ СУЧАСНИХ МАСМЕДІА

Шинкар Т.С., канд. філол. наук, доцент, викладач кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання, Університет Григорія Сковороди в Переяславі; магістрант кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (tatianapanechenko@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування, м. Київ

Розвиток екологічної політики та журналістики розпочався з діяльності американської журналістки та письменниці Рейчел Карсон, яка виявила забруднення довкілля хімікатами та досліджувала цю проблему впродовж багатьох років. Висновки були опубліковані в книзі «Безмовна весна». Представники хімічної промисловості намагалися перешкодити виходу книги, скуповуючи тираж. Та попри це видання стало бестселером. Розслідування американки мало значний вплив на людство. Саме тоді почали з'являтися природоохоронні громадські ініціативи. Незважаючи на те, що екологія нині є актуальним питанням, вона все ще не змогла посісти одне з найважливіших місць у ЗМІ. Журналісти повинні не лише звертати увагу на певну екологічну проблему, а й аналізувати її, здійснювати пошук можливих шляхів вирішення цих проблем та спонукати людей відповідно діяти в конкретних ситуаціях. Тому робота журналіста, який займається екологічними темами, потребує відповідної підготовки.

Актуальність розвідки полягає в тому, що вивчення екологічної журналістики на сучасному етапі розвитку соціуму є вкрай важливим через споживацьке ставлення людини до довкілля та негативні наслідки науково-технічного прогресу. У порівнянні з життям планети життя людини має короткий час існування, та незважаючи на це вона продовжує здійснювати агресивне для природи втручання, збільшуючи спектр проблем, висвітленням та дослідженням яких займається екожурналістика.

Мета дослідження – з'ясувати сутність поняття «екологічної журналістики».

Завдання дослідження – окреслити поняття «екологічна журналістика» та її функції в контексті; визначити роль екологічних журналістів у сучасному світі; проаналізувати праці вітчизняних науковців з екожурналістики.

Екологічна журналістика – це новий напрям журналістики як фаху, теоретичну основу якої створювали відомі науковці – Д. Прилюк [8], А. Москаленко [4] та інші. Сучасні

українські журналістикознавці О. Бєляков [1], Д. Олтаржевський [5–6], І. Марушкіна [3], М. Хилько [2] успішно продовжують розвивати напрямок масовоінформаційної діяльності.

Серед запропонованих визначень поняття «екожурналістика» є більш важливі й менш важливі. На думку низки дослідників, поняття *«екологічна журналістика»* в широкому спектрі стосується будь-якої журналістики. Це тому, що навколишнє середовище є складною системою, де люди, жива та нежива природа мають різні взаємовідносини. При аналізі якої-небудь економічної, соціальної чи іншої проблеми журналіст неминуче виходить на екологічну проблематику. І навпаки – звертаючись до екологічних проблем, мас-медійник досліджує вплив на навколишнє середовище, що незмінно приведе до інших аспектів цього впливу: економічного, політичного, соціального, медичного, етичного.

Коли йдеться про «екологічну журналістику», то можна сказати, що як глобальні, так і локальні екологічні проблеми не завжди однорідні. Предметом такої журналістики є не лише проблеми, а й вжиті екологічні заходи. Екологічна журналістика – це сфера журналістських заходів, спрямованих на висвітлення глобальних катастроф, зокрема ядерної, забруднення навколишнього середовища хімікатами, отруйними відходами та інших видів шкідливого виробництва. Як наприкінці XX-го століття, так і нині дослідники стверджують, що природні ресурси знаходяться під загрозою самознищення.

Проблеми навколишнього середовища вимагають від ЗМІ великої відповідальності, глибоких знань і пропагування дбайливого ставлення до невичерпних багатств природи. Екологічна журналістика має донести ідею необхідності нового ставлення до навколишнього середовища. Тільки спільними зусиллями можна зупинити людство від руйнування і загибелі планети.

Відображення екологічних проблем також є питанням демократії. Багато з них є прямим відображенням політики та економіки: наприклад, зберігання та знищення хімічної зброї, промислове та радіаційне забруднення, економічна ситуація в суспільстві. Раніше, зокрема за часів Радянського Союзу, доступ людей до інформації про стан навколишнього середовища завжди був мінімальним. Після низки екологічних катастроф, найвідомішою з яких була Чорнобильська, громадськість почала недовіряти офіційній інформації, адже уряд приховав правду. Більш достовірною була інформація, отримана журналістами з неофіційних джерел. Зрозуміло, що державні та комерційні організації завжди будуть намагатися захистити свої інтереси та приховати інформацію, яка виставляє будь-яку владу в невигідному світлі, але в зрілому демократичному суспільстві існують механізми подолання таких тенденцій. ЗМІ є одним із інструментів побудови демократичного суспільства.

Поняття *«екожурналістика»* відносно молоде для світового та українського суспільства. Тим не менш, професійні екожурналісти сьогодні дуже затребувані вітчизняними ЗМІ.

Екологічна журналістика – це галузь журналістської діяльності, спрямована на висвітлення глобальних проблем, таких як запобігання ядерній катастрофі, забруднення навколишнього середовища відходами хімічної промисловості та інших видів виробництва, які завдають шкоди життю людей. Як зауважує О. Бєлякова, «екологічна журналістика – це висвітлення питань, пов’язаних зі здоров’ям, економікою, природними ресурсами, різноманітними науковими дослідженнями». За іншим, більш вузьким визначенням, екологічна журналістика – це безперервне та послідовне висвітлення екологічних проблем як глобального, так і локального характеру, причому предметом такої журналістики є не лише проблеми, а й позитивні приклади у сфері використання навколишнього природного середовища [1, с. 150].

Деякі науковці стисло пояснюють поняття *«екологічна журналістика»*, оскільки в результаті ретельного аналізу різноманітних економічних, соціальних чи інших проблем майже завжди вирішуються екологічні питання. І навпаки, розв'язуючи будь-яку екологічну проблему як галузь знань, будь-який захід, пов'язаний із впливом на навколишнє середовище, обов'язково включає в себе розгляд інших аспектів цього впливу: економічного, політичного, соціального, етичного. Слід зазначити, що О. Бєляков є одним із перших дослідників, які почали розвивати екологічний напрямок журналістики в Україні.

Як зазначає М. Хилько, стала частиною культури і навіть політики завдяки інтелігенції, яка активно просувала рух у маси [2]. Ця група людей не тільки пішла шляхом природоохоронців, а й поділилася своїм баченням ідеально чистого світу. У своїх наукових працях науковець ретельно вивчав це питання і розділив термін «природа» на два значення: «Поняття природи має два значення: «природа в чистому вигляді» й «інша природа», видозмінена людиною, включена в системи, суспільні відносини, олюднена природа» [2, с. 102].

Праця еко-журналіста – це велика моральна відповідальність, особливо за те, як буде «представлена екологічна інформація, оскільки висвітлення недостовірної чи перекрученої інформації у мас-медіа може спричинити серйозні кризові ситуації у місцях виникнення проблем із навколишнім середовищем, дезорієнтувати, залякати чи відвернути увагу населення від більш нагальних питань; може стати причиною виникнення соціальної напруженості та позбавити населення можливості реалізувати свої права на участь у прийнятті екологічно значущих рішень» [5, с. 45].

Поняття екологічної інформації наведено в Орхурській конвенції ООН, у статті 2 якої зазначено, що екологічна інформація – це будь-яка письмова, аудіовізуальна, електронна чи інша матеріальна інформація про стан навколишнього середовища (стан атмосфери, повітря), стан води, ґрунту, землі, ландшафту та природних об'єктів, біологічне різноманіття та його компоненти, у тому числі генетично модифіковані організми та взаємодія цих компонентів); плани та програми, які можуть вплинути на певні частини навколишнього середовища, аналіз витрат та наслідків екологічних питань; тією мірою, якою на здоров'я та безпеку людей, умови їх проживання, стан культурних об'єктів і будівель впливає або може вплинути стан компонентів навколишнього середовища [7].

Отже, екологічна журналістика – це не лише сфера журналістської діяльності, а передусім відображення екологічних проблем в Україні та світі для широкого загалу. Екологічна особливість роботи полягає в тому, що засоби масової інформації вимагають великої відповідальності, глибоких знань і пропаганди раціонального та бережливого використання природних ресурсів. Екологічна журналістика має донести до населення, до кожної особистості гіпотезу нового, розумного підходу до довкілля.

Література:

1. Бєляков О. Сучасні проблеми розвитку екологічної журналістики в Україні. *Культура народов Причерноморья*. 2001. № 22. С. 149–152.

2. Крисаченко В.С., Хилько М.І. Екологія. Культура. Політика: Концептуальні засади сучасного розвитку. Київ : Знання, 2001. 598 с.

3. Марушкіна І., Алексєєва Є., Залізняк Ю., Аметов Ф. Як писати про екологію в нових медіа: посібник. Львів : Варіанти, 2017. 52 с.

4. Москаленко, А. З. Вступ до журналістики. Київ : Школяр, 1997. 298 с.

5. Олтаржевський Д. О. Висвітлення екологічної тематики на сторінках сучасної української преси (засади, проблематика, досвід, жанрові форми та мовностилістичні прийоми) : дис...канд. філол. наук. Київ, 2004. 196 с.

6. Олтаржевський Д. О. Екологічна тематика на сторінках українських Інтернет-видань // Актуальні питання масової комунікації. Київ. 2002. Вип. 3. Ч. 2. С. 18-21.

7. Орхурська конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища 1998 р. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main.

8. Полюк Д. Теорія і практика журналістської творчості : проблеми майстерності. Київ : Вища школа, 1983. 279 с.

УДК 316.776

ЖУРНАЛІСТИКА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Балалаєва О.Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(o.balalaieva@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

З появою концепції сталого розвитку дослідники в галузі соціальних комунікацій порушили питання про концепцію журналістики сталого розвитку. Стала журналістика – це журналістика, яка задовольняє інформаційні потреби сьогодення без шкоди для майбутніх поколінь задовольняти власні потреби в інформації [1]. Сталий розвиток передбачає економічне зростання, соціальну рівність і захист навколишнього середовища. Дослідники зауважують, що з метою усунення екологічного дисбалансу та сприяння адекватному реагуванню на зміни клімату потрібні зміни у підході до вирішення проблем забезпечення доступу до продовольства, води, енергетики, освіти, охорони здоров'я. Проте у висвітленні внутрішніх проблем розвитку, поза увагою часто залишають екологічний аспект.

На думку Л. Талерта, концепція сталої журналістики походить від двох сучасних криз сталого розвитку: кризи сталості суспільства, зумовленої зміною клімату, бідністю, нерівністю та збройними конфліктами, і кризою сталості власне журналістики, зумовленою зменшенням довіри до масмедіа, дезінформацією, клікбейт-журналістикою тощо [2]. Суспільство потребує журналістики, яка висвітлює проблеми сталого розвитку, і майбутнє журналістики як практики і бізнесу залежить від її здатності розвиватися в цьому напряму. З іншого боку, зміни мають торкнутися власне журналістики, що переживає кризу. Науковці наполягають: «якщо є підстави стверджувати про скорочення сумнівних форматів новин, це слід виводити з принципів прав людини (інформаційна анонімність, конфіденційність тощо) та екологічних принципів (охорона екосистем Землі)» [1, с. 9]. І закликають журналістів серйозно поставитися до необхідності культивувати екологічно-етичний режим роботи з урахуванням соціальних зобов'язань щодо мінімізації негативних екологічних наслідків, як-от: шкідливі викиди вуглецю, пов'язані зі споживанням енергії, відходами від виробництва паперу тощо. Початок має бути закладено на рівні реформування освітніх програм з журналістики.

На думку дослідників, сучасні форми професійної журналістики, які дотримуються звичайної діяльності й організаційно та дискурсивно не змінюють свою парадигму до актуальних світових умов – підривають можливість майбутніх поколінь задовольняти потреби в журналістській інформації. Якщо журналістика хоче бути соціально та екологічно актуальною для громадськості, наполеглива робота щодо трансформації має починатися вже сьогодні. Значимість медіа для сталого розвитку зумовлює зміни і в журналістській освіті. Науковці підкреслюють нагальну потребу інтегральних дослідницьких перспектив, водночас експерти в галузі журналістської освіти порушують питання щодо необхідності суттєвих змін у підготовці журналістів, внесення до програм підготовки курсів (модулів) з проблем сталої журналістики.

Перелік посилань

1. Berglez, P., Olausson, U. & Ots, M. (2017). What is sustainable journalism? An Introduction. In: P. Berglez, U. Olausson, & M. Ots (eds.), *What is Sustainable Journalism? Integrating the environmental, social, and economic challenges of journalism.* New York: Peter Langhttps. DOI: 10.3726/b11462.

2. Tallert, L. (2021). From Traditional Journalism to Sustainable Journalism. Global Investigative Journalism Network. Retrieved from: https://gijn.org/2021/05/13/from-traditional-journalism-to-sustainable-journalism.

УДК 821.161.2.09-94 Гончар:94(477)"2022-..."

ВОЄННІ СТОРІНКИ ДІАРІУША ОЛЕСЯ ГОНЧАРА В КОНТЕКСТІ МОВНО-АКСІОЛОГІЙНОЇ ПАРАДИГМИ СУЧАСНИХ ВОЄННИХ ПОДІЙ В УКРАЇНІ

Степаненко Н. С.,
кандидат філологічних наук, доцент
(stepanenkoninast@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Авторитетним джерелом дослідження минулого є діаріуші, які, зрозуміло, не позбавлені суб'єктивності, отже, не можуть правити за істину в останній інстанції. Призначення щоденників інше – вони постають як альтернативна версія оцінки подій, фактів, явищ, людей, суспільства загалом. Важливим є те, хто фіксував перебуле, яка його участь у всьому, що відбувалося, який його авторитет у суспільстві. Зміст діаріушів різний, отож і амплітуда відголосу їх у соціумі різнотональна.

Важливою подією в духовному житті українського народу став вихід у світ «Щоденників» О. Гончара (див.:[1]). За вміщеними в них відомостями, слушно зауважує М. Степаненко, «виструнчуються цілі культурні епохи і їхні прапірні постаті … Кожна з нотаток – цікава, пізнавальна, корисна, вона нікого не лишає байдужим, спонукає до роздумів і благородних дій. Такими є записи не лише про людей як творців цивілізації, а й про розмаїття світу, що їх оточує.., точніше – про панування довкіл живої і неживої природи, що приносить задоволення, окрилює, надихає на зодчість, і дисгармонії, що гнітить, заважає нести добро, відриватися від сірої буденщини й підніматися на високі щаблі прогресу» [2, с. 11]. Тритомна праця видатного письменника опинилася під прискіпливим оком дослідників, передусім літературознавців, мовознавців, істориків (В. Абліцов, В. Галич, О. Галич, С. Ігнатьєва, М. Степаненко, М. Наєнко, П. Кононенко, Я. Гоян, В. Пащенко та ін.).

Осібне місце в «Щоденниках» О. Гончара займають воєнні сторінки. Основний зміст їх – аксіологічне інтепретування окремих подій Другої світової війни її учасником, якому довелося пройти складний бойовий шлях, застереження умудреної досвідом людини, спрямовані на те, аби страшні лихоліття, що випадали на долю багатьох народів, не повторилися. До посилів і закликів Голови Українського республіканського комітету захисту миру, члена Всесвітньої Ради Миру, автора великих епічних полотен на воєнну тематику («Прапороносці», «Людина і зброя», «Циклон», «Земля гуде») прислухалися, їх цінували й тиражували, що зіграло неабияку роль в утвердженні миру на землі.

Досліджуваний дискурс представлений двома діарійними форматами: 1) чітко хронологізовані системні нотатки та 2) асистемні фіксації різних років. Перший формат – 230 мінідискурсів – охоплює темпоральні рамки 06.1943 р. – 12.11.1945 р. й вирізняється особливістю структури. Її визначає насамперед змістове обрамлення. Своєрідним розлогим вступом до аналізованого формату є запис, датований червнем 1943 року, у якому молодий воїн, учорашній студент оцінює з позиції свого досвіду німецько-радянський конфлікт. Цей текст – згусток тривожних думок і зболених розмислів не одного тижня і не одного місяця: «*Через три дні буде два роки*, *як почалася війна. Два роки*, *а скільки страждань*, *скільки мук та поневірянь для народів*! *Чи буде коли оцінено все безглуздя й злочинство цієї бойні*…» [1, т. 1, с. 9]. Емоційна розповідь перегукується із сучасними реаліями, пор.: «*Міста*, *красені України*, *перетворені в гори цегли і попелу … Харків… – це новий Вавилон … Сім'ї зруйновані, щастя немає, жорстока кривда панує над людьми*» [1, т. 1, с. 9 – 10]. Чинили звірства різні суб'єкти [німці (фашисти) – росіяни (рашисти)] і в різні періоди історії, а наслідки вражали свою жорстокістю та цинізмом світ тоді й не перестають його подивовувати тепер. Завершує хронологізований системний виклад «Письмо к американському солдату», що є за жанром подячливо-застережним дискурсом. Його зміст, аксіологічні модуси, а особливо футурологічні інтенції послідовно накладаються на матрицю натеперіщнього дня: «*Война*

кончилась, *но враги у нас найдутся*. *Они махнут рукой на кровь*, *пролитую нашими народами*. *Они попытаются снова поджечь мир*, *добытый нами*, *солдатами*. *И пусть мы снимем военную форму и разъедемся по своим местам как штатские люди*, *все равно мы должны зорко смотреть за такими негодяями*, *равнодушными к человечеству*…» [1, т. 1, с. 118].

Змістовими домінантами аналізованого дискурсу є топоніми. Вони відтворюють місце перебування автора нотаток і визвольний шлях однієї з армій. Пропріативний ряд структурують макро- й мікрохороніми (*Україна, Донбас, Правобережжя, Молдова, Румунія, Чехословаччина, Словаччина, Угорщина, Австрія*), астіоніми (*Полтава, Харків, Кіровоград, Київ, Рівне, Рибниця, Флорешти, Арад, Прага, Будапешт, Відень, Мадьяровар, Мор*…), комоніми (*Карлівка, Федорівка, Калинівка, Соколівка, Зелені Кошари, Гейзельберг*…). Аксіологічно-семантичними центрами є конструкції, що характеризують за різними ономасіологічними ознаками денотат «війна». Важливу текстотвірну роль відіграють атрибутивні компоненти, репрезентовані прикметниковими лексемами з виразно експлікованим оцінним значенням, напр.: «*Вчера передняя повозка подорвалась на мине. Из 8-ми человек остался один невредим. Из строя вышли все офицеры и командиры расчетов, Владимирову оторвало ногу … Один я остался со своей осиротевшей ротой. Дождь, тоска, у него мать дома и невеста Рая.* ***Проклятая война****!*» [1, т. 1, с. 60]. Ця манера оповіді властива й сучасному воєнному дискурсові.

Найспецифічнішою ознакою хронологізованого системного дискурсу є його російськомовне оформлення: 219 нотаток написано російською, 10 – українською, 1 – і тією, і тією мовами. Спостережено й таке явище, як українськомовна інтертекстуальність. У діарійній нотатці від 10 лютого 1945 року наведено зворушливі, пересипані діалектизмами витяги з листів Хаєцькому від дружини [1, т. 1, с. 64], який «умер в медсанбате» [там само]. Послуговування майбутнього майстра слова російською мовою можна пояснювати різними причинами. Не варто, однак, забувати дуже важливої речі: іншої мови воєнна сфера в радянську добу не мала й не визнавала.

Перший запис мирного часу – 20 березня 1946 року – і всі наступні нотатки, остання з яких датована 9 липня 1995 року, подано по-українському. О. Гончар сповна присвятив своє творче життя рідній мові, яка, за його визначенням, – «голос українського народу (05.05.1984), слово Тарасове, слово Лесине (24.02.1986), така прекрасна і така нещасна (10.02.1987), одна з найкращих європейських мов (29.09.1989)» [2, с. 158].

Нехронологізований асистемний воєнний дискурс (1946 – 1995 рр.) репрезентований двома тематичними блоками: 1) мемуаристика – актуалізація пережитого під час Другої світової війни і 2) синхронне порушення і розв'язання проблем, пов'язаних із загрозою нової війни. Для таких діарійних нотаток характерним є синтез художності, публіцистичності, а подеколи й науковості. Організована збройна боротьба між державами, суспільними класами, тобто війна, за дефініційно-щоденниковою формулою-версією О. Гончара, – «нудотний сморід газів і вибухлих мін» [1, т. 2, 18.10.1975], «жахлива річ», яка «нічого не доводить» [1, т. 1, 22.04.1960], «виплід людських пристрастей і розуму (якщо можна назвати розумом те, що сталося)» [1, т. 2, 17.04.1986]. Ця мовно-аксіологічна манера тлумачення і вербалізації поняття «війна» наскрізно пронизує сучасний воєнний дискурс.

Перелік покликань

1. Гончар О. Щоденники : у 3-х т. / упоряд, підгот. текстів, ілюстр. матеріалу В. Д. Гончар. Київ : Веселка, 2008. Т. 1. 456 с. ; Т. 2. 608 с. ; Т. 3. 648 с.
2. Степаненко М. І. Світ в оцінці Олеся Гончара: аксіосфера щоденникового дискурсу письменника. Полтава : ПП Шевченко Р. В., 2012. 284 с.

УДК 070:355.01

ЖУРНАЛІСТИКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Чумак Т.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент (tchumak27@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Журналістика здійснює зростаючий вплив на долю людства, і це наочно підтверджується в епоху формування глобального інформаційного простору. Особливо нині, від останньої чверті XX століття і дотепер, коли журналістика увійшла в період потужних перетворень. Наразі цілком очевидно, що професія журналіста істотно змінюється. Отже, обговорення проблем, котрі постали перед журналістикою, та пошук шляхів подолання кризових явищ у нашому суспільстві є наразі досить актуальними та важливими.

Однією з найголовніших проблем, з якими стикається журналістика сьогодення, як зазначає О.Пархітько [1], є втрата довіри до традиційної журналістики з боку цільової аудиторії. Другою значною проблемою слід назвати неухильне прискорення темпів роботи, що призводить до ремісництва, яке підмінює творчий підхід. Журналісти починають відмовлятися від складних форм та не намагаються шукати цікаві ідеї, віддаючи перевагу шаблонним рішенням. Третя проблема полягає в тому, що сучасна журналістика все більше відхиляється від журналістських стандартів. Найбільша небезпека тут полягає у фактичному розмиванні кордонів між працею журналістів, блогерів та користувачів соцмереж.

Коли ми говоримо про війни останнього десятиліття, ми маємо на увазі війни, в яких задіяні зовсім інші механізми. Український Майдан почався з допису у фейсбуці, арабська весна почалася з Фейсбуку, соцмережі стали інструментом координації, поширення інформації. І почасти вони поділили суспільства на різні табори. Соцмережі наразі існують разом з телебаченням, газетами та радіо. Це медіа, які працюють без фільтрів. Там може бути і правда, і неправда, і відверта пропаганда. Водночас соцмедіа – це медіа, з якими треба рахуватися.

Під час висвітлення воєн змінилися самі соцмережі. Якщо в XX столітті переможець у війні наполягав на своїх умовах, зараз не зовсім так. У президента країни-агресорки мета війни в Україні – не перемога. Він хоче, щоб його наратив переміг. Соцмережі – це процес наративів. І тому журналіст має бути ще більш професійним. З цього приводу журналіст С.Рахманін зауважує: «Безумовно, соціальні мережі стали впливати на суспільство і на журналістику набагато сильніше, ніж це було раніше. Це по-перше. Що стосується соцмереж впливу на прошарки і на класи, то я б сказав так: соцмережі впливають на тих, хто впливає на громадську думку. І ось саме це використовується як інструмент тими, хто в гібридній війні, в комерційних інтересах намагається використовувати лідерів громадської думки. А від них залежить те, наскільки ця гра вдається чи ні. Можна заштовхнути будь-яку брехню, будь-яку пропаганду, будь-яку агітацію, будь-який комерційний чи політичний інтерес, приправивши його емоцією. Гнів – найбільш затребувана емоція в соцмережах. Талановито написавши гнівний пост, ти збираєш тисячі лайків за годину, не замислюючись. Це інструментарій» [2].

Під час збройних конфліктів, чи то внутрішніх, чи то міжнародних, роль засобів масової інформації набуває особливого значення. Слід зауважити, що під час війни фактично відсутні організації громадянського суспільства, які могли б контролювати органи влади та збройні сили, а отже, журналісти стають головним (якщо не єдиним) джерелом неупередженої та об'єктивної інформації. Наслідком стало те, що сьогодні для багатьох представників масмедіа військова журналістика перетворилася на небезпечну професію, яка вимагає бути в центрі подій – поряд із насильством, смертями, – ризикуючи власним життям, адже в зоні збройного конфлікту здоров'я і життя журналіста може піддаватися великій небезпеці. З одного боку, журналісти можуть впливати на припинення війни, публікуючи факти гуманітарних катастроф та насилля і привертаючи увагу міжнародної спільноти, з іншого – журналістів можуть також використовувати для подальшої ескалації конфлікту.

Життя журналістів у такому разі перетворюється на розмінну монету – від банального викупу до показової страти задля терору. Документи, які посвідчують належність до журналістського співтовариства, інколи використовуються для прикриття іншої діяльності – як наслідок, ми маємо підозріле ставлення до журналістів з боку військових [3].

Широкомасштабна війна Росії проти України поставила перед медійною спільнотою багато нових викликів. Зокрема, це стосується і різних аспектів роботи журналістів в умовах воєнного стану. Нині у ЗМІ з'явилися рекомендації щодо інформації, яку не можна розголошувати в медіа під час воєнного стану та рекомендації для журналістів від Управління зв'язків з громадськістю ЗСУ. Комісія з журналістської етики також підготувала рекомендації щодо вживання стилістично забарвленої лексики в журналістських матеріалах про війну та рекомендації, які стосуються висвітлення загибелі людей під час війни.

У березні – травні 2022 року Комітет Міністрів Ради Європи ухвалив нові рекомендації, які стосуються впливу цифрових технологій на свободу вираження, висвітлення в медіа виборчих кампаній, якісної журналістики у цифрову еру і боротьби з мовою ворожнечі. Зокрема, рекомендація CM/Rec(2022)16 Комітету Міністрів державам-членам щодо боротьби з мовою ворожнечі закликає уряди розробити комплексні стратегії для запобігання і боротьби з мовою ворожнечі, зокрема шляхом ухвалення ефективної законодавчої бази і впровадження відповідним чином вивірених і пропорційних заходів. Роблячи це, національним органам влади слід ретельно збалансувати право на приватне життя, право на свободу вираження поглядів і заборону дискримінації. Оригінальний текст Рекомендації доступний за посиланням [4].

Україна отримала широкомасштабну підтримку у протидії російській військовій агресії та пропаганді на медійному фронті. Географія підтримки широка: до списку тих, хто бореться з російською пропагандою, котра загрожує усьому світові, входять представники і представниці медіаспільнот понад 35 країн із Європи, США, Канади, Японії. Ця підтримка різнопланова та різностороння: збір грошей для українців, блокування російської пропаганди, трансляція українських каналів, благодійні концерти, відкриття українських радіостанцій. Ситуацію в Україні висвітлюють близько 8500 акредитованих іноземних журналістів та журналісток. Їх кількість постійно збільшується, а медіаакції збирають кошти в сумі сотень мільйонів євро на допомогу Україні. Завдяки увазі міжнародної медіаспільноти до війни в Україні та її наслідків, до героїчного опору українського народу, численним репортажам, телерадіомарафонам, благодійним концертам та іншим акціям, що транслюються по всьому світі, вдається не тільки розповідати про ті катастрофічні збитки та руйнування, що зазнає Україна, але й об'єднувати світ навколо протидії війні, відновленню деокупованих українських територій та захисту миру на планеті.

Отже, висвітлення воєнних дій – одне з найскладніших завдань для будь-якої журналістської організації або журналіста, і не тільки через небезпеку для здоров'я і життя репортера. Дуже складно оцінювати й зважувати уривчасту та суперечливу інформацію, з'ясовувати, що саме відбувається, і подати об'єктивну картину подій, особливо якщо мова йде про рідну країну самого репортера. Основним ресурсом для тих, хто готується до небезпечного відрядження або передбачає своє перебування в нештатних ситуаціях, був і залишається досвід попередників. Поведінка кожного кореспондента в гарячій точці – справа не тільки його особистої безпеки, але і безпеки колег, на яких може позначитися його нерозважливість або прагнення продемонструвати свої переваги. Важливо знати, як правильно поводитися і як виконувати завдання в таких умовах.

Перелік посилань

1. Пархітько О. В. Проблеми сучасної міжнародної журналістики: http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/20039.

2. Три розмови про медіа: журналістика і війна. Ін-т ресурс: https://hromadske.ua/posts/zhurnalisti-na-viini.

3. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. Київ : «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с.

4. Рекомендації Комітету Міністрів РЄ, що стосуються якісної журналістики у цифрову епоху. Ін-т ресурс: https://www.nrada.gov.ua/natsionalna-rada-oprylyudnyuye-4-rekomendatsiyi komitetu-ministriv-rye-shho-stosuyutsya-yakisnoyi-zhurnalistyky-u-tsyfrovu-epohu/.

УДК 378.4:811’26

АКТУАЛЬНІСТЬ МОВНОГО ПИТАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ШИШКОВА Л.С., старший викладач (l.shyshkova@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Сьогодні український народ живе у реаліях воєнного часу. Метою розв’язаної російською федерацією війни є знищення соціально-економічного устрою України, усього, що є і називається українським. Стало очевидним те, що маскувалося століттями, – бажання росіян знищити разом із мовою культурне національне обличчя українців. Стало очевидним те, що раніше сприймалося як патетика, – мова – зброя, мова – ідентифікатор нації.

Однією із складових національної безпеки є утвердження української мови як державної. 25 квітня 2019 року Верховною Радою був ухвалений довгоочікуваний Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який є своєрідним планом дій із упровадження української мови у суспільний простір.

Розділ V Закону регулює, зокрема, застосування української мови як державної у сферах освіти, науки (статті 21, 22 відповідно). Закон визначив, що мовою науки та освітнього процесу в закладах освіти є державна мова.

Розділ ІІ Закону встановлює вичерпний перелік посад, обіймати які можуть лише особи, що мають документ-підтвердження щодо вільного володіння державною мовою.

З огляду на вищезазначене можна стверджувати, що гуманітарна компонента підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти незалежно від спеціальності є надзвичайно важливою, оскільки розвиває здатність критично мислити, аналізувати та давати оцінку різним явищам, грамотно аргументувати судження; формує моральну, правову свідомість, культуру, почуття відповідальності за результати своєї діяльності. Загальна культура, ерудованість та освіченість фахівця безпосередньо пов’язана з рівнем гуманітарного знання, а засобом саморозвитку й самовираження його є мова.

Необхідною та обов’язковою умовою професійної майстерності, іміджу та успіху особистості є високий рівень культури усного і писемного мовлення, який відображає її духовність, інтелектуальний розвиток, соціальний статус.

Стандарти вищої освіти містять перелік загальних компетенцій, серед яких є: здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, уміння грамотно, точно формулювати і висловлювати свою позицію в аргументованій дискусії, належним чином її обґрунтовувати; здатність використовувати у професійній діяльності лінгвістичні навички; здобувати і аналізувати інформацію із різноманітних джерел; формулювати ідеї, концепції з метою використання у професійній діяльності тощо.

У сучасному інформаційному суспільстві фахівці – випускники закладів вищої освіти повинні швидко сприймати, відтворювати, виділяти необхідну інформацію, вміти публічно виступати, створювати наукові тексти, перекладати наукову літературу, послуговуючись спеціальною термінологією, володіти засобами комунікативної професійної компетентності.

Молодий фахівець, влаштовуючись на роботу, повинен вміти написати резюме, правильно вести телефонну розмову, брати участь у співбесіді, вести діалог, уміти переконувати, доводити власну думку, оформляти ділову документацію.

Одним із шляхів досягнення майбутніми фахівцями високої професійної мовнокомунікативної компетенції є вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» або «Діловий протокол та етика спілкування» та ін. Саме ці дисципліни сприяють виробленню вищезазначених вмінь і навичок.

На жаль, проаналізувавши освітні програми підготовки фахівців різних спеціальностей, можна зробити висновок про поступове вилучення гуманітарної складової, що призводить до нездатності багатьох фахівців своєчасно реагувати на суспільні зміни, нерозуміння світових проблем та неспроможності пошуку шляхів їх вирішення. Недостатній рівень соціально-гуманітарної підготовки не дозволяє багатьом випускникам закладів вищої освіти повністю реалізувати себе в трудовій діяльності, мати власну і чітку громадянську позицію.

Тому першочерговим завданням вищої освіти має бути формування всебічно і гармонійно розвинутої особистості із високим культуромовленнєвим рівнем, зорієнтованої на постійний професійний розвиток, самовдосконалення, яка є громадянином, патріотом своєї країни. Досягти виконання цього завдання можливо через збереження і творчий розвиток гуманітарної складової освітнього процесу.

Михайло Грушевський ще у 1907 році підкреслював: „Поки українська мова не здобуде собі місця у вищій школі, поки вона не служить органом викладання в університетах та в інших навчальних закладах, поки вона не стала знаряддям наукової праці у викладанні й літературі, доти суспільство, народність, що розмовляє цією мовою, почуватиме себе на становищі нижчої, культурно неповноцінної”.

Список літератури

1. Закон України «Про вищу освіту» : № 1556-VII від 01.07.2014 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18.

2. Стандарти вищої освіти [Електронний ресурс] / Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу : https://imzo.gov.ua/osvita/vyscha-osvita/1719-2

3. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text

4. https://oplatforma.com.ua/article/2658-zakon-pro-derjavnu-movu

ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ ГУМАНІТАРНИХ ПРОБЛЕМ В УКРАЇНІ В ВОЄННІ ТА ПОВОЄННІ ЧАСИ

УДК 141

ПРОБЛЕМА ПРИРОДИ ЛЮДИНИ В КИТАЙСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

Матвієнко І.С., кандидат філософських наук, доцент (malushka20@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Питання про природу людини є традиційним для китайської філософії, починаючи з часів Конфуція мудреці Китаю приділяли особливу увагу питанню сутності людини, намагаючись зазирнути та відкрити потаємні сторінки людської природи і те як вони проявляються та можуть впливати і на навколишній світ. Основою на якій конструюється розгляд питання розуміння природи людини в китайській філософії – це вплив класичної філософії Піднебесної, а саме конфуціанства та даосизму.

Детальний аналіз даного питання ми знаходимо у філософських системах Конфуція, Ян Суа, Сюнь-цзи, Мен-цзи, Хань Юя, Чжу Си і багатьох інших. Уявлення стародавніх мислителів про природу людини не сильно відрізняється від сучасних поглядів на людину, адже кожен з них розглядаючи природу людини говорив про природні якості людини, які в першу чергу пов'язані з психосоматичною структурою, адже проблема природи людини для китайської філософії напряму пов'язана з такими категоріями як добро і зло. Гао-цзи розглядаючи природу людини, визначав, що людина не добра, і не зла, тоді як Мен-цзи вказує на інші особливості люди, які на його думку бувають добрі і злі. В інших філософських системах природа людини визначалася наявністю двох одночасно і добрих, і злих характеристик. Були і інші думки, які пропагували, що природа людини від самого початку є злою (вчення Сюнь-цзи), при цьому людина – вища істота, яка є на Землі, при цьому людині потрібно постійно самовдосконалюватися, адже ніхто не народжується мудрецем, мудрість приходить шляхом самовдосконалення, тобто через навчання, а також культуру, яка і формує природу людини позбавляючи її злих наративів і формуючи шляхом освіти доброту, яка можлива лише шляхом саморозвитку та вдосконалення.

Яка ж головна ціль людини в цьому світі? Відповідей на це питання дуже багато і вони різняться між собою, але вони однозначно пов'язані з природою людини. Деякі мислителі вважають, що необхідно пізнати волю Неба, інші ж говорять про те, що у людини нема можливості пізнавати небесний світ, тому і відволікатися на дані питання не потрібно, а потрібно звернути увагу на те, щоб зрозуміти земні закони, розширювати свої знання та правильно їх використовувати. Але в такій варіативності та різноманітності думок ми можемо виділити одну відмінну особливість людської природи: людина не народжується вищою істотою і для того, щоб досягти будь чого в цьому світі вона має займатися самовдосконаленням, навчанням, розвиватися культурно і пізнавати культуру.

Цікавим фактом є те, що китайських мудреців цікавить природа людини не сама по собі, а як певна можливість самовдосконалення, як певний базовий матеріал з якого можна створити абсолютно досконалу та мудру людину, головне збагнути як впливати на людину. Саме тому, конфуціанці впевнені в тому, що і всі добрі прояви у людині, так само як і всі злі, формуються штучним шляхом і набувають можливого втілення через науку, освіту та знання.

Основою формування суспільства є саме людина, адже через вплив на кожного його члена можна сформувати «велику єдність народу», яка сформується в соціум і буде процвітаючою. Успішне суспільство напряму залежить від кожного його індивіда, саме такий принцип є основним для давньої китайської філософії. Мораль та інші ритуали були введенні в загальний вжиток через те, що можна було підкорити народ та сформувати соціум. В трактаті «Чжун Юн» описано стан «чжун» (середини), тобто коли бажання людини знаходяться в цьому стані, то почуття урівноважені в серці царить гармонія та мир, таким шляхом людина та соціум прямує до «великої гармонії», яка охоплює собою не тільки людське суспільство, але і весь Космос.

Таким чином, конфуціанський метод самовдосконалення в основу свою покладає єдність людини та космосу. В уявленні всіх конфуціанців, можна знайти одну спільну ідею: необхідно вдосконалювати внутрішню культуру людини, пріоритетним має бути любов та мораль, а самовдосконалення має базуватися на пригніченні егоїстичних прагнень.

Отже, проблема природи людини в китайській філософії пов'язана з власним бажанням вдосконалювати своє «внутрішнє я» з одного боку та обмеженнями моралі, які має випрацювати людина в собі для того, щоб відповідати високому званню та формувати суспільство. Таким чином, вибудовується внутрішня гармонія людини, яка набуває зовнішнього прояву в гармонії суспільства, що веде до гармонії Космосу.

УДК 327

ДЕМОКРАТІЯ ЯК ЦІННІСТЬ

Протосавіцька Л.С., кандидат історичних наук, доцент (protosavitska_l@nubip.edu.ua)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

З давніх часів демократія трактувалася та розумілася по різному. Так стародавні греки під демократією розуміли владу народу. Для Платона демократія була однією з найгірших форм правління. Цицерон підкреслював, що добре впорядкована республіка не зможе належним чином функціонувати якщо народ поряд з консулами та сенатом не буде брати участь в управлінні.

В сучасному світі демократія є невід'ємним елементом свідомості людей та становить політичну і правову цінністю не лише для окремо взятого індивіда, а й для всього суспільства в цілому. Однак, на сьогоднішній день практично не існує такої остаточної стадії демократії, яка б задовільнила б інтереси всіх членів суспільства. Так, до прикладу, воля до справедливості ніколи не може бути цілком задоволена, а тому, демократія в будь-якій державі чи суспільстві не може бути досягнута остаточно і повністю. Демократія потребує, щоб до неї постійно прилучалися, виражали свою волю та погляди, проявляли політичну активність. Якщо демократія відповідає культурі та менталітету народу, то вона являється благом для цього народу і суспільства [1].

Демократія є громадянсько-політичним явищем, що має такі основні цінності:

1) Цінність демократії, полягає в соціальному призначенні, а саме в служінні на користь державі, суспільству, особі. Демократія сприяє встановленню відповідності між формальними, проголошеними законодавчо і реально діючими принципами рівності, свободи, справедливості. Вона допомагає втілити перелічені принципи як в особисте, суспільне так і в державне життя; в демократії, як формі держави поєднано як державні так і громадянські засади. Вона сприяє встановленню атмосфери гармонійних інтересів держави і особи на ґрунті компромісу та консенсусу між всіма суб'єктами демократії. Демократія сприяє усвідомленню суспільством переваг соціального партнерства, злагоди, громадянського миру та солідарності.
2) Інструментальна цінність демократії виражається через функціональне призначення. Вона служить тим інструментом, який допомагає людині вирішити суспільні та державні справи, а саме: самоорганізовуватися в політичні партії, рухи та профспілки; брати участь у формуванні органів місцевого самоуправління та органів державної влади; здійснювати контроль за діяльністю обраних органів; захищати суспільство та державу від загроз та протиправних дій. Загалом інструментальна цінність демократії здійснюється її інститутами та зреалізовується через функції демократії;
3) Особиста цінність демократії розкривається через формальне закріплення та визнання прав особи; дію ефективного механізму захисту цих прав; через реальне забезпечення даних прав при допомозі створення спеціально-соціальних юридичних гарантій та створення загально-соціальних гарантій як то матеріальні, духовно-культурні, політичні, економічні; встановлення відповідальності за невиконання обов'язків, встановлених законодавчо.

Україна взяла курс на розвиток демократії. Вона має свого представника в Європейській комісії «За демократію через право». Для отримання значних здобутків на шляху побудови дійсно сучасного розвинутого демократичного суспільства для України необхідно здійснити ряд заходів. Так для досягнення поставлених цілей необхідно досягнути консенсусу який стосується питань спільного проживання в державі, що ґрунтується на демократичних принципах [2]. Демократія створює найкращі можливості реалізації цінностей свободи, справедливості, рівноправності та соціальної творчості для тих народів, які готові до визнання відповідальності та автономії особи [3].

До основних цінностей сучасної демократії ми можемо віднести: громадянство та громадянськість, компетентність та відповідальність громадян, свободу, свободу слова і вільні засоби масової інформації, громадянську думку, конституцію та конституціоналізм, громадську думку та людську гідність, моральну автономію, приватність та невтручання в особисте життя, громадянську асоціацію та соціальний порядок, а також ряд інших не менш важливих цінностей.

Підсумовуючи вище викладене зазначимо, що лише за умов демократії людина отримує дуже багато можливостей щоб якнайповніше проявити себе та найбільше посприяти благу інших. Саме демократія розкриває людину як суверенну істоту, при цьому не ігнорує її індивідуальну самобутність та самодостатність. Це спонукає людину прагнути демократичних цінностей, виборювати і захищати свободу з демократичними гаслами. Значення демократії пов'язане з ліберальними правами і свободами. В основі демократичних країн лежить забезпечення ліберальних принципів здійснення влади таких як: підзвітність керівників громадського сектору, верховенство права, повага та шанування людської гідності, гарантія та забезпечення прав і свобод, об'єктивне висвітлення інформації тощо.

При демократії завжди будуть перевага над іншими формами правління: демократія має глибше гуманітарне та соціальне коріння ніж правління інших режимів; взаємовідносини між державою, суспільством та індивідом за демократичного устрою будуються на традиціях, законах, на правових нормах поведінки. В цьому полягає цінність демократії.

Перелік посилань

1. Воронянський О. В., Кулішенко Т. Ю., Скубій І. В. Політологія: підручник. Харків, ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017. 180с.
2. Грір Берроуз Демократія: від теорії до практики. Підручник курсу 2018 Міжнародна фундація виборчих систем 286 с. URL: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/IFES-Ukraine-Democracy-from-Theory-to-Practice-Course-Reader-v1-2018-08-29-Ukr.pdf
3. Мотрен С.М. Демократія: досвід і погляд в майбутнє URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/2819/1/01_motren_sm_democracy_the_experience.pdf

УДК 339.5

ВПЛИВ КИТАЮ ТА УКРАЇНИ НА НОВІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СВІТІ

Супрун А.Г., кандидат філософських наук, доцент (alinasuprun2@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Відомо, що за оцінками різних соціальних філософів (М. Данилевський, О. Шпенглер, А. Тойнбі, П. Сорокін) у світі існувало близько 30 цивілізацій. У дослідженнях одного із найвідоміших сучасних фахівців з цивілізацій С. Хантінгтона виділяються такі типи цивілізацій: західна, конфуціанська (китайська), японська, ісламська, індуська, слов'яно-православна, латиноамериканська і, можливо, африканська. Він був першим науковцем Заходу, який на початку 90-х звернув увагу на можливість зіткнення цивілізацій. Ця проблема ще гостріше постала сьогодні, в умовах війни, яку розпочала росія на території України. Адже тут також відбувається цивілізаційна боротьба. Боротьба з ордою за цивілізаційні цінності, що здобувалися століттями.

Загалом, кожна цивілізація є досить збалансованою культурно-економічною та філософсько-релігійною системою, отже, будь-який фрагментарний вплив на неї ззовні з метою зміни якої-небудь складової призводить до реакції всієї системи, що може бути в залежності від обставин, як позитивною, так і негативною. Слід зазначити, що ментальність масової людини будь-якої цивілізації є вкрай інерційним природним інструментом. Ментальність може плавно змінюватися протягом сторіч, але при радикальному вибуховому впливі викликає бурхливу реакцію відторгнення.

Якщо порівнювати або просто аналізувати Західну та Східну цивілізації, можна стверджувати, що Західна - вирвалася вперед зовсім недавно. Лише в XVI-XVII столітті вона почала набувати сучасних рис, при цьому треба враховувати, що домінування оцінюється, більшою мірою, з погляду одного чинника — матеріального. З позиції релігійно-духовної, культурної чи філософської західній цивілізації, як і раніше, дуже далеко до японської, китайської чи індійської.

Відомо, що саме китайська цивілізація аж до XIV століття була безумовним світовим лідером і в культурному, і в економічному відношенні, і навіть могла собі дозволити дивитися на навколишній світ як на варварський, тим більше, зверхнім був погляд на невеличку частину цього світу — Західну Європу. Багато передових досягнень Європа запозичила в інших цивілізацій. Арабські числа (у тому числі й «нуль» — геніальне відкриття) потрапили до Європи через ісламські країни з Індії; папір, друкарський верстат, порох, компас, порцеляна, перепис населення і багато чого іншого — з Китаю. Символ Західної Європи — паперові гроші — також винайдено у Китаї ще в IX столітті.

Зараз прийшов час переходити на рівень міжкультурної комунікації. Саме вона є одним з проявів цивілізаційності. Нам слід перейти від світу біполярного, чорно-білого, до світу багатополярного та багатоколірного. Однак, цей перехід треба здійснювати не так, як це відбувалося після падіння Берлінської стіни. Перехід до багатополярного світу на основі ворожнечі та конфронтації призвів до терористичної атаки на США. А в результаті постраждало мирне населення.

В основу нового світоустрою необхідно закладати поняття самоцінності та виняткової важливості для світу кожної цивілізації. Треба виходити з того, що всі цивілізації знаходяться в безупинному розвитку, в міжкультурному спілкуванні та цілісності. Тільки акцент потрібно робити на унікальних, абсолютно відмінних світовідчуттях, світорозумінні та світосприйнятті. Всі сфери людського існування не повинні суперечити, а лише доповнювати одна одну, створюючи разом невичерпну реальність, яка стане основою нового миру і світової стабільності.

Цей шлях дуже складний, тому що незвіданий. Його, частково, проторюємо саме ми – українці, виборюючи та захищаючи цивілізаційні цінності західного світу у занадто жорстокій та жертовній війні. Відомо, що ще за часів Спарти війну вважали жахливим історичним явищем і одночасно – початком нового циклу історії. І тільки на такому шляху ми можемо зберегти людську цивілізацію та захистити її від подальших світових війн.

УДК 339

ДО ПИТАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІСТ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Тормахова А. М., кандидат філософських наук, доцент (anastasiia_tormakhova@knu.ua)

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

Сучасні українські міста зазнають значних руйнувань, внаслідок воєнних дій. Подібні процеси вже відбувались під час світових воєн, які змінили характер культури XX століття. Після їх завершення починалась масштабна відбудова міст, яка реалізовувалась згідно тих пріоритетних планів в межах культурної політики. Така ж відбудова має розпочатись і в Україні, після завершення воєнних дій.

У зв'язку з тим, що наразі ряд міст фактично повністю зруйновані, в них доречним буде впровадження повного перепроєктування, яке докорінно змінить образ міста. Вбачається доцільним виділення ряду меморіальних місць, які будуть розміщені у найбільш важливих міських локаціях. Ряд інших забудов, які можуть поділятися на житлові, громадські та пов'язані з інфраструктурою міста, доречно проєктувати таким чином, аби було максимальне прагнення створити узгоджений архітектурний ансамбль.

Не менш важливим є орієнтування на створення міських споруд, в яких будуть вже враховані всі можливі умови для формування безпечного та комфортного існування. Беручи за основі ті проблемні аспекти, що унаочнились після початку повномасштабного вторгнення, потрібне забезпечення всіх житлових та громадських споруд зручними бомбосховищами (а не лише елементарними укриттями), дістатись до яких можна не

виходячи з будинків. Забезпечення всіх будівель засобами різного типу електропостачання, водопостачання, теплопостачання. Формування багатоквартирних будинків з подібного типу системами допоможуть запобігти повторенню тих помилок, які унаочнились під час воєнних дій. Найбільш вразливими виявились будівлі, в яких основою для всіх життєво необхідних систем було електропостачання. Вкрай небезпечними для мешканців виявились панельні багатоповерхові будинки, які доволі швидко зазнавали величезної руйнації внаслідок обстрілів чи ракетних влучань. Більш міцними виявились монолітно-каркасні чи цегляні споруди, будівництво яких буде більш перспективним, з огляду на можливі загрози у майбутньому.

Будівництво інфраструктури міст має здійснюватись у такий спосіб, аби забезпечити потреби громадян, які пересуваються на громадському транспорті, персональних автомобілях та екологічному транспорті – велосипедах, самокатах тощо. Лише чітке усвідомлення логістики, яка відбувається у місті щодо пересування товарів та послуг, дозволить мінімізувати часові витрати, які нерідко є ознакою великих міст, що мають багатомільйонне населення.Головний архітектор Львова, заступник міністра розвитку громад та територій з питань європейської інтеграції Юліан Чаплінський вказував на ті ознаки, що повинні враховуватись під час перебудови міст: «Вважаю, треба повертатися до квартальної забудови. До семи поверхів максимум (це масштаб Мадрида й Барселони). Треба дуже жорстко контролювати «червоні лінії» забудови, тобто лінії інженерних і транспортних коридорів. Але це мають бути загалом лінії забудови вулиць, які вже враховують і тротуари, і проїжджі частини» [1].

Не менш актуальним постає питання розташування об’єктів критичної інфраструктури, військових об’єктів таким чином, аби вони не межували із житловими кварталами, закладами вищої, шкільної та дошкільної освіти, медичними закладами тощо.

Можна зробити висновки, що перебудова українських міст є неминучою. Внаслідок глобалізаційних процесів ряд проблем сучасного урбанізованого простору поступово унаочнювався для мешканців та гостей міст. Проте наразі формується необхідність враховувати питання безпеки, комфортну, зручності облаштування міст та споруд у ньому, які б дозволили сформувати нові стандарти життя, що були б актуальними упродовж наступних десятиліть.

Перелік посилань

1. Савіцька В., Тищенко-Ламанський Р. Люди мають обирати. Юліан Чаплінський про забудову Львова після війни. URL: https://tvoemisto.tv/exclusive/mista_zatsikavleni_v_migrantah_abo_yakym_stane_lviv_pislya_viyny_130065.html (дата звернення: 28.03.2023).

УДК 165

ДВА АРГУМЕНТИ НА КОРИСТЬ ТЕОРІЇ ТОТОЖНОСТІ У ФІЛОСОФІЇ СВІДОМОСТІ

Дерід К.М., аспірант (deridplaton@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Теорія тотожності у філософії свідомості, вона ж теорія типового фізікалізму, також відома як фізіологічний ідентифікаціонізм, стверджує, що свідомість і мозок є одним і тим же феноменом, і не можуть бути розділені один від одного. Ця теорія передбачає, що ментальні стани, такі як сприйняття, мислення, емоції та свідомість загалом, є результатом нейрофізіологічних процесів, що відбуваються в мозку. Вперше питання теорії тотожності у сучасному вигляді виклав американський психолог-експериментатор Едвін Борінг, який ще 1933 року, у своїй книзі «Фізичні виміри свідомості» зазначив, що:

«Для автора досконала кореляція є тотожністю. Дві події, які завжди відбуваються разом в один і той же час в тому самому місці, взагалі без будь-якої тимчасової або просторової диференціації, є не двома подіями, а однією і тією ж подією. Кореляції між розумом і тілом у тому вигляді, як вони сформульовані нині, не допускають просторової кореляції, тому вони зводяться до питань простої кореляції у часі. Необхідність ідентифікації у цьому разі не менш актуальна.» [1; С. 16]

Відповідно до теорії тотожності, всі аспекти свідомості, включаючи когнітивні та емоційні аспекти, можуть бути пояснені в термінах нейрофізіологічних механізмів, таких як нейрони, синапси, електрична активність мозку та хімічні процеси. Мозок, своєю чергою, сприймається як основний орган, відповідальний за виникнення свідомості життя і здійснення всіх його проявів. Теорія тотожності підкреслює взаємозв'язок між мозком і свідомістю, стверджуючи, що мозок і свідомість взаємодіють і взаємозалежні. Мозкова активність є необхідною умовою для прояву свідомості, і зміни в мозкових процесах можуть відбиватися на станах свідомості, таких як сприйняття, увага, пам'ять та ін.

Однак багато критиків заперечують проти цього твердження, вказуючи на те, що якісні аспекти свідомості, такі як кольори, запахи, уподобання та інші відчуття, важко пояснити виключно в термінах нейрофізіологічних процесів. Основна критика теорія тотожності пов'язані з поняттям «кваліа». Кваліа - це якісні властивості досвіду свідомості, такі як відчуття та почуття, які важко пояснити в рамках фізіологічних процесів. Критики теорії тотожності вказують на те, що ця теорія не надає задовільного пояснення феномену кваліа, і залишає незрозумілим, як мозкова активність може виробляти такі якісні аспекти свідомості. Зводячи свідомість до мозкових процесів, теорія тотожності, нібито, не пояснює, як об'єктивні нейрофізіологічні процеси можуть породжувати суб'єктивний досвід свідомості.

На мій погляд, теорія може бути підтримана якнайменш двома контр-аргументами. Першим з аргументів на користь теорії тотожності є наявність нейрофізіологічних відповідностей між активністю мозку та досвідом свідомості. Нейронаукові дослідження показують, що певні патерни активності мозку корелюють з певними станами свідомості, такими як сприйняття, мислення, емоції та навіть самосвідомість. Наприклад, дослідження з використанням функціональної магнітно-резонансної томографії (fMRI) дозволяють пов'язати активність певних галузей мозку з певними аспектами свідомості. Це може бути розглянуто як підтвердження теорії тотожності, що говорить про те, що мозок та свідомість є нерозривно пов'язаними. Один із головних теоретиків теорії тотожності, Уллін Плейс писав, що

«Логічні заперечення, які можна було б висунути проти затвердження «свідомість – це процес у мозку», не більше ніж логічні заперечення, які можна було б висунути проти затвердження «блискавка – це рух електричних зарядів.» [2; З. 255]

Другим аргументом на користь теорії тотожності є наявність досвіду порушень свідомості, таких як змінені стани свідомості, наркоз, травми голови або інші медичні стани, які можуть впливати на функції мозку і, таким чином, свідомість. Ту ж думку поділяє іменитий філософ свідомості Френк Джексон, коли пише, що:

«Успіхи фізичних наук у поясненні явищ у їхніх власних фізичних термінах разючі. Тепер ми знаємо, що блискавка викликана не діями Тора, що епілепсія не викликана одержимістю демонами і рослини ростуть не тому, що містять життєву сутність, а тому, що їхні клітини діляться.» [3]

Наприклад, при порушеннях мозкової діяльності, таких як травматичний аміотрофічний склероз або синдром несвідомого стану, свідомість може бути порушена або відсутня.

Ці аргументи можуть підтримувати теорію тотожності, вказуючи на те, що свідомість та мозок є взаємопов'язаними та нерозривними аспектами одного і того ж процесу.

Перелік посилань

1. Edwin Garrigues Boring. The Physical Dimensions of Consciousness. Century Company, 1933 C.16
2. Place, U.T., ‘The Concept of Heed’, British Journal of Psychology, 1954. 45: 243–255. C.255
3. Jackson, Frank. Origin of the identity theory. Mind, identity theory of, 1998, doi:10.4324/9780415249126-V016-1. Routledge Encyclopedia of Philosophy, Taylor and Francis, https://www.rep.routledge.com/articles/thematic/mind-identity-theory-of/v-1/sections/origin-of-the-identity-theory.

УДК 167/168

НАУКОВЕ СВІТОРОЗУМІННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОЇ ФІЛОСОФІЇ.

Кулебякін Г.А., аспірант (georgekulebiakin@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Позитивна філософія, на самому початку свого існування супроводжувалася безліччю помилок і суперечностей, що в першу чергу виходили з не дуже ясних уявлень Огюста Конта, про науку, її можливості, і філософію як таку. Та мала частина проблем, за прикладом: поспішного піднесення соціології над іншими науками, його глобального заперечення можливостей філософії, проблеми релятивності досвіду (яку Конт визнавав, але не поспішав її вирішувати), його виділення чистої математики в деяку окрему категорію фактів, намагаючись уникнути внутрішніх протиріч, тощо, усе це було лише верхівкою айсберга під назвою позитивна філософія. У «Курсі позитивної філософії» на початку, Контом ставляться дуже важливі і добре сформульовані питання, на кшталт: цілей науки, її методу, об'єктивності знання та доказовості, необхідності видалення з неї теології та метафізики, проте, чим далі, йшов Конт, тим ясніше ставало, що він намагається створити небачену раніше синтетичну науку, узагальнюючу висновки всіх інших наук, і розчинити в ній філософію – «Мета всієї істинної філософії полягає в створенні системи, яка охоплює все людське життя в усіх аспектах, як соціальних, так і індивідуальних.» [1;с. 9]

Ближче до кінця XIX століття всі кого зацікавили та на кого вплинули ідеї позитивної науки, починають глобальний перегляд ідей першого позитивізму і саме це стає відправною точкою ідей які наступні позитивісти і стануть називати науковим світорозумінням і науковим світосприйняттям. Визначення наукового світорозуміння у багатьох моментах збігається з визначеннями позитивної філософії як такої, звертаючи нас до верховенства досвіду, експерименту, логіки, доказовості, наукової ясності та послідовності. У середі другого позитивізму саме з позицій наукового світорозуміння і виводяться засади визначень фізикалізму і натуралізму, це призводить до того, що в першу чергу Мах і Авенаріус, на основі найбільш адекватних положень Конта, наголошують на створенні нової теорії науки і пізнання. Вони стверджують, що головним предметом теорії наукового пізнання мають стати самі механізми формування знання, і лише критичний аналіз наукового пізнання здатний виявити слабкі сторони наукового світорозуміння та створити нову та чітку методологію науки. Що для Маха, що для Авенаріуса, наука і всі супутні процеси є буквально процесом пристосування людини як виду, і всі її пізнавальні функції зводяться до опису існуючих явищ. Надалі Мах демонструє, як із описової функції науки виходить також не менш важлива функція передбачення, і те, що основні принципи науки є скороченими економічними описами спостережуваних нами фактів. Подібні позиції, як і вся робота Маха в галузі філософії та методології науки, поряд з докладним та ясним описом можливостей наукового пізнання, здобули великий інтерес у середовищі академічної філософії. Не варто забувати, також і про глобальну революцію в природознавстві, що відбувалася в той час, яка представила зовсім нову картину світу, і, отже, лише посилювала необхідність переосмислення попередньої філософської традиції. На початку XX століття, послідовники Маха, намагаються знайти нові шляхи для розвитку позитивної науки і філософії, принагідно розглядаючи насамперед можливості предикатної логіки, ідеї про філософію як науку Франца Брентано, логічний аналіз Джорджа Мура, та логічний атомізм Бертрана Рассела. Загалом, робота і спадщина Маха, поряд з новими відкриттями логіки, безумовно стали міцним фундаментом для подальшого розвитку позитивної філософії, і надалі важливий внесок вносять як раз: Мур, Рассел і Брентано. Їхня діяльність була на слуху у послідовників Маха та їх праці активно читалися та гаряче обговорювалися. Що ж до Мура і Рассела, то загалом діяльність перших кембриджських аналітиків була дуже важливим елементом у рамках становлення нової європейської

філософії. Саме вони, відштовхуючись від проблем, що були сформульовані Фреге, засновують один з основних принципів аналітичної філософії, а саме логічний аналіз. Ідеї про використання предикатної логіки для уточнення філософських, методологічних проблем, набудуть широкого поширення серед логічних позитивістів. Рассел ж надалі зіграє ймовірно ключову роль у становленні логічного позитивізму і загалом аналітичної філософії, тоді як ідеї та вплив Мура, як мені здається, зовсім несправедливо, будуть дещо зміщені на другий план. Якщо ж Мур і Рассел, самі були чудово знайомі з напрацюваннями другого позитивізму, і в цілому їхні інтереси та спрямованість були схожими, то ситуація з Брентано склалася дуже цікаво. Він також вплинув на подальший розвиток нової позитивної філософії, проте з іншого боку академічної діяльності. Брентано, будучи спочатку професором на кафедрі теології, добре знався на схоластиці. Виходячи зі схоластичної логіки та зусиль Лейбніца щодо її реформування, він виходив на необхідність оновлення та її нового, суворого обґрунтування. Паралельно з його діяльністю в областях близьких до феноменології та психології, він стверджував, що - "Істинний метод філософії не відрізняється від методу природничих наук" [2;с. 12]. Саме його погляди на філософію як науку, і опис філософської діяльності як послідовної та ясної, так вплинули на послідовників Маха та майбутніх членів віденського гуртка. Також в оточення Брентано під час його роботи у Відні входив Алексіус Майнонг.

Таким чином, новий позитивізм продовжував свій розвиток, вбирав у себе нові ідеї, що були близькі йому за духом, і приваблював до своїх рядів все більше різних фахівців. Оновлені та виправлені пропозиції Конта про позитивну філософію та науку стали повноцінною альтернативою континентальній, ідеалістично орієнтованій філософії і саме з них починається народження того, що потім наступні позитивісти розуміють під науковим світосприйняттям. Криза метафізичного мислення, що знайшла свій початок ще в початкових позиціях Конта, після хвилі другого позитивізму та діяльності кембриджської аналітики, стала ще масштабнішою, ніж коли небудь. Однак, незважаючи на значну швидкість подальшого поширення ідей про наукове мислення та протиставлення його мисленню метафізичному, ситуація зовсім не була настільки однозначною. Як власне пишуть на самому початку маніфесту віденського гуртка, Карнап, Ган, і Нейрат – «Багато хто стверджує, що метафізичне та теологізуюче мислення сьогодні знову посилюється, не тільки в житті, а й у науці. Чи йдеться тут про загальне явище або лише про деяку тенденцію, що має обмежене поширення? Саме це твердження легко підтвердити, кинувши лише погляд на теми лекцій, що читаються в університетах, та на назви філософських публікацій. Однак у цей час зміцнюється і протилежний дух освіти та антиметафізичного дослідження фактів, усвідомлюючи своє існування та своє завдання. У деяких колах, що спирається на досвід і відкидає спекуляцію, саме цей спосіб мислення живий як ніколи, та лише посилюється завдяки своєму опору.» [3;с. 13]. І справді, важливо розуміти, що ця відносно молода традиція і близько не була домінантною в академічній європейській філософії. Куди серйозніші позиції в науковому середовищі того часу займали нові витки неокантіанства, вже зміцніла феноменологія Гуссерля, і теорія психоаналізу Фрейда. У стінах університетів нова традиція позитивної філософії, особливо на початку свого шляху, нехай і була нечисленною опозицією, але робота, що була зроблена у Відні, зовсім не йшла до свого завершення, а лише набирала все більше нових сил.

Перелік посилань

1. Comte, A.; Bridges, J.H. (tr.), A General View of Positivism; Trubner and Co., 1865 (reissued by Cambridge University Press, 2009. 444 pp.

2. Львівсько-варшавська логіко-філософська школа (1895-1939)/Б. Т. Домбровський. – Львів: ІППММ, 1989. – (АН УРСР, Ін-т прикл. пробл. механіки та математики; N 30-89). Філософська позиція Ф. Брентано. 68 с.

3. Rudolf Carnap, Hans Hahn, Otto Neurath. Wissenschaftliche Weltauffassung — Der Wiener Kreis. Wien: Artur Wolf Verlag, 1929. 316 pp.

УДК 33.332

МЕНТАЛЬНА ДОМІНАНТА ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ УКРАЇНЦІВ

Шеховцова-Бурянова В.А., аспірантка кафедри філософії та міжнародної комунікації
(kata6197@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Менталітет виступає головною характеристикою нації та насамперед розкриває свідомість людей. Поняття менталітет має латинське походження, яке спочатку було закріплене у багатьох мовах як термін, але потім стало частиною загального вжитку в повсякденному житті.

Термін «менталітет» вперше використовується в XIX століття американським філософ Р.Емерсоном у праці «Риси англійського життя» яка була опублікована у 1856 році розглядає в метафізичному аспекті. На думку філософа поняття «менталітет» уособлюється, як прояв душі та виступає першоджерелом духовних цінностей народу» [3].

Поняття «менталітет» сьогодні має понад десяток визначень та є досить багатозначним. Усі визначення є спільними в тому, що показує його як психологічну властивість, спосіб дії та осмислення буття відповідно до певного алгоритму мислення, який був історично закріплений за даним етносом та явищем, яке закріпилося в політиці, економіці, соціумі в цілому даного народу.

На формування соціально-економічної поведінки менталітету українця вплинули історико-демографічні процеси, у свою чергу прослідковується вплив інших держави на деякі частини країни, що сформували регіональні особливості, адже деякі частини сучасної території країни були під керівництвом інших держав.

Історичними подіями, котрі визначили особливості процесу формування контркапіталістичних ознак економічної ментальності виступають періоди Козаччини та кріпосне право.

«Козацька епоха спричинила унікальний синтез колективного та індивідуального, свободи волі і вибору з відчуттям дисципліни та відповідальності, духу конкретності та співпраці» [2, с.10]. Відбувся суспільний інтерес до приватної власності на землю. Зародження підприємницької діяльності, що у свою чергу сформувало виробничо-господарський аспект національної економіки української нації.

У свою чергу кріпосне право натомість пригнічувало розвиток індивідуальної власності та підприємницької діяльності. Кріпосному праву властиве покора та терпіння селян в економічні сфері. Селяни не мали змоги працювати на себе та розвивати свою господарську діяльність, у свою чергу вони повинні були працювати на панів та платити за користуванням землі, але у свою чергу діяльність людини була обезцінення [2, с.10].

Серед характеристик, які перешкоджали розвитку ринкових взаємин у ментальності українців можна відмітити відсутність автономії, контроль за діяльністю індивіда, відсутність індивідуальності в економіці, що є життєво необхідним для становлення індивідуалістичності економічної ментальності; відсутність самостійності в економічних стосунках у суспільній системі через втручання в їх зміст умоглядних ідеологічних конструкцій.

За умов закінчення радянського суспільства, в умовах соціально-економічної кризи для широких мас населення виникає ситуація необхідності індивідуальних старань окремого індивіда, які сприяють покращенню економічного становища людини та досягненню якогось соціального рівня. Починається процес формування вільної особистості у вільній країні. Виникають передумови створення соціокультурного становища дистанціювання окремого індивіда як суб'єкта суспільного процесу, а за цим повинні створюватися економічний ринок, політичний і духовний плюралізм, індивідуалізм як аспект відношень окремого індивіда із суспільством та світом, і, отже, починають створюватися незвичні характеристики цивілізованої ринково-спрямованої економічної ментальності, в якій зміни виникають в першу чергу. У новій суспільній реальності виникають нові норми і правила, потрібні для життєдіяльності, все більше починають виникати психологічні аспекти економічної поведінки особистостей.

На сьогоднішній час одним із виявом економічної поведінки українського народу виступає ведення підприємницької діяльності та створення та інвестувати в нові підприємства, що виступає розвитком української економіки. В економічній поведінці українського народу виявляються зорієнтовані риси ментальності, а саме, раціоналізм в поведінці, індивідуалізм, незалежність, готовність інвестувати та до ризику в підприємницькій діяльності.

Перелік посилань

1. Власевич Т. Ментальність як вихідний вимір народного світобачення. Вісник Львівського університету, мсерія філос.-політолог. студії. Випуск 1, 2011. С.61-70.
2. Возьний К. З. Економічна поведінка людини та її ментальні мотиви. Актуальні проблеми економіки №5(95), 2009. С.10-14.
3. Рубан А.О. Теоретико-методологічні основи формування української ментальності в контексті історико-філософського аналізу [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://www.filosof.com.ua/Jornel/M_40/Ruban. htm.

ІНШОМОВНА ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО ЗМІНЮВАНОМУ СВІТІ

УДК 811.111

РОЛЬ КУЛЬТУРНО-КРАЇНОЗНАВЧОГО АСПЕКТУ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Білоус А.А., кандидат філософських наук, доцент, **Клименко Л. В.,** в.о. завідувача кафедри англійської філології (alina.a.belous@gmail.com)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

В сучасних умовах іноземна мова розглядається і як засіб спілкування, і як засіб залучення школярів до культури іншого народу. Це стає домінуючою стратегією викладання іноземної мови школі і зумовлює потребу у формуванні в учнів країнознавчої та лінгвокраїнознавчої компетентності.

Вивчення англійської мови нерозривно пов'язане з зануренням у культуру її народу, оскільки мова і культура нероздільні. Учні повинні вивчати англійську мову як засіб спілкування, а також як елемент залучення їх до культури Британії.

Першою спробою інтегрованого вивчення мови і культури у вітчизняній методиці став лінгвокраїнознавчий підхід. Закономірним підсумком популярності даного підходу стало проникнення і закріплення в теорії навчання іноземних мов поняття «лінгвокраїнознавство» для позначення філологічної дисципліни. Лінгвокраїнознавство має на меті таку організацію навчального процесу, коли навчання мови відбувається одночасно з вивченням культури, що забезпечує правильне розуміння прочитаного і почутого.

Країнознавча компетентність багатьма вченими вважається ключовою (базовою або універсальною) для викладачів іноземної мови й розглядається як знання та уявлення про культуру та реалії іншомовної культури, уміння їх аналізувати, зіставляти та впізнавати, навички застосування цих знань у відповідній ситуації спілкування.

Формування країнознавчої компетентності полягає у залученні людини, яка вивчає іноземну мову, до духовних і культурних цінностей іншої етнокультурної дійсності, які є базовим змістом мови.

Країнознавча компетентність – сукупність знань про країну, мова якої вивчається, а також здатність використовувати національно-культурний компонент мови з метою спілкування. [3].

Країнознавчу компетентність утворює комплекс знань про специфіку культури країни, вмінь і навичок оперувати ними. Специфіка реалізується в організованій та

дібраній сукупності відомостей про культуру народу певної країни: соціальні цінності, норми, традиції, звичаї; спосіб життя; соціокультурний портрет країни, її народ та мова; історичний та культурний фон, особливості історичної пам'яті народу; ментальність тощо [3].

Л. Голованчук вважає за доцільне ввести замість терміна «країнознавча компетентність» термін «культурно-країнознавча компетентність», яка передбачає не лише специфічні культурно-країнознавчі знання, а й навички та уміння, що допомагають у забезпеченні здатності й готовності особистості до іншомовного міжкультурного спілкування і досягнення взаєморозуміння [1].

Метою вивчення країнознавства є ознайомлення з культурою інших країн, усвідомлення можливої різниці між їхньою та іншими культурами, розвиток позитивного сприйняття інших культур і набуття вмінь долати соціокультурні бар'єри. Джерелами країнознавчої тематики можуть бути різноманітні тексти (аудіо-, відео-, друковані тексти), відеофільми, пісні, комп'ютерні програми, мовні кліше, ілюстрації, фотографії тощо. Присутність країнознавчої тематики в навчально-методичному комплексі суттєво підвищує мотивацію учнів до вивчення іноземної мови, сприяє формуванню загальної культури майбутнього фахівця.

При навчанні англійської мови вчителю треба знайомити учнів з мовними одиницями, що найбільш яскраво відображають національні особливості культури народу – носіїв мови й середовища їх існування.

Для формування країнознавчої компетентності потрібні фонові знання, тобто знання про країну та її культуру, відомі усім жителям досліджуваної країни (на відміну від загальнолюдських або регіональних).

Під фоновими знаннями С. В. Роман розуміє знання, які є характерними для жителів конкретної країни і здебільшого невідомі іноземцям, що ускладнює певною мірою процес спілкування, оскільки взаєморозуміння неможливе без принципової тотожності в обізнаності комунікантів із дійсністю, що їх оточує [4, с.55].

Фонові знання реалізуються за допомогою певних мовних засобів, таких як фонова лексика та національні реалії.

Лексику, що відрізняється фонами (рівень лексичного поняття при цьому збігається), називають фоновою [4, с.56]. Реалії – це назви властивим тільки певним націям і народам предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імен національних і фольклорних героїв, міфологічних істот.

Існує ще безеквівалентна лексика, під значенням якої розуміють лексичні одиниці, план вираження яких неможливо порівняти з якими-небудь іншомовними лексичними поняттями. Безеквівалентні слова в точному значенні не перекладаються, і їхнє значення розкривається шляхом тлумачення.

Для формування країнознавчої компетентності вчителеві необхідно розробити свою програму викладання мовного етикету, оскільки він має свої національні особливості й володіє рядом універсальних рис, загальних для різних народів.

Тексти для читання та подальшого їх опрацювання мають добиратися таким чином, щоб за своїм змістом вони відтворювали реальні соціальні стосунки, містили доречні правила ввічливості та поведінки, включали основні відомості про культуру британців, про їх повсякденне життя, міжособистісні відносини, національну самобутність, історію та мистецтво.

Одним з провідних напрямків країнознавчої підготовки визнано використання інформаційних технологій, що створює умови для одержання практично необмеженого обсягу країнознавчої інформації. Особливе значення має звернення до неадаптованих сторінок веб-сайтів Інтернету, електронної пошти, електронних конференцій тощо. Технології мультимедіа (мультимедійні програми, курси, електронні підручники, довідники, енциклопедії, путівники тощо) дозволяють оптимізувати пошук та використання країнознавчої інформації, активізують пізнавальний інтерес, розвивають

інформаційні навички та вміння, формують дослідницьку культуру майбутнього вчителя. Використання автентичних відеоматеріалів сприяє найкращому розумінню живої іншомовної дійсності, надає можливість використовувати мову в умовах, наближених до природних.

Автентичні відеоматеріали мають величезний комунікативний та соціокультурний потенціал, який дає можливість інтенсифікувати уроки англійської мови та суттєво підвищити мотивацію до вивчення іноземної мови.

Структурні показники країнознавчої компетентності включають: 1) рівень засвоєння країнознавчого матеріалу; 2) спрямованість на використання країнознавчого матеріалу в майбутній професійній діяльності; 3) здатність використовувати країнознавчий матеріал у процесі викладання; 4) здатність сприймати різноманітність та міжкультурні відмінності країн, мова яких вивчається; 5) уміння працювати в міжнародному контексті [2].

Таким чином, країнознавство як навчальна дисципліна збагачує культурну обізнаність про країни, мова яких вивчається; розширює усвідомлення культурних відмінностей, тобто національних традицій, особливості поведінки; уміння здобувати факти іншомовної культури самостійно й використовувати їх у реальному спілкуванні та уміння брати участь в обговорення різних аспектів життя іншомовних країн та національностей.

Перелік посилань:

1. Голованчук Л. П. Місце і роль культурно-країнознавчого аспекту в іншомовному спілкуванні. *Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2000. Вип. 2. С. 36-41.

2. Коган Ю. М Країнознавство як компонент професійної підготовки вчителів іноземної мови у ВНЗ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ. 2006. 20 с.

3. Ніколаєва С. Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах. *Іноземні мови*. 2010. № 3. С. 3-11.

4. Роман С. В. Методика навчання англійської мови в початковій школі. Київ : Ленвіт. 2009. С. 55-56.

DIGITALIZATION OF THE EDUCATIONAL SPACE IN THE ENGLISH LEARNING

***Svitlana B. KHRYSTIUK**, Associate Professor of the Department of English Philology*
(s.khrystiuk@nubip.edu.ua)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Globalization and Ukraine's integration into the European educational space, social digitalization and other rapid changes taking place in the Ukrainian society require a significant educational revision and call for certain transformations in higher education. The key point behind the higher education modernization is that the effectiveness of learning in higher education institutions can be improved through the design and implementation of the latest digital educational technologies. One of the priority areas of education reform under the State National Program

"Education. Ukraine of the XXI Century" is "achieving a qualitatively new level in learning foreign languages." Learning a foreign language at different stages is of particular importance in the context of personal development, globalization, and the need for professionals to be proficient in at least one foreign language. Therefore, Ukraine's educational system is facing the need to find effective methods of teaching a foreign language, as well as to update the content and methods of applying innovative approaches to teaching a professional foreign language, especially English.

The term "digitalization" became the word of 2019 according to the Myslovo dictionary and is a development trend mandatory for most organizations. It helps to strengthen ties between the administration, lecturers, and students, and contributes to better use of available resources. However, the process is sometimes a challenge in itself, as it not only involves the implementation of technological solutions, but also requires users and organizations to change their mindset. Digitalization provides increased efficiency of administrative processes; integration of conventional and digitized record systems for faster retrieval; improving accessibility and facilitating better information exchange with colleagues around the world; faster response to comments and suggestions from students; reducing costs and contributing to environmental protection; the ability to use accurate analytics in a timely manner; assistance in staff flexibility; ensuring the continuity of the educational process even in cases of emergency (lack of funds for heating buildings, quarantine, etc.).

Ukraine's informatization strategy is formed taking into account long-term state priorities of socio-economic, scientific, technical, national and cultural development and world achievements, aimed at solving the most important social problems and creating conditions for Ukraine's integration into the global information space; it also requires the introduction of scientifically sound techniques and methods of using information and communication technologies in the professionally-oriented activities of teaching staff. The new Law of Ukraine "On Education" was passed, transition to 12-year model of learning was initiated, New Ukrainian School was born, Global Teacher Prize Ukraine was held for the first time, the Law of Ukraine "On Inclusive Education" was adopted (2017); Ukraine participated in PISA for the first time (2018); the start of voluntary EIE (external independent evaluation) for teachers (2019); distance learning (2020); blended learning (2021). Over the years of independent Ukraine, each generation of undergraduate and graduate students has experienced significant educational transformations that have had to change both teaching and learning contents.

Digital learning technologies (macro or micro, blended or flipped, visual or auditory) are those that support the digitalization of the learning experience, and facilitate a move online. Learning technologies, by definition, encompass any communication, information and technological tools that facilitate improved teaching, development and assessment. They have some cons (going digital aids inclusive learning; improved learning experience; digital learning is sustainable) and pros (lack of social contact; it is invasive; digital learning demands other skills). Moves from content-centred curricula to competency-based curricula are associated with moves away from teacher-centred forms of delivery to student-centred forms. Through technology-facilitated approaches, contemporary learning settings now encourage students to take responsibility for their own learning. In the past students have become very comfortable to learning through transmissive modes. Students have been trained to let others present to them the information that forms the curriculum. The growing use of ICT as an instructional medium is changing and will likely continue to change many of the strategies employed by both teachers and students in the learning process [2].

Computer hardwares (such as interactive whiteboards and in-classroom tablets), softwares (spanning streaming through to gamification), and educational theories and practices (including lifelong or nano-learning), and advancements in learning technologies continue to transform our educational landscape. New ICT (cloud computing, computer testing, e-textbooks, PowerPoint presentations, interactive whiteboard, multimedia projector, teacher's computer, webcam, data transmission system, adapter, consoles, wireless microphone systems, interactive wireless tablet, Internet data-resources, online dictionaries, Zoom, Google Classroom, Microsoft Teams, Cisco Webex platforms, etc.) make it possible to intensify and enhance both teaching and learning

processes, the quality and accessibility of education, learning environment, learning motivation, the scholastic performance, to increase the speed of perception, understanding, and the huge knowledge depth [1].

Thus, the ICTs development within education (mobile learning and apps (podcasts, e-learning), gamification, virtual classrooms (learning management system Moodle, platforms Padler, Jamboard, Flipgrid, a video learning solution from Microsoft), artificial intelligence (Altitude learning, personal digital assistant Merlyn, Smart Eye software), lifelong, immersive, nano-leaning technologies) will have a strong impact on what is learned; how it is learned; when and where learning takes place; who is learning and who is teaching.

REFERENCES

1. Ron, O. (2002). The role of ICT in higher education for the 21st century: ICT as a change agent for education. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/228920282
2. What are digital learning technologies? Retrieved from: https://online.glyndwr.ac.uk/what-are-digital-learning-technologies/

УДК 371.12.37.036

ЗОВНІШНЬОЕСТЕТИЧНА ВИРАЗНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНІКИ ІДЕАЛЬНОГО ВИКЛАДАЧА

Шанаєва-Цимбал Л.О., кандидат наук з державного управління, доцент
(shanaeva@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної науки одним із провідних чинників є комплекс професійних властивостей, що відображений в елементах зовнішньої техніки викладача при формуванні естетичних смаків студентів вищого навчального закладу.

Аналіз літератури, присвяченої проблемам зовнішньоестетичної виразності як компонента зовнішньої техніки, засвідчує, що дана проблема розроблялася як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Великий внесок зробили С.Болсун, І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос, Є.Є. Самойлова. О.А.Петрова, В.О. Сухомлинський, А. Мейєрабіан, Р. Екслайн, М.Аргайл, Томан Іржі та Алан Піз.

У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття ідеалу розглядається як найвища довершеність, як взірець, норма, що визначає певний спосіб і характер діянь людини. Чи стосується дане визначення особистості та професійно-педагогічної спрямованості викладача? Безумовно, адже саме викладач часто є взірцем для наслідування. Більше того, оскільки характерною особливістю студентів є чутливість до зовнішніх впливів, то особистість викладача стає своєрідним еталоном. Можливо, саме тому свідомо чи навіть підсвідомо вчитель намагається наблизитися до ідеалу. Дбаючи про це, він створює власний позитивний імідж.

Сучасні дослідження професіограми викладача вказують на те, що в діяльності педагога-практика мова не відіграє домінуючої ролі, а є більш ефективні, модернізовані способи передачі інформації.

Підтвердження цьому знаходимо у працях Альберта Мейєрабіана, який встановив, що передача інформації за допомогою лише вербальних засобів відбувається на 7% за допомогою звукових засобів (тон голосу, інтонація звуку) на 38% і за рахунок невербальних засобів на 55%.

У ході своїх досліджень Е.А.Петрова виділила три групи засобів зовнішньоестетичної виразності викладача.

До першої групи засобів відносять фізіологічні властивості людини, ті, які передаються через гени від батьків до дітей. Оскільки ці властивості природні, то змінити ми їх не можемо.

До наступної групи відносять функціональні засоби – жести, міміка, пантоміміка, поза, візуальний контакт.

Не менш важливим компонентом зовнішньої техніки викладача є контакт очей (візуальний контакт). Контакт очей – погляд співрозмовників фіксований дин одному, що означає зацікавленість партнером і зосередженість на тому, про що він говорить. Систематичне дослідження проблеми контакту очей розпочали Р.Екслайн і М.Аргайл. У своїх дослідженнях вони дійшли до висновку, що погляд виконує сигнальну функцію в обмін репліками і бере участь у вираженні інтимності та регульовані дистанції.

У роботі викладача з групою встановлення зорового контакту має важливе значення. Не слід звертатися до стін, стелі, вікон. Потрібно прагнути тримати в полі зору усіх студентів групи. Візуальний контакт є тією зовнішньою технікою викладача, яку потрібно завжди свідомо розвивати, незважаючи на вік та стаж роботи викладача.

До третьої групи засобів зовнішньоестетичної виразності викладача відносять соціальні засоби – одяг, взуття, зачіска, аксесуари та макіяж.

Велика кількість сучасних дослідників ролі викладача н навчально-виховному процесі вищого навчального закладу звертала увагу на проблеми зовнішнього вигляду педагогів та студентів. Особливо це стосується жінок-викладачів. Викладачка в строгому англійському костюмі вже не може протистояти натиску моди, бо за партою – дівчата в наймоднішому одязі, який повністю знищує будь-які штампи.

Мистецтво носити одяг – мистецтво не лише чисто технологічне, але й соціальне, психологічне, естетичне. Одяг на тілі є не просто тим чи іншим видом тканини, одягненої на тіло людини, а віддзеркаленням тієї суті людського буття, що виражає необхідність бути одягненим саме так, а не інакше.

Прикраси не відіграють домінуючу роль у зовнішності педагога, а є лише акуратними художніми мазками, які підсилюють окремі сторони зовнішності і не заважають працювати та спілкуватися зі студентами.

Не можна вимагати від студентів акуратності та охайності, якщо викладач з’являється на заняття в не відпрасованому одязі та з розтріпаним волоссям.

Отже, зовнішній вигляд викладача має бути естетично виразним. Неприпустиме недбале ставлення до своєї зовнішності, але й не варто приділяти їй надмірної уваги. На педагогічній задачі зовнішнього вигляду педагога як засобі впливу на студентів, як вираження внутрішньої сили викладача, який спокійно та впевнено спілкується зі студентами, неодноразово акцентувалася увага провідних учених, педагогів практиків, дослідників сутності та змісту педагогічної майстерності. Естетична виразність викладача проявляється в тому, наскільки привітний у нього вираз обличчя, в зібраності, стриманості в руках, у поставі та ході. Навіть у тому, як викладач увійде до аудиторії, в усіх цих «дрібничках» - сила його впливу на студентську аудиторію. У рухах, жестах, погляді педагога студенти повинні відчувати його стриману силу, велику впевненість у собі. Саме такий: спокійний, привітний, впевнений, ошатний та охайний викладач найбільш виразний як особистість, саме такий він найбільш сильний як педагог.

Перелік посилань:

1.Болсун С. Модель ідеального вчителя // Рідна школа. 2009. - №2

2.Сухомлинський В.О. Сто порад вчителеві //Вибр.Твори: В 5т./ В.Сухомлинський. – К.,1976. – Т.2.

3.Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін., За ред. І.А. Зязюн. – К.: Вища школа, 1997. – 349 с. іл.

4. Самойлова Є.Є. Артистизм і стильність учителя // Науково-методичний журнал «Вивчаємо українську мову та літературу». - №33 (253). – Листопад 2010. –С.2-5.

УДК 004.9: 811.111

МЕТОД КЕЙСІВ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Ямнич Н.Ю., старший викладач (n.yamnych@nubip.edu.ua),
Харчук Н.С., старший викладач (kharchuk@ nubip.edu.ua),
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
Ямнич Ю.В., здобувач вищої освіти (mp22.yamnych@clouds.iir.edu.ua),
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

Євроінтеграційні процеси у світі зумовлюють необхідність вивчення англійської мови на якісно новому рівні, що в свою чергу призводить до удосконалення методики її вивчення. У процесі вирішення проблеми викладання іноземної мови у вищій школі першочерговим завданням є розроблення та застосування на практиці інноваційних методів навчання, створення чіткої моделі наукового й навчально-методичного забезпечення процесу навчання та засвоєння іноземної мови.

Провідне місця у вивченні англійської мови займають комунікативні методики, які довели свою ефективність. З поміж розмаїття вище згаданих методів слід виділити метод кейсів (case study), що завоював провідні позиції в сучасній практиці навчання, розвиваючи володіння мовними функціями, що дає можливість опановувати знання спеціальності іноземною мовою, підвищити рівень своєї професійної компетентності та самооцінки.

Метод кейсів це техніка навчання, що використовує опис реальних (економічних, соціальних і бізнес -) ситуацій. Кейсологи відносять метод «case study» до «просунутих» активних методів навчання. Збільшення в «багажі» студента проаналізованих кейсів збільшує ймовірність використання готової схеми рішень до ситуації, що склалася, формує навички вирішення більш серйозних проблем. Ситуаційне навчання вчить пошуку і використання знань в умовах динамічної ситуації, розвиваючи гнучкість мислення.

Застосування кейс-методу на заняттях з англійської мови в професійному середовищі переслідує дві взаємодоповнюючі мети, а саме: подальше вдосконалення комунікативної компетенції (лінгвістичної і соціокультурної) і формування професійних якостей студентів. Знайомство з кейсом (читання професійно спрямованого тексту, в якому сформульована задача по спеціальності, в оригіналі або з невеликими скороченнями і незначною адаптацією, і подальший переказ), самостійний пошук рішення (внутрішня монологічне мовлення англійською мовою), процес аналізу ситуації під час заняття (монологічне і діалогічне мовлення, підготовлена і спонтанна, також англійською мовою) - все це приклади комунікативних завдань.

Аудиторне спілкування, пов'язане з роботою над кейсом, якому притаманні суперечка, дискусія, аргументація, опис, порівняння, переконання та інші мовні акти, тренує навички вироблення правильної стратегії мовної поведінки, дотримання норм і правил англомовного спілкування. Метод кейсів включає одночасно і особливий вид навчального матеріалу і особливі способи його використання в навчальній практиці англійської мови.

Кейс-метод на заняттях іноземної мови рекомендується застосовувати в групах, що мають певний запас знань за фахом і достатній рівень володіння іноземною мовою. Крім того, будучи складним і ефективним методом навчання, кейс-метод не є універсальним і ефективний лише в поєднанні з іншими методами навчання іноземних мов. Проте використання кейс-методу у вивченні іноземної мови підвищує рівень знання іноземної мови в цілому. Метод розвиває творче мислення, навички проведення презентації, вміння вести дискусію, аргументувати відповіді; удосконалює навички професійного читання іноземною мовою і обробки інформації; вчить працювати в команді і виробляти колективне рішення. В умовах інтерактивного навчання у студентів посилюється почуття особистісного залучення в освітній процес і формується відповідальність за власні результати. Дискусія, аналіз реальних ситуацій, мозковий штурм, ділова гра, проектне завдання ведуть до створення сприятливої психологічної атмосфери на занятті, до посилення мовної та інтелектуальної активності учнів, підвищують їх почуття впевненості в собі. Метод кейсів є виключно

ефективним інструментом, що дозволяє застосувати теоретичні знання до вирішення практичних завдань.

Перелік посилань

1. Сікорська Л.О., Лобода В.А. Особливості використання кейс-методу в процесі викладання англійської мови на немовних спеціальностях. Міжнародний філологічний часопис. 2021. Vol. 12, № 1. С.132-136.

2. Anderson E., Schiano B. Teaching with Cases: A Practical Guide. Harvard Business School Press. 2014. P. 304.

3. Patricia A. Duff. Case study research in applied linguistics. Lawrence Erlbaum Associates. 2008. P. 233.

4. Shanaeve-Tsymbal L., Yamnych N. The efficiency of application of various models such as blended learning, flipped learning, case method in a professional sphere in foreign language teaching. Euromentor Journal – Studies about education. 2021. Vol. 12, № 2. P. 52-64.

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ФАКТОР АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

Вознюк Тетяна Михайлівна асистент кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

Внаслідок глобальних змін у сучасному світі змінюються і вимоги на сучасному на ринку праці. Суспільству потрібні фахівці високої кваліфікації, які мають високий рівень знань, вміють творчо підходити до проблем, що виникають у процесі трудової діяльності, постійно підвищують свою кваліфікацію шляхом вивчення новітніх досягнень науки і техніки. До висококваліфікованого фахівця висувається безліч вимог і практичне оволодіння іноземною мовою є однією з них.

Володіння іноземною мовою перетворилося з базового предмету системи освіти на засіб досягнення професійної реалізації особистості. Іншомовна компетенція відкриває безліч можливостей, починаючи від вільного спілкування з іноземцями до працевлаштування за кордоном. Тому знання іноземної мови, зокрема англійської, є суттєвою перевагою у різних видах діяльності. Іноземна мова розширює межі академічної взаємодії та сприяє розвитку особистісних якостей. У зв'язку з цим у процесі навчання іноземної мови в університеті необхідно орієнтуватися на комплексний розвиток загальнокультурних та професійних компетенцій та становлення академічної мобільності як особистісної якості студентів.

Академічною мобільністю є переміщення студентів або викладачів в іншу освітню установу, у межах своєї країни або за кордон, на певний період, від одного семестру до року, для навчання, проходження практики, викладання або проведення досліджень, після чого студент, викладач чи дослідник повертається у свій основний навчальний заклад. Щоб українські студенти могли приймати активну участь у навчальному процесі вищого навчального закладу за кордоном, МОН України було впроваджено програму конкурсних відборів на навчання або стажування у провідних закладах вищої освіти світу для студентів та аспірантів [2].

Слід зазначити, що хоча феномен мобільності має порівняно невеликий досвід, він достатньо зміцнив свої позиції серед студентів у зв'язку з величезними перспективами. Для студентів існує можливість реалізувати свої освітні потреби здобуття кількох дипломів, навчання з різних спеціальностей.

Академічна мобільність дає можливість студентам самим формувати свою освітню траєкторію. Іншими словами, в рамках освітніх стандартів обирати предмети, курси, навчальні заклади відповідно до своїх вподобань, прагнень та амбіцій. Студент набуває практичного досвіду використання іноземної мови, як у професійній сфері, так і для повсякденного спілкування. С. Робертсон, підкреслює, що академічна мобільність підвищує якість програм, зміцнює співпрацю, надає потенціал процесам академічної та культурної спрямованості вищої освіти сприяє розвитку особистості, вивченню відмінностей [5].

Неодмінною умовою участі у програмах міжнародної академічної мобільності є знання іноземної мови, в першу чергу англійської. Отже, одним із важливих питань, що стоять перед учасниками освітнього процесу, є мова академічною мобільності.

У науково-освітньому просторі англійська мова протягом останніх десятиліть є домінантною мовою, тобто мовою міжнародного спілкування. Близько 60% з сотні перших університетів світу розташовані в англомовних країнах. Окрім того, постійно зростає кількість європейських вищих шкіл, які вводять у навчальні програми предмети англійською мовою.

Значна кількість університетів світу спеціально розробляють програми допомоги студентам у освоєнні англійської мови, щоб вони могли розуміти лекції, виконувати самостійні завдання та спілкуватися з викладачами та студентами. Існує кілька напрямків цих програм. В деяких пропонуються різноманітні можливі ситуації або гіпотетичні проблеми, які, можливо, вимагатимуть від них зусиль і незвичайних підходів. В інших програмах студентів навчають техніці швидкого читання англійською мовою, можливості розуміти цілі та відношення автора, а також розпізнавати або вгадувати з контексту значення слів і виразів. Студентам, чия рідна мова не англійська намагаються показати, що спеціалізована термінологія необов'язково є найвищою складністю у вивченні іноземної мови. Набагато важливішим для студента не носія англійської мови є вміння сконцентруватися на взаємозв'язках слів у реченні, щоб розуміти і самим створювати академічні тексти.

Академічна мобільність робить освіту доступнішою, створює можливості для особистісного зростання. Студенти та випускники всіх циклів освіти, викладачі та дослідники повертаються до своєї країни з новими знаннями, з культурним та академічним досвідом після навчання, стажування, участі у літніх школах, конференціях та семінарах. Головною метою академічної мобільності є надання учасникам освітнього процесу можливості здобути різнобічну освіту за обраним напрямом підготовки, забезпечити доступ до визнаних центрів знань, де традиційно формувалися провідні наукові школи, розширити пізнання у всіх галузях зарубіжної культури [3], опанувати іноземні мови та отримати нові знання та безцінний професійний досвід. Зростання академічної мобільності у сфері вищої професійної освіти забезпечує високу мотивацію до вивчення іноземної мови.

Література:

1 Василишина Н. М., Скирда Т. С. Методичні рекомендації щодо академічної мобільності студентів у закладах вищої освіти в сучасному просторі. Київ: НАУ, 2020. 37 с.

2. Міхненко Г. Е. Формування інтелектуальної мобільності майбутніх інженерів в умовах освітнього середовища технічного університету.: автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 23 с.

3. Сімак К. В. Віртуальна академічна мобільність студентів: досвід Канади. Український педагогічний журнал. 2017. № 2. С. 35–40

4.WarshauerM. The changing global economy and the future of English teaching. 2000,TESOL Quarterly # 34, 511-35.
5. Robertson S. L. Critical response to Special Section: International academic mobility. Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education. 2010. Vol. 31/5. pp. 641-647.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІДІОМ З КОМПОНЕНТОМ «WATER»

ЛУГОВА Тетяна Миколаївна, *кандидат філологічних наук, старший викладач, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

Ідіоми з компонентом «вода» представляють особливе поле для досліджень у сфері лексикології і фразеології. Цьому сприяє відносна стабільність їхнього складу впродовж довгого періоду, достатнім рівнем репрезентативності в лексикографічних джерелах, їхньою продуктивністю, високою частотністю їх вживання в художній літературі і розмовному мовленні, різноманітністю їхньої семантики, структури і граматики.

Зміст ідіом визначають їхня семантика та структурна організація, а також належність до певного розряду стійких словосполучень (фразеологічних одиниць). Вивчення структури ідіом та їх класифікація необхідні не тільки для розуміння глибинних процесів розвитку фразеології тієї чи іншої мови, але й для розкриття своєрідності мовної культури певного народу, допомагає виявленню його фразеологічних багатств.

Вивчення ідіом сучасної англійської та української мови сприяє розумінню різноманітності їх семантики та структури.

Одна з класифікацій ідіом належить Л.М. Пелепейченко. Вона дає уявлення про те, що більшість ідіом як англійської, так і української мови чітко структуровані. Найбільш продуктивною в англійській мові є модель ідіом з компонентом «вода» з чіткою структурою речень. Другою за чисельністю виступають ідеоми зі структурою «дієслово + іменник + прийменник + іменник». Далі йдуть ідіоми зі структурою «дієслово + іменник» та ідіоми з елементом like.

В українській мові найбільш поширеною є модель ідіом з компонентами «як, мов, хоч, наче» тощо. Трохи менш чисельною є група ідіом із запереченням. За ними йдуть ідіоми зі структурою «дієслово + іменник + прийменник + іменник».

Ідіоми з компонентом «вода» є достатньо варіативними через те, що більшість з них часто вживаються в усному мовленні. В той час як до книжних належить лише незначна їх частина. Саме частота їх вживаності сприяє виникненню їх варіантів, що є характерним для фразеологічних виразів, що часто вживаються в усному мовленні або належать до розмовних за своєю стилістикою.

Аналіз даної групи ідіом в англійській та українській мовах виявив, що варіативність притаманна ідіоматичним виразам в обох мовах. Однак кількісно переважають ідіоми з компонентом «вода» в українській мові: «шубовснути, як у воду падати, пірнути; заховати кінці в воду – ховати, як холодною водою обдати – облити; вискочити виходити сухим із води».

В англійській мові також наявні подібні ідіоми: «great ship ask (require) deep waters, carry (draw) water in asieve, be in deep(hot, low, smooth) water, be (put) on bread and water».

Для ідіом також характерне таке явище як полісемія. Наприклад, ідіоматичний вираз «камінь у воду» має два значення – «нічого не відомо про кого-небудь» та «безслідно зникнути», ідіома «take water» має три значення – «увійти у воду та попливти», «бути зпущеним на воду (корабель)» і «вирушити у море», а вираз «of the firstwater» – вживається в двох значеннях: «чиста вода (коли мова йде про дорогоцінне каміння)», а також

«першокласний, чудовий». Однак якщо звичайні слова можуть бути багатозначними, то фразеологізми не такі багатозначні. А отже, значення ідіом менше залежить від контексту.

У мовленні ідіоми несуть специфічне стилістичне навантаження. Вони представляють надзвичайно потужну частину великого арсеналу зображальних мовних засобів. Шляхи перекладу ідіоматичних одиниць досить складні та проблематичні.

Перекладаючи ідіоматичні вирази перекладач має передати їх зміст, а ще більше показати їх образність. При чому треба знайти аналогічний вираз в англійській мові, не втративши його стилістичну функцію. Якщо в англійській мові відсутній ідентичний вираз перекладач має знайти відповідник.

За Куниним англійські ідіоми з перекладацької точки зору розділяють на дві великі групи: ті, що мають еквіваленти в українській мові (повні і часткові) та безеквівалентні. Повними ідіоматичними еквівалентами є готові англійські еквіваленти, що співпадають з українськими за лексичним складом, значенням, стилістичним забарвленням, образністю та граматичною структурою:

muddy the water – каламутити воду;

unstable as water – неспокійний як вода;

put on bread and water – садовити на хліб та воду;

pour cold water on smth – лити холодну воду.

Деякі англійські ідіоми перекладаються частковими українськими еквівалентами, які передають повне значення, зберігають стилістичну направленість, але містять лексичні, граматичні або лексико-граматичні відмінності. Часткові ідіоматичні еквіваленти розділяють на три групи.

1. Які співпадають за стилістичним забарвленням та значенням, а також близькі за образністю, але різні за лексичним складом:

to fish in troubled waters – ловити рибу в мутній воді;

to scoop up water with a sieve – носити воду решетом;

like water off duck's back – Як з гусака (з гуски) вода;

beware of a silent dog and still water – в тихому болоті чорти водяться;

to carry (draw) water in a sieve – носити воду решетом;

to turn on the waterworks – розплакатися, заплакати; проливати сльози;

to tread water – товкти воду в ступі.

2. Які співпадають за лексичним складом, значенням, образністю, стилістичному забарвленню та різняться за деякими формальними ознаками (зокрема, число та порядок слів):

to water on one's mill-wheel – лити воду на млин;

a lot of water has flowed under the bridge since – чимало води упливло;

to plough the water – носити воду решетом;

written in water – на (по) воді писати. То на воді записано. Це ще вилами по воді писано.

3. Які співпадають за всіма ознаками, окрім образності. Українська ідіома «відкрите море» передається англійським еквівалентом «blue water». Або українська ідіома «потрапити в халепу» має англійський варіант «getinto deep water».

Отже, можемо зробити висновки, що перекладаючи ідіоматичні вирази перекладач повинен в першу чергу передати його окремі елементи й сторони та наблизитися до його еквіваленту в мові оригіналу.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

УДК 378.147

ОБ'ЄКТНІ ЛАКУНИ В МОВНІЙ ПАРІ «НІМЕЦЬКА – УКРАЇНСЬКА» І СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

Амеліна С.М., доктор педагогічних наук, професор (amelina@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Адекватне відтворення інформації вихідного тексту мовою перекладу може стати своєрідним викликом для перекладача. Оригінальний текст часто містить культурно-специфічну лексику, наприклад, назви реалій, що призводить до проблеми перекладу, оскільки в мові перекладу не завжди існують еквіваленти для цих термінів. Тому пошук способів перекладу так званих лакун з німецької мови на українську залишається актуальним питанням для перекладачів.

Термін «лакуна» походить від латинського «lacuna», що в перекладі означає «діра» або «яма». У перекладознавстві під лакунами розуміють так звані «прогалини розуміння». Як зазначають H. Glück і M. Rödel, термін «лексична лакуна» використовується для позначення того факту, що лексика природних мов не завжди «симетрично» структурована, а може мати прогалини [2, с. 425]. Оскільки лакуни все ще залишаються складними випадками для перекладачів, а причини та характер їх виникнення можуть бути різними, доцільно розглянути класифікацію лакун. У нашому дослідженні ми спираємося на класифікацію, запропоновану А. Ертельт-Віт та Е. Денисовою-Шмідт, які виділяють такі групи лакун: ментальні лакуни, об'єктні лакуни, діяльнісні лакуни та аксіологічні лакуни [1, с. 174-175].

Щоб проілюструвати труднощі перекладу, спричинені об'єктними лакунами, зосередимося на таких лакунах у німецько-українській мовній парі. Деякі з них можуть бути пов'язані з відмінностями в політичних чи економічних системах. Наприклад, німецька економіка є однією з найсильніших у світі. Але саме цей факт спричиняє багато екологічних проблем. З цієї причини екологи часто називають економіку індустріальних країн (не лише Німеччини) «Abfallwirtschaft», що дослідно означає «економіка відходів», маючи на увазі, що великомасштабне виробництво призводить до великої кількості відходів, упаковки, непридатних для використання продуктів тощо. Все це викидається і ще більше забруднює навколишнє середовище. У контексті української економіки такий термін не використовувався, тому його еквівалент в українській мові відсутній.

Багато соціальних та правових реалій німецького суспільства не мають еквівалентів в Україні, що відповідним чином відображається на мовних аспектах. Наприклад, кожен студент у Німеччині знає, що таке «BaföG». Це абревіатура від слова «Bundesausbildungsförderungsgesetz» – німецького федерального закону, який регулює порядок надання стипендій студентам, що в принципі є не стипендіями, а є своєрідним кредитом. BaföG пропонує молодим людям фінансову підтримку і, таким чином, можливість навчатися. Однак студенти зобов'язані повернути 50% отриманих грошей протягом 20 років після завершення навчання. Стипендіальна система в українських університетах працює за іншими принципами. Тому, перекладаючи слово «BaföG», перекладач повинен не тільки перекласти повне слово, а не абревіатуру, але й пояснити його значення.

Дослідження показало, що найважливішими способами перекладу лакун у німецько-українській мовній парі є такі: транскрипція/транслітерація, адаптація культурної специфіки, описовий переклад, контекстуальний переклад, коментар.

Список використаних джерел

1. Ertelt-Vieth, Astrid & Denisova-Schmidt, Elena (2011): Lakunen-Analyse zur empirischen Forschung interkultureller Kommunikation − Methodologie. In O. Rösch (Ed.): Osteuropa – interkulturelle, interlinguale und kulturvergleichende

Studien. (pp. 170−187). Berlin: News & Media (Wildauer Schriftenreihe Interkulturelle Kommunikation. Bd. 7.).

2. Glück, Helmut / Rödel, Michael (Hg.) (2016): Metzler Lexikon Sprache. 5. Auflage. J. B. Metzler Verlag GmbH, Stuttgart.

УДК: 811.112.2'225

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ СЕМАНТИКИ НІМЕЦЬКОЇ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Артьомцев О. В., кандидат філологічних наук, доцент (artomtsev.o@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ

Зростаючий інтерес сучасних перекладацьких студій викликаний появою досліджень змістовно різних фахових текстів як результату відображення діяльності людини у багатьох комунікативних сферах: публіцистиці, науці, офіційно-діловій діяльності, техніці. При цьому кожна комунікативна сфера характеризується певними нормами і тенденціями під час вибору способу використання мовних засобів, в залежності від того, які основні функції можуть бути реалізовані мовцями [2].

У зв'язку з цим і німецькі наукові тексти можуть бути розглянуті в рамках перекладацького аналізу. Ось чому мовознавці пов'язують свої дослідження і їх результати, спостереження, розвиток і трактовку гіпотез і теорій зі стилістичними і перекладацькими аспектами порівнювальних мов [1]. Такі фактори визначають також і особливості здійснення міжкультурної наукової комунікації, під час якої виявляються розбіжності у вираженні аналогічної інформації засобами порівнювальних мов. При перекладі німецьких наукових текстів українською мовою відбувається пошук семантично інваріанту і враховується стилістична адекватність оригіналу і тексту перекладу.

У центрі уваги цього дослідження знаходяться такі явища як безприйменникове та прийменникове керування, які викликають певні проблеми для здійснення перекладацького процесу. Першою групою німецьких наукових багатокомпонентних термінів можуть бути терміни, в семантичній структурі яких реалізується родовий відмінок. Хоча вони мають різні лексичні значення, вони без особливих труднощів можуть відтворюватися українською мовою, наприклад: *Reaktorwandung – стінка реактора; Steuergerät – пристрій керування; Stoffwechsel – обмін речовин.*

Більш суттєві перекладацькі труднощі виникають при перекладі багатокомпонентних німецьких наукових термінів, в українському еквіваленті яких експлікується імплікований німецький прийменник "ohne-без". Прикладом такої перекладацької ситуації можуть бути такі міжмовні кореляти: *Niveaukanal – канал без шлюзів, Bolzenschraube – гвинт без головки.*

Німецькі багатокомпонентні терміни можуть виражати також зазначення часу, способу дії, мети, відношення до дії, якості. За таких перекладацьких умов збільшується ризик допущення неточності відтворення релевантної семантики українською мовою, наприклад: *Schwarzgeld – доходи від незаконного бізнесу, Teilzahlungskauf – купівля в роздріб , Ansageverfahren –, Anlaufkosten – витрати на освоєння нової продукції, Ansageverfahren – передача товару митному органу на очищення.* За таких обставин перекладач повинен знайти перекладацькі еквіваленти, з допомогою яких може бути відтворена семантична структура більшого смислового навантаження.

Виокремлюється особлива група багатокомпонентних термінів німецьких наукових термінів, які в якості українського еквівалента вимагають використання речення. Щоб у повному обсязі відтворити семантичну структуру таких термінів, перекладач повинен володіти фаховими знаннями у відповідній науковій сфері. Для підтвердження такого факту наведемо такі приклади: *Dienstverschaffung – домовленість, за якою роботодавець може*

передавати робочу силу, яка є в його розпорядженні; der Aufbewahrer – особа, якій довірені депозити, Andersdepot – внесок, який належить не депоненту, а третій особі.

Особливу групу утворюють багатокомпонентні терміни наукової сфери, які мають статус "хибних друзів перекладача". Звучання таких термінів може завести в оману. Такі терміни співзвучні зі словами, які не належать до термінологічної сфери. Прикладом можуть бути: Schwarzarbeit – нелегальна трудова діяльність, Schwarzgeld – доходи від нелегального бізнесу, Staatstitel – державні цінні папери.

Однак, вищезазначеним проблематика перекладу фахової наукової термінології залишається не вичерпаною. У сучасних наукових текстах інтенсивного використання набули слова зі структурно-семантичним компонентами vor-, über-, unter-, nach- в якості складних семантичних структур. Тому дані термінологічні одиниці можуть розглядатися як об'єкти перекладацького аналізу. Попередній перекладацький аналіз свідчить про те, що семантика таких мовних одиниць репрезентована в інший спосіб в українських перекладацьких відповідниках.

До першої групи термінів такого типу належать лексичні одиниці, які за формальною структурою є гомогенні, однак семантично гетерогенні, наприклад:
Überdruck – надлишковий тиск; Übergewicht – надлишкова вага; Überheizung – перегрів; Überschätzung – переоцінка; Überwertung – завищена оцінка; Überschlag – приблизний розрахунок страхування на суму, яка перевищує фактичну вартість. Überdevidende – додаткові дивіденди. Відтворення семантики зазначених термінів відбувається словом, словосполученням і реченням.

Інше перекладацьке рішення вимагається, якщо міжмовні еквіваленти не одразу ідентифіковані, наприклад: Unterdruck – вакуум; Unterlizenz – субліцензія ; Unterpreise – пільгова ціна. У даних випадках стає очевидним, що для адекватного вибору українського термінологічного еквівалента перекладачеві необхідні фахові знання у відповідних сферах наукової діяльності. Для підтвердження використання адекватного відповідника може бути використана фахова інформація у спеціалізованих словниках української мови.

Перелік посилань

1. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова Книга, 2006. 576 с.
2. Stolze R. Die Fachübersetzung: eine Einführung. Tübingen: Narr, 1999. 278 с.

УДК 378.147:811

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ

Зуєнко Н.О., кандидат педагогічних наук, доцент (znelja@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

У сучасному світі до випускника вузу ставлять досить високі вимоги. Окрім володіння іноземною мовою на належному рівні, випускник повинен мати здатність і готовність брати участь у комунікаціях та самостійно вдосконалювати іншомовну мовленнєву діяльність. Дослідження відомих філософів і мовознавців (Ф. Браса, В. фон Гумбольдта, В. Лейбніца, В. Вундта, О. А. Потебні та ін.) склали основу для розвитку міжкультурної комунікації як науки, теоретичні засади якої були визначені Е. Холлом. На сучасному етапі проблеми, які виникають в процесі міжкультурного спілкування, розглядаються вітчизняними (Т. І. Грушевська, В. М. Манакін, Ф. С. Бацевич) та зарубіжними (П. Еммерт, В. Донах'ю, С. Тінг-Тулі) ученими.

Необхідність більш глибокого вивчення світу носіїв мови сьогодні є однією з актуальних проблем у викладанні іноземної мови. Інтернаціоналізація та зміни в суспільстві потребують налагодження контактів на міжнародному рівні, в межах міжкультурної комунікації. Згідно визначення Ф. С. Бацевича, «Міжкультурна комунікація – це процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот та як правило послуговуються різними ідентичними мовами, відчувають лінгвокультурну «чужинність» співрозмовника, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні». Метою міжкультурної комунікації є встановлення контакту з іншомовними партнерами, обмін професійно значущою інформацією і комунікативний вплив на представника іншомовного соціуму при вирішенні практичних завдань [1].

Формування соціокультурної особистості забезпечує основні пізнавальні та комунікативні потреби студентів на кожному етапі викладання та дає можливість ознайомлення з культурними цінностями народів — носіїв мови, яка вивчається. Наявність фонових знань і здатність їх адекватного застосування і буде служити ознакою сформованості міжкультурної комунікативної компетенції. Перерахуємо лише деякі навички та вміння, що становлять основу міжкультурної компетенції. До їх числа належать: позитивне ставлення до іншої культури та її носіїв; вміння правильно інтерпретувати мовну поведінку партнера; здатність ініціювати і підтримувати міжкультурний діалог; вміння бачити подібності та відмінності між мовними культурами і застосовувати їх в контексті міжкультурного спілкування; здатність ставити себе на місце співрозмовника-представника іншої культури; здатність уникати або вирішувати міжкультурні конфлікти і суперечності, відмова від забобонів і стереотипів; вміння оперувати різними вербальними і невербальними засобами для досягнення взаєморозуміння між культурами; вміння усвідомлено варіювати вибір мовних операцій в залежності від мети і ситуації спілкування, правильно використовувати стиль мови та мовні засоби [3].

У процесі формування навичок міжкультурної комунікації особливу увагу слід приділяти вивченню соціолінгвістичних та культурологічних особливостей комунікативної поведінки іншомовних партнерів, оскільки успішно здійснювати міжкультурно-професійну взаємодію здатна тільки людина, яка володіє професійно-значущими концептами культури, розуміє специфіку громадської поведінки іншомовних партнерів.

Слід зазначити, що найбільш ефективний спосіб формування міжкультурної компетентності – це перебування в країні мови якої, вивчається, занурення в її культуру, традиції, звичаї та соціокультурні норми.

Для успішного засвоєння студентами соціокультурних знань та набуття міжкультурних навичок на заняттях іноземної мови є сучасний лінгвістичний матеріал, який повинен відображати актуальні проблеми сучасного життя. Для розвитку комунікативноповедінкових умінь і навичок, необхідних для успішного міжкультурного спілкування, рекомендується використовувати навчальні тексти, що включають фонові знання соціокультурної специфіки. Важливим компонентом при вивченні іноземних мов є використання аутентичних текстів. Цілеспрямований підбір текстів, що відбивають соціокультурну та комунікативну поведінкову специфіку іншомовного соціуму, сприяє формуванню у свідомості студентів мережі образів і понять. При відборі текстового матеріалу слід спиратися на джерела, що містять найбільш значущі національно-специфічні культурні та комунікативні ознаки, релевантні для професійної взаємодії. Необхідно пам’ятати, що для ефективного міжкультурного спілкування важливий не тільки лексико-стилістичний, а й когнітивний аспект організації професійної комунікації [2].

Отже, аутентичні тексти є оптимальним засобом навчання культурі країни, мова якої вивчається. Таким чином, перевагою аутентичних текстів є те, що вони являють собою оригінальний мовний матеріал, ілюструють функціонування мови у формі, прийнятій

носіями мови. Аутентичні тексти наповнюють вивчення іноземної мови найбільш комунікативнозначимими лексичними одиницями.

Перелік посилань

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Київ: Довіра, 2007. – 205 с. – (Словники України).
2. Зуєнко Н.О. Communicative-oriented training in the classes of foreign language. Теоретична і дидактична філологія. Серія «педагогіка». Випуск 27, 2018. С.28-34.
3. Fabian, M. ., Dolgusheva, O. ., Rohach, L. ., Zuienko, N. ., Musiichuk, S. ., & Kurta, M. . (2021). Theoretical and applied principles of formation of competencies of foreign language teachers . Laplage in Journal, 7(3C), p.487-493. https://doi.org/10.24115/S2446-6220202173C1649p.487-493.

УДК 81

ПОЛЬСЬКІ ІДІОМИ ТА ЇХ УКРАЇНСЬКІ ВІДПОВІДНИКИ: ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ

Колодіна Л.С., кандидат філологічних наук, доцент (kolodina@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Переклад ідіом і мовних кліше з мови оригіналу повинен здійснюватись як переклад цілого, а не окремих слів, оскільки це не просто граматичні чи лексичні елементи, – це культурні символи певного народу. Основні проблеми перекладача полягають у вмінні їх розпізнати і, за відсутності синонімічного відповідника, знайти спосіб описово перекласти, не втративши оригінальне семантичне навантаження. Наведемо приклади вдалих, на нашу думку, синонімічних українських відповідників польським прислів'ям.

Kto się wilka boi, niech do lasu nie chodzi – вовка боятися – до лісу не ходити.
Nie wszystko to złoto, co błyszczy – не все то золото, що блищить.
Robić burzę w szklance wody – робити бурю у склянці води
Siedzieć na szpilkach – сидіти на голках.
Z pierwszej ręki / z pierwszych ust – з перших вуст.
Ani widu, ani słychu – ані слуху, ані духу.
Grać komuś na nerwach – грати на нервах.
Odkładać pieniądze na czarną godzinę – відкладати гроші на чорний день.
Być w siódmym niebie – бути на сьомому небі від щастя.
Siedzieć w czterech ścianach – сидіти в чотирьох стінах.
W cztery oczy – віч-на-віч.
Ni pies, ni wydra – ні риба, ні м'ясо.
Robić z igły widły – робити з мухи слона.
Pasuje jak wół do karety – пасує як корові сідло.

Однак польський світ символів і уявлень, незважаючи на близькоспорідненість наших мов, має багато ідіом, значення яких можна зрозуміти тільки з контексту, а знайти синонім-відповідник вдається не завжди, тому перекладач іноді змушений використовувати описовий метод. Наприклад:

Francuski piesek – наша Галя балувана.
Niebo w gębie / Palce lizać – дуже смачна страва.
Kaszka z mlekiem / bułka z masłem / małe piwo – щось дуже легке до розуміння/ виконання.

Siedzieć na pieniądzach – грошей кури не клюють; мати дуже багато грошей. Gruba ryba – важлива птиця; так говорять про поважну особу, яка займає високе становище в суспільстві.
Czuć miętę do kogoś – запасти в душу; закохатися у когось.
Być nie w sosie – бути не в гуморі / без настрою (однак українською можна сказати *«бути у гуморі»*, польською *«jestem dzisiaj w sosie»* не говорять!).
Mieć muchy w nosie – встати з лівої ноги.
Nabić w butelkę /wpuścić w maliny / zrobić w konia – обманути когось.
Być w proszku – бути абсолютно неготовим до чогось, наприклад, до зустрічі тощо.

Отже, перекладаючи наведені ідіоми, потрібно уважно вивчити контекст, оскільки в українській мові відповідників немає.

Очолюють рейтинг польських ідіом, які найчастіше побутують у розмовному стилі, вислови, які навіть із контекстом можуть викликати у перекладача труднощі і з розумінням. Наприклад: *mieć kuku na muni* – мовою польських дітей «kuku» означає вдаритись, подібне до українського «бобо» / «вавка». «Muniu» – це зменшувально-пестливе від слова «mózg» (мозок). Таким чином, якщо поляк хоче сказати, що хтось має проблеми з головою, є несповна розуму, пришелепкуватий, то використовує фразу «*on ma kuku na muniu».* Вислів поширений у фільмах та побутовому спілкуванні.

Побажання: *połamania nóg!* Цей дивний вислів не має жодного негативного підтексту, це не прокляття, не погроза і не залякування, а якраз навпаки: щире побажання удачі, успіхів. Найчастіше такого бажають перед важливою, відповідальною справою, наприклад, іспитом, співбесідою, підписанням угоди тощо. Українським семантичним відповідником можна вважати *ні пуху, ні пера.*

Ідіома *robić sobie jaja* – насміхатися, жартувати з когось – без контексту, на жаль, необізнаних перекладачів теж може загнати у глухий кут.

Таким чином, наведені приклади ще раз ілюструють, що близькоспорідненість української і польської мов не завжди допомагає нам легко порозумітися, оскільки кожна з мов має своє історичне і культурне підґрунтя, яке послідовно відбивається на семантиці як звичайних слів, так й ідіоматичних фраз.

УДК 81’255

Ольховська Н.С., кандидат філологічних наук, доцент (olkhovska@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ПЕРЕКЛАД ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМІВ У НІМЕЦЬКОМОВНИХ АГРАРНИХ ТЕКСТАХ: СПОСОБИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОМИЛОК

Основні труднощі, з якими стикається перекладач під час добору відповідників для інтернаціоналізмів, впливають на якість й адекватність перекладу та спонукають до дослідження цього питання й формулювання порад, які допоможуть уникнути помилок в подальшій роботі перекладача.

Одним з найпідступніших ворогів кожного початківця є лінь і самовпевненість. Зустрівши слово, графічна чи звукова форма якого знайома перекладачу, він може не перевірити його значення в словнику і використати буквальний переклад, що зазвичай призводить до помилок чи некоректного перекладу. Перекладачеві ще з університету необхідно боротися з цією хворобою. Ще зі школи необхідно прививати звичку перевіряти

кожне слово в словнику, навіть якщо воно йому добре знайоме, змушувати вчити декілька значень слова, щоб переклад став більш повним і точним.

Для уникнення помилок при перекладі дуже важливо допомогти студентам встановити граматичні та лексико-етичні труднощі, з якими доводиться найчастіше стикатися, а також виділити способи їх подолання. В рамках загального перекладацького процесу необхідно встановити первинні смислові зв'язки в тексті. Важливу роль у сприйнятті іншомовного тексту відіграє впізнавання слів. Як відомо, часто перекладач судить про значення іншомовних слів за їх основним значенням. Перекладачам добре відома «легкість» перекладу інтернаціональної і псевдоінтернаціональної лексики.

Проникнення перекладача в зміст тексту має відбуватися доти, поки він не відчуває, що знайшов остаточну форма для передачі заданого в тексті змісту і не використав весь раніше накопичений їм досвід (мовний, загальний, спеціальний).

Для еквівалентного відтворення зрозумілого необхідно вирішити цілий комплекс науково-методичних і практичних проблем: студенти повинні конкретно знати, що слід мати на увазі під еквівалентною передачею змісту тексту; чому не кожна передача є еквіваленною; що призводить до помилок при перекладі; який механізм пошуку і відбору лексичних засобів; яким чином використовувати весь свій інформаційний запас і фонові знання; як виділяти ті випадки, коли окремі слова оригіналу можуть функціонувати в тексті таким чином, що використовується вся гама значення слова і перекладачу буває не так легко визначити, яке значення в даному контексті превалює; як прийняти вірне «контекстуальне рішення», коли значення слів, зареєстрованих в словниках, збігається зі значенням одиниць української мови, але не у всьому обсязі.

Студенти повинні вміти використовувати додаткову інформацію, наприклад довідники, словники, енциклопедії, мета яких – максимально повно розкрити так звані регулярні відповідності та загальні невідповідності між одиницями оригіналу і перекладу.

В університетах необхідно більш детально вивчати так звані «хибні друзі перекладача», вчити студентів розпізнавати їх. Також необхідно змінити програму навчання. Адже часто студенти на останніх курсах не знають в якій галузі їм перекладати, і навіть якщо вони обирають сферу, дуже часто вони не обізнані в ній. Необхідно, щоб з першого курсу студенти обирали напрямок, вивчали цю сферу досконало, адже в кожній сфері зазвичай дуже багато термінів, інтернаціоналізмів і псевдоінтернаціоналізмів.

Не винятком є така вузька галузь як стандартизація і сертифікація аграрної продукції. Стандартизація, як наука, сама по собі містить багато інтернаціоналізмів, адже всі терміни і поняття запозичені чи перекладені з інших мов. А аграрний сектор в свою чергу пов'язаний з багатьма сферами, такими як тваринництво, рослинництво, рибне господарство, які багаті на терміни, які також є складністю для перекладача, адже один і той же термін в одній сфері може бути терміном, а в іншій інтернаціоналізмом або псевдо інтернаціоналізмом.

Отже, уникнути помилок при перекладі можливо. Для цього необхідно враховувати всі аспекти і сторони конкретного інтернаціонального (або псевдо-інтернаціонального) поняття, а також вплив міжмовної інтерференції. Головне бути уважним, не лінуватися перевіряти себе і постійно розвиватися, адже мова не стоїть на місці.

Перекладачам необхідно завжди пам'ятати, що інтернаціоналізми є дуже поширеними лексичними одиницями і мають низку особливостей, які потрібно враховувати для адекватного і правильного перекладу.

На підставі проведеного дослідження німецькомовних аграрнихх текстів можна зробити висновок, що ці тексти насичені різноманітними термінами і більшість з них являється неологізмами, інтернаціоналізмами та «хибними друзями перекладача», оскільки стандарти стосуються різних сфер аграрної галузі: тваринництва, вирощування зернових, землекористування тощо.

Потім на прикладі текстів та стандартів, взятих з сайтів Demeter-International і Naturland, наведено приклади та способи відтворення інтернаціоналізмів, до яких найчастіше вдається перекладач при перекладі даної літератури: спосіб семантичного калькування

(приблизно 75%), контекстуальний переклад (20%), описовий переклад або взагалі використовується інше слово, не інтернаціоналізм (4%), до зміни граматичної структури при перекладі майже не вдаємося (1%).

Серед найчастіших помилок та їх причини, є людський фактор, а саме неуважність, яка призводить до неправильного відтворення псевдо-інтернаціоналізмів у німецькомовних аграрних текстах. Отже, при перекладі інтернаціональної лексики для важливо не забувати про багатозначність деяких слів, а також про ступінь їх вживаності в мові.

УДК 378:378.147.091.33-27.221:811(043.3)

ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ ЗВО: ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Пилипенко О.П., кандидат педагогічних наук, доцент, (pilipenko.helena@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

Масштабний перехід на дистанційне навчання у зв'язку з пандемією і війною змушує багато країн, до яких належить і Україна, кардинально переглянути традиційні підходи до надання освітніх послуг. Реформування освітньої галузі є відповіддю на запит суспільства, бо саме освіта забезпечує якість людського капіталу, який є основою економічного процвітання кожної держави. Технічна еволюція, модернізація та розвиток IT-технологій сприяли виникненню нових підходів у освітній галузі (Allen & Seaman, 2017; Kerres, 2018). Інтернет набуває головну роль у підтримці віддаленої роботи, електронного навчання, онлайн-співпраці (Favale et al., 2020).

Загальнотеоретичним питанням дистанційної освіти та супровідним поняттям присвячено безліч праць українських науковців (О. Андрєєв (2013), Н. Арістова (2015), В. Биков (2008), О. Васюк (2011), А. Штепура (2021)). У контексті дослідження особливе значення мають роботи іноземних дослідників Г. Чайлдза (Childs, 2001), М. Мура (Moore, 1991), Б. Холмберга (Holmberg, 1995), І. Рофе (Roffe, 2004).

Метою дослідження було визначення готовності українських студентів спеціальності «Філологія» до роботи у дистанційному форматі навчання при вивченні фахових дисциплін. Для досягнення поставленої мети був складений опитувальник (анкета), проведено анкетування (зріз), проведений аналіз отриманих даних і описано результати дослідження.

У травні 2021 р. було проведено опитування студентів-філологів щодо організації навчання в умовах карантину за двома аспектами діджиталізації процесу навчання: проблеми використання мультимедійних технологій і ефективність процесу навчання мов після використання цифрових технологій в порівнянні з традиційними методами навчання. Опитування було реалізоване засобами MS Forms (пакет Office 365). Анкету було розповсюджено через сервіс GOOGLE FORMS та у соціальних мережах (Viber, Telegram, Instagram). Був використаний метод опитування за допомогою самостійного заповнення опитувального листа (анкети) респондентом (опитуваним) за вказаними в ньому правилам.

Досить цікавими з точки зору аналізу й подальших рішень можна розглядати наступні результати, а саме: аналіз проведеного анкетування засвідчив, що для 35,3 % респондентів процес адаптації до дистанційного навчання пройшов бездоганно, 49 % студентів вважають, що вони добре адаптувалися до даного формату навчання, 9,8 % студентів – задовільно. Слід підкреслити, що лише 5,3 % студентів визнали недостатність володіння даними технологіями.

Студенти, безпосередньо залучені до процесу навчання, позитивно оцінили рівень викладання мови в дистанційному форматі: високим вважають його студентів (39,2 %), достатнім – 39,2 %. Кожен п'ятий опитаний вважає рівень викладання задовільним – 17,6 %. Низькі оцінки рівня освіти під час дистанційного навчання дали лише 3,9 % студентів.

На питання щодо можливості заміни очного навчання онлайн навчанням думки студентів розділились рівно на 3 частини: 37,3 % відповіли ствердно, 37,3 % – не погодились, решта вагалися з відповіддю. 68,6 % студентів-філологів підтвердили, що віртуально-тренінгова технологія може застосовуватись на заняттях у ЗВО у майбутньому,13,7 % респондентів не розглядають таку можливість на майбутнє, 17,6 % студентів вагалися з відповіддю.

Що стосується питання підвищення мотивації до навчання іноземної мови у дистанційному форматі, у 21,6 % студентів він збільшився, для 56,9 % респондентів такий формат не вплинув на рівень мотивації. Треба зауважити, що для 13,7 % студентів дистанційне навчання зменшило мотивацію, 7,8 % респондентів не змогли відповісти на це запитання.

На запитання анкети, з яких джерел студенти отримують завдання з іноземної мови, більшість студентів (72,5 %) вказала месенджери (Viber, Messenger, Telegram, WhatsApp), 17,6 % студентів – Moodle (навчально-інформаційний портал НУБіП), 5,9 % студентів – соціальні мережі.

На запитання анкети, на які освітні портали відправляються виконані роботи, більшість студентів (66,7 %) вказала месенджери (Viber, Messenger, Telegram, WhatsApp), 21,6 % студентів – Навчально-інформаційний портал НУБіП (Moodle), 11,8 % студентів – електронну пошту.

Результати анкетування продемонстрували, що українські студенти-філологи свідомо визнають потребу використання дистанційного навчання у вивченні іноземної мови. Згідно з опитуванням вони високо оцінюють переваги дистанційного навчання, що підтверджують також результати іноземних дослідників (Ebner, Schön & Nagler, 2015). Результати опитування студентів показують, що більшість українських студентів задоволені Навчально-інформаційним порталом (Moodle) університету і досить швидко його опанували. Під час дистанційного навчання були широко розповсюджені вебінари та відеоконференції, тому дослідження продемонстрували зростання ролі у комунікаційних технологій Zoom, Skype, Google Meet, а норвезьким дослідникам (Damsa & Langhold, 2020) це дозволило говорити про «революцію ZOOM» у дистанційній освіті.

Аналіз отриманих даних дозволяє стверджувати про достатньо високу готовність студентів до роботи в дистанційному форматі. При цьому з огляду на деякі результати, доречним є певне коригування навчальних програм відповідно до нових умов, налаштування інтерфейсу користувачів, підтримка контролю за доступом до мережі Інтернет. Крім того, для подолання потенційних складнощів можна рекомендувати проведення ознайомчих занять перед початком роботи студентів в дистанційному форматі.

Перелік посилань

1. Allen, I. E. & Seaman, J. (2011). Going the distance: Online education in the United States. *The Online Learning Consortium*.

2. Breitenbach, A. (2021). Digitale Lehre in Zeiten von Covid-19: Risiken und Chancen Marburg (2021). Monographie, Sammelwerk oder Erstveröffentlichung.
URL:https://www.pedocs.de/volltexte/2021/21274/pdf/Breitenbach_2021_Digitale_Lehre_in_Zeiten.pdf

3. Burns, M. (2011). Distance Education for Teacher Training: Modes, Models, and Methods. URL:http://idd.edc.org/sites/idd.edc.org/files/Distance%20Education%20for%20Teacher%20Training%20by%20Mary%20Burns%20EDC.pdf

4. Brown, R. E. (2001). The process of community-building in distance learning classes. Journal of Asynchronous Learning Networks, 5(2), 18–35.

5. Clarke, R.C. & Meyer, R.E. (2008). E-Learning and the science of instruction. Second Edition. San Fransisco: Pfeiffer.

6. Childs, G. (2001). Distance learning in Italian primary and middle school children during the COVID-19 pandemic: a national survey. BMC Public Health.

7. Damsa, C., Langfold, M. (2020). Online Teaching in the time of Covid-19. Academic teachers' experiences in Norway. URL:https://www.jus.uio.no/cell/digitaldugnad/report-university-teachers-16-april-2020.pdf

8. Favale, T., Soro, F., Trevisan, M., Drago, I., Mellia, M. (2020). Campus traffic and e-Learning during COVID-19 pandemic. Computer Networks.

9. Fillip, B. (2001). *Distance education in Central America and the Caribbean: Making the most of the region's experience and tackling challenges and opportunities of the new information and communications technologies*. Tokyo, Japan, and Washington, DC: Japan International Cooperation Agency. URL:https://www.utsc.utoronto.ca/~chan/istb01/readings/distanceEd.pdf

10. Harper, K. C., Chen, K., & Yen, D. C. (2004). Distance learning, virtual classrooms, and teaching pedagogy in the Internet environment. Technology in Society, 26, 585–598.

11. Holmberg, B. (1995). *Theory and practice of distance education. Second edition.* London and New York: Routledge.

12. Ebner, M., Schön, M. & Nagler, W. (2015). Was sagen die Studierenden zur E-Learning-Strategie der Hochschule? ZFHE, 10(2), 137–153.

13. Kerres, M. (2018). *Mediendidaktik. Konzeption und Entwicklung mediengestützter Lernangebote* (5. Aufl.). Berlin: de Gruyter Oldenbourg

14. Moore, M. (1991). Editorial: Distance education theory. The American Journal of distance Education. Vol, 5 (3).1-6.

15. Petko, D. (2014). Einführung in die Mediendidaktik: Lehren und Lernen mit digitalen Medien. Weinheim: Beltz.

16. Roffe, I. (2004). Innovation and e-learning: E-business for an educational enterprise. Cardiff, UK: University of Wales Press.

17. Андреев, О., Кухаренко, В. (2013). Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання URL:http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/23642/3/Andrieiev_Pedahohichni_aspekty_2013.PDF

18. Арістова, Н. (2015). Формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих навчальних закладів. Київ:«Гліфмедія».

19. Биков, В., Кухаренко, В., Сиротенко, Н., Рибалко, О., Богачков, Ю. (2008). *Технологія розробки дистанційного курсу*: навчальний посібник. Київ: Міленіум.

20. Васюк, О., Скумін, Т. (2011). Теоретико-методичні аспекти організації дистанційної освіти. Вісник Книжкової палати, 2, 1-3.

21. Штепура, А. (2021). Професійна підготовка майбутніх учителів англійської мови засобами дистанційного навчання в університетах Республіки Польща (Дис. канд. пед. наук). Інститут педагогічної освіти дорослих імені Івана Зязюна, Київ.

УДК 811.111

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Рудницька Н.А., кандидат педагогічних наук, старший викладач
(nathalie.nauu@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

В умовах війни загострились актуальні проблеми пошуку шляхів забезпечення продовольчої та екологічної безпеки, розробки плану відновлення України, її сталого розвитку у контексті глобальних та регіональних викликів, а також формуванні нової парадигми розвитку українського суспільства й освітянської еліти зокрема. Саме тому професійна підготовка майбутнього фахівця – це цілеспрямована, динамічна, інноваційна за

своїм характером система, яка націлена на формування як професійних, так і ціннісних орієнтирів майбутнього фахівця.

Кожний вищий навчальний заклад намагається розробити свою унікальну особистісно-орієнтовану систему підготовки фахівців, яка мотивує їх до подальшого науково-професійного пошуку, самоосвіти та саморозвитку, а це в сучасних умовах неможливо без знання декількох іноземних мов. Особливого значення в процесі професійного навчання студентів набувають гуманітарні дисципліни, що становлять фундамент їх науково-теоретичної й гуманітарної підготовки, дають змогу зрозуміти суть і соціальну вагомість майбутньої професії, забезпечують розвиток їх ерудованості та загальної культури, громадянських та моральних якостей, які, у свою чергу, дають їм можливість стати гідними представниками вітчизняної інтелігенції .

З урахуванням інтеграційних процесів, які стрімко ведуть Україну до членства в Європейському Союзі професійна підготовка майбутніх фахівців-аграріїв має базуватися на оволодінні студентами ключовими компетентностями: вмінні оперувати науковими знаннями у життєвих практичних ситуаціях, здатність швидко адаптуватись до будь яких умов, бути мобільними, налагоджувати комунікацію і бізнес з іноземними партнерами в умовах війни і відбудову господарства найшвидшими темпами. При цьому змінюється сама парадигма освітніх потреб, яка вимагає, створення умов для оволодіння матеріалом відповідно до професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у змісті, структурі та організації навчального процесу.

Переоцінити важливість для студентів володіння іноземними мовами не можливо, а рівень іншомовної підготовки майбутніх фахівців має бути достатнім як для ефективної взаємодії з існуючими професійними колами, благодійними організаціями, так і для залучення нових міжнародних партнерів, які готові допомагати у відновленні України, застосовуючи західні технології, новітні методики регенерації природнього довкілля.

За умов реалізації вищеозначених принципів професійна компетентність як інтегрована здатність сучасного фахівця аграрного сектору поєднує в собі, крім комунікативних компетентностей, також і низку ключових компонентів, які розподіляються за трьома групами: соціальні, мотиваційні та функціональні.

На нашу думку такий підхід до професійної підготовки інтегрує іншомовні вміння зі змістом конкретної спеціалізації, що можна реалізувати шляхом спеціально розроблених університетських курсів викладання іноземної мови за професійним спрямуванням.

Так наприклад, в процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням студенти НУБіП навчаються:

- обговорювати питання, пов’язані зі спеціалізацією, досягти порозуміння зі співрозмовником;
- знаходити нову текстову, графічну, аудіо- та відеоінформацію, що міститься у міжнародних галузевих матеріалах (як у друкованому, так і в електронному вигляді), користуючись відповідними пошуковими методами і термінологією; • писати професійні тексти і документи іноземною мовою з низки галузевих питань;
- писати ділові та професійні листи, демонструючи міжкультурне розуміння та попередні знання у конкретному професійному контексті;
- аналізувати фахові тексти, користуючись двомовними термінологічними словниками, електронними словниками та програмним забезпеченням перекладацького спрямування, працювати над проєктами, тощо.

На наш погляд, робота над проєктом "Професійне досьє" майбутнього фахівця сприяє активному пошуку додаткової фахової інформації, спостережень і аналізу набутого досвіду, мотивує до нових навичок синтезу навчального матеріалу іноземною мовою. Цей вид роботи допомагає студентові більш ефективно й незалежно діяти згідно нових мовленнєвих вимог, аналізуючи вже існуючи варіанти, активізувати свої знання з іноземної мови якнайкраще і значно підвищує його рівень самомотивації.

Виконане дослідження, певна річ, не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, адже навчання іноземній мові у вищий школі має сприяти прагненню сучасного фахівця до успішної самореалізації в професійній сфері діяльності, самостійно і творчо опановувати знання та компетентно реагувати на вже існуючи виклики і професійні проблеми.

Література

1. Амеліна С. М. Особливості методів професійної підготовки майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2013. Вип. 30. С. 509–512. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pfto_2013_30_81.pdf.
2. Методична підтримка самостійної роботи майбутніх фахівців-аграріїв (на матеріалі французької мови). *Науковий вісник НУБіП України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія : зб. наук. пр. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України.* Київ: ВЦ НУБіП України, 2014. Вип. № 199 ч.2.
3. L'enseignement agricole public en projets, [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://educagri.fr/Les-projets.30.0.html.

УДК 371.315:811.111'255

ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З МОВНОЇ ОСВІТИ ЩОДО РІВНІВ ВОЛОДІННЯ ПИСЬМОВИМ ПЕРЕКЛАДОМ

Стрілець В.В., кандидат педагогічних наук, доцент (valentynastrilets@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Формування компетентності в письмовому перекладі має спиратися на рівневий підхід, щоб мати чіткі орієнтири щодо видів письмового перекладу, обсягу й глибини декларативних і процедурних знань, діапазону навичок, рівня складності вмінь, обсягу і складності текстів, їх галузевої, жанрової й тематичної приналежності тощо на кожному етапі освітнього процесу. Ці параметри є необхідними для окреслення змісту навчання, формулювання його очікуваних результатів та здійснення контролю у межах перекладацьких дисциплін циклу спеціальної (фахової) підготовки бакалавра за спеціальністю 035.041 «Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша англійська».

Основним документом щодо рівнів володіння іноземною мовою в європейському освітньому просторі є «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання», у першій версії яких від 2001 р. виокремлено медіацію як один із видів комунікативної мовленнєвої діяльності (*communicative language activity*) [1, с. 57] та наведено приклади письмової медіації [1, с. 87], проте не представлено ілюстративної шкали з дескрипторами.

В оновленій і доповненій версії від 2018 р. (попереднє видання) та 2020 р. (фінальне видання) медіації приділено значно більше уваги, зокрема, виділено медіацію тексту, до якої включено один із її видів – письмовий переклад текстів [2, с. 90] – та представлено дескриптори рівнів A1 – C2 [2, с. 103 – 104]. Автори цього документу зазначають, що запропоновані дескриптори не призначені для опису компетентностей професійних перекладачів [2, с. 102]. Вважаємо, що їх потрібно розглянути, щоб, по-перше, з'ясувати, на чому базується перехід від нижчого рівня до вищого, по-друге, щоб використовувати як основу для формулювання дескрипторів рівнів володіння галузевим письмовим перекладом майбутніми професійними перекладачами.

Враховуючи визначені Програмою з англійської мови [3] цільові рівні володіння англомовним читанням і письмом для 2 – 4 курсів, на які навчальним планом передбачено

вивчення перекладацьких дисциплін, а саме B2 – C1.2 у письмі й C1.1 – C2 у читанні, розглянемо дескриптори рівнів B2+ – C2 для письмового перекладу текстів.

Рівень B2+ передбачає здатність продукувати чітко організовані тексти перекладу (з однієї мови на іншу), які відповідають нормі й узусу мови перекладу, при цьому може спостерігатися вплив мови оригіналу на структурування, пунктуацію та деякі формулювання.

Володіння рівнем C1 дозволяє перекладати абстрактні тексти соціальної, освітньої та професійної сфери у своїй галузі, успішно передаючи оцінювання й аргументування, включаючи багато пов'язаних із ними імплікатур, при цьому допускається наявність у тексті перекладу впливу оригіналу.

Користувач мовою на рівні C2 може перекладати тексти технічного характеру в галузях, які не є його спеціалізацією, за умови, що точність предметної інформації перевірена фахівцем відповідної галузі [2, с 103].

На жаль, цей документ не пропонує перехідного рівня C1+, який би був дуже доречним.

В оновленій версії «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти» [2] конкретизуються типи текстів для перекладу в різних сферах: особистій, суспільній, професійній та академічній. Нижче представлено типи текстів для рівнів, що розглядаються, у професійній та академічних сферах, які є актуальними для галузевого перекладу.

Професійна сфера:

- B2+ та C1 – наукові, технічні, фінансові та проєктні звіти, нормативні акти, статті та інші професійні публікації;
- C2 – професійні публікації, технічні звіти, контракти, прес релізи.

Академічна сфера:

- B2+ – наукові статті, підручники, оповідання;
- C1 – наукові статті, підручники, літературна критика;
- C2 – наукові публікації [2, с. 218].

Прогресування від нижчого до вищого рівня в дескрипторах та типах текстів продемонстроване через підвищення ступеня складності текстів, розширення жанрового різноманіття та галузевого / тематичного діапазону, підвищення точності відтворення змісту та поліпшення нормативності тексту перекладу.

Проаналізовані дескриптори мають бути враховані розробниками робочих програм навчальних дисциплін та конкретизовані з урахуванням специфіки кожної дисципліни.

Перелік посилань

1. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 260 p. Available at: https://rm.coe.int/1680459f97
2. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020. 275 p. Available at: https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for- languages-learning-teaching/16809ea0d4
3. Nikolaeva S. Yu. (Ed.) Curriculum for English Language development in universities and institutes (Draft 2). Kyiv: The British Council, 2001. 245 p.

UDC 811.111:392.73

A FEW NOTES ON TEACHING "DELICIOUS" TRANSLATION

Zakhutska O.V., Doctor of Arts, Associate Professor (oksana.zov@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv

In the didactics of translation, the adequate selection of texts and the most appropriate method remains an extremely important aspect. This undoubtedly applies to the first contact of philology students with translation studies. The goal of a translation teacher who is going to introduce young adepts into the world of translation studies, is to encourage and motivate them to explore on their own in the future all nuances and problems related to the translation process avoiding frightening them by the enormity of work to be done [2, p. 14-15]. Therefore, it seems reasonable to offer students texts that, on the one hand, are not complicated, and, on the other hand, meet the current demand for them in the contemporary translation industry [1; 3, p. 90-94].

All these requirements seem to be met by culinary recipes. Admittedly, these are not simple texts and some of them cause great difficulties in translation, but in general they constitute part of the experience common to all people and are easier in the context of understanding the original text and solving individual lexical problems that arise during the translation. There is no doubt, that recently there has been a kind of fashion for cooking in the world. In addition to many TV shows or blogs devoted to the topic cooking, there are also a lot of new cookbooks and literature with a culinary component in the background. And no wonder – after all, the kitchen and cooking are the heart of every home, they are part of the human being everyday life and existence.

Recipes are typical hybrid texts. It is very difficult to classify them into a specific kind, mainly because they perform multiple functions. One of them is informative: recipes provide information on how to prepare the dish, and sometimes inform about the history of the dish, its nutritional or taste qualities and its use. An expressive function is visible primarily in the stylistic means used by the author (diminutives, emotionally charged words, exclamation sentences, etc.). Recipes also have an impressive function (instructions persuading the recipient to take specific actions), and sometimes even poetic. Recipes often also have a typically commercial function: they encourage the purchase of a specific product, kitchen utensils or kitchen equipment.

The most common translation errors in recipes can be divided into linguistic and translation, the latter defined as occurring only in translations, consisting in the incorrect expression of information and content contained in the source text. They appear as a result of incorrect understanding or complete misunderstanding of the original text, lack of specialist or cultural knowledge, and sometimes also haste in action, inattentiveness, insufficient concentration on specific lexical problems.

Translation problems for recipes are of complex nature and result from multiple differences in the texts in English and Ukrainian. Problems sometimes start with the very name of the dish. While names such as *Pumpkin-Honey Soup* or *Celery Kidney Cleanse* should not cause much difficulty – because these are quite universal names that can be easily translated into Ukrainian without losing the value of the content in the original text – it is quite a challenge to translate such examples of dishes as *Toad-in-the-Hole*, *Roly-Poly* or *Ploughman's Lunch*. These names refer to typical British dishes that are related to British culture and it remains debatable whether to translate such a name into Ukrainian, or whether it is better to leave it in its original wording, and include information in a footnote explaining what a given dish actually is and what are its connections with culture. For instance, translating the name *Toad-in-the-Hole* as "ковбаски, запечені в клярі" would result in the loss of certain values contained in the original wording, additionally rhyming. The solution in this case would be, perhaps, to find a Ukrainian rhyme that reflects the carefree overtones of the original name, like *Жаба в ніpці* or *Жаба в ямці*. The situation is similar with the name *Roly-Poly*. In terms of denotation, it means "бісквітний рулет з варенням". However, this translation lacks – as in the previous example – the already mentioned carefreeness, an element of lightness, and above all, rhyme. The third name – *Ploughman's Lunch* – in terms of denotation is a meal often served in English pubs, consisting of bread, cheese and pickled vegetables, however, in the translation one should look for a name that would encourage one to try the recipe, and would be equivalent in terms of connotation. An example translation, somewhat of an adaptation, is *сніданок фермера*.

Another translation problem, which usually appears right away under the name of the recipe, i.e. in the list of ingredients, are kitchen measures and kitchen utensils. These measures are most

common converted in such a way that the recipient of the translation had no difficulty in preparing the dish properly, and the recipe was readable, understandable and usable. The same in the case of kitchen utensils. For example, the word *pan* can mean *каструля*, *ківш*, or even *миска*, in American English additionally *форма для випікання*. Young translators' awareness in terms of such differences at the lexical level is extremely important, because it translates into the quality of the final product the translation process. The same is true of some kitchen units, for example, often in the translation one can meet the English measure *cup* translated into Ukrainian as *чашка*, while the most appropriate translation in this case is Ukrainian *стакан*.

Considerable difficulties can appear in translating verbs used in recipe guide, e.g. *sauté* and *fry*. Both lexemes mean frying process, however, analyzing their exact definitions one can see differences: the verb *sauté* means "to fry in a small amount of fat" while *fry* – "to cook in a pan or on a griddle over heat especially with the use of fat". Therefore, *sauté* could be translated as *пасерувати* or descriptively *злегка підсмажити на невеликій кількості олії* and *fry* as *смажити* or *підсмажити*.

These are not, of course, all the translation problems that students can encounter while translating recipes, still they constitute a good starting point for the discussion on translation of texts related with cooking.

References

1. Fox O. The Use of Translation Diaries in a Process-Oriented Translation Teaching Methodology. In: Developing translation competence, Ch. Schäffner, B. Adab (ed.). Amsterdam–Philadelphia, 2000. P. 115–130.

2. Gile D. Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training. Amsterdam–Philadelphia, 2009. 299 p.

3. Preložniková S., Toft C. The role of translation studies within the framework of linguistic and literary studies. In: Translation in Undergraduate Degree Programmes, K. Malmkjær (ed.). Amsterdam–Philadelphia, 2004. P. 83–96.

UDK 81'255.2:6

STRATEGIES OF RENDERING ENGLISH SCIENTIFIC AND TECHNICAL TERMINOLOGY INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE

Yaremenko N.V., PhD (Pedagogy), associate professor (iaremenko.nv@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

In connection with the strengthening of international relations, the strengthening of economic ties between different countries, the integration of European countries and the world, the development of science and technology, the importance of the foreign language as an important determinant of socio-economic, scientific and technological and general cultural progress is gaining ever more importance. Today we can observe significant transformations in all spheres of modern society, especially in the field of science and technology. Accordingly, there is a growing need for a high-quality translation of scientific and technical literature and an efficient exchange of professional information in order to ensure the maximum level of translation accuracy and adherence to professional ethics standards, which is directly related to the adequate use of professional terms. Translation of terminology is one of the most complex issues in the field of linguistics and translation science, therefore, the problem of translation of the terminology used in the field of science and technology is topical nowadays, as the terms form a special layer of vocabulary that is rapidly evolving and updating, and therefore require close attention on the interpreter's side. At the present stage of the development of translation studies, issues of translation of English terminological units has become of particular importance, since English is the language of international communication, business, science and technology.

The purpose of our article is to determine the specifics of scientific and technical translation at the present stage and outline the most optimal strategies for the translation of English scientific and technical terminology in the Ukrainian language.

Research methods. As to the basic methods of research, we use comparative and descriptive methods that have found practical application in the theory and practice of translation when comparing systems of different languages, and in our case - in search of optimal translation strategies for the transferring English-language terms of the scientific and technical sphere into the Ukrainian language taking into consideration the specifics of both languages.

Research results. An important place in the scientific and technical translation is the translation of terms and terminological compounds that make up terminology systems in sciences and branches of knowledge, as well as specific stamps and cliches, which primarily characterize the sphere of professional communication in its oral and written forms.

The term is identified as a word or phrase, which denotes the concept of a special sphere or activity and is part of the general lexical system of language through a specific terminology system (terminology). The term is considered to be a word or sublanguage phrase, which has a special meaning, expresses and forms a professional concept and is used to name scientific and vocational and technical objects and the relationship between them. Considering the status of the term in the language system, scholars emphasize that, above all, the latter belongs to the general class of lexical units. Even then, a specific characteristic is added to it, which contrasts with the general one. The founder of the n terminological school D. Lotte believes that the terms as lexemes, denoting a fixed concept, are short, devoid of polysemy, synonymy, homonymy. T. Kyyak states that one can not find a significant difference either in form or content between the words of the general vocabulary and the word of the terminological vocabulary. On the basis of the analysis of the definitions presented in the special literature, we can define the term as a special unit denoting a definite fixed concept of scientific or professional use (abstract or concrete), which is characterized by conciseness, usually monosemantic and limited by the sphere of use. At the same time accuracy, meaningful and structural systemic are constant signs of the term. However, not all terms are short and unambiguous; some also have synonyms. Thus, the ambiguity of the term can create inaccuracy in the system. The most significant features of the term are its correlation with the notion of a certain field of knowledge and the obligatory system relations with other similar units of the terminology system, when both unambiguousness and independence from the context are considered as secondary features of the term.

The problem of translation of the terminology used in the field of science and technology has always been topical, since the terms constitute a special layer of rapidly developing and updating vocabulary, and therefore requires close attention from the interpreter/translator. The rapid development of the international relations of our country and, at the same time, the lack of sufficient development of the highly specialized scientific terminological apparatus of the Ukrainian language makes the task of finding adequate and effective translation strategies urgent. Among the main difficulties in translating English terms into Ukrainian is the discrepancy in terminology, as well as the discrepancy in the lexical-grammatical, morphological and phonetic structure of these languages. The translation of scientific and technical terminology is associated with many difficulties and requires the use of appropriate translation strategies. At the same time, the translator needs not only philological but also technical knowledge, a full understanding of the context of the use of the term to provide its logically meaningful interpretation in the Ukrainian language. The most common strategies for translating terms are transcription and transliteration, loan translation and descriptive translation. These methods of translation provide maximum logic, accuracy, conciseness and objectivity that constitute the universal style features of the scientific and technical field. Among the specific features of the English scientific and technical terminology, there are the homonymy of terms, contextuality, the widespread use of abbreviations and acronyms, pairs "the term-commonly used word". Another peculiar feature is the rapid development of science and technology, that is why for many English terms there are no exact Ukrainian equivalents, which creates additional difficulties for an interpreter when choosing translation strategies.

УДК 371.315:811.111’255

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ АГРАРНИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Колесник М.Ю., старший викладач
(kolesnyk.m@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

У ході розвитку науки і виробництва відкриваються нові явища, виникають нові поняття, що позначаються іменуваннями особливого роду – термінами. Вивчення термінів постійно перебуває у сфері наукових інтересів як фахівців у галузі термінології, так і лінгвістів. Мова динамічно розвивається і реагує на всі зміни, що відбуваються в інших сферах життя. Сільське господарство в цьому випадку не є винятком. Аграрні терміни, як мовні знаки, становлять суттєву складову науково-технічних текстів і одну з головних труднощів їх перекладу з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладних відповідників (у випадку термінів-неологізмів).

Проблемами утворення і перекладу термінів займалися такі вчені, як В.В. Виноградов, Г.О. Вінокур, О.І. Смірницький, О.С. Ахманова та інші. Науковці досліджували специфіку перекладу термінів, їх види, етапи перекладу, основні вимоги до перекладача та перекладу в цілому. На сьогодні проблема перекладу складних аграрних німецьких термінів українською мовою є ще недостатньо дослідженою і вимагає вивчення різноманітних її аспектів.

Дослідження термінологічної лексики спирається на визначення терміна. З приводу визначення терміну та вимог до нього в лінгвістичній літературі існують різні, не рідко протилежні точки зору.

Частіше за все терміном називають слово, словосполучення, або просто мовний знак, що репрезентує наукове поняття спеціальної, професійної сфери знань. Сутність мовної (а значить і термінологічної) номінації полягає в тому, щоб, відбиваючи у свідомості носіїв мови їх практичний і суспільний досвід, звертати факти позамовної дійсності в мовні значення. При цьому необхідно підкреслити, що терміноутворення являє собою процес вторинної номінації, результати якої є похідними за змістом чи морфологічним складом.

Задача перекладача полягає у вірному виборі того чи іншого прийому під час процесу перекладу, щоб якнайточніше передати значення будь-якого терміна. Головним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Еквівалент - постійна лексична відповідність, яка точно співпадає із значенням слова. Терміни, які мають еквіваленти у рідній мові, відіграють важливу роль при перекладі. Вони служать опорними пунктами у тексті, від них залежить розкриття значення інших слів. Наприклад: der elektrische Ventilator - електричний вентилятор, die Maschine - машина.

Одним з найпростіших прийомів перекладу терміна є прийом транскодування. Транскодування - це побуквенна чи пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу. Наприклад, der Laser - лазер, der Barometer - барометр. При перекладі цим способом не слід забувати й про "фальшивих друзів перекладача" (таких, як der Zentner - пів центнера, die Billion - трильйон), транслітераційний спосіб перекладу яких призводить до грубих викривлень смислу.

Терміни також підлягають іншому лексичному прийому перекладу - калькуванню - передача комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Даний прийом застосовується при перекладі складних за структурою термінів. Наприклад: die Ackerkrume - орний шар.

Аграрна термінологія завжди була і є важливою складовою частиною в лексичному запасі німецької мови. На її утворення впливають різноманітні фактори. Кожна галузь людських знань використовує ті чи інші лексичні одиниці для забезпечення своїх потреб у необхідній кількості термінологічних лексичних одиниць [1].

У німецькій мові набули певного поширення термінологічні лексичні лакуни. Це, зокрема, такі лексичні одиниці, які можна розглядати в якості термінологічних лакун:

· Getreide n. – зернові культури
· Schlepper m. – трактор-тягач
· Zapfwelle f. – вал відбору потужності
· Kalkung f. – удобрення вапном

Подібно до англійської мови більшість німецьких термінологічних одиниць не мають особливостей при передачі лексичного значення.

Так, наприклад:

· Auslassventil n. – випускний клапан
· Einlassventil n. – впускний клапан
· Bruttoertrag m. – валовий збір
· Gräser pl. – злакові [1]

У німецькій мові термінологізми утворюють складні іменники. Шар складних іменників є досить чисельним. Такі іменники є надзвичайно характерними для німецької мови. Рід складних іменників залежить від основного слова. До цієї категорії іменників належать такі термінологізми, як:

· Kornfrüchte pl. – зернові культури
· Ackerkrume f. – орний шар
· Drillmaschine f. – рядкова сівалка
· Flächeneinheit f.- одиниця площі
· Bodenbearbeitung f. – обробіток ґрунту

Збагачення лексичної системи галузі, зокрема термінологічними одиницями, відбувається двома шляхами: утворенням нових одиниць, і набуттям уже існуючими словами нових значень, коли слово в актах повторної номінації отримує інакший денотативно-сигніфікативний зміст [6].

Терміносистема АПК відзначається великою кількістю термінів, що дають дефініцію поняттям, пов'язаним з використанням землі, наприклад, "земля" (das Land), "урожайність" (die Ergiebigkeit), "збір" (das Einsammeln), "ділянка" (das Feldstück) та ін. Вони позначають найбільш загальні поняття аграрної науки, що виникла задовго до її повноцінного становлення. Такі терміни – це модифікації первісного значення звичайних загальновживаних слів [4].

В мові сільського господарства важливе місце займають терміни, що вдруге опиняються в терміносистемі, набуваючи актуалізації внаслідок зміни економічної, соціальної чи політичної ситуації. Реанімували термінологічний зміст автохтонні віддієслівні іменники "наділ" (der Bodenanteil), "розподіл" (die Verteilung), "перепродаж" (der Weiterverkauf), "викуп" (der Rückkauf), "продаж" (die Absetzung), "торг" (der Schächer) [4; 5].

Слід зазначити, що у новому термінологічному середовищі вони вживаються разом із уточнюючим словом – прикметником "земельний" (Boden-) або іменником "земля" (das Land), тому вони вже набули статусу термінологічних словосполучень, що зазвичай вживаються в сталому вигляді ("земельний наділ" (der Bodenanteil), "розподіл землі" (die Bodenverteilung), "фермер" (der Landwirt), "сільське господарство"(die Landwirtschaft)) [4].

Переклад термінів - дуже відповідальна задача для перекладача. Перекладач повинен враховувати те, що кожна мова розвивається самостійно: в ній діють власні мовні реалії, закріплені культурно-історичні реалії, з'являються нові реалії, які ще не мають еквівалентів на момент перекладу на інші мови. Але і попри це перекладачеві доводиться перекладати матеріали, що містять і такі термінологічні особливості, з якими він не знайомий. Для подолання труднощів, що виникають під час перекладу фахових, зокрема аграрних текстів,

необхідно ґрунтовно аналізувати спеціальну лексику, вивчати її багатозначність, синонімію, антонімію, особливості словотворення, а також різноманітні скорочення, абревіатури та власні назви, що простежуються у зазначених текстах.

Література:

1. Кондратюк С.Ю. Особливості вивчення англійської та німецької термінології з агрономії та механізації сільського господарства / С.Ю. Кондратюк // Вісник Житомирського державного університету. Вип. 39. Філологічні науки. – 2008, С. 203-208.
2. Дискурс у комунікаційних системах: [Зб. наук. ст.] / відп. ред. С. П. Денисова. – К.: Вид-во Київ. міжнар. ун-ту, 2004. – 344 с.
3. Колеснікова І. А. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри професійного дискурсу: автореф. дис. д-ра філ. наук : 10.02.15 / І. А. Колеснікова. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2009. – 33 с.
4. Кравченко Т. П. Термінологізована лексика у терміносистемі економіки АПК / Т. П. Кравченко // Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні: 272 Матеріали Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, м. Миколаїв 24-26 квітня 2013 р. – Миколаїв : МНАУ, 2013. – С. 114–117.
5. Шевченко И. С. К определению понятия дискурса в исторической прагматике / И. С. Шевченко // Вісник ХДУ №435, Серія романо-германська філологія. – Х.: Харк. ун-т, 1999 – С. 150–153.
6. Ємельянова Є. С. Морфологічна адаптація галліцизмів у сучасній українській сільськогосподарській термінології [Електронний ресурс] / Є. С. Ємельянова. – С. 134–136. – Режим доступу : http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/ (дата звернення 23.10.2020).

УДК 371.315:811.111’255

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Конончук І. В., старший викладач (inna.kononchuk@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Переклад – це, теоретично, поліфункціональна діяльність, яка вимагає значно більше, ніж простого володіння кількома мовами. Однією з найбільш поширених помилок, що стосується перекладу технічних текстів, є думка, що будь-який фахівець з достатнім рівнем володіння іноземною мовою може не тільки відтворити текст цією мовою, а й перекладати. Хоча знання іноземної мови і є основною передумовою перекладу, воно не гарантує адекватності перекладу і його відповідності тексту-джерелу. Звідси слідує, що білінгви – це не завжди перекладачі, хоча знання іноземної мови є передумовою та основною перевагою в процесі навчання перекладу. Термін "перекладацька компетентність" є відносно новим і ще не досить поширеним серед перекладознавців. На протязі багатьох років з’являлися нові тлумачення цього терміна, які загалом зводяться до трактування перекладацької компетентності як "оволодіння системою базових знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення перекладу". Перекладацька компетентність – це складне поняття, яке вимагає наявності ряду компетенцій, без яких її неможливо досягти. Труднощі, з якими стикаються науковці в процесі визначення перекладацької компетентності, пов’язані з складною природою перекладу як діяльності [4].

Загальний перелік компетентностей, яких майбутні перекладачі повинні набувати у німецьких університетах, охоплює, насамперед такі:
- мовна компетентність (знання лексики й граматики всіх робочих мов);
- фахова компетентність (розуміння своєї спеціальності, здатність навчатись, наявність індивідуальної концепції подальшого навчання);
- технологічна компетентність (робота з необхідними програмами, різними форматами файлів);
- дослідницька компетентність (вивчення термінології, використання пошукових систем і термінологічних баз);
- міжкультурна компетентність (соціолінгвістична і текстова);
- компетентність у сфері послуг (професійна поведінка, орієнтована на клієнта; вміння працювати в команді тощо);
- спеціальні навички, такі як локалізація;
- підприємницька компетентність (діяльність фрілансера, знання форм співпраці).

Способи і шляхи набуття вище зазначених компетентностей можуть бути, на думку С. Хентер, І. Бродерзен, різноманітними, як під час навчання в університеті, так і у процесі неформальної освіти, а також за рахунок самостійного підвищення власного професійного рівня. Зокрема, це навчання в класичному університеті або університеті прикладних наук, дистанційне навчання, участь у семінарах і вебінарах від професійних асоціацій, робота над власною спеціалізацією у певній галузі, робота перекладачем на конференціях і виставкахярмарках, постійний професійний обмін з колегами, самонавчання та міжнародний досвід [1, с.4].

Перелік компетентностей, наведених вище, співвідноситься з профілем перекладача, розробленим Європейською Комісією. Він передбачає, що перекладачі мають володіти такими компетентностями: мовна (включаючи стильові особливості рідної й іноземної мови), фахові знання (у певній галузі чи сфері), перекладацька (розуміння текстів мовою оригіналу та їх адекватне відтворення цільовою мовою) [2].

Практичну реалізацію визначених компетентностей можна спостерігати на прикладі освітніх програм німецьких університетів для підготовки майбутніх перекладачів. Зокрема, у Лейпцигському університеті програма навчання перекладачів передбачає формування усіх важливих складників [3, с. 3–4]. Розвиваючи необхідні мовні уміння і навички з обраної іноземної мови, на початку курсу створюють основу для подальшої перекладацької діяльності. Студенти набувають базових та поглиблених знань з перекладознавства, що стосуються різних питань, пов'язаних із процесом письмового й усного перекладу. Під час навчання формуються базові навички та прийоми перекладу на основі використання різних типів текстів. При цьому йдеться про переклад текстів з рідної мови іноземною та з іноземної мови на рідну. Студенти вчаться також користуватися технічними інструментами перекладачів, задіяних у процесі письмового і усного перекладу.

Література

1. Henter S., Brodersen I. Aus- und Weiterbildungsleitfaden für Übersetzer und Dolmetscher. DVÜD e. V., Berlin, 2018.
2. Studienführer. Translation. Universität Leipzig, Zentrale Studienberatung, 2016.
3. Profil für Übersetzer/-innen. URL : https://ec.europa.eu/info/jobs-europeancommission/working-eu/translator-profile_de#grundvoraussetzungen
4. М. В. Штогрин. Особливості формування перекладацької компетентності майбутнього перекладача на основі текстів нафтогазової сфери. https://visnyk.zu.edu.ua/Articles/75/27.pdf

УДК 81'255

БІБЛІЙНІ ВИСЛОВИ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

Москаленко С. А., старший викладач (alemankiew@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Im Anfang war das Wort,
und das Wort war bei Gott,
und Gott war das Wort.
(Mose 1.1)

Слово – має дуже могутню силу, недаремно кажуть, що словом можна вилікувати, але словом можна й вбити, за слово гинули люди. Василь Стус – один із тих волелюбних українських синів, який не скорився, не відмовився від рідного слова, поплатився життям за право вільно висловлювати свої думки.

«Спочатку було слово…» – це не єдина крилата цитата з Біблії, в німецькій мові досить багато є слів, понять, висловів, які взяті з Біблії і для багатьох ці крилаті вислови є книгою за сімома замками «ein Buch mit sieben Siegel». Для перекладача це також виклик – не лише правильно зрозуміти, в якому значенні використовується крилатий вислів, а й віднайти відповідний еквівалент в рідній мові. Як приклад «jemandem Leviten lesen» – перекладається як читати нотації, тій людині, яка зробила щось, що не відповідає нормам поведінки. Основний акцент потрапляє на «Leviten» – це третя книга Мойсея «Старий заповіт», де зібраний звід правил, якими повинен керуватися ізраїльтянин. З VIII століття у франків в чоловічих монастирях впровадили читання цієї книги, щоб виховувати покірність і насаджувати монастирські правила. Вважається, що з X століття цей вислів стає ідіомою. А якщо хтось прослухав «Leviten» і все одно веде себе непристойно, той може отримати «список з нагадуваннями» – «Denkzettel». «Denkzettel» – це цитати з Тори, що нагадували про покарання в разі невиконання прописаних законів. Jemandem einen Denkzettel verpassen – означає дати прочухана кому-небудь. В разі, якщо хтось незаслужено вислухав звинувачення і хоче відстояти свою гідність, може спробувати це зробити у відповідних інстанціях. Проте, абсолютно ніхто не застрахований від того, що цей процес не перетвориться на ходіння від Понтія до Пілата. Цей вислів запозичений також в німецькій мові з Біблії. «Von Pontius zu Pilatus zu laufen» – що означає блукати безрезультатно по коридорах якоїсь установи, оскільки, службовець, до якого звернулись, не вирішує питання, а відсилає до іншого, який так само халатно відноситься до справи.

Як відомо, в німецькій мові (і не тільки) є багато висловів з Біблії, які стали крилатими. Важливо розуміти їх походження, щоб правильно перекласти, інтерпретувати. Тоді ніхто не буде блукати в темноті – „im Dunkeln“ tappen, а , як у виразі: „ein Licht aufgegangen“ , прийде розуміння, принаймні, висловів, якими так скрашується мова.

Перелік посилань

1. Білодід, І. К. (Ред.) (1970–1980). Словник української мови. (Т. 1–11). Київ: Наук. думка.
2. Богачевська, І. В. (1998). Філософський аналіз мови релігії в контексті вчення О. О. Потебні. (Автореф. … канд. філос. наук). Київ: КНУ імені Тараса Шевченка.
3. Ботвин, Т. М. (2020). Українські переклади Біблії XIX – XX століть: лінгвокультурологічний аспект. (Дис. … канд. філол. наук). Дрогобич – Тернопіль: Терноп. нац. пед. ун-т імені Володимира Гнатюка.
4. Москаленко В.О. (2022) Формування екологічної свідомості фахівців у галузі промислового інжинірингу. Роль і значення людини в трансформації соціальних практик: минуле і сучасність. Київ – НУБіП України.

УДК 81’255

ПЕРЕКЛАД СКЛАДНИХ НІМЕЦЬКИХ АГРАРНИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Півень О. Б., *старший викладач (olena.dembrovska@gmail.com)*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ

У період стрімкого розвитку сучасної науки і техніки спостерігається гостра потреба у передачі великої кількості фахової інформації з іноземних мов. Однією з основних особливостей науково-технічної літератури є використання термінів. Проблемами утворення і перекладу термінів займалися такі вчені, як В.В.Віноградов, Г.О.Вінокур, О.І.Смірницький, О.С.Ахманова.

Запозичення термінів (пряме і опосередковане) обумовлене цілим рядом причин екстралінгвістичного і власне лінгвістичного характеру. Як наслідок підвищення комунікативної чіткості, запозиченість термінів виявляє тенденцію до усунення семантичного впливу вихідних загальновживаних форм на їх термінологічні омоніми.

Термінологія з агрономії і механізації сільського господарства завжди були і є важливою складовою частиною в лексичному запасі англійської та німецької мов. На її утворення впливають різноманітні фактори. Кожна галузь людських знань використовує ті чи інші лексичні одиниці для забезпечення своїх потреб у необхідній кількості термінологічних лексичних одиниць. В німецькій мові кожне окреме поняття, яке можна розглядати як синонім, не може виступати їм у кожній окремій науці.

У німецькій мові набули певного поширення термінологічні лексичні лакуни. Це, зокрема, такі лексичні одиниці, які можна розглядати в якості термінологічних лакун:

· *Getreide n. – зернові культури*
· *Schlepper m. – трактор-тягач*
· *Zapfwelle f. – вал відбору потужності*
· *Kalkung f. – удобрення вапном*
· *Entmisten n. – прибирання гною*

У німецькій мові термінологізми утворюють складні іменники. Шар складних іменників є досить чисельним. Такі іменники є надзвичайно характерними для німецької мови. Рід складних іменників залежить від основного слова. До цієї категорії іменників належать такі термінологізми, як:

· *Kornfrüchte pl. – зернові культури*
· *Ackerkrume f. – орний шар*
· *Drillmaschine f. – рядкова сівалка*
· *Flachsraufmaschine f. – льонотеребилка*

Переклад термінів - дуже відповідальна задача для перекладача. Не дивлячись на розширення зв'язків між народами на планеті, використання все більш ефективних засобів комунікації, перекладач повинен враховувати те, що кожна мова розвивається самостійно: в ній діють власні мовні реалії, закріплені культурно-історичні реалії, з'являються нові реалії, які ще не мають еквівалентів на момент перекладу на інші мови. Але і попри це перекладачеві доводиться перекладати матеріали, що містять і такі термінологічні особливості, з якими він не знайомий. Це означає, що незалежно від ступеня володіння перекладачем обома мовами, об'єму його фонових знань, він так чи інакше зустрінеться з неочікуваним в тексті оригіналу, що може бути лінгвістичними чи екстралінгвістичними реаліями. Враховуючи це перекладачеві потрібно знати і вміти користуватися (окрім словників) різними енциклопедичними довідниками.

Перелік посилань

1. Мюллер В. Великий німецько-український словник Das Große Deutsch-Ukrainische Wörterbuch. Видавництво: “Чумацький Шлях” 2012 р.

2. Ольга Мазур. Німецько-український, українсько-німецький словник + граматика – Донецьк 2012 р.
3. Оксана Гаврилів. Німецько-український словник лайливих слів, Львів, Апріорі – 2005 р.
4. Базовий німецько-український, українсько-німецький словник, Словники національного лінгвоцентру.
5. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://libgonchar.org/images/stories/DocS/2015/Kruschenko.pdf (дата звернення 07.04.2023). http://eprints.zu.edu.ua/2421/1/203-208.pdf (дата звернення 07.04.2023).
6. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2006/11(95)2/17_Shisglina.pdf (дата звернення 07.042023).

УДК 378.21.014.6(100)

ОНОВЛЕНІ ПРАВИЛА ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРОЦЕДУРИ ВИЗНАННЯ ДОКУМЕНТІВ ПРО ОСВІТУ

Радіонова Т.О., старший викладач (tetianaradionova@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Повномасштабне вторгнення росії на нашу країну вплинуло на кожен бік нашого життя. Академічна мобільність набула нового сенсу і поширила свої межі. Паралельно цьому набуває більшої актуальності процедура визнання документів про освіту, тому що задля працевлаштування в Україні та продовження навчання в українських закладах освіти власники іноземних документів про освіту мають підтвердити їхні освітні кваліфікації за допомогою процедури визнання. Компетентними органами з визнання іноземних освітніх кваліфікацій в Україні законодавством визначено два органи: Міністерство освіти і науки України та/або заклади вищої освіти, якщо навчання або працевлаштування власника іноземного документа про освіту буде відбуватися саме в цьому ЗВО. Міжнародною законодавчою базою визнання іноземних освітніх кваліфікацій вважається Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні (Лісабонська конвенція), вона ратифікована Україною в грудні 1999 р., а національною – Порядок визнання, затверджений наказом МОН від 05.05.2015 № 504, зміни до якого набули чинності 01.11.2022. Відбулися ключові зміни у національному законодавстві в сфері освіти, зокрема Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фахову передвищу освіту» тощо. Також були внесені зміни до Національної рамки кваліфікацій. Окрім того, виникла необхідність імплементації до системи українського законодавства допоміжних текстів та рекомендацій Лісабонської конвенції, посібників, розроблених міжнародною мережею ENIC-NARIC, які є практичним керівництвом в цій процедурі та спрямовані на удосконалення практики доброчесного визнання, розбудову прозорих систем визнання в усіх країнах Європи.

Розглянемо основні нововведення в процедурі визнання іноземних освітніх кваліфікацій в Україні. По-перше, змінами, які відбулися в сфері визнання, на законодавчому рівні було закріплено, що на «документи про освіту», які видані нелегітимними установами на тимчасово окупованих територіях України, правила визнання іноземних документів про освіту не розповсюджуються. Відповідно до чинного законодавства тимчасово окупована рф територія є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України, а також чинних міжнародних договорів. По-друге, з дати введення в Україні воєнного стану і до дати його припинення, документи про освіту, власниками яких є громадяни рф або рб та, які були видані освітніми установами цих країн, на процедуру визнання не приймаються. Виключеннями є громадяни росії або білорусі, які: або отримали

в Україні статус біженця; або отримали в Україні статус особи, яка потребує додаткового захисту; або мають посвідку на постійне проживання в Україні; або вступили до 2021 р. включно та навчаються у ЗВО України; або вступили до закладів освіти на підставі індивідуального дозволу Міністерства освіти і науки України. По-третє, новими правилами визначено наступні строки повернення та зберігання документів:

1) повернення документів без розгляду – впродовж 15 робочих днів;

2) зберігання поданого на визнання пакету документів – 8 років;

3) зберігання копій документів про результати процедури визнання – 75 років.

Четверта зміна, новими правилами передбачена можливість отримання дубліката документа про результати процедури визнання – свідоцтва про визнання або повідомлення про відмову у визнанні, у таких випадках: чи то втрата, викрадення, знищення оригіналу; чи то пошкодження оригіналу, що призвело до порушення цілісності інформації; чи то наявності в оригіналі помилок; чи то зміна (корекція) статевої належності власника.

Також новозмінами передбачено, що компетентний орган з визнання – заклад вищої освіти – може звернутися на будь-якому етапі проведення процедури визнання до ENIC Ukraine, як упровадженого Міністерством освіти і науки органу визнання, для:

1) надання роз'яснень, консультацій та рекомендацій з визнання;

2) здійснення верифікації;

3) перевірки статусу освітньої установи, освітнього провайдера та освітньої установи;

4) визначення рівня освіти та періодів навчання;

5) оцінки кваліфікацій, засвідчених у документах про освіту;

6) співставлення академічних та професійних прав.

Перелік посилань:

1. https://naric.in.ua/

2. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0614-15/paran9#n9

3. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0615-15/paran4#n4

КУЛЬТУРНО-СВІТОГЛЯДНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ

УДК 37.074.5

НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Майданюк І.З., доктор філософських наук, професор (mira@nubip.edu.ua)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Питання національної безпеки – одне з найважливіших питань політики кожної держави, яке для України в час повномасштабного вторгнення ррсійського окупанта стало особливо актуальним. Існує думка, що коли поняття "національна безпека" увійшло в політичний лексикон, воно вживалося передусім як синонім обороноздатності держави, воєнної та політичної безпеки. Проте ще у 1947 році Президент США Г. Трумен підписав Закон "Про національну безпеку", у якому визначив її як інтеграцію питань внутрішньої, зовнішньої та воєнної політики в інтересах вироблення урівноваженого підходу до вирішення проблеми використання США різних засобів – воєнних і невоєнних у своїй зовнішній політиці для забезпечення власної безпеки [5].

Згідно із Законом України "Про основи національної безпеки України", під поняттям "національна безпека" розуміється захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам [2]. І хоча у такому визначенні немає згадки про значення сфери національної культури для національної безпеки, все більше дослідників вважають, що "національна безпека" є поняттям, яке характеризує ступінь (міру, рівень) захищеності

життєво важливих інтересів, прав та свобод особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз або ступінь відсутності загроз правам і свободам людини, базовим інтересам і цінностям суспільства та держав [1], тобто розглядають проблему національної безпеки під різними кутами зору. Тут уже є всі підстави стверджувати, що збереження культурної самобутності входить до важливих інтересів, людини, суспільства і держави, а оскільки вона є основою національної культури, то і національна культура є одним із чинників національної безпеки.

Звісно, в умовах тотальної глобалізації і культурного розмаїття відбуваються процеси, які уніфікують культурний простір, проте навіть у такій ситуації варто розуміти, що ознакою цивілізованості є право кожної культури на самостійне існування і розвиток, відкриття нових обріїв на фоні підтримки культурної багатоманітності. Тому варто погодитися із думкою Наталі Сербіної, яка вважає, що на нинішньому етапі існують як зовнішні, так і внутрішні загрози культурній самобутності. До зовнішніх дослідниця відносить розмивання національної ідентичності, девальвацію національних культурних цінностей, зміну політико-ідеологічної культури на масову комерціалізовану культуру, трансформацію традиційної системи світоглядних орієнтацій, трансформацію культурного простору України у "буферну зону" інокультурної продукції як підміну "діалогу культур; до внутрішніх - відчуження певних культурних груп від динаміки культури, маніпулювання ідеями мультикультуралізму, культурними правами етнічних меншин з метою експансії, збереження монопольного статусу чи розколу у культурному просторі українського суспільства [3].

Не зовсім сприятливим чинником для збереження самобутності національної культури стало геополітичне положення України на карті Євразії на перехресті Заходу і Сходу, адже внаслідок належності до різних природно-географічних обширів вона опинилася у сфері впливу кількох різних за своєю суттю культурних світів (західноєвропейського, балканського та азіатського). Підлила лою до вогню і політика гейтингу з боку совєтської влади, наслідки чого переживаємо донині.

Аби вийти із несприятливої ситуації, варто не лише по-новому висвітлювати культурологічні проблеми всередині країни, а й пропагувати українську культуру за її межами, адже, на думку Миколи Томенка, українську культуру не достатньо знають у світі [4]. Так, станом на 2023 рік у Всесвітньому реєстрі культурної спадщини ЮНЕСКО представлено всього 8 українських об'єктів що, за даними Вільної енциклопедії, приблизно становить 0,69% від загальної кількості об'єктів Світової спадщини у світі.

Сподіваємось, що у нелегкому процесі розбудови української держави після перемоги над загарбником національна культура займе належне місце і як частина ціннісної системи відіграватиме чималу роль у становленні національної безпеки.

Перелік посилань

1. Глобальна та національна безпека / авт. кол. :В..І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянюк та ін. / за заг. ред. Г.П. Ситника. – Київ : НАДУ, 2016. – 784 с.

2. Про основи національної безпеки України: Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). - 2003. - No 39.

3. Сербіна Наталія. Культурна самобутність як чинник Національної безпеки України Wschodnioznawstwo 3, 175-182 2009. https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Wschodnioznawstwo/Wschodnioznawstwo-r2009-t3/Wschodnioznawstwo-r2009-t3-s175-182/Wschodnioznawstwo-r2009-t3-s175-82.pdf.

4. Томенко М. Україна: країна, яку ми любимо, держава, якою ми пишаємося / Микола Томенко // Сім чудес України / М-во культури України, Нац. парламент. б-ка України ; авт.-упоряд. О. О. Галганова. – Київ, 2011.

5. U.S.National Security Policy and Strategy: Documents and Policy Proposals / (edited by) Sam C.Sarkesian with Robert A. Vitas. Greenwood Press, Inc. 88 Post Road West, Westport, Connecticut, 1988. – P. 9.

УДК 37.017.924

ПАТРІОТИЧНА ПІСНЯ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ НАПРУГИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Рудий Р. А., народний артист України, професор кафедри культурології (rrmusic-studio@ukr.net)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

У всі часи славилася Україна своїми дзвінкими піснями. Вони, як дзеркало душі української нації. В пісні переплелись і радість, і журба, і любовна лірика, і героїзм нашого народу. І тому, коли на українську землю прийшла війна, в будинки з мирними жителями полетіли смертоносні ракети, на противагу очікуванням ворога білого прапору, прозвучала славнозвісна фраза, що вказує дорогу російському кораблю. Така стійкість і відважність громадян унітарної країни знайшла відгук у серцях людей по всьому світу. Саме в цей час постала патріотична пісня на варті незламного духу українського народу. На наступний день після початку війни налякані люди з дітьми, батьками пенсіонерами, домашніми улюбленцями масово евакуювалися. А на Софіївській площі прозвучали рядки: "Ой у лузі червона калина похилилася…", - із пісні, яка народилася ще сто років тому, але так влучно прорезонувала з сьогоденням. Здається, після "Щедрика" М. Леонтовича це друга за масовістю виконання у світі українська пісня за останній рік.

Французький вчений, історик Ш. Сеньобос стверджував: "Українська нація суто слов'янська, весела, життєрадісна, лицарська... це нація поетів, музикантів, митців, яка назавжди викарбувала свою історію в піснях, а століття неволі, не змогли примусити її мовчати" [1, 38]. Це історично зумовлений феномен українського народу, бо для нас пісня - це ліки від стресу.

В умовах війни, викладачі кафедри культурології Національного університету біоресурсів і природокористування України втілили в життя творчий проєкт "Мистецтво лікує", спрямований на психологічне розвантаження людей, які вже понад 2 місяці перебували в стані нервової напруги. Результат проєкту перевершив очікування - люди, втомлені війною, після відвідування майстер класів викладачів кафедри культурології ділились позитивними враженнями, більше прагнули до спілкування та залишали аудиторії позитивно налаштованими, з вірою в Перемогу України.

Українські митці теж не лишились осторонь. Творчість художників, поетів, композиторів стала квінтесенцією всього спектру емоцій які відчуває сьогодні кожна не байдужа до подій в Україні людина. Це стосується також творчої діяльності студентської молоді, з якою працюють викладачі нашої кафедри. За час війни студенти частіше ініціюють виконання патріотичних пісень, як сучасних так і народних. Це підтверджує слова українського педагога, науковця і письменника Г. Ващенка, що саме пісня підтримує свідомість національної єдності українського народу, любов до Батьківщини й пошану до себе [2, 120].

З кожним днем все більше людей віддають перевагу українському музичному контенту. Як висновок: патріотична пісня - це насправді потужний засіб подолання стресу, страху. Вона служить не лише антидепресантом, а ще і мотиватором до рішучих дій, дає віру людині в краще життя. Хочеться закінчити словами видатного поета-пісняра, народного артиста України Вадима Крищенка:

Життя була невчасно
Спинити може пісню.
Але була, що й пісня
Продовжує життя

Перелік посилань

1. Чабада М. Світова слава української пісні (сценарій шкільного свята) // Мистецтво та освіта. – 1999. – №3. – С.25-39.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава: Полтавський вісник. – 1994. – 191с.
3. Стрюк Л.Б., Стрюк М.І., Яловий Ф.З. Пісенна етнологія України: Навч. посібник з народознавства. – К., 1994. – 332с.

УДК 007:811:140.8-027.542

ДИХОТОМІЯ «МОВА − КУЛЬТУРА» В СПЕЦИФІЦІ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ

Харченко С. В., доктор філологічних наук, професор (lucynka@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ

Наприкінці XX – початку XXI ст. фрагменти національно-мовної картини світу, культурно-національні стереотипи мовної свідомості, взаємозв'язки мови і культури дедалі частіше потрапляють до кола наукових зацікавлень українських мовознавців.

Початковим етапом для вивчення будь-яких аспектів, пов'язаних із взаємодією мови і культури, слугує витлумачення мови як вагомого чинника культури, яка має здатність відображати, зберігати й накопичувати культуроважливу інформацію. З іншого боку, у дихотомії «мова – культура» і мові відведено не менш важливу роль: вона конструює ментальність людини, її культурну самосвідомість.

Мова постає експонентом культури й ментальності, потужним джерелом енергетичного коду етносу. Етномовна картина світу має власну, особливу репрезентацію в кожній національній мові. Вербальні символи належать до вагомих чинників національно-культурної самоідентифікації, адже вони є своєрідними ретрансляторами архетипних образів, у них закодовано пам'ять слова в його різнофункціональних культурних контекстах.

Нерідко репрезентантами мовної картини світу виступають етнопсихолінгвальні явища, лінгвокультуреми − одиниці, що акумулюють у собі власне мовні уявлення і тісно з ними пов'язане позамовне культурне середовище. Чинником формування ціннісних орієнтацій народу, безперечно, слугує культурний код.

Давно відоме, усталене міркування про те, що в основі культури – мова, що є неодмінною, сталою, умовою формування нації, її єдності. Як зазначала свого часу Леся Українка, «нація повинна боронити свою мову більше, ніж свою територію», а задовго до цього римляни казали «Cujus regie, ejus lingua».

Мова – це всесвіт, що охоплює і кодує всю багатогранну культуру, яка єднає людину і довкілля. Мова створює, розвиває, зберігає і транслює культурну інформацію, тому закономірно, що одна із загальновизнаних функцій мови – культуроносна.

Культурний код формується на основі національних образів, мови, духовності, традицій і цінностей народу. Він відображає культурну ментальність, визначає генотип нації, а також комплекс національно-культурних стереотипів, що їх ословлюють мовними засобами.

Мова фіксує, акумулює в собі специфічні риси національної ментальності. Вона є не лише результатом та інструментом пізнання, сприйняття й освоєння життєвого простору, а й «зліпком», картиною, кодом реального світу. Мова відтворює ставлення людини до цього світу, слугує засобом культури у формуванні особистості, яка, засвоюючи мовний досвід попередніх поколінь, вибудовує власний погляд на етнос, його культуру й мову. Уся

матеріальна та духовна культура втілена в живій національній мові. Оволодіваючи мовою, людина успадковує і той спосіб поводження зі світом, який пропонує певна мовна традиція.

Тип мислення – активний або пасивний – відображають також жанри літературної творчості. Порівняймо тексти неофіційних гімнів України («Молитва за Україну») та росії («Молитва русского народа»): *Боже великий, єдиний, Нам Україну храни, Волі і світу промінням Ти її осіни* (О. Кониський); *Боже, Царя храни! Сильный, державный, Царствуй на славу, на славу нам*! (В. Жуковський). Вони більш ніж промовисті. Цінності окреслено.

Надпотужно загострило відчуття культурного коду, моральних цінностей повномасштабне вторгнення росії в Україну, яке особливо активно втілює народна творчість.

Між процесами культурницького піднесення, національного відродження, розвитку української літературної мови пряма взаємозалежність і взаємозумовленість. Наприклад, розпочавшись як «культурницька» течія у XVIII ст., українське національне відродження перейшло в ідеологічну, а згодом − і в політичну стадію, досягнувши апогею в період української революції 1917–1921 рр. XX ст. і створення Української держави. Протягом 20-30-х рр. XX ст. українська національна культура отримала хоч і тимчасову, але унікальну за весь період радянського правління можливість для більш-менш нормального розвитку. Проте 30-ті роки XX ст. ознаменувалися кардинальною зміною культурно-мовної парадигми, масовим терором і знищенням значної частини національної інтелігенції.

Культурологи і мовознавці на межі XX – XXI ст. дедалі частіше говорять про деяку загальну примітивізацію мови, що впливає на зниження рівня культури спочатку окремої особистості, а згодом − і загального рівня. Передусім ця тенденція пов'язана з таким поняттям, як новомова, що почала формуватися, наприклад, у Польщі у 70-х рр. XX ст., в Україні – у середині 80-х рр. XX ст. Науковці вказують також і на те, що в інтернеті писемну розмовну мову помітно редукують.

Названі процеси в мові негативно впливають і на зниження світосприйняття, рівня потреб і відповідно зумовлюють появу запиту на знижений культурний продукт. Очевидно, прогнозуючи можливість подібних тенденцій, В. фон Гумбольдт ще в XIX столітті, коли досліджував різні мови та їхній вплив на духовний розвиток людини, застерігав, що «межі мови моєї нації визначають межі мого світогляду».

Отже, дихотомія «культура – мова» постає як дві подібним чином організовані знакові системи, що однаково функціонують, є принципово спорідненими. Поняття «мова культури», «культура в мові», «мова – свідомість − культура» корелюють, взаємодіють, поєднуючи мовний і позамовний (культурний) зміст за допомогою системних методів, зорієнтованих на сучасні пріоритети та культурні суспільні цінності.

В етнотекстах, живорозмовному мовленні пересічних членів соціуму вербалізації зазнають константи культури як складники ментальної сфери етносвідомості, що вміщують культурно ціннісну інформацію. Аналіз їхньої внутрішньої форми спричиняє створення цілісної картини культурного впливу на мову й мовлення з огляду на системну репрезентацію одиниць мови й культури в їхній взаємодії і водночас проекції на національну рецепцію матеріальної та духовної культури народу.

Мовна свідомість народу постає формою його культурного самовираження, цивілізаційного увиразнення в умовах світової глобалізації, а феномен мови – ідентифікаційним кодом етносвідомості, менталітету й специфіки національного світосприйняття.

УДК 784

НАРОДНОПІСЕННА КУЛЬТУРА ЯК КОНСТАНТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ НАЦІЇ

Кушнір Т. І., доктор мистецтва, старший викладач кафедри культурології
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

В умовах повномасштабного вторгнення національна культура України зазнає колосальних втрат. Знищуються пам'ятки мистецтва та архітектури, які крізь століття зберігають ідентифікацію української нації. Перестають функціонувати заклади культури, а подекуди припиняють своє існування народні хори, що є артеріально важливою ланкою для збереження та пропагування народнопісенної культури України у всьому світі. Проте зараз спостерігається інша тенденція в національному мистецтві – популяризація, модернізація та актуалізація народних пісень, що впливають на підняття морального духу українського суспільства у боротьбі проти загарбників.

Безсумнівно, для кожного українця народна пісня є носієм традицій, звичаїв та обрядів, вона може виконуватися нами у період радості та горя, їй притаманне збереження історичних подій у своїх текстах та перш за все – це мамина колискова, що ніби «програмує» дитину на ідентичну приналежність до української нації. Усі ці характерні особливості народнопісенної творчості були б неможливими без неймовірних зусиль наших пращурів по збереженню та популяризації української пісні у світі.

Особливо багатими і цінними джерелами відомостей про давню усну творчість нашого народу є літописні пам'ятки XI – XIII ст. (Початковий літопис – «Повість минулих літ», Київський літопис, Галицько-Волинський літопис). У давньоруських літописних текстах зустрічаємося не тільки зі згадками про різні жанри усної словесності наших предків, але й з використанням цих відомостей для характеристики їх життя, побуту, звичаїв, етнокультурних традицій протоукраїнських племен [2].

Найдавніші письмові згадки про кобзарів (зокрема про Чурила і Тарашку) є в польських хроніках 15-16 ст. У 17 ст. багато кобзарів були учасниками національно-визвольної та антифеодальної боротьби українського народу. Вони складали і виконували думи та історичні українські пісні про подвиги національних героїв, турецько-татарську неволю, польсько-шляхетський гніт, закликали своїх слухачів на боротьбу за волю. Організовувалися в братства на зразок ремісничих цехів, мали свої звичаї, закони й особливу говірку, що була малозрозумілою для сторонніх. Козацький фольклор і фольклор про козацтво становлять вагому частину духовного, культурного і художньо-естетичного надбання українців [1].

На початку XX ст. найяскравішим представником народнопісенної культури була «Українська Республіканська Капела» очолювана Олександром Кошицем, що стала провідником національних інтересів по всьому світу. Вона репрезентувала українців як народ, що виборює свою державність у запеклій боротьбі з більшовицькою навалою.

Світові гастролі Української Республіканської Капели тривали впродовж 5-ти з половиною років. За цей час український хор відвідав 17 країн світу, понад 200 міст на 3-х континентах, охопивши сотні тисяч слухачів. Було проведено понад 600 концертів у світових музичних центрах. За успіхами Капели спостерігав Голова Директорії Симон Петлюра. У листі до Олександра Кошиця від 5 лютого 1923 р. він писав: «Милий і дорогий Маестро Олександре Антоновичу! Вважаю за свій обов'язок висловити те почуття морального задоволення, яке викликається відомостями про успіхи Капели, запевнити, що таке ж саме почуття відчуває кожен українець, коли довідується про успіхи Ваших виступів… Маніфестуєте красу і чарівну силу рідної пісні, а разом і творчу глибину та різнобарвність емоціональну нації, що на схід Божий породила її та не забула одночасно породити і виплекати тих, хто так художньо-геніально демонструє – під Вашою кермою – душу нації…» [3].

У наш час національна культура України поповнюється новітніми зразками народнопісенної творчості. Створюються сучасні мистецькі жанри, що спрямовані на популяризацію української пісні у світі. За допомогою концертних перформансів народна пісня завойовує душі та серця усіх слухачів та, як і 100 років тому, допомагає відстоювати нашу національну ідентичність. Незалежно від того де знаходить українська душа вона завжди б'ється за свою незалежність, а пісня стала для нас зброєю що дає нам силу, надію та віру в перемогу.

Перелік посилань

1. Енциклопедія історії України / ред. рада: В. А. Смолій (голова) та ін. ;НАН України. Ін-т історії України. Київ : Наукова думка, 2007. Т. 4. С. 371, 408.

2. Кирчів Р. Найдавніший запис української народної пісні. Донаукові зацікавлення українським фольклором та етнографією. Народна творчість та етнографія. НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. 2005. № 1. С. 46.

3. Український інститут національної пам'яті. «100 років світової прем‘єри «Шедрика» та початку гастролей Кошиця» від 10.05.2019. URL: https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/100-rokiv-svitovoyi-premyery-shchedryka-ta-pochatku-gastroley-kapely-koshycya (дата звернення 25.03.2023)

УДК 316.614.5:649-053.2

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ У СІМ’Ї ЯК НЕВІД’ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ СУСПІЛЬСТВА

Вакулик І.І., кандидат філологічних наук, доцент (vakulyk@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Перша половина XXI ст. ознаменувалась різноплановими підходами до вивчення проблеми виховання на різних соціокомунікативних рівнях. Тут слід згадати публікації Ю. Каганова, І. Дзюбенко, І. Вакулик, І. Майданюк, Я. Пузиренко, О. Нанки, Н. Моісєєвої, Л. Ярошевської та інших [9; 11; 12].

Власна родина для кожного – це і перший педагог дитини, і локація, у якій відбувається процес поступового дорослішання, накопичення духовного багатства, моральних цінностей, пізнання культури тощо. Сім’я багато в чому передбачає те, якою стане людина в майбутньому, які моральні якості вона понесе у світ, яким буде її моральне здоров’я [3]. Сучасна психологія (Б. Величковський) виявила наявність у свідомості людей своєрідних «типових сценаріїв», серед яких моральне підґрунтя сімейних стосунків посідає чільне місце. Давність цього питання підтверджується відповідями, котрі можна віднайти у першоджерелах людської культури – міфах, сагах, легендах, казках.

Згідно з античними уявленнями, в основі краси лежать міра, порядок, чіткість меж, гармонія, симетрія [4]. Так міркували Демокрит, Платон, Аристотель. Красу вони розглядали передусім як явище духовного порядку. А духовна краса знаходить своє вираження в красі фізичній [5]. Любов до прекрасного – обов’язковий елемент життя полісу, оскільки прекрасними вважалися такі поняття, як слава, гідність, честь, майно, воля, тобто все, з чого складалися уявлення та що вважалося невід’ємним соціальним атрибутом вільного, ідеального громадянина.

Ми розглядаємо проблему виховання у родині як соціальний інститут, у якому задіяні усі члени суспільства. Це процес формування й утвердження особистості під впливом «індикаторів» – самоосвіти, навчання, виховання у родинному колі, засвоєння елементів культури, норм, цінностей та соціальних ролей, які є сутнісними для конкретного суспільства. При цьому слід враховувати, що самі ці норми й засоби не можуть бути встановлені простим проголошенням.

Сім’я має ключову роль у вихованні та соціалізації дітей, вона є першим та зовнішнім середовищем, де формуються цінності, погляди на життя та моральні принципи. Недостатнє виховання, яке починається із родини, може призвести до різних проблем у майбутньому, таких як антисоціальна поведінка, злочинність, залежність від наркотиків та алкоголю, а також інші психологічні та емоційні проблеми. У сучасній круговерті життя сім’я часто зазнає впливів різноманітних факторів (напр., економічна нестабільність, розлучення, міграція, насильство, війна тощо), які групуються і створюють низку проблем. Тому важливо

сприяти вихованню позитивних цінностей, таких як любов, повага, терпіння, співчуття, та інших моральних принципів, на яких вибудовується здорове й щасливе життя; забезпечувати підтримку сім'ї як основної одиниці суспільства, надавати допомогу вихованцям, створювати належні умови для їх розвитку та соціалізації. При цьому слід враховувати культурні та етнічні особливості, традиції та звичаї, які складають ідентичність кожної родини.

Перелік посилань

1. Букій Т. В. Особливості реалізації виховної функції багатодітною сім'єю. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя.* С. 26-33. URL: https:zspp_2014_3_6%20(3).pdf
2. Вакулик І. І. Духовно-моральне виховання сучасного покоління: від витоків формування світобачення до сьогодення. *Антропологічні виміри філософських досліджень.* Дніпропетровськ. 2012. 136-144.
3. Вакулик І. І. Спілкування як екзистенція людського буття. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки».* 2012. № 2 (4). 160-162.
4. Зеньковский В. В. Психология детства. Москва : Академия, 1996.
5. Лукашевич М. П. Соціалізація: виховні механізми і технології. Київ : ІЗМН, 1998.
6. Майданюк І. З., Мельничук Т. Ф., Пузиренко Я. В., Вакулик І. І. Культура сім'ї та побуту. Київ : ВПЦ НубіП України, 2016. 365 с.

УДК 37:793.31

ЕВОЛЮЦІЯ БАЛЬНОГО ТАНЦЮ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКАХ З ТЕНДЕНЦІЯМИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА

Макода С. Л., кандидат економічних наук, доцент кафедри культурології (svmakoda@gmail.com)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Культура – основне поняття для позначення особливої форми організації життя людей. Вона припускає наявність особливої суб'єктивної реальності, найпростішим прикладом якої є особливе світовідчування, або менталитет. Культура розпадається на різні області, сфери: звичаї, мова письменність, характер одягу, робота, постановка виховання, наука, техніка, мистецтво, релігія, всі форми прояву об'єктивного духу даного народу.

Хореографічна культура охоплює різнорідні процеси та окремі події, художні тенденції і діяльність митців, пов'язаних із сценічним танцювальним мистецтвом.

Танець – це розвиток психологічно – тілесного початку, він являє собою частину життєутворення, частину щоденних або святкових подій; це культура, релігія, професія, лікування і терапія, виховання, розвага, мистецтво.

З розвитком людського суспільства танці стають «елементом якості життя» і разом з тим цінністю, що повинна бути властива кожному з нас.

Танці завжди супроводжували людину під час святкувань, торжеств, розставань, іноді в моменти суму, але найчастіше це веселий привід. Тому танець розважає, приводить до відчуття внутрішнього багатства й краси, почуття волі, замилування. У собі він несе культурну місію, можливість зіткнення з мистецтвом, а також місію звеселяння. Танець здавна діє на людей двобічно: або він викликає в них порушення, або людина зживає із себе порушення, заспокоюючись. Іноді танець був вираженням усього й реакцією на все, що відбувалося усередині й навколо людини. Як такий він супроводжував всі важливі події життя. Звичайно, сьогодні вже багато чого змінилося, однак танець залишається жити у всіх світових культурах, так чи інакше стосуючись життя індивідуумів. У танці розвивається беззаперечне взаємовідношення психологічні тілесного початку. За всіх часів люди

зустрічалися, щоб разом потанцювати. Їх здавна залучає присутність тіла, тому що ритм танцю викличе особливу радість, психологічний політ. Форми соціальних танців мінялися згодом, навколишнім середовищем і т.д., але все-таки зберігалося відчуття естетичного суспільства, у якому люди переживали ейфорію, викликану танцювальним ритмом.

Бальний танець - це стиль танцю, який виник у Великобританії в 19 столітті. Цей стиль танцю характеризується строгими правилами та формою, а також виконується на спеціальному танцювальному майданчику.

Бальні танці можуть бути класифіковані за різними категоріями, наприклад, латиноамериканські танці (самба, ча-ча-ча, румба, джайв) та стандартні бальні танці (вальс, танго, фокстрот, квікстеп).

Бальний танець є популярним видом спорту та мистецтва, і вимагає від танцюристів високого рівня координації рухів, гнучкості та музичності.

Він може дати сучасній молоді багато корисних навичок та переваг [1].

По-перше, це може бути відмінним способом тренування та підтримання фізичної форми. Танцювальні рухи вимагають від людини гнучкості, координації та енергії, що може бути корисним для здоров'я та фізичного самопочуття.

По-друге, бальний танець може допомогти розвинути соціальні навички та покращити комунікацію з іншими людьми. Танцюристи повинні працювати разом, слухати один одного та дотримуватися правил, що може допомогти збільшити взаєморозуміння та співпрацю в будь-якій сфері життя.

По-третє, бальний танець може стати чудовим способом розважитися та провести час з друзями або родиною. Танцювальні змагання та виступи можуть стати чудовими способами показати свої навички та отримати новий досвід [2].

Отже, бальний танець може бути корисним для студентів, як представників сучасної молоді як засіб, що реалізує наступні переваги:

1. Фізичне здоров'я: Танці покращують фізичну форму, зміцнюють м'язи та покращують гнучкість.
2. Психологічне благополуччя: Танці можуть допомогти зменшити стрес та тривогу, покращити настрій та самопочуття.
3. Соціальна взаємодія: Танцювальні клуби та заняття можуть бути чудовим місцем для знайомства з новими людьми та розвитку соціальних навичок.
4. Розвиток творчих здібностей: Танці можуть сприяти розвитку творчих здібностей та допомогти виявити нові таланти.
5. Розвага: Танцювальні заняття можуть бути чудовим способом розважитись та відпочити від навчання та рутинних справ.

Сучасний бальний танець, динамічний за своєю природою, є творчим за сутністю. Він максимально відображає складний діапазон людських емоцій, думок, установок і, крім того, позитивно впливає на них через систему рухів, що здійснюються у швидкому темпі. Бальна хореографія є неусвідомленим зв’язком з потужною культурою, яку кожен відчуває в собі по своєму. Через кожного з нас «працюють» глибинні архетипи, відроджуючи історичне мислення в клітиночках нашого тіла. І це приваблює людей, обумовлює їх вибір йти не на аеробіку чи шейпінг, а до груп, гуртків, ансамблів бальних танців. Це і є та сама сучасна культура, що робить молоду людину кращою, піднесеною, одухотвореною [3, 4].

Перелік посилань

1. Благова, Т. О. Динаміка формування теоретичних основ хореографічної освіти: історико-культурологічний контекст. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology,-2015. III (24), Issue: 48, 21–24
2. Макода С. Бальний танець – дієвий засіб різностороннього розвитку і виховання особистості студента України // Матеріали XLVI Міжнародної науково-

практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії» // Збірник наукових праць. – Переяслав, 2022 р. –С.42-44.
3. http://3w.ldufk.edu.ua/files/kafedry/kaf_khoreohrafii/tim_vykl_balnoho_tanciu/lek/1..pdf
4. http://zhestkov.net/latinoamerikanskie-tanczy

УДК 75(084.11)(477.411)

МУРАЛИ У МІСЬКОМУ ПРОСТОРІ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ СЬОГОДЕННЯ – МИСТЕЦТВО ЧИ СОЦІАЛЬНА РЕКЛАМА?
(на прикладі сучасних муралів Києва)

Пузиренко Я. В., кандидатка філологічних наук, доцентка (puzyrenko@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

В усі часи мистецтво вважалося дієвим засобом формування громадської думки. Адже недарма правителі намагалися оточити себе митцями.

Київські мурали нікого не залишають байдужим, адже не помітити їх в різних районах Києва просто не можливо. І останнім часом увага громадськості до них не спадає, їх широко обговорюють в різних масмедіа та соціальних мережах. Проте, такі дискусії не завжди обмежуються обговоренням «подобається – не подобається», адже користувачів соцмереж та месенжерів залучають також до вибору ескізу майбутнього муралу, як-от зробив забудовник ЖК «Лебединий» [1]. У цій ситуації голос науковців-культурологів, мистецтвознавців та митців залишається практично не поміченим і фахова спільнота виявляється відстороненою від прийняття таких важливих для життя міста рішень.

Одна з найбільших проблем полягає в тому, що чи не в переважній більшості київських муралів нехтуються художні особливості монументального живопису: «виразність, лаконічність композиції та малюнка, різноманіття просторових побудов, значні кольорові маси, співмірність архітектурного простору та врахування точок сприйняття» [2]. Це визнається і констатується в роботах, присвячених муралам, зокрема і київським. Так, О.Є.Голуб зазначає: «Мурали попри значні розміри не завжди можна зарахувати до монументального мистецтва з його характерними узагальненими формами, величними й піднесеними за настроєм. Натомість частіше бачимо ніби випадкову мить, зафіксовану фотографією, або збільшену ліричну листівку, тому нерідко мурали називають масштабними малюнками» [3]. Тобто, робота, станкова за своїми художніми особливостями, просто збільшується до велетенських розмірів і механічно переноситься на площину будівлі, що призводить до негативних наслідків, як-от: «міський простір ніби зменшується, оскільки набуває рис квартирності, у перспективному скороченні вулиці розмір зображення втрачає значення» [3].

У цьому контексті варто згадати думку видатного архітектора Ле Корбюзьє про те, що «організація простору виступає як реально важливий художній феномен. Пробудження естетичної емоції є особливою функцією простору», «простору, що дарує людині дивосвіт естетичної насолоди» [цит. за 4]. Отож, з огляду на викладене вище можна сказати, що київські мурали загалом не виконують такої функції.

Іншою серйозною проблемою київських муралів, яка, на нашу думку, потребує опрацювання та осмислення, є їхнє «змістове наповнення», тобто тематика зображення. У науковій літературі відзначається соціальна спрямованість сучасних муралів, які привертають увагу до нагальних проблем сьогодення. Ось, наприклад, промовиста назва роботи Лоліної Н.А. «Мурал - мистецький виклик соціальним та екологічним проблемам сучасного суспільства». Авторка зазначає, що «великі площини привертають увагу – тому не

використовувати їх для змін до кращого у свідомості сучасників, було б не оправданою розкішшю, чим в повній мірі і користуються митці-муралісти» [5].

Проте, на нашу думку, це твердження дискусійне, адже відбувається підміна понять. Позаяк мурали є формально творами монументального мистецтва, тобто розраховані на тривале «експонування» - якщо не на віки, то на десятиліття, то і тематика їх має бути відповідна і не повинна зводитися до соціальної реклами, а тим більше до комерційної, як це подекуди буває.

Крім того, слід зважати на психологічні аспекти сприйняття муралів, які людям доводиться бачити день у день. Особливо це стосується тих, які експлуатують гострі соціальні проблеми, як-от мурали на станції метро «Осокорки», або справляють гнітюче враження через спотворення пропорцій та темні кольори, як-от мурал «Стриж» на масиві Ново-Біличі.

Зважений підхід до відбору ескізів стінописів, який має здійснювати затверджена на міському рівні комісія із фахівців, дозволить врегулювати це питання та усунути кон'юнктурну складову.

Перелік посилань

1. Результат конкурсу в Лебединому https://lebedinyiy.com.ua/ua/news/ rezultat-konkursu-v- lebedynomu/ (дата звернення: 30.09.2021).

2. Скляренко Г. Я. Монументальний живопис // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=69201 (дата звернення: 30.02.2023)

3. Голуб О. Є. Мурал // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=70272 (дата звернення: 30.02.2023)

4. Литовченко Н. Віхи історії України у сучасному монументальному живописі / Н. Литовченко // Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки. - 2015. - Вип. 7. - С. 16-22. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmpmn_2015_7_5.

5. Лоліна Н.А. Мурал - мистецький виклик соціальним та екологічним проблемам сучасного суспільства / Н. А. Лоліна // Інноваційні культурно-мистецькі аспекти в сучасній картині світу: зб. матеріалів доп. учасн. V Міжнар. наук.-практ. конф. (11-13 вересня, 2019 р.). - Херсон : ХНТУ, 2019. - С. 35-37.

УДК 2-1-043.83

ЗАРОДЖЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ РЕЛІГІЇ

Поливач М.А., кандидат історичних наук, старший викладач (mariapolyvach@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Релігія в особливій формі відображає реальні соціальні процеси, інтереси, сподівання і прагнення людей. Релігійна боротьба, зумовлена розходженнями в розумінні певних догматів, насправді, переслідує земні цілі. Тому, аналізуючи будь-яку форму релігії, важливо знати: в яких історичних умовах вона виникла; в яких соціальних верствах поширювалась і як у віровченні відображалися їхні інтереси; які зміни відбувалися в цій формі релігії у процесі історичної еволюції; в якій формі (віровчення, культ, організаційна структура) вона існує тепер; яка її роль у житті сучасного суспільства [4, с. 40].

Проблема виникнення релігії тісно пов'язана проблемою виникнення і розвитку людини. За сучасними науковими антропологічними даними, еволюція людства охоплює величезний історичний період – понад 2 млн років. Припускають, що протягом цього часу

людина виокремилася з протолюдського стада завдяки трудовій діяльності, розширенню й ускладненню розвитку мислення.

Цей процес був достатньо тривалим. Далекі предки людини сучасного типу – австралопітеки, пітекантропи, синантропи – володіли лише зародками мислення і, звісно, не мали здатності до елементарного узагальнення, абстрагування, тобто до розумової діяльності як такої. Діяльність цих істот, яких вірніше було б назвати протолюдьми, обмежувалася виготовленням найпримітивніших знарядь, придатних для збирання та мисливства. Археологічні дослідження не дали жодних свідчень наявності в них будь-яких релігійних уявлень. Щоправда, деякі вчені припускають, що пізньому неандертальцеві, який жив понад 100 тис. років тому, були притаманні примітивні прояви віри в надприродне, зокрема культ померлих із вірою в існування потойбічного життя. Це виявлялось у способі поховання: покійників укладали на бік, орієнтували зі сходу на захід, зв'язували ноги, а поряд клали їжу та знаряддя праці. Такої думки додержувався академік А. Окладников, який досліджував одне з неандертальських поховань на території Узбекистану в печері Тешик-Таш. Інші дослідники (проф. С. Токарев, Н. Капустін та ін.) спираючись на дані археології, етнографії, мовознавства, пов'язують виникнення релігії з ранньородовим устроєм, який склався близько 40 тис. років тому – коли людина вже володіла психологічними механізмами, що дозволяли розвиток релігійних уявлень.

На думку Т.М. Кучера, можна виділити психологічні, соціокультурні та філософські передумови виникнення релігії.

Психологічні передумови виникнення релігії можна назвати такі:

1) конфлікт ефективності у внутрішньому світі Homo sapiens;

2) почуття відчаю перед невідомим і незадоволення тим, що пізнається людиною через досвід;

3) спроби емоційно доповнити невидиму і незрозумілу силу;

4) реакція на стресові ситуації; страх перед смертю.

Соціокультурні умови появи релігійних уявлень. По-перше, наявність елементарної соціальної організації: плем'я, клан, орда; вже існувало первісне суспільство з його нормами, цінностями, табу. По-друге, з'явились стихійно вироблені та соціально врегульовані статеві стосунки і вимоги на зразок «не вбивати своїх», що були регламентовані і створювали для людини сферу забороненого. І як результат – саме заборонене набуло ознак таємничості. По-третє, безпосередність гомінідів вирішувати свої проблеми в межах їх соціуму; по-четверте, непередбачуваність людьми результатів своїх дій; по-п'яте, факт дихотомії людського існування. Первісна людина була затиснута в лещата між свободою та необхідністю дотримуватись певних правил.

Філософські теорії походження релігії. У контексті філософії релігії існують багато різноманітних теорій, які пояснюють походження релігії. Виділяють дві групи теорій: супранатуралістичні та раціоналістичні.

Супранатуралістичні теорії походження релігії – це ті теорії, автори яких доводять можливість появи релігії, безпосередньо звертаючись до надприродних агентів. Ось декілька таких теорій.

1. Теорія безпосереднього божественного походження. Суть її полягає в тому, що Бог, який створив світ і людину, існує довічно. Він відкривається якщо не всім людям, то пророкам. В основі релігії лежить Одкровення Боже, «Бог відкриває себе». Основою появи релігії було одкровення в значенні «скарбниці віри», але не особистісне одкровення.

2. Теорія божественної іманентності (властивий, притаманний чомусь) випливає з положення про природженість релігійних уявлень у людській свідомості (протестантські, католицькі богослови і православні, але не всі).

3. Теорія прамонотеїзму. Суть її в тому, що всім ученням релігійного характеру притаманна ідея «Первісного Одкровення». У будь-яких релігійних уявленнях ми можемо відшукати віру в єдиного Бога-творця, що передувала всім формам релігійності. Вперше цю теорію запропонував англійський філософ Ралф Кедворд. Змістовне її розкриття можна

знайти й у німецького теолога Г.Ф. Крейцера. Емпіричне обґрунтування теорії прамонотеїму виклав католицький священик Вільгельм Шмідт у роботі «Походження ідеї Бога». Він наводить відомості релігійної історії людства всіх народів, робить висновок, що навіть пігмеї вірили в єдиного Бога Творця, але ця віра була спотворена багатобожжям. Значну уваги приділяв цій теорії й шотландський учений Ендрю Ленг.

Раціоналістичні теорії походження релігії – це ті теорії, які пояснюють походження релігії раціональними засобами [3, с. 21].

В усі часи свого існування релігія була певним відображенням наявних суспільних відносин, певного розуміння світу. У найдавніші часи діяльність людини мала лише привласнювальний, а не перетворювальний характер. Через це людина була майже цілком залежною від навколишнього природного світу і ні на практиці, ні в уяві не виокремлювала себе з нього. На цій стадії її розвитку сформувалися релігійні уявлення, за якими суспільне і природне середовище складали одне ціле, і світ являв собою систему уособлених у різних природних феноменах сил, яким були властиві вольові та розумові якості, та які були пов'язані між собою за принципом кровної спорідненості. Тобто світ уявлявся як проекція кровно-родових відносин, за якими організовувалося тогочасне суспільство.

Такий тип первісної релігії називається міфом. Для міфу характерна відсутність розмежування природного і надприродного, чуттєвого і духовного. Всі відомі міфологічні системи змальовують створення світу, але в них відсутня постать Бога-творця.

Протягом тисячоліть зі зміною суспільних і виробничих відносин міф розвивався, але згадані риси були властиві йому на всіх стадіях. Навіть класична давньогрецька міфологія подає ту саму картину: світ богів не відокремлений чіткою межею від світу людей, боги і люди підлягають тим самим законам долі. Навіть вічна молодість і безсмертя, по-перше, відносні, по-друге, досягаються суто природними засобами. Вищі з богів є надзвичайно могутніми, але не всемогутнім, і жоден із них не є творцем світу, який виник, за давньогрецькою міфологією, за первісного хаосу спонтанно. Прогрес тут, порівняно з первісними формами міфу, полягає в тому, що природні та соціальні сили персоніфікуються в образах людиноподібних богів.

Первісним формам мислення, як ми зазначили раніше, не було властиве відокремлення людського від природного. Зовнішні природні об'єкти – елементи ландшафту, рослини і тварини – уявлялися такими ж розумними і наділеними вольовими якостями, як і люди. Певні уявлення про них можуть дати вірування сучасних найпримітивніших племен Австралії, Полінезії, Африки, Південної Америки [1, с.50-52].

Звичайно за змістом міфологічні уявлення давньої людини були різноманітними. Але схожість історичних умов у проходженні становлення соціальності людини, приводило до спільних рис, які притаманні первісним релігійним віруванням. Тобто первісні релігійні уявлення існували у вигляді певних форм, які є спільними для первісної релігії будь-якої культури – у вигляді тотемізму, анімізму, магії, фетишизму [2, с. 38].

Магія *(гр. mageia – чаклунство)* – це віра в можливість впливу на довколишній світ через надприродне – фетишів, духів тощо шляхом чаклунського дійства.

Таким чаклунським дійством були, наприклад, ритуали мисливців деяких північноамериканських індійських племен ще в XIX ст.: перед початком полювання на бізонів вони виконували ритуальний танець, вважаючи, що завдяки цьому їм пощастить заманити бізонів до стійбищ і забезпечити вдале полювання.

В уяві людей магія посилювала їх вплив на природу. Тоді вважали, що людина може вплинути на природу не лише своєю працею (природні рухи), а й особливими символічними діями – обрядами (надприродний шлях).

Магію поділяють (з урахуванням її мети) на такі основні види: виробничу, лікувальну, застережну, військову, метеорологічну (магія погоди) та ін. Найпоширенішою була виробнича магія, яка, у свою чергу, мала кілька відгалужень: мисливська, риболовецька, будівельна тощо. З розвитком суспільства з'являються нові різновиди виробничої магії: землеробська, скотарська, гончарська, ковальська, навчальна, спортивна.

Фетишизм *(порт. fetico – зачарована річ)* – це віра в існування у матеріальних об'єктів надприродних властивостей.

Фетишами називають предмети, яким віруючі приписують надприродні якості. Порівняно з магією фетишизм є складнішою формою релігії. Якщо магія посилювала вплив на природу, то фетишизм наділяв неабиякими властивостями матеріальні об'єкти. До реальної корисності предметів додавали надприродні властивості бути помічниками й заступниками людей. У фетишизмі в зародковій формі з'являється ідея Бога.

У сучасних релігіях фетишизм зберігся у вигляді поклоніння священним предметам (хрести, ікони, мощі) та у вірі в талісмани й амулети. Талісман, на думку забобонних людей, приносить щастя, амулет оберігає від нещастя. Сучасними фетишами є, наприклад, іконки, ладанки, кулони, слоники, іграшки, «щасливі» квитки.

Анімізм *(лат. anima – душа)* – це віра в існування в тілі людини її двійника – душі, від якої залежать життя особи, її фізіологічний і психологічний стан.

Анімізм бере початок з приписування якостей двійників матеріальним об'єктам: людському тілу, тваринам знаряддям праці тощо. З часом до анімізму ввійшли уявлення про двійників матеріальних процесів: хвороби, війни, ковальської справи та ін.

У слов'ян для визначення двійників застосовували два терміни: менш могутніх називали душами, могутніших – духами. Отже, анімізм – віра в існування душ і духів. Прикладом анімізму є деякі релігійні уявлення ескімосів Гренландії (XIX ст.), які вважали, що надприродні двійники були у кожної людини, дерева, струмка, звіра. Коли вмирала людина, їй у могилу клали знаряддя і предмети праці. Вважалося, що двійники цих речей служитимуть двійникам людських тіл у країні мертвих.

В анімізмі здійснюється подальше роздвоєння світу: світ реальних об'єктів нібито доповнюється світом духовної сутності. У багатьох народів головними двійниками були душі померлих родичів. Тому первісний анімізм ще називають культом предків. У початковому анімізмі двійники уявлялися як інше тіло, невидиме і невідчутне. У багатьох народів побутувала думка, що за деяких обставин двійника можна побачити, почути, відчути: уві сні – як відображення, у воді – як тінь. На цій стадії розвитку релігії не існувало уявлення про безтілесну душу, двійники мислились як інша плоть, що має всі речові характеристики: форму, об'єм, вагу, колір, запах. Наприклад, гренландці вважали, що душі людей мають такі форми, як і їх тіла.

У сучасних релігіях анімістичний елемент посідає значне місце. Уявлення про Бога, сатану, ангелів, безсмертні душі – все це є ускладненим анімізмом. Самостійно анімізм живе у вірі в привиди і спіритизмі.

Тотемізм *(індіан. от-отем – його рід)* – це віра в надприродну спорідненість груп людей (роду, племені) з певними видами тварин, рослин.

Тотемами називають тварин, яких первісні люди вважали своїми надприродними родичами. У тотемах вони вбачали покровителів роду й племені, захисників, помічників у розв'язанні всіх конфліктів. Тому свої родові колективи первісні люди називали іменами тотемних тварин. Наприклад, родові колективи північноамериканських індійців з племені журавля у XVII ст. мали назви журавля, сома, гагари, ведмедя. А в Австралії наприкінці XVIII – на початку XIX ст. на запитання європейців «Хто ти такий?» – абориген відповідав: «Я – кенгуру» або «Я – личинка комахи». Такими відповідями вони начебто підтримували свій кровний зв'язок з тотемами.

Спочатку тотемами вважали тільки тварин, які були об'єктом полювання. Пізніше (із збільшенням кількості людських колективів) поклоніння поширилося на решту тварин, а в окремих народів – і на рослини й природні чинники. Наприклад, в австралійців тотеми були собака Дінго, водяна лілія, оливкове дерево, великий камінь, гарячий вітер, дощ, сонце.

Тотемізм – елемент усіх сучасних релігій. Особливо відчутний його вплив в індуїзмі, де багатьох тварин вшановують як священних. Найпочесніше місце серед них посідає корова. Сліди тотемізму простежуються й у християнстві. Святий дух православні зображують у вигляді голуба, а Христа часто називають «агнцем» (ангелом). В обряді ритуального з'їдання

тотема втілене християнське таємне причащання, під час якого віруючі, споживаючи хліб і вино, з'їдають тіло і п'ють кров Бога [4, с. 41-44].

Як висновок варто сказати, що в первісних людей з розвитком родового ладу розвивалися і релігійні вірування, які були тісно пов'язані зі світом природи, що оточувала людину. Ці вірування вилилися в поклоніння духам, рослинам, тваринам, віру в власного двійника. Тобто первісні релігійні уявлення існували у вигляді певних форм, які є спільними для первісної релігії будь-якої культури – у вигляді тотемізму, анімізму, магії, фетишизму і т.ін.

Перелік посилань

1. Бублик С.А. Релігієзнавство: навчальний посібник. Київ, 1999, 496 с.
2. Гудіна Н.М. Релігієзнавство. Ніжин: видавець ПП Лисенко М.М., 2011. 2012 с.
3. Кучера Т.М. Релігієзнавство [Електронний ресурс] : навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2016. 95 с. с. 21
4. Лубський В.І., Теремка В.І. Релігієзнавство: підручник. Київ: видавничий центр «Академія», 2000. 408 с.

УДК 39.398:008:130.2:801.7

ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ ЯК СКЛАДОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Сидоренко І. Г., кандидатка філософських наук, доцентка (isido@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Поняття пам'яті є важливою категорією суспільної свідомості. Це складна категорія, вона акумулює у собі знання про розвиток суспільства та індивіда, рефлексію та відповідь на явища та події, переосмислення культурних та соціальних процесів.

На суспільному рівні пам'ять виявляється як механізм збереження, передачі та засвоєння досвіду. Так підтримується зв'язок між епохами. Мовою культурології це означено як культурна (або історична) пам'ять. Коли предметом уваги є пам'ять окремого індивіда, включаються ті самі механізми. Але акцентуємо на усвідомленні людиною самої себе. Знання історії свого роду, ширше – історії соціуму, до якого належить людина; розуміння власного Я, свого призначення, називається самосвідомістю. Суспільний та індивідуальний рівні пам'яті – це умовне означення, оскільки індивід завжди є частиною суспільства.

З пам'яті (а, вірніше, – *з пам'ятання*) починається самосвідомість: хто ми? звідки ми? хто наші герої? які наші цінності? Ми завжди звертаємося до минулого, аби пізнати себе. З минулого починається відлік наших традицій, права, духовності, моралі. Минуле потребує рефлексії, особистісного переживання - емоційного, інтелектуального, душевного. Таке залучення робить минуле живим, таким, що впливає на теперішнє.

Передавачем пам'яті є оповідь - як у процесі культурогенезу, так і у житті кожної людини, - від давніх міфів до розказаних мовою постмодерну текстів; від дитячих казочок до наукових текстів. Пам'ять є мірилом історичної глибини культури та особистості. Важливою для розуміння ментальних настанов культури є усна народна творчість. Особливо – народна пісня, або пісня, що стала народною.

Про пісню, яка заклала основи українського національного міфу, говорить професор Я. Грицак. Він відзначає, що у XIX ст. галичани добре знали про козацьку Україну, хоча і географічно, і у часовому вимірі були відірвані від Гетьманщини. Знання про козацькі подвиги та звитяги, про славних гетьманів вони брали з пісень, які виконували мандрівні співаки. Герої цих пісень сприймалися галичанами як свої герої; історія Гетьманщини - як своя історія [1].

Усна народна творчість виконала не лише роль ретранслятора пам'яті; козацький міф став підґрунтям для майбутньої ідеї нації. Завдячуючи інтелектуальним зусиллям освічених людей ця ідея отримала теоретичні розробки. Є народ та народні уявлення про рідну землю – Україну; була звитяжна шляхетська верства, вільне козацьке військо, є їх нащадки-інтелектуали; було славне минуле; і, дуже важливо, - минуле дає підстави для майбутнього.

Ідея національного суверенітету живилася не єдино народними переказами. У колі української еліти – нащадків козаків та старшини – великої популярності набув текст «Історія русів». У нарисі подається ідея окремішності народу «русів» - козаків, та описується історія їх славної боротьби. Професор С. Плохій зазначає, що молодше покоління українських інтелектуалів XIX століття сприймали «Історію русів» як історію національного визволення; цей текст став «біблією українського національного руху» [2; 18]. Відтак у XIX ст. було розпочато відлік формування українських націотворчих ідей.

Пам'ять про пригоду козацьку, збережена в народних піснях, в оповіді-містифікації «Історія русів», в художніх творах була настільки органічною, що стала частиною суспільної та індивідуальної самосвідомості. Козацький міф в різних інтерпретаціях відповідно до історичного часу став основою побудови української модерної національної ідеології. Попри агресивні культурні інтервенції, формування єдиного з російським інформаційного простору, українська ідентичність була і залишається свідома сама себе.

Козацький міф є сплавом народно-пісенного жанру та елітарно-інтелектуального осмислення. Він вчить нас екології свідомості. Він демонструє, як на основі наративу виникають націотворчі ідеї; як оповідь формує підвалини нашої ідентичності. Екологія свідомості спонукає сприяти повноті української культури – зберігати етнографічну традицію та розвивати культуру європейського контексту. Незалежна держава має дбати про гуманітарний простір – унікальний, самобутній, цікавий та змістовний, наповнений сенсами, сучасний та конкурентний.

Перелік посилань

1. Грицак, Я. Коротка історія української пісні (розділ книги «Подолати минуле: глобальна історія України»). – Zbruč. – 13.08.2021. Режим інтернет-доступу: https://zbruc.eu/node/106914

2. Плохій, С. Козацький міф. Авторизований пер. з англ. Миколи Климчука. – Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2018.

УДК 304

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР ГУМАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Чайка В.В., доктор філософії з історії та археології, викладач кафедри культурології (chayka@nubip.edu.ua)

Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

Екологічна культура — система знань, цінностей, уявлень та практичних навичок, пов'язаних зі збереженням довкілля та збалансованим використанням природних ресурсів. Вона має важливе значення для збереження природних ресурсів та збереження здоров'я людей. Розглядаючи екологію як взаємодію, предметом екологічної культури є людське буття. Людина повинна розуміти важливість збереження природи та природних ресурсів, бути відповідальною за свої дії та уникати дій, які можуть завдати шкоди довкіллю.

Пізнання ж природи людиною завжди виступало одним з найважливіших засобів її активного перетворення відповідно до багатоманітних практичних потреб самої людини. Екологічний аспект свідомості повинен був якоюсь мірою відразу виконувати протилежну функцію — обмежити втручання людини в природні процеси рамками екологічно

допустимих на даному етапі історичного розвитку умов. Внаслідок цієї особливості екологічна свідомість у своїй завершеній формі не могла виникнути стихійно. Навпаки, вона покликана, за своєю суттю, протистояти стихійно належному людині прагненню до нічим не обмеженої експансії в природу і самоствердження себе таким чином саме як істоти соціальної і розумної. Вся попередня історія людства складалась як постійна і напружена боротьба за самоствердження людини в світі природи шляхом «перемог» над нею. Але за кожну таку «перемогу» природа досить жорстоко «мстилась», про що свідчать факти далекої і не зовсім історії взаємодії суспільства з оточуючим природним середовищем. [3].

У контексті цифрових технологій, трансформації комунікації формується новий простір культурних цінностей. Найголовнішим бастіоном збереження культури як цілісності, яка актуалізує цілісність людини, стають національні культури [1, С.14].

Ми вважаємо, що екологічна культура населення стала надважливим питанням для України в умовах нинішніх реалій. Проблема формування екологічної культури є актуальною як у загальнолюдському плані, так і в контексті розвитку кожного окремого етносу. Перед науковцями постає необхідність вивчати механізми формування екологічної культури українського етносу в процесі його історичного розвитку й виявляти її нові можливі перспективи в сучасному суспільстві. Розвиток екологічної культури допоможе створити більш стійке та здорове середовище для життя людей та інших живих організмів.

Людина, як соціальна істота, знаходиться в постійній взаємодії з оточуючим її світом, з іншими людьми та безперервно ідентифікує себе з різними соціальними групами, визначає свій статус у суспільстві, відношення до тих або інших подій [2, С.144]. Саме екологічна культура України включає в себе систему цінностей, знань та навичок, які допомагають забезпечити збалансований розвиток суспільства та природних багатств. Україна має багату природну спадщину, що потребує особливої уваги та дбайливого ставлення. Тому вона базується на принципах охорони навколишнього середовища, енергозбереження та використання відновлюваних джерел енергії. З цією метою в Україні проводяться численні заходи з розвитку екологічної культури, а саме: екологічні освітні програми, організовуються екскурсії, спеціальні заходи для дітей, завдяки ним інформується громадськість про екологічні проблеми та способи їх вирішення.

Центральне місце серед перспектив розвитку екологічної культури в Україні належить екологічній освіті. Під екологічною освітою розуміється психолого-педагогічний процес впливу на людину, метою якого є формування теоретичного рівня екологічної свідомості, що в систематизованому вигляді відображає різноманітні аспекти єдності світу, закономірності діалектичної єдності суспільства та природи, певні знання та практичні навички раціонального природокористування. Екологічна освіта покликана допомогти людині усвідомити причини можливих екологічних змін, підказати шлях запобігання негативним виявам [4].

Одне з найбільш складних завдань, які стоять перед українським суспільством у сучасний період, — це формування екологічної свідомості населення. Нинішній стан екологічної свідомості українців надто суперечливий. Найбільш ефективними формами його реалізації є екологічна освіта й наука. Важливо розуміти не просто про накопичення знань у галузі екології, а про осмислене оволодіння ними, формування на їх основі нового світогляду, підходу до будь-яких політичних, соціальних, господарських питань, насамперед, із точки зору збереження природи, оскільки низький рівень екологічної грамотності мають не тільки групи людей, суспільства, регіони, а й людство в цілому.

Для розвитку екологічної культури необхідно проводити екологічну освіту на всіх рівнях - від дитячих садків до вищих навчальних закладів. Також важливо впроваджувати екологічні стандарти та практики в різних сферах життя, таких як промисловість, будівництво, транспорт тощо. Кожна людина повинна розуміти важливість збереження природи та природних ресурсів, бути відповідальною за свої дії та уникати дій, які можуть завдати шкоди довкіллю. Відповідно, включати ряд практичних дій, таких як економне використання енергії та води, сортування відходів, використання відновлюваних джерел

енергії, відмова від використання одноразових пластикових речей та інше.

Перелік посилань

1. Чорний Р.В. Екологія культури як феномен гуманізації сучасного соціокультурного простору. – Київ, 2022. С.14.

2. Шершова Т.В. Культурна пам'ять як чинник формування національної ідентичності (на матеріалах народно-пісенних практик Полтавщини. – Київ, 2021. С.144.

3. https://stud.com.ua/46451/pedagogika/ekologichna_kultura_osobistosti

4.https://referatss.com.ua/work/shho-take-kultura-i-v-chomu-poljagaie-svoieridnist-ekologichnoi-kulturi

УДК 37.091.33:355.01

ВПЛИВ ХУДОЖНЬОЇ САМОДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАГАЛЬНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ВІЙНИ

Борзенков В. О., викладач кафедри культурології (borzenkov@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

2022 рік для всієї України ознаменувався роком війни. Перед країною постали серйозні стратегічні виклики, які торкнулися різноманітних галузей: військової, економічної, продовольчої тощо. Вирішення цих завдань потребує нового креативного нестандартного підходу. Все це стосується і галузі освіти.

Якщо звернутися до джерел минулого століття, у післявоєнні роки подолати поріг негативного досвіду виснаженій країні допомогла поява художніх самодіяльних колективів під керівництвом професійних педагогів. Це дало можливість гармонійно продовжити здобувати робітничі професії, реалізовуючи свій творчий потенціал, і допомагало зняти емоційну напругу в тяжкі повоєнні роки. Зрештою, це дало позитивний результат, і освіта в країні зазнала розквіту.

Український танцюрист, хореограф, педагог, доктор мистецтвознавства, керівник заслуженого самодіяльного хореографічного ансамблю «Дарничанка» та ансамблю танцю «Дніпро» Кім Юхимович Василенко, робота якого базувалася на використанні фольклорного танцю, як елементу патріотичного виховання, зазначав, що "навчити юнака чи дівчину гарно і правильно танцювати – це далеко не все. Необхідно, щоб з ростом виконавської майстерності поглиблювались знання, підвищувалась культура" [1: 13], оскільки культура особистості та естетичне сприйняття світу впливають на регуляцію і корекцію її поведінки. Бо, незалежно від професійного спрямування студента, щоб підвищити ефективність навчання, необхідна культурна складова.

В НУбіП України функціонують 3 самодіяльних хореографічних колективи: ансамбль бального танцю «Чарівність», народний ансамбль пісні і танцю «Колос» та хореографічний ансамбль «Сузір'я ритмів». З власного досвіду керівника самодіяльного танцювального колективу, можу сказати, що з початком повномасштабної російсько-української війни студенти, що займаються в хореографічних студіях виявили більшу емоційну стійкість до стресу, стали більш ініціативними і відповідальними у виконанні поставлених завдань та проявляють толерантність та активно комунікують. З чого можна зробити висновок, що заняття в творчому колективі дисциплінує особистість та сприятливо впливає на освітній процес. Хочу закінчити словами академіка М. Фіцули, «Освічена людина повинна володіти основами наук, техніки, мистецтва і культури. Ці знання мають бути систематизовані, постійно поповнюватись» [2, с. 242].

Перелік посилань

1. Василенко К. Украинские танцы на клубной сцене : [науч. пособ.] / К. Василенко. – М. : Профиздат, 1960. – 318 с.
2. Фіцула М. М. Педагогіка : [навч. посіб. для студентів вищих педагогічних закладів освіти] / М. М. Фіцула. – К. : Академія, 2002. – 258 с.

УДК 37.017:008"364"

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ФАКТОР ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ПРОБЛЕМ ВОЄННОГО ЧАСУ

Литвиненко І. А., асистент кафедри культурології (iryna.lytvynenko13@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Початок воєнних дій 2014 року та повномасштабна війна 2022 року зіштовхнули нас із новими реаліями. Перед нами постали нові виклики, такі як знищені міста і села, знищені заклади освіти, переселення великої кількості населення на інші території і країни, небувала академічна міграція тощо. З початком повномасштабного російського вторгнення багато студентів змушені були залишити Україну задля власної безпеки, що є цілком природнім явищем, оскільки найцінніший скарб - це життя. Але перед ними постало питання: як жити і діяти далі? Спокійна і впевнена в собі Європа чи понівечена і нескорена Україна?

Відповідь, на нашу думку, забезпечує культурологічна компетентність, формування і розвиток якої здійснюють викладачі нашої кафедра, кафедри культурології НУБіП України.

Ми розглядаємо поняття «культурологічна компетентність» як складник професійної компетентності, але складник, який в сучасних умовах посідає особливо важливе місце, оскільки як зазначають вчені [1; 23]: «Культурологічна компетентність – це сукупність знань про культуру, яка допомагає відобразити єдину, узагальнену картину світу та розкривати важливість навчальної дисципліни у поясненні цієї картини, що дозволяє з'ясувати місце людини у світі і визначити головні способи, що допоможуть змінити світ».

Яким чином формування культурологічної компетентності може сприяти вибору студентів на користь навчання і життя в Україні? Відповідь проста: знання історії і культури своєї країни, усвідомлення величі українського народу, розуміння ментальних особливостей нації, до якої належиш, – забезпечують духовне, культурне й особистісне зростання, створюють міцний зв'язок студента із своїм народом, сприяють формуванню національної свідомості і гордість громадянина, який розуміючи складність викликів, які постали перед його країною, усвідомлює й увесь героїзм його синів і дочок, що встали на захист своє батьківщини.

Ми щасливі з того, що більшість наших студентів, які одночасно навчаються і за кордоном і в нашій країні, готові повернутися в Україну. Саме рідна країна дає відчуття рідного дому, розуміння того, що «вдома краще» було, є і буде! І навіть якщо обставини змушують нас іноді залишити країну, усвідомлення культурних відмінностей, різниці в менталітеті допоможуть особистості зі сформованою культурологічною компетентністю зробити правильний вибір, активно включитися у відбудову нашої країни, особливо її неперевершеної культури.

Нації і країни завжди живуть і діють в межах тієї чи іншої культури. Культура – це поєднання знань, переконань і норм поведінки, які ми переймаємо та передаємо майбутнім поколінням. Саме в культурі, давньоримський оратор Цицерон, бачив спосіб подолання проявів варварства й інструмент перетворення людини на повноцінного громадянина.

Під час другої світової війни, у доповідях виступаючих у палаті лордів Великобританії лунали пропозиції відмінити на час війни усі витрати на культуру, мотивуючи це тим, що зараз, мовляв, не до неї, зараз війна. На що Черчилль рішуче відповів: «А за що ми тоді воюємо? Для чого нам перемога, якщо не буде культури?» Ми воюємо за нашу державу, за нашу культуру. Бо культура – це і є держава, це і є наш народ.

Адже, як зазначає О. Жорнова: «…студент, що усвідомлює культуротворчість як визначальний фактор збереження суспільної рівноваги та соціокультурного балансу, погоджує із соціокультурною цілісністю і здійснює з її дозволу внесення змін у культурні смисли, зберігає їх ноосферні виміри та екзистенціальні цінності» [2, 163].

Сьогодні ми стали свідками єднання та патріотизму. І сьогоднішні дні мають стати початком відродження та становлення держави України, маємо відстояти свою справжню, а не декларовану, незалежність.

Культура концентрує соціальний досвід багатьох поколінь, накопичує знання про світ, підвищує якість життя. Культура допомагає не тільки самовираженню та єднанню людей, вона може зцілити цілі покоління людей, які пережили війну. Через фантазії, вигадані світи, музику, живопис, поезію ми можемо відірватись від реальності, хоч і на деякий час. І культура допомагає нам не втратити віру у мирне майбутнє. Саме, тому культурологічна компетентність майбутніх фахівців є запорукою того, що наша країна переживе лихоліття і ще здивує світ яскравими і неповторними українськими творами, бо культура - це наші вічні цінності: духовні, естетичні, моральні. Ми впевнені в тому, що культурологічна компетентність майбутніх фахівців - це фактор нашої перемоги і перемоги цивілізованого світу над, поки що, сильним злом.

Перелік посилань

1. Гречаник Н. «Компетентнісний підхід у формуванні культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи»///Вища школа №21 (191), «Імідж» 2020 – С. 20-25

2. Жорнова О. І. Теоретико-методологічні засади формування культуротворчості студентів університетів : дис. … докт. пед.наук: 13.00.04. Запоріжжя, 2007. С.520.

УДК: 379.8.093

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Опальчук Б.В., старший викладач кафедри соціальної роботи та реабілітації, військовослужбовець ЗСУ (bopalchuk@nubip.edu.ua)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Воєнний стан є режимом надзвичайного стану, що оголошується в країні у разі загрози національній безпеці чи громадському порядку [5]. Такий стан охоплює всю сферу життя, включаючи культурно-дозвіллєву діяльність. У цих умовах влада може використовувати додаткові заходи для забезпечення безпеки та захисту національних інтересів, включаючи культурні заходи та дозвілля. Крім того, воєнний стан може вплинути на зміну культурних традицій та звички населення, включаючи зміну звички відвідувати культурні заходи, збільшення замовлень на культурну продукцію, в тому числі літературу та музику, зниження інтересу до розважальних програм та інших культурних заходів.

Загалом воєнний стан може суттєво обмежувати культурно-дозвіллєву діяльність населення та впливає на культурну сферу в цілому. Зокрема, вагомий вплив може позначитися на відвідуванні культурних і розважальних закладів, таких як кінотеатри, музеї, парки, клуби тощо. Уряд може обмежити їх роботу або встановити певні обмеження на робочий графік чи кількість відвідувачів [5].

У період воєнного стану можуть бути введені різноманітні обмеження щодо проведення культурно-дозвіллєвих заходів [6], зокрема:

- заборона на проведення масових заходів, таких як концерти, фестивалі, театральні вистави тощо. Такі обмеження наводяться з метою зменшення кількості людей, які збираються і можуть одночасно бути об'єктом нападу.

- зміни в режимі роботи культурних і розважальних закладів. У період воєнного стану можуть бути внесені зміни в графік роботи музеїв, кінотеатрів, театрів та інших закладів.

- обмеження на рекламу культурно-дозвіллєвих заходів, за виключенням реклами, що пропагують піднесення патріотизму серед населення та закликають на боротьбу з ворогом. Влада може ввести заборону на рекламу таких заходів, щоб зменшити кількість людей, які збираються на них.

- обмеження на пересування. У період воєнного стану може бути введений режим обмеженого пересування, що ускладнює проведення культурно-дозвіллєвих заходів.

- зміни у відношенні до іноземних громадян. У період воєнного стану можуть бути внесені зміни у відношення до іноземних громадян, що може призвести до скорочення кількості туристів та іноземних виконавців на концертах [1].

Однак, важливо відзначити, що вплив воєнного стану на культурно-дозвіллєву діяльність дуже залежить від конкретних обставин, які спричинили введення цього режиму. Наприклад, якщо воєнний стан вводиться через активні військові дії, то його вплив на культурно-дозвіллєву сферу може бути значно більш серйозним, ніж у випадку, коли він вводиться через загрозу безпеці [4].

У будь-якому випадку введення воєнного стану може суттєво обмежити можливості проведення культурно-дозвіллєвих заходів та доступ до них [3]. Це може мати негативний вплив на розвиток культурної сфери в країні, зменшити кількість туристів та іноземних виконавців, а також знизити популярність інших дозвіллєвих видів діяльності, які зазвичай залежать від стабільності політичної та економічної ситуації в країні.

Однак, важливо також зазначити, що культура може бути інструментом в боротьбі зі страхом та нестабільністю, які супроводжують воєнний стан. Культурні заходи можуть сприяти зближенню людей, підвищенню національної самосвідомості та єдності, а також зменшенню соціального напруження в країні [2]. Тому, не зважаючи на обмеження, воєнний стан може сприяти розвитку та зміцненню культурної сфери в країні, тому влада повинна забезпечувати підтримку проведення культурних заходів у безпечних умовах. Водночас, важливо дотримуватися всіх правил та обмежень, пов'язаних з воєнним станом, щоб забезпечити безпеку учасників та глядачів культурних заходів. Відповідна підтримка культурно-дозвіллєвої діяльності може стати дієвим елементом у підтримці духовного життя та підвищення морального духу населення в умовах воєнного стану.

Культурні заходи можуть сприяти зближенню людей та підвищенню національної самосвідомості та єдності, особливо у такі складні часи країни, як воєнний стан. Вони можуть стати місцем, де люди можуть зустрічатися та спілкуватися, дізнаватися про інші культури та традиції, розвивати свої інтереси та підтримувати національну самобутність. Крім того, культурні заходи можуть зменшити соціальне напруження та сприяти посиленню позитивного настрою в країні [1].

Як приклад, концерти, театральні вистави, музейні експозиції та фестивалі можуть стати місцем, де люди з різних куточків країни зустрінуться та взаємодіють, обмінюються думками та ідеями. Крім того, такі заходи можуть сприяти популяризації культури та мистецтва країни, що може мати позитивний вплив на імідж та престиж держави.

Отже, можна зробити певні висновки. Воєнний стан не обов'язково повинен призвести до повного припинення культурно-дозвіллєвої діяльності в країні. Навпаки, необхідно забезпечити підтримку проведення культурних заходів у безпечних умовах, щоб сприяти зближенню людей, підвищенню національної самосвідомості та єдності, а також зменшенню соціального напруження в країні.

Культурно-дозвіллєва діяльність може бути предметом розвитку та підтримки культури та мистецтва в країні, що позитивно вплине на імідж та престиж держави. Такі заходи можуть стати місцем, де люди з різних куточків країни об'єднані спільною метою

матимуть змогу зустрітися та взаємодіяти, обмінюватися думками та ідеями. Як наслідок, організація культурно-дозвіллєвої діяльності може стати фундаментальним завданням для влади в умовах воєнного стану, щоб забезпечити підтримку та розвиток культурного життя в країні та сприяти зміцненню національної самосвідомості та єдності.

Перелік посилань

1. Бех І., Журба К. Концепція з формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах. *Формування національно-культурної ідентичності особистості у викликах часу*: зб. матеріалів Всеукр. круглого столу (до 100-річчя від заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка). Кам'янець-Подільський, 2018

2. Криволапов Б. М. Захист культурних цінностей під час конфлікту на Південному Сході України. *Культура і сучасність.* 2018. №1. С. 274-278.

3. Славко А. С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право.* Ужгород, 2016. Т. 2, Вип. 41. С. 68-72.

4. Про національну безпеку України : Закон України від 23.03.2023 р. 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241.

5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 29.09.2022 р. №389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25.03.2021 р. «Про Стратегію воєнної безпеки України» : Указ Президента України від 27.03.2021 р. № 121/2021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show

УДК 7.01

РЕАЛЬНІСТЬ ЯК ПОЧАТОК МИСТЕЦЬКОГО ПРОЦЕСУ

Сауріна О. І., старший викладач кафедри культурології (saurina@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

«Немає реальності, окрім тієї, яку ми носимо в собі. Більшість людей тому і живуть таким нереальним життям, що вони приймають за реальність зовнішні картини, а власному внутрішньому світу не дають і слова сказати. При цьому можна бути щасливим. Але якщо ти знаєш інше, у тебе вже немає вибору, ти вже не можеш йти шляхом більшості».

Герман Гессе

А й справді… Не можна не погодитися з влучним висловом відомого німецького письменника. Багато людей сприймають зовнішній світ та все, що в ньому відбувається за справжню, «правильну» реальність. Якби ми мали змогу пофарбувати весь світ та все довкілля в певний колір, то даній реальності варто було б надати, на мою думку, «сірого» і навіть «чорно-білого» кольору. Можна обґрунтувати цей вибір тим, що сучасна людина не живе, а існує, не чує, а слухає, не бачить, а дивиться, не відчуває, а механічно намагається слідувати власному логічному мисленню, відкидаючи будь-які почуття та емоції.

Даний опис характерний для сучасного фізичного та духовного типу людини – це людина, котра в нинішніх умовах інформаційного суспільства не замислюється над власним сенсом буття, є соціально пасивною, неактивною у власному громадянському житті тощо. Це та людина, яка впродовж свого життя втрачає власну духовність, поняття про вищі моральні цінності. В центрі світогляду такої людини зазвичай стоять гроші та бажання збагатитися.

Веління часу вимагає новаторства у засобах і мові мистецтва, переосмислення філософсько-естетичних концепцій його наївних взаємозв'язків з природою. І це не є

навмисністю, примхливим бажанням когось окремо, саморуйнацією вікових традицій у мистецтві. Сама об'єктивна реальність і створений нею тип культури диктує специфіку художнього сприйняття світу [5].

А що таке мистецтво? Мистецтво – це не лише процес, це творчість, це бажання людини постійно рухатися вперед, досягати нових вершин. Безумовно, це процес і тривалість даного процесу залежить не лише від самої людини, нашого бажання, а й відповідального ставлення до власної праці. Мистецтво – це і є сама реальність.

Безумовно, зовнішня реальність – це той вид реальності, який ми бачимо навколо себе та живемо в ньому. Однак, в кожного з нас своя реальність і все залежить від того, чи хочемо ми ділитися своєю реальністю з іншими людьми та світом. Це право кожного.

Для творчої особистості, на мій погляд, внутрішня реальність нерозривно пов'язана із зовнішньою, тому що те, що відчуває художник під час написання картини, те, що відчуває танцюрист під час виконання складних, але при цьому красивих прийомів при виступі, і врешті решт, те, що відчуває співак під час вокального виконання твору на сцені та перед глядачами… Всі вони «проживають» свої твори, вони намагаються передати художній образ засобами міміки, жестів, рухів тіла, зовнішнім виглядом (якщо мова йде про співаків чи танцюристів), фактично зливаючись із головним героєм художнього твору.

Я вважаю, що варто пригадати один із досить цікавих життєвих моментів власного творчого життя, коли моя вчителька англійської мови в школі під час однієї з чергових театральних репетицій сказала: «Обережніше із ролями, актори! Що граєте – тим і станете…» Вона певним чином мала рацію, оскільки творчі люди настільки можуть вживатися в роль, що іноді їм складно відрізнити, вірніше роз'єднати зовнішню та внутрішню реальність. Це, в свою чергу, є яскравим доказом існування явища синкретичності обох видів реальності.

Отже, реальність безумовно є початком мистецького процесу в широкому та вузькому значенні. В кожного з нас своя реальність, яка насичена різними фарбами і колір цих фарб залежить від сприйняття життя самою людиною. Дана теза не обмежується лише життям як буттям та існуванням людини. Це стосується і мистецтва в цілому, і самої реальності.

Перелік посилань

1.Гриценко В.С. Людина і Всесвіт у культурологічній аргументації // Практична філософія. — 2004, № 1.

2. Деміан [Текст] : роман / Герман Гессе ; [пер. з нім. та післям. Івана Мегели]. - Харків : Фоліо, 2017. - 214, [2] с. - (Серія "Карта світу". Німеччина).

3. Естетика: Підручник / Л.Т.Левчук, Д.Ю.Кучерюк, В.І.Панченко; За заг. ред. Л.Т.Левчук. – К.: Вища шк., 2000. – 399 с.

4. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: [Навч. посіб.] / О.П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005.

5. Сприйняття мистецтва як форма людської діяльності https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10636/

УДК 7.07

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ, ПОДОЛАННЯ ОСОБИСТІСНИХ БАР'ЄРІВ СПІЛКУВАННЯ ТА ЗНЯТТЯ ЕМОЦІЙНОЇ НАПРУГИ

Тітенко Н. М., старший викладач кафедри культурології
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Театральне мистецтво бере свій початок з глибокої давнини. Воно вже тоді проявлялося в народних іграх, танцях, піснях та обрядах. Цей видовищний вид мистецтва і по сьогодні є затребуваним в усьому світі. Театральне мистецтво поєднує в собі два протилежні світи - фантазії та реальності. А духовне життя людини повноцінне лише тоді, коли вона живе у світі творчості.

Спілкування - це важливий елемент, без якого неможливо уявити собі формування людини взагалі. Від уміння спілкуватися, озвучення власних думок і почуттів, залежить враження від людини і результат її сприйняття у колективі чи суспільстві – позитивний чи негативний. Із спілкування починається наша поведінка, наша дія і чим вище рівень його розвитку, тим продуктивніше результат дії людини. Через спілкування кожен з нас отримує інформацію, і віддає її в навколишній світ. Вибудовує міжособистісні відносини, без яких неможливий гармонійний розвиток особистості [1].

Театральне мистецтво також важливе і для тих, хто не може «виговоритися», кому висловити свої фантазії в творчості легше, ніж розповісти про них. А заняття в театральних студіях сприяють саме подоланню особистісних бар'єрів спілкування, формуванню комунікативних навичок.

Пластика, слово, музика, гра та інші складові театрального мистецтва можуть не лише розкрити істинні, глибинні бажання людини, її страхи, відношення до когось або чогось, настрій в даний момент, але й вплинути на психологічно емоційний та фізичний стан. Адже відомо, що кожна мистецька форма, рух, колір та звук випромінюють певну енергію, яку можна і потрібно використовувати для покращення свого емоційного стану, зміцнення здоров`я та світогляду. Термін «Арт – терапія» з'явився ще в 40-і роки XX ст. Його почав використовувати британський лікар і художник Адріан Хілл [2].

І саме зараз, у цей емоційно напружений та психологічно складний воєнний час для нашої країни, терапія мистецтвом може стати тією «чарівною паличкою» яка пом'якшить сприйняття викликів та реалій сьогодення.

Арт - терапія - це метод зцілення за допомогою творчості, це приємна та цікава форма психотерапії, заснована на мистецтві, а також образотворчій і творчій діяльності. Театральне мистецтво допомагає гармонізації розвитку особистості через розвиток уміння самовираження та самопізнання.

Театро-терапія не має обмежень і протипоказань та доступна кожній людині в будь якому віці. Заняття мистецтвом взагалі, мобілізують творчий потенціал людини, запускають механізм психічного імунітету до самозцілення і відновлюють процеси саморегуляції, а через позитивне наповнення змінюють світогляд людини.

Театро - терапія - один із найм'якших і водночас глибоких методів в арсеналі психології людини. Театральне мистецтво розвиває творчі здібності, тренує навички спілкування, яке необхідне для діяльності людини, театр ніби розкриває та програмує людину на успіх. Бо кожен може стикнутися з тим, що його таємні бажання, його підсвідомі почуття та емоції легше викласти у творчості, ніж виразити словами. І саме арт- методики останнім часом набувають великої популярності. Вони з успіхом використовується в гуманітарній сфері - у психології та педагогіці, в соціальній роботі, у бізнесі та інших платформах. Існує думка, що образи художньої творчості відображають зміст підсвідомих процесів, включаючи внутрішні конфлікти, страхи, нав'язливі думки, спогади, сновидіння тощо.

І у творчості, у будь-якій формі, наше підсвідоме взаємодіє із свідомістю через створювані художні або сценічні образи. Цей процес приносить задоволення, навчає вільно і спонтанно виражати свої переживання, думки, емоції. Театральне мистецтво дає можливість у завуальованій формі трансформувати у сценічний персонаж, пластичний образ, поетичний твір, або ж інші художні форми проблему, яка людиною навіть не усвідомлювалась або була витіснена, дістати її назовні, проаналізувати і знайти рішення. Сприйняття і переробка цієї образної інформації мають рівнозначну цінність і доповнюють одна одну, це важливо не тільки для керівника студії, педагога або психолога, це важливо і для самої людини. Кращого інструменту, ніж гра, розповідь, музика, танець, пісня, казка, або малюнок людство ще не вигадало. Методи арт- терапії допомагають формувати особистість, її світогляд, життєві стратегії та сценарії, все це вчить людину бути творцем власного життя.

У заняттях-тренінгах в театральних студіях, є безліч позитивних моментів: у людини знімаються м'язові та емоційні «затиски», розвивається міміка, артикуляція, когнітивні процеси. Виробляється почуття відповідальності, дисциплінованості, взаєморозуміння, взаємовиручки, адже виконання вправ неможлива без спілкування і взаємодії суб'єктів.

У перші страшні тижні повномасштабної війни майже всі театральні приміщення по всій території України перетворились на волонтерські центри. Тут не лише збирали та видавали гуманітарну допомогу і годували переселенців, але й надавали психологічну допомогу, всіляко підтримували людей, відволікаючи їх від страшних подій. Театрали організовували для дітей та підлітків арт-майданчики, дорослі плели маскувальні сітки, вони робили все щоб дати можливість людям перевести подих та прийти в себе. Ну, а з вересня минулого року театри у більш-менш безпечних містах відчинили двері для глядачів і почали робити те, що вміють найкраще – мистецтво.

Творчість допомагає зрозуміти й оцінити свої почуття, спогади, образи майбутнього, знайти час для відновлення життєвих сил і спосіб вирішення внутрішньо психічних конфліктів, а також спілкування із собою. І, опираючись на власний творчий потенціал, людина здатна навіть самозцілитись.

Перелік посилань

1. Вєтковська Т.І., керівник гуртка НХК ТС «Революційна 13», Методичні рекомендації «Акторський тренінг як засіб розвитку сценічного спілкування у підлітків в умовах дитячої театральної студії», м. Кривий Ріг, 2019.
2. Склярова Л. В., методист з психологічної служби відділу освіти Барвінківської РДА Харківської області, «Основні методи Арт-терапії у роботі практичного психолога», 2019.

УДК 001:33(477.8)"IX"(092)Франко

ВНЕСОК І. ФРАНКА В РОЗВИТОК СТАТИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ КІНЦЯ XIX –ПОЧАТКУ XX СТ.

Шевцова Є.С., аспірантка (e.shevtsova209@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Іван Франко є вагомою постаттю для української науки не лише завдяки творчому та публіцистичному доробку, але й через значну роль у політичній та соціально-економічній думці українського суспільства. Економічна публіцистика, що належить до його доробку, базується на осмисленні актуальних питань тогочасної господарської практики у поєднанні з питаннями історії, політики та моралі [6, 20]. Вченим був зроблений чималий внесок у етнографічне та статистичне дослідження українських регіонів, зокрема Галичини. Вважаємо за необхідно узагальнити значення І. Франка для розвитку статистичної справи західноукраїнських земель кінця XIX - початку XX ст., розглянувши його дослідницьку

діяльність.

Статистичні розвідки вченого були нерозривно пов`язані зі збиранням етнографічного матеріалу західноукраїнськими регіонами. У 80-х роках І. Франко організовує систематичне збирання статистичного та етнографічного матеріалу із залученням активного кола інтелігенції, особливо студентської молоді. У 1883 у Львові році ним був заснований Етнографічно-статистичний гурток. Сам І. Франко постійно виступав із доповідями на засіданнях гуртка, після завершення експедицій аналізував зібраний матеріал. Результати, отриманні в результаті роботи гуртка, публікувались у газеті «Діло», зокрема у 1884 р. він опублікував свої праці «Засідання етнографічно-статистичного гуртка», «Нашим молодим мандрівникам в дорогу», «Мандрівка руської молодіжі» [1, 260].

Протягом року після створення гурток налічував близько ста членів і кореспондентів, завданням яких було дослідження життя і світогляду населення, підготовка і видання матеріалів з етнографії та статистики, здійснення експедицій та виїзних досліджень. За ініціативою та безпосередньою участю І. Франка були організовані експедиції західноукраїнськими землями, такими як: Львів, Стрий, Дрогобич, Калуш, Коломия та багато інших [4, 117]. Пізніше у своїй статті «Мандрівка руської молодіжі» І. Франко писав, що «...сама мандрівка мала метою познайомити учасників із досить значною частиною нашого краю, його мальовничими місцевостями та його населенням» [11, 1].

Своїм соціально-економічним поглядам І. Франко завдячує науковому та творчому доробку відомого український економіста, статистика і публіциста, В. Навроцького. Про це свідчить те, що незадовго після смерті вченого в 1884 р. за редакцією І. Франка виходить друком збірка творів і досліджень В. Навроцького, до якої увійшли економіко-публіцистичні та літературно-критичні статті, окремі нариси й поетичні спроби. Творчість і статистична діяльність В. Навроцького справили помітний вплив на І. Франка, який назвав економічні роботи вченого капітальними, бо мали передусім теоретичну глибину й суспільну спрямованість [5].

Досліджуючи життя народу, не можна оминути проблеми його фінансового благополуччя та достатку, проаналізувати питання господарства, заробітної плати, безробіття тощо. І. Франку належать такі економіко-статистичні дослідження, як «Галичина в сьогорічнім бюджеті державнім» [7], «Катастрофа банку селянського» [9], «Ліцитація господарств селянських і маломіщанських» [10]. Працюючи над перекладами світових надбань економічної науки, І. Франко значно розширив українську економічну термінологію. Так, завдяки йому, в українській статистичній справі почали використовуватись такі поняття, як: «промисловий капітал», «грошовий капітал», «додатковий продукт», «додаткова вартість», «концентрація» «бухгалтерія», «буджет», «ліцитація» та багато інших [12, 107]. У своїх економічних поглядах вчений спирався на соціалістичні течії, за що навіть був заарештований австрійською владою в 1877 р. [3, 13-14]. Така наука, як суспільна економія, на думку І. Франка, «є найважчою і найважливішою з усіх, які ми пізнали дотепер, тому що досліджує… причини злиднів і багатства людей; вчить про працю, про плоди праці та їх розподіл; одним словом, показує нам життя людини в її щоденній повній сфері із всіма її потребами» [8, 19]. Підхід І. Франка до дослідження життя людини і суспільства полягав у єдності різних сфер науки, тож культура, релігія, політика, природничі і економічні науки тісно пов’язані з щоденною господарською діяльністю людини, спрямовані на задоволення її головних потреб, а для вченого людське щастя та добробут були найвищою цінністю [2, 45].

Отже, внесок І. Франка в розвиток статистичних досліджень західноукраїнських земель потрібно розглядати у двох площинах: етнографічні дослідження та розвиток економічної думки західноукраїнського краю. Спадщина вченого представлена чисельними науковими працями, статтями, етнографічним і статистичним матеріалом, що дозволяє нам отримати всебічну інформацію про розвиток західноукраїнського регіону кінця XIX – початку XX ст.

Перелік посилань

1. Гончарук В.А. Збирацько-дослідницька діяльність з фольклору та етнографії І. Франка. *Іван Франко у твореннi української національної ідентичності*: зб. У 45 наук. праць / голов. ред. О. О. Рафальсьий, П. М. Чернега. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М.; К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2016. С. 254-263

2. Злупко С. Наука і наукознавство у творчості Івана Франка. *Вісник Національної академії наук України.* 2006. № 8. С. 41-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2006_8_6

3. Левинський В. Франко як економіст. Львів : Скрентон, 1957. 138 с.

4. Лущай В. Еволюція гуманітарної науки про українську етнічну матеріальну і духовну культуру та внесок Івана Франка. *Іван Франко у твореннi української національної ідентичності*: зб. У 45 наук. праць / голов. ред. О. О. Рафальсьий, П. М. Чернега. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М.; К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2016. С. 107-121

5. Небрат В.В. НАВРОЦЬКИЙ Володимир. *Енциклопедія історії України*: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2010. 728 с.: іл.. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Navrotskyj_V

6. Процишин О. Р., Скотний П.В. Публіцистика Івана Франка: еволюція економічних поглядів та їхнє значення для сучасності (до 160-річчя з дня народження українського мислителя). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* Економіка. 2016. Вип. 7. С. 20-27.URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2016_7_5.

7. Франко І. Галичина в сьогорічнім бюджеті державнім. *Діло*. 1884. № 28–30. С. 67.

8. Франко І. Зібрання творів у 50-ти томах. К., 1986. Т. 45. 574 с.

9. Франко І. Катастрофа банку селянського. *Діло*. 1884. № 6– 9. С. 56-57.

10. Франко І. Ліцитація господарств селянських і маломіщанських. *Діло*. 1884. № 33–41. С. 98-99.

11. Франко І. Мандрівка руської молодіжі. *Діло*. 1884. Ч.85. URL: https://www.i-franko.name/uk/Verses/DavnjeJNove/IzZlobyDnja/UkrStudMandrivka.html

12. Шафранська І. Б. Економічна думка Західної України останньої третини XIX – першої третини XX століття: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.01. Тернопіль, 2015. 226 с

ФЕНОМЕН МАСОВОГО СПОРТУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ І ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

УДК 797.2

ОПТИМАЛЬНИЙ ПСИХО-ЕМОЦІЙНИЙ СТАН У ПЛАВЦІВ-СПРИНТЕРІВ

Шмаргун В.М., доктор психологічних наук, професор (shmargun2012@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Фізіологія – потужний інструмент нашого організму, що здатен миттєво змінювати стани психіки. Занурившись в динамічне збудження, можливо автоматично стимулювати подібний психологічний стан. Цей природний механізм, який може розвернути будь-яку змагальну ситуацію на свою користь, пов'язаний з внутрішніми уявленнями і навичками самонавіювання. Змінюючи характер емоції, ми впливаємо на соматичний тонус. Існує взаємозв'язок між свідомістю і тілом. [1]. Чим ефективніше ми використовуємо останнє, тим краще працює мозок.

Психофізіологи намагаються пояснити, яким чином мозок «викликає» зміни, що супроводжують емоційне збудження, гальмування або прискорення серцевого ритму, частоти дихання, тремор кінцівок, спазми шлунку.

Наші дослідження психо-емоційного стану спортсменів проводяться у відповідності з ініціативною темою кафедри фізичного виховання НУБіП України. Ми досліджуємо спектр почуттів плавців спринтерів і їх вплив на результати спортивної діяльності. Емоційне збудження, що супроводжує змагальний процес відбувається за допомогою вегетативної нервової системи. Відчуття спортсменів характеризуються варіативністю і суттєво впливають на мобілізаційні можливості організму під час максимальних навантажень властивих змагальному періоду. Відчуття викликають фізіологічні зміни: страх- тремор, підвищення серцебиття; злість – збільшення кров'яного тиску, зміни у вуглецевому обміні.

Фізіологічні зміни, що відбуваються в організмі плавця, разом із зовнішніми проявами, викликають емоційні реакції, які ще більше підсилюють вже існуючи фізичний стан. Емоції мобілізують організм на досягнення максимального результату. Вони миттєво вмикають механізми різних адаптаційних реакцій. Кожна з емоцій має свого «адресата» - певну систему організму. Для тренерів важливо враховувати тип реагування спортсмена на подразники різної природи і інтенсивності. Об'єктивно вибір рішення, як реагувати на подразники не завжди залежить від свідомості і волі, а відбувається асоціативно. Таким чином поточні асоціації, зумовлюють знаходження тих або інших зав'язків між реальними обставинами і колишнім досвідом спортсмена (пам'яттю).

Останнім часом багато спортивних психологів залучені до проведення досліджень в психонейроімунології, психонейроендокринології. Фахівців цікавить вплив настроїв та почуттів на спортивний результат, рефлексія цих явищ під час спортивних змагань мало досліджена. Готується до друку наша стаття, де наведені експериментальні показники впливу широкого спектру передстартових емоцій плавців на динаміку спортивних результатів та особливості тренувальної діяльності.

Перелік посилань

Шмаргун В. Феномен тілесності як ментальний ресурс розвитку людини. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. № 2. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Vnadps_2012_2_23%20(1).pdf

УДК 796.39

ПСИХОЛОГІЧНА СУМІСНІСТЬ ГРАВЦІВ ЯК КОМПОНЕНТ УСПІШНОСТІ СПОРТИВНОЇ КОМАНДИ

Бринзак С.С., кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент (sava082@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

Сучасний етап розвитку спортивних досягнень в країні вимагає від спеціалістів у сфері фізичного виховання і спорту все більшої уваги щодо питань міжособових відносин в спортивних командах.

Відносини, які складаються у середині спортивного колективу, слугують міцним підґрунтям формування як монолітного колективу, так і особистості спортсменів [4]. Питання про те, які фактори характеризують розвинутий спортивний колектив, без перебільшення можна віднести до розгляду першочергових в теорії і психології спорту [2, 3].

Вчені [1, 2, 3] приходять до думки, що однією із головних умов успішної взаємодії в команді є найменування відносної якості сумісності спортсменів.

Однак, серед факторів, які впливають на міжособові відносини, менше всього вивченими залишається фактор психологічної сумісності. Положення поглиблюється ще й в тому, що в науково-методичній літературі немає єдиної думки щодо розуміння сутності психологічної сумісності спортсменів в команді.

Мета дослідження – Встановлення важливості та ролі психологічної сумісності гравців для успішності спортивної команди.

Результати дослідження. Проведене дослідження з поставленої проблеми та аналіз наукових праць [1, 2, 3, 4] дозволяє говорити про те, що практично більшість проблем, з якими зіштовхується будь-яка спортивна команда, виникають через помилки, що допускаються при комплектації психологічно несумісних членів команди, їхньої підготовки й управлінні ними. Неоптимальні рішення у взаємодії та взаємовідносинах, які можуть прийматися будь-яким спортсменом команди в силу тих або інших його індивідуально-психологічних характеристик, можуть не задовольняти інших партнерів, що говорить про можливу психологічну несумісність, яка веде до конфлікту між членами й, в остаточному підсумку, стає причиною невдалих результатів спільної діяльності спортивної команди. Однак спільно діюча спортивна команда є тим основним ресурсом психологічно сумісних спортсменів, грамотне управління яким дозволяє досягнути успіху й вирішити більшість проблем, що стоять перед командою.

Немаловажним моментом в сумісній діяльності спортивної команди залишається і той факт, що необхідні для командного успіху такі компоненти спортивного тренування як фізична, технічна, тактична підготовки, можуть і не дати бажаного результату, якщо не буде поєднання з високими особистісними якостями спортсменів, згуртуванням їх в монолітний колектив, без прояву психологічної сумісності в команді. Адже, відомо немало прикладів, коли відмінності в поглядах, мотивах, життєвих цінностях двох чи декількох спортсменів створювало негативний вплив на продуктивність їх спільної діяльності.

Психологічна сумісність виступає важливим компонентом підготовки спортивної команди, створює передумови для позитивного відношення спортсменів до навчально-тренувальних занять, допомагає налаштуватися на активне, добровільне виконання завдань, формує сприятливу емоційну атмосферу, що не може не відбитись позитивно на рості результатів спортсменів та успішності команди в цілому.

Перелік посилань

1. Brynzak S. (2021) Consideration of psychological compatibility of female athletes in maintaining psychological climate of women's basketball teams / S. Brynzak, S. Putrov, O. Omelchuk, R. Misharovskiy, M. Kostenko, A. Prima, V. Myroshnichenko // Journal of Physical Education and Sport ® (JPES), Vol. 21 (1), Art 32, pp. 343 – 351.
2. Brynzak S. (2021) Analysis of the psychological climate of the university male volleyball team during the preparatory period of the annual cycle of training / S. Brynzak, S. Putrov, O. Omelchuk, A.Prima, M. Halai, V. Myroshnichenko // Journal of Physical Education and Sport ® (JPES), Vol. 21 (5), Art 343, pp. 2560 – 2568
3. Brynzak S. (2022) Identification and analysis of the shortcomings of the training process of the student basketball team during the preparatory period. Brynzak, S., Putrov, S., Omelchuk, O., Atamanyuk S., Myroshnichenko, V. / Journal of Physical Education and Sportthis link is disabled, 2022, 22(3), стр. 583–592
4. Ложкін Г.В., Воробйов М.І., Бринзак С.С. «Система збалансованих індикаторів психологічного клімату спортивної команди» : навч.-метод. посіб. для студентів інститутів та факультетів фізичного виховання та спорту / Г.В., Ложкін, М.І. Воробйов, С.С. Бринзак. – Вінниця: ВДПУ імені М. Коцюбинського, 2007. – 171с.

УДК: 37.091.212:613.8:355.01

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Діра Н.О., докторка філософії PhD, **Череп'яна В.С.,** студентка,
(dira.nadija90@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України,

м. Київ

Анотація. У статті представлено результати емпіричного дослідження, проведеного на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України з метою виявлення рівнів сформованості ефективності застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти. Проведено констатувальний етап дослідження, який включав підбір інструментарію для визначення рівнів розвитку досліджуваного явища, встановлення складу та кількості учасників дослідження. Застосовано обраний діагностичний інструментарій та розроблено стратегію для підвищення рівня ефективності здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти, визначено їх подальшу реалізацію. Визначено рівні сформованості ефективності застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі. Досліджено можливості використання здоров'язбережувальних технологій у підготовці студентів-першокурсників в умовах військового стану. Визначено, що ефективність освітнього процесу залежить від здоров'я та фізичної підготовки студентів. Розглянуто різноманітні методи та засоби здоров'язбереження, що можуть бути використані для збереження та підвищення рівня здоров'я студентів-першокурсників. Запропоновано комплексну програму здоров'язбереження, яка містить у собі різноманітні фізкультурні вправи, спеціальні дієтичні рекомендації, профілактичні заходи спрямовані на збереження та підвищення рівня здоров'я студентів-першокурсників під час військового стану.

Для визначення критеріїв ефективності застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти нами було використано математично-статистичний аналіз методу експертної оцінки, сутність якого закладена в оцінці та визначенні необхідності у письмовій формі спеціалістами (педагогічними працівниками аграрних закладів вищої освіти) критеріїв ефективності застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти за наступною шкалою: «дуже ефективно», «ефективно», «не ефективно» та «зовсім не ефективно». Експертами виступило 15 науково-педагогічних працівників кафедри педагогіки гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України. Кожен критерій рівня ефективності затосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти, який отримав оцінку «дуже ефективно» був оцінений нами в 3 бали, «ефективно» - 2 бали, «не ефективно» - 1 бал та «зовсім не ефективно» - 0 балів[1].

У результаті огляду наукової літератури, математично-статистичний аналізу результатів експертного оцінювання нами було сформовано рейтинг значущих критеріїв ефективності застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти (рис. 2.1), а саме: здоров'я та добробут студентів, соціальна взаємодія, економічний добробут, результати навчання, співпраця зі стейкхолдерами.

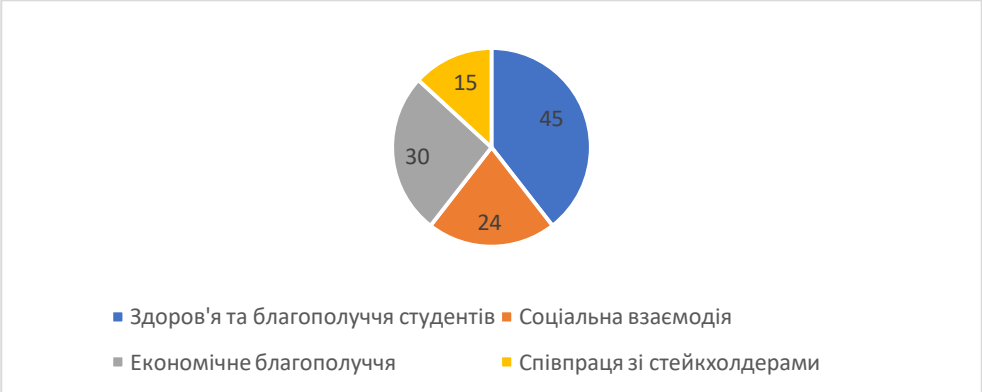

Рис.2.1. Рейтинг значущих критеріїв ефективності застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти

Визначені критерії ефективності застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти були воикремлені педагогами-експертами, як значущі внаслідок практичної їх реалізації та можливостей, що вони

відкривають у процесі впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти [2]. А саме:

1. Здоров'я та добробут студентів: дозволяє оцінити стан здоров'я та добробуту студентів, які беруть участь у програмах застосування здоров'язбережувальних технологій. Порівняння даних до та після застосування технологій може відстежити ефективність використаних технологій.
2. Результати навчання: дозволяє оцінити рівень знань та вмінь студентів, які беруть участь у програмах застосування здоров'язбережувальних технологій. Зіставлення результатів з результатами студентів, які не брали участь в програмах, може вказати на ефективність використання технологій [3].
3. Соціальна взаємодія: дозволяє оцінити рівень соціальної взаємодії між студентами, які беруть участь у програмах застосування здоров'язбережувальних технологій. Зіставлення даних до та після впровадження технологій доводить, якою мірою вони сприяють покращенню взаємодії комунікантів в соціумі.
4. Економічні вигоди: дозволяє оцінити рівень економічних вигод, пов'язаних із застосуванням здоров'язбережувальних технологій в аграрних закладах вищої освіти. Приклади таких вигод можуть включати зниження витрат на охорону здоров'я студентів та збільшення ефективності навчання.
5. Співпраця зі стейкхолдерами: дозволяє оцінити рівень співпраці зі стейкхолдерами, такими як державні органи, громадські організації та інші зацікавлені сторони [4].

Для реалізації емпіричної частини нашого дослідження ми орієнтувалися на встановлені шляхом експертної оцінки градацію рівнів ефективності застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти, а саме на перший за результатами опитування пункт: здоров'я та добробут студентів.

Для встановлення рівня здоров'я учасників експерименту були використані методики, що дозволяли встановити такі рівні здоров'я студентської молоді, як: фізичне здоров'я, душевне (психологічне) та соціальне здоров'я. Зокрема, це експрес-аналіз методики «Фізичне здоров'я», методика «Душевна рівновага» та методика «Конфліктність».

Підібраний та адаптований нами діагностичний інтрументарій було використано для визначення стану здоров'я студентської молоді та узагальнено за допомогою середнього арифметичного.

Підсумовуючи отримані дані згідно опитувальника методики експрес оцінки фізичного стану здоров'я студентів-першокурсників нами було встановлено, що 2 особи (14,3 %) мають відхилення від вікових меж за фізичними показниками (рис. 2.1)

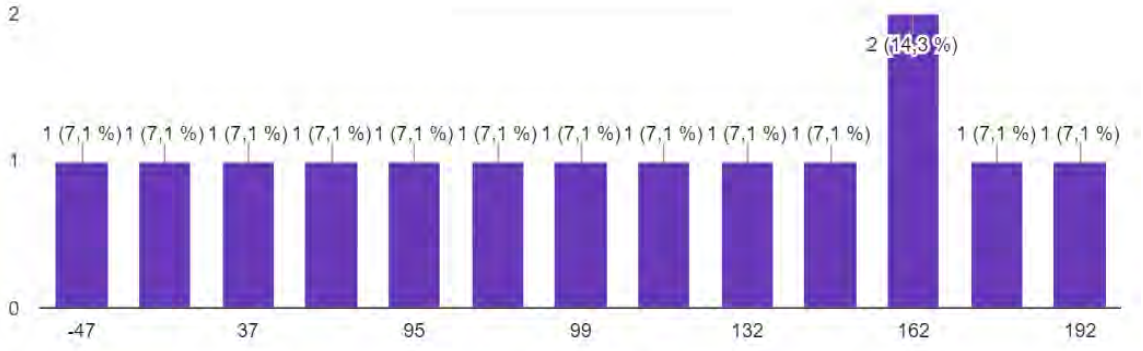

Рис.2.1. Підсумкові результати опитування студентів-першокурсників за методикою експрес оцінки стану фізичного здоров'я

За методикою «Душевна рівновага» ми намагались визначити баланс у психологічному стані здоров'я опитаних студентів. Нам вдалося з'ясувати, що 56,7 % респондентів не має значних порушень у балансі психологічного здоров'я, проте 25 % опитаних (4 особи) проявили певні відхилення а у 3 осіб (18,8 %) виявились значні порушення та потреба звернути увагу на свій психологічний стан (рис. 2.2).

Рис.2.2. Підсумкові результати опитування студентів-першокурсників за методикою «Душевна рівновага» стану психологічного (душевного) здоров'я

За проведеними бесідами вдалося встановити, що погіршення емоційного стану цієї категорії студентів сприяло повномасштабне вторгнення та активна фаза війни росії проти України.

Згідно методики «Конфліктність», яка слугувала інструментом у виявленні актуального стану соціального здоров'я студентів-першокурсників нам вдалося встановити, що більшість опитаних (73,2%) мають показники в межах норми. Проте 26,8% опитаних респондентів (4 особи) потребують уваги до цієї сфери здоров'я та до випрацювання і реалізації відповідних заходів щодо її корекцій (рис.2.3).

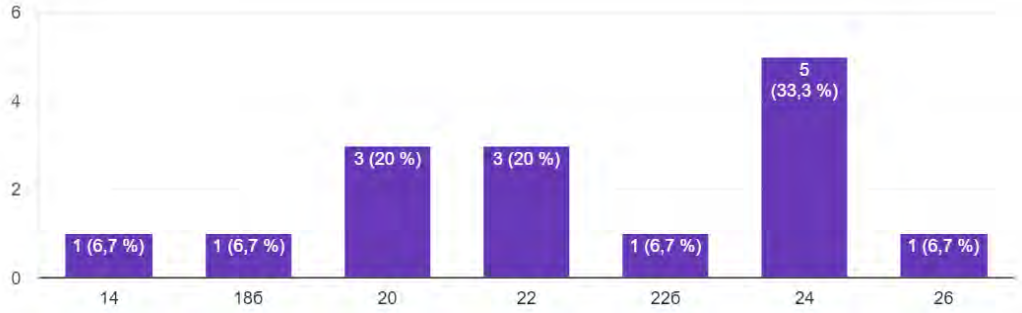

Рис.2.3. Підсумкові результати опитування студентів-першокурсників за методикою «Конфліктність» стану соціального здоров'я

Згідно проведених нами аналізів анкетування студентів-першокурсників щодо стану їхнього фізичного, психологічного (душевного) та соціального здоров'я нами було встановлено наступне: показники фізичного здоров'я в нормі у 12 осіб (85,2%), психологічне (душевне) здоров'я у 56,7% в межах норми – 9 осіб, соціальне здоров'я не має відхилень у нормі в 11 осіб (73,2%). Відповідно, мають певні проблеми та відхилення у фізичному здоров'ї 2 особи – 14,3% респондентів, у психологічному (душевному) – 7 осіб (43,8% респондентів), у соціальному здоров'ї – 26,8% опитаних респондентів (4 особи) потребують уваги до цієї сфери здоров'я та застосування відповідних заходів щодо її корекцій. Результати оцінки стану здоров'я опитаних респондентів за трьома показниками наведено на рис. 2.4.

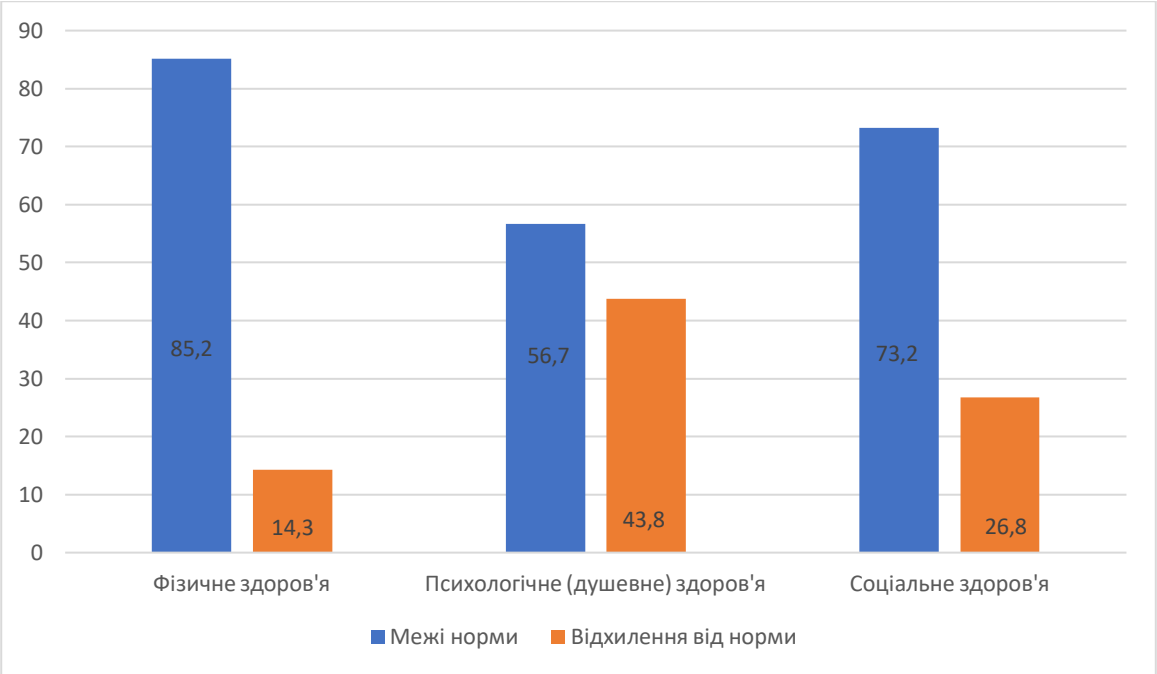

Рис. 2.4. Результати оцінки стану здоров'я опитаних респондентів

Отримані результати емпіричного дослідження актуального стану здоров'я за виділеними критеріями студентської молоді дозволило встановити, що найбільш здорові студенти саме у фізичному плані. Уваги педагогів та психологів, соціальних працівників закладів вищої освіти потрібно зосередити на психо-емоційному стані студентства та надати їм необхідного педагогічного супроводу комплексної адаптації до умов життя і навчання у період воєнного стану [5]. Подальші перспективи поглибленого дослідження нашої наукової проблематики ми бачимо в розробці та адаптації конкретних оптимальних заходів щодо виявлення, попередження, стабілізації та поліпшення стану психологічного та соціального здоров'я студентів аграрних закладів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Науково-педагогічна енциклопедія : у 3-х т. / за ред. А.А. Іскандерова, Г.С. Поліщука, М.М. Романовської. – Київ : Генеза, 2006. – Т. 3. – С. 487.
2. Youde, J. (2011). The World Health Organization and Global Health Governance: Post-1990. International Studies Quarterly, 55(2), 437-458. doi: 10.1111/j.1468-2478.2011.00641.x
3. "Герберт Спенсер та його теорія суспільства. Реферат." [Електронний ресурс]. Освіта.ua. – 2019. – Режим доступу: https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/29660/
4. Fogelholm, M., & Victora, C. G. (2019). The history of physical activity and health research: how it all began. Public Health Reviews, 40(1), 1-12. https://doi.org/10.1186/s40985-019-0111-1
5. Мельник, Л. (2009). Фізичне виховання і спорт в Україні: історія та сучасність. Київ: Олімпійська література.

УКД 796:336:355.01

СУТЬ ТА ПРИНЦИПИ ФІНАНСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Костенко С.В., магістрант, **Костенко М.П.,** кандидат педагогічних наук
(kostenko.mykola@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», держава регулює відносини у сфері фізичної культури і спорту шляхом формування державної політики у цій сфері, створення відповідних державних органів, фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, нормативно-правового та іншого забезпечення розвитку фізичної культури і спорту (ФКС), а також визнання широкого самодіяльного статусу фізкультурно-спортивного руху в Україні і комплексної взаємодії державних органів з громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості [4].

Державна фінансова підтримка ФКС здійснюється шляхом реалізації таких її форм: пряме та достатнє фінансування ФКС з бюджетів усіх рівнів на основі відповідних фінансових і соціальних норм та нормативів; надання різних пільг і преференцій для організацій, установ та підприємств сфери, що спрямовують фінансові кошти на розвиток ФКС (насамперед, від ігорного бізнесу, тоталізаторів і лотерей); виділення пільгових (безпроцентних) кредитів і цільових інвестицій у розвиток ФКС; прискорення амортизації спортивного майна та ін. [3].

Внаслідок широкомасштабної збройної агресії Росії проти України призупинено проведення уроків фізичної культури, занять з фізичного виховання, активних перерв, фізкультурно-оздоровчих заходів, роботи гуртків та секцій у закладах освіти. Унеможливлено проведення фізкультурно-оздоровчих заходів в місцях масового відпочинку, проживання та роботи, реалізації ініціативи Президента соціального проекту «Активні парки - локації здорової України». Пошкоджено та зруйновано частину локацій для занять фізичною культурою і спортом у місцях проведення бойових дій.

Крім цього, у сфері фізичної культури і спорту серйозною проблемою є залежність фізкультурно-оздоровчої діяльності, розвитку резервного спорту та спорту вищих досягнень від спроможності бюджетів органів місцевого самоврядування, ставлення до сфери фізичної культури і спорту з боку місцевих керівників і депутатів. Також поза увагою залишаються питання встановлення пріоритетності олімпійського та параолімпійського спорту у визначені обсягів матеріально-технічного забезпечення, розмірів заробітної плати та винагород від досягнутих результатів, що вимірюються кількісними та якісними показниками.

Фактично зупинено реалізацію ключових програмних документів – Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року, виконання завдань Плану заходів на 2021-2022 роки щодо реалізації першого етапу Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, частково призупинена реалізація завдань, визначених Положенням про соціальний проект «Активні парки - локації здорової України». Державна цільова соціальна програма "Молодь України" на 2021-2025 роки працює на 10%.

Згідно Матеріалів робочої групи «Молодь та спорт» Національної ради з відновлення України від наслідків війни у Плані відновлення ФКС було означено ряд цілей, серед яких: участь молодих жінок і чоловіків (різні категорії) у суспільному житті для наближення перемоги, відновлення України та європейської інтеграції (у т. ч. через діяльність УМФ, ВМЦ, ІГС, молодіжних центрів та просторів, молодіжних рад та волонтерську діяльності); формування фізично активної і здорової нації є пріоритетним напрямом гуманітарної політики держави; відновлення і розвиток резервного спорту та спорту вищих досягнень, враховуючи пріоритетність олімпійського спорту; відновлення та розвиток спортивної інфраструктури; підвищення рівня української національної та громадянської ідентичності до 85% [5].

У рамках реалізації цієї цільової програми були визначені кілька проєктів із орієнтовною потребою у фінансуванні, а саме: соціальний проект «Активні парки – локації здорової України» – 2,6 млрд грн; стратегія розвитку олімпійських видів спорту – 16 649, 40 млн грн; реалізація програми Президента України «25 спортивних магнітів» – 6 млрд грн;

реалізація програми Президента України «Реконструкція 18 спортивних інтернатів та 100 ДЮСШ» – 12 млрд грн; проєкт "Запуск "клубної системи" фінансування для масового спорту" (ще потребує додаткового опрацювання та визначення механізму реалізації); проєкт по створенню єдиної платформи національно-патріотичного виховання та цифрових тренінгів.

Однак Державним бюджетом України на 2023 рік на фінансування розвитку ФКС передбачено 3,9 млрд грн. Кошти спрямовано на такі напрямки:

2,7 млрд грн – проведення та участь у більше ніж 2 тис. міжнародних та державних спортивних заходах різного рівня з олімпійських, неолімпійських видів спорту та видів спорту осіб з інвалідністю. Участь у них будуть брати понад 8 тис. українських спортсменів, а також забезпечуватиметься діяльність 16 державних закладів та установ у сфері ФКС.

0,5 млрд грн – створення належних умов для забезпечення тренувального процесу українських спортсменів на підтримку та розвиток спортивної інфраструктури. Ці видатки будуть забезпечені переважно за рахунок коштів спеціального фонду - за рахунок надходжень від плати за ліцензії на провадження діяльності з організації та проведення букмекерської діяльності.

0,4 млрд грн – проведення понад 300 масових фізкультурно-спортивних та фізкультурно-оздоровчих заходів серед усіх категорій населення, до яких дев'ять громадських об'єднань фізкультурно-спортивного спрямування планують залучити до оздоровчої рухової активності майже 200 тис. осіб.

0,3 млрд грн – забезпечення підготовки та участі українських спортсменів у зимових Дефлімпійських, Європейських іграх, олімпійських фестивалях, у зимових Юнацьких Олімпійських іграх 2024 року.

79 млн грн– створення умов для фізичної активності громадян, зокрема внутрішньо переміщених осіб та забезпечення в регіонах фізкультурно-оздоровчої роботи як засобу їх соціально-психологічної реабілітації у межах реалізації ініційованого Президентом України соціального проекту «Активні парки - локації здорової України». Із них 54 млн грн – субвенція регіонам [2].

Так, за словами заступника Міністра фінансів Романа Єрмоличева, «…підтримка українського спорту та забезпечення підготовки і участі українських спортсменів в міжнародних змаганнях є пріоритетом держави. Тому для нас важливо підвищувати престиж та імідж держави на міжнародній арені та привертати увагу світової спортивної спільноти до України» [1].

Перелік посилань

Бюджет-2023: На фінансування розвитку фізкультури та спорту передбачено майже 4 млрд грн. Урядовий портал. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/biudzhet-2023-na-finansuvannia-rozvytku-fizkultury-ta-sportu-peredbacheno-maizhe-4-mlrd-hrn

Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022 № 2710-IX. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582

Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту: Указ Президента України від 28.09.2004 № 1148/2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004#Text

Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3808-12

Проект Плану відновлення України: Матеріали робочої групи «Молодь та спорт». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. 2022. 178 с. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/restoration-and-development-of-infrastructure.pdf

УДК 796.01:159.9

ОБҐРУНТУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК СПОРТИВНИХ СУДДІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЯКІСТЬ ТА ОБ'ЄКТИВНІСТЬ СУДДІВСТВА МЕТОДОМ ЕКСПЕРТНИХ ОЦІНОК

Гордєєва С.В., старший викладач, **Хижняк А.А.** кандидат психологічних наук, старший викладач (khyzhniak21@nubip.edu.ua).
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Суддівська діяльність різноманітна багатьма аспектами, які важливі та можуть впивати на хід спортивних змагань високого класу. Усі характерологічні особливості суддів впливають на стиль та результат суддівської діяльності. У сучасному суспільстві спорт посідає особливе місце і робить наше життя багатшим і змістовнішим. Він дає нам здоров'я, радість спілкування, сприяє фізичному і духовному розвитку, вчить співпереживати, допомагає знімати стресові стани, зміцнює нервову систему, приносить позитивні емоції. Численні змагання зі спортивних ігор мають істотне значення в залученні до регулярних занять фізичною культурою і спортом дітей, підлітків і молодих людей. У зв'язку з цим необхідні правильна організація і професійна якість суддівства змагань. Треба звернути увагу також на тих людей, за допомогою яких ця діяльність здійснюється повною мірою. Дуже часто те, що ми вважаємо другорядним, є головним. У цій статті звернено увагу на діяльність спортивних суддів з гандболу, їх вплив на процес змагальної діяльності та порозуміння зі спортсменами і тренерами [2]. Судді є важливими дійовими особами в спорті. Вважається, що вони повинні бути не тільки байдужими реєстраторами ходу змагань і порушення правил, але і вихователями гравців. На них часом лежить колосальна відповідальність у визначенні переможця не тільки в окремій зустрічі, але і всієї першості. Від них багато в чому залежить видовищність [1].

Цікавим є розгляд суддівства таких видів порту, де результати визначаються виключно методом експертних оцінок, а це досить багато видів спорту різного спрямування. Сюди відноситься фігурне катання та танці на льоду, художня та спортивна гімнастика, синхронне плавання, всі види хореографії тощо. Якщо поглянути на цю ситуацію з іншого (не звичного, для спортивного буденного розуміння) ракурсу, то можна побачити, що результати техніко-тактичних дій спортсменів високого класу, та результат всього змагання цілому, залежить від суб'єктивних вражень та оцінок ряду суддів.

Звідси, виключно актуальним, і майже не дослідженим в науковій літературі є вивчення впливу індивідуально-психологічних аспектів суддів які судять змагання методом експертних оцінок.

Однією із перших актуальних завдань цього наукового спрямування є обґрунтування індивідуально-психологічних характеристик спортивних суддів, які можуть мати вплив на якість та об'єктивність суддівства методом експертних оцінок.

Нами було використано метод контент-аналітичного дослідження, результатами якого стало виділення ряду індивідуально-психологічних характеристик спортивних суддів. До таких характеристик відносяться:

- Самооцінка і сприйняття власної особистості;
- Тип темпераменту;
- Акцентуації характеру;
- Ригідність або лабільність мислення;
- Рівень розвитку емоційно-почуттєвої сфери (а саме: настрої, афекти, почуття);
- Категорія світосприйняття особистості;
- Рівень розвитку професійних якостей.

Ґрунтовне контент-аналітичне дослідження наукової літератури дало змогу виділити ці сім основних індивідуально-психологічних характеристик особистості, які впливають на об'єктивність оцінки спортивних суддів.

Кожна з цих індивідуальних характеристик має фундаментальне значення для побудови повноцінної особистості спортивного судді. І недостатній розвиток тих або інших характеристик, або деструктивні зміни в певних характеристиках та їх функціонуванні, призводить до зміни в свідомості особистості. Що в свою чергу веде до викривлення сприйняття спортивним суддею техніки, тактики спортсмена що змагається, а також, відчуття естетичних якостей, стилю та багато інших характеристик, які підлягають суб'єктивній оцінці спортивним суддею.

Висновки: Розгляд впливу індивідуально-психологічних аспектів суддів які судять змагання методом експертних оцінок, є виключно актуальною тематикою для подальших досліджень, по причині її недостатньої вивченості та висвітлення в науковій літературі.

Перелік посилань:

1. Гринь О.Р. Психологічне забезпечення та супровід підготовки кваліфікованих спортсменів: навч. посіб. Олімпійська література, 2015. 276 с.
2. Куруч, А. О. Психологічні особливості акцентуації характеру спортивних суддів А. О. Куруч // Інсайт : психологічні виміри суспільства : матер. міжнар. конф. / ред. кол. : І. С. Попович, С. І. Бабатіна, І. Р. Крупник та ін. – Херсон : ВД «Гельветика», 2019. – Вип. 1(16). – С. 164-166.
3. Психологія фізичного виховання та спорту : навчальнометодичний посібник / І. В. Іваній, В. М. Сергієнко. – Суми: ФОП Цьома С.П., 2016. – 204 с.

УДК: 796.79-053.2

ДИФЕРЕНЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Кротов Г.В., кандидат педагогічних наук, доцент (genkatsvale@ukr.net)
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,м. Київ
Мирошніченко В.О., доктор філософії, доцент (blackboba@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Все частіше в наукових публікаціях піднімаються питання щодо розробки та впровадження нових методик до організації фізичного виховання учнів. Дослідження багатьох науковців підверджують припущення про пріоритеність розвитку найбільш показових рухових здібностей учнівської молоді, як загальноосвітніх шкіл, так і студенства [1]. В окремих роботах досліджено різницю в проявах морфофункціональних показників і фізичних можливостей дітей та підлітків одного віку і статі [2].

Метою нашої роботи було визначення пріорітетних напрямків і методів розвитку фізичних здібностей дівчат молодшого шкільного віку з різним типом тілобудови (соматоипом).

Дослідження включали в себе: соматометричну оцінку будови тіла молодших школярок, тестування фізичних здібностей обстежуваних, статистичну обробку отриманих матеріалів.

В дослідженні брали участь чівчатка віком від 7 до 10 років у кількості близько 400 осіб. За результатами оцінки тілобудови з'ясувалося, що найбільше представництво в даному віці мають дівчата м'язового і торакального соматотипу (28-54%), 7-12% - дівчатка мішаного типу і тільки в 10 років зафіксована статистична достовірна присутність дівчаток (8%) дигестивного соматотипу.

Проведене тестування дало змогу визначити прояв фізичних здібностей досліджуваних школярок, а саме: абсолютної сили, статичної силової витривалості, швидкісної витривалості, аеробної витривалості, частоти рухів, швидкості, гнучкості, спритності та вибухової сили м'язів верхніх і нижніх кінцівок. А також досліджувалися динаміка і

особливості прояву даних здібностей в кожному віці і в кожній соматотипологічній групі дівчат.

Факторний аналіз тих же показників дав змогу виявити розбіжності в кількості факторів і структурі фізичних здібностей дівчаток в кожній віковій і соматотипологічній групах (табл. 1).

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика факторної структури рухових здібностей дівчаток 7-10 років

Фактори	**7 років**	**М**	**Т**	**Міш.**
		питома вага факторів (%)		
«Вибухова» сила м'язів верхніх кінцівок	1	24	-	-
Швидкісна витривалість	2	16,9	21,8	20,7
частота рухів	3	11,7	10,2	15,0
«Вибухова» сила м'язів нижніх кінцівок	4		18,2	-
Гнучкість	5	10,2	12,4	31,0
Абсолютна сила	6	13,4	-	-
Аеробна витривалість	7	-	27,3	-
Статична силова витривалість	8	13,4	-	32,0
Швидка сила	9	15,6		
	8 років	**М**	**Т**	**Міш.**
Швидкісна витривалість	1	19,5	19,5	29,2
Частота рухів	2	-	17,1	-
Швидка сила	3	14,7	-	-
Гнучкість	4	11,5	15,7	23,5
Абсолютна сила	5	11,9	-	12

Статична силова витривалість	6	11,7	15,6	17,9
Спритність	7	-	11	-
Швидкість	8	22,1	11,2	11,8
	9 років	**М**	**Т**	**Міш.**
швидкісна витривалість	1	11,2	23,8	11,9
частота рухів	2	-	11,8	19,6
Вибухова сила м'язів верхніх кінцівок	3	18,3	26,3	33,6
Гнучкість	4	-	-	18,1
Сила	5	21,9	13,3	14,5
Аеробна витривалість	6	10,8	-	-
Спритність	7	15,3	-	-
Швидкість	8	13	12,5	-
	10 років	**М**	**Т**	**Міш.**
Швидкісна витривалість	1	17,3	18,1	28
Частота рухів	2	-	16,6	-
Вибухова сила м'язів верхніх кінцівок	3	17,5	14,8	32
Гнучкість	4	10,1	-	-
Абсолютна сила	5	14,3	-	-
Аеробна витривалість	6	-	16,2	-
«Вибухова» сила м'язів нижніх кінцівок	7	-	-	39,9
Швидка сила	8	18,6	26,7	-

Статична силова витривалість	9	13,5	-	-

Отриманий факт може бути вирішальним при розробці методик розвитку фізичних здібностей під час занять фізичною культурою, в залежності від соматотипологічної належності учениць.

Подальший напрямок наших досліджень буде спрямований на розробку диференційованих програм навчання рухових дій молодших школярок - представниць різних соматотипологічних груп.

Перелік посилань

1. Боднар І.Р. Диференційоване фізичне виховання : навч. посібн. / Іванна Боднар. – Львів : ЛДУФК, 2017. – 200 с.

2. Ярослав Кравчук. Теоретико-методичні засади диференційованого підходу до навчання фізичної культури учнів загальноосвітньої школи // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. №. 1 (9), 2010. – С.40-45. http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/fvs/2010_1/R3/Kravchuk.pdf

УДК 378.147

ПІДВИЩЕННЯ СИЛОВОЇ ВИТРИВАЛОСТІ В ГИРЬОВОМУ СПОРТІ

Андріяш В. В., викладач фізичного виховання (v.andriiash@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

В умовах сучасного часу найважливішим аспектом вимог до організації підготовки фізичних і морально-психологічних якостей студентів, на основі методичного підходу, дуже важливі доступні, мотивуючі і зацікавлені підходи. Маючи великий вибір видів спорту і різноманітних способів фізичних навантажень не завжди є можливість займатись тим спортом, який до вподоби. При потребі масовості і ефективних показників усестороннього розвитку всіх фізичних якостей необхідно простий і не затратний вид фізичної діяльності. Із всіх універсальних видів спорту, які одразу всесторонньо розвивають силу, витривалість, координацію, швидкість, спритність, психологічну рівновагу існують такі види як веслувальний спорт, боротьба, кросфіт, гирьовий спорт. Для масового залучення, умови і можливості повинні відповідати стремлінню студентів до покращення спортивних показників, виявлення фізичної підготовки та тестування розвитку фізичних якостей. Проаналізувати та показати, що завдяки доступності у гирьовому спорті є можливість розвивати рівень фізичних якостей від самих низьких спортивних показників початківців до результатів досягнень міжнародного рівня. Важливим аспектом є, що даний підхід забезпечує можливість залучення обширного кола всіх бажаючих.

Маючи великий досвід багаторічних досліджень методичних розробок всіх силових видів спорту та безпосередньої участі в побудові планів занять, дає мені можливість виявити та показати ефективність того силового виду спорту, який надає спроможність особі, яка тренується вивести одночасно високі показники всіх фізичних якостей.

Хоча умови доступності не вимагають великих затрат, але можливість всебічних методик тренувань має великий аспект способів занять. Маючи приміщення три на три метри, одну чи дві гирі є можливість виконувати допоміжні силові вправи на всі групи м'язів, замінюючи майже всі тренажери, які існують в фітнес клубах. Завдяки таким можливостям зародився новий спортивний рух під назвою гирьовий фітнес, який розширив багатофункціональний тренінг.

Для підвищення спритності існують різноманітні цікаві вправи з жонглювання з гирею. Різноманітність і кількість елементів залежить від творчого підходу і розучування

простих і в подальшому складних рухів. Це як гра, захоплює і зацікавлює, для подальшого розвитку майстерності і видовищних показів. Прикладом силового жонглювання зафіксований рекорд, який встановив Богдан Гальчак з Прикарпаття, за 24 секунди виконав 17 кидків з подвійним обертом. Крім великої кількості комбінацій, своїм рекордом вважає виконання почергово 23 елементів із зав'язаними очима. Дуже чітким і раціональним методом підготовки студентів для тестування і покращення всіх фізичних якостей існують правила, нормативи, система правильної методики тренувань в гирьовому спорті. Прагнення виконання спортивних звань, приймання участі в змаганнях заохочує і сприяє здоровій конкуренції. Маючи всі дані власної ваги, гирі, кількість підйомів, терміну часу, є можливість притримуючись правил спортивної науки, від простого до складного, від легкого до важкого, досягти поставленої цілі. Прагнення до виконання спортивних звань і перемоги на змаганнях захоплює і заохочує до постійних і систематичних тренувань.

Виконання силових вправ забезпечує зміцнення тіла. Наслідком силових занять буде приваблива і пропорційно розвинута статура, покращення самопочуття, з'явиться впевненість у собі. Укріплення тіла і духу – це одна з передумов успішної виробничої діяльності, запорука здоров'я і довголіття. [1, стр. 7]. Гирьовий спорт – це популярний вид спорту, який активно розвивається більш ніж в 50 країнах світу. За статистичними даними, в Україні гирьовим спортом займається понад 10 000 осіб [2, стр. 56].

Дуже яскравий доказ універсальності гирьового спорту – існують дослідження і тестування в процесі тренувальної підготовки боксерів і борців. Ті спортсмени, які включали в свій підготовчий процес змагальні вправи з гирьового спорту, мали можливість протестувати і звірити свій фізичний рівень. Як правило досягнення спортивної кваліфікації свого силового виду спорту збігалися з нормативами вправ гирьового спорту. Звісно атлети рівня майстра спорту і вище співпадають з цими вимогами, а всі решта потребують включення в свою програму тренувань, для покращення і оцінки силової витривалості. В першу чергу це пояснюється тим, що суперник чи партнер може бути не на потрібному рівні.

В ході досліджень тренувального процесу спортсменів різного рівня було виявлено, що при правильному систематичному підході у зручному часі і місці з простими умовами є можливість досягати високих спортивних результатів. Мати чітке визначення фізичної підготовки, відповідно досягнення спортивних нормативів.

Перелік посилань:

1. Андрейчук В.Я. Методичні основи гирьового спорту. Навчальний посібник. - Львів: «Тріада плюс», 2007. 500 с.
2. Пронтенко К.В. Навчання гирьового спорту курсантів військових закладів вищої освіти: монографія. - Житомир: «Полісся», 2018. 476 с.

УДК 37.091.212:159.923.2:355.01

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ У ФОРМУВАННІ ІДЕНТИЧНОСТІ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Крупко Н.В. старший викладач (krupkonatalka@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Військова агресія російської федерації, стала найбільшим викликом для українського народу. Повномасштабна війна росії на територіях України обурює, не тільки українців, а й усю світову спільноту. Тому саме в цей час формування загальнонаціональної ідентичності є актуальним питання.

Націона́льна ідентичність — це персональна ідентичність або відчуття належності до певної держави чи нації. Це сенс «нації як цілісного цілого, представленої самобутніми традиціями, культурою та мовою». Як свідчать психологічні дослідження, становлення

національної ідентичності, як складової концепції, підпорядковується певним закономірностям і проходить низку фаз у своєму розвитку. Її пробудження відбувається у дитячому віці під впливом сімейного середовища, друзів, знайомих, однолітків. Пізніше в цей процес включаються інші осередки соціалізації — дошкільні заклади, школа, позашкільні установи, вищі навчальні заклади. []

Величезну роль у реалізації формування національної ідентичності відіграватиме система освіти, а надто вища педагогічна, оскільки першочергова місія викладача – виховувати патріотизм у молодих українців, формувати активну громадянську позицію, сприяти становленню основ життєвого й професійного самовизначення особистості, готувати студентську молодь до захисту та збереження нашої національної ідентичності.

Ідентичність формується на політико-культурній, соціально-культурній та національно-історичній сферах. Вона містить особливості нашої культури, звичаї, вірування тощо. Н. Гавриленко, досліджуючи проблему національної ідентичності студентської молоді, акцентує увагу на теперішньому етапі розвитку України, коли ми спостерігаємо пряму загрозу геноциду нашої нації, втрати території і державної незалежності та потрапляння під вплив загарбницької держави, виникла необхідність здійснення цілеспрямованих заходів на збереження національної ідентичності молоді. Тобто виховання нового покоління українців, яке діятиме керуючись національними та європейськими цінностями: повага та пошана до національних символів (Герба, Гімну України) та до прав людини; активна громадянська позиція; готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.[2, с.95]

Найбільш дієвими шляхами формування національної ідентичності серед студентської молоді в умовах воєнного стану є:

Українська мова – основний чинник формування ідентичності студентської молоді, тому її впровадження до повсякденного вжитку є важливим;

Створення постійно діючих безкоштовних практичних курсів української мови для охочих удосконалити навички її використання;

Проведення українських культурних, виховних заходів, спрямованих на патріотичне виховання студентської молоді;

Ми повинні знати хто ми є. Знання історії - невід'ємна частина процесу формування ідентичності в українських студентів;

Популяризація студентських благодійних проектів, волонтерських організацій, спрямованих на допомогу ЗСУ, внутрішньо переміщеним особам;

Отже, реалії війни визначили соціальне замовлення - студентська молодь має бути об'єднана однією мрією – жити у вільній та незалежній Україні. Здійснення якої не можливе без усвідомлення молодим поколінням своєї національної ідентичності.

Перелік посилань

1. MODERN UKRAINE – Режим доступу до ресурсу: URL: https://esu.com.ua/article-71062
2. Наталка Дудник «Шляхи формування національної ідентичності в умовах воєнного стану» с.95 Шлях формування національної ідентичності в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: URL: http://ppsh.udpu.edu.ua/article/download/268059/12.pdf.
3. Ідентичність: як зрозуміти, що я – українець? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: URL: https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayinska-natsia/31951984.html.

УДК: 613.86:796/799:355.01

РУХОВА І ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ, ЯК ЗАСІБ ЗНИЖЕННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО НАПРУЖЕННЯ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Отрошко О.В., старший викладач (roliklena1981@nubip.edu.ua)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Події, які відбуваються в нашій країні торкаються кожного її громадянина і викликають почуття гідності, патріотизму та згуртованості серед Українців у всьому світі. Але водночас, найбільш незахищені верстви населення, відчувають паніку, страх, біль та безвихідь, втрачають сенс до життя і потребують допомоги. Серед них: діти, люди похилого віку, громадяни, яким довелось залишити свої домівки та інші.

Психоемоційне напруження, яке накопичується в нашому організмі під впливом негативних емоцій, призводить до підвищення рівня гормонів кортизолу (гормон страху) та адреналіну (гормон стресу), які виділяють надниркові залози. В невеликій кількості, ці гормони допомагають організму впоратись з негативним впливом стресових ситуацій, але їх надлишок, може призвести до низки захворювань різних систем і функцій організму.

Для покращення самопочуття, нормалізації гормонального рівня, подолання емоційного, психологічного і фізичного напруження потрібно використовувати такі засоби:

Спілкування з рідними і близькими людьми. Не потрібно замикатись і тримати всю біль в собі. Розмовляйте, діліться своїми емоціями, підтримуйте один одного.

Знайдіть справу до душі, розкрийте в собі творчий потенціал. Займіться малюванням, вишиванням, плетінням, письменництвом та іншими видами творчості.

Грайте в різноманітні рухливі ігри та забави. Є багато видів ігрової діяльності, які не потребують великого простору чи додаткового інвентарю. Грайте з рідними і близькими в ігри: «Крокодил», «Хто я?», «Знайди скарб», «Повтори рух!» та інші. Для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку найкраще використовувати ігри, які розвивають їх уяву та знайомлять з навколишнім світом: «Професії», «Вовк і коза», «Гуси-лебеді» та інші. Для дітей середнього та старшого шкільного віку цікавими будуть різноманітні естафети та ігри з елементами видів спорту. Також, додатковою мотивацією є виготовлення інвентарю своїми руками та вигадування разом нових видів ігрової діяльності. Використання рухливих ігор та забав допоможе згуртуватись, відволіктись від негативних думок і покращити емоційний фон в колективі.

Поділіться своїм теплом з братами нашими меншими. З давніх часів наші предки використовували позитивну енергетику тварин для профілактики і лікування різноманітних нервових і психологічних розладів у людей. Якщо у вас досі не було домашнього улюбленця, настав час надати притулок маленькому «пухнастику».

Йога, медитація, стретчинг, пілатес, дихальна гімнастика. Це поєднання фізичних вправ, які засновані на різноманітних позах та медитації з метою покращення контролю над розумом і тілом. Під час виконання цих видів фізичної діяльності одночасно задіяні майже всі групи м'язів, де вони перебувають, або в постійному напруженні, або в постійному розслабленні.

Дихальні вправи – це природній спосіб впливу на організм з метою оздоровлення. Вони є засобом лікування, профілактики і реабілітації багатьох захворювань та чудовим засобом для зняття емоційного напруження і подолання стресових ситуацій.

Рухова і фізична активність. «Рух – це життя, а життя – це рух!», говорив відомий давньогрецький філософ Арістотель. Фізична і рухова активність є найкращими ліками для зняття психоемоційного напруження, подолання стресу, профілактики захворювань. Фізичні вправи допомагають покращити настрій, здобути відчуття впевненості, привести до оптимального рівня функціональний стан організму.

Якщо ви ніколи не займалися спортом або довгий час вели малорухомий спосіб життя, можна розпочати зі звичайних піших прогулянок, далі виконуйте комплекс загальнорозвиваючих вправ (ЗРВ). Такий комплекс повинен складатися з вправ для всіх груп м'язів і суглобів нашого тіла. Починаються ЗРВ з вправ для відчуття правильної постави (типу «потягування»). Далі виконують прості за структурою вправи де задіяні великі м'язові групи (ходьба, біг в повільному темпі). Після них, виконують вправи, в яких чергується

робота різних м'язових груп (шиї, рук і плечового поясу, тулуба і ніг). Закінчується комплекс ЗРВ вправами для виховання гнучкості, відновлення дихання і відчуття правильної постави.

Виконуйте фізичні вправи та грайте в рухливі ігри всією родиною, підтримуйте і допомагайте один одному, ведіть здоровий та активний спосіб життя.

Перелік посилань:

1. Раціональна рухова активність, як фактор зміцнення здоровя та профілактики захворювань: методичні рекомендації для самостійних занять студентів/уклад.: В.П. Краснов, С.Г. Лисенко, О.В. Отрошко, Р.Г. Дубовік. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. – 38с.
2. Носовцева Н.О. Рухливі ігри: найкращі ідеї для активного відпочинку та ефективного закріплення вивченого матеріалу в позаурочний час. 11-4 класи./Н.О. Носовцева. – Харків: вид. «Ранок», 2019. – 80 с.
3. Костенко М.П., Отрошко О.В., Костенко С.В. Формування здоров'язберігаючої компетентності засобами фізичного виховання: методичні рекомендації з дисципліни «Теорія і методика оздоровчої фізичної культури» для студентів освітнього ступеня «бакалавр» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 017 фізична культура і спорт. Київ, НУБіП України, 2022. – 63 с.

УДК:796.012.262

ФОРМАТ ПРОВЕДЕННЯ ЗМАГАНЬ ІЗ СПОРТИВНОГО ОРІЄНТУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ, ОРІЄНТУВАННЯ У ПРИМІЩЕННІ

Пархоменко В.К., старший викладач (parhvk@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

Спортивне орієнтування є видом спорту, в якому учасник змагань за допомогою спортивної карти і компасу має якнайшвидше подолати дистанцію, відвідавши певну кількість точок намальованих на карті і улаштованих на місцевості - контрольних пунктів. Навчальні заняття, тренування, змагання зі спортивного орієнтування проводяться на різних лісових місцевостях, міських парках. Проте під час війни в Україні більшість лісових масивів на великих територіях заміновано, заборонено відвідування лісових масивів в областях де проходили і відбуваються зараз бойові дії і прилеглих до них районах. Тому актуальним є завдання обрати інші форм навчання орієнтуванню на місцевості.

Мета публікації – показати форму навчання орієнтуванню на місцевості в умовах воєнного стану в державі.

Змагання зі спортивного орієнтування у приміщенні проводяться в Києві переважно для школярів вже майже 20 років і є одним з способів навчання орієнтуванню різних верств населення. Такі змагання відбулися 19 лютого 2023 року в одному з навчальних корпусів НУБіП України. Участь у змаганнях брали усі бажаючі віком від 8 до 80 років і старші.

Місця проведення таких змагань не афішуються, в широку мережу не викладаються, а розповсюджуються через персональні комунікаційні системи.

Переваги проведення змагань з орієнтування у приміщенні

Під час змагань зі спортивного орієнтування у лісі новачки часто блукають, не знають де знаходяться, їм важко зорієнтуватися, а то буває навіть і страшно виходити самостійно в ліс щоб не заблукати. Під час змагань у приміщенні територія змагань обмежена (з будівлі учасники не виходять) учасники часто бачать один одного, хоч і рухаються в різні сторони або назустріч, і новачки не бояться заблукати. Під час повітряної тривоги учасники спортивних змагань з усіх видів спорту мають перейти до бомбосховища. У парках, лісопосадках це швидко зробити важко, так як площа змагань велика, а для змагань з

орієнтування у приміщенні обираються будівлі в яких є бомбосховища і забезпечити переміщення учасників до бомбосховища стає легше і швидше.

Для змагань з орієнтування у приміщенні дистанції плануються на декількох поверхах із використанням різних переходів, сходів – що значно додає складності дистанції і цікаво для учасників. Примхи погоди не впливають на проведення змагань з орієнтування у приміщенні.

У приміщенні легше забезпечити збереження дорогого обладнання на контрольних пунктах (далі – КП), 1 станція електронної відмітки на КП коштує 90 євро, а у лісі часто станції зникають (забирають випадкові мандрівники по лісу, грибники вважаючи їх за знахідку і власний лісовий «трофей»).

Для проведення змагань потрібна мотивація (суспільна затребуваність) ідея і фахівці, які можуть її реалізувати. Змагання 19 лютого відбулися завдяки співпраці організаторів змагань Віктора Білошицького – голови клубу спортивного орієнтування «Зелеста», керівника гуртка Центру туризму та краєзнавства учнівської молоді Святошинського району міста Києва і В'ячеслава Пархоменка – заслуженого тренера України зі спортивного орієнтування, старшого викладача кафедри фізичного виховання НУБіП України. Подібні змагання окрім спортивного спрямування мають за мету проведення профорієнтації - ознайомлення учасників змагань з умовами і місцями навчання у закладі освіти в якому проводяться змагання.

Дії організатора змагань. Вибір будівлі для змагань, направлення листа від Центру до НУБіП України з пропозицією провести змагання в навчальному корпусі, отримання згоди ректора, декана факультету, креслення карти для змагань, розробка положення про змагання, регламенту змагань, розміщення інформації про змагання в інформаційному середовищі орієнтувальників, організація подання заявок на змагання в електронній формі, друк в типографії карт для змагань у відповідності до кількості учасників, які заявилися на змагання, підготовка обладнання для змагань, формування суддівських бригад, проведення змагань, розміщення на змаганнях інформації про навчання в НУБіП України, проведення екскурсії до музею факультету, підведення підсумків, нагородження призерів змагань (під час нагородження була оголошена по місту повітряна тривога, тому нагородження проведено у бомбосховищі розташованому в цьому навчальному корпусі), підготовка звіту про змагання, статті про змагання.

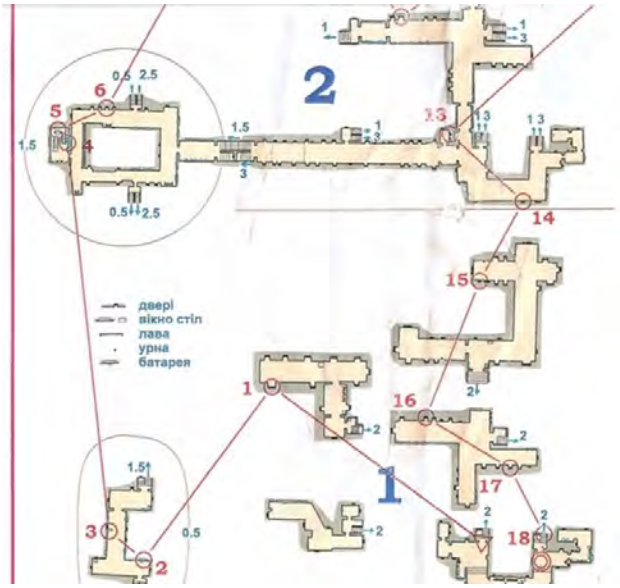

Рис. 1 Фрагмент карта змагань з орієнтування в приміщенні 19.02.2023 р.

Перелік посилань:

1. Черниш В.О. Орієнтування у закритому приміщенні (конспект заняття) https://vseosvita.ua/library/orientuvanna-u-zakritomu-primisenni-konspekt-zanatta-

409163.html?__cf_chl_tk=YEpLqjVOq3c64qQSiBp0dpp.P7esyn8QPuKbY5NSGOE-1679900842-0-gaNycGzNCzs

ГУМАНІТАРНА НАУКА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

УДК 378.147

РОБОТА З БАТЬКАМИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Авраменко А.С., студент, **Мирошніченко В.О.,** доктор філософії, доцент (blackboba@ukr.net)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Робота з батьками є важливим аспектом забезпечення здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку (від 7 до 11-12 років) під час воєнного стану. Особливо важливо, щоб батьки були інформовані про те, які заходи безпеки мають бути вжиті в умовах воєнного стану, як зберігати необхідні запаси їжі та медичних засобів, як забезпечити доступ до води, електроенергії, мереж зв'язку та інших основних потреб. Рекомендується включати в їх повсякденне життя рухливі ігри, заняття спортом, щоденні прогулянки та інші види активності, які сприяють фізичному та психічному здоров'ю. Формування здорового способу життя засобами фізичного виховання в умовах шкільного навчання досліджували В. Ареф'єв, С. Путров, В. Мирошніченко, О. Вацеба, Г. Власюк, Л. Волков, О. Дубогай, С. Закопайло, М. Зубалій, О. Куц, Н. Москаленко, В. Новосельський, І.Петренко, Р. Раєвський, А. Рибковський, Є.Франків, Б. Шиян та інші.

Однією з головних задач батьків в умовах воєнного стану є забезпечення дітей достатнім рівнем безпеки та захисту від можливих загроз. Для цього, батьки повинні пояснити дітям правила безпеки, які вони повинні дотримуватися, де бути у разі небезпеки та які заходи захисту вони можуть використовувати.

Крім того, батьки повинні забезпечувати дітей достатньою кількістю харчування, води та інших необхідних засобів для збереження здоров'я. Важливо дотримуватися правильного режиму дня, включаючи достатню кількість сну та фізичних вправ. Також, батьки мають забезпечувати своїх дітей психологічною підтримкою та заохочувати їх до позитивних і здорових звичок. Наприклад, замість того, щоб дозволяти дітям займатися відео-іграми або дивитися телевізор, вони можуть пропонувати спільні вправи, гри на свіжому повітрі та інші активності.

Основні рекомендації для формування здорового способу життя у дітей в умовах воєнного стану:

- Забезпечення регулярної фізичної активності у дітей допоможе підтримувати їх здоров'я та розвивати міцне тіло. Умови воєнного стану можуть обмежувати можливості для фізичної активності, але навіть короткі прогулянки на свіжому повітрі можуть допомогти.
- Важливо забезпечувати дітям здорову та різноманітну їжу. Умови воєнного стану можуть обмежувати доступ до продуктів харчування, тому важливо шукати альтернативні варіанти та забезпечувати правильне харчування в межах можливостей.
- Регулярний розклад сну допоможе забезпечити дітям відпочинок та енергію для повсякденних завдань. Батьки можуть створювати сприятливі умови для сну у дітей, забезпечуючи зручне ліжко та темний, тихий приміщення.

- Важливо підтримувати дітей психологічно та надавати їм можливість висловлювати свої емоції. Розмови з дітьми про їхні страхи та надання їм підтримки можуть допомогти покращити загальний психологічний стан.
- Батьки повинні намагатися забезпечити стабільність у житті своїх дітей під час воєнного стану, яка може допомогти зменшити стрес та тривогу.
- Батьки повинні бути підтримуючими та допомагати дітям розуміти та керувати своїми емоціями. Вони повинні надавати дітям можливість висловлювати свої почуття та відчуття.
- Батьки мають підтримувати навчання своїх дітей під час воєнного стану. Вони можуть допомогти зберегти ритм життя дітей та стимулювати їх навчальну діяльність.

Фізичне виховання дитини є важливим елементом формування її здорового способу життя, незалежно від того, чи є воєнний стан, чи ні. Проте, в умовах воєнного стану, фізичне виховання може бути обмежене через небезпеку та доступність майданчиків та іншої необхідної інфраструктури для занять.

Незважаючи на це, деякі форми фізичної активності все ж можуть бути проведені в умовах воєнного стану. Наприклад, заняття йогою або зарядка вдома можуть бути безпечними та доступними для дітей. Також можуть бути проведені тренування з бігу або іншого виду вуличного спорту, якщо є можливість проводити їх на безпечних відстанях від зони конфлікту.

Крім того, фізичне виховання може включати не тільки заняття спортом, але й активний спосіб життя, який може бути забезпечений простими кроками, такими як щоденні прогулянки, заняття домашніми справами та інші активності [1].

Перелік посилань

1. Методика фізичного виховання учнів 1 – 11 класів: навчальний посібник / М.Д. Зубалій, Л.В. Волков, С.І. Жевага, В.В. Івашковський, А.І. Ільченко, В.І. Мудрік, І.В. Мудрік, О.І. Остапенко, Є.В. Столітенко, М.В. Тимчик, А.І. Шинкарюк [за редакцією М.Д. Зубалія]. – К., 2012. – 216 с.

INTERPRETER/TRANSLATOR'S ACTIVITIES WHILE PERFORMING AND DOING WRITTEN TRANSLATION

Балагутрак Д.М., бакалавр, **Сидорук Г.І.,** кандидат філологічних наук, доцент (seagalina@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

When working with specialized written materials, translator has to deal with the intricacies of technical writing in Ukrainian and English and research new or complex terms (often making up his own by word formation). He struggles with Ukrainian to polish and hone it so that the client sees the material as natural, without the tell-tale signs that it was translated from English. He deals with the differences between Ukrainian and American culture, especially when translating fiction or technical manuals. He gives instructions and explanations in Ukraine very differently from how people give them in the USA.

As future translators and interpreters students will have much entrusted to them – there is power in being a voice for another, a very privileged position that he/she must treat with respect, as they convey impressions with sounds and body language. Appropriate appearance should be observed – do not neglect dressing for the job. Some Americans don't like the smell of cigarette smoke – so if you are a smoker pay particular attention to the fact that this will be detected in your clothing. This alone may exclude him/her from being hired. He would dress differently for a medical convention vs a dog show competition or athletic event. It is important that interpreter does not draw attention to himself. He should be basically invisible – sight unseen. He brings his limitations and he must know them. It's okay to have them, we all do. We all have limitations but don't say you can

do something that you can not. If someone's language/interpretive skills are limited – he should say so and specify.

There are definite ways which none of the interpreters/translators is allowed to apply while performing: not to add to or delete anything from a massage; not to give his opinion, unless of course asked; not to put forth one's own ideas or agenda while performing; not to interrupt the speaker in case of misunderstanding, at least try to do it as little as possible; not to draw attention to himself either by unusually loud (low, trembling) voice, broken language or inappropriate clothing; not to stop speaking (interpreting) when arguments arise. As well as not to exclude the one you are assigned to, from the conversation (i.e., a debate brakes out between several people and so you just wait until it is finished – excluding your client from involvement); not to stay in the profession if it brings disappointment and dissatisfaction. Sometimes we make mistakes, applying for the wrong job, when interpretation turns to be not our calling. The best way-out is to correct a mistake and leave the job; not to stop learning. Vocabulary is learned with practice opportunity and a desire to improve. But heart attitude is what undergirds it; not take a job that compromises you or your beliefs. Interpreter/translator's reputation is on the line. For example, if the client is corruptible, sells illegal products, conducts dishonest business, etc., choose to have nothing in common with it; not to overcharge thinking he has a client in a desperate spot; not to overestimate or underestimate one's worth.

The person who hires an interpreter first and foremost requires a voice for him – the one who speaks his words, his way with his meanings, o honesty and faithfulness, being on time, accurate and diligent; confidentiality, which is a requirement in many fields (the world of high fashion, competitive corporation merger); preparation ahead of time. If the speaker has a manuscript with many technical terms ask for a copy to preview and begin getting comfortable with it.

We can learn about the value of respecting and cooperating with our colleagues. Translators should not consider their brethren as competition. If you are truly a competent, qualified, and responsible professional, then you have nothing to worry about. If you aren't, then another translator is the least of your problems. Cooperation among translators would bring not only a sense or order and coherency to the translation industry, but also a feeling of professionalism.

УДК 37.013

ВПЛИВ КРИЗОВИХ УМОВ НА ЯКІСТЬ ОСВІТИ

Барановська К.В., магістр 1 року навчання, спеціальність «Журналістика» (katya-baranovska@ukr.net)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

Кризові умови завжди мають вплив на різні сфери життя людей, і освіта не є винятком. Подібними деструктивними подразниками сталого розвитку, що провокують появу неодноразових криз, були пандемія COVID-19, економічна криза, соціальні проблеми, а також повномасштабне вторгнення Росії на територію незалежної України [1].

Наприклад, під час пандемії були запроваджені низка заборон, зокрема й на навчання віч-на-віч, що призвело до впровадження дистанційного навчання та, відповідно, зменшення ефективності навчального процесу та погіршення якості освіти. Дистанційне навчання вимагає від суспільства більше самодисципліни та саморегуляції, що може бути складним для багатьох учнів та студентів. Також, дистанційне навчання може зменшити міжособистісні взаємодії та можливості для співпраці, що важливо для розвитку комунікативних навичок та соціальної адаптації [2].

Криза також призводить до скорочення бюджету на освіту та зменшення фінансування державних шкіл та університетів. Це може мати негативний вплив на якість навчальних програм та на відносини між студентами та викладачами. Крім того, кризові умови призводять до збільшення навчальної нерівності та зменшення якості освіти для

деяких суспільних груп. Наприклад, учні з низьким рівнем доходу можуть мати обмежені можливості доступу до інтернету та комп'ютерів для дистанційного навчання, що призводить до зменшення їхньої успішності в навчанні.

З кризових умов може виникати й певний психологічний негативний вплив на учнів, що може впливати на їхній рівень навчання та успішність. Наприклад, соціальна ізоляція та невизначеність майбутнього з часом призводять до зниження мотивації та концентрації протягом навчального процесу. Разом з тим, треба зауважити, що кризові умови можуть стати каталізатором для змін та інновацій у сфері освіти. Вони можуть змусити школи та університети швидше адаптуватися до нових технологій та форматів навчання, що може покращити якість освіти. Також кризові умови можуть підтягнути увагу до питань, які раніше не отримували достатньої уваги, таких як цифрова грамотність та інтерактивні методи навчання [3, с. 399]

Отже, кризові умови можуть мати значний вплив на якість освіти. Хоча вони можуть призводити до зменшення якості навчального процесу, вони також можуть стати каталізатором для змін та інновацій у сфері освіти. Щоб забезпечити якість освіти під час кризових умов, необхідно вжити ряд заходів, наприклад забезпечити доступ до інтернету всім суспільним групам що цього потребують, розробити схему обов'язкової психологічної допомоги, а також постійно вдосконалювати якість освітнього процесу.

Перелік посилань

1. Patel R., Clark-Ginsberg A. Education during COVID-19: Emergency remote learning is not simply schooling at home. Harvard Kennedy School. 2020. URL: https://www.hks.harvard.edu/sites/default/files/centers/wiener/programs/pcss/COVID-19%20Education%20Report%20No.%203%20FINAL.pdf
2. UNESCO. COVID-19 and education: Impact and recommendations. 2020. URL: https://en.unesco.org/covid19/educationresponse
3. Viner R. M., Russell S. J., Croker H., Packer J., Ward J., Stansfield C., Mytton O., Bonell C., Booy R. School closure and management practices during coronavirus outbreaks including COVID-19: a rapid systematic review. The Lancet Child and Adolescent Health, № 4, 2020. PP. 397 – 404.

РОЗВИТОК СТРЕСОСТІЙКОСТІ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ З ВИСОКИМ РІВНЕМ ЕМПАТІЙНОСТІ

Білодід А.А., магістрант (abilodid19@gmail.com)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Людина протягом усього свого життя неодноразово зазнає впливу психотравмуючих чинників, опосередкованих раптовим виникненням екстремальної ситуації. Проте особливості реагування на стресогенні фактори є досить індивідуальними. Поведінка в екстремальних, стресових ситуаціях зумовлена низкою індивідуально- психологічних особливостей та особистісних якостей людей, які утворюють стресостійкість як інтегральну властивість особистості.

Сутність стресостійкості було розкрито в працях Г. Андреєвої, А. Баранова, Б. Величковського, А. Гурич, О. Джеджули, В. Корольчук, Лі Канг Хі, О. Лозгачової, Г. Мигаль, Д. Морозова, С. Оя, О. Протасенко, Г. Ришко, В. Суботіна, Т. Тихомирової, М. Хуторної, Т. Циганчук, М. Черпіти та інших вчених.

Особливо важливого значення набуває стресостійкість для фахівців, професійна діяльність яких пов'язана із стресами. До такого типу професій належить і професія психолога, якому кожного робочого дня доводиться стикатись з різними негативними явищами, які тільки можуть з'являтися у житті людей: душевний біль, страждання, психологічні кризи, стресовий розлад, труднощі адаптації, конфлікти, психологічні травми тощо. Відтак, психологи піддаються ризику вторинної травматизації, або стресу

співпереживання.

У свою чергу, здатність співпереживання і співчуття є важливими професійно-важливими якостями психологів. Це той інструмент, завдяки якому вони можуть пізнавати внутрішній світ клієнтів, налагоджувати з ними взаємодію, сприяти їх розкриттю під час консультування чи психотерапії, сприяти зняттю негативних емоційних проявів та душевному зціленню. Для позначення цих здатностей у психології використовують термін «емпатія». Вивченню емпатії як психологічного феномену присвячено чимало досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених (Т. Гаврилова, І. Юсупов, А. Меграбіан, Я. Чапак та ін.). Її значення у роботі психотерапевтів було глибоко обґрунтоване в працях З. Фройда та К. Роджерса. Попри незгасаючий інтерес до прояву та розвитку емпатії в психологів у ХХ – на початку ХХІ ст. (А. Генега, І. Мазоха, Н. Пов'якель,А. Россильна, Д. Туркова та ін.) питання взаємовпливу емпатії та стресостійкості психологів залишилось недостатньо вивченим.

Ця тема цікава тим, чи може впливати висока емпатія на рівень стресостійкості і як саме ? Як тоді таким фахівцям розвивати свою стресостійкість ? І можливо, після результатів дослідження розробити рекомендації майбутнім психологам як краще розвивати свою стресостійкість.

Перелік посилань

1. Аршава І.Ф. Емоційна стійкість людини та її діагностика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. психол. наук : спец 19.00.02 «Психофізіологія» / І. Я. Аршава. – К., 2007. – 38 с.

УДК 81'=112.2=161.2

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

Ващенко К.О., магістрант, **Ольховська Н.С.,** кандидат філологічних наук, доцент, доцент (olh_natali@ukr.net)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Забезпечення продовольчої безпеки є однією з головних пріоритетних задач України, і зрозуміло, що у цьому процесі спеціалізована документація має важливе значення. Проте, переклад таких текстів може виявитися досить складним завданням, яке вимагає не тільки високої професійності перекладача, але й ретельного вивчення специфіки термінології, використовуваної в цих текстах.

Говорячи про проблеми перекладу спеціалізованих текстів з забезпечення продовольчої безпеки нашої Батьківщини, варто зазначити з якими типами текстів може зустрітись перекладач. Це можуть бути:

Нормативні акти та законодавство: документи, які регулюють правові аспекти забезпечення продовольчої безпеки, такі як закони, постанови, накази та розпорядження. Наприклад: Закон України про «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» [1].

Стандарти та рекомендації: документи, які містять вимоги та рекомендації щодо стандартів якості та безпеки харчових продуктів, наприклад, стандарти ISO, HACCP, GMP тощо. Наприклад: ДСТУ 4161 (Національний стандарт України) [2].

Наукові дослідження та статистична інформація: документи, які містять результати досліджень та аналізів щодо продовольчої безпеки, такі як звіти, дослідження, статистична інформація тощо.

Технічна документація: документи, які містять технічні характеристики та вимоги до харчових продуктів, наприклад, технічні картки, специфікації, рецептури тощо. Наприклад:

Технічні картки на продукти харчування, наприклад, на м'ясні вироби, консерви тощо, специфікації на харчові добавки, рецептури на харчові продукти тощо.

Інструкції та пояснювальні матеріали: документи, які містять інструкції та пояснення щодо використання харчових продуктів, їх зберігання, транспортування та інші важливі аспекти, наприклад, інструкції для споживачів, інструкції для персоналу тощо. Наприклад: інструкції для споживачів на етикетках продуктів харчування.

Говорячи про проблеми перекладу таких текстів, то перекладачу варто звернути увагу на такі аспекти як:

Термінологія: Сфера забезпечення продовольчої безпеки включає багато специфічних термінів, які можуть бути важкими для перекладу. «Аграрні терміни, як мовні знаки, становлять суттєву складову науково-технічних текстів і одну з головних труднощів їх перекладу з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладних відповідників (у випадку термінів-неологізмів)» [3].

Правовий контекст: Багато текстів, пов'язаних з продовольчою безпекою, мають правовий характер, що може ускладнити їх переклад. Правові терміни та вимоги можуть відрізнятися в різних країнах, тому перекладач повинен бути добре ознайомлений з міжнародними стандартами та законодавством, що регулює цю сферу.

Технічні аспекти: Деякі тексті, пов'язані з продовольчою безпекою, можуть містити технічні деталі та вимоги, які потребують спеціалізованого знання. Перекладач повинен бути ознайомлений з технічними термінами та процедурами, що використовуються в цій сфері.

Культурні відмінності: Оскільки продовольча безпека є глобальною проблемою, тексті, пов'язані з цією сферою, можуть містити культурні особливості та відмінності, які потрібно враховувати при перекладі. Наприклад, підходи до зберігання та транспортування харчових продуктів можуть відрізнятися в різних країнах, тому перекладач повинен бути ознайомлений з місцевим.

Забезпечення продовольчої безпеки є важливою пріоритетною задачею для України, а спеціалізована документація має значний вплив на цей процес. Переклад таких текстів може бути складним завданням, яке потребує високої професійності перекладача, а також ретельного вивчення термінології та специфіки різних типів документів, що можуть зустрічатися в процесі забезпечення продовольчої безпеки. До таких типів документів можуть належати нормативні акти та законодавство, стандарти та рекомендації, наукові дослідження та статистична інформація, технічна документація, інструкції та пояснювальні матеріали. Перекладачу варто звернути увагу на такі аспекти, як термінологія, правовий контекст, технічні аспекти та культурні відмінності при перекладі таких текстів.

Перелік посилань

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2145-IX.
2. ДСТУ 4161-2003. Системи управління безпечністю харчових продуктів. Чинний від 2003-07-01. Вид. офіц.
3. Колесник М.Ю., Предко О.С. Особливості перекладу німецьких аграрних термінів українською мовою. Міжнародний філологічний часопис. 2018. № 292. С. 175.

УДК 159.99

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ

Гмиря Іван, *магістр 1 курсу* (roadtothedreamlife@gmail.com)**,**

Науковий керівник – **Яшник С.В.**, *доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри психології (iashnyks@gmail.com)*

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Гуманітарні науки та гуманітарна освіта є однією з найбільш важливих сфер суспільної життєдіяльності. Ці науки зосереджуються на вивченні культури, мови, історії, філософії та інших аспектів людського буття. Гуманітарна освіта надає можливість розвивати критичне мислення, вміння аналізувати та оцінювати інформацію, а також формувати власну свідомість та світогляд.

Зокрема, Джеймс Енджел вважає, що гуманітарна освіта забезпечує основу для освіченого і вдумливого громадянина [4]. На відміну від професійної та професійно-технічної освіти, яка готує студентів до професійної кар'єри, гуманітарна освіта готує студентів до загальної свободи і терпимості, допомагає уникати конфліктів у житті.

Гуманітарна освіта і гуманітарні науки передбачають:

- дисципліни, що вивчають людину у сфері її духовної, розумової, моральної, культурної і громадської діяльності;
- за об'єктом, предметом і методологією вивчення часто ототожнюються або перетинаються із суспільними науками і протиставляються природничим і точним наукам;
- у гуманітарних науках важлива точність опису факту чи речі, але значно важливіша – ясність розуміння;
- у природничих науках – суб'єктно-об'єктні відносини;
- в гуманітарних науках – суб'єктно-суб'єктні;
- є необхідність інтерсуб'єктивності, діалогу та спілкування з іншим [3].

Гуманітарні науки та гуманітарна освіта дають нам можливість:

- зрозуміти людську культуру та історію;
- розвинути критичне мислення і аналітичні навички;
- сформувати світогляд і пізнавальну активність;
- виховати громадян, здатних до моральних вчинків та етичних рішень.
- осягнути культурну спадщину та національну ідентичність;
- формувати творчі здібності;
- скристалізувати мовленнєву компетентність, що є ключовою складовою культурної спадщини та ідентичності;
- збагнути складні соціальні проблеми та вирішувати їх;
- формувати вміння працювати в команді;
- зрозуміти та визначити культурні та етичні норми поведінки;
- отримати знання про різні культури, що сприяє розвитку міжкультурної компетентності;
- розвинути здатність аналізувати та оцінювати інформацію з різних джерел;
- виховати громадян, здатних до морального вибору та вирішення етичних дилем;
- осягти корені конфліктів, розкрити причини війни та сприяти розумінню та примиренню між народами;
- удосконалити культуру миру та поваги до прав людини, що важливо в умовах війни та конфліктів;
- виховати толерантність, взаєморозуміння між народами і державами в умовах війни та конфліктів.

Виходячи з вище викладеного можна зробити висновок, що гуманітарні науки та гуманітарна освіта є особливо важливими в умовах війни, коли суспільство стикається зі складними соціальними, етичними та культурними проблемами [1, 2].

Перелік посилань

1. Національна доктрина розвитку освіти України на період до 2024 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text
2. Синишина В.М. Система фахової підготовки майбутніх практичних психологів у закладах вищої освіти: дис. д-р. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2021. 511 с.
3. Соломатіна Л.А. Гуманітарні науки та гуманітарна освіта: сутність, проблеми, перспективи. Видавництво Чернівецького національного університету, 2017.
4. Engell J. (2002). The Humanities and Civic Life. Daedalus, 131(3), 95-104.

УДК 327+94(477)

ЯКІСТЬ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ВАРІАНТИ ДЛЯ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Данюк Д.О., магістрант (dima892@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Війна завжди мала і має дуже серйозний вплив на всі сфери життя людей, в тому числі і на освіту. Багато хто вимушено перейшов на дистанційне навчання, проте через, як ми пам'ятаємо терористичні обстріли, і тут були проблеми - відсутність електричної енергії. Деякі студенти або учні разом з батьками вимушено виїхали за кордон, зіштовхнувшись з мовним бар'єром. А це лише два можливих варіанта, дві ситуації, що вплинули на якість навчання в цілому. До того ж, навіть якщо припустити можливість до навчання, то людина може банально втратити мотивацію чи відсутність моральних ресурсів для подальшого навчання. Це звісно, матиме свої наслідки і у майбутньому, починаючи від найпростішого, низьку кваліфікацію, а відповідно і недостатній рівень знань для здобуття роботи або кар'єри. Не можна не сказати і про проблеми в освіті, як в університеті, так і в школі. Вони не зникли, а під час війни можуть навіть загостритися [1, с.10].

Тому, окрім того, що необхідно бути в курсі, що відубувається з освітою під час воєнного стану та бойових дій, необхідно не менше і освіту робити якомога більш доступнішою, для забезпечення можливості студентам/дітям навчатися в таких надзвичайно стресових умовах. Розробка новітніх, сучасних засобів навчання, може бути використана для поліпшення доступу до освітніх програм під час війни.

Не дивлячись, на усі вищезазначені виклики, необхідно вжити заходів для підтримки якісної освіти в умовах воєнного стану та бойових дій.

Перше про що можна сказати, це варіант створення шкіл та інших видів навчальних закладів, на зразок тимчасових, оскільки це буде корисно для забезпечення стабільного доступу до освіти для таких студентів/дітей, які знаходяться або в районі, де відбуваються бойові дії, або в евакуйованих зонах. Вони можуть навіть бути мобільними, аби надавати можливість до освіти незалежно від місця, де знаходиться людина [1, с. 43-44].

Другим варіантом можна назвати електронні платформи для навчання, у випадку НУБіП це і так працює, elearn називається (зручна платформа для навчання). Тобто, можна навчатися дистанційно, аби не мати ризику та бути в безпечному місці і отримувати знання. Не можна не згадати і про викладачів, які постійно намагаються забезпечувати якісне, наскільки це можливе, навчання в умовах війни. Сюди можна віднести і тренінги для викладачів, де вони можуть навчитися підготовці для роботи в умовах бойових дій. Тренінги такого типу, необхідні як мінімум для того, аби викладачі/вчителі мали змогу надати допомогу дітям, які постраждали від стресу, різних травм, а також насильства.

Третім видом є забезпечення підтримки психологічного характеру для студентів/дітей, оскільки, такі люди, які пережили бойові дії, найчастіше потребують психологічної підтримки, аби відволікти їх та допомогти відновитися після таких подій. Таку підтримку, можна навіть включити до освітньої програми для забезпечення повного

фізичного та психологічного благополуччя дітей [1, с.46-47].

Отже, зрозуміло що війна впливає на якість освіти. В будь-якому випадку необхідно використовувати різні варіанти та інструменти аби підтримувати якість освіти на відносно високому рівні, та не забувати про психологічне здоров'я та стан студентів/дітей, нестабільність якого обов'язково відгукнеться у майбутньому.

Перелік посилань

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник. За загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці: "Букрек". 2022. 140 с.

УДК 619:615.12:006.44

ДО ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Дем'яненко А. Р., *магістр 1 курсу*
Науковий керівник – **Яшник С.В.,** *доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри психології*

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Освіта вважається одним із найдавніших соціальних інститутів сучасної цивілізації та вагомим чинником формування майбутнього кожної нації, а у глобалізованому світі – основним засобом національного самоствердження, адже відображає у собі унікальну ідентичність народу країни. Важливо розуміти, що під впливом глобалізації сьогодні формується новий світовий порядок, який об'єднує економіку, культуру, технології, управління, інформаційну сферу. В організації суспільного життя дедалі більшого значення набуває мережевий спосіб, який для науковців та освітян забезпечує доступ до глобального дослідницького та комунікативного простору, створює сприятливі умови для формування конкурентоспроможного наукового та освітнього середовища, і водночас, змушує змінювати усталені ідеологію, принципи, методи і підходи до організації навчального процесу та бути готовими до нових глобальних викликів сучасного світу [1].

Війна в Україні спричинила чимало змін у різних соціокультурних аспектах, в тому числі і в сфері освіти. Освітній процес в умовах війни відбувається з постійною зміною умов та пристосуванням учасниками до них. Разом з тим, освітня система характеризується інтенсивною адаптацією нових підходів до навчання, впровадженням інноваційних форм організації освітнього процесу, застосуванням ефективних для даних умов педагогічних та інформаційних технологій [2]. Одним із ключових напрямків роботи Міністерства освіти і науки України стала підтримка впровадження інновацій у навчальний процес. Педагоги самі часто впроваджують різноманітні технології для нівелювання стресу та підвищення ефективності навчання в умовах війни. Чимало онлайн шкіл відкрили доступ до навчальних матеріалів, щоб педагоги могли їх використовувати в навчальному процесі. Для перевірки ефективності різних технологій, інноваційних методик, та вивчення ефективності навчального процесу в умовах війни проведено низку досліджень. Вивчення тенденцій, ефективності впровадження тих чи інших технологій забезпечуватиме ефективність навчального процесу.

Вчені за допомогою кількісних та якісних методів досліджують різні аспекти трансформації українського соціуму внаслідок військових дій. Водночас теоретикам соціогуманітарного знання необхідно подивитися на події відсторонено, витримати паузу, щоб побачити динаміку та інтенсивність соціальних змін, перевірити

висунуті гіпотези. Часу та можливості дистанціюватися від реальності у спеціалістів-практиків сфери соціальної та психологічної допомоги немає.

Війна в Україні спричинила багато змін у освітньому процесі. Найперше – чимало незручностей для всіх учасників освітнього процесу, адже навчальний графік необхідно будувати враховуючи чимало факторів, як от повітряні тривоги, аварійні вимкнення світла, стресовий стан у дітей різного віку та педагогів. Разом з тим, процес навчання продовжується, і велике значення для якості навчального процесу є дії викладачів для забезпечення отримання освіти. Аналіз проведених наукових досліджень у період війни в Україні протягом 2022 року показує значну кількість прикладних досліджень, які стосуються дотримання якості освіти, та психологічного здоров'я добувачів освіти різного рівня. Більшість наукових досліджень стосувалися дітей шкільного віку. Теоретичні дослідження, проведені у час війни 2022 року стосуються пошуку ефективних стратегій забезпечення якості освіти, післявоєнного відновлення, тоді як прикладні дослідження стосуються вивчення різних засобів та методів навчання в умовах війни.

Перелік посилань

1.Силадій І. Розвиток освіти в контексті основних викликів глобалізації. – Вища освіта України. № 4, 2016. С. 34-38.

2. Пузіков Д. Чинники впливу на проєктування змісту повної загальної середньої освіти та прогнозні сценарії його розвитку в умовах війни. *Ukrainian Educational Journal*. 2022. №2. С. 64–72.

УДК 351.746.1:342.72/.73

СУСПІЛЬНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Ковальова С.А, студентка (sofiapolissa5@gmail.com),
Гольцов А.Г., наук. керівник, доктор політичних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ.

Протягом усієї світової історії безпека була важливим невід'ємним елементом діяльності суспільства та держави. Місія безпеки полягає у передбаченні, запобіганні й ліквідуванні загроз, що може позбавити суспільство (або його окремих частин) певних матеріальних чи духовних цінностей, а в інших випадках навіть і життя [1, с. 18]. Факт існування явища «безпека» та його різновидів (наприклад, національна та міжнародна безпека) в якості окремої структури базується на певних принципах та аспектах, одним з яких такий важливий компонент, як суспільний аспект.

Розглядаючи сутність суспільних складників як елементів міжнародної та національної безпеки, варто згадати, що однією з важливих функцій самої держави є правоохоронна функція – забезпечення повного здійснення правових розпоряджень всіма учасниками правових відносин усередині держави, а також правозахисна функція – конституційне закріплення особистих, політичних і соціальних прав людини, діяльність державних органів, що захищають права людини та громадянина [2, с. 250]. З цих обов'язків держави автоматично випливає й важлива складова суспільних факторів безпеки, таких як:

- Створення відчуття безпеки у громадян. Це є однією з найважливіших суспільних задач держави. Вона має бути забезпечена на всіх рівнях життя: від особистої безпеки людей (запобігання та контроль внутрішньої насильницької діяльності, злочинності та тероризму) до міжнародної безпеки держави в цілому (підтримка міжнародних договорів та дипломатичних зусиль для сприяння вирішенню міжнародних конфліктів).
- Гарантування безпеки громадян. Вона має бути забезпечена завдяки розвитку ефективної системи правопорядку і правосуддя та нормативно-правовим базисом

(конституційне закріплення особистих, політичних і соціальних прав людини) окремої держави й вдосконалення системи міжнародних відносин для захисту від дій терористичних та екстремістських організацій. Ці організації, у свою чергу, мають на меті підрив не лише внутрішньодержавної, але й системи міжнародної безпеки, – від таких дій можуть страждати не лише безпосередні жертви терористичних актів, а й вся світова спільнота цілому.

- Розвиток демократичних інститутів та забезпечення зростання ролі громадянського суспільства, що сприяє зменшенню конфліктів у державі та підвищенню її стійкості щодо зовнішніх впливів.

Всі вище вказані положення щільно взаємопов'язані між собою й характеризують суспільні аспекти національної та міжнародної безпеки, – вони є складовою загальної концепції безпеки й охоплюють питання, пов'язані безпосередньо зі станом суспільства, його здатністю до захисту безпеки та управління конфліктами, забезпечення суспільного благополуччя як окремої нації, так світової спільноти загалом.

Перелік посилань

1. Фоменко А.Є. Правове регулювання національної безпеки в Україні Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 бер. 2019 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 18-19

2. Теорія держави і права: підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведєрніков. – 2-е вид. перероб. і доп. — Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2015 . – 468 с.

УДК: 378.091.212.3:34

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Козицька В.В., магістр.

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

Підготовка правознавців у закладах вищої освіти (ЗВО) – це єдність пізнання, практичної діяльності, соціально-психологічних відносин, виховання, розвитку та керівництва професійною підготовкою студентів. Сьогодні навчання все більше набуває проблемно-діяльнісного характеру.

Сучасна система ефективної підготовки майбутніх правознавців до професійної діяльності повинна передбачати певну сукупність взаємозалежних елементів, засобів, методів і процесів, необхідних для створення організованого, цілеспрямованого й спеціального психологічного та педагогічного впливу на формування особистості із заданими якостями.

Основним критерієм ефективності педагогічної системи професійної підготовки студентів в юридичних закладах вищої освіти є навченість і готовність майбутніх правознавців до виконання своїх функціональних обов'язків. Саме тому, на нашу думку, організаторські здібності повинні дозволити правознавцю з високою ефективністю виконати певне завдання в ході його професійної діяльності. При цьому, виконання цих завдань може поєднуватися з діяльністю в екстремальних умовах, пов'язаних з ризиком для життя, обмеженим часом і високим рівнем відповідальності, що, безумовно, вимагає від нього психологічної стійкості і високої професійної підготовки (Борисова, с. 37).

Говорячи про особливості формування та розвитку організаторських якостей майбутнього правознавця, окреслимо поняття готовності до професійної діяльності. Так, готовність до діяльності – це складне соціально-психологічне явище, котре можна розглядати як форму зв'язку професійної спрямованості з іншими важливими рисами особистості – світоглядом, життєвими настановами і духовними цінностями, а також її морально-вольовою та емоційною сферами.

Основними аспектами професійної готовності фахівця є: професійна готовність забезпечує особистість рисами, переконаннями, поглядами, стосунками, мотивами, почуттями і властивостями, які потрібні для самореалізації та вирішення певних завдань; професійна готовність – це складна структура, в основу якої покладено психофізичні стани, що ґрунтуються на цінностях конкретної професії та забезпечують особистість системою вмінь та навичок, необхідних для виконання професійних завдань (Борисова, с. 41).

Зважаючи на зазначені вище теоретичні положення щодо професійної готовності, зауважимо, що сучасний працівник правознавчої сфери повинен виконувати всебічне забезпечення роботи підрозділу, тобто бути організатором усієї професійної діяльності.

Особистість правознавця як організатора розглядається як така, що проявляється завдяки певним організаційним ситуаціям (ситуаційна теорія), в яких діє особистість, завдяки власному набору певних особистісних особливостей та завдяки групі, в якій проявляються організаторські здібності особистості.

Розвиток організаторських здібностей майбутніх правознавців є однією із складових його професійної компетентності, формування якої передбачає усвідомлення студентом своїх прагнень до обраної діяльності, уявлень про свою соціальну роль, оцінку своїх особистісних рис та якостей як майбутнього фахівця, співвіднесення результатів цієї оцінки з об'єктивними вимогами до цієї діяльності, регулювання на цій основі свого професійного становлення, зростання, самовдосконалення.

На нашу думку, ефективність процесу професійного становлення майбутнього правознавця значною мірою залежить від формування та підвищення професійної компетентності, основи якої закладаються у навчально-виховному процесі за рахунок зусиль науково-педагогічного складу юридичних закладів вищої освіти, а також самого майбутнього правознавця, його самосвідомості та суспільної активності (Єльникова, с. 25).

Оскільки особистість майбутнього правознавця є носієм соціального досвіду, ми вважаємо, що його професійні та особистісні якості – це інструмент, що певною мірою впливає на результат виконання покладених на нього функцій за призначенням. Межі відповідальності суб'єкта управління визначаються характером впливу суб'єкта управління на об'єкт і сутнісними характеристиками як суб'єкта, так і об'єкта управління. Тому необхідно створити психолого-педагогічні передумови формування професійної підготовки правознавця, його повної самореалізації. Професійна підготовка з однієї сторони є виявленням взаємодії людини із соціумом, а з іншої – чинником особистісного розвитку та самовдосконалення.

Розвиток організаторських здібностей як складова професійної готовності правознавця повинна включати в себе такі основні психолого-педагогічні складові: емоційно-вольові; професійно-етичні; особистісні.

Водночас дидактичними складовими у формуванні організаторських якостей майбутніх правознавців є: когнітивна (знання та їх застосування); функціональна (практичні уміння і навички); мотиваційна (Поденко, с. 137).

До психологічних особливостей, які можуть характеризувати організаторські здібності, відносяться формально-динамічні особливості в комунікативній сфері: комунікативна ергічність, комунікативна пластичність, комунікативна швидкість, комунікативна емоційність. Толерантність до невизначеності пов'язується з частиною шляху до успіху і позитивним ставленням до ризику. Толерантність до невизначеності, як якість, означає те, як людина усвідомлює, відчуває, інтерпретує і реагує на ситуації з подвійнимсмислом. Це ситуації, які невідомі чи то з причин недостатньої інформації, чи через непослідовність в отримуванні важливої інформації. Тому, специфіка ставлення до ситуацій невизначеності може характеризувати особистість організатора як і мотивація до успіху. Мотивація досягнення виражається в потребі долати перешкоди і досягати високих показників у діяльності, в прагненні самовдосконалюватися, змагатися з іншими і випереджувати їх реалізовувати свої таланти, тим самим підвищувати самоповагу. Особливості саморегуляції (планування, моделювання, програмування, оцінкарезультатів,

гнучкість і самостійність) та соціально інтелектуальні особливості також складають психологічну характеристику організаторських здібностей (Поденко, с. 138)

Отже, формування та розвиток організаторських здібностей майбутніх правознавців досягається в процесі цілеспрямованої психологічної підготовки, яка здійснюється в ході навчання в юридичному закладі вищої освіти. Організаторська діяльність – це діяльність однієї людини, яка здійснює координацію, взаємодію, мобілізує групу людей на здійснення спільних дій для виконання поставленого завдання. Тому формування організаторських здібностей у майбутніх правознавців професійної підготовки розглядається нами як одна з умов зростання рівня їх управлінської компетентності.

Література:

1. Борисова О.М. Про роль професійної діяльності в розвитку особистості. *Психологічне формування і розвиток особистості*. Львів : Освіта, 2002.146 с.
2. Єльникова Г.В. Управлінська компетентність: методичні матеріали. Київ: Редакція загальнопедагогічних газет, 2005. 128 с.
3. Поденко А.В. Теоретична модель структури організаторських здібностей. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*. №28. Харків, 2008. С. 136-143.

УДК 796

Проблеми фізичного виховання студентської молоді в Україні на сучасному етапі

Національний університет біоресурсів і природокористування України
Кафедра фізичного виховання
студент спеціальності 017 (фізична культура і спорт)
Колосов Сергій Володимирович
кандидат психологічних наук, старший викладач
Хижняк Анна Анатоліївна

Актуальність: В умовах освітніх євроінтеграційних процесів, прийняття Україною Болонської декларації, актуальними стають питання необхідності розроблення та впровадження нових підходів до процесу фізичного виховання студентської молоді, модернізації системи фізичного виховання вищої школи. Традиційна система організації і проведення фізичного виховання в закладах вищої освіти (ЗВО) України потребує перебудови і модернізації, адже вже не влаштовує ні студентів, ні керівників ЗВО [1].

На сучасному етапі розвитку вважають що програма по якій викладається фізичне виховання в університеті є в певній мірі застарілою. Для того, щоб вплинути на ситуацію що склалась, нам потрібно розглянути проблеми фізичного виховання з якими стикається система фізичного виховання у ВНЗ Україні. Та порівняти її з потребами студентів, що стрімко змінюються. Можна наголосити що фізичне виховання є ефективним засобом комунікації студентів, за допомогою фізичного виховання налагоджуються дружні відносини між ними, поліпшується згуртованість молодіжних колективів, активного і здорового відпочинку. Тому вивчення сучасного стану фізичного виховання студентів наразі є актуальною задачею. Також, зараз Україна переживає тяжкий військовий стан і велика кількість судентів вивчали предмет «фізичне виховання» дестанційно, що є також фактором погіршення якості засвоєння предмету, та погіршення здоровя молоді в цілому.

Провівши фундаментальне дослідження стану та розвитку системи фізичного виховання у ВНЗ України. У нас з’явилась можливість сформулювати основні напрямки роботи, спрямованої на покращення та розширення інструментарію який використовується для занять фізичною культурою та спортом сучасної студентської молоді. Дослідження проводилось методом опитування, анкетування а також контент-аналізу. В дослідженні взяли участь 83 студенти ВНЗ Києва.

Практичні рекомендації::

- Урізноманітнення форм занять, засобів, методик викладання, які б відповідали інтересам студентської молоді. Внесення елемента новизни до занять (заняття з виїздом на природу, з музикальним супроводом, нетрадиційні методики);

- Індивідуальний підхід до занять (індивідуальний підхід до кожного, хто займається в оздоровчій групі, врахування віку, обставин та стану здоров'я студентів);

- Освітня основа (інформація про новітні тенденції, досягнення і методики оздоровчих тренувань). Тобто, розширення освітнього компоненту. А саме, разом із фізичними вправами студенти мають отримувати теоретичні знання про користь та дію цих вправ;

- Можливість перевіряти рівень підготовленості студентів або проводити спостереження за станом здоров'я (своєрідні тести, контрольні нормативи, а також показові виступи);

- Відповідні заохочення і громадська підтримка (зацікавленість більшості студентів, масово-оздоровча робота гуртожитках, організація культурно масових заходів, змагань).

Висновки. Сформулювавши основні фундаментальні сфери для розвитку і модернізації системи викладання та надання освітніх послуг в галузі фізичного виховання та спорту у ВНЗ України, з'являється перспектива для подальших їх досліджень, розвитку, розширення та введення інновацій, по вже відомим напрямкам.

Перелік посилань:

1. Дмитренко С.М. Методичні рекомендації для підготовки студентів до екзамену з Теорії фізичного виховання для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» / С. М. Дмитренко, І. О. Асаулюк. - Вінниця, 2016. - 112 с

2. Краснобаєва Т.М. Особливості формирование фізкультурно-спортивних умінь у студентів: методичний посібник для викладачів фізичного виховання Вищих Навчальних Закладів освіти / Т. М. Краснобаєва, М. А. Галайдюк. - Вінниця: Едельвейс і К, 2016. - 49 с

3. Фізичне виховання, спорт и культура здоров'я у сучасности суспільстві: збірник наукових праць Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. № 2 (46) / ред. А. В. Цьось; Міністерство освіти и науки України, Східноєвропейській національний університет імені Лесі Українки. - Луцьк: Східноєвропейській національний університет імені Лесі Українки, 2019. - 123 с.

УДК 327+94(477)

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ.

Корнійчук Б.В., магістрант (tuz3321@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Нинішні здобувачі освіти, як і заклади вищої освіти, зіткнулись з такими глобальними викликами як пандемія та війна. Потреба продовження навчального процесу нікуди не зникла, тож з'явилась необхідність впровадження нових форм навчання та організаційних рішень, інтеграція новітніх інформаційних технологій до звичних освітніх процесів. В умовах пандемії COVID-19 перед Україною та світом вперше постала проблема пошуку адаптивних і ефективних форм навчання, а також організація та реалізація всіх етапів та напрямків освітнього процесу. Єдиним варіантом на час карантинних обмежень стало дистанційне навчання. Потреба в дистанційному навчанні активізувала та пришвидшила інтеграцію новітніх інформаційних технологій в освітні процеси.

Одними з основних перешкод на шляху ефективного впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес стала неготовність закладів вищої освіти (ЗВО) до реорганізації навчальних процесів, а також викладачів, їх недостатня компетентність в сфері інформаційних технологій, відсутність базових навичок використання комп'ютерних систем

навчання. Проблема широкого впровадження в практику освіти дистанційного навчання зумовила потребу в підвищенні відповідного рівня знань викладачів закладів освіти в галузі інформаційно-комунікаційних технологій і вміння застосовувати їх на практиці.

Постала проблема пошуку спеціальних навчальних платформ (НП), чи їх створення, для ефективного дистанційного навчання, а також необхідність підготовки викладачів для формування необхідних умінь і навичок, в користуванні обраною платформою. За перший рік карантинних обмежень більшість ЗВО змогли організувати дистанційне навчання на таких платформах як «Google Classroom» та на йому подібних платформах, в цьому випадку потрібно згадати таку навчальну платформу як «Elearn», адже її наявність як власний проект в Національному університеті біоресурсів і природокористування України дозволило розпочати віддалене навчання в перші місяці карантину. Взагалі, начальні платформи з електронними курсами надзвичайно зручні та ефективні для навчання студентів, наявність посібників та електронних матеріалів «під рукою» та в зручному доступі, дозволяють навчатись де завгодно та коли завгодно відносно виділеного часу. В майбутньому цей досвід використання НП та дистанційного навчання не аби як знадобляться під час війни.

Особливості дистанційного навчання спричинили появу викладача, який має володіти технологіями дистанційного навчання та супроводжувати тих, хто навчається в системі дистанційного навчання, а також володіє, крім свого предмета, комп'ютерною грамотністю на високому рівні. Особливості освітнього процесу в системі дистанційного навчання зумовили введення слова «тьютор» (від англ. tutor – домашній учитель, репетитор, наставник). Для підготовки тьюторів Дж. Салмон у 2000 р. ввела термін «e-moderator» (electronic moderator). У дистанційному навчанні тьютор виступає очним або віддаленим педагогом, який допомагає студенту вибудовувати індивідуальну траєкторію дистанційної освіти. У ширшому розумінні викладач-тьютор – це наставник, куратор студента, що сприяє йому в організації навчання за очною, заочною та дистанційною формами навчання. У своїй діяльності викладач дистанційного навчання, крім студентів, взаємодіє з різними суб'єктами освітнього процесу [1, с.55-56].

У висновку можем зазначити, що поява нових вимог до змісту професійної компетентності викладачів та закладів освіти в розрізі володіння цифровими технологіями висуває певні вимоги щодо технологій, форм і методів їх підготовки до такої діяльності, а також нові вимоги щодо наявності навчально-технічного забезпечення ЗВО, для ефективного впровадження інформаційних технологій та НП до освітнього процесу. До основних викликів, з якими зіткнулися заклади вищої освіти, можна віднести такі: недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення багатьох ЗВО та їх готовності до застосування сучасних НП, відповідно до можливостей викладачів та студентів; проблеми з електроенергією та доступом до інтернету, що в основному спричинені війною; відсутність або мінімальна комунікація викладачів зі студентами з використанням сучасних інформаційних платформ та НП, у т. ч. через відсутність власних електронних посібників, електронних варіантів лекцій або їх запис у відеоформаті, якісного обладнання; ускладнення забезпечення практичного навчання й стажування студентів тощо.

Нинішні перспективи розвитку України й використання в навчальному процесі Інтернету, НП й інформаційних технологій, в майбутньому сприятиме поліпшенню навчання та засвоєнню студентами нових знань і посиленню механізмів соціальної взаємодії між студентами й викладачами. Також поліпшення матеріально-технічного забезпечення ЗВО, цифрові трансформації та нові сучасні НП сприятимуть підвищенню рівня організації навчального процесу, якості вищої освіти, репутації закладів освіти та їхньої конкурентоспроможності.

Перелік посилань

1. Book of Abstracts of the IV International Scientific and Practical Conference «EDUCATION OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW: MANAGEMENT, DIGITALIZATION, EUROPEAN INTEGRATION ASPECTS» October 25th, 2022 Kyiv,

Ukraine. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/book-of-abstracts_ssi-iea_2022.pdf

УДК 304:392:008:130.2

СУСПІЛЬНА РОЛЬ МІФУ

Мазанько Є.В., студентка (mazliza2004@gmail.com), науковий керівник - **Сидоренко І.Г.,** кандидат філософських наук, доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Міф – це оповідь про виникнення світу, окремих його елементів, подана в емоційно-чуттєвих образах. Міф лежить в основі релігій, художньої творчості, наукового пізнання. Міф задає зразки та норми моралі. Дослідження міфу дозволяє розкрити важливі теми, зокрема, механізм поведінки людини в суспільстві, призначення людини, сенс буття тощо.

Видатними дослідниками міфу та історії міфології є Е. Тайлор, Є. Мелетинський, З. Фройд, К. Юнг та інші. Значний внесок в історію міфології зробив Дж. Фрейзер («Золота гілка», 1890 р.). Він розглядає міфи як первісну науку, головною метою якої було пояснити походження і відтворення магічних ритуалів. Важливий внесок у дослідження політичної міфології внесли Р. Барт, М. Еліаде, К. Леві-Строс, Г. Шиллер, Г. Тард та багато інших.

За формами суспільної свідомості міфологічні уявлення можна умовно розбити на такі як: релігійні, філософські, наукові, політичні та правові.

Міфологія поділяється на первісну та сучасну. Первісна міфологія намагалася пояснити елементи світобудови та виникнення світу загалом. Первісному міфу притаманні такі особливості як: синкретизм, символізм, фетишизм, магія, генетизм, тотемізм, анімізм.

З плином часу виникає сучасна міфологія, яка звичайно внесла зі своїм приходом ряд важливих змін. Разом із сучасною міфологію з'являються й нові види міфів, які стосуються різних сфер людського життя, особливо, політичного та культурного. В наш час використання міфу можна часто побачити у різних професійних сферах, а саме: політтехнології, військовій науці, бізнесі, рекламі, а також у кіноіндустрії.

Значне місце міфологія посідає в літературі. Міфологічними уявленнями та образами сповнені «Божественна комедія», «Енеїда» як Вергілія, так і Котляревського, твори німецьких романтиків; надзвичайно популярні «Володар перснів» та цикл поттеріани протягом оповіді відсилають нас до міфологічних істот, сюжетів, навіть просто імен персонажів та назв сакральних предметів. Багато видатних українських поетів використовували міфи в своїй творчості. Серед поетів, які були найбільшими любителями міфологічного дискурсу, можна назвати Т. Шевченка, Л. Українку, І. Драча.

Міф є поєднанням різних видів мистецтва, адже міф - це художнє відображення дійсності. Міфологічна тематика була першою на картинах художників. Сучасні художники переосмислюють картини, які були створені на основі міфів, додаючи актуальні елементи. За допомогою міфів можна створювати справжні шедеври в мистецтві. Завдяки міфу картини здатні набувати глибоко сенсу та передавати суть явищ. Тому мистецтво і міфологія тісно взаємодіють, фіксуючі дійсне та бажане.

Чи не найбільше впливають на свідомість людей політичні міфи. Такі міфи зазвичай створюється за допомогою ЗМІ і є короткими, чіткими та переконливими відео- та аудіо-повідомленнями. Політичні міфи можуть представляти споживачу видозмінений та перекручений характер певної політичної ситуації. До того ж, такі міфи зазвичай надзвичайно швидко набувають поширення у свідомості суспільства. В деяких випадках політичні міфи можуть виступати елементом маніпулювання мас, несучи небезпеку та різноманітні проблеми.

Підсумовуючи, зазначимо, міф є важливим елементом пояснення виникнення всього сущого. Міфологія й надалі відіграватиме важливу роль в житті суспільства, оскільки є важливим елементом творення цінностей та сенсів.

ВПЛИВ ТРАВМУЮЧИХ ПОДІЙ ВІЙНИ НА КОГНІТИВНІ ФУНКЦІЇ ДІТЕЙ

Моргун К.О., студентка 1 курсу магістратури,
науковий керівник: доктор психологічних наук, професор **ПОЛУНІН О. В.**
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

Вплив війни на дітей має численні наслідки, включаючи реакцію на стрес, підвищений ризик певних психічних розладів, дистрес від вимушеного розлучення з батьками та страх за особисту та сімейну безпеку. Таким чином, досвід, який доводиться пережити дітям під час і внаслідок війни, різко контрастує з їхніми потребами у розвитку та їх правом зростати у фізично та емоційно безпечному і передбачуваному середовищі.

Війна може безпосередньо вплинути на здатність дітей до навчання. Діти, що зазнали війни і втечі, демонструють широкий спектр можливих стресових реакцій, наприклад, специфічні страхи, залежна поведінка, тривалий плач, відсутність інтересу до навколишнього середовища та психосоматичні симптоми [4].

Загалом діти, які зазнають психологічних травм, можуть бути більш вразливими до загальних затримок когнітивного та мовного розвитку. У порівнянні з дітьми, які не піддавалися жорстокому поводженню, діти з посттравматичним стресовим розладом також можуть демонструвати менш ефективну активацію цієї області мозку під час завдання на спогади [3] .

Було виявлено, що у дітей з ПТСР значно гірша увага та виконавчі функції порівняно з вибіркою дітей, які не піддавалися жорстокому поводженню: вони робили більше помилок у завданнях на стійку увагу, легше відволікались і були більш імпульсивнішими, ніж їхні однолітки [4].

Нейропсихологічні дослідження показують, що діти, які пережили психологічне та фізичне насильство, можуть відчувати проблеми зі слуховою увагою та когнітивною гнучкістю (вирішення проблем та планування). Дослідження в яких використовуються тести пам'яті показують, що діти з посттравматичним стресовим розладом з травмою мають гіршу пам'ять порівняно з тими, хто не має посттравматичного стресового розладу. В цілому є вагомі підстави вважати, що у дітей, які страждають на посттравматичний стресовий розлад виникають труднощі з виконанням широкого кола завдань на запам'ятовування [1].

Національна організація дитячого травматичного стресу (NCTSN) та Blue Knot (колишня організація Adults Surviving Child Abuse) розробили практичні рекомендації щодо роботи з травмою, в яких наголошується на важливості: забезпечення фізичної та психологічної безпеки дитини; підтримка безпечних, позитивних та стабільних відносин; підтримка дитини в розвитку навичок емоційної регуляції; і заручання скоординованою підтримкою та самодопомогою при особистому та професійному стресі.

Досвід, з яким стикаються діти на війні різко контрастує з тим, що можна вважати основними потребами кожної дитини: основні фізіологічні потреби та потреби у безпеці, включаючи потребу у захищеності; потребу в безперервному догляді з боку близької людини; і потребу в хорошій освіті та можливості розвиватися.

Важливими для дитини є: забезпечення життєвих базових потреб, безпеки, захищеності, стабільності, можливості впливу (створення стабільного зовнішнього захищеного простору); прояв любові, емпатії та прийняття з боку дорослих (формування надійної прихильності, зміцнення ресурсів захисту); прийняття почуттів дитини (якість контакту).

Для підвищення ефективності роботи з такими дітьми фахівці найбільше потребують контакту з психологом, психотерапевтом, професійним співтовариством, централізованим навчанням.

Таким чином, просвітницька робота з працівниками освітніх установ має бути побудована як у напрямку розвитку професійних навичок - активного слухання, резонансу, позитивної уваги, емпатії та толерантності (ці навички дозволяють отримати інформацію про травму у безпосередньому контакті з дитиною), так і у формуванні базового рівня знань про травму, її наслідки та вплив на дитину та навичок надання першої психологічної допомоги.

Перелік посилань

1) Dante Cicchetti, Fred A. Rogosch, Mark L. Howe, Sheree L. Toth. The Effects of Maltreatment and Neuroendocrine Regulation on Memory Performance. Child development. 2010. Vol. 81, no. 5. P. 1504–1519. URL: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2941227/.
2) Katie A. McLaughlin, Margaret A. Sheridan, Hilary K. Lambert, B.S. Childhood Adversity and Neural Development: Deprivation and Threat as Distinct Dimensions of Early Experience. Neuroscience & Biobehavioral Reviews. 2014. Vol. 47. P. 578–591. URL: https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2014.10.012.
3) Pfeiffer, E., Sachser, C., Tutus, D. et al. Trauma-focused group intervention for unaccompanied young refugees: “Mein Weg”–predictors of treatment outcomes and sustainability of treatment effects. Child adolesc psychiatry ment health. 2019. Vol. 13, no. 18. URL: https://doi.org/10.1186/s13034-019-0277-0.
4) Sue R. Beers, Ph.D., and Michael D. De Bellis, M.D., M.P.H. Neuropsychological Function in Children With Maltreatment-Related Posttraumatic Stress Disorder. The American journal of psychiatry. 2002. Vol. 159(3). P. 483–486. URL: https://doi.org/10.1176/appi.ajp.159.3.483.

УДК 81'42:81'25:338.439.66

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Онищенко А.В., магістрант, **Ольховська Н.С.,** кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної філології і перекладу (olh_natali@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Актуальність теми обумовлена тим, що продовольча безпека (*нім. Lebensmittelsicherheit*) є однією з найважливіших складових національної безпеки України. Забезпечення продовольчої безпеки вимагає ефективного, точного перекладу текстів, які містять важливу інформацію. Внаслідок цього, фахівці з перекладу зіткнулися з важливістю та необхідністю перекладати спеціалізовані тексти з даної тематики, що викликає певні труднощі.

Продовольча безпека в широкому розумінні – це суспільне благо, а тому її забезпечення потребує детального вивчення) [3, с. 239]. У зв’язку з цим, некоректний переклад призведе до того, що наслідки можуть негативно вплинути на здоров’я людини, навіть не кажучи про збитки в продовольчій сфері.

Тому, тема є актуальною, перекладачі мають більше концентрувати увагу на цій проблемі, знати специфіку цієї сфери, щоб якісно здійснювати переклад. Є ціла низка факторів, які можуть ускладнювати переклад спеціалізованих текстів. До них відносяться:

1) Термінологія. Терміни, які використовуються в даній сфері можуть бути досить специфічними, непростими. У різних мовах світу вкоренились свої загальноприйняті

слова, які набули статусу спеціальних термінів, але незрозумілі для іншомовних читачів. Дослівний, або калькований, переклад тут недоречний, оскільки може призвести до неправильного тлумачення тексту або навіть до його абсурдності. Наприклад, термін *ГМО (генетично-модифікований організм), (нім. transgen*) має різні значення, що в подальшому може призвести до неправильного розуміння тексту.

2) Відмінності на культурному рівні. Важливо розуміти не тільки термінологію, а й культурні відмінності. Наприклад, поняття «*органічний*» *(нім. organisch*) в різних країнах має під собою різні вимоги, тому варто враховувати такі тонкощі. До того ж, їжа, яка в одній країні є традиційною, може бути взагалі неприйнятною для інших народів. Тому варто дотримуватися так званої «*харчової гігієни» (нім. Lebensmittelhygiene),* щоб не було проблем зі здоров'ям.
3) Точність та правильність перекладу. Помилки при перекладі можуть мати серйозні наслідки, наприклад, неправильне тлумачення законодавчих норм або невірне розуміння наукових досліджень, порушення технологій, рецептур, стандартів. В Німеччині є низка стандартів, часто це абревіатури, для перекладача, навіть досвідченого це може бути досить нелегким завданням: *Lebensmittel- und Bedarfsgegenständegesetz (LFGB) – Закон про продукти харчування, комбікорми та продукти спеціального призначення*; *HACCP-Verordnung – система управління харчовою безпекою*; *EU-Öko-Verordnung – Регламент ЄС щодо органічного виробництва*.[4]
4) Ступінь спеціалізації вихідного тексту. Спеціалізовані тексти бувають особливо складними, перекладач може не мати достатнього рівня знань в цій галузі, а тому, сенс вихідного тексту може бути не зовсім відтворений.
5) Різні правові вимоги. Кожна держава має своє законодавство, воно може значною мірою відрізнятися від законів країни перекладача, а значить можуть виникнути розбіжності, якщо фахівець з перекладу неправильно трактує чужу правову систему. Наприклад, *Lebensmittel- und Futtermittelgesetzbuch, LFGB –Закон про продукти харчування, комбікорми та продукти спеціального призначення*, перекладачу необхідно перевірити, чи є в Україні такий закон, чи можна його порівняти з нашими реаліями.
6) Різні мовні варіанти: У кожній мові можуть існувати різні варіанти технічних термінів. Наприклад, у німецькій мові можуть бути декілька варіантів терміну «*food safety*», таких як «*Lebensmittelsicherheit*» або «*Lebensmittelhygiene*». Вибір правильного терміну може бути складним, зазвичай у розпорядженні перекладача є технічний словник, однак, по-перше, далеко не кожна галузь може похвалитися наявністю технічного (англійського, німецького, французького тощо) словника, по-друге, відшукати потрібний термін із характерним для певної галузі змістовим відтінком серед декількох запропонованих – справа доволі нелегка [1, с. 299].

Отже, Україна є виробником та великим експортером сільськогосподарської продукції в світі, тому переклад спеціалізованої термінології, текстів, документів в цій сфері має дуже важливе значення для забезпечення ефективної комунікації та розвитку продовольчого сектору країни. Формування світових ринків продовольства відбувається досить активно, і для того, щоб зайняти свою «нішу», наша країна не повинна зволікати з вирішенням першочергових завдань, в тому числі і якісний, чіткий переклад необхідної інформації [2, с. 21].

Таким чином, перекладачі, які спеціалізуються на перекладі текстів в сфері продовольчої безпеки, повинні мати розуміння процесів виробництва та зберігання продуктів харчування, а також бути знайомими зі стандартами та регулюванням якості та безпеки продуктів харчування не тільки в Україні, а й в інших країнах. Вони також повинні мати знання мовних норм та вміння працювати з різними типами текстів, такими як наукові статті, законодавчі акти, звіти, тощо.

Для фахівців з перекладу це дуже відповідальна задача, оскільки від результатів їхньої роботи може залежати репутація України на світовій арені.

Перелік посилань

1. Особливості перекладу тексту науково-технічного стилю [Електронний ресурс] // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2015. 299 с. Режим доступу до ресурсу: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/7737/1/57.pdf.
2. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку [Електронний ресурс] // «Аграрна політика для людського розвитку». 2004. 21 с. Режим доступу до ресурсу: http://dspace.organic-platform.org:8080/xmlui/bitstream/handle/data/323/44._.
3. Продовольча безпека країни її соціально(економічні напрямки) [Електронний ресурс] // Вісник соціально-економічних досліджень. 2014. 239 с. Режим доступу до ресурсу: https://core.ac.uk/download/pdf/147038619.pdf.
4. Glosbe Словник німецька українська [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://uk.glosbe.com/de/uk

УДК 619:615.12:006.44

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Пухальська І.В., магістрант, **Сєкунова Ю.В.,** кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук(y.sekunova@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Історія взаємодії між Україною та Польщею має багато переплетінь і складнощів. Обидві країни знаходяться на території, яка стала ареною численних конфліктів і війн, але також була місцем довготривалих періодів співіснування та взаємодії.

Геополітично Польща знаходиться поряд із Україною або певна територія входила до складу українських земель. Пізніше, в 1569 році, Україна та Польща стали частинами Речі Посполитої, і спільно протистояли ворогам на її кордонах.

Проте, в наступні століття, відносини між Україною та Польщею не завжди були спокійними. У XVIII столітті, під час Першої Польської держави, Україна була під владою Російської імперії, що привело до серйозних конфліктів.

У XX столітті, після Першої світової війни та розпаду Російської імперії, Україна стала незалежною державою. Однак, в Польщі також відбулися важкі перетворення, пов'язані з територіальними змінами та руйнуванням польської державності.

Під час Другої світової війни, Україна та Польща були під владою нацистської Німеччини, що стало наступною сторінкою в історії конфліктів між цими двома народами. Після війни, Україна стала частиною Союзу Радянських Соціалістичних Республік, а Польща стала соціалістичною державою залежною від Радянського Союзу. У цей період, відносини між Україною та Польщею були складними, і часто характеризувалися напруженням і конфліктами.

Проте, з розпадом Радянського Союзу, Україна стала незалежною державою, і почалися зміни у відносинах з Польщею. Дружні та перспективні стосунки Польща почала з Україною ще від самого проголошення незалежності в 1991 році, адже саме Польща була однією з перших держав, яка визнала незалежність України.

Польща та Україна використали нові можливості, які відкрилися завдяки сучасній історії, для побудови взаємовигідних відносин, заснованих на довірі. Обидві країни поділяють спільні погляди на питання безпеки у Східній Європі і вважають одна одну стратегічними партнерами. Польща з перших хвилин війни надавала підтримку Україні,

приймаючи мільйони українських біженців, створюючи гуманітарні центри та надсилала гуманітарну допомогу. Польща також є голосом підтримки України на міжнародній арені. Завдяки наступу Росії на Україну, відкрилися нові можливості для співпраці двох держав у сфері оборонної промисловості, що може привести до плідного розвитку військової галузі.

Для подальшого співробітництва та розвитку перспектив, країни повинні зміцнювати своє стратегічне партнерство. Таке партнерство може призвести до створення потужного регіонального блоку держав, який міг би протистояти загрозам зі Сходу та виступати єдиним голосом у діалозі з Заходом. Цей блок міг би стати ключовим гравцем у Європі та всьому світі і стати невід'ємною складовою нової глобальної архітектури безпеки.

Приєднання Польщі до ЄС суттєво вплинуло на розвиток міждержавних відносин між Україною та Польщею, де основним акцентом візитів став євроінтеграційний курс обох країн. Зокрема, увага приділялася передачі досвіду Польщі у соціально-економічних перетвореннях, зміцненню співпраці між законодавчими органами України та Польщі для прискорення наближення українського законодавства до норм ЄС, а також обговоренню окремої угоди про максимально ліберальні умови майбутнього візового режиму між Україною та Польщею в рамках шенгенських положень.

У сучасній політичній ситуації відносини між Україною та Польщею пов’язані низкою факторів, зокрема, такими як безпека, торговельно- економічне співробітництво, економічна міграція та транскордонне співробітництво.

Узагальнюючи, варто зазначити, що Польща дуже зацікавлена в швидкому врегулюванні війни на території України, зупиненні російської агресії та відновленні територіальної цілісності України. Тому Варшава продовжуватиме зусилля на двосторонньому та міжнародному рівнях для підтримки України. Проте, Польща також прагне стати провідною державою в Центральній та Східній Європі, включаючи Україну, з перенесеним східним рубежем сфери впливу ЄС і НАТО з польського на український кордон.

Отже, у зв'язку зі слабким положенням України, підірваним російською агресією, зміцнення якого займе деякий час, Україні в найближчій перспективі не вдасться стати самостійним регіональним лідером. Тому важливо продовжувати підтримувати ті зовнішньополітичні зусилля Польщі, які співпадають з українськими національними пріоритетами. Ці зусилля включають протидію агресивній політиці Росії, підвищення рівня присутності та ефективності дій НАТО на Сході, врегулювання конфліктів у Східній Європі, перезапуск Східного партнерства та перетворення його на простір демократичного розвитку, сприяння процесу європейської інтеграції та відповідним реформам в Україні.

Список використаних джерел:

1. Алексієвець Л. М., Гевко В. Р. Україна і Польща: шляхи співробітництва (1991–2004 рр.). Тернопіль : Редакційно-видавничий центр ТНПУ імені В. Гнатюка, 2009. 153 с.
2. Алексієвець Л., Янків М. Україна і Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат (політико-економічний і секторальний аналіз) : монографія. Львів: Світ, 2011. 384 с.
3. Анатолій Курносов. Новий українсько-польський союз: реалії і перспективи. – Радіо свобода , 31 травня 2022. [Електронний ресурс]. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-polshcha-soyuz-spivpratsya/31877283.html
4. Бояківський Л. Енергетичний проект «Одеса-Броди-Гданськ» як приклад транскордонного співробітництва Україна-Польща. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Політичні науки. 2010. Вип. 4. С. 224–233.
5. Буглай Н.М. Формування позитивного іміджу Польщі на міжнародній арені. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Історичні науки. 2016. No 2. С. 94-98.
6. Васильєв Д. Українсько-польські відносини наприкінці XX ст.// Нова політика. – 1998. – № 4. — С. 13-17.

7. Войцеховський Ю. У підстав сучасних польсько-українських дипломатичних відносин // Історія в школі. — 2001. — № 8. — С. 26-29
8. Літвін Г. Польща та Україна: стратегічне партнерство і взаємодопомога. Україна дипломатична. 2014. Вип. 15. С. 163–165.
9. Малиновська О. Українсько-польське стратегічне партнерство: геополітичний вимір. Україна і Польща – стратегічне партнерство. Історія. Сьогодення. Майбутнє. К. : Видавництво українського фіто соціологічного центру, 2002. С. 159-165.
10. Нінічук А. В. Україна та Польща в системі сучасних геополітичних координат: гуманітарний вектор співпраці. Гілея: науковий вісник. 2015. Вип. 99. С. 320-323.
11. Станіслав Желіховський. Як змінилися відносини України та Польщі за час великої війни. - LB.ua , 4 січня 2023. [Електронний ресурс]. URL: https://lb.ua/world/2023/01/04/540931_yak_zminilisya_vidnosini_ukraini.html

УДК 619:615.12:006.44

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДО ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Разумовський О.С., *магістр 1 курсу (sasarazumovskij@gmail.com)*
Науковий керівник – Яшник С.В., *доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри психології (iashnyks@gmail.com)*
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

Особистісне зростання студентської молоді є важливою та актуальною темою, яка стає все більш популярною серед науковців та практиків. З одного боку, це пов'язано з тим, що сучасна молодь зіткнулася зі складними викликами в суспільстві, які вимагають від неї високої самореалізації та пристосування до змін. З іншого боку, особистісне зростання є необхідною передумовою для успішної кар'єри та щасливого життя.

Один з ключових аспектів особистісного зростання студентської молоді – це формування позитивного ставлення до саморозвитку. У своїй книзі «The Power of Positive Thinking» Норман Вінсент Піл одним із перший показав, що позитивне мислення може впливати на наші дії та поведінку, і призвести до досягнення високих результатів у навчанні та особистому житті. Сучасні наукові дослідження підтверджують цю ідею, доводячи, що оптимістичні люди частіше досягають успіху та мають більше можливостей для зростання та самореалізації [2]. Особливого загострення цей аспект набуває на сучасному етапі. У реаліях сьогодення України, спровокованого війною, особистість відчуває складнощі у збереженні позитивного настрою та мислення. Нагальним для цього стає здійснення соціально-психологічної підтримки, організованої як в межах сім'ї, закладів освіти та загальнодержавними інституціями.

Виходячи з цього, не можна не відзначити ще один важливий аспект особистісного зростання – розвиток емоційної стійкості. Це важливо не тільки для успішної соціалізації та досягнення мети, але й для психічного здоров'я. Згідно з науковими дослідженнями, люди з розвиненою емоційною стійкістю можуть краще зустрічати життєві труднощі та стресові ситуації, що сприяє їхньому психологічному здоров'ю та здатності до саморозвитку.

Інший аспект особистісного зростання студентської молоді – це розвиток соціальних навичок та вмінь комунікації. Важливою передумовою для успішної комунікації є розвиток емпатії. Це дозволяє зберігати добрі стосунки з оточуючими та зміцнювати соціальну підтримку, що є важливим чинником для психологічного благополуччя та успішної соціалізації [3].

Одним з ефективних методів досягнення особистісного зростання є самоаналіз та самооцінка. Для цього можна використовувати різні методики, наприклад, SWOT-аналіз, який дозволяє оцінити свої сильні та слабкі сторони, а також визначити можливості та загрози для свого розвитку. Також важливо вести щоденник, в якому можна фіксувати свої досягнення та успіхи, а також відслідковувати свій розвиток та прогрес у досягненні поставлених цілей [4].

Отже, особистісне зростання студентської молоді є важливим процесом, який включає в себе розвиток позитивного ставлення до життя, емоційної стійкості, соціальних навичок та самоаналізу. Важливою передумовою досягнення успіху є визначення мети та поставлення конкретних цілей, а також віра у свої можливості та самоефективність [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. Наукові дослідження підтверджують, що позитивне ставлення до життя та самооцінка мають значення для психологічного здоров'я та загального благополуччя. Тому, розвиток особистісних якостей є важливою складовою успіху та здібності до саморозвитку, яка може сприяти в цілому житті та професійному зростанні зокрема.

Перелік посилань

1. Bandura A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavior change. Psychological Review. 1977. V. 84. P. 191-215.
2. Dweck C.S. Mindset: The new psychology of success. Random House. 2006. 147 p.
3. Алієва Е. Особистісне зростання. Формування здатності молоді до самостійного життєвого вибору. Психолог: всеукр. газ. для психологів, учителів, соц. педагогів. 2017. № 21/22. С. 4-8.
4. Федорчук В.М. Тренінг особистісного зростання. К., 2014. 250 с.

УДК 654.197:316(4)

ЗАСАДНИЧІ ТЕНДЕНЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУСПІЛЬНОГО МОВЛЕННЯ

Харчук Д.В., магістрант (diana.kharchuk@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

У сучасному світі питання суті суспільного мовлення в Європі залишається суперечливим: попри загальновизнану роль і зусилля, які роблять держави щодо його захисту, суспільне під загрозою у багатьох країнах Європи. Це, насамперед, пов’язано з проблемами фінансування, цільового спрямування та свободи слова; одне з найважливіших питань – місце суспільного мовлення у «багатоканальному» світі та його конкуренція з комерційними каналами.

Суспільне мовлення європейських держав спирається на низку принципів, які сформувалися в епоху, коли більшість ЗМІ носили суспільно-політичний характер, задовго до виникнення багатоканального телебачення та спеціалізованих каналів. До найважливіших зараховуємо:

універсальність. Цей принцип означає, що суспільне мовлення має бути доступне кожному громадянину. Саме у цьому і суть однієї з умов демократії – сприяти встановленню рівності громадян різного соціального статусу та доходу. Відтак, журналіст суспільного каналу звертається до всього суспільства та шукає розуміння у більшості аудиторії. Це не означає, що суспільне мовлення прагне до постійної оптимізації своїх дій, як це робить комерційне мовлення, швидше, воно має докласти всіх зусиль, щоб зробити свій ефір доступним і цікавим різним цільовим групам населення.

Різноманітність. Програми, пропоновані суспільним мовленням, повинні бути різноманітними принаймні за трьома складниками: з погляду жанрів пропонованих програм, їх цільової спрямованості на глядацьку аудиторію та тематикою [1]. Суспільне має відповідати інтересам глядачів, пропонуючи різноманітні контенти від новин до розважальних програм.

Незалежність. Суспільне мовлення – це форум, на якому ідеї можуть виражатися вільно, форум, де презентуються інформація, думки та критика. Сказане є можливим лише за незалежності суспільного мовника, відсутності тиску з боку комерційних чи владних структур. Сказане безпосередньо пов'язане з наступним принципом, важливим у країнах, де суспільне і комерційне мовлення є «сусідами».

Індивідуалізація програмної політики. Принцип індивідуальності вимагає від суспільного мовлення виділятися з-посеред інших каналів. У програмах суспільного мовлення, в якісному та специфічному характері його програм аудиторія має ідентифікувати те, чим вони відрізняються від програм інших каналів. Це не питання створення програм, у яких не зацікавлені інші канали, чи робота на аудиторію, якою нехтують інші, чи проблеми, які ігноруються іншими. Це питання іншого підходу, яке реалізується іншими засобами. Означений принцип змушує журналістів суспільного мовлення шукати нові форми, жанри, теми, подаючи приклад іншим каналам.

Джерела фінансування суспільного мовлення. Ідеальне фінансування суспільного має такі особливості: а) гарантія фінансування на кілька років уперед, що забезпечує невтручання чинних політичних сил; б) можливість проведення довгострокових суспільно-значущих програм; в) відповідальний підхід до роботи [3]. У Європі є кілька стандартних джерел фінансування: абонентська плата, державне фінансування, реклама, спонсорство та добровільні пожертви глядачів і благодійних організацій. Абонентська плата є ідеальною та найпоширенішою, але не єдиною формою фінансування суспільного в Європі – у багатьох країнах фінансування здійснюється за рахунок субсидій із громадських фондів і навіть за рахунок реклами; все частіше можна спостерегти поєднання громадського та комерційного фінансування. На нашу думку, залучення комерційного фінансування цілком припустимо (зокрема, реклами), якщо це не йде врозріз із завданнями телебачення та радіо як суспільних служб. Як тільки комерційне фінансування починає домінувати, це негайно позначається на програмній політиці. Існують й інші думки, які попереджають про рекламну фобію. Так, дослідження, проведені у Франції, показали, що молодому поколінню відсутність реклами видається підозрілою, чимось елітарним, а відтак, викликає відторгнення. Тому в повідомленні, підготовленому для французького парламенту, говорилося, що помірне використання реклами уможливить «випадання» суспільного мовлення з аудіовізуального ландшафту [2].

Особливості програмної стратегії. Статус суспільного мовника, що існує на гроші своїх глядачів, зобов'язує його більш відповідально підходити до висвітлення подій та подачі інформації. Суспільне телебачення має надавати інформацію, що допоможе глядачеві найбільш об'єктивно зрозуміти суть речей. Забезпечення глядачів незалежною, об'єктивною інформацією – пріоритетне завдання, що уможливлює розуміння значущості суспільного мовлення.

У підсумку зауважимо, суспільне мовлення, яке покликане сприяти розвитку національної мови та культури, стимулювати таланти та творчий потенціал, в Європі сьогодні переживає не найкращий період. Закінчився час його монополії, у деяких країнах телеканали зазнають політичного тиску, повсюдно йде нерівна конкурентна боротьба з сотнями комерційних каналів.

Перелік посилань

1. Електронний ресурс: https://artefact.live
2. Електронний ресурс: https://gurt.org.ua/news/informator/55863/

3. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016-2020. Київ : Ваіте, 2016. 280 с.

УДК 81'28:636.09:355.01

ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ: ВПЛИВ ВІЙНИ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ НА ЯКІСТЬ ФІЛОЛОГІЇ, ЗОКРЕМА В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЕТЕРИНАРІЇ

Хауха Ю.О., магістрант, **Ольховська Н.С.**, доцент (olh_natali@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Останніми роками глобальні проблеми, такі як війни, пандемії, зміна клімату та міграція, набули особливого значення. Вони мають значний вплив на багато аспектів нашого життя, включаючи науку та освіту. У галузі філології ці виклики можуть відчутно позначитись на якості перекладу та розумінні мовних текстів, зокрема ветеринарії.

Війна може впливати на мову та термінологію, яка використовується в різних галузях, включаючи ветеринарну медицину а точність термінів тут є критично важливою. Зокрема, війна може створювати нові терміни та скорочення, які стають популярними серед фахівців, які працюють у цій галузі. Проблема для перекладачів полягає в тому, що нові терміни, які з'являються під час війни, можуть бути недоступними для перекладу, оскільки їх ще не зареєстровано в термінологічних словниках та глосаріях. Крім того, нові терміни можуть мати культурні та історичні аспекти, які складно відобразити в перекладі. Наприклад, під час війни можуть з'являтися нові терміни, пов'язані з хворобами, які поширюються серед військових або тварин, які використовуються в війні. Також можуть з'являтися нові технології та методи лікування, які вимагають нових термінів. У цьому випадку, перекладачам доведеться робити великий інтерпретаційний роботу, щоб знайти еквівалентні терміни в іншій мові. Важливо також враховувати контекст та культурні особливості, щоб забезпечити точність та адекватність перекладу.

Слід також додати, що з огляду на глобальні виклики, такі як епідемія COVID-19, в такий період з'явилися нові терміни, пов'язані з цим, які можуть потребувати спеціального перекладу. Ще однією з основних проблем, з якими стикаються філологи, є недостатня кількість науково-технічної літератури відповідної тематики. Наприклад, бойові дії можуть призвести до знищення інфраструктури та втрати доступу до важливих джерел інформації, таких як книги, журнали та інтернет-ресурси, що можуть бути необхідними для перекладу ветеринарної медицини. На додачу, конфлікти можуть призвести до зниження рівня освіти та культури серед місцевого населення, що може погіршити якість перекладу та розуміння мовних текстів. Іншою проблемою є те, що глобальні виклики можуть призвести до зміни пріоритетів у філологічній галузі та зменшення фінансування досліджень, а саме обмеження доступу до останніх досліджень (чим менше фінансування, тим менше досліджень здійснюється, що означає, що перекладачі можуть мати обмежений доступ до останніх досліджень у галузі ветеринарної медицини, що може призвести до недостатньої інформації та розуміння останніх відкриттів, що може знизити якість перекладу); недостатня підтримка перекладачів (недостатня кількість курсів та навчальних матеріалів, що може призвести до відсутності необхідної підготовки перекладачів та, як наслідок, до зниження якості перекладу), що може погіршити якість перекладу ветеринарної медицини. Наприклад, якщо дослідження зосереджені на вивченні нового захворювання у тварин, але фінансування на ці дослідження зменшене, це може призвести до недостатнього розуміння цього захворювання та його лікування перекладачами. Це може призвести до помилок в перекладі термінів, таких як назва захворювання, опис його симптомів, діагностики та лікування, що може вплинути на ефективність лікування тварин. Крім того, пандемія може призвести до збільшення обсягу

роботи для фахівців у галузі перекладу, що може призвести до зниження якості перекладу та розуміння мовних текстів.

Ці процеси завдають багато страждань людству та тваринам, а їхні наслідки не можна оцінити позитивно. Однак, можна вказати на те, що в умовах кризових ситуацій, таких як війна або глобальні виклики, може зростати потреба в перекладах ветеринарних текстів та інших наукових документів, пов'язаних з охороною здоров'я тварин і людей. У таких умовах, професійні перекладачі можуть відігравати важливу роль у забезпеченні доступу до інформації та координації між різними країнами та мовами. Крім того, може відбуватись розвиток нових технологій та інструментів, які полегшують процес перекладу та комунікації між різними мовами. Наприклад, використання онлайн-словників та перекладачів для допомоги у перекладі мовних текстів. Це може сприяти розвитку філології та мовознавства як наукових дисциплін, а також поліпшенню якості перекладу та зменшенню помилок.

Підсумовуючи, війна може призвести до змін у мові та термінології, що може ускладнити переклад ветеринарних текстів та створити проблеми для їхнього розуміння. Глобальні виклики, такі як пандемія, можуть також впливати на фінансування наукових досліджень у галузі ветеринарної медицини, що може погіршити якість перекладу термінології та знань про нові захворювання у тварин. Але зважаючи на те, що ветеринарна медицина є важливою для забезпечення здоров'я тварин та людей, важливо забезпечувати якість перекладу ветеринарних текстів та термінології для ефективного лікування тварин. Для цього необхідно забезпечувати стабільне фінансування наукових досліджень та надавати підтримку перекладачам у їхній професійній діяльності. Хоча війна та глобальні виклики і можуть сприяти розвитку нових технологій, які полегшують процес перекладу та збільшеному попиту на спеціалістів в області перекладу, проте, це не означає, що вони мають позитивний вплив на галузь філології та перекладу.

TRANSLATING NEWSFEED TO ENGLISH: A WAY TO ACQUAINT THE WORLD WITH UKRAINE

Kateryna Bartovshchuk, a bachelor student (dreamkatrina2002@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

In today's world, it is crucial that Western mass media receive timely and accurate information about events in Ukraine. The amount of aid provided to Ukraine and global perceptions of the country are heavily influenced by media coverage [3]. To address this need, many people, like Julia Vereshchak from Kropyvnytskyi, translate news from Ukraine into English and work on the information front to convey accurate and emotionally charged news to the world [4]. Thus, news sources such as Twitter, Facebook, TikTok, and Telegram have become essential channels to communicate information [4; 5]. When translating news from Ukrainian to English, it is important to retain the emotional nuance and tone of the original text to accurately reflect the events occurring in Ukraine. In addition, news translators should be vigilant about the quality of the translated text since automatic translations may not always be reliable [1; 3].

Headlines are a crucial aspect of news translation, as they are the first thing readers notice. The headline should be brief, up to five words, and encourage readers to learn more about the news. In Ukraine, news headlines are often longer, so translators must condense the headline while still conveying its message [3].

It should be noted that translating newsfeed to English requires skill and attention to detail. It is essential to reflect the main idea of the text in the title, avoid literal translations, and consider different options for conveying the author's intended meaning [1; 2; 3]. By doing so, translators can help inform the world about events in Ukraine and defend their country on the information front.

In the end, several general guidelines can optimize the process of translating news headlines. Firstly, it is advisable to commence translating the title after completing the main text to achieve complete immersion in the context and accurately reflect the primary message of the text. Secondly, translators should explore a wide range of options to identify the most appropriate and effective translation that precisely captures the author's intention and is easily comprehensible and appealing to the reader. Thirdly, it is essential to avoid focusing exclusively on the original source and deviating from the literal translation towards a more accurate rendition of meaning. Lastly, the title should reflect the central theme of the text. Overall, translating newsfeed to English represents an art form, and individuals who facilitate foreigners' comprehension of events in Ukraine play a vital role in defending the country's interests on the information front.

References

1. Chaika, O. I. (2020a). Communicative strategies in cross-cultural business environment. International Journal of Philology, 11 (1), 114-121. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.01.114.
2. Chaika, O. (2020b). Communication strategies in instruction / acquisition of languages for specific purposes. International Journal of Philology, 11 (2), 110-116. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.02.110
3. https://www.bbc.com/languageguides/uk/translation/
4. https://suspilne.media/amp/222850-a-pracuu-na-informacijnomu-fronti-kropivnicanka-perekladae-ukrainski-novini-anglijskou-movou/
5. https://suspilne.media/amp/230137-u-telegram-zavivsa-pereklad-novin-z-ukrainskoi-dla-polegsenna-roboti-zmi/

THE ROLE OF HIGHER EDUCATION IN SHAPING A SOCIETY

Anastasia Davtian, a bachelor student (nasitya49@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Nowadays, higher education is becoming more and more important due to the rapid development of technology and changes in the economy and society. According to Encyclopedia Britannica higher education refers to post-secondary education or tertiary education that is provided by universities, colleges, and other institutions that award academic degrees, diplomas, or certificates; it plays a crucial role in developing human capital, fostering economic growth, and promoting social and cultural development [4]. Also, higher education is considered essential for individuals to gain advanced knowledge and skills necessary to succeed in the increasingly competitive and complex world (Chaika, 2021a); shortly, it is seen as a pathway to career advancement, personal growth, and social mobility [1]. Thus, higher education helps to form a culture of thinking among people, including critical thinking and the ability to analyze information. The development of public awareness is impossible without higher education, because it helps people understand the social, economic and political problems that society faces [3]. People with higher education are more likely to understand the importance of public participation and active participation in decision-making. Educated people can help solve problems related to certain areas of life, such as health care, education, science, technology [2]. Higher education allows people to expand their horizons, get acquainted with new cultures and ways of life, which contributes to the development of intercultural competence and the enrichment of the worldview; it contributes to the development of personal qualities such as independence, initiative, critical thinking, creativity and analytical abilities. These qualities allow a person to become more successful in any field of activity and contribute to the formation of a high level of consciousness.

Next, the European Union recognizes the importance of higher education in promoting social cohesion, economic development, and innovation. The EU has implemented several directives to support the development of higher education across its member states [5]. The Bologna Process, launched in 1999, aims to create a European Higher Education Area by promoting student mobility, quality assurance, and recognition of qualifications across Europe. The Erasmus+ program provides funding for students, teachers, and institutions to participate in international cooperation and mobility projects. The EU also supports the modernization of higher education systems through funding and policy initiatives, such as the Horizon Europe program for research and innovation. In addition to that higher education is also the key to the development of scientific knowledge and research [2]. This allows people to be long-term oriented and create innovative technologies, which in turn affects social progress. A society with higher education can be more stable because people with higher education usually have more understanding and tolerant views, which helps reduce conflict and tension in society. Higher education contributes to democracy because it helps people understand their rights and responsibilities and develop critical thinking.

To sum it up, higher education is an important factor in the formation of a conscious and responsible society capable of self-development and changes for the better. It contributes to the growth of the economy, the strengthening of democracy and stability in the country, as well as the development of science and technology, which is of great importance for the future of our world.

References

1. Chaika, O. (2021a). Cultivating polyculturalism in higher education: reflective approach. Scientific journal. «International Journal of Philology», Kyiv: «MILENIUM», 12(4). http://dx.doi.org/10.31548/philolog2021.04.026
2. Chaika, O. (2021b). Can leadership-coaching mind-set substitute that of crisis management in higher education? Journal for Researching Education Practice and Theory (JREPT), 4(2) (Special Issue), 14-50. https://bspace.buid.ac.ae/handle/1234/1931.
3. Chaika, O. (2022). Polycultural education via coaching. Conference Proceedings: Scientific research in XXI century, 6-8 March 2022. Ottawa, Canada. Scientific Collection «Interconf», no 101, 97-107. https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/18783/16517
4. "Higher Education." Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica, Inc., n.d. Web. 13 Apr. 2023. https://www.britannica.com/topic/higher-education.
5. "Higher Education in the European Union." European Union. European Union, n.d. Web. 13 Apr. 2023. https://ec.europa.eu/education/policies/higher-education_en.

WARFARE AND INFORMATION SECURITY

Viktoriia Hryshchenko, a bachelor student (gryshchenkowork@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Current events are forcing the world to look at security from a different perspective. If a year ago it was thought the world around was safe, today's challenges pose a greater danger than in peacetime. These days it is seen how information influence can change people's minds. Both individuals and entire states are subject of this influence. Psychological influence is carried out through the media [1]. The creation of massive information attacks, bots, fakes are effective tools for disorienting society, intimidating, manipulating and panicking .

The issue of information security in times of war is a matter of survival for individuals, society and the state. After all, ensuring information security is not only in the states interests, but also in the interests of the individuals in the context of protecting their rights and freedoms. The basis of modern information security is data integrity, information availability, confidentiality and

reliability [5]. It is worth noting that in an environment where a whole range of information is designed to manipulate human consciousness, the issue of a low level of information culture is becoming increasingly important. It leads to decrease the ability of a person to critically perceive and analyse the received information. Therefore, it is always necessary to critically evaluate information, especially in cases where the source of the information is unknown, the headline is clearly manipulative, and there is no reference to an official source of information.

The tendency to manipulate is a dangerous factor in a war, which is undoubtedly being waged into the information sphere. The terms *information warfare, information weapons* and *information terrorism* have long been used, but in wartime they take on a completely different meaning in view of the threats that exist. According to the United States Department of Defense, *information warfare* refers to "the collection, analysis, and dissemination of information in support of military and government operations" [2]; *information weapons*, on the other hand, are defined as "tools, techniques, or activities that use information to achieve military objectives" [3, p. 28], and *information terrorism* is defined as "the use of information technology to perpetrate, or threaten to perpetrate, a terrorist act" [4, p. 109].

In conclusion, the state's priority is to promote the formation of an information culture in society. One of the elements of such culture is the ability to analyse information and filter its sources [6]. It arrives that current information security threats have severe global consequences. In order to counter modern information threats, it is necessary not only to adopt a regulatory framework but also to provide the functioning of an institutional mechanism for ensuring information security, including the educational component. In addition, it is possible to effectively counteract information aggression by involving international organisations, institutions and the international community in this process. After all, today's realities show that there are no borders for war in the information field.

References:

1. Chaika, O., Sharmanova, N., Maliuga, N., & Savytska, I. (2022). Multiculturalism in modern mass media: analysis of stereotypes. Amazonia Investiga, 11(60), 10-22. https://doi.org/10.34069/AI/2022.60.12.1
2. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. (2019). Information warfare. Retrieved from https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/dictionary.pdf
3. Dunn Cavelty, M. (2019). Cybersecurity and warfare: Concepts, methods, and strategies. Polity Press.
4. Kshetri, N. (2014). Cybersecurity and information privacy law in the United States: An overview of key statutes and cases. International Journal of Management and Information Systems, 18(2), 107-118.
5. Libicki, M.C. (2007). Conquest in Cyberspace: National Security and Information Warfare. New York: Cambridge University Press.
6. Ostroukhov, V.V., Petryk, V.M., & Prysiazhniuk, M.M. (2010). Information security (social and legal aspects). KNT, 776 pages [in Ukrainian].

PROMOTING SOCIAL COHESION THROUGH EDUCATION[1]

Ivan Malashenko, a bachelor student (vanya.malashenko.2002@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Education is a critical component in building resilient communities and fostering social cohesion. The need to create social cohesiveness via education has never been more critical than

[1] Supervised by Oksana Chaika, PhD in linguistics, Associate Professor at National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine and Visiting Researcher at University of Luxembourg

now, when we are dealing with a multitude of worldwide crises such as wars, conflicts, and social unrest. Our culture regards education as the "most powerful generator of social capital," and social cohesiveness is viewed as enhancing cohesion [1]. Education is considered as a key institution that fosters cohesion because it integrates immigrants into society and provides them with the information and skills they need to participate more readily in society. Education can help to create social cohesiveness by encouraging a sense of shared identity, values, and responsibility.

Education may help people form new social relationships in a variety of ways. To begin with, education may help to the formation of social capital by encouraging better social networks, civic involvement, and mutual trust. Education enhances people's proclivity to participate in civic activities, which promotes social cohesiveness. Furthermore, education has the potential to foster inclusive societies by increasing relationships between people from varied backgrounds. As a result, obstacles can be removed and prejudice and discrimination reduced.The following are some ways in which education might foster social cohesion [3]:

- The fundamental principles of interpersonal and political behavior should be taught in schools.
- The "distance" between people of various backgrounds is thereby reduced through the educational experience that is intended to be provided in schools, which should be generally consistent with those citizenship standards.
- All pupils should have equal access to educational opportunities, according to school systems.
- Public schools are supposed to take into account the goals and interests of numerous groups while also making an effort to provide citizenship a universal foundation.

Around the world, particularly in developed countries, there are specific circumstances that make it difficult for people to acquire and retain a functional level of literacy as well as for children to attend to or stay in school. Poverty, especially extreme poverty, is the most effective way we have found to undermine the right to education and limit the enjoyment of educational opportunities. The demands of job, underemployment, and unemployment each present specific obstacles, as does geographic isolation. For instance, maintaining household livelihoods may necessitate adult males moving from rural to metropolitan areas and across borders in search of paid jobs; this may place additional pressures on other family members and limit their ability to pursue higher education [2].

To understand why and how educational opportunities are unequally distributed, we must also take into account injustices and discrimination based on factors such as gender, color, age, and disability. Around the world, educators are a persecuted species that is more at risk from exhaustion than extinction as they attempt to carry out their daily tasks while simultaneously addressing the essentially constant change brought on by reforms, improvement programs, and new policy initiatives [2].

There are difficulties involved in encouraging social cohesion through education. First, there can be opposition from people or organizations that worry that education would advance ideals that are in opposition to their own. Second, it could be challenging to give every person access to a high-quality education in some areas due to a lack of educational resources. Thirdly, a shortage of trained educators or educational resources may make it difficult to use education to foster social cohesiveness.

Building strong communities and fostering social cohesion necessitate education. Education may help combat global crises like wars, conflicts, and social instability by developing inclusivity, trust, and a sense of shared identity and purpose. Even if it may be challenging to develop social cohesiveness through education, it is critical to continue pushing education as a means of creating stable, cohesive communities. Policymakers, educators, and other stakeholders must collaborate to overcome the challenges to creating social cohesion via education and ensuring that everyone has access to it. By doing so, we may create a more unified, egalitarian, and inclusive society.

References

1. Green, A. et.al.: Education and social Cohesion: Recentering and Debate. Peabody Journal of Education, 76(3 – 4), 2001 p., 274–284.

2. Wiltshire, Winthrop. "Education for the promotion of social cohesion and a culture of non-violence." Prospects: Quarterly Review of Comparative Education, vol. XXXI, no. 3, 2001 p., 319-324.
3. Social Cohesion and Education - Background: Social Cohesion and Development, Social Functions of Education - Schools, Public, School, and Rights - StateUniversity.com. http://education.stateuniversity.com /pages/2428/Social-Cohesion-Education.html#ixzz43wP9dCHo
4. Putnam, R. D.: Education, Diversity, Social Cohesion and Social Capital: Note for Discussion in Meeting of OECD Education Ministers, Raising the Quality of Learning for all, 18th – 19th March, 2004 p., Dublin.

LANGUAGE AS IDEOLOGICAL TOOL

Alina Melnyk, a bachelor student (alinamelnyk888@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

An ideology is a set of consciously or unconsciously held ideas, beliefs, and attitudes that reflect or shape understanding or misconceptions of the social and political world; it serves to recommend, justify, or endorse collective action aimed at preserving or changing political practices and institutions [5]. Next, language plays a crucial role in the ideological process as it links individuals' knowledge of the world and their social practices, mediating thought and behavior; language reflects ideology and can be used as an instrument of power and control, in addition to being a means of communication; which means that language ideologies are morally and politically charged ideas about the nature, structure, and use of languages in the social world, and all societies have them [3]. It is much more than a tool of communication or set of communicative skills that endorse the communication strategy to achieve a goal [2]. Raising children, everyday interaction, interpersonal disputes, ritual and political debates etc. will unite and integrate via language. Small traditional societies characterized by apparent cultural and linguistic homogeneity suffer from linguistic ideologies as much as multilingual, multi-ethnic, late-capitalist societies. Ideological ideas about language are implemented by ordinary members of the community as well as by official institutions and elites, including academic scholars.

That said, language ideologies establish connections between language and other social phenomena, such as identities, concepts of personality, proper human behavior, intelligence, aesthetics and morality, and concepts such as truth, universality, and authenticity [1]. This can be seen in the case of the Ukrainian language, which is cherished by the Ukrainian people as the code of their state. It is not just a language of communication, but a national code. Ukrainians have been present in their territories since ancient times, with scientific evidence supporting this claim. Ukrainians have not displaced anyone from these territories or taken away their language, culture, or territory from anyone. The Ukrainian language has survived despite a century of Russian destruction because of its deep roots. It is the language of the indigenous people, with an ancient written culture, unique folklore, thousands of sayings and dialectisms, and diverse dialect formations; its structure includes the impulse of its further self-development [4].

Despite a terrible war and many trials, Ukrainian literature and the Ukrainian language continue to flourish. It constantly acquires bright pearls in its expression of thoughts, emotions, and feelings, reflecting its deep roots and self-development. The Ukrainian language angers Russia because the Kremlin knows that language is an ideological tool. To conclude, language is not only a means of communication, but also an ideological tool that plays a crucial role in shaping individuals' understanding of the social and political world. It is used to unite and integrate societies, but also to propagate ideas and beliefs that are implemented by various members of the community, including official institutions and elites.

References:

1. Blommaert, J. (2006). Language ideology. In K. Brown (Ed.), Encyclopedia of language & linguistics (2nd ed., pp. 510–522). Oxford: Elsevier.
2. Chaika, O. I. (2020). Communicative strategies in cross-cultural business environment. International Journal of Philology, 11 (1), 114-121. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.01.114.
3. Heath, S. B. (1989). Language ideology. In E. Barnouw (Ed.), International encyclopedia of communications (pp. 393–395). New York: Oxford University Press.
4. Irvine, J. T., & Gal, S. (2000). Language ideology and linguistic differentiation. In P. Kroskrity (Ed.), Regimes of language (pp. 35–84). Santa Fe: School for American Research.
5. Lisovyi, V. (2002). Ideology. In V. I. Shynkaruk (Ed.), Philosophical encyclopedic dictionary (pp. 742). Kyiv: Institute of Philosophy named after Hryhoriy Skovoroda of the National Academy of Sciences of Ukraine: Abrys.

TERROR OR TERRORISM IN THE RUSSIA-UKRAINE WAR

Iryna Melnychenko, a bachelor student (ira.mellnichenko@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

Today the war in Ukraine has been complicated by Russia's systematic denial of its involvement, making it difficult to establish a clear legal definition of the armed conflict and leading to a lack of consensus within the international community and Ukrainian society [3]. To understand the distinction between *terror* and *terrorism* – the terms, or monomials in English for Diplomacy / Military Conflicts / Humanitarian Law, etc. [1], a historical and philosophical analysis is required to determine the peculiarities of their relationship. Thus, *terror* refers to undisguised violence by representatives of the authorities against the people with the aim of suppressing opposition and causing fear [5]. On the other hand, *terrorism* is the use or threat of violence to achieve a political, religious, or ideological goal [4].

There are three related but distinct concepts to differentiate – (a) terror, (b) terrorism, and (c) state terrorism. *Terror* is the violence of the government and its state apparatus against the people, while *terrorism* is a means to achieve a political or ideological goal through violence [5]. *State terrorism* refers to the use of terrorism by a state against its own citizens or the citizens of another state [2].

The war in Ukraine blurs the distinction between these concepts as it involves indiscriminate bombing of cities and civilian objects by a recognized state, perceived as a manifestation of terrorism, and deliberate terrorizing of civilians to achieve political goals [3]. To administer justice regarding the consequences of the armed conflict in Ukraine, it is necessary to correctly classify the actions carried out by the involved parties to ensure compliance with international standards [3].

Following the above it is critical that proper linguistic translation of terms related to conflict is required. It means that correct translation of such terms as *terror, terrorism*, and *state terrorism*, is crucial for understanding the nature of the conflict and its legal implications. Incorrect or inaccurate translations can lead to misunderstandings and misinterpretations of the situation, resulting in further complications and potentially dangerous consequences. For example, if the terms *terror* and *terrorism* are not accurately translated, it can lead to confusion and ambiguity when discussing acts of violence, making it difficult to distinguish between acts of terror, terrorism, and state terrorism. This can result in the wrong legal classification of violent acts, which can have serious consequences for justice administration. Moreover, incorrect translations can also have social and cultural implications. The use of certain terms can be perceived as offensive, leading to

negative reactions and backlash from affected communities. This can further exacerbate the conflict and hinder efforts towards resolution.

In conclusion, proper linguistic translation of terms related to conflict is essential for effective communication, understanding, and justice administration. Incorrect translations can lead to serious legal, social, and cultural implications, making it imperative for translators to exercise great care and precision in their work.

References:

1. Chaika, O. (2020). Monomials as set term clusters in terminologies. International Journal of Philology, 11(3), 96-99. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.03.016.
2. Hoffman, B. (2006). Inside terrorism. Columbia University Press.
3. International Crisis Group. (2022). Ukraine Conflict Alert. Retrieved from https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/europe-central-asia/ukraine
4. Laqueur, W. (2003). No end to war: Terrorism in the twenty-first century. Continuum.
5. Schmid, A. P. (2011). The definition of terrorism. In A. P. Schmid (Ed.), The Routledge handbook of terrorism research (pp. 39-98). Routledge.

PSYCHOLOGICAL SUPPORT IN THE COURSE OF WAR

Diana Sydorenko, a bachelor student (sydorenkodiana02@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Psychological support during the war is an important element of ensuring the mental health of people living in a military conflict [2]. The main goal of such support is to help people cope with emotional difficulties that arise as a result of war, such as anxiety, fear, depression, post-traumatic stress disorder, and others. Psychological support can be provided both individually and in a group setting. It can include counseling, psychotherapy, training and other forms of support that help reduce anxiety and stress, improve mood and resilience [4]. Psychosocial support can be provided to both military and civilian victims of war. It can be extremely important for children and adolescents who may experience great anxiety and pain during war [5].

One important aspect of psychological support during wartime is the recognition and treatment of post-traumatic stress disorder (PTSD) [3]. PTSD is a mental health condition that can develop after someone experiences or witnesses a traumatic event such as combat. Symptoms of PTSD can include intrusive memories, avoidance, hypervigilance, and negative mood or cognition.

Some ways psychological support can be provided during war include [2]:

Counseling: Trained mental health professionals can provide individual and group counseling to individuals who are struggling with the emotional toll of war.

Peer support: It helps individuals feel less isolated and more connected to others who understand what they are going through.

Education: Providing education about common psychological reactions to war can help individuals understand that what they are feeling is normal and that there are resources available to help them cope.

Relaxation techniques: Teaching relaxation techniques such as deep breathing, meditation, and yoga can help individuals reduce their anxiety and stress levels.

Support for families: Families of those affected by war can also benefit from psychological support. They may be experiencing their own emotional distress, and providing them with counseling and support can help them cope with the challenges they face.

Coaching can also be a rather helpful tool; however, it should not be viewed from a perspective of education but rather the supportive way for reflection and raising awareness [1].

Moreover, it is important to remember that psychological support is not a one-size-fits-all approach, and different individuals may require different types of support. Therefore, it is important to have a range of support options available to meet the diverse needs of those affected by war.

References

1. Chaika (Čajka), O. (2021). Adoption of Team Coaching Competencies for Innovative Translation and Foreign Language Instruction: Polylingual and Polycultural Dimensions in Higher Education. International journal of social science and human research, 04(11), 3420–3431. https://doi.org/10.47191/ijsshr/v4-i11-52.
2. Gist, R., & Lubin, H. (2016). Psychological support for the military: A review of the literature. Military Medicine, 181(1), 26-30.
3. Litz, B. T., Stein, N., Delaney, E., Lebowitz, L., Nash, W. P., Silva, C., & Maguen, S. (2009). Moral injury and moral repair in war veterans: A preliminary model and intervention strategy. Clinical Psychology Review, 29(8), 695-706.
4. Schnurr, P. P., Friedman, M. J., Engel, C. C., Foa, E. B., Shea, M. T., Chow, B. K., ... & Bernardy, N. C. (2007). Cognitive behavioral therapy for posttraumatic stress disorder in women: A randomized controlled trial. Jama, 297(8), 820-830.
5. Sareen, J., Erickson, J., Medved, M. I., Asmundson, G. J., Enns, M. W., Stein, M. B., & Leslie, W. D. (2013). Risk factors for post-injury mental health problems. Depression and Anxiety, 30(4), 321-327.

NAMES OF UKRAINIAN CITIES AS PROPER NOUNS: TRANSLITERATION IN ENGLISH

Iryna Taranenko, a bachelor student, (irynataranenko8@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

A sharp increase in mentions of Ukraine in the headlines of foreign newspapers, starting from February 2022, is associated with the full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine, in particular, the question of spelling names of Ukrainian cities, which diverges in different sources, arose. Which names of Ukrainian cities as proper nouns are correct?

To start with, it is necessary to understand the origins of transliteration issues. For a long time, Ukrainian proper names have been given a stance of an intermediary language; thus, became established in many countries as an exonym. During the centralized management of language policy by the party-government bodies of the former USSR, there were special directive documents obliging cartographers and publishers to transliterate Ukrainian national names through the Russian language [3]. Consequently, the Ukrainian language was simply not allowed to be on the maps of Ukraine for decades, although the transliteration should be done directly from Ukrainian to English, without using any additional language.

Regarding the international community and documents regulating this area, the resolutions of the UN conferences on the standardization of geographical names recommend countries to reduce the use of exonyms and give preference to national official names in publications, documents, and maps. When transliterating foreign toponyms, the UN Group of Experts on Geographical title recommends using the romanization systems adopted and recommended by the UN [4].

For the international use of Ukrainian geographic names, the Ukrainian system of Latinization is used, recommended by Resolution X/9 "On the Latinization of Ukrainian Geographical Names" of the Tenth UN Conference on the Standardization of Geographical Names in New York in 2012 [3].

The first Ukrainian-English transliteration system was approved in 1996, and its current version was approved by the Cabinet of Ministers in 2010 by Resolution on normalization of transliteration of the Ukrainian alphabet by means of the Latin alphabet [1]. The adoption of this resolution resulted into the following: Ukrainian proper names – geographical names, names and surnames, are rendered by means of the Latin alphabet in accordance with unified rules of transliteration in official documents, in cartographic editions, etc. This table illustrates the expected transliteration of the Ukrainian alphabet [1]:

Укр => Trans	Укр => Trans	Укр => Trans
а => a	ї => i, yi *	ф => f
б => b	й => i, y *	х => kh
в => v	к => k	ц => ts
г => h, gh **	л => l	ч => ch
ґ => g	м => m	ш => sh
д => d	н => n	щ => shch
е => e	о => o	ь =>
є => ie, ye *	п => p	ю => iu, yu *
ж => zh	р => r	я => ia, ya *
з => z	с => s	' =>
и => y	т => t	
і => i	у => u	

* Другий варіант вживається на початку слова.

** Після літери "з" вживається "gh". В інших випадках - "h".

In accordance with the above table, geographical names on the city plans "Kyiv", "Lviv", "Odesa", "Sevastopol", "Kharkiv", "Donetsk", tourist map of Ukraine, road map of Ukraine, tourist map of the Carpathians, "Uzhhorodskyi district", published by the SSPE „Kartographia“ in 2010 – 2011, are romanized [3].

That explains and Ukraine as a state insists that the spelling should be in Ukrainian. This is a pure and fair desire for the manifestation of Ukraine's national identity and the struggle against Russia on the cultural front in the field of linguistics [5]. Moreover, following the concept of interlanguage, or communicative strategies in communication, the Ukrainian origin in words should be preserved [2].

In conclusion, the correct spelling of Ukrainian geographical names, including the names of cities, should be in accordance with the Ukrainian system of Latinization recommended by the Tenth UN Conference on the Standardization of Geographical Names. The adoption of the Resolution 55 by the Cabinet of Ministers of Ukraine in 2010 established unified rules of transliteration for Ukrainian proper names in official documents, cartographic editions, and other publications. It is important to reduce the use of exonyms and give preference to national official names in publications, documents, and maps, in accordance with the UN recommendations. Ukraine's insistence on the correct spelling of its geographical names in Ukrainian is a legitimate expression of its national identity and a resistance to Russia's cultural aggression. Therefore, it is important to respect and use the authentic names of Ukrainian cities and other geographical locations, without russifying them to meet the interests of the Russian Federation.

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2010). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No 55. On Normalization of Transliteration of the Ukrainian Alphabet by Means of the Latin Alphabet. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-%D0%BF.

2. Chaika, O. I. (2020). Communicative strategies in cross-cultural business environment. International Journal of Philology, 11 (1), 114-121. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.01.114.
3. Gherman, L. (2022). Linguistic Aspects of the Russian-Ukrainian Conflict: Historical and Contemporary Issues. Journal of History Culture and Art Research, 11(1), 407-415. doi: 10.7596/taksad.v11i1.3061
4. Resolution X/9. (2012). On the Latinization of Ukrainian Geographical Names. Tenth UN Conference on the Standardization of Geographical Names, New York.
5. Zolotukhin, S. (2022). Ukrainianization of Proper Nouns: Orthographic and Political Aspects. Journal of History Culture and Art Research, 11(1), 401-406. doi: 10.7596/taksad.v11i1.3057.

ROLE OF ART IN TIMES OF WARFARE

Valeriia Marynich, a bachelor student (marynich307@ukr.net)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

During wartime, art can serve multiple important purposes, including propaganda, expression, therapy, and mood improvement. Propaganda art, such as posters, films, and other visual works, can be used to promote and support the morale of the people and raise funds to support military efforts. Art can also be used to express the emotions, thoughts, and situations of individuals during war, such as through poems, songs, cartoons, and other forms of art; it can be very similar as phraseology or idiomatic phrasing that are considered to boost the human mind for creativity and stimulate positive thinking [1]. Additionally, art can be used as a means of therapy and support for military personnel and civilians suffering from war-related stress and trauma, helping to relieve tension and stress, improve mood, and restore psychological resilience.

In the context of the ongoing war in Ukraine, the power of art has allowed creators to convey important messages to people all over the world, telling the truth about events in Ukraine and sharing personal experiences [2]. Furthermore, art born during times of war can speak for generations, surpassing the lifetimes of those who create it [3]. This underscores the importance of recording and collecting all works of art created during wartime, to transmit them to the rest of the world.

The art of wartime Ukraine is especially noteworthy because it weaves a national pattern of social ethics that has not seriously existed in society until now. The cultural space of hundreds of thousands of sincere artistic ‘knots’ prepares the background for a nationwide pattern of mutual respect among free people [3]. This is significant because it challenges the socialist attitudes of the past and the barren tribalist culture of nurturing ethnography, denationalization, complacency, and lack of initiative relied upon by Central European and American policies supporting cultural development in Ukraine before the war [3].

Overall, art plays a vital role in wartime, and the various forms of artistic expression offer unique and important perspectives on the experiences of individuals and societies during times of conflict.

References:

1. Chaika, O., Sharmanova, N., Zakrenytska, L. (2021). Formation of Multiculturalism via Phraseology. International Journal of Social Science and Human Research, 04 (08), 2160-2168. https://doi.org/10.47191/ijsshr/v4-i8-29.
2. "Мистецтво під час війни: як українські ілюстратори поширюють правду." LT.ogo. Accessed April 13, 2023. http://lt.ogo.ua/news/mystetstvo-pid-chas-vijny-yak-ukrayinski-ilyustratory-poshyryuyut-pravdu/.

3. "Мистецтво, що народилось протягом війни, буде говорити за нас довше, ніж ми живемо." Ukrinform. Accessed April 13, 2023. https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3537665-mistectvo-pid-cas-vijni-govoritime-za-nas-dovse-niz-mi-zivemo-tkacenko.html#:~:text="Війна%20дає%20поштовх%20доcі%20невідомим,нас%20довше%2C%20ніж%20ми%20живемо.
4. "Навіщо потрібне мистецтво під час війни?" ZN.UA. Accessed April 13, 2023. https://zn.ua/ukr/SOCIUM/dlja-choho-potribne-mistetstvo-pid-chas-vijni.html.

TERMINOLOGY FOR WARFARE: FOCUS ON TERM ACCURACY IN ENGLISH TEXTS

Luiza Prokhorova, a bachelor student (pls15@ukr.net)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

On February 24, 2022, a new stage of the war in Ukraine commenced, and it is crucial to use accurate terms to describe it. While the war began in 2014, the current situation constitutes a large-scale invasion of Russia, and it is incorrect to label it as the start of the war [4]. In the contemporary world, technology enables individuals to witness war events continuously. However, it is also essential to use precise definitions when discussing the subject, especially in the media, to portray an accurate depiction of the state. Since news agencies may rely on foreign sources, it is necessary to utilize correct terminology in writing texts and avoid the interlanguage, or communicative strategies that are still acceptable for oral speech [3]. Thus, language matters in war. In this research piece, it is important to explore which terms are appropriate to use and why. Following the focus on language for specific purposes, and in this case, it is about English / Ukrainian for Warfare, or Diplomacy, or Humanitarian Law, etc., it appears reasonable to refer to terms which make a fixed and solid terminological set as monomials or binomials [1; 2].

Therefore, and to start with, one must discern whether what is going on in Ukraine today is a *war*, *military conflict*, or *civil war*, as some argue. Additionally, it is crucial to determine who the opposing party is, whether they are separatists, terrorists, rebels, armed groups, or liberation movements. These designations hold legal and political significance, and the involved parties often utilize different language to describe the situation [5].

To meet the set objectives, it is required to define each concept in relation to the below monomials:

- *War* constitutes armed conflict between two or more countries or groups [5], whereas
- *Military conflict* denotes any form of military violence used to resolve interstate and intrastate conflicts that have socio-political objectives [5], as opposed to *civil war*,
- *Civil war* refers to a conflict fought between different groups of people who live in the same country [5].

From the above, it can be deduced that only the term *war* correctly describes the events in Ukraine. Consequently, foreign media should use this term exclusively, avoiding labels such as a bi-term monomial *military conflict,* and one-term monomials *conflict*, or *crisis* in general. This is particularly relevant when using poly-term monomial like '*crisis in relations between two neighboring countries.'* Previously, the three-term monomial *special military operation* was prevalent, which Russia coined and still employs. Russia used this specified monomial to emphasize its goal of de-nazifying Ukraine, but the present-day reality contradicts these intentions.

The second set of monomials in English for International Relations and other purposes includes the following:

- *Separatists* refer to members of a specific race, religion, or group within a country who advocate for independence, their own government, or a way to live separately from others [5],
- *Terrorists* use violent actions or threats to achieve political ends [5],
- *Rebels* oppose their country's political system and use force to alter it [5],
- *Armed groups* constitute the military or armed wing of a non-state party in a non-international armed conflict, and it does not include civilians supportive of the non-state party, such as its political wing [5], and
- *Liberation movements* represent organizations or political movements that lead a rebellion or nonviolent social movement against a colonial power or national government, typically seeking independence based on nationalist identity and anti-imperialist beliefs [5].

In this context, the monomial *terrorist* as a single term, is the most appropriate [1]. However, the monomials *occupiers* or *invaders* might be more fitting since they have not been officially classified as terrorists, only a country that supports terrorism. Russia contends that this is a civil war, and it blames *the Kyiv junta* for it. Russia asserts that it is merely an intermediary, 'liberating' individuals from Ukraine. Nevertheless, the occupation regime that Russia is implementing constitutes an illegal action, and it is imperative to note that Russia occupied Ukrainian territories, not the other way around. Additionally, it is incorrect to refer to territories such as *DPR – Donetsk Peoples' Republic*, *LPR – Luhansk Peoples' Republic*, and the *Republic of Crimea* as independent entities. These regions are under occupation and require the use of the 'so-called' element when referring to them. The Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol are also occupied territories [4].

The single term monomial *ukrainianized* has recently emerged in the Urban Dictionary of English slang as a means of describing the global-level humiliation of a nation that encroaches on the independence and sovereignty of its peaceful neighbors. This underscores the significance of using precise terms and monomials or polynomials, especially in the context of writing articles or reports. In light of this, foreign media sources should exercise vigilance to ensure that the terminology they use accurately reflects the situation at hand.

References:

1. Chaika, O. (2019a). Monomial variables in English audit terminology. International Journal of Philology, 10 (1), 100-108. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2019.01.100
2. Chaika, O. (2019b). Binomials in English audit terminology. International Journal of Philology, 10 (3), 68-73. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2019.03.068.
3. Chaika, O. (2020). Communication strategies in instruction / acquisition of languages for specific purposes. International Journal of Philology, 11 (2), 110-116. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.02.110
4. https://imi.org.ua/advices/slovnyk-korektnoyi-terminologiyi-dlya-vysvitlennya-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-i44434
5. https://dictionary.cambridge.org/

POLITICAL COMMUNICATION IN THE CONTEXT OF MARTIAL LAW IN UKRAINE

Anastasia Zakomorna, a bachelor student (0663149727nasty@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

Political communication in the context of martial law in Ukraine is a very sensitive and complex topic that requires a deep understanding of the country's political, social and historical context. Political actors, including government officials, opposition leaders, and civil society groups, may have limited opportunities to express their views and interact with the public.

The task of the government is to meet the information needs of the population to obtain a high assessment of its effectiveness and to avoid the emergence of rumors and its own versions of events. It is necessary not only to assess the real state of affairs, but also to structure the information correctly depending on the type of crisis. Information should be divided into public (articulation of the official position, explanation of the situation in order to overcome panic in society) and private (to prevent threats and maintain stability) [3, p. 166].

The concept of political communication has evolved from a one-sided manipulative model of advertising to a two-sided symmetrical model in compliance with the principles of partnership and mutual understanding and active use of all possible media [1; 2, p. 139-140]. One of the key aspects of political communication during martial law is international political communication, which can be described as the way nation-states influence the political behavior of citizens in other countries through propaganda, negotiation, political struggle and psychological warfare, as well as the dissemination of information beyond their borders.

On February 24, 2022, martial law was declared in Ukraine, which significantly affected the work of all sectors of public life. This was the reason for the introduction of the requirement to use official sources of information and the formation of a unified information policy under martial law by uniting all national TV channels in the round-the-clock information marathon "United News #UAtogether", which is essentially a single information platform for strategic communication [4]. The main messages of international political communication after February 24, 2022, are aimed at convincing the international community of the need to support Ukraine in its fight against Russian aggression and to provide truthful and objective information about Russian war crimes on the territory of Ukraine. From February 24 to the present day, President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy has been addressing political elites and the international community on a regular basis.

It is relevant to say that no opportunity was missed to inform the world community about the current situation in Ukraine and to ask for help. One of the main messages by President of Ukraine is the need to increase military assistance from international partners, which would significantly enhance the effectiveness of defense capabilities.

At the institutional level, the main communicator in Ukraine today is the ruling elite, in particular, the presidential center, which determines the content of the main messages. It is important that the vast majority of messages voiced by representatives of the Presidential Administration, the General Staff, military administrations and local authorities are primarily aimed at maintaining the high morale of society and the armed forces.

Communicators at the public-public level are citizens, civil society organizations, formal and informal movements that form the core of the volunteer movement, which aims to raise funds to meet the needs of military personnel, citizens under occupation, internally displaced persons, and refugees [5]. Volunteers in Ukraine are actively using the latest information technologies, social networks, media platforms, organizing rallies, charity events, exhibitions, concerts, and auctions. At the initiative of President of Ukraine, the *United24* fundraising platform was created to raise funds in three areas: defense and demining, medical care, and the reconstruction of Ukraine. Anyone can help solve a specific problem in Ukraine, information about which is available on the website.

Thus, in the context of martial law in Ukraine, the initiators of political communication to discuss socio-political issues and shape the political agenda are not only authorized persons – representatives of the authorities, international organizations, structures and missions, but also civil society organizations and citizens themselves.

Political communication remains a critical aspect of democracy in Ukraine. It is important that citizens have access to reliable information and can participate in political discussions without fear of reprisal. In this way, Ukraine can continue to build a strong democratic foundation and ensure that the voices of its citizens are heard.

List of references

1. Chaika, O. (2022). Workshops and trainings for dialogic interaction: polyculturally centric approach in modern education. Humanitarian Studios: Pedagogics, Psychology, Philosophy, 13 (2), 63-71. http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog13(2).2022.63-71.
2. On the introduction of martial law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine of February 24. 2022 p. № 64/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397 (accessed June 15, 2022).
3. Features of political communication in the context of Ukrainian domestic crises. Bulletin of NTUU "KPI". Political science. Sociology. Law: a collection of scientific papers. 2014. № 3/4 (23/24). C. 166-171.
4. On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of March 18, 2022 "On the Implementation of a Unified Information Policy under Martial Law": Decree of the President of Ukraine of March 19. 2022 p. № 152/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/1522022-41761 (accessed June 15, 2022).
5. Eighth national survey: Ukraine in the context of war (April 6, 2022). Sociological group "Rating".

ACCURACY IN TRANSLATION FOR THE OUTCOME OF DIPLOMATIC NEGOTIATIONS

Lina Konovalchuk, a bachelor student (maklakovaliana@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

It is often asserted that the primary weapon of a diplomat is language. Whether negotiating with allies or resolving conflicts with aggressors, drafting UN resolutions or crafting concise tweets for social media, delivering public speeches or press conferences, precise wording and linguistic mastery are essential. The task becomes even more complex when the "word" must be translated into foreign languages, which may lack direct equivalents for specific historical events or cultural phenomena due to their absence in the lives of the target audience. Additionally, each language has its own unique logic and grammar [3]; mpreover, each language has different registers and focus shifts from one area to another, which studies are known as languages for specific purposes [1].

In diplomatic negotiations, translation plays a critical role as it can significantly impact the outcome of discussions. Inaccurate translations can lead to misunderstandings and misinterpretations, which may ultimately result in failed negotiations or agreements that do not fully reflect the parties' intentions.

For instance, during the Anchorage meeting last year, Secretary of State Antony Blinken and National Security Adviser Jake Sullivan engaged in contentious talks with China's top foreign policy official, Yang Jiechi, and Foreign Minister Wang Yi. Jiechi expressed dissatisfaction with the "tone of the US side," creating a rocky start to US-China relations under the Biden administration [2].

During the meeting, the American translator made at least seven errors that could have made the US officials sound more aggressive and less nuanced than they intended. This is a risky situation in a multilingual world where historical balance hinges on varying interpretations of language. While some argue that the dramatic exchange paved the way for candid dialogue, mistranslations could have caused either side to question the other's intentions.

Therefore, diplomatic translators possess a deep understanding of the political weight and potential legal ramifications of each word. Accurate translation is thus vital during diplomatic negotiations as it can greatly impact the outcome of discussions and ultimately shape the relationship between nations.

References:

1. Chaika, O. I. (2018). Language for Specific Purposes: Ukrainian Legal Terms of Obligation. *Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте-V,* pp. 51-59.
2. https://theprint.in/opinion/lost-in-mistranslation-how-the-us-china-diplomatic-encounter-turned-into-sparring-contest/1223801/
3. https://www.eurointegration.com.ua/experts/2021/09/30/7128432/

ROLE OF THE HUMANITIES IN THE CONTEXT OF WAR

Valentyna Mykhailiuk, a bachelor student (mihaylyuk.valya@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

In the modern world, preference is given to the natural sciences. Countries that play a leading role in the global economy develop such sciences as chemistry, physics, and geology. The main focus is on scientific areas that can provide a significant technological breakthrough. However, we should not forget that it was humanitarian knowledge that turned primitive man into a developed personality. History, philosophy, ethics, aesthetics, linguistics, and cultural studies have played a huge role in the formation of humanity. The humanities are necessary to answer the question of how the person should treat themselves and the world around, and what this attitude should be in order to avoid the destruction of humanity.

Studying the humanities, attending popular science lectures on history, language, culture, and psychology helps students to master global humanistic values and universal culture, and at the same time to comprehend the heritage of national history and culture. Humanitarian and cultural self-development helps students to realize their place and role in social processes, to become an active subject of the Ukrainian national revival, especially during the war.

Students whose education and upbringing takes place in an atmosphere of humanism are inevitably involved in the perception of this universal value, so that their further actions and deeds are guided by its ideals. And any manifestation of humanism is certainly one of the positive aspects of human life.

Modern knowledge from the humanities is actively used in management activities of any level and any orientation as a theoretical basis. The humanities are actually developing in order to make the management process as technologically advanced and predictable as possible; communication plays its critical role. However, speaking several languages an individual should be well aware of the communication strategies adopted to render the messaged [1]. Therefore, in public administration, the requirement for a developed humanitarian component – linguistics, in particular, in the professional training of civil servants is fundamental. In fact, public administration is a process of applying humanitarian technologies in management practice.

Humanitarian technology is a technology of influencing human consciousness and social behavior based on modern humanitarian knowledge. Humanitarian technology is based on the practical application of knowledge about human beings in order to organize collective activities and create motivation for the development of the individual and the socio-cultural environment [3].

Humanitarian education in Ukraine has found itself in perhaps the most difficult conditions since independence, but despite various difficulties, new horizons, opportunities, and directions are opening up. The public consciousness has undergone significant transformations. The realities of the war have outlined new directions for international partnership and conditions for cross-border cooperation, which has increased the need for specialists. The studies can be carried out in a wide range of options and adopting different methodologies [2].

In times of war, humanitarian knowledge, especially philological knowledge, is of great importance. This is due to the fact that they remain the most important mechanism for organizing people's social life, a powerful weapon for targeted transformations in society. Everyone needs humanitarian knowledge, regardless of their education, profession, level of political culture, or the nature of relations between society and the state.

Thus, the role of humanities in education remains very important, even in times of war. Teaching these sciences requires new methods and updating information in accordance with modern realities. But their relevance remains high.

References:

1. Chaika, O. I. (2020). Communicative strategies in cross-cultural business environment. International Journal of Philology, 11 (1), 114-121. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.01.114.
2. Onikienko, I., Bratchenko, L., Mintii, I., & Chaika, O. (2022). Remote study for the humanities and social sciences. 3rd International Conference on History, Theory and Methodology of Learning (ICHTML 2022), Kryvyi Rih, Ukraine, May 16-17, 2022 (V. Hamaniuk, S. Semerikov and Y. Shramko (Eds.)). SHS Web of Conferences, Vol. 142, https://doi.org/10.1051/shsconf/202214203001
3. Різук В.В. Гуманітарні технології. Київ. 2008. 60 с.

УДК 811(=161.2)(045)

LANGUAGE AS A NATIONAL IDENTITY TOOL

Shcherbyna S., student, (sofieee2002@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Language is the most important mean of communication and knowledge between people. Language is a part of spiritual life and the greatest treasure of the nation. According to various studies, the total number of languages in the world varies from 3 to 6 thousand. According to many researches, language is considered the most important for national identity. The majority in each of the 14 surveyed countries believe that in order to be a true member of the nation, it is very important to know one`s native language [1].

Language with which a person enters the world, joins universal human values in their national identity. A person becomes conscious by mastering the language of their parents. In the fiction – poetry and prose – of all nations, the concept of native language appears alongside the concept of native land, parental home, mother's warmth, homeland: the native language is perceived not only as a means of communication, a tool for forming opinions, but much closer – as one of the main sources of patriotic feelings, as a receptor of the spiritual and emotional sphere of a person. Writers poeticize their native language in the same way as their native land, its landscapes, as their people.

Indeed, language is a vivid indicator of the country`s national identity. It is also part of the nation and the heritage of mankind. Fluency in the state language really allows a person to fully understand the special nuances and cultural aspects of the community. The state language is the driving force behind the unity of people and nations, it is also what makes them identical and different from others [4]. Thus, communication strategies in speaking the mother tongue and adopting other linguistic means of communication become the intermediate stage in transmitting the message, in which the influence of parental values predominate [2; 3].

Language and nation are an integral organic whole is an identifier of nationality. A person`s cultural traditions and the language he speaks identify him as a representative of a particular nation.

Language, like traditional behavior, tends to develop and become established over hundreds of years. It gives a person a sense of his own identity, regardless of where he is.

In some territories or countries that were previously colonized, such as Algeria, language can be perceived as a tool of domination with marked social and psychological effects. In this sense, adopting the "dominant" language is a way of separating from the dominant group, protecting the individual from it. It is because of this that the dominance of the language over the minority language has a significant impact on the identity of the population, as well as on the possibility of building a collective national identity.

It is language that distinguishes us from others, it is language that unites us, it is language that is the "symbolic key to national culture". Human consciousness and self-identification begins with language. Language is genetically embedded in a person. It is a code that binds generations. Language determines a human national character. And I think that a human self-awareness begins with mastering his native language, or rather with the first words, even sounds, because modern electronics record the peculiarities of the national cry of a newborn.

Therefore, it can be concluded from the above that language is a means of communication, identification and self-identification of the nation. From this point of view, it emphasizes the separation of one nation from another, performing a symbolic function. A national language can also be an official language that serves utilitarian purposes. Language is the most important basis on which every nation grows spiritually and culturally. Language is what separates nations and makes their culture unique. Each country has its own official language. It is she who outlines the borders between states, dividing territories.

Language is a generator and the highest form of patriotism, the key to studying culture, history, traditions, the creator of culture. It represents people in the world, is the halo of the nation and the ethnic border.

Therefore, the native language is an important element of the cultural consciousness of every person. It accumulates the traditions and experience of previous generations and allows them to be passed on to descendants. Language is the history of a people, its worldview, the intellectual and spiritual result of multi-thousand-year evolution of each ethnic group. There is no nation without its own language, its own unique culture.

References:

1. Azarova, L. E. (2003). Language as the genetic code of the nation, Notes on Ukrainian Linguistics. Ukrainian mentality. Dialogue of luminaries, 12, 154 – 161.
1. Chaika, O. I. (2020). Communicative strategies in cross-cultural business environment. International Journal of Philology, 11 (1), 114-121. http://dx.oi.org/10.31548/philolog2020.01.114.
2. Chaika, O. (2020). Communication strategies in instruction / acquisition of languages for specific purposes. International Journal of Philology, 11 (2), 110-116. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.02.110
3. Lisovyi, V. (2002). Identity, *Philosophical encyclopedic dictionary*, 233–234.

УДК 619:615.12:006.44

REVIVING UKRAINE AFTER THE WAR

Anastasia Petrova, bachelor student, (nastiakononova894@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

Ukraine continues to suffer enormous human, social, and economic costs due to Russia's illegal and unjustified invasion of the country. Russia's war of aggression has caused large loss of

life and forced over 14 million people to migrate or become internally displaced, which accounts for over a third of the country's population, according to the UNHCR. The invasion has resulted in the widespread destruction of physical infrastructure, including homes, roads, bridges, schools, hospitals, and factories, and created significant logistical challenges, such as the loss of access to seaports. It has disrupted the country's pivotal agricultural sector, with dire consequences not only for Ukraine but also for the rest of the world, and destroyed capacity in the metals sector. Unemployment has increased, and real incomes have declined. As estimated by the World Bank, over 20 percent of Ukraine's population has been pushed into poverty, threatening a dramatic loss in the living standards that the country has strived so hard to achieve since independence.

More recently, attacks on Ukraine's critical energy infrastructure, which have impacted more than 40 percent of the power grid, are hampering the population's access to basic needs, such as electricity, heating, water, and sewage, ahead of the winter season. Each additional day of the war brings fresh damage to the economy, and the reconstruction costs will be enormous.

In the face of this unprecedented shock, Ukraine has successfully kept its core government institutions functioning while maintaining macroeconomic and financial stability. Despite very difficult circumstances, government services have continued functioning, including revenue administration, the court system, law enforcement, and the anti-corruption institutions. Payment systems and online banking services continue to function normally, and banks' branches remain operational in most areas. Upon the outbreak of the war, Ukraine enacted emergency policy measures to support macroeconomic and financial stability and prioritize resources toward the war effort. These included fixing the exchange rate, imposing foreign currency restrictions, applying regulatory forbearance in the financial sector, and introducing tax relief measures. Ukraine also sought and agreed upon debt service suspension on its Eurobonds (through August 2024) and bilateral debt (until end-2023) to preserve its scarce resources.

However, as the ongoing conflict persists, Ukraine is facing significant economic policy challenges. The country's public finances are under immense pressure, as expenditures, mainly for security and defense and social spending, are rapidly increasing, while weak revenues have resulted in an unprecedented fiscal deficit. Despite sizable external official financing inflows, and amid a lack of international market access, Ukraine has been forced to finance a significant portion of this deficit with monetary financing, which poses risks to macroeconomic and external stability. Moreover, inflation remains elevated due mainly to war-related supply disruptions. The foreign currency market continues to face imbalances, as export proceeds are curtailed, while foreign currency demand remains steady, including for essential imports such as fuel and equipment and for deposit withdrawals by Ukrainian migrants living abroad. This imbalance has strained Ukraine's foreign currency reserves and has led to periodic pressure on the exchange rate. To address these challenges, Ukraine firmly believes that strong implementation under the Program Monitoring with Board Involvement (PMB) will provide a clear anchor for near-term macroeconomic stabilization while catalyzing donor financing, paving the way for an Upper-Credit Tranche facility, and helping navigate this very challenging period. Under the 4-month PMB, the principal objective of Ukraine's economic policies is to safeguard near-term macroeconomic stability, including by increasing revenues and mobilizing domestic financing of the fiscal deficit to minimize monetary financing, while undertaking contingency planning in view of the prevailing uncertainty.

The PMB will also provide a robust macroeconomic framework to strengthen internal coordination, help identify and communicate financing needs to external partners, and serve as a crucial avenue to harmonize and catalyze international financial support. Ukraine has requested a 4-month PMB and remains fully committed to implementing sound economic policies and preserving the hard-won gains from past Fund-supported programs. Ukraine is committed to full program ownership and coordination across all relevant agencies toward this objective. Ukraine will consult with IF staff on its draft legislative proposals with material implications for economic and financial policies before presenting them to the Parliament. Ukraine is also committed to continuing to strengthen transparency and accountability, which will be crucial to sustain donor support. Moreover, Ukraine intends to continue protecting the tax base from any further erosion and

upholding recent governance reforms in state-owned enterprises, state-owned banks, and anti-corruption institutions. Ukraine reiterates its commitment to safeguarding BU independence.

The financing of the reconstruction effort in Ukraine will draw from various sources. The Ukrainian government has established several funds to support this endeavor, including the Small and Medium Business Support Fund, Army Support Fund, Fund for Recovery and Transformation of the Economy, Humanitarian Fund, Fund for Maintenance and Repayment of State Debt, and Fund for Restoration of Property and Destroyed Infrastructure. Additionally, plans are underway to establish a separate fund for the Reconstruction of Ukraine.

In the interest of efficiency and transparency, it would be advisable to consolidate these funds into a single Recovery Fund. Managing six or seven different funds could create confusion and increase the risk of corruption. Consolidation would simplify the monitoring of fund usage and promote more effective allocation of resources. To meet the deliverables, it is critical to employ relevant communication. One of the aspects can be the focus on communication strategies in transmitting the right messages [1]. However, this limits to the linguistic part of the matter [2]. Regarding the economic side, efforts to accumulate funds for Ukraine's reconstruction are also underway in Europe. The Energy Community has established a fund to support the restoration of energy infrastructure damaged by the Russian war, with donations expected primarily from EU member states. The European Union is also planning to establish a special trust fund for Ukraine's recovery, similar to the European COVID fund.

To ensure that reconstruction efforts are conducted in a transparent and effective manner, it is critical to involve competent experts in these processes and to ensure that funds are used efficiently.

References

1. Chaika, O. I. (2020). Communicative strategies in cross-cultural business environment. International Journal of Philology, 11 (1), 114-121. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.01.114.
2. Chaika, O. (2020). Communication strategies in instruction / acquisition of languages for specific purposes. International Journal of Philology, 11 (2), 110-116. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.02.110

MARTIAL LAW AND RESPONSE BY THE UKRAINIAN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Roman Moroz, a bachelor student (romamorozz@ukr.net)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

The full-scale war in Ukraine and the introduction of martial law had a powerful destructive impact not only on the infrastructure, but also on the country's economy. The sphere of education is one of the most affected by the war in Ukraine, which has faced new challenges. According to the research carried out by the Ministry of Education and Culture of Ukraine and the Institute of Educational Analytics, in the conditions of a full-scale war and martial law, the following were recognized as significant challenges in the field of education:

1. Threat to the life and health of participants in the educational process, limiting access to basic human needs.
2. Large-scale destruction of educational infrastructure. 33 institutions of higher education were moved to safe regions of Ukraine, where they resumed their activities on the basis of another institution.

3. Forced large-scale relocation of participants in the educational process within Ukraine and abroad, which led to significant losses of the contingent of education seekers. Having gone to study abroad, most applicants face three main problems: language barrier; academic distinction; shortage of teachers trained to work with refugees. In order to minimize the above-mentioned problems in Ukraine, the «Ukrainian Global University» (UGU) program was established for coordination assistance regarding admission domestic applicants to foreign institutions of higher education. This program «helps Ukrainians to enroll in foreign educational institutions, provided that the graduates return to Ukraine after their studies». Among the HEIs participating in this program are: Stanford University; University of Pittsburgh; University of Toronto; University of Paris (Pantheon-Sorbonne); institutions in Germany, Italy, the USA, Canada and other countries.
4. Reduction of state and local budget expenditures on education. In order to restore financing of higher education institutions, on the initiative of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy, the national program «UNITED 24» was established. As part of this program for the restoration of the education sector, a separate account has been opened at the Ministry of Education and Science of Ukraine for the receipt of funds from international partners, legal entities and individuals to meet the needs of education and science.
5. Improving the quality of higher education in the conditions of war. In this context, an important task of the university is to provide the most favorable study conditions for applicants, namely: provision of an individual study schedule, remote access to training sessions, etc. What is especially relevant for those conquerors who stood up for the defence of Ukraine with weapons in their hands, are in temporarily occupied territories or are displaced persons.

Despite the difficult challenges, when, according to the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy, «The occupiers identified culture, education and humanity as their enemies. And neither rockets nor bombs are spared for them. Ukraine, which aspires to be competitive in the modern world, should identify education and science as its strategic areas».

In order to achieve this goal in the conditions of the post-war recovery of Ukraine, the Ministry of Education and Culture recognized the following as long-term priorities for the development of higher education in Ukraine: personality development and decent employment; unity and support of democratic values; training of in-demand specialists and scientists; trust in the educational, scientific and expert activities of higher education institutions; optimization of the network of higher education institutions and the creation of a modern educational space; ensuring the autonomy of higher education institutions; internationalization of higher education of Ukraine; continuous education as the mainstream of modernity; synergy of education and business.

Among the main tasks of the development of higher education in the short term are the following:

1. Solving the problem of destroyed, damaged, and displaced institutions of higher education.
2. Introduction of financial, economic, social and humanitarian incentives to compensate for the loss of personnel of the higher education institutions of the contingent of applicants who were forced to move to safer regions of the country and abroad (including for study abroad).
3. Spreading the practice of forming a state order for personnel training to educational institutions of all forms and types of management, to educational and production divisions of enterprises, vocational training centres of the State Employment Service.
4. Ensuring proper linguistic communication leaving no room for misinterpretation of messaging [1; 2; 3].

List of references

1. Chaika, O. (2020). Communication strategies in instruction / acquisition of languages for specific purposes. International Journal of Philology, 11 (2), 110-116. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.02.110
2. Chaika, O. I. (2018). Language for Specific Purposes: Ukrainian Legal Terms of Obligation. Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте-V, p. 51-59.

3. https://it-kharkiv.com/vyshha-osvita-v-ukrayini-pid-chas-voyennogo-stanu/

EDUCATION AND THE WAR: CHALLENGES AND IMPLICATIONS

Daria Matveeva, a bachelor student (sofieee2002@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

War has a fundamental impact on the quality of education. With the outbreak of a full-scale war in our country unleashed by the Russian Federation, endless fighting and occupation have become a daily routine for children. Families are forced to fight for their lives, some have lost loved ones. Many were forced to leave their homes and temporarily move to other regions or abroad. In other words, Ukrainian children have found themselves in different life circumstances, but despite the catastrophic consequences of the war for each of us, the issue of children's education and knowledge remains very relevant.

On the one hand, education in times of war shapes the younger generation, united by the great goal of a brighter future for our Ukraine, because it is an indisputable fact that today the people of Ukraine have become united for the sake of our common victory in this war. But on the other hand, what are the problems and challenges facing education today? Schools, universities, libraries destroyed by the aggressor, disrupted reform plans – this is not a complete list of the consequences for education in the context of Russia's full-scale aggression against Ukraine.

One of the most important negative consequences of the war is the psycho-emotional state of students, as it has a significant impact on the learning process itself. Thus, the newest challenge for teachers today is to provide psychological assistance and support to children to help them better adapt to the situation and maintain their mental and emotional well-being. Accordingly, in order to reduce the negative impact of war on children's learning, efforts must be made to ensure the stability of each child's psycho-emotional state. Psychological support and communication are the main goals of education today. One of the positive aspects of this situation is a huge breakthrough in the field of digitisation and digitalisation, and, as a result, the possibilities of online education have become, without exaggeration, enormous. Modern, state-of-the-art technologies make it possible to study in a bomb shelter, which is an important element in ensuring the safety of children and teachers [4].

For many people in Ukraine, distance education is the only way to get a safe education. This learning format makes it easier to adapt to the conditions of possible air raids and energy disasters [3]. After all, with some preparation: a gadget, the Internet and, most importantly, the desire of a pupil or student, with the help of these three components, everyone can acquire knowledge with minimal risks and investments, given the factors of the ongoing war in the country. Education should be adapted to the war situation and meet the needs of children to help them adapt to life in difficult conditions in the future. In addition, education in times of war should be accessible to all children, regardless of their social status or religious affiliation. War-related migration and unequal access to education can lead to discrimination and exclusion of some children. It is necessary to ensure accessible and equal educational opportunities for all children to prevent discrimination and ensure equal chances for all children in the future. This requires working with local organisations, social workers and independent experts to develop and implement strategies to ensure that education is accessible to all children during wartime; among these strategies are communication strategies adopted to transfer messages to international actors and stakeholders [1; 2].

All in all, education will never be the same as it was before the war. Every day brings new challenges for teachers and children, but the strength and spirit of our people easily finds new ways to provide quality education even during war. With appropriate efforts and support, it is possible to reduce the impact of negative consequences and help children in the future.

Literature:

1. Chaika, O. (2020). Communication strategies in instruction / acquisition of languages for specific purposes. International Journal of Philology, 11 (2), 110-116. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.02.110
2. Chaika, O. I. (2018). Language for Specific Purposes: Ukrainian Legal Terms of Obligation. Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте-V, p. 51-59.
3. Onikienko, I., Bratchenko, L., Mintii, I., & Chaika, O. (2022). Remote study for the humanities and social sciences. 3rd International Conference on History, Theory and Methodology of Learning (ICHTML 2022), Kryvyi Rih, Ukraine, May 16-17, 2022 (V. Hamaniuk, S. Semerikov and Y. Shramko (Eds.)). SHS Web of Conferences, Vol. 142, https://doi.org/10.1051/shsconf/202214203001
4. UNICEF (2022, March 24). More than half of Ukraine's children displaced after one month of war. https://bit.ly/3QlICnZ

WARTIME [RUSSIAN] PROPAGANDA IN ENGLISH TRANSLATION

Anastasia Kolosa, a bachelor student (anastasia.kolyosa@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Throughout human history, propaganda has played a significant role in the conduct of conflicts. While war is often considered a violent means of attaining specific objectives, propaganda is a nonviolent means of achieving similar results through carefully directed messages (Chaika et al., 2023; Jowett & O'Donnell, 2006). In the English language, propaganda refers to the deliberate use of various media and communication techniques to influence the attitudes and actions of foreign audiences in support of a certain ideology or government. Countries have used propaganda throughout history to manipulate popular opinion and international relations. Modern propaganda techniques have become more sophisticated, reaching wider audiences through social media and digital platforms.

Russian propaganda is a form of communication intended to influence foreign audiences' attitudes, beliefs, and actions. Propaganda has been a weapon of the Russian government for many years, with efforts often increasing during times of war or conflict (Forest, 2021). Rather than changing the meanings of words, Russian propaganda replaces their negative connotations with positive ones. For instance, the term "clap" is used in place of "explosion" because explosions have a negative connotation associated with terrorism, fatalities, death, and war. In contrast, the word "clap" is associated with a sound, perhaps even a holiday, but not war. As a result, the term "clap" has replaced "explosion."

In the realm of Russian propaganda, the term "clap" has been used as a substitution for "explosion" due to the negative connotations associated with the latter, such as death, war, and terrorism. The word "clap" instead has positive associations, such as sounds related to celebration or joy. Following the invasion of Ukraine on March 4, 2022, the Russian government prohibited the use of the term "war" and instead used phrases like "special military operation," "liberation mission," and "special operation" to avoid creating panic among the population. Similarly, terms like "captured" or "taken under control" were replaced with "liberated" to create positive associations with Russian military actions. Three tactics are evident in Russian propaganda efforts: avoidance of risky subjects, selection of words unrelated to death and war, and vilification of the enemy.

Russian propaganda has also portrayed the Ukrainian government as a fascist regime that endangers the safety and security of ethnic Russians living in Ukraine. This message has been frequently repeated in Russian state media to justify Crimea's annexation and support for pro-Russian separatists in Eastern Ukraine. Furthermore, Russian propaganda emphasizes the need to protect the

rights and interests of ethnic Russians in Ukraine, alleging that they face persecution and discrimination under the Ukrainian government. The Russian government also claims that the war in Ukraine is a result of Western interference in the region and seeks to delegitimize the Ukrainian government's attempts to establish closer ties with the West. According to Russian state media, the United States and the European Union are supporting a "coup" in Ukraine to advance their own geopolitical interests.

"Ukraine is a failed state": Russian propaganda frequently portrays Ukraine as a "failed state" incapable of providing its people with security and stability. This message is intended to justify Russian intervention.

According to researcher Claire Wardle, some of the most "problematic content within our information ecosystem" includes:

• False connection: When headlines, visuals, or captions do not support the substance or content of the story itself;

• Misleading content: Misleading use of information to frame an issue or individual; • False context: When genuine content is shared with false contextual information; • Imposter content: When genuine sources are impersonated;

• Manipulated content: When genuine information or imagery is manipulated to deceive;

• Fabricated content: New content is 100 percent false and designed to deceive and do harm (Wardle, 2017).

Each of these forms of "problematic content" plays a role in achieving an influence warfare strategy. Similarly, as we know, Russia uses equivalent tactics in its military campaign, employing the latest technological approaches. Media outlets like Sputnik and RT view themselves—according to Margarita Simonyan, chief editor of RT—as equal in importance to the Defense Ministry, using "information as a weapon." Russia has made significant investments in online troll farms, legions of automatic bot accounts, cyber hacking teams, and other strategies to further their aims of influence abroad using the most cutting-edge tools at their disposal.

In conclusion, the purpose of Russian propaganda in English adaptation is to reach a global audience and advance its goals and policies. We can better understand the motivations behind this method of communication and its effects on international relations by examining the tactics of Russian propaganda. No matter how hard Russian propaganda tries to deceive someone, the entire world will not believe in these fabrications.

References

1. Chaika, O., Sharmanova, N., Maliuga, N., & Savytska, I. (2022). Multiculturalism in modern mass media: analysis of stereotypes. Amazonia Investiga, 11(60), 10-22. https://doi.org/10.34069/AI/2022.60.12.1
2. Claire Wardle. (2017) "Fake News. It's Complicated," First Draft.
3. Forest, J.J.F. (2021). Political Warfare and Propaganda: An Introduction. Journal of Advanced Military Studies 12(1), 13-33.
4. Jowett, G., & O'Donnell, V. (2006). Propaganda and Persuasion. SAGE.
5. Pyatovskaya, E. (n.d.-c). *Putin's propaganda is rooted in Russian history – and that's why it works*. The Conversation. https://theconversation.com/putins-propaganda-is-rooted-in-russian-history-and-thats-why-it-works-184197

TRANSLATION AND CHALLENGES FOR A TRANSLATOR DURING THE WAR

Kateryna Travinska, a bachelor student (katyatravinska2001@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

At the outset of the war, the translator's primary concern was the safety of themselves and their loved ones. The initial response was one of shock and disbelief at the senseless armed aggression in the 21st century. In February 2022 Ukraine was in a state of chaos, and translators were not adequately prepared for the war in terms of their organizational and moral readiness. Nevertheless, the translation industry continued to operate under these challenging circumstances.

One of the main difficulties that translators faced was maintaining relationships with their clients. Since translation work is mostly remote, it provided a safe source of income for translators during the war and studies for future translating jobs can also be carried out remotely to meet the demand in the humanities and social sciences markets [3]. Therefore, it was crucial to retain clients amidst the crisis. Fortunately, many translation companies took a principled stand and refused to work with the Russian market or language, incurring significant financial losses in the process. However, this demonstrated their support for the Ukrainian cause. On the other hand, foreign clients who understood the dire situation in Ukraine continued to collaborate with Ukrainian translators.

It is noteworthy that there was a substantial increase in demand for translations into Ukrainian in the early months of the war. This was likely due to the sanctions imposed on Russia, resulting in a decline in demand for translations into Russian. Furthermore, many people switched to using Ukrainian as their primary mode of communication, leading to a surge in demand for translations into the language.

The translation industry has adapted to the new working conditions, and the demand for translations into Ukrainian has continued to grow. The need for translation services in Ukrainian has increased significantly as millions of refugees require it, and more companies are localizing their products in the language. Furthermore, Ukrainian consumers are increasingly demanding localized products in their language.

Language for specific purposes plays a vital role in translation, particularly during times of war or conflict [1; 2]. Translators must be well-versed in the language of diplomacy, military jargon, and technical terminology, among other areas, to accurately convey information between parties. This requires an in-depth understanding of the subject matter and expertise in the relevant terminology; many translators, still lacking linguistic competence in a specific domain of knowledge, revert to usage of communication strategies in foreign communication [1]. Additionally, translators must be cognizant of cultural nuances and sensitivities to ensure that their translations are accurate and appropriate, especially in legal, financial, compliance matters [2].

In conclusion, the translation industry has faced numerous challenges during the war in Ukraine. However, despite the difficult circumstances, the industry has continued to function and adapt to the changing environment. The increased demand for translations into Ukrainian is likely to persist, indicating the continued importance of language for specific purposes in translation.

References:

5. Chaika, O. (2020). Communication strategies in instruction / acquisition of languages for specific purposes. International Journal of Philology, 11 (2), 110-116. http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.02.110
6. Chaika, O. I. (2018). Language for Specific Purposes: Ukrainian Legal Terms of Obligation. Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте-V, p. 51-59.
7. Onikienko, I., Bratchenko, L., Mintii, I., & Chaika, O. (2022). Remote study for the humanities and social sciences. 3rd International Conference on History, Theory and Methodology of Learning (ICHTML 2022), Kryvyi Rih, Ukraine, May 16-17, 2022 (V. Hamaniuk, S. Semerikov and Y. Shramko (Eds.)). SHS Web of Conferences, Vol. 142, https://doi.org/10.1051/shsconf/202214203001

RUSCISM: ETYMOLOGY AND FUNCTIONING

Daryna Falko, a bachelor student (darynafalko@gmail.com)

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

Ruscism, also known as Russian fascism, is an ideology that characterizes the ruling regime of Russia during the late 20th and early 21st centuries. It is based on the concept of the "special civilizational mission" of the Russians, the "seniority of the brotherly people," and intolerance to cultural elements of other peoples, mainly Slavic peoples, because they are easier to Russify, as well as to the peoples who lived in the Russian Empire or the USSR. Ruscism also includes ultranationalism, the use of Russian Orthodoxy as a moral doctrine, geopolitical instruments of influence, primarily energy carriers for European countries, and military force against countries within the sphere of influence of the Russian Federation.

While Ruscism shares some features with fascism and Nazism, such as a strong cult of personality, militarism, and totalitarianism, it has certain ideological innovations that have created a new ideology. One of the key concepts in the ideology of modern Russia is the "Russian world," which includes not only the history of Kyivan Rus but also the territory of the Russian Empire in the early twentieth century and the "greatness" of the USSR. However, it is unclear how these entities, which are different in spirit, content, and development, can be united. The only thing that unites them is the territory in the form of an empire and a great desire for new lands.

The term "ruscism" is a play on the consonance of the words Russia and fascism, and it is a type of totalitarian fascist ideology that justifies Russia's barbaric geopolitics aimed at occupying and annexing the territories of other states. It relies on local collaborationism and support for the Russian fifth column.

In addition to territorial expansion, ruscism also aims to preserve cultural backwardness and destroy developed civilizations. According to Oleksandr Sych, the historian, scholar, and politician from the Ivano-Frankivsk region, the core of the ideology of Ruscism is the preservation of cultural backwardness and the destruction of developed civilizations. This is because Muscovy has historically carried out aggressive expansion against countries that were much more advanced in cultural development.

In April 2022, Ukrainian President Zelensky called what Russia is doing Nazism and referred to Ruscism as a concept that will remain in history books: “What Russia is doing is Nazism. The way they killed, tortured, what they did to little children, the rapes, everything that happened is not even a manifestation, it is Nazism. Historically, the state will have a word in history that no one has invented, but everyone is already repeating it in Ukraine and in Europe: racism. There is a reason why everyone says that this is racism. Because for all these 80 years, if you analyze, there has simply been no such barbarism on our continent. That is why racism is a concept that will remain in historical books, in conditional Wikipedias, and in classrooms. And at their desks, little children all over the world will stand up and tell when racism began, on what land, and who won the struggle for freedom against this terrible concept” [3].

Ivan Ilyin, a Russian philosopher, once said, "Russia is the vilest, vomitously vile country in all of world history. By the method of selection, monstrous moral freaks have been bred there, in whom the very concept of Good and Evil is turned inside out. Throughout its history, this nation has been wallowing in shit and at the same time wants to drown the whole world in it". This statement sheds light on the Kremlin's actions, which are not aimed at building an empire, as it believes, but rather at taking away land and killing people.

The term was popularized, described, and widely used in 1995 by the president of the unrecognized Chechen state of Ichkeria, Dzhokhar Dudayev. He considered Russia's military actions in Chechnya to be a manifestation of a growing far-right ideology. According to Dudayev, Ruscism is a type of hate ideology based on Great Russian chauvinism, spirituality, and immortality. It is distinguished from other forms of fascism, racism, and nationalism by its greater cruelty to both humans and nature. Ruscism is based on destroying everything and everyone, using the scorched earth tactic. It is a schizophrenic form of the world domination complex, a special variant of slave psychology that grows like a parasite on fabricated history, occupied territories, and oppressed

peoples. It is believed that Dudayev borrowed the term from either the works of the Russian revolutionary and philosopher Alexander Herzen or the Russian philosopher and diplomat Konstantin Leontyev. After Dudayev's death, the term continued to be used by Chechen rebel leaders and ideologues, especially Aslan Maskhadov, who called Ruscism the main enemy of Chechnya in a 2004 interview, and the Chechen news website Kavkaz-Center published a regular column called "Ruscism."

The term "ruscism" gained more prominence in 2008 during the Russian-Georgian war and was used in the Ukrainian media after the annexation of Crimea by Russia, the downing of MH17, and the Russian-Ukrainian war in 2014. The Verkhovna Rada Committee on Humanitarian and Information Policy supports the initiative to recognize the term "ruscism" at the national and international levels.

After the 2022 Russian invasion of Ukraine, the terms "ruscism" and "rashist" became commonly used among Ukraine's military and political elite, as well as among journalists, influencers, bloggers, and ordinary citizens. In May 2022, a group of Kyiv-based creatives and communicators launched a campaign to have the word "ruscism" added to the Oxford and Cambridge dictionaries of the English language.

In conclusion, ruscism is a political ideology and social practice of the ruling regime of Russia based on the idea of the "Russian world" and the special civilizational mission of Russians. It is characterized by ultranationalism, a strong cult of personality, militarism, and totalitarianism, as well as the use of Russian Orthodoxy as a moral doctrine, geopolitical instruments of influence, and military force [1]. The concept justifies Russia's aggressive geopolitics aimed at occupying and annexing the territories of other states. The ideology of ruscism is a type of syncretic politics that justifies the preservation of cultural backwardness and the destruction of developed civilizations. It has gained traction in recent years due to Russia's actions in conflicts such as the First Chechen War, the Russian-Georgian and Russian-Ukrainian wars, and the Russian invasion of Ukraine in 2022. The concept of ruscism will undoubtedly continue to be studied and debated in history books, classrooms, and online resources for years to come.

References:

1. Chaika, O., Sharmanova, N., Maliuga, N., & Savytska, I. (2022). Multiculturalism in modern mass media: analysis of stereotypes. Amazonia Investiga, 11(60), 10-22. https://doi.org/10.34069/AI/2022.60.12.1
2. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. (2019). Information warfare. Retrieved from https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/dictionary.pdf
3. Dunn Cavelty, M. (2019). Cybersecurity and warfare: Concepts, methods, and strategies. Polity Press.

DISTANCE LEARNING UNDER MARTIAL

Sofiia Ilchenko, a bachelor student (sonailcenko02@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Ukraine is currently under martial law. Martial law is a special legal regime that was introduced in Ukraine by presidential decree on February 24, 2022. The reason for the introduction was Russia's full-scale invasion of our country. After that, all spheres of life in our society have undergone serious changes, and the education sector is no exception. From the very beginning of the war, namely on February 25, the Ministry of Education of Ukraine recommended suspending the educational process for some time and announced a two-week vacation. During this time, it was planned to develop a strategy for how to act in wartime and to understand how long it would take

[2]. After that, distance learning was introduced for quite a long time. Although the Ukrainains have already faced the problems of distance learning during the epidemic before [1], everything is different now and the problems have also changed [4].

Distance learning is very different from face-to-face learning for both schoolchildren and students, especially during the war. This brings with it many complications and inconveniences, namely: Distance learning has a number of disadvantages for many children and parents [1]. The world has previous experience that has demonstrated the disadvantages of such learning. Now, thanks to surveys, one has learned the most common problems. Firstly, poor or no internet connection, as some areas are in the midst of hostilities and have been experiencing power cuts for a long time. Secondly, the difficult emotional state and psychological problems of children [1; 3]. Third, the lack of sufficient socialization. Socialization is one of the most important human skills, which aims to understand and follow certain rules of society [5]. The first socialization takes place at home with parents, and then the child goes into society to practice these skills. During distance learning, a very large part of socialization is lost. At the same time, unlike quite adult and independent students, schoolchildren have difficulties with concentration and self-organization, so parents have to sit next to them, explain everything and do the assignments together [6].

To summarize, it should be added that during an air raid, classes are suspended, so classes last less and many tasks and topics are left for independent study, which often leads to poorer understanding.

Перелік посилань

1. Chaika, O. (2021). Impact of COVID-19 on Educational Process in University: Case Study. In: Social Studies: Theory and Practice, 10 (1), 55-64. 5. Chaika, O. (Čajka) (2021). Impact of COVID-19 on Educational Process in University: Case Study. In: Social Studies: Theory and Practice, 10 (1), 55-64. https://social-studies.apsl.edu.pl/images/NR1-2021/Social_studies_vol10_sklad_2812_interaktywne.pdf.
2. Chaika, O. (2021). Can leadership-coaching mind-set substitute that of crisis management in higher education? Journal for Researching Education Practice and Theory (JREPT), 4(2) (Special Issue), pp. 14-50. https://bspace.buid.ac.ae/handle/1234/1931.
3. Onikienko, I., Bratchenko, L., Mintii, I., & Chaika, O. (2022). Remote study for the humanities and social sciences. 3rd International Conference on History, Theory and Methodology of Learning (ICHTML 2022), Kryvyi Rih, Ukraine, May 16-17, 2022 (V. Hamaniuk, S. Semerikov and Y. Shramko (Eds.)). SHS Web of Conferences, Vol. 142, https://doi.org/10.1051/shsconf/202214203001
4. https://op.ua/ru/news/lifehack/distanciyne-navchannya-pid-chas-viyni-layfhaki-dlya-vchiteliv-schodo-organizaciyi-urokiv
5. https://nv.ua/ukraine/events/ucheba-vo-vremya-voyny-10-prichin-pochemu-srednee-obrazovanie-v-ukraine-luchshe-evropeyskogo-50279687.html
6. https://www.trtrussian.com/mnenie/ukrainskoe-obrazovanie-v-usloviyah-voennogo-polozheniya-9651109

CULTURAL HERITAGE: WAYS OF PRESERVING IT

Bohdana Oros, a bachelor student (bogdana70380@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

The protection of cultural heritage remains a challenging area of activity within the field of culture. Cultural objects refer to significant places, structures, territories, bodies of water, and other natural objects that possess archaeological, aesthetic, historical, architectural, scientific, or artistic

value and have maintained their authenticity. UNESCO's primary objective in the field of culture is to preserve and revive both tangible and intangible cultural heritage while promoting the development of contemporary cultures and restoring lost cultural values to their countries of origin. The organization's principles in this socio-cultural realm are rooted in the productivity of cultural diversity and the mutual enrichment of foreign cultures and spirituality.

UNESCO carries out its activities in the field of cultural heritage protection through various avenues, with the development and adoption of normative acts in the relevant field of international legal regulation standing out as a noteworthy example. At the EU level, there is a strong commitment to the integration of culture in all policy areas, with a particular emphasis on the protection of cultural heritage and cultural diversity, which are critical components of cultural identity and self-expression. From an economic standpoint, the cultural and creative sector is a dynamic field employing 8.4 million individuals in the European Union, possessing considerable potential for growth due to its diversity and opportunities for individual creative expression. Nonetheless, barriers such as linguistic diversity, fragmentation, and differing financial mechanisms in the EU hinder the development of this potential [3].

The Sustainable Development Agenda emphasizes heritage as a goal for safeguarding the world's cultural and natural heritage under Goal 11 (Sustainable development of cities and communities) of the Sustainable Development Goals (SDGs) [3]. The preservation of cultural heritage in Ukraine presents several challenges that require immediate attention, including the destruction of cultural monuments resulting from the invasion by Russia, the absence of a unified management system for cultural heritage protection, the limited powers of the cultural heritage protection bodies, the inadequate system of accounting for cultural heritage objects, and the inadequacy of current legislation regarding responsibility for violations of the Law of Ukraine "On the Protection of Cultural Heritage" and other relevant normative acts [4].

To address these issues, it is imperative to establish a unified system for protecting cultural heritage and to promote awareness and appreciation of heritage among young people and children. Additionally, it is crucial to address the negative consequences of legislative changes that have restricted the powers of cultural heritage protection bodies and the research capabilities of scientists, and to establish a comprehensive State Register of Immovable Monuments. The effectiveness of heritage preservation efforts is also contingent upon the implementation of a modern accounting system for these monuments.

The preservation of cultural heritage is an important facet of the state's humanitarian policy. However, the current allocation of cultural heritage protection functions among various executive authorities is questionable, as effective operations necessitate a centralized decision-making center, coordination of efforts, and comprehensive management. UNESCO's approach to cultural heritage protection entails a harmonious combination of normative and practical measures, with a focus on developing and adopting normative and legal documents to regulate relevant socio-cultural relations. Additionally, numerous practical measures, such as international conferences, seminars, and meetings, are carried out to address various issues related to the preservation of tangible and intangible cultural heritage.

The preservation of cultural heritage can be achieved through various means, including the promotion of linguistic diversity and multiculturalism in education. One way to achieve this is by incorporating phraseology, which refers to the study of fixed and often idiomatic expressions in a language, into language learning programs [2]. By teaching phraseology, learners not only acquire language skills but also gain insight into the cultural values, customs, and history embedded in those expressions. Moreover, employing a multicultural approach in education can also help preserve cultural heritage. This entails recognizing and valuing the diverse cultural backgrounds of students and incorporating them into the curriculum [1]. Multicultural education can enhance students' understanding of their own culture and history while promoting respect for other cultures. This approach can also encourage the preservation of cultural heritage by providing opportunities for students to learn about the history, customs, and traditions of various cultures, including their own.

By incorporating phraseology and multiculturalism in education, individuals can develop a deeper understanding and appreciation of cultural heritage. This, in turn, can contribute to the preservation of cultural heritage by promoting awareness, understanding, and respect for diverse cultural values and traditions.

References

1. Chaika, O., Sharmanova, N. (2021). Paremic cliches as a spiritual layer of multicultural communication: cultivating respective values for educators. International Journal of Social Science and Human Research, 4 (4), 812 -823. https://doi.org/10.47191/ijsshr/v4-i4-36.
2. Chaika, O., Sharmanova, N., Zakrenytska, L. (2021). Formation of Multiculturalism via Phraseology. In: International Journal of Social Science and Human Research, Vol. 04 (08). P. 2160-2168. DOI: https://doi.org/10.47191/ijsshr/v4-i8-29.
3. Cultural Heritage, Special Barometer 466; European Commission, 2017 https://culture.ec.europa.eu/cultural-heritage
4. Law of Ukraine "On Protection of Cultural Heritage" https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14.

UKRAINIAN SCIENCE AFTER THE END OF THE WAR

Iryna Solodovnik, a bachelor student (solodovnik5412@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

The transformation of Ukraine's scientific system, encompassing education, research, and technological development, began after the country gained independence in 1991. However, progress in moving away from research agendas and programs dictated by the Soviet Union has been slow and inefficient. Furthermore, the unprovoked war that started in 2014 has exacerbated the destruction of educational and scientific institutions by Russian troops. Since the escalation to full-scale war in 2022, at least 15% of Ukraine's research infrastructure has been destroyed, including significant institutions such as the atomic physics laboratory and Karazin National University in Kharkiv, a chemical laboratory at Chernobyl, and the Ministry of Education and Science of Ukraine in Kyiv. The damage has created economic and political rifts that have affected research in physics, space science, climate, food security, and energy on a global scale [4].Therefore, it is essential for the state to realize the importance of scientific research in times of war, as the recovery of the economy cannot occur without qualitative science. This sentiment has been proven by the experiences of many countries around the world and correlates with crisis management as well [1]. The main factors and prerequisites for the impact of Ukrainian culture are scientific research financing, motivation of scientific work, scientific human resources, and international scientific research activity [2].

Even before the war, the situation in Ukrainian science was difficult due to the lack of research in the system of state priorities, low finance, and low social status of scientists. Additionally, the effective system of innovation was not fully formed, and there was a migration of young scientists abroad. Despite these challenges, Ukraine achieved some notable advancements, such as the establishment of the National Fund of Researches and the implementation of basic financing for scientific activity in universities. Furthermore, Ukraine became an associative participant of the framework programs in the European Council.

On February 24th, 2022, Ukraine and its scientific community found themselves entrenched in a brutal war. Unfortunately, the war continues to this day, and the timeline for its end is uncertain. The estimated cost of rebuilding scientific institutions after this devastating conflict is approximately one billion hryvnias. The magnitude of the loss sustained by the research system is significant and needs to be documented for future reference. To move forward, a restructuring of the system of scientific support in universities is necessary. Universities should be granted independent status in the scientific community. Restoration of education and science must occur at

various levels, and new ideas in these fields require scrutiny. Increasing the efficiency of educational institutions can provide an opportunity to perform additional functions that contribute to the overall effectiveness of science [2].

The Ukrainian universities have already achieved the same number of grants as the National Academy of Sciences within the framework of European programs. However, regular funding is necessary for sustained scientific effectiveness. Upon gaining membership to the European Council, Ukrainian scientists will have the opportunity to participate in a complex scientific system. It is imperative that applied developments are supported in vital areas such as medicine, agriculture, energy systems, infrastructure, and ecology [5].

The government of Ukraine must recognize the critical role and significance of science and actively work to generate essential new high technologies, not only in collaboration with its western partners [3]. To improve the state of science in Ukraine, several key measures must be implemented, including increasing funding for research and development, modernizing scientific equipment, and enhancing the quality of scientific education across all levels. Additionally, international cooperation and exchange programs should be promoted to bring fresh ideas and perspectives into Ukrainian science. The development of an innovation culture and the establishment of enterprises to support the creation of new technologies and businesses based on scientific research are crucial. Involving young scientists and interdisciplinary research is essential as it can lead to breakthroughs in various scientific fields. Such changes can position Ukrainian science as a primary player on the global stage, contributing to Ukraine's overall economic and social development.

References:

1. Chaika, O. (2021). Can leadership-coaching mind-set substitute that of crisis management in higher education? Journal for Researching Education Practice and Theory (JREPT), 4(2) (Special Issue), pp. 14-50. https://bspace.buid.ac.ae/handle/1234/1931.
2. Chaika, O. (2021). Adoption of Team Coaching Competencies for Innovative Translation and Foreign Language Instruction: Polylingual and Polycultural Dimensions in Higher Education. International journal of social science and human research, 04(11), 3420–3431. https://doi.org/10.47191/ijsshr/v4-i11-52.
3. Chaika, O., Vorotniak, L. (2021). Poly-/multiculturality in higher education: methodological level of the research concept. In: International Journal of Social Science and Human Research, Vol. 04 (07). P. 1962-1969. DOI: https://doi.org/10.47191/ijsshr/v4-i7-52
4. https://www.science.org/doi/epdf/10.1126/science.adg5733
5. "ЯКОЮ БУДЕ УКРАЇНСЬКА НАУКА ПІСЛЯ ВІЙНИ? ": https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2023-18-1/svit-1-2023-striha-07.pdf

THE ROLE OF EDUCATION IN CONFLICT RESOLUTION[2]

Oleksandr Volyk, a bachelor student (kozaklyho@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Education is vital in conflict resolution because it fosters understanding, empathy, and tolerance between individuals and groups of individuals. It can teach conflict resolution skills and reduce conflict by promoting nonviolent dialogue and cultivating respect. Education can also assist address the core causes of conflict, such as injustice and prejudice, by promoting social justice and human rights.

Under some conditions, education can enhance or diminish unhappiness, increase social tensions between different segments of the population, intensify inequality, and consequently provoke violent conflicts within the country[1].

[2] Supervised by Oksana Chaika, PhD in linguistics, Associate Professor at National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine and Visiting Researcher at University of Luxembourg

Education from a variety of sources is still surprisingly ethnocentric all over the world. In some places, official propaganda, the promotion of religious stereotypes, and political demagoguery feed ethnocentrism and prejudice, resulting in intergroup violence that is justifiable in the name of some ostensibly higher goal. There is an urgent need for coverage of the global upsurge in intergroup violence, with its explosive mix of racial, religious, and national aspirations[3].

Conflicts and violence in today's world take many forms. In recent years, their sharp growth. Conflict and instability are also major factors hindering 82% of the affected country's achievement of the 2030 Sustainable Development Goals.

Today, violent conflicts have become more complex and protracted, involving an increasing number of non-state groups and regional and international actors, often linked to global issues ranging from climate change to transnational organized crime.

Global reports have also made clear the link between education, conflict and peace[2].

Accessible, egalitarian, and supportive of peaceful coexistence education must be made a priority. This may be done through fostering an environment that is diverse and inclusive at school, making sure that everyone has access to education, and fostering media literacy and critical thinking skills to combat extreme narratives.

Communities recovering from conflict and establishing peace can benefit much from education. If given the chance to receive education and training, people can develop the abilities and knowledge required to rebuild their communities and contribute to the restoration of social and economic stability. Education can also aid in understanding and healing by providing a venue for conversation, opportunities to learn new information, reflection, and experience sharing.

Both as a preventive strategy and as a way to encourage reconciliation and rebuild communities in post-conflict settings, education has a crucial role to play in conflict resolution. Education can aid in the development of a more peaceful and just society by fostering understanding, empathy, and tolerance as well as addressing the causes of disputes.

List of references

1. Освіта з угахування конфлікту: концепт та підходи // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/2-inee_project_chutlyva-osvita2.pdf

2. Вища освіта може зробити більше для трансформації конфліктів та побудови миру // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.peace-ed-campaign.org/uk/higher-education-can-do-more-to-transform-conflict-and-build-peace/

3. Education for Conflict Resolution // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED385788.pdf

THE UKRAINIAN LANGUAGE AS PROOF THAT UKRAINIANS ARE NOT RUSSIANS

Kseniia Yevtushenko, a bachelor student (ksenia5461743@gmail.com)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

Since the beginning of Russia's full-scale invasion of Ukraine, the number of fakes and manipulations proclaiming that Ukraine is part of Russia has increased. Such statements have nothing to do with the truth, and the Ukrainian language and culture are proof of this idea. In the ninth century, a medieval state, Rus, was formed with its center in Kyiv. For the next several centuries, Rus in the broadest sense included all territories where the authority of the Kyivan princes was recognized. But the narrow understanding of Rus was limited to the lands of the middle Dnipro region around Kyiv. The lands in the northeast, where the Moscow principality later appeared, were called Zalissia at that time. Russia's imperial ambitions came much later.

Ukraine and Russia developed under different historical conditions and were influenced by different neighbors. Medieval Rus is the root of the Ukrainian, Russian, Belorusian and Lithuanian

peoples. However, the formation of these peoples took place under different historical conditions in the following centuries, which led to significant cultural, political and ideological differences, as well as the emergence of separate languages, such as Ukrainian and Russian [2; 3]. The concept of "brotherly peoples" or "one people" is an invention of Soviet propaganda that replaced the Russian imperial concept of the "triune people." It was an attempt to link Ukrainian history with Russian history and deny the right of Ukrainians and Belorusians to make their own historical choices. However, after the Euromaidan events, these myths lost their relevance. Now, to justify its aggression against Ukraine, the Kremlin propaganda has started talking about a "single nation" using the defense of Orthodoxy. Russia recognizes only the Moscow patriarchate, so they are trying to translate their imperial ambitions into this concept. However, the Ukrainians and Russians are not a single people, and have never been [1; 3].

The Ukrainian language is a national code that helps the Ukrainian people preserve their identity and statehood. It is not just a language for communication, it is a symbol of national identity. During the Soviet era, they tried to impose the illusion of bilingualism on us, but in reality, they were destroying the Ukrainian language and reducing it to the role of a mere decoration. During the Soviet era, an active campaign was waged against the Ukrainian language, as well as other languages of the peoples living in the Soviet Union. This led to the gradual loss of language terms and means of expression, which were replaced by Russian. This process caused a loss of identity and national consciousness. As Ukraine strives to become an independent state, it is challenged to restore its culture and national consciousness, including the Ukrainian language, in order to secure its place in the world [4].

The Ukrainians are responsible for a vast heritage from previous generations that encompasses history, language, culture, and aesthetics. This heritage provides a link between generations and allows us to immerse ourselves in the deep roots of *Ukrainianness*. The Ukrainians do not have to displace anyone from these areas, but we have created our own culture and language. Thanks to this heritage, Ukrainians are obliged not only to preserve it, but also to turn it around for the benefit and consolidation of the nation. The Ukrainians are part of the global civilization, so they must defend their state, culture, identity, and the Ukrainian language in order to have a future in this civilization.

Swadesh's list shows that Ukrainian coincides with Russian only in 172 out of 207 lexemes, which is much less than the coincidence with Belorusian (190 out of 207) and much more than the coincidence with Polish (169 out of 207). The Russian and Polish languages match only 152 lexemes [5].

Linguist and professor K. Tyshchenko argues that Russian shares only 8 out of 40 phonological features with Ukrainian, which are typical of Slavic languages. In the remaining 32 features, Ukrainian differs from Russian. Most of these 32 features are common to Ukrainian and other Slavic languages. In terms of vocabulary, the closest to Ukrainian are: 1) Belorussian (84% of common vocabulary); 2) Polish (70% of common vocabulary); 3) Slovak (68% of common vocabulary); 4) Russian (62% of the common vocabulary).

For example, English and Dutch have 63% of common vocabulary in terms of their lexical composition, and Swedish and Norwegian have 84% of common vocabulary. Ukrainians can understand the Russian language because it was widely taught in schools during the existence of the Russian empire, the USSR, and after the collapse of the USSR in 1991. At the same time, Russians who have never studied or heard the Ukrainian language do not understand Ukrainian, do not understand it fully, or understand it incorrectly. For example, the simple word "паляниця" (palyanytsya) is confusing to a Russian [6].

Based on a comparison of the Ukrainian and Russian languages, it can be concluded that the Ukrainian language has much less in common with the enemy language than it does with the distinctive [7]. In terms of origins, the Ukrainian language and culture has long developed as an independent and self-contained entity, not part of something Russian. The use of such "comparisons" is not anything close to the truth and is part of a military tactic that must be eradicated.

References

1. https://nv.ua/ukr/opinion/rnbo-oleksiy-danilov-shcho-zagrozhuye-ukrajini-avakov-novini-ukrajini-50172820.html.
2. Tereshchuk G. "Ukrainian language makes Russia angry. The kremlin knows that language is an ideological tool" - linguist Pavlo Hrytsenko. Radio Liberty. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/mova-viyna-zaborona-vbyvstvo/32115335.html.
3. Why Ukrainians and Russians are not historically "brotherly peoples" (infographic). Ukrainian Institute of National Memory - official website. URL: https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/chomu-ukrayinci-ta-rosiyany-istorychno-ne-bratni-narody-infografika.
4. How similar or different are Ukrainian and Russian? - Ukrainian Lessons. Ukrainian Lessons. URL: https://www.ukrainianlessons.com/ukrainian-and-Russian-languages/.
5. https://en.unionpedia.org/c/Swadesh_list/vs/Ukrainian_language.
6. Thames F. C. Same system, different outcome: Legislative behavior differences in Russia and Ukraine. Glasgow: University of Strathclyde, Centre for the Study of Public Policy, 2003.
7. Chaika, O., Sharmanova, N., Maliuga, N., & Savytska, I. (2022). Multiculturalism in modern mass media: analysis of stereotypes. Amazonia Investiga, 11(60), 10-22. https://doi.org/10.34069/AI/2022.60.12.1

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

присвяченої 125-річчю Національного університету біоресурсів і природокористування України

Секція 4. Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів

Відповідальний за випуск: **Отченашко В. В.**

Видавець: Національний університет біоресурсів і природокористування України
03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15. Тел.: 527-87-20

© НУБіП України, 2023.